નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

ખુદ્દકનિકાયે

બુદ્ધવંસ-અટ્ઠકથા

ગન્થારમ્ભકથા

અનન્તઞાણં કરુણાલયં લયં, મલસ્સ **બુદ્ધં** સુસમાહિતં હિતં;
નમામિ **ધમ્મં** ભવસંવરં વરં, ગુણાકરઞ્ચેવ નિરઙ્ગણં **ગણં**.

પઞ્ઞાય સેટ્ઠો જિનસાવકાનં, યં ધમ્મસેનાપતિ ધમ્મરાજં;
અપુચ્છિ સત્થારમપારપારગું, નિરઙ્ગણં ઞાતિગણસ્સ મજ્ઝે.

સુબુદ્ધવંસેનિધ **બુદ્ધવંસો**, વિસુદ્ધવંસેન વિનાયકેન;
હતાવકાસેન પકાસિતો યો, સમાધિવાસેન તથાગતેન.

યાવજ્જકાલા અવિનાસયન્તા, પાળિક્કમઞ્ચેવ ચ પાળિયત્થં;
કથાનુસન્ધિં સુગતસ્સ પુત્તા, યથાસુતંયેવ સમાહરિંસુ.

તસ્સેવ સમ્બુદ્ધવરન્વયસ્સ, સદા જનાનં સવનામતસ્સ;
પસાદપઞ્ઞાજનનસ્સ યસ્મા, સંવણ્ણનાનુક્કમતો પવત્તા.

સક્કચ્ચસદ્ધમ્મરતેન **બુદ્ધસીહેન** સીલાદિગુણોદિતેન;
આયાચિતોહં સુચિરમ્પિ કાલં, તસ્માસ્સ સંવણ્ણનમારભિસ્સં.

સદા જનાનં કલિનાસનસ્સ, ચિરટ્ઠિતત્થં જિનસાસનસ્સ;
મમાપિ પુઞ્ઞોદયવુદ્ધિયત્થં, પસાદનત્થઞ્ચ મહાજનસ્સ.

મહાવિહારાગતપાળિમગ્ગસન્નિસ્સિતા સઙ્કરદોસહીના;
સમાસતોયં પન બુદ્ધવંસસંવણ્ણના હેસ્સતિ સારભૂતા.

સોતબ્બરૂપં પન **બુદ્ધવંસકથાય** અઞ્ઞં ઇધ નત્થિ યસ્મા;
પસાદનં બુદ્ધગુણે રતાનં, પવાહનં પાપમહામલસ્સ.

તસ્મા હિ સક્કચ્ચસમાધિયુત્તા, વિહાય વિક્ખેપમનઞ્ઞચિત્તા;
સંવણ્ણનં વણ્ણયતો સુવણ્ણં, નિધાય કણ્ણં મધુરં સુણાથ.

સબ્બમ્પિ હિત્વા પન કિચ્ચમઞ્ઞં, સક્કચ્ચ મચ્ચેનિધ નિચ્ચકાલં;
સોતું કથેતુમ્પિ બુધેન યુત્તા, કથા પનાયં અતિદુલ્લભાતિ.

તત્થ ''બુદ્ધવંસસંવણ્ણના હેસ્સતિ સારભૂતા''તિ વુત્તત્તા બુદ્ધવંસો તાવ વવત્થપેતબ્બો. તત્રિદં વવત્થાનં – ઇતો હેટ્ઠા કપ્પસતસહસ્સાધિકેસુ ચતૂસુ અસઙ્ખ્યેય્યેસુ ઉપ્પન્નાનં પઞ્ચવીસતિયા બુદ્ધાનં ઉપ્પન્નકપ્પાદિપરિચ્છેદવસેન પવેણિવિત્થારકથા ''બુદ્ધવંસો નામા''તિ વેદિતબ્બો.

સ્વાયં કપ્પપરિચ્છેદો નામપરિચ્છેદો ગોત્તપરિચ્છેદો જાતિપરિચ્છેદો નગરપરિચ્છેદો પિતુપરિચ્છેદો માતુપરિચ્છેદો બોધિરુક્ખપરિચ્છેદો ધમ્મચક્કપ્પવત્તનપરિચ્છેદો અભિસમયપરિચ્છેદો સાવકસન્નિપાતપરિચ્છેદો અગ્ગસાવકપરિચ્છેદો ઉપટ્ઠાકપરિચ્છેદો અગ્ગસાવિકાપરિચ્છેદો પરિવારભિક્ખુપરિચ્છેદો રંસિપરિચ્છેદો સરીરપ્પમાણપરિચ્છેદો બોધિસત્તાધિકારપરિચ્છેદો બ્યાકરણપરિચ્છેદો બોધિસત્તપધાનપરિચ્છેદો આયુપરિચ્છેદો પરિનિબ્બાનપરિચ્છેદોતિ ઇમેહિ પાળિયા આગતેહિ બાવીસતિયા પરિચ્છેદેહિ પરિચ્છિન્નો વવત્થિતો.

પાળિઅનારુળ્હો પન **સમ્બહુલવારો**પેત્થ આનેતબ્બો. સો અગારવાસપરિચ્છેદો પાસાદત્તયપરિચ્છેદો નાટકિત્થિપરિચ્છેદો અગ્ગમહેસિપરિચ્છેદો પુત્તપરિચ્છેદો યાનપરિચ્છેદો અભિનિક્ખમનપરિચ્છેદો પધાનપરિચ્છેદો ઉપટ્ઠાકપરિચ્છેદો વિહારપરિચ્છેદોતિ દસધા વવત્થિતો હોતિ.

તં સમ્બહુલવારમ્પિ, યથાટ્ઠાને મયં પન;
દસ્સેત્વાવ ગમિસ્સામ, તત્થ તત્થ સમાસતો.

સો એવં વવત્થિતો પન –

કેનાયં દેસિતો કત્થ, કસ્સત્થાય ચ દેસિતો;
કિમત્થાય કદા કસ્સ, વચનં કેન ચાભતો.

સબ્બમેતં વિધિં વત્વા, પુબ્બમેવ સમાસતો;
પચ્છાહં બુદ્ધવંસસ્સ, કરિસ્સામત્થવણ્ણનન્તિ.

તત્થ **કેનાયં દેસિતો**તિ અયં બુદ્ધવંસો કેન દેસિતો? સબ્બધમ્મેસુ અપ્પટિહતઞાણચારેન દસબલેન ચતુવેસારજ્જવિસારદેન ધમ્મરાજેન ધમ્મસ્સામિના તથાગતેન સબ્બઞ્ઞુના સમ્માસમ્બુદ્ધેન દેસિતો.

કત્થ દેસિતોતિ? કપિલવત્થુમહાનગરે નિગ્રોધારામમહાવિહારે પરમરુચિરસન્દસ્સને દેવમનુસ્સનયનનિપાતભૂતે રતનચઙ્કમે ચઙ્કમન્તેન દેસિતો.

કસ્સત્થાય ચ દેસિતોતિ? દ્વાસીતિયા ઞાતિસહસ્સાનં અનેકકોટીનઞ્ચ દેવમનુસ્સાનં અત્થાય દેસિતો.

કિમત્થાય દેસિતોતિ? ચતુરોઘનિત્થરણત્થાય દેસિતો.

કદા દેસિતોતિ ભગવા હિ પઠમબોધિયં વીસતિવસ્સાનિ અનિબદ્ધવાસો હુત્વા યત્થ યત્થ ફાસુકં હોતિ, તત્થ તત્થેવ ગન્ત્વા વસિ. કથં? **પઠમં** વસ્સં ઇસિપતને ધમ્મચક્કં (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૧; મહાવ॰ ૧૩ આદયો; પટિ॰ મ॰

૨.૩૦) પવત્તેત્વા અટ્ઠારસ બ્રહ્મકોટિયો અમતપાનં પાયેત્વા બારાણસિં ઉપનિસ્સાય ઇસિપતને મિગદાયે વસિ. **દુતિયં** વસ્સં રાજગહં ઉપનિસ્સાય વેળુવને મહાવિહારે. **તતિયચતુત્થાનિ**પિ તત્થેવ. **પઞ્ચમં** વેસાલિં ઉપનિસ્સાય મહાવને કૂટાગારસાલાયં. **છટ્ઠં** મકુલપબ્બતે. **સત્તમં** તાવતિંસભવને. **અટ્ઠમં** ભગ્ગેસુ સંસુમારગિરિં ઉપનિસ્સાય ભેસકળાવને. **નવમં** કોસમ્બિયં. **દસમં** પાલિલેય્યકવનસણ્ડે. **એકાદસમં** નાળાયં બ્રાહ્મણગામે. **દ્વાદસમં** વેરઞ્જાયં. **તેરસમં** ચાલિયપબ્બતે. **ચુદ્દસમં** જેતવનમહાવિહારે. **પઞ્ચદસમં** કપિલવત્થુમહાનગરે. **સોળસમં** આળવકં દમેત્વા ચતુરાસીતિપાણસહસ્સાનિ અમતપાનં પાયેત્વા આળવિયં. **સત્તરસમં** રાજગહેયેવ. **અટ્ઠારસમં** ચાલિયપબ્બતેયેવ. તથા **એકૂનવીસતિમં વીસતિમં** પન વસ્સં રાજગહેયેવ વસિ. તેન વુત્તં – ‘‘ભગવા હિ પઠમબોધિયં વીસતિવસ્સાનિ અનિબદ્ધવાસો હુત્વા યત્થ યત્થ ફાસુકં હોતિ, તત્થ તત્થેવ ગન્ત્વા વસી’’તિ. તતો પટ્ઠાય પન સાવત્થિંયેવ ઉપનિસ્સાય જેતવનમહાવિહારે ચ પુબ્બારામે ચ ધુવપરિભોગવસેન વસિ.

યદા પન સત્થા બુદ્ધો હુત્વા બારાણસિયં ઇસિપતને મિગદાયે પઠમં વસ્સં વસિત્વા વુટ્ઠવસ્સો પવારેત્વા ઉરુવેલં ગન્ત્વા તત્થ તયો માસે વસન્તો તેભાતિકજટિલે દમેત્વા ભિક્ખુસહસ્સેહિ કતપરિવારો ફુસ્સમાસપુણ્ણમાયં રાજગહં ગન્ત્વા દ્વે માસે તત્થેવ વસિ, તદા બારાણસિતો નિક્ખન્તસ્સ પનસ્સ પઞ્ચ માસા જાતા. સકલો હેમન્તો અતિક્કન્તો. ઉદાયિત્થેરસ્સ આગતદિવસતો સત્તટ્ઠદિવસા વીતિવત્તા. સો પન ફગ્ગુનીપુણ્ણમાસિયં ચિન્તેસિ – ‘‘અતિક્કન્તો હેમન્તો, વસન્તકાલો અનુપ્પત્તો, સમયો તથાગતસ્સ કપિલપુરં ગન્તુ’’ન્તિ. સો એવં ચિન્તેત્વા કુલનગરગમનત્થાય સટ્ઠિમત્તાહિ ગાથાહિ ગમનવણ્ણં વણ્ણેસિ. અથ સત્થા ચસ્સ વચનં સુત્વા ઞાતિસઙ્ગહં કાતુકામો હુત્વા અઙ્ગમગધવાસીનં કુલપુત્તાનં દસહિ સહસ્સેહિ કપિલવત્થુવાસીનં દસહિ સહસ્સેહીતિ સબ્બેહેવ વીસતિયા ખીણાસવસહસ્સેહિ પરિવુતો રાજગહતો નિક્ખમિત્વા દિવસે દિવસે યોજનં ગચ્છન્તો રાજગહતો સટ્ઠિયોજનં કપિલવત્થુપુરં દ્વીહિ માસેહિ સમ્પાપુણિત્વા તત્થ ઞાતીનં વન્દાપનત્થં **યમકપાટિહારિયં** અકાસિ. તદાયં બુદ્ધવંસો દેસિતો.

કસ્સ વચનન્તિ? સાવકપચ્ચેકબુદ્ધાનં અસાધારણં સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સેવ વચનં.

કેનાભતોતિ? આચરિયપરમ્પરાય આભતો. અયઞ્હિ સારિપુત્તત્થેરો ભદ્દજી તિસ્સો કોસિયપુત્તો સિગ્ગવો મોગ્ગલિપુત્તો સુદત્તો ધમ્મિકો દાસકો સોણકો રેવતોતિ એવમાદીહિ યાવ તતિયસઙ્ગીતિકાલા આભતો, તતો ઉદ્ધમ્પિ તેસંયેવ સિસ્સાનુસિસ્સેહીતિ એવં તાવ આચરિયપરમ્પરાય યાવજ્જકાલા આભતોતિ વેદિતબ્બો.

એત્તાવતા –

‘‘કેનાયં દેસિતો કત્થ, કસ્સત્થાય ચ દેસિતો;
કિમત્થાય કદા કસ્સ, વચનં કેન ચાભતો’’તિ. –

અયં ગાથા વુત્તત્થા હોતિ.

નિદાનકથા

બાહિરનિદાનં

એવં આભતસ્સ પનસ્સ ઇદાનિ અત્થવણ્ણના હોતિ, સા પનાયં અત્થવણ્ણના યસ્મા દૂરેનિદાનં અવિદૂરેનિદાનં સન્તિકેનિદાનન્તિ, ઇમાનિ તીણિ નિદાનાનિ દસ્સેત્વાવ વણ્ણિતા સુવણ્ણિતા નામ હોતિ. યે ચ નં સુણન્તિ, તેહિ સમુદાગમતો પટ્ઠાય વિઞ્ઞાતત્તા સુવિઞ્ઞાતાવ હોતિ, તસ્મા તાનિ નિદાનાનિ દસ્સેત્વાવ વણ્ણયિસ્સામ.

તત્થ આદિતો પટ્ઠાય તાવ તેસં નિદાનાનં પરિચ્છેદો વેદિતબ્બો. તત્રાયં સઙ્ખેપતો અત્થદીપના – **દીપઙ્કર**દસબલસ્સ પાદમૂલે કતાભિનીહારસ્સ મહાસત્તસ્સ યાવ **વેસ્સન્તર**ત્તભાવા ચવિત્વા તુસિતભવને નિબ્બત્તિ, તાવ પવત્તા કથા **દૂરેનિદાનં** નામ. તુસિતભવનતો ચવિત્વા યાવ બોધિમણ્ડે સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણપ્પત્તિ, તાવ પવત્તા કથા **અવિદૂરેનિદાનં** નામ. ‘‘એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે’’તિ ચ, ‘‘રાજગહે વિહરતિ વેળુવને કલન્દકનિવાપે’’તિ ચ, ‘‘વેસાલિયં વિહરતિ મહાવને કૂટાગારસાલાય’’ન્તિ ચ એવં મહાબોધિમણ્ડે સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણપ્પત્તિતો યાવ પરિનિબ્બાનમઞ્ચા એતસ્મિં અન્તરે ભગવા યત્થ યત્થ વિહાસિ, તં તં **સન્તિકેનિદાનં** નામાતિ વેદિતબ્બં. એત્તાવતા સઙ્ખેપેનેવ તિણ્ણં દૂરાવિદૂરસન્તિકેનિદાનાનં વસેન **બાહિરનિદાનવણ્ણના** સમત્તા હોતીતિ.

અબ્ભન્તરનિદાનં

૧. રતનચઙ્કમનકણ્ડવણ્ણના

ઇદાનિ પન –

૧. ‘‘બ્રહ્મા ચ લોકાધિપતી સહમ્પતી, કતઞ્જલી અનધિવરં અયાચથ;
સન્તીધ સત્તાપ્પરજક્ખજાતિકા, દેસેહિ ધમ્મં અનુકમ્પિમં પજ’’ન્તિ. –

આદિનયપ્પવત્તસ્સ **અબ્ભન્તરનિદાનસ્સ** અત્થવણ્ણના હોતિ.

એત્થ ‘‘એકં સમયં ભગવા રાજગહે વિહરતિ વેળુવને કલન્દકનિવાપે’’તિઆદિસુત્તન્તેસુ વિય – ‘‘એકં સમયં ભગવા સક્કેસુ વિહરતિ કપિલવત્થુસ્મિં નિગ્રોધારામે. અથ ખો આયસ્મા સારિપુત્તો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં બુદ્ધવંસં અપુચ્છી’’તિ એવમાદિના નયેન નિદાનં અવત્વા કસ્મા ‘‘બ્રહ્મા ચ લોકાધિપતી સહમ્પતી, કતઞ્જલી અનધિવરં અયાચથા’’તિઆદિના નયેન નિદાનં વુત્તન્તિ? વુચ્ચતે – ભગવતો સબ્બધમ્મદેસનાકારણભૂતાય બ્રહ્મુનો ધમ્મદેસનાયાચનાય સન્દસ્સનત્થં વુત્તન્તિ.

‘‘કદાયં ધમ્મદેસનત્થં, અજ્ઝિટ્ઠો બ્રહ્મુના જિનો;
કદા કત્થ ચ કેનાયં, ગાથા હિ સમુદીરિતા’’તિ.

વુચ્ચતે – બુદ્ધભૂતસ્સ પન ભગવતો અટ્ઠમે સત્તાહે સત્થા ધમ્મદેસનત્થાય બ્રહ્મુના અજ્ઝિટ્ઠો આયાચિતો. તત્રાયં અનુપુબ્બિકથા – મહાપુરિસો કિર કતાભિનીહારો મહાભિનિક્ખમનદિવસે વિવટપાકટબીભચ્છસયનાસનચેટિકા નાટકિત્થિયો દિસ્વા અતીવ સંવિગ્ગહદયો પટેકદેસાવચ્છન્નં **છન્નં** આમન્તેત્વા – ‘‘અરિનરવરમન્થકં કણ્ડકં નામ તુરઙ્ગવરમાહરા’’તિ કણ્ડકં આહરાપેત્વા છન્નસહાયો વરતુરઙ્ગમારુય્હ નગરદ્વારે અધિવત્થાય દેવતાય નગરદ્વારે વિવટે નગરતો નિક્ખમિત્વા તીણિ રજ્જાનિ તેન રત્તાવસેસેન અતિક્કમિત્વા અનોમસત્તો **અનોમાય** નામ નદિયા તીરે ઠત્વા છન્નમેવમાહ – ‘‘છન્ન, ત્વં મમ ઇમાનિ અઞ્ઞેહિ અસાધારણાનિ આભરણાનિ કણ્ડકઞ્ચ વરતુરઙ્ગમાદાય કપિલપુરં ગચ્છાહી’’તિ છન્નં વિસ્સજ્જેત્વા અસિતોરગનીલુપ્પલસદિસેનાસિના સકેસમકુટં છિન્દિત્વા આકાસે ઉક્ખિપિત્વા દેવદત્તિયં પત્તચીવરં ગહેત્વા સયમેવ પબ્બજિત્વા અનુપુબ્બેન ચારિકં ચરમાનો અનિલબલસમુદ્ધુતતરઙ્ગભઙ્ગં અસઙ્ગં ગઙ્ગં નદિં ઉત્તરિત્વા મણિગણરંસિજાલવિજ્જોતિતરાજગહં રાજગહં નામ નગરં પવિસિત્વા તત્થ ઇસ્સરિયમદમત્તં જનં પરિહાસેન્તો વિય ચ ઉદ્ધતવેસસ્સ જનસ્સ લજ્જમુપ્પાદયમાનો વિય ચ વયકન્તીહિ નાગરજનહદયાનિ અત્તનિ બન્ધન્તો વિય ચ દ્વત્તિંસવરમહાપુરિસલક્ખણવિરાજિતાય રૂપસિરિયા સબ્બજનનયનાનિ વિલુમ્પમાનો વિય ચ રૂપીપાદસઞ્ચરો પુઞ્ઞસઞ્ચયો વિય ચ પબ્બતો વિય ચ ગમનેન નિસ્સઙ્ગો સન્તિન્દ્રિયો સન્તમાનસો યુગમત્તં પેક્ખમાનો **રાજગહં** પિણ્ડાય ચરિત્વા યાપનમત્તં ભત્તં ગહેત્વા નગરતો નિક્ખમિત્વા **પણ્ડવપબ્બત**પસ્સે છાયૂદકસમ્પન્ને સુચિભૂમિભાગે પરમરમણીયે પવિવિત્તે ઓકાસે નિસીદિત્વા પટિસઙ્ખાનબલેન મિસ્સકભત્તં પરિભુઞ્જિત્વા પણ્ડવગિરાનુસારેન બિમ્બિસારેન મગધમહારાજેન મહાપુરિસસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા નામગોત્તં પુચ્છિત્વા તેન પમુદિતહદયેન ‘‘મમ રજ્જભાગં ગણ્હાહી’’તિ રજ્જેન નિમન્તિયમાનો – ‘‘અલં, મહારાજ, ન મય્હં રજ્જેનત્થો અહં રજ્જં પહાય લોકહિતત્થાય પધાનમનુયુઞ્જિત્વા લોકે વિવટચ્છદો બુદ્ધો ભવિસ્સામીતિ નિક્ખન્તો’’તિ વત્વા તેન ચ ‘‘બુદ્ધો હુત્વા સબ્બપઠમં મમ વિજિતં ઓસરેય્યાથા’’તિ વુત્તો ‘સાધૂ’તિ તસ્સ પટિઞ્ઞં દત્વા આળારઞ્ચ ઉદકઞ્ચ ઉપસઙ્કમિત્વા

તેસં ધમ્મદેસનાય સારં અવિન્દન્તો તતો પક્કમિત્વા ઉરુવેલાયં છબ્બસ્સાનિ દુક્કરકારિકં કરોન્તોપિ અમતં અધિગન્તું અસક્કોન્તો ઓળારિકાહારપટિસેવનેન સરીરં સન્તપ્પેસિ.

તદા પન ઉરુવેલાયં **સેનાનિગમે** સેનાનિગમકુટુમ્બિકસ્સ ધીતા **સુજાતા** નામ દારિકા વયપ્પત્તા એકસ્મિં નિગ્રોધરુક્ખે પત્થનમકાસિ – ''સચાહં સમજાતિકં કુલઘરં ગન્ત્વા પઠમગબ્ભે પુત્તં લભિસ્સામિ, બલિકમ્મં કરિસ્સામી''તિ. તસ્સા સા પત્થના સમિજ્ઝિ. સા વેસાખપુણ્ણમદિવસે ''અજ્જ બલિકમ્મં કરિસ્સામી''તિ પાતોવ પાયાસં અનાયાસં પરમમધુરં સમ્પટિપાદેસિ. બોધિસત્તોપિ તદહેવ કતસરીરપટિજગ્ગનો ભિક્ખાચારકાલં આગમયમાનો પાતોવ ગન્ત્વા તસ્મિં નિગ્રોધરુક્ખમૂલે નિસીદિ. અથ ખો **પુણ્ણા** નામ દાસી તસ્સા ધાતી રુક્ખમૂલસોધનત્થાય ગતા બોધિસત્તં પાચીનલોકધાતું ઓલોકયમાનં નિસિન્નં સઞ્ઝાપ્પભાનુરઞ્જિતવરકનકગિરિસિખરસદિસસરીરસોભં તિમિરનિકરનિધાનકરં કમલવનવિકસનકરં ઘનવિવરમુપગતં દિવસકરમિવ તરુવરમુપગતં મુનિદિવસકરમદ્દસ. સરીરતો ચસ્સ નિક્ખન્તાહિ પભાહિ સકલઞ્ચ તં રુક્ખં સુવણ્ણવણ્ણં દિસ્વા તસ્સા એતદહોસિ – ''અજ્જ અમ્હાકં દેવતા રુક્ખતો ઓરુય્હ સહત્થેનેવ બલિં પટિગ્ગહેતુકામા હુત્વા નિસિન્ના''તિ. સા વેગેન ગન્ત્વા સુજાતાય એતમત્થં આરોચેસિ.

તતો સુજાતા સઞ્જાતસદ્ધા હુત્વા સબ્બાલઙ્કારેન અલઙ્કરિત્વા સતસહસ્સગ્ઘનિકં સુવણ્ણપાતિં પરમમધુરસ્સ મધુપાયાસસ્સ પૂરેત્વા અપરાય સુવણ્ણપાતિયા પિદહિત્વા સીસેનાદાય નિગ્રોધરુક્ખાભિમુખી અગમાસિ. સા ગચ્છન્તી દૂરતોવ તં બોધિસત્તં રુક્ખદેવતમિવ સકલં તં રુક્ખં સરીરપ્પભાય સુવણ્ણવણ્ણં કત્વા પુઞ્ઞસઞ્ચયમિવ રૂપવન્તં નિસિન્નં દિસ્વા પીતિસોમનસ્સજાતા સુજાતા ''રુક્ખદેવતા''તિ સઞ્ઞાય દિટ્ઠટ્ઠાનતો પટ્ઠાય ઓનતોનતા ગન્ત્વા સીસતો તં સુવણ્ણપાતિં ઓતારેત્વા મહાસત્તસ્સ હત્થે ઠપેત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા – ''યથા મમ મનોરથો નિપ્ફન્નો, એવં તુમ્હાકમ્પિ નિપ્ફજ્જતૂ''તિ વત્વા પક્કામિ.

અથ ખો બોધિસત્તોપિ સુવણ્ણપાતિં ગહેત્વા **નેરઞ્જરાય** નદિયા તીરં ગન્ત્વા **સુપ્પતિટ્ઠિતસ્સ** નામ તિત્થસ્સ તીરે સુવણ્ણપાતિં ઠપેત્વા ન્હત્વા પચ્ચુત્તરિત્વા એકૂનપઞ્ઞાસપિણ્ડે કરોન્તો તં પાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા – ''સચાહં અજ્જ બુદ્ધો ભવિસ્સામિ, અયં સુવણ્ણપાતિ પટિસોતં ગચ્છતૂ''તિ ખિપિ. સા પાતિ પટિસોતં ગન્ત્વા **કાળસ્સ** નામ નાગરાજસ્સ ભવનં પવિસિત્વા તિણ્ણં બુદ્ધાનં થાલકાનિ ઉક્ખિપિત્વા તેસં હેટ્ઠા અટ્ઠાસિ.

મહાસત્તો તત્થેવ વનસણ્ડે દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા સાયન્હસમયે **સોત્થિયેન** નામ તિણહારકેન મહાપુરિસસ્સ આકારં ઞત્વા દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા બોધિમણ્ડમારુય્હ દક્ખિણદિસાભાગે અટ્ઠાસિ. સો પન પદેસો પદુમિનિપત્તે ઉદકબિન્દુ વિય અકમ્પિત્થ. મહાપુરિસો – ''અયં પદેસો મમ ગુણં ધારેતું અસમત્થો''તિ પચ્છિમદિસાભાગમગમાસિ. સોપિ તથેવ કમ્પિત્થ. પુન ઉત્તરદિસાભાગમગમાસિ. સોપિ તથેવ કમ્પિત્થ. પુન પુરત્થિમદિસાભાગમગમાસિ. તત્થ પલ્લઙ્કપ્પમાણટ્ઠાનં નિચ્ચલં અહોસિ. મહાપુરિસો – ''ઇદં ઠાનં કિલેસવિદ્ધંસનટ્ઠાન''ન્તિ સન્નિટ્ઠાનં કત્વા તાનિ તિણાનિ અગ્ગે ગહેત્વા ચાલેસિ. તાનિ તૂલિકગ્ગેન પરિચ્છિન્નાનિ વિય અહેસું. બોધિસત્તો – ''બોધિં અપત્વાવ ઇમં પલ્લઙ્કં ન ભિન્દિસ્સામી''તિ ચતુરઙ્ગવીરિયં અધિટ્ઠહિત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા બોધિક્ખન્ધં પિટ્ઠિતો કત્વા પુરત્થાભિમુખો નિસીદિ.

તઙ્ખણઞ્ઞેવ સબ્બલોકાભિહારો મારો બાહુસહસ્સં માપેત્વા દિયડ્ઢયોજનસતિકં હિમગિરિસિખરસદિસં **ગિરિમેખલં** નામ અરિવરવારણં વરવારણં અભિરુય્હ નવયોજનિકેન ધનુઅસિફરસુસરસત્તિસબલેનાતિબહલેન

મારબલેન સમ્પરિવુતો સમન્તા પબ્બતો વિય અજ્ઝોત્થરન્તો મહાસપત્તં વિય મહાસત્તં સમુપાગમિ. મહાપુરિસો સૂરિયે ધરન્તેયેવ અતિતુમૂલં મારબલં વિધમિત્વા વિકસિતજયસુમનકુસુમસદિસસ્સ ચીવરસ્સ ઉપરિ પતમાનેહિ રત્તપવાલઙ્કુરસદિસરુચિરદસ્સનેહિ બોધિરુક્ખઙ્કુરેહિ પીતિયા વિય પૂજિયમાનો એવ પઠમયામે પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણં લભિત્વા મજ્ઝિમયામે દિબ્બચક્ખુઞાણં વિસોધેત્વા પચ્છિમયામે પટિચ્ચસમુપ્પાદે ઞાણં ઓતારેત્વા વટ્ટવિવટ્ટં સમ્મસન્તો અરુણોદયે બુદ્ધો હુત્વા –

“અનેકજાતિસંસારં, સન્ધાવિસ્સં અનિબ્બિસં;
ગહકારં ગવેસન્તો, દુક્ખા જાતિ પુનપ્પુનં.

“ગહકારક દિટ્ઠોસિ, પુન ગેહં ન કાહસિ;
સબ્બા તે ફાસુકા ભગ્ગા, ગહકૂટં વિસઙ્ખતં;
વિસઙ્ખારગતં ચિત્તં, તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા”તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૫૩-૧૫૪) –

ઇમં **ઉદાનં** ઉદાનેત્વા સત્તાહં વિમુત્તિસુખપટિસેવનેન વીતિનામેત્વા અટ્ઠમે દિવસે સમાપત્તિતો વુટ્ઠાય દેવતાનં કઙ્ખં ઞત્વા તાસં કઙ્ખાવિધમનત્થં આકાસે ઉપ્પતિત્વા યમકપાટિહારિયં દસ્સેત્વા તાસં કઙ્ખં વિધમિત્વા પલ્લઙ્કતો ઈસકં પાચીનનિસ્સિતે ઉત્તરદિસાભાગે ઠત્વા – “ઇમસ્મિં વત મે પલ્લઙ્કે સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિદ્ધ”ન્તિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ કપ્પસતસહસ્સઞ્ચ પૂરિતાનં પારમીનં ફલાધિગમટ્ઠાનં પલ્લઙ્કઞ્ચેવ બોધિરુક્ખઞ્ચ અનિમિસેહિ અક્ખીહિ ઓલોકયમાનો સત્તાહં વીતિનામેસિ, તં ઠાનં **અનિમિસચેતિયં** નામ જાતં.

અથ પલ્લઙ્કસ્સ ચ ઠિતટ્ઠાનસ્સ ચ અન્તરે પુરત્થિમપચ્છિમતો આયતે રતનચઙ્કમે ચઙ્કમન્તો સત્તાહં વીતિનામેસિ, તં ઠાનં **રતનચઙ્કમચેતિયં** નામ જાતં. તતો પચ્છિમદિસાભાગે દેવતા રતનઘરં નામ માપેસું, તત્થ પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા અભિધમ્મપિટકં વિસેસતો ચેત્થ અનન્તનયસમન્તપટ્ઠાનં વિચિનન્તો સત્તાહં વીતિનામેસિ. તં ઠાનં **રતનઘરચેતિયં** નામ જાતં. એવં બોધિસમીપેયેવ ચત્તારિ સત્તાહાનિ વીતિનામેત્વા પઞ્ચમે સત્તાહે બોધિરુક્ખમૂલા યેન અજપાલનિગ્રોધો તેનુપસઙ્કમિ; તત્થાપિ ધમ્મં વિચિનન્તોયેવ વિમુત્તિસુખઞ્ચ પટિસંવેદેન્તો **અજપાલનિગ્રોધે** સત્તાહં વીતિનામેસિ.

એવં અપરં સત્તાહં **મુચલિન્દે** નિસીદિ. તસ્સ નિસિન્નમત્તસ્સેવ ભગવતો સકલચક્કવાળગબ્ભં પૂરેન્તો મહાઅકાલમેઘો ઉદપાદિ. તસ્મિં પન ઉપ્પન્ને **મુચલિન્દો નાગરાજા** ચિન્તેસિ – “અયં મહામેઘો સત્થરિ મય્હં ભવનં પવિટ્ઠમત્તે ઉપ્પન્નો વાસાગારમસ્સ લદ્ધું વટ્ટતી”તિ. સો સત્તરતનમયં દેવવિમાનસદિસં દિબ્બવિમાનં નિમ્મિનિતું સમત્થોપિ એવં કતે – “ન મય્હં મહપ્ફલં ભવિસ્સતિ, દસબલસ્સ કાયવેય્યાવચ્ચં કરિસ્સામી”તિ અતિમહન્તં અત્તભાવં કત્વા સત્થારં સત્તક્ખત્તું ભોગેહિ પરિક્ખિપિત્વા ઉપરિ મહન્તં ફણં કત્વા અટ્ઠાસિ. અથ ભગવા પરિક્ખેપસ્સ અન્તોવ મહતિ ઓકાસે સબ્બરતનમયે પચ્ચગ્ઘપલ્લઙ્કે ઉપરિ વિનિગ્ગલન્તવિવિધસુરભિકુસુમદામવિતાને વિવિધસુરભિગન્ધવાસિતે ગન્ધકુટિયં વિહરન્તો વિય વિહાસિ. એવં ભગવા તં સત્તાહં તત્થ વીતિનામેત્વા તતો અપરં સત્તાહં રાજાયતને નિસીદિ. તત્થાપિ વિમુત્તિસુખપટિસંવેદિયેવ. એત્તાવતા સત્તસત્તાહાનિ પરિપુણ્ણાનિ અહેસું. એત્થન્તરે ભગવા ઝાનસુખેન ફલસુખેન ચ વીતિનામેસિ.

અથસ્સ સત્તસત્તાહાતિક્કમે – “મુખં ધોવિસ્સામી”તિ ચિત્તં ઉપ્પજ્જિ. સક્કો દેવાનમિન્દો **અગદહરીતકં** આહરિત્વા અદાસિ. અથસ્સ સક્કો **નાગલતા**દન્તકટ્ઠઞ્ચ મુખધોવનઉદકઞ્ચ અદાસિ. તતો ભગવા દન્તકટ્ઠં ખાદિત્વા

અનોતત્તદહોદકેન મુખં ધોવિત્વા **રાજાયતનમૂલે** નિસીદિ. તસ્મિં સમયે ચતૂહિ લોકપાલેહિ ઉપનીતે પચ્ચગ્ઘે સેલમયે પત્તે **તપુસ્સભલ્લિકાનં** વાણિજાનં મન્થઞ્ચ મધુપિણ્ડિકઞ્ચ પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જિત્વા પચ્ચાગન્ત્વા અજપાલનિગ્રોધરુક્ખમૂલે નિસીદિ. અથસ્સ તત્થ નિસિન્નમત્તસ્સેવ અત્તના અધિગતસ્સ ધમ્મસ્સ ગમ્ભીરભાવં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સ સબ્બબુદ્ધાનં આચિણ્ણો – ''અધિગતો ખો મ્યાયં ધમ્મો ગમ્ભીરો દુદ્દસો દુરનુબોધો સન્તો પણીતો અતક્કાવચરો નિપુણો પણ્ડિતવેદનીયો''તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૨૮૧; સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૨; મહાવ॰ ૭) પરેસં ધમ્મં અદેસેતુકામતાકારપ્પત્તો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ.

અથ **બ્રહ્મા સહમ્પતિ** દસબલસ્સ ચેતસા ચેતોપરિવિતક્કમઞ્ઞાય – ''નસ્સતિ વત, ભો, લોકો, વિનસ્સતિ વત, ભો, લોકો''તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૨; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૨; મહાવ॰ ૮) વાચં નિચ્છારેન્તો દસસહસ્સચક્કવાળબ્રહ્મગણપરિવુતો સક્કસુયામસન્તુસિતપરનિમ્મિતવસવત્તીહિ અનુગતો આગન્ત્વા ભગવતો પુરતો પાતુરહોસિ. સો અત્તનો પતિટ્ઠાનત્થાય પથવિં નિમ્મિનિત્વા દક્ખિણં જાણુમણ્ડલં પથવિયં નિહન્ત્વા જલજામલાવિકલકમલમકુલસદિસં દસનખસમોધાનસમુજ્જલમઞ્જલિં સિરસ્મિં કત્વા – ''દેસેતુ, ભન્તે , ભગવા ધમ્મં, દેસેતુ સુગતો ધમ્મં, સન્તિ સત્તા અપ્પરજક્ખજાતિકા, અસ્સવનતા ધમ્મસ્સ પરિહાયન્તિ, ભવિસ્સન્તિ ધમ્મસ્સ અઞ્ઞાતારો''તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૨; મહાવ॰ ૮) –

''પાતુરહોસિ મગધેસુ પુબ્બે, ધમ્મો અસુદ્ધો સમલેહિ ચિન્તિતો;
અપાપુરેતં અમતસ્સ દ્વારં, સુણન્તુ ધમ્મં વિમલેનાનુબુદ્ધં.

''સેલે યથા પબ્બતમુદ્ધનિટ્ઠિતો, યથાપિ પસ્સે જનતં સમન્તતો;
તથૂપમં ધમ્મમયં સુમેધ, પાસાદમારુય્હ સમન્તચક્ખુ;
સોકાવતિણ્ણં જનતમપેતસોકો, અવેક્ખસ્સુ જાતિજરાભિભૂતં.

''ઉટ્ઠેહિ વીર વિજિતસઙ્ગામ, સત્થવાહ અનણ વિચર લોકે;
દેસસ્સુ ભગવા ધમ્મં, અઞ્ઞાતારો ભવિસ્સન્તી''તિ. (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૨; સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૨; મહાવ॰ ૮) –

''નનુ તુમ્હેહિ 'બુદ્ધો બોધેય્યં તિણ્ણો તારેય્યં મુત્તો મોચેય્ય'''ન્તિ –

''કિં મે અઞ્ઞાતવેસેન, ધમ્મં સચ્છિકતેનિધ;
સબ્બઞ્ઞુતં પાપુણિત્વા, તારયિસ્સં સદેવક''ન્તિ. (બુ॰ વં॰ ૨.૫૫) –

પત્થનં કત્વા પારમિયો પૂરેત્વા સબ્બઞ્ઞુભાવં પત્તોતિ ચ, ''તુમ્હેહિ ધમ્મે અદેસિયમાને કો હિ નામ અઞ્ઞો ધમ્મં દેસેસ્સતિ, કિમઞ્ઞં લોકસ્સ સરણં તાણં લેણં પરાયન''ન્તિ ચ એવમાદીહિ અનેકેહિ નયેહિ ભગવન્તં ધમ્મદેસનત્થં અયાચિ. તેન વુત્તં – ''બુદ્ધભૂતસ્સ પન ભગવતો અટ્ઠમે સત્તાહે સત્થા ધમ્મદેસનત્થાય બ્રહ્મુના આયાચિતો''તિ.

ઇદાનિ ''કદા કત્થ ચ કેનાયં, ગાથા હિ સમુદીરિતા''તિ ઇમેસં પઞ્હાનં વિસ્સજ્જનાય ઓકાસો અનુપ્પત્તો. તત્થ **કદા વુત્તા**તિ? પઠમમહાસઙ્ગીતિકાલે વુત્તા. પઠમમહાસઙ્ગીતિ નામેસા સઙ્ગીતિક્ખન્ધે (ચૂળવ॰ ૪૩૭) વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા. **કત્થ કેન વુત્તા**તિ? ભગવતિ કિર પરિનિબ્બુતે રાજગહનગરે **વેભારપબ્બતપસ્સે**

સત્તપણ્ણિગુહાદ્વારે વિજિતસબ્બસત્તુના અજાતસત્તુના મગધમહારાજેન ધમ્મસઙ્ગાયનત્થં કારિતે પરિપુણ્ણચન્દમણ્ડલસઙ્કાસે દક્ખબ્બસારમણ્ડે મણ્ડપે ધમ્માસનગતેનાયસ્મતા **આનન્દત્થેરેન** ''બ્રહ્મા ચ લોકાધિપતી''તિ અયં ગાથા વુત્તાતિ વેદિતબ્બા. અયમેત્થ ગાથાસમ્બન્ધો.

એત્તાવતા –

''કદાયં ધમ્મદેસનત્થં, અજ્ઝિટ્ઠો બ્રહ્મુના જિનો;
કદા કત્થ ચ કેનાયં, ગાથા હિ સમુદીરિતા''તિ. –

અયમ્પિ ગાથા વુત્તત્થા હોતિ. એવં ઇમિના સમ્બન્ધેન વુત્તાય પનસ્સા અનુત્તાનપદવણ્ણનં કરિસ્સામ.

તત્થ **બ્રહ્મા**તિ બ્રૂહિતો તેહિ તેહિ ગુણવિસેસેહીતિ બ્રહ્મા. અયં પન **બ્રહ્મ**-સદ્દો મહાબ્રહ્મબ્રાહ્મણતથાગતમાતાપિતુસેટ્ઠાદીસુ દિસ્સતિ. તથા હિ ''દ્વિસહસ્સો બ્રહ્મા''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૩.૧૬૬) મહાબ્રહ્માતિ અધિપ્પેતો.

''તમોનુદો બુદ્ધો સમન્તચક્ખુ, લોકન્તગૂ સબ્બભવાતિવત્તો;
અનાસવો સબ્બદુક્ખપ્પહીનો, સચ્ચવ્હયો બ્રહ્મે ઉપાસિતો મે''તિ. (સુ॰ નિ॰ ૧૧૩૯) –

એત્થ બ્રાહ્મણો. ''બ્રહ્માતિ ખો, ભિક્ખવે, તથાગતસ્સેતં અધિવચન''ન્તિ એત્થ તથાગતો. ''બ્રહ્માતિ માતાપિતરો પુબ્બાચરિયાતિ વુચ્ચરે''તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૩૧; ૪.૬૩; ઇતિવુ॰ ૧૦૬; જા॰ ૨.૨૦.૧૮૧) એત્થ માતાપિતરો. ''બ્રહ્મચક્કં પવત્તેતી''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૪૮; સં॰ નિ॰ ૨.૨૧; અ॰ નિ॰ ૪.૮; ૫.૧૧; પટિ॰ મ॰ ૨.૪૪) એત્થ સેટ્ઠો અધિપ્પેતો. ઇધ પન પઠમજ્ઝાનં પણીતં ભાવેત્વા પઠમજ્ઝાનભૂમિયં નિબ્બત્તો કપ્પાયુકો મહાબ્રહ્મા અધિપ્પેતો (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૩). **ચ**-સદ્દો સમ્પિણ્ડનત્થો, બ્રહ્મા ચ અઞ્ઞે ચ દસસુ ચક્કવાળસહસ્સેસુ બ્રહ્માનો ચાતિ અત્થો, પદપૂરણમત્તો વા. **લોકાધિપતી**તિ એત્થ **લોકો**તિ સઙ્ખારલોકો સત્તલોકો ઓકાસલોકોતિ તયો લોકા. તેસુ ઇધ સત્તલોકો અધિપ્પેતો. તસ્સ ઇસ્સરો અધિપતીતિ **લોકાધિપતિ**, લોકેકદેસસ્સાપિ અધિપતિ લોકાધિપતીતિ વુચ્ચતિ દેવાધિપતિ નરાધિપતિ વિય.

સહમ્પતીતિ સો કિર કસ્સપસ્સ ભગવતો સાસને સહકો નામ થેરો પઠમજ્ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા અપરિહીનજ્ઝાનો જીવિતપરિયોસાને પઠમજ્ઝાનભૂમિયં કપ્પાયુકમહાબ્રહ્મા હુત્વા નિબ્બત્તો, તત્ર પન નં ''સહમ્પતિ બ્રહ્મા''તિ સઞ્જાનન્તિ. ''સહકપતી''તિ વત્તબ્બે અનુસ્સરાગમં કત્વા રુળ્હીવસેન ''સહમ્પતી''તિ વદન્તિ. **કતઞ્જલી**તિ કતઞ્જલિકો, અઞ્જલિપુટં સિરસિ કત્વાતિ અત્થો. **અનધિવરન્તિ** અચ્ચન્તવરો અધિવરો નાસ્સ અત્થીતિ **અનધિવરો**, ન તતો અધિકો વરો અત્થીતિ વા અનધિવરો, અનુત્તરોતિ અત્થો, તં અનધિવરં. **અયાચથા**તિ અયાચિત્થ અજ્ઝેસિ.

ઇદાનિ યસ્સત્થાય સો ભગવન્તં અયાચિ, તમત્થં દસ્સેતું ''**સન્તીધ સત્તા**''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **સન્તી**તિ સંવિજ્જન્તિ ઉપલબ્ભન્તિ, બુદ્ધચક્ખુસ્સ આપાથં આગચ્છન્તા અત્થીતિ અત્થો. **ઇધા**તિ અયં દેસાપદેસે નિપાતો . સ્વાયં કત્થચિ સાસનં ઉપાદાય વુચ્ચતિ. યથાહ – ''ઇધેવ, ભિક્ખવે, સમણો, ઇધ દુતિયો સમણો, ઇધ તતિયો

સમણો, ઇધ ચતુત્થો સમણો, સુઞ્ઞા પરપ્પવાદા સમણેભિ અઞ્ઞેહી''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૩૯; દી॰ નિ॰ ૨.૨૧૪; અ॰ નિ॰ ૪.૨૪૧). કત્થચિ ઓકાસં, યથાહ –

''ઇધેવ તિટ્ઠમાનસ્સ, દેવભૂતસ્સ મે સતો;
પુનરાયુ ચ મે લદ્ધો, એવં જાનાહિ મારિસા''તિ. (દી॰ નિ॰ ૨.૩૬૯) –

કત્થચિ પદપૂરણમત્તમેવ હોતિ. યથાહ – ''ઇધાહં, ભિક્ખવે, ભુત્તાવી અસ્સં પવારિતો''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૦). કત્થચિ લોકં ઉપાદાય, યથાહ – ''ઇધ તથાગતો લોકે ઉપ્પજ્જતિ બહુજનહિતાય બહુજનસુખાયા''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૧૭૦). ઇધાપિ લોકમેવ ઉપાદાય વુત્તોતિ વેદિતબ્બો. તસ્મા ઇમસ્મિં સત્તલોકેતિ અત્થો. **સત્તા**તિ રૂપાદીસુ ખન્ધેસુ છન્દરાગેન સત્તા વિસત્તા આસત્તા લગ્ગા લગિતાતિ સત્તા, સત્તાતિ પાણિનો વુચ્ચન્તિ. રુળ્હીસદ્દેન પન વીતરાગેસુપિ અયં વોહારો વત્તતિયેવ.

અપ્પરજક્ખજાતિકાતિ પઞ્ઞામયે અક્ખિમ્હિ અપ્પં પરિત્તં રાગદોસમોહરજં એતેસં એવંસભાવા ચ તેતિ અપ્પરજક્ખજાતિકા, અપ્પં રાગાદિરજમેવ વા યેસં તે અપ્પરજક્ખા, તે અપ્પરજક્ખસભાવા અપ્પરજક્ખજાતિકાતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. તેસં અપ્પરજક્ખજાતિકાનં. ''સત્તાન''ન્તિ વિભત્તિવિપરિણામં કત્વા – ''દેસેહિ ધમ્મ''ન્તિ ઇમિના સમ્બન્ધં કત્વા અત્થો દટ્ઠબ્બો. **દેસેહી**તિ આયાચનવચનમેતં, દેસેહિ કથેહિ ઉપદિસાતિ અત્થો. **ધમ્મ**ન્તિ એત્થ અયં **ધમ્મ**-સદ્દો પરિયત્તિસમાધિપઞ્ઞાપકતિસભાવસુઞ્ઞતાપુઞ્ઞઆપત્તિઞેય્યચતુસચ્ચધમ્માદીસુ દિસ્સતિ. તથા હિ – ''ઇધ ભિક્ખુ ધમ્મં પરિયાપુણાતિ સુત્તં ગેય્યં વેય્યાકરણં...પે॰... વેદલ્લ''ન્તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૩૯; અ॰ નિ॰ ૪.૧૦૨) પરિયત્તિયં દિસ્સતિ. ''એવંધમ્મા તે ભગવન્તો અહેસુ''ન્તિઆદીસુ સમાધિમ્હિ.

''યસ્સેતે ચતુરો ધમ્મા, વાનરિન્દ યથા તવ;
સચ્ચં ધમ્મો ધિતિ ચાગો, દિટ્ઠં સો અતિવત્તતી''તિ. –

આદીસુ (જા॰ ૧.૨.૧૪૭) પઞ્ઞાય. ''જાતિધમ્મા જરાધમ્મા, અથો મરણધમ્મિનો''તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૩.૩૯) પકતિયં. ''કુસલા ધમ્મા, અકુસલા ધમ્મા, અબ્યાકતા ધમ્મા''તિઆદીસુ (ધ॰ સ॰ તિકમાતિકા) સભાવે. ''તસ્મિં ખો પન સમયે ધમ્મા હોન્તિ ખન્ધા હોન્તી''તિઆદીસુ (ધ॰ સ॰ ૧૨૧) સુઞ્ઞતાયં. ''ધમ્મો સુચિણ્ણો સુખમાવહાતી''તિઆદીસુ (સુ॰ નિ॰ ૧૮૪; થેરગા॰ ૩૦૩; જા॰ ૧.૧૦.૧૦૨; ૧.૧૫.૩૮૫) પુઞ્ઞે. ''દ્વે અનિયતા ધમ્મા''તિઆદીસુ આપત્તિયં. ''સબ્બે ધમ્મા સબ્બાકારેન બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણમુખે આપાથં આગચ્છન્તી''તિઆદીસુ (મહાનિ॰ ૧૫૬; ચૂળનિ॰ મોઘરાજમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૮૫) ઞેય્યે. ''દિટ્ઠધમ્મો પત્તધમ્મો વિદિતધમ્મો''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૯૯; મહાવ॰ ૨૭, ૫૭) ચતુસચ્ચધમ્મે. ઇધાપિ ચતુસચ્ચધમ્મે દટ્ઠબ્બો (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.સુત્તનિક્ખેપવણ્ણના; ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ ચિત્તુપ્પાદકણ્ડ ૧). **અનુકમ્પા**તિ અનુકમ્પં અનુદ્દયં કરોહિ. **ઇમ**ન્તિ પજં નિદ્દિસન્તો આહ. **પજ**ન્તિ પજાતત્તા પજા, તં પજં, સત્તનિકાયં સંસારદુક્ખતો મોચેહીતિ અધિપ્પાયો. કેચિ પન –

''ભગવાતિ લોકાધિપતી નરુત્તમો,
કતઞ્જલી બ્રહ્મગણેહિ યાચિતો''તિ. –

પઠન્તિ. એત્તાવતા સબ્બસો અયં ગાથા વુત્તત્થા હોતિ.

અથ ભગવતો તં બ્રહ્મુનો સહમ્પતિસ્સ આયાચનવચનં સુત્વા અપરિમિતસમયસમુદિતકરુણાબલસ્સ દસબલસ્સ પરહિતકરણનિપુણમતિચારસ્સ સબ્બસત્તેસુ ઓકાસકરણમત્તેન મહાકરુણા ઉદપાદિ. તં પન ભગવતો કરુણુપ્પત્તિં દસ્સેન્તેહિ સઙ્ગીતિકાલે સઙ્ગીતિકારકેહિ –

૨. ‘‘સમ્પન્નવિજ્જાચરણસ્સ તાદિનો, જુતિન્ધરસ્સન્તિમદેહધારિનો;
તથાગતસ્સપ્પટિપુગ્ગલસ્સ, ઉપ્પજ્જિ કારુઞ્ઞતા સબ્બસત્તે’’તિ. –

અયં ગાથા ઠપિતા.

તત્થ **સમ્પન્નવિજ્જાચરણસ્સા**તિ સમ્પન્નં નામ તિવિધં પરિપુણ્ણસમઙ્ગિમધુરવસેન. તત્થ –

‘‘સમ્પન્નં સાલિકેદારં, સુવા ભુઞ્જન્તિ કોસિય;
પટિવેદેમિ તે બ્રહ્મે, ન નં વારેતુમુસ્સહે’’તિ. (જા॰ ૧.૧૪.૧) –

ઇદં **પરિપુણ્ણસમ્પન્નં** નામ. ‘‘ઇમિના પાતિમોક્ખસંવરેન ઉપેતો હોતિ સમુપેતો ઉપગતો સમુપગતો સમ્પન્નો સમન્નાગતો’’તિ (વિભ॰ ૫૧૧) ઇદં **સમઙ્ગિસમ્પન્નં** નામ. ‘‘ઇમિસ્સા, ભન્તે, મહાપથવિયા હેટ્ઠિમતલં સમ્પન્નં, સેય્યથાપિ ખુદ્દમધું અનીલકં, એવમસ્સાદ’’ન્તિ (પારા॰ ૧૮) ઇદં **મધુરસમ્પન્નં** નામ. ઇધ પરિપુણ્ણસમ્પન્નમ્પિ સમઙ્ગિસમ્પન્નમ્પિ યુજ્જતિ (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૬૪). **વિજ્જા**તિ પટિપક્ખધમ્મે વિજ્ઝનટ્ઠેન વિદિતકરણટ્ઠેન વિન્દિતબ્બટ્ઠેન ચ વિજ્જા. તા પન તિસ્સોપિ વિજ્જા અટ્ઠપિ વિજ્જા. તિસ્સો વિજ્જા **ભયભેરવસુત્તે** (મ॰ નિ॰ ૧.૫૦ આદયો) આગતનયેનેવ વેદિતબ્બા, અટ્ઠ **અમ્બટ્ઠસુત્તે** (દી॰ નિ॰ ૧.૨૭૮ આદયો). તત્ર હિ વિપસ્સનાઞાણેન મનોમયિદ્ધિયા ચ સહ છ અભિઞ્ઞા પરિગ્ગહેત્વા અટ્ઠ વિજ્જા વુત્તા. **ચરણ**ન્તિ સીલસંવરો ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારતા ભોજને મત્તઞ્ઞુતા જાગરિયાનુયોગો સદ્ધા હિરી ઓત્તપ્પં બાહુસચ્ચં આરદ્ધવીરિયતા ઉપટ્ઠિતસ્સતિતા પઞ્ઞાસમ્પન્નતા ચત્તારિ રૂપાવચરજ્ઝાનાનીતિ ઇમે પન્નરસ ધમ્મા વેદિતબ્બા. ઇમેયેવ હિ પન્નરસ ધમ્મા યસ્મા એતેહિ ચરતિ અરિયસાવકો ગચ્છતિ અમતં દિસં, તસ્મા ‘‘ચરણ’’ન્તિ વુત્તા. યથાહ – ‘‘ઇધ, મહાનામ, અરિયસાવકો સીલવા હોતી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૨૪) સબ્બં **મજ્ઝિમપણ્ણાસકે** વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. વિજ્જા ચ ચરણઞ્ચ વિજ્જાચરણાનિ, સમ્પન્નાનિ પરિપુણ્ણાનિ વિજ્જાચરણાનિ યસ્સ સોયં સમ્પન્નવિજ્જાચરણો, વિજ્જાચરણેહિ સમ્પન્નો સમઙ્ગીભૂતો, સમન્નાગતોતિ વા સમ્પન્નવિજ્જાચરણો. ઉભયથાપિ અત્થો યુજ્જતેવ, તસ્સ સમ્પન્નવિજ્જાચરણસ્સ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧ વેરઞ્જકણ્ડવણ્ણના).

તાદિનોતિ ‘‘ઇટ્ઠેપિ તાદી અનિટ્ઠેપિ તાદી’’તિઆદિના નયેન **મહાનિદ્દેસે** (મહાનિ॰ ૩૮, ૧૯૨) આગતતાદિલક્ખણેન તાદિનો, ઇટ્ઠાનિટ્ઠાદીસુ અવિકારસ્સ તાદિસસ્સાતિ અત્થો. **જુતિન્ધરસ્સા**તિ જુતિમતો, યુગન્ધરે સરદસમયે સમુદિતદિવસકરાતિરેકતરસસ્સિરિકસરીરજુતિવિસરધરસ્સાતિ અત્થો. ‘‘પઞ્ઞાપજ્જોતધરસ્સા’’તિ વા વત્તું વટ્ટતિ. વુત્તઞ્હેતં –

‘‘ચત્તારો લોકે પજ્જોતા, પઞ્ચમેત્થ ન વિજ્જતિ;
દિવા તપતિ આદિચ્ચો, રત્તિમાભાતિ ચન્દિમા.

“અથ અગ્ગિ દિવારત્તિં, તત્થ તત્થ પભાસતિ;
સમ્બુદ્ધો તપતં સેટ્ઠો, એસા આભા અનુત્તરા”તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૬, ૮૫);

તસ્મા ઉભયથાપિ સરીરપઞ્ઞાજુતિવિસરધરસ્સાતિ અત્થો. **અન્તિમદેહધારિનો**તિ સબ્બપચ્છિમસરીરધારિનો, અપુનબ્ભવસ્સાતિ અત્થો.

તથાગતસ્સાતિ એત્થ અટ્ઠહિ કારણેહિ ભગવા “તથાગતો”તિ વુચ્ચતિ. કતમેહિ અટ્ઠહિ? તથા આગતોતિ તથાગતો, તથા ગતોતિ તથાગતો, તથલક્ખણં આગતોતિ તથાગતો, તથધમ્મે યાથાવતો અભિસમ્બુદ્ધોતિ તથાગતો, તથદસ્સિતાય તથાગતો, તથવાદિતાય તથાગતો, તથાકારિતાય તથાગતો, અભિભવનટ્ઠેન તથાગતોતિ.

કથં ભગવા **તથા આગતોતિ તથાગતો**? યથા યેન અભિનીહારેન દાનપારમિં પૂરેત્વા સીલનેક્ખમ્મપઞ્ઞાવીરિયખન્તિસચ્ચઅધિટ્ઠાનમેત્તુપેક્ખાપારમિં પૂરેત્વા ઇમા દસ પારમિયો દસ ઉપપારમિયો દસ પરમત્થપારમિયોતિ સમત્તિંસ પારમિયો પૂરેત્વા અઙ્ગપરિચ્ચાગં જીવિતપરિચ્ચાગં ધનરજ્જપુત્તદારપરિચ્ચાગન્તિ ઇમે પઞ્ચ મહાપરિચ્ચાગે પરિચ્ચજિત્વા યથા વિપસ્સિઆદયો સમ્માસમ્બુદ્ધા આગતા, તથા અમ્હાકમ્પિ ભગવા આગતોતિ તથાગતો. યથાહ –

“યથેવ લોકમ્હિ વિપસ્સિઆદયો, સબ્બઞ્ઞુભાવં મુનયો ઇધાગતા;
તથા અયં સક્યમુનીપિ આગતો, તથાગતો વુચ્ચતિ તેન ચક્ખુમા”તિ.

કથં **તથા ગતોતિ તથાગતો**? યથા સમ્પતિજાતા વિપસ્સિઆદયો સમેહિ પાદેહિ પથવિયં પતિટ્ઠાય ઉત્તરાભિમુખા સત્તપદવીતિહારેન ગતા, તથા અમ્હાકમ્પિ ભગવા ગતોતિ તથાગતો. યથાહ –

“મુહુત્તજાતોવ ગવમ્પતી યથા, સમેહિ પાદેહિ ફુસી વસુન્ધરં;
સો વિક્કમી સત્તપદાનિ ગોતમો, સેતઞ્ચ છત્તં અનુધારયું મરૂ.

“ગન્ત્વાન સો સત્તપદાનિ ગોતમો, દિસા વિલોકેસિ સમા સમન્તતો;
અટ્ઠઙ્ગુપેતં ગિરમબ્ભુદીરયી, સીહો યથા પબ્બતમુદ્ધનિટ્ઠિતો”તિ.

કથં **તથલક્ખણં આગતોતિ તથાગતો?** સબ્બેસં રૂપારૂપધમ્માનં સલક્ખણં સામઞ્ઞલક્ખણઞ્ચ તથં અવિતથં ઞાણગતિયા આગતો અવિરજ્ઝિત્વા પત્તો અનુબુદ્ધોતિ તથાગતો.

“સબ્બેસં પન ધમ્માનં, સકસામઞ્ઞલક્ખણં;
તથમેવાગતો યસ્મા, તસ્મા સત્થા તથાગતો”તિ.

કથં **તથધમ્મે યાથાવતો અભિસમ્બુદ્ધોતિ તથાગતો**? તથધમ્મા નામ ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ. યથાહ – “ચત્તારિમાનિ, ભિક્ખવે, તથાનિ અવિતથાનિ અનઞ્ઞથાનિ. કતમાનિ ચત્તારિ? ‘ઇદં દુક્ખ’ન્તિ, ભિક્ખવે, તથમેતં અવિતથમેતં અનઞ્ઞથમેત”ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૯૦) વિત્થારો. તાનિ ચ ભગવા અભિસમ્બુદ્ધો, તસ્મા તથાનં અભિસમ્બુદ્ધત્તા “તથાગતો”તિ વુચ્ચતિ. અભિસમ્બુદ્ધત્થો હિ એત્થ ગતસદ્દો.

“તથનામાનિ સચ્ચાનિ, અભિસમ્બુજ્ઝિ નાયકો;
તસ્મા તથાનં સચ્ચાનં, સમ્બુદ્ધત્તા તથાગતો”.

કથં **તથદસ્સિતાય તથાગતો**? ભગવા હિ અપરિમાણાસુ લોકધાતૂસુ અપરિમાણાનં સત્તાનં ચક્ખુસોતઘાણજિવ્હાકાયમનોદ્વારેસુ આપાથં આગચ્છન્તં રૂપસદ્દગન્ધરસફોટ્ઠબ્બધમ્મારમ્મણં તથાગતો સબ્બાકારતો જાનાતિ પસ્સતીતિ, એવં તથદસ્સિતાય તથાગતો. અથ વા યં લોકે તથં, તં લોકસ્સ તથેવ દસ્સેતિ. તતોપિ ભગવા તથાગતો. એત્થ તથદસ્સિઅત્થે “તથાગતો”તિ પદસમ્ભવો વેદિતબ્બો.

“તથાકારેન યો ધમ્મે, જાનાતિ અનુપસ્સતિ;
તથદસ્સીતિ સમ્બુદ્ધો, તસ્મા વુત્તો તથાગતો”.

કથં **તથવાદિતાય તથાગતો**? યઞ્ચ અભિસમ્બોધિયા પરિનિબ્બાનસ્સ ચ અન્તરે પઞ્ચચત્તાલીસવસ્સપરિમાણકાલે સુત્તાદિનવઙ્ગસઙ્ગહિતં ભાસિતં લપિતં તથાગતેન, સબ્બં તં એકતુલાય તુલિતં વિય તથમેવ અવિતથમેવ હોતિ. તેનેવાહ –

“યઞ્ચ, ચુન્દ, રત્તિં તથાગતો અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુજ્ઝતિ, યઞ્ચ રત્તિં અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયતિ, યં એતસ્મિં અન્તરે ભાસતિ લપતિ નિદ્દિસતિ, સબ્બં તં તથેવ હોતિ, નો અઞ્ઞથા. તસ્મા ‘તથાગતો’તિ વુચ્ચતી”તિ.

એત્થ પન ગદઅત્થો હિ ગતસદ્દો. એવં તથવાદિતાય તથાગતો. આગદનં આગદો, વચનન્તિ અત્થો. તથો અવિપરીતો આગદો અસ્સાતિ તથાગતો. દ-કારસ્સ ત-કારં કત્વા વુત્તો.

“તથાવાદી જિનો યસ્મા, તથધમ્મપ્પકાસકો;
તથામાગદનઞ્ચસ્સ, તસ્મા બુદ્ધો તથાગતો”.

કથં **તથાકારિતાય તથાગતો?** ભગવા હિ યં યં વાચં અભાસિ, તં તં એવ કાયેન કરોતિ, વાચાય કાયો અનુલોમેતિ, કાયસ્સપિ વાચા. તેનેવાહ –

“યથા વાદી, ભિક્ખવે, તથાગતો તથા કારી, યથા કારી તથા વાદી…પે॰… તસ્મા ‘તથાગતો’તિ વુચ્ચતી”તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૨૩; ચૂળનિ॰ પોસાલમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૮૩).

યથા ચ વાચા ગતા, કાયોપિ તથા ગતો, યથા કાયો ગતો, વાચાપિ તથા ગતા. એવં તથાકારિતાય તથાગતો.

“યથા વાચા ગતા તસ્સ, તથા કાયો ગતો યતો;
તથાવાદિતાય સમ્બુદ્ધો, સત્થા તસ્મા તથાગતો”.

કથં **અભિભવનટ્ઠેન તથાગતો?** ઉપરિ ભવગ્ગં હેટ્ઠા અવીચિં પરિયન્તં કત્વા તિરિયં અપરિમાણાસુ લોકધાતૂસુ સબ્બસત્તે અભિભવતિ સીલેનપિ સમાધિનાપિ પઞ્ઞાયપિ વિમુત્તિયાપિ વિમુત્તિઞાણદસ્સનેનપિ, ન

તસ્સ તુલા વા પમાણં વા અત્થિ, અથ ખો અતુલો અપ્પમેય્યો અનુત્તરો. તેનેવાહ –

> ‘‘સદેવકે, ભિક્ખવે, લોકે...પે॰... તથાગતો અભિભૂ અનભિભૂતો અઞ્ઞદત્થુ દસો વસવત્તી, તસ્મા ‘તથાગતો’તિ વુચ્ચતી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨૩; પોસાલમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૮૩).

તત્રેવં પદસિદ્ધિ વેદિતબ્બા – અગદો વિય અગદો. કો પનેસ? દેસનાવિલાસો ચેવ પુઞ્ઞુસ્સયો ચ. તેન હેસ મહાનુભાવો ભિસક્કો દિબ્બાગદેન સપ્પે વિય સબ્બપરપ્પવાદિનો સદેવકઞ્ચ લોકં અભિભવતિ, ઇતિ સબ્બલોકાભિભવનતો અવિપરીતો દેસનાવિલાસો ચેવ પુઞ્ઞુસ્સયો ચ અગદો અસ્સાતિ દ-કારસ્સ ત-કારં કત્વા ‘‘તથાગતો’’તિ વેદિતબ્બો. એવં અભિભવનટ્ઠેન તથાગતો.

> ‘‘તથો અવિપરીતો ચ, અગદો યસ્સ સત્થુનો;
> વસવત્તીતિ સો તેન, હોતિ સત્થા તથાગતો’’.

અપ્પટિપુગ્ગલસ્સાતિ પટિપુગ્ગલવિરહિતસ્સ, અઞ્ઞો કોચિ ‘‘અહં બુદ્ધો’’તિ એવં પટિઞ્ઞં દાતું સમત્થો નામસ્સ પુગ્ગલો, નત્થીતિ અપ્પટિપુગ્ગલો, તસ્સ અપ્પટિપુગ્ગલસ્સ. **ઉપ્પજ્જી**તિ ઉપ્પન્નો ઉદપાદિ. **કારુઞ્ઞતા**તિ કરુણાય ભાવો કારુઞ્ઞતા. **સબ્બસત્તે**તિ નિરવસેસસત્તપરિયાદાનવચનં, સકલે સત્તનિકાયેતિ અત્થો. એત્તાવતા અયમ્પિ ગાથા વુત્તત્થા હોતિ.

અથ ભગવા બ્રહ્મુના ધમ્મદેસનત્થાય આયાચિતો સત્તેસુ કારુઞ્ઞતં ઉપ્પાદેત્વા ધમ્મં દેસેતુકામો મહાબ્રહ્માનં ગાથાય અજ્ઝભાસિ –

> ‘‘અપારુતા તેસં અમતસ્સ દ્વારા, યે સોતવન્તો પમુઞ્ચન્તુ સદ્ધં;
> વિહિંસસઞ્ઞી પગુણં ન ભાસિં, ધમ્મં પણીતં મનુજેસુ બ્રહ્મે’’તિ. (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૩; દી॰ નિ॰ ૨.૭૧; સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૨; મહાવ॰ ૯);

અથ ખો **બ્રહ્મા સહમ્પતિ** ‘‘કતાવકાસો ખોમ્હિ ભગવતા ધમ્મદેસનાયા’’તિ ઞત્વા દસનખસમોધાનસમુજ્જલં અઞ્જલિં સિરસિ કત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા બ્રહ્મગણપરિવુતો પક્કામિ. અથ સત્થા તસ્સ બ્રહ્મુનો પટિઞ્ઞં દત્વા – ‘‘કસ્સ નુ ખો અહં પઠમં ધમ્મં દેસેય્ય’’ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૩; મહાવ॰ ૧૦) ચિન્તેન્તો – ‘‘આળારો પણ્ડિતો સો ઇમં ધમ્મં ખિપ્પં આજાનિસ્સતી’’તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા પુન ઓલોકેન્તો તસ્સ સત્તાહં કાલઙ્કતભાવં ઞત્વા ઉદકસ્સ ચ અભિદોસકાલઙ્કતભાવં ઞત્વા પુન – ‘‘કહં નુ ખો એતરહિ પઞ્ચવગ્ગિયા ભિક્ખૂ વિહરન્તી’’તિ પઞ્ચવગ્ગિયે આવજ્જેન્તો ‘‘બારાણસિયં ઇસિપતને મિગદાયે’’તિ ઞત્વા આસાળ્હિયં પભાતાય રત્તિયા કાલસ્સેવ પત્તચીવરમાદાય અટ્ઠારસયોજનિકં મગ્ગં પટિપન્નો અન્તરામગ્ગે **ઉપકં** નામ આજીવકં દિસ્વા તસ્સ અત્તનો બુદ્ધભાવમાવિકત્વા તંદિવસમેવ સાયન્હસમયે ઇસિપતનમગમાસિ. તત્થ પઞ્ચવગ્ગિયાનં અત્તનો બુદ્ધભાવં પકાસેત્વા પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસનગતો પઞ્ચવગ્ગિયે ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા **ધમ્મચક્કપ્પવત્તનસુત્તન્તં** (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૧; મહાવ॰ ૧૩ આદયો; પટિ॰ મ॰ ૨.૩૦) દેસેસિ.

તેસુ અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞત્થેરો દેસનાનુસારેન ઞાણં પેસેત્વા સુત્તપરિયોસાને અટ્ઠારસહિ બ્રહ્મકોટીહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ. સત્થા તત્થેવ વસ્સં ઉપગન્ત્વા પુનદિવસે વપ્પત્થેરં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાપેસિ. એતેનેવ

ઉપાયેન સબ્બે તે સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાપેત્વા પુન પઞ્ચમિયં પક્ખસ્સ પઞ્ચપિ તે થેરે સન્નિપાતેત્વા **અનત્તલક્ખણસુત્તન્તં** (સં॰ નિ॰ ૩.૫૯; મહાવ॰ ૨૦ આદયો) દેસેસિ, દેસનાપરિયોસાને પઞ્ચપિ થેરા અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ.

અથ સત્થા તત્થેવ **યસસ્સ** કુલપુત્તસ્સ ઉપનિસ્સયં દિસ્વા ગેહં પહાય નિક્ખન્તં દિસ્વા – ''એહિ યસા''તિ (મહાવ॰ ૨૬) પક્કોસિત્વા તસ્મિઞ્ઞેવ રત્તિભાગે સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાપેત્વા પુનદિવસે અરહત્તે ચ પતિટ્ઠાપેત્વા અપરેપિ તસ્સ સહાયકે **ચતુપણ્ણાસજને** એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બાજેત્વા અરહત્તે પતિટ્ઠાપેસિ. એવં લોકે એકસટ્ઠિયા અરહન્તેસુ જાતેસુ સત્થા વુટ્ઠવસ્સો પવારેત્વા ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા એતદવોચ –

''પરત્થં ચત્તનો અત્થં, કરોન્તા પથવિં ઇમં;
બ્યાહરન્તા મનુસ્સાનં, ધમ્મં ચરથ ભિક્ખવો.

''વિહરથ વિવિત્તેસુ, પબ્બતેસુ વનેસુ ચ;
પકાસયન્તા સદ્ધમ્મં, લોકસ્સ સતતં મમ.

''કરોન્તા ધમ્મદૂતેય્યં, વિખ્યાપયથ ભિક્ખવો;
સન્તિ અત્થાય સત્તાનં, સુબ્બતા વચનં મમ.

''સબ્બં પિદહથ દ્વારં, અપાયાનમનાસવા;
સગ્ગમોક્ખસ્સ મગ્ગસ્સ, દ્વારં વિવરથાસમા.

''દેસનાપટિપત્તીહિ, કરુણાદિગુણાલયા;
બુદ્ધિં સદ્ધઞ્ચ લોકસ્સ, અભિવડ્ઢેથ સબ્બસો.

''ગિહીનમુપકરોન્તાનં, નિચ્ચમામિસદાનતો;
કરોથ ધમ્મદાનેન, તેસં પચ્ચૂપકારકં.

''સમુસ્સયથ સદ્ધમ્મં, દેસયન્તા ઇસિદ્ધજં;
કતકત્તબ્બકમ્મન્તા, પરત્થં પટિપજ્જથા''તિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા ભગવા તે ભિક્ખૂ દિસાસુ વિસ્સજ્જેત્વા સયં ઉરુવેલં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે કપ્પાસિકવનસણ્ડે **તિંસ ભદ્દવગ્ગિયકુમારે** વિનેસિ. તેસુ યો સબ્બપચ્છિમકો, સો સોતાપન્નો, સબ્બસેટ્ઠો અનાગામી, એકોપિ અરહા વા પુથુજ્જનો વા નાહોસિ. તેપિ સબ્બે એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બાજેત્વા દિસાસુ પેસેત્વા સયં ઉરુવેલં ગન્ત્વા અડ્ઢુડ્ઢાનિ પાટિહારિયસહસ્સાનિ દસ્સેત્વા ઉરુવેલકસ્સપાદયો સહસ્સજટિલપરિવારે **તેભાતિકજટિલે** દમેત્વા એહિભિક્ખુભાવેન પબ્બાજેત્વા ગયાસીસે નિસીદાપેત્વા **આદિત્તપરિયાયદેસનાય** (સં॰ નિ॰ ૪.૨૮; મહાવ॰ ૫૪) અરહત્તે પતિટ્ઠાપેત્વા તેન અરહન્તસહસ્સેન ભગવા પરિવુતો ''બિમ્બિસારસ્સ રઞ્ઞો પટિઞ્ઞં મોચેસ્સામી''તિ રાજગહનગરૂપચારે લટ્ઠિવનુય્યાનં નામ અગમાસિ. તતો ઉય્યાનપાલકો રઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા – ''સત્થા આગતો''તિ સુત્વા દ્વાદસનહુતેહિ બ્રાહ્મણગહપતિકેહિ પરિવુતો દસબલં ઘનવિવરગતમિવ દિવસકરં

વનવિવરગતં મુનિવરદિવસકરં ઉપસઙ્કમિત્વા ચક્કાલઙ્કતતલેસુ જલજામલાવિકલકમલકોમલેસુ દસબલસ્સ પાદેસુ મકુટમણિજુતિવિસરવિજ્જોતિના સિરસા નિપતિત્વા એકમન્તં નિસીદિ સદ્ધિં પરિસાય.

અથ ખો તેસં બ્રાહ્મણગહપતિકાનં એતદહોસિ – ''કિં નુ ખો મહાસમણો ઉરુવેલકસ્સપે બ્રહ્મચરિયં ચરતિ, ઉદાહુ ઉરુવેલકસ્સપો મહાસમણે''તિ? અથ ખો ભગવા તેસં ચેતોપરિવિતક્કમઞ્ઞાય થેરં ગાથાય અજ્ઝભાસિ –

''કિમેવ દિસ્વા ઉરુવેલવાસિ, પહાસિ અગ્ગિં કિસકોવદાનો;
પુચ્છામિ તં કસ્સપ એતમત્થં, કથં પહીનં તવ અગ્ગિહુત્ત''ન્તિ. (મહાવ॰ ૫૫);

થેરો ભગવતો અધિપ્પાયં વિદિત્વા –

''રૂપે ચ સદ્દે ચ અથો રસે ચ, કામિત્થિયો ચાભિવદન્તિ યઞ્ઞા;
એતં મલન્તી ઉપધીસુ ઞત્વા, તસ્મા ન યિટ્ઠે ન હુતે અરઞ્જિ''ન્તિ. (મહાવ॰ ૫૫) –

ઇમં ગાથં વત્વા અત્તનો સાવકભાવપ્પકાસનત્થં તથાગતસ્સ પાદેસુ સિરસા નિપતિત્વા – ''સત્થા મે, ભન્તે, ભગવા, સાવકોહમસ્મી''તિ વત્વા એકતાલદ્વિતાલ...પે॰... સત્તતાલપ્પમાણં વેહાસં સત્તક્ખત્તું અબ્ભુગ્ગન્ત્વા પાટિહારિયં કત્વા આકાસતો ઓરુય્હ ભગવન્તં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ.

અથ ખો મહાજનો તસ્સ તં પાટિહારિયં દિસ્વા – ''અહો મહાનુભાવા બુદ્ધા નામ, એવં થામગતદિટ્ઠિકો અત્તાનં 'અરહા અહ'ન્તિ મઞ્ઞમાનો ઉરુવેલકસ્સપોપિ દિટ્ઠિજાલં ભિન્દિત્વા તથાગતેન દમિતો''તિ દસબલસ્સ ગુણકથં કથેસિ. તં સુત્વા સત્થા – ''નાહમિદાનિયેવ ઇમં ઉરુવેલકસ્સપં દમેમિ, અતીતેપિ એસ મયા દમિતોયેવા''તિ આહ. અથ ખો સો મહાજનો ઉટ્ઠાયાસના ભગવન્તં વન્દિત્વા સિરસિ અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા એવમાહ – ''ભન્તે, ઇદાનિ અમ્હેહિ એસ દમિતો દિટ્ઠો, કથં પનેસ અતીતે ભગવતા દમિતો''તિ. તતો સત્થા તેન મહાજનેન યાચિતો ભવન્તરેન પટિચ્છન્નં **મહાનારદકસ્સપજાતકં** (જા॰ ૨.૨૨.૧૧૫૩) કથેત્વા ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ પકાસેસિ. તતો સત્થુ ધમ્મકથં સુત્વા રાજા બિમ્બિસારો એકાદસનહુતેહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ, એકનહુતં ઉપાસકત્તં પટિવેદેસિ. રાજા સરણં ગન્ત્વા સ્વાતનાય ભગવન્તં સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન નિમન્તેત્વા ભગવન્તં તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા વન્દિત્વા પક્કામિ.

પુનદિવસે ભગવા ભિક્ખુસહસ્સપરિવુતો મરુગણપરિવુતો વિય દસસતનયનો દેવરાજા, બ્રહ્મગણપરિવુતો વિય મહાબ્રહ્મા રાજગહં પાવિસિ. રાજા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દાનં દત્વા ભોજનપરિયોસાને ભગવન્તં એતદવોચ – ''અહં, ભન્તે, તીણિ રતનાનિ વિના વસિતું ન સક્ખિસ્સામિ, વેલાય વા અવેલાય વા ભગવતો સન્તિકં આગમિસ્સામિ, લટ્ઠિવનં નામ અતિદૂરે, ઇદં પન અમ્હાકં વેળુવનં નામ ઉય્યાનં પવિવેકકામાનં નાતિદૂરં નચ્ચાસન્નં ગમનાગમનસમ્પન્નં નિજ્જનસમ્બાધં પવિવેકસુખં છાયૂદકસમ્પન્નં સીતલસિલાતલસમલઙ્કતં પરમરમણીયભૂમિભાગં સુરભિકુસુમતરુવરનિરન્તરં રમણીયપાસાદહમ્મિયવિમાનવિહારડ્ઢયોગમણ્ડપાદિપટિમણ્ડિતં. ઇદં મે, ભન્તે, ભગવા પટિગ્ગણ્હાતુ નવતપનઙ્ગારસઙ્કાસેન સુવણ્ણભિઙ્ગારેન સુરભિકુસુમવાસિતં મણિવણ્ણઉદકં ગહેત્વા વેળુવનારામં પરિચ્ચજન્તો દસબલસ્સ હત્થે ઉદકં પાતેસિ. તસ્મિં આરામપટિગ્ગહણે ''બુદ્ધસાસનસ્સ મૂલાનિ ઓતિણ્ણાની''તિ પીતિવસં ગતા

નચ્ચન્તી વિય અયં મહાપથવી કમ્પિ. જમ્બુદીપે પન ઠપેત્વા વેળુવનમહાવિહારં અઞ્ઞં પથવિં કમ્પેત્વા ગહિતસેનાસનં નામ નત્થિ. અથ સત્થા વેળુવનારામં પટિગ્ગહેત્વા રઞ્ઞો વિહારદાનાનુમોદનમકાસિ –

''આવાસદાનસ્સ પનાનિસંસં, કો નામ વત્તું, પુરિસો સમત્થો;
અઞ્ઞત્ર બુદ્ધા પન લોકનાથા, યુત્તો મુખાનં નહુતેન ચાપિ.

''આયુઞ્ચ વણ્ણઞ્ચ સુખં બલઞ્ચ, વરં પસત્થં પટિભાનમેવ;
દદાતિ નામાતિ પવુચ્ચતે સો, યો દેતિ સઙ્ઘસ્સ નરો વિહારં.

''દાતા નિવાસસ્સ નિવારણસ્સ, સીતાદિનો જીવિતુપદ્દવસ્સ;
પાલેતિ આયું પન તસ્સ યસ્મા, આયુપ્પદો હોતિ તમાહુ સન્તો.

''અચ્ચુણ્હસીતે વસતો નિવાસે, બલઞ્ચ વણ્ણો પટિભા ન હોતિ;
તસ્મા હિ સો દેતિ વિહારદાતા, બલઞ્ચ વણ્ણં પટિભાનમેવ.

''દુક્ખસ્સ સીતુણ્હસરીસપા ચ, વાતાતપાદિપ્પભવસ્સ લોકે;
નિવારણા નેકવિધસ્સ નિચ્ચં, સુખપ્પદો હોતિ વિહારદાતા.

''સીતુણ્હવાતાતપડંસવુટ્ઠિ , સરીસપાવાળમિગાદિદુક્ખં;
યસ્મા નિવારેતિ વિહારદાતા, તસ્મા સુખં વિન્દતિ સો પરત્થ.

''પસન્નચિત્તો ભવભોગહેતું, મનોભિરામં મુદિતો વિહારં;
યો દેતિ સીલાદિગુણોદિતાનં, સબ્બં દદો નામ પવુચ્ચતે સો.

''પહાય મચ્છેરમલં સલોભં, ગુણાલયાનં નિલયં દદાતિ;
ખિત્તોવ સો તત્થ પરેહિ સગ્ગે, યથાભતં જાયતિ વીતસોકો.

''વરે ચારુરૂપે વિહારે ઉળારે, નરો કારયે વાસયે તત્થ ભિક્ખૂ;
દદેય્યન્નપાનઞ્ચ વત્થઞ્ચ નેસં, પસન્નેન ચિત્તેન સક્કચ્ચ નિચ્ચં.

''તસ્મા મહારાજ ભવેસુ ભોગે, મનોરમે પચ્ચનુભુય્ય ભિય્યો;
વિહારદાનસ્સ ફલેન સન્તં, સુખં અસોકં અધિગચ્છ પચ્છા''તિ.

ઇચ્ચેવં મુનિરાજા નરરાજસ્સ બિમ્બિસારસ્સ વિહારદાનાનુમોદનં કત્વા ઉટ્ઠાયાસના ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો પરમદસ્સનીયાય અત્તનો સરીરપ્પભાય સુવણ્ણરસસેકપિઞ્છરાનિ વિય નગરવનવિમાનાદીનિ કુરુમાનો અનોપમાય બુદ્ધલીળાય અનન્તાય બુદ્ધસિરિયા વેળુવનમહાવિહારમેવ પાવિસીતિ.

''અકીળને વેળુવને વિહારે, તથાગતો તત્થ મનોભિરામે;
નાનાવિહારેન વિહાસિ ધીરો, વેનેય્યકાનં સમુદિક્ખમાનો''.

અથેવં ભગવતિ તસ્મિં વિહરન્તે **સુદ્ધોદન**મહારાજા ''પુત્તો મે છબ્બસ્સાનિ દુક્કરકારિકં કત્વા પરમાભિસમ્બોધિં પત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો રાજગહં પત્વા વેળુવનમહાવિહારે વિહરતી''તિ સુત્વા અઞ્ઞતરં મહામચ્ચં આમન્તેસિ – ''એહિ, ભણે, પુરિસસહસ્સપરિવારો રાજગહં ગન્ત્વા મમ વચનેન 'પિતા વો સુદ્ધોદનમહારાજા તં દટ્ઠુકામો'તિ વત્વા પુત્તં મે ગણ્હિત્વા એહી''તિ. સો ''સાધુ, દેવા''તિ રઞ્ઞો પટિસ્સુણિત્વા પુરિસસહસ્સપરિવારો સટ્ઠિયોજનમગ્ગં ગન્ત્વા ધમ્મદેસનવેલાય વિહારં પાવિસિ. સો ''તિટ્ઠતુ તાવ રઞ્ઞા પહિતસાસન''ન્તિ પરિસપરિયન્તે ઠિતો સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા યથાઠિતોવ સદ્ધિં પુરિસસહસ્સેન અરહત્તં પત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. ભગવા – ''એથ, ભિક્ખવો''તિ હત્થં પસારેસિ. તે સબ્બે તઙ્ખણઞ્ઞેવ ઇદ્ધિમયપત્તચીવરધરા વસ્સસટ્ઠિકત્થેરા વિય આકપ્પસમ્પન્ના હુત્વા ભગવન્તં પરિવારેસું. રાજા ''નેવ ગતો આગચ્છતિ, ન ચ સાસનં સુય્યતી''તિ ચિન્તેત્વા તેનેવ નીહારેન નવક્ખત્તું અમચ્ચે પેસેસિ. તેસુ નવસુ પુરિસસહસ્સેસુ એકોપિ રઞ્ઞો નારોચેસિ, ન સાસનં વા પહિણિ. સબ્બે અરહત્તં પત્વાવ પબ્બજિંસુ.

અથ રાજા ચિન્તેસિ – ''કો નુ ખો મમ વચનં કરિસ્સતી''તિ સબ્બરાજબલં ઓલોકેન્તો **ઉદાયિં** અદ્દસ. સો કિર રઞ્ઞો સબ્બત્થસાધકો અમચ્ચો અબ્ભન્તરિકો અતિવિસ્સાસિકો બોધિસત્તેન સદ્ધિં એકદિવસેયેવ જાતો સહપંસુકીળિતો સહાયો. અથ નં રાજા આમન્તેસિ – ''તાત ઉદાયિ, અહં મમ પુત્તં દટ્ઠુકામો નવપુરિસસહસ્સાનિ પેસેસિં, એકપુરિસોપિ આગન્ત્વા સાસનમત્તમ્પિ આરોચેતા નત્થિ, દુજ્જાનો ખો પન મે જીવિતન્તરાયો, અહં જીવમાનોવ પુત્તં દટ્ઠુમિચ્છામિ. સક્ખિસ્સસિ મે પુત્તં દસ્સેતુ''ન્તિ? સો ''સક્ખિસ્સામિ, દેવ, સચે પબ્બજિતું લભિસ્સામી''તિ આહ. ''તાત, ત્વં પબ્બજિત્વા વા અપબ્બજિત્વા વા મય્હં પુત્તં દસ્સેહી''તિ. સો ''સાધુ, દેવા''તિ રઞ્ઞો સાસનં આદાય રાજગહં ગન્ત્વા સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા સદ્ધિં પુરિસસહસ્સેન અરહત્તં પત્વા એહિભિક્ખુભાવે પતિટ્ઠાય ફગ્ગુનીપુણ્ણમાસિયં ચિન્તેસિ – ''અતિક્કન્તો હેમન્તો, વસન્તસમયો અનુપ્પત્તો, સુપુપ્ફિતા વનસણ્ડા, પટિપજ્જનક્ખમો મગ્ગો, કાલો દસબલસ્સ ઞાતિસઙ્ગહં કાતુ''ન્તિ ચિન્તેત્વા ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા સટ્ઠિમત્તાહિ ગાથાહિ ભગવતો કુલનગરં ગમનત્થાય ગમનવણ્ણં વણ્ણેસિ –

''અઙ્ગારિનો દાનિ દુમા ભદન્તે, ફલેસિનો છદનં વિપ્પહાય;
તે અચ્ચિમન્તોવ પભાસયન્તિ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

''દુમા વિચિત્તા સુવિરાજમાના, રત્તઙ્કુરેહેવ ચ પલ્લવેહિ;
રતનુજ્જલમણ્ડપસન્નિભાસા, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

''સુપુપ્ફિતગ્ગા કુસુમેહિ ભૂસિતા, મનુઞ્ઞભૂતા સુચિસાધુગન્ધા;
રુક્ખા વિરોચન્તિ ઉભોસુ પસ્સેસુ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

''ફલેહિનેકેહિ સમિદ્ધિભૂતા, વિચિત્તરુક્ખા ઉભતોવકાસે;
ખુદ્દં પિપાસમ્પિ વિનોદયન્તિ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

''વિચિત્તમાલા સુચિપલ્લવેહિ, સુસજ્જિતા મોરકલાપસન્નિભા;
રુક્ખા વિરોચન્તિ ઉભોસુ પસ્સેસુ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

''વિરોચમાના ફલપલ્લવેહિ, સુસજ્જિતા વાસનિવાસભૂતા;

તોસેન્તિ અઞ્ઞાનકિલન્તસત્તે, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘સુફુલ્લિતગ્ગા વનગુમ્બનિસ્સિતા, લતા અનેકા સુવિરાજમાના;
તોસેન્તિ સત્તે મણિમણ્ડપાવ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘લતા અનેકા દુમનિસ્સિતાવ, પિયેહિ સદ્ધિં સહિતા વધૂવ;
પલોભયન્તી હિ સુગન્ધગન્ધા, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘વિચિત્તનીલાદિમનુઞ્ઞવણ્ણા , દિજા સમન્તા અભિકૂજમાના;
તોસેન્તિ મઞ્જુસ્સરતા રતીહિ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘મિગા ચ નાના સુવિરાજમાના, ઉત્તુઙ્ગકણ્ણા ચ મનુઞ્ઞનેત્તા;
દિસા સમન્તા મભિધાવયન્તિ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘મનુઞ્ઞભૂતા ચ મહી સમન્તા, વિરાજમાના હરિતાવ સદ્દલા;
સુપુપ્ફિરુક્ખા મોળિનિવલઙ્કતા, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘સુસજ્જિતા મુત્તમયાવ વાલુકા, સુસણ્ઠિતા ચારુસુફસ્સદાતા;
વિરોચયન્તેવ દિસા સમન્તા, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘સમં સુફસ્સં સુચિભૂમિભાગં, મનુઞ્ઞપુપ્ફોદયગન્ધવાસિતં;
વિરાજમાનં સુચિમઞ્ચ સોભં, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘સુસજ્જિતં નન્દનકાનનંવ, વિચિત્તનાનાદુમસણ્ડમણ્ડિતં;
સુગન્ધભૂતં પવનં સુરમ્મં, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘સરા વિચિત્તા વિવિધા મનોરમા, સુસજ્જિતા પઙ્કજપુણ્ડરીકા;
પસન્નસીતોદકચારુપુણ્ણા, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘સુફુલ્લનાનાવિધપઙ્કજેહિ , વિરાજમાના સુચિગન્ધગન્ધા;
પમોદયન્તેવ નરામરાનં, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘સુફુલ્લપઙ્કેરુહસન્નિસિન્ના, દિજા સમન્તા મભિનાદયન્તા;
મોદન્તિ ભરિયાહિ સમઙ્ગિનો તે, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘સુફુલ્લપુપ્ફેહિ રજં ગહેત્વા, અલી વિધાવન્તિ વિકૂજમાના;
મધુમ્હિ ગન્ધો વિદિસં પવાયતિ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘અભિન્નનાદા મદવારણા ચ, ગિરીહિ ધાવન્તિ ચ વારિધારા;
સવન્તિ નજ્જો સુવિરાજિતાવ સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘ગિરી સમન્તાવ પદિસ્સમાના, મયૂરગીવા ઇવ નીલવણ્ણા;
દિસા રજિન્દાવ વિરોચયન્તિ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘મયૂરસઙ્ઘા ગિરિમુદ્ધનસ્મિં, નચ્ચન્તિ નારીહિ સમઙ્ગિભૂતા;
કૂજન્તિ નાનામધુરસ્સરેહિ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘સુવાદિકા નેકદિજા મનુઞ્ઞા, વિચિત્તપત્તેહિ વિરાજમાના;
ગિરિમ્હિ ઠત્વા અભિનાદયન્તિ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘સુફુલ્લપુપ્ફાકરમાભિકિણ્ણા , સુગન્ધનાનાદલલઙ્કતા ચ;
ગિરી વિરોચન્તિ દિસા સમન્તા, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘જલાસયા નેકસુગન્ધગન્ધા, સુરિન્દઉય્યાનજલાસયાવ;
સવન્તિ નજ્જો સુવિરાજમાના, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘વિચિત્તતિત્થેહિ અલઙ્કતા ચ, મનુઞ્ઞનાનામિગપક્ખિપાસા;
નજ્જો વિરોચન્તિ સુસન્દમાના, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘ઉભોસુ પસ્સેસુ જલાસયેસુ, સુપુપ્ફિતા ચારુસુગન્ધરુક્ખા;
વિભૂસિતઙ્ગા સુરસુન્દરી ચ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘સુગન્ધનાનાદુમજાલકિણ્ણં , વનં વિચિત્તં સુરનન્દનંવ;
મનોભિરામં સતતં ગતીનં, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘સમ્પન્નનાનાસુચિઅન્નપાના, સબ્યઞ્જના સાદુરસેન યુત્તા;
પથેસુ ગામે સુલભા મનુઞ્ઞા, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘વિરાજિતા આસિ મહી સમન્તા, વિચિત્તવણ્ણા કુસુમાસનસ્સ;
રત્તિન્દગોપેહિ અલઙ્કતાવ સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘વિસુદ્ધસદ્ધાદિગુણેહિ યુત્તા, સમ્બુદ્ધરાજં અભિપત્થયન્તા;
બહૂહિ તત્થેવ જના સમન્તા, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘વિચિત્રઆરામસુપોક્ખરઞ્ઞો, વિચિત્રનાનાપદુમેહિ છન્ના;
ભિસેહિ ખીરંવ રસં પવાયતિ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘વિચિત્રનીલચ્છદનેનલઙ્કતા, મનુઞ્ઞરુક્ખા ઉભતોવકાસે;
સમુગ્ગતા સત્તસમૂહભૂતા, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘વિચિત્રનીલબ્ભમિવાયતં વનં, સુરિન્દલોકે ઇવ નન્દનં વનં;

સબ્બોતુકં સાધુસુગન્ધપુપ્ફં, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

“સુભઙ્ગસં યોજનયોજનેસુ, સુભિક્ખગામા સુલભા મનુઞ્ઞા;
જનાભિકિણ્ણા સુલભન્નપાના, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

“પહૂતછાયૂદકરમ્મભૂતા, નિવાસિનં સબ્બસુખપ્પદાતા;
વિસાલસાલા ચ સભા ચ બહૂ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

“વિચિત્તનાનાદુમસણ્ડમણ્ડિતા, મનુઞ્ઞઉય્યાનસુપોક્ખરઞ્ઞો;
સુમાપિતા સાધુસુગન્ધગન્ધા, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

“વાતો મુદૂસીતલસાધુરૂપો, નભા ચ અબ્ભા વિગતા સમન્તા;
દિસા ચ સબ્બાવ વિરોચયન્તિ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

“પથે રજોનુગ્ગમનત્થમેવ, રત્તિં પવસ્સન્તિ ચ મન્દવુટ્ઠી;
નભે ચ સૂરો મુદુકોવ તાપો, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

“મદપ્પબાહા મદહત્થિસઙ્ઘા, કરેણુસઙ્ઘેહિ સુકીળયન્તિ;
દિસા વિધાવન્તિ ચ ગજ્જયન્તા, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

“વનં સુનીલં અભિદસ્સનીયં, નીલબ્ભકૂટં ઇવ રમ્મભૂતં;
વિલોકિતાનં અતિવિમ્હનીયં, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

“વિસુદ્ધમબ્ભં ગગનં સુરમ્મં, મણિમયેહિ સમલઙ્કતાવ;
દિસા ચ સબ્બા અતિરોચયન્તિ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

“ગન્ધબ્બવિજ્જાધરકિન્નરા ચ, સુગીતિયન્તા મધુરસ્સરેન;
ચરન્તિ તસ્મિં પવને સુરમ્મે, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

“કિલેસસઙ્ઘસ્સ ભિતાસકેહિ, તપસ્સિસઙ્ઘેહિ નિસેવિતં વનં;
વિહારઆરામસમિદ્ધિભૂતં, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

“સમિદ્ધિનાનાફલિનો વનન્તા, અનાકુલા નિચ્ચમનોભિરમ્મા;
સમાધિપીતિં અભિવડ્ઢયન્તિ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

“નિસેવિતં નેકદિજેહિ નિચ્ચં, ગામેન ગામં સતતં વસન્તા;
પુરે પુરે ગામવરા ચ સન્તિ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

“વત્થન્નપાનં સયનાસનઞ્ચ, ગન્ધઞ્ચ માલઞ્ચ વિલેપનઞ્ચ;
તહિં સમિદ્ધા જનતા બહૂ ચ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘પુઞ્અિદ્ધિયા સબ્બયસગ્ગપત્તા, જના ચ તસ્મિં સુખિતા સમિદ્ધા;
પહૂતભોગા વિવિધા વસન્તિ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘નભે ચ અબ્ભા સુવિસુદ્ધવણ્ણા, દિસા ચ ચન્દો સુવિરાજિતોવ;
રત્તિઞ્ચ વાતો મુદુસીતલો ચ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘ચન્દગ્ગામે સબ્બજના પહટ્ઠા, સકઙ્ગણે ચિત્રકથા વદન્તા;
પિયેહિ સદ્ધિં અભિમોદયન્તિ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘ચન્દસ્સ રંસીહિ નભં વિરોચિ, મહી ચ સંસુદ્ધમનુઞ્ઞવણ્ણા;
દિસા ચ સબ્બા પરિસુદ્ધરૂપા, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘દૂરે ચ દિસ્વા વરચન્દરંસિં, પુપ્ફિંસુ પુપ્ફાનિ મહીતલસ્મિં;
સમન્તતો ગન્ધગુણત્થિકાનં, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘ચન્દસ્સ રંસીહિ વિલિમ્પિતાવ, મહી સમન્તા કુસુમેનલઙ્કતા;
વિરોચિ સબ્બઙ્ગસુમાલિનીવ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘કુચન્તિ હત્થીપિ મદેન મત્તા, વિચિત્તપિઞ્છા ચ દિજા સમન્તા;
કરોન્તિ નાદં પવને સુરમ્મે, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘પથઞ્ચ સબ્બં પટિપજ્જનક્ખમં, ઇદ્ધઞ્ચ રટ્ઠં સધનં સભોગં;
સબ્બત્થુતં સબ્બસુખપ્પદાનં, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘વનઞ્ચ સબ્બં સુવિચિત્તરૂપં, સુમાપિતં નન્દનકાનનંવ;
યતીન પીતિં સતતં જનેતિ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘અલઙ્કતં દેવપુરંવ રમ્મં, કપીલવત્થું ઇતિ નામધેય્યં;
કુલનગરં ઇધ સસ્સિરિકં, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘મનુઞ્ઞઅટ્ટાલવિચિત્તરૂપં, સુફુલ્લપઙ્કેરુહસણ્ડમણ્ડિતં;
વિચિત્તપરિખાહિ પુરં સુરમ્મં, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘વિચિત્તપાકારઞ્ચ તોરણઞ્ચ, સુભઙ્ગણં દેવનિવાસભૂતં;
મનુઞ્ઞવીથિ સુરલોકસન્નિભં, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘અલઙ્કતા સાકિયરાજપુત્તા, વિરાજમાના વરભૂસનેહિ;
સુરિન્દલોકે ઇવ દેવપુત્તા, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘સુદ્ધોદનો મુનિવરં અભિદસ્સનાય, અમચ્ચપુત્તે દસધા અપેસયિ;

બલેન સદ્ધિં મહતા મુનિન્દ, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘નેવાગતં પસ્સતિ નેવ વાચં, સોકાભિભૂતં નરવીરસેટ્ઠં;
તોસેતુમિચ્છામિ નરાધિપત્તં, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘તંદસ્સનેનબ્ભુતપીતિરાસિ, ઉદિક્ખમાનં દ્વિપદાનમિન્દં;
તોસેહિ તં મુનિન્દ ગુણસેટ્ઠં, સમયો મહાવીર અઙ્ગીરસાનં.

‘‘આસાય કસ્સતે ખેત્તં, બીજં આસાય વપ્પતિ;
આસાય વાણિજા યન્તિ, સમુદ્દં ધનહારકા;
યાય આસાય તિટ્ઠામિ, સા મે આસા સમિજ્ઝતુ.

‘‘નાતિસીતં નાતિઉણ્હં, નાતિદુબ્ભિક્ખછાતકં;
સદ્દલા હરિતા ભૂમિ, એસ કાલો મહામુની’’તિ.

અથ નં સત્થા – ‘‘કિં નુ ખો, ઉદાયિ, ગમનવણ્ણં વણ્ણેસી’’તિ આહ. ‘‘ભન્તે, તુમ્હાકં પિતા સુદ્ધોદનમહારાજા દટ્ઠુકામો, કરોથ ઞાતકાનં સઙ્ગહ’’ન્તિ આહ. ‘‘સાધુ, ઉદાયિ, કરિસ્સામિ ઞાતિસઙ્ગહં, તેન હિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ આરોચેહિ , **ગમિયવત્તં** પૂરેસ્સન્તી’’તિ આહ. ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ થેરો ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ આરોચેસિ.

સત્થા અઙ્ગમગધવાસીનં કુલપુત્તાનં દસહિ સહસ્સેહિ, કપિલવત્થુવાસીનં દસહિ સહસ્સેહીતિ સબ્બેહેવ વીસતિયા ખીણાસવભિક્ખુસહસ્સેહિ પરિવુતો રાજગહા નિક્ખમિત્વા દિવસે દિવસે યોજનં યોજનં ગચ્છન્તો દ્વીહિ માસેહિ કપિલવત્થુપુરં સમ્પાપુણિ. સાકિયાપિ અનુપ્પત્તેયેવ ભગવતિ – ‘‘અમ્હાકં ઞાતિસેટ્ઠં પસ્સિસ્સામા’’તિ ભગવતો વસનટ્ઠાનં વીમંસમાના ‘‘નિગ્રોધસક્કસ્સારામો રમણીયો’’તિ સલ્લક્ખેત્વા સબ્બં પટિજગ્ગનવિધિં કારેત્વા ગન્ધપુપ્ફહત્થા પચ્ચુગ્ગમનં કરોન્તા સબ્બાલઙ્કારેહિ સમલઙ્કતગત્તા ગન્ધપુપ્ફચુણ્ણાદીહિ પૂજયમાના ભગવન્તં પુરક્ખત્વા નિગ્રોધારામમેવ અગમંસુ.

તત્ર ભગવા વીસતિયા ખીણાસવસહસ્સેહિ પરિવુતો પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને નિસીદિ. સાકિયા પન માનજાતિકા માનત્થદ્ધા, ‘‘સિદ્ધત્થકુમારો અમ્હેહિ દહરતરો, અમ્હાકં કનિટ્ઠો ભાતા, પુત્તો, ભાગિનેય્યો, નત્તા’’તિ ચિન્તેત્વા દહરદહરે રાજકુમારે આહંસુ – ‘‘તુમ્હે વન્દથ, મયં તુમ્હાકં પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો નિસીદિસ્સામા’’તિ. તેસ્વેવં નિસિન્નેસુ ભગવા તેસં અજ્ઝાસયં ઓલોકેત્વા – ‘‘ઇમે ઞાતકા અત્તનો મોઘજિણ્ણભાવેન ન મં વન્દન્તિ, ન પનેતે જાનન્તિ ‘બુદ્ધો નામ કીદિસો, બુદ્ધબલં નામ કીદિસ’ન્તિ વા, ‘બુદ્ધો નામ એદિસો, બુદ્ધબલં નામ એદિસ’ન્તિ વા, હન્દાહં અત્તનો બુદ્ધબલં ઇદ્ધિબલઞ્ચ દસ્સેન્તો પાટિહારિયઞ્ચ કરેય્યં, આકાસે દસસહસ્સચક્કવાળવિત્થતં સબ્બરતનમયં ચઙ્કમં માપેત્વા તત્થ ચઙ્કમન્તો મહાજનસ્સ અજ્ઝાસયં ઓલોકેત્વા ધમ્મઞ્ચ દેસેય્ય’’ન્તિ ચિન્તેસિ. તેન વુત્તં સઙ્ગીતિકારકેહિ ભગવતો પરિવિતક્કદસ્સનત્થં –

3. ‘‘ન હેતે જાનન્તિ સદેવમાનુસા, બુદ્ધો અયં કીદિસકો નરુત્તમો;
ઇદ્ધિબલં પઞ્ઞાબલઞ્ચ કીદિસં, બુદ્ધબલં લોકહિતસ્સ કીદિસં.

૪. ‘‘ન હેતે જાનન્તિ સદેવમાનુસા, બુદ્ધો અયં એદિસકો નરુત્તમો;

ઇદ્ધિબલં પઞ્ઞાબલઞ્ચ એદિસં, બુદ્ધબલં લોકહિતસ્સ એદિસં.

૫. ‘‘હન્દાહં દસ્સયિસ્સામિ, બુદ્ધબલમનુત્તરં;
ચઙ્કમં માપયિસ્સામિ, નભે રતનમણ્ડિત’’ન્તિ.

તત્થ **ન હેતે જાનન્તી**તિ ન હિ એતે જાનન્તિ. **ન**-કારો પટિસેધત્થો. **હિ**-કારો કારણત્થે નિપાતો. યસ્મા પનેતે મમ ઞાતિઆદયો દેવમનુસ્સા મયા બુદ્ધબલે ચ ઇદ્ધિબલે ચ અનાવિકતે ન જાનન્તિ ‘‘એદિસો બુદ્ધો, એદિસં ઇદ્ધિબલ’’ન્તિ, તસ્મા અહં મમ બુદ્ધબલઞ્ચ ઇદ્ધિબલઞ્ચ દસ્સેય્યન્તિ અત્થો. **સદેવમાનુસા**તિ એત્થ દેવાતિ ઉપપત્તિદેવા અધિપ્પેતા. સહ દેવેહીતિ સદેવા. કે તે? માનુસા, સદેવા એવ માનુસા સદેવમાનુસા. અથ વા **દેવો**તિ સમ્મુતિદેવો, સુદ્ધોદનો રાજા અધિપ્પેતો. સહ દેવેન રઞ્ઞા સુદ્ધોદનેનાતિ સદેવા. **માનુસા**તિ ઞાતિમાનુસા, સદેવા સસુદ્ધોદના માનુસા સદેવમાનુસા સરાજાનો વા એતે મમ ઞાતિમાનુસા મમ બલં ન વિજાનન્તીતિ અત્થો. સેસદેવાપિ સઙ્ગહં ગચ્છન્તિયેવ. સબ્બેપિ દેવા દેવનટ્ઠેન ‘‘દેવા’’તિ વુચ્ચન્તિ. દેવનં નામ ધાતુઅત્થો કીળાદિ. અથ વા દેવા ચ માનુસા ચ દેવમાનુસા, સહ દેવમાનુસેહિ સદેવમાનુસા. કે તે? લોકાતિ વચનસેસો દટ્ઠબ્બો. **બુદ્ધો**તિ ચતુસચ્ચધમ્મે બુદ્ધો અનુબુદ્ધોતિ બુદ્ધો. યથાહ –

‘‘અભિઞ્ઞેય્યં અભિઞ્ઞાતં, ભાવેતબ્બઞ્ચ ભાવિતં;
પહાતબ્બં પહીનં મે, તસ્મા બુદ્ધોસ્મિ બ્રાહ્મણા’’તિ. (મ॰ નિ॰ ૨.૩૯૯; સુ॰ નિ॰ ૫૬૩);

ઇધ પન કત્તુકારકે બુદ્ધસદ્દસિદ્ધિ દટ્ઠબ્બા. અધિગતવિસેસેહિ દેવમનુસ્સેહિ ‘‘સમ્માસમ્બુદ્ધો વત સો ભગવા’’તિ એવં બુદ્ધત્તા ઞાતત્તા બુદ્ધો. ઇધ કમ્મકારકે બુદ્ધસદ્દસિદ્ધિ દટ્ઠબ્બા. બુદ્ધમસ્સ અત્થીતિ વા બુદ્ધો, બુદ્ધવન્તોતિ અત્થો. તં સબ્બં સદ્દસત્થાનુસારેન વેદિતબ્બં. **કીદિસકો**તિ કીદિસો કિંસરિક્ખકો કિંસદિસો કિંવણ્ણો કિંસણ્ઠાનો દીઘો વા રસ્સો વાતિ અત્થો.

નરુત્તમોતિ નરાનં નરેસુ વા ઉત્તમો પવરો સેટ્ઠોતિ નરુત્તમો. **ઇદ્ધિબલ**ન્તિ એત્થ ઇજ્ઝનં ઇદ્ધિ નિપ્ફત્તિઅત્થેન પટિલાભટ્ઠેન ચ ઇદ્ધિ. અથ વા ઇજ્ઝન્તિ તાય સત્તા ઇદ્ધા વુદ્ધા ઉક્કંસગતા હોન્તીતિ ઇદ્ધિ. સા પન દસવિધા હોતિ. યથાહ –

‘‘ઇદ્ધિયોતિ દસ ઇદ્ધિયો. કતમા દસ? અધિટ્ઠાના ઇદ્ધિ, વિકુબ્બના ઇદ્ધિ, મનોમયા ઇદ્ધિ, ઞાણવિપ્ફારા ઇદ્ધિ, સમાધિવિપ્ફારા ઇદ્ધિ, અરિયા ઇદ્ધિ, કમ્મવિપાકજા ઇદ્ધિ, પુઞ્ઞવતો ઇદ્ધિ, વિજ્જામયા ઇદ્ધિ, તત્થ તત્થ સમ્માપયોગપચ્ચયા ઇજ્ઝનટ્ઠેન ઇદ્ધી’’તિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૧૦).

તાસં ઇદં નાનત્તં – પકતિયા એકો બહુકં આવજ્જેતિ, સતં વા સહસ્સં વા આવજ્જિત્વા ઞાણેન અધિટ્ઠાતિ ‘‘બહુકો હોમી’’તિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૧૦) એવં વિભજિત્વા દસ્સિતા ઇદ્ધિ અધિટ્ઠાનવસેન નિપ્ફન્નત્તા **અધિટ્ઠાના ઇદ્ધિ** નામ. તસ્સાયમત્થો – અભિઞ્ઞાપાદકં ચતુત્થજ્ઝાનં સમાપજ્જિત્વા તતો વુટ્ઠાય સચે સતં ઇચ્છતિ ‘‘સતં હોમિ, સતં હોમી’’તિ કામાવચરપરિકમ્મચિત્તેહિ પરિકમ્મં કત્વા પુન અભિઞ્ઞાપાદકં ઝાનં સમાપજ્જિત્વા તતો વુટ્ઠાય પુન આવજ્જિત્વા અધિટ્ઠાતિ, અધિટ્ઠાનચિત્તેન સહેવ સતં હોતિ. સહસ્સાદીસુપિ એસેવ નયો.

તત્થ પાદકજ્ઝાનચિત્તં નિમિત્તારમ્મણં પરિકમ્મચિત્તાનિ સતારમ્મણાનિ વા સહસ્સાદીસુ અઞ્ઞતરારમ્મણાનિ વા, તાનિ ચ ખો વણ્ણવસેન, નો પણ્ણત્તિવસેન. અધિટ્ઠાનચિત્તમ્પિ સતારમ્મણમેવ, તં પન અપ્પનાચિત્તં વિય ગોત્રભુઅનન્તરમેવ ઉપ્પજ્જતિ રૂપાવચરચતુત્થઝાનિકં . સો પન પકતિવણ્ણં વિજહિત્વા કુમારવણ્ણં વા દસ્સેતિ નાગવણ્ણં વા દસ્સેતિ. સુપણ્ણવણ્ણં વા…પે॰… વિવિધમ્પિ સેનાબ્યૂહં વા દસ્સેતીતિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૧૩) એવં આગતા ઇદ્ધિ પકતિવણ્ણવિજહનવિકારવસેન પવત્તત્તા **વિકુબ્બનિદ્ધિ** નામ.

‘‘ઇધ ભિક્ખુ ઇમમ્હા કાયા અઞ્ઞં કાયં અભિનિમ્મિનાતિ રૂપિં મનોમયં સબ્બઙ્ગપચ્ચઙ્ગિં અહીનિન્દ્રિય’’ન્તિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૧૪) ઇમિના નયેન આગતા ઇદ્ધિ સરીરસ્સેવ અબ્ભન્તરે અઞ્ઞસ્સ મનોમયસ્સ સરીરસ્સ નિપ્ફત્તિવસેન પવત્તત્તા **મનોમયિદ્ધિ** નામ.

ઞાણુપ્પત્તિતો પુબ્બે વા પચ્છા વા તઙ્ખણે વા તેન અત્તભાવેન પટિલભિતબ્બઅરહત્તઞાણાનુભાવેન નિબ્બત્તો વિસેસો **ઞાણવિપ્ફારો ઇદ્ધિ** નામ. આયસ્મતો બાકુલસ્સ ચ આયસ્મતો સંકિચ્ચસ્સ ચ ઞાણવિપ્ફારા ઇદ્ધિ, તેસં વત્થુ ચેત્થ કથેતબ્બં (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૨૬).

સમાધિતો પુબ્બે વા પચ્છા વા તઙ્ખણે વા સમથાનુભાવેન નિબ્બત્તો વિસેસો **સમાધિવિપ્ફારા ઇદ્ધિ** નામ. આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ સમાધિવિપ્ફારા ઇદ્ધિ (ઉદા॰ ૩૪), આયસ્મતો સઞ્જીવસ્સ સમાધિવિપ્ફારા ઇદ્ધિ (મ॰ નિ॰ ૧.૫૦૭), આયસ્મતો ખાણુકોણ્ડઞ્ઞસ્સ સમાધિવિપ્ફારા ઇદ્ધિ (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.ખાણુકોણ્ડઞ્ઞત્થેરવત્થુ), ઉત્તરાય ઉપાસિકાય સમાધિવિપ્ફારા ઇદ્ધિ (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૨.ઉત્તરાઉપાસિકાવત્થુ; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૬૨), સામાવતિયા ઉપાસિકાય સમાધિવિપ્ફારા ઇદ્ધીતિ (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.સામાવતીવત્થુ; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૬૦-૨૬૧) તેસં વત્થૂનેત્થ કથેતબ્બાનિ, ગન્થવિત્થારદોસપરિહારત્થં પન મયા ન વિત્થારિતાનિ.

કતમા અરિયા ઇદ્ધિ? ઇધ ભિક્ખુ સચે આકઙ્ખતિ ‘‘પટિક્કૂલે અપ્પટિક્કૂલસઞ્ઞી વિહરેય્ય’’ન્તિ અપ્પટિક્કૂલસઞ્ઞી તત્થ વિહરતિ, સચે આકઙ્ખતિ ‘‘અપ્પટિક્કૂલે પટિક્કૂલસઞ્ઞી વિહરેય્ય’’ન્તિ પટિક્કૂલસઞ્ઞી તત્થ વિહરતિ…પે॰… ઉપેક્ખકો તત્થ વિહરતિ સતો સમ્પજાનોતિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૧૭). અયઞ્હિ ચેતોવસિપ્પત્તાનં અરિયાનંયેવ સમ્ભવતો **અરિયા ઇદ્ધિ** નામ.

કતમા કમ્મવિપાકજા ઇદ્ધિ? સબ્બેસં પક્ખીનં સબ્બેસં દેવાનં પઠમકપ્પિકાનં મનુસ્સાનં એકચ્ચાનઞ્ચ વિનિપાતિકાનં વેહાસગમનાદિકા **કમ્મવિપાકજા ઇદ્ધિ** નામ. કતમા પુઞ્ઞવતો ઇદ્ધિ? રાજા ચક્કવત્તી વેહાસં ગચ્છતિ સદ્ધિં ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય. જટિલકસ્સ ગહપતિસ્સ અસીતિહત્થો સુવણ્ણપબ્બતો નિબ્બત્તિ. અયં **પુઞ્ઞવતો ઇદ્ધિ** નામ. ઘોસકસ્સ ગહપતિનો (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.કુમ્ભઘોસકસેટ્ઠિવત્થુ) સત્તસુ ઠાનેસુ મારણત્થાય ઉપક્કમે કતેપિ અરોગભાવો **પુઞ્ઞવતો ઇદ્ધિ**. મેણ્ડકસેટ્ઠિસ્સ (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૨.મેણ્ડકસેટ્ઠિવત્થુ) અટ્ઠકરીસમત્તે પદેસે સત્તરતનમયાનં મેણ્ડકાનં પાતુભાવો **પુઞ્ઞવતો ઇદ્ધિ**.

કતમા વિજ્જામયા ઇદ્ધિ? વિજ્જાધરા વિજ્જં પરિજપ્પિત્વા વેહાસં ગચ્છન્તિ, આકાસે અન્તલિક્ખે હત્થિમ્પિ દસ્સેન્તિ…પે॰… વિવિધમ્પિ સેનાબ્યૂહં દસ્સેન્તીતિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૧૮). આદિનયપ્પવત્તા **વિજ્જામયા ઇદ્ધિ** નામ. તં તં કમ્મં કત્વા નિબ્બત્તો વિસેસો ‘સમ્માપયોગપચ્ચયા ઇજ્ઝનટ્ઠેન ઇદ્ધી’તિ અયં **તત્થ તત્થ સમ્માપયોગપચ્ચયા ઇજ્ઝનટ્ઠેન ઇદ્ધિ** નામ. ઇમિસ્સા દસવિધાય ઇદ્ધિયા બલં ઇદ્ધિબલં નામ, ઇદં મય્હં ઇદ્ધિબલં ન જાનન્તીતિ અત્થો (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૩૭૫ આદયો).

પઞ્ઞાબલન્તિ સબ્બલોકિયલોકુત્તરગુણવિસેસદાયકં અરહત્તમગ્ગપઞ્ઞાબલં અધિપ્પેતં, તમ્પિ એતે ન જાનન્તિ. કેચિ ''છન્નં અસાધારણઞાણાનમેતં અધિવચનં પઞ્ઞાબલ''ન્તિ વદન્તિ. **બુદ્ધબલન્તિ** એત્થ બુદ્ધબલં નામ બુદ્ધાનુભાવો, દસબલઞાણાનિ વા. તત્થ દસબલઞાણાનિ નામ ઠાનાટ્ઠાનઞાણં, અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નકમ્મવિપાકજાનનઞાણં, સબ્બત્થગામિનિપટિપદાઞાણં, અનેકધાતુનાનાધાતુલોકજાનનઞાણં, નાનાધિમુત્તિકઞાણં, આસયાનુસયઞાણં, ઝાનવિમોક્ખસમાધિસમાપત્તીનં સંકિલેસવોદાનવુટ્ઠાનેસુ યથાભૂતઞાણં, પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણં, ચુતૂપપાતઞાણં, આસવક્ખયઞાણન્તિ ઇમાનિ દસ. ઇમેસં દસન્નં ઞાણાનં અધિવચનં બુદ્ધબલન્તિ. **એદિસન્તિ** ઈદિસં, અયમેવ વા પાઠો.

હન્દાતિ વવસ્સગ્ગત્થે નિપાતો. **અહન્તિ** અત્તાનં નિદ્દિસતિ. કિં વુત્તં હોતિ? યસ્મા પનેતે મમ ઞાતકા બુદ્ધબલં વા બુદ્ધગુણે વા ન જાનન્તિ, કેવલં અત્તનો મોઘજિણ્ણભાવં નિસ્સાય માનવસેન સબ્બલોકજેટ્ઠસેટ્ઠં મં ન વન્દન્તિ. તસ્મા તેસં માનકેતુ અત્થિ, તં ભઞ્જિત્વા વન્દનત્થં બુદ્ધબલં દસ્સેય્યન્તિ વુત્તં હોતિ. **દસ્સયિસ્સામીતિ** દસ્સેય્યં. ''દસ્સેસ્સામી''તિ ચ પાઠો, સોયેવત્થો. **બુદ્ધબલન્તિ** બુદ્ધાનુભાવં, બુદ્ધઞાણવિસેસં વા. **અનુત્તરન્તિ** નિરુત્તરં. **ચઙ્કમન્તિ** ચઙ્કમિતબ્બટ્ઠાનં વુચ્ચતિ. **માપયિસ્સામીતિ** માપેય્યં. ''ચઙ્કમનં માપેસ્સામી''તિ ચ પાઠો, સોયેવત્થો. **નભેતિ** આકાસે. **સબ્બરતનમણ્ડિતન્તિ** સબ્બેહિ રતિજનનટ્ઠેન રતનેહિ મુત્તા-મણિ-વેળુરિય-સઙ્ખ-સિલા-પવાળ-રજત-સુવણ્ણ-મસારગલ્લ-લોહિતઙ્કેહિ દસહિ દસહિ મણ્ડિતો અલઙ્કતો સબ્બરતનમણ્ડિતો, તં સબ્બરતનમણ્ડિતં. ''નભે રતનમણ્ડિત''ન્તિ પઠન્તિ કેચિ.

અથેવં ભગવતા ચિન્તિતમત્તે દસસહસ્સચક્કવાળવાસિનો ભુમ્માદયો દેવા પમુદિતહદયા સાધુકારમદંસુ. તમત્થં પકાસેન્તેહિ સઙ્ગીતિકારકેહિ –

૬. ''ભુમ્મા મહારાજિકા તાવતિંસા, યામા ચ દેવા તુસિતા ચ નિમ્મિતા;
પરનિમ્મિતા યેપિ ચ બ્રહ્મકાયિકા, આનન્દિતા વિપુલમકંસુ ઘોસ''ન્તિ. –

આદિગાથાયો ઠપિતાતિ વેદિતબ્બા.

તત્થ **ભુમ્માતિ** ભુમ્મટ્ઠા, પાસાણપબ્બતવનરુક્ખાદીસુ ઠિતા. **મહારાજિકાતિ** મહારાજપક્ખિકા. ભુમ્મટ્ઠાનં દેવતાનં સદ્દં સુત્વા આકાસટ્ઠકદેવતા, તતો અબ્ભવલાહકા દેવતા, તતો ઉણ્હવલાહકા દેવતા, તતો સીતવલાહકા દેવતા, તતો વસ્સવલાહકા દેવતા, તતો વાતવલાહકા દેવતા, તતો ચત્તારો મહારાજાનો, તતો તાવતિંસા, તતો યામા, તતો તુસિતા, તતો નિમ્માનરતી, તતો પરનિમ્મિતવસવત્તી, તતો બ્રહ્મકાયિકા, તતો બ્રહ્મપુરોહિતા, તતો મહાબ્રહ્માનો, તતો પરિત્તાભા, તતો અપ્પમાણાભા, તતો આભસ્સરા, તતો પરિત્તસુભા, તતો અપ્પમાણસુભા, તતો સુભકિણ્હા, તતો વેહપ્ફલા, તતો અવિહા, તતો અતપ્પા, તતો સુદસ્સા, તતો સુદસ્સી, તતો અકનિટ્ઠા દેવતા સદ્દં સુત્વા મહન્તં સદ્દં અકંસુ. અસઞ્ઞિનો ચ અરૂપાવચરસત્તે ચ ઠપેત્વા સોતાયતનપવત્તિટ્ઠાને સબ્બે દેવમનુસ્સનાગાદયો પીતિવસં ગતહદયા ઉક્કુટ્ઠિસદ્દમકંસૂતિ અત્થો. **આનન્દિતાતિ** પમુદિતહદયા, સઞ્જાતપીતિસોમનસ્સા હુત્વાતિ અત્થો. **વિપુલન્તિ** પુથુલં.

અથ સત્થા ચિન્તિતસમનન્તરમેવ ઓદાતકસિણસમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા – ''દસસુ ચક્કવાળસહસ્સેસુ આલોકો હોતૂ''તિ અધિટ્ઠાસિ. તેન અધિટ્ઠાનચિત્તેન સહેવ આલોકો અહોસિ પથવિતો પટ્ઠાય યાવ અકનિટ્ઠભવના. તેન વુત્તં –

૭. ‘‘ઓભાસિતા ચ પથવી સદેવકા, પુથૂ ચ લોકન્તરિકા અસંવુતા;
તમો ચ તિબ્બો વિહતો તદા અહુ, દિસ્વાન અચ્છેરકં પાટિહીર’’ન્તિ.

તત્થ **ઓભાસિતા**તિ પકાસિતા. **પથવી**તિ એત્થાયં પથવી ચતુબ્બિધા – કક્ખળપથવી, સસમ્ભારપથવી, નિમિત્તપથવી, સમ્મુતિપથવીતિ. તાસુ ‘‘કતમા ચાવુસો, અજ્ઝત્તિકા પથવીધાતુ? યં અજ્ઝત્તં પચ્ચત્તં કક્ખળં ખરિગત’’ન્તિઆદીસુ (વિભ॰ ૧૭૩) વુત્તા અયં **કક્ખળપથવી** નામ. ‘‘યો પન ભિક્ખુ પથવિં ખણેય્ય વા ખણાપેય્ય વા’’તિઆદીસુ (પાચિ॰ ૮૫) વુત્તા સસમ્ભારપથવી, યે ચ કેસાદયો વીસતિ કોટ્ઠાસા, અયોલોહાદયો ચ બાહિરા; સાપિ વણ્ણાદીહિ સમ્ભારેહિ સદ્ધિં પથવીતિ **સસમ્ભારપથવી** નામ. ‘‘પથવીકસિણમેકો સઞ્જાનાતી’’તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૬૦) **નિમિત્તપથવી** ‘‘આરમ્મણપથવી’’તિપિ વુચ્ચતિ. પથવીકસિણઝાનલાભી દેવલોકે નિબ્બત્તો આગમનવસેન ‘‘પથવીદેવો’’તિ નામં લભતિ. વુત્તઞ્હેતં – ‘‘આપો ચ દેવા પથવી’’તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૪૦) અયં **સમ્મુતિપથવી**, પઞ્ઞત્તિપથવી નામાતિ વેદિતબ્બા. ઇધ પન સસમ્ભારપથવી અધિપ્પેતા (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨ પથવીવારવણ્ણના).

સદેવકાતિ સદેવલોકા. ‘‘સદેવતા’’તિપિ પાઠો અત્થિ ચે સુન્દરતરં, સદેવકો મનુસ્સલોકો ઓભાસિતોતિ અત્થો. **પુથૂ**તિ બહૂ. **લોકન્તરિકા**તિ અસુરકાયનરકાનમેતં અધિવચનં, તા પન તિણ્ણં ચક્કવાળાનં અન્તરા એકા લોકન્તરિકા હોતિ, તિણ્ણં સકટચક્કાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં આહચ્ચ ઠિતાનં મજ્ઝે ઓકાસો વિય એકેકો લોકન્તરિકનિરયો, પરિમાણતો અટ્ઠયોજનસહસ્સો હોતિ. **અસંવુતા**તિ હેટ્ઠા અપ્પતિટ્ઠા. **તમો ચા**તિ અન્ધકારો. **તિબ્બો**તિ બહલો ઘનો. ચન્દિમસૂરિયાલોકાભાવતો નિચ્ચન્ધકારોવ હોતિ. **વિહતો**તિ વિદ્ધસ્તો. **તદા**તિ યદા પન ભગવા સત્તેસુ કારુઞ્ઞતં પટિચ્ચ પાટિહારિયકરણત્થં આલોકં ફરિ, તદા સો તમો તિબ્બો લોકન્તરિકાસુ ઠિતો, વિહતો વિદ્ધસ્તો અહોસીતિ અત્થો.

અચ્છેરકન્તિ અચ્છરાપહરણયોગ્ગં, વિમ્હયવસેન અઙ્ગુલીહિ પહરણયોગ્ગન્તિ અત્થો. **પાટિહીર**ન્તિ પટિપક્ખહરણતો પાટિહીરં. પટિહરતિ સત્તાનં દિટ્ઠિમાનોપગતાનિ ચિત્તાનીતિ વા પાટિહીરં, અપ્પસન્નાનં સત્તાનં પસાદં પટિઆહરતીતિ વા પાટિહીરં. ‘‘પાટિહેર’’ન્તિપિ પાઠો, સોયેવત્થો. એત્થ આલોકવિધાનવિસેસસ્સેતં અધિવચનં. **દિસ્વાન અચ્છેરકં પાટિહીર**ન્તિ એત્થ દેવા ચ મનુસ્સા ચ લોકન્તરિકાસુ નિબ્બત્તસત્તાપિ ચ તં ભગવતો પાટિહારિયં દિસ્વા પરમપ્પીતિસોમનસ્સં અગમંસૂતિ ઇદં વચનં આહરિત્વા અત્થો દટ્ઠબ્બો, ઇતરથા ન પુબ્બેન વા પરં, ન પરેન વા પુબ્બં યુજ્જતિ.

ઇદાનિ ન કેવલં મનુસ્સલોકેસુયેવ આલોકો અત્થિ, સબ્બત્થ તિવિધેપિ સઙ્ખારસત્તોકાસસઙ્ખાતે લોકે આલોકોયેવાતિ દસ્સનત્થં –

૮. ‘‘સદેવગન્ધબ્બમનુસ્સરક્ખસે,
આભા ઉળારા વિપુલા અજાયથ;
ઇમસ્મિં લોકે પરસ્મિઞ્ચોભયસ્મિં,
અધો ચ ઉદ્ધં તિરિયઞ્ચ વિત્થત’’ન્તિ. – અયં ગાથા વુત્તા;

તત્થ **દેવા**તિ સમ્મુતિદેવા ઉપપત્તિદેવા વિસુદ્ધિદેવાતિ સબ્બેપિ દેવા ઇધ સઙ્ગહિતા. દેવા ચ ગન્ધબ્બા ચ મનુસ્સા ચ રક્ખસા ચ દેવગન્ધબ્બમનુસ્સરક્ખસા. સહ દેવગન્ધબ્બમનુસ્સરક્ખસેહીતિ

સદેવગન્ધબ્બમનુસ્સરક્ખસો. કો પન સો? લોકો, તસ્મિં સદેવગન્ધબ્બમનુસ્સરક્ખસે લોકે. **આભા**તિ આલોકો. **ઉળારા**તિ એત્થાયં ઉળાર-સદ્દો મધુરસેટ્ઠવિપુલાદીસુ દિસ્સતિ. તથા હેસ ''ઉળારાનિ ખાદનીયભોજનીયાનિ ખાદન્તિ ભુઞ્જન્તી''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૬૬) મધુરે દિસ્સતિ. ''ઉળારાય ખો પન ભવં વચ્છાયનો પસંસાય સમણં ગોતમં પસંસતી''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૮) સેટ્ઠે. ''અતિક્કમ્મ દેવાનં દેવાનુભાવં અપ્પમાણો ઉળારો ઓભાસો''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૨; મ॰ નિ॰ ૩.૨૦૧) વિપુલે. સ્વાયં ઇધ સેટ્ઠે દટ્ઠબ્બો (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૧૪૨; વિ॰ વ॰ અટ્ઠ॰ ૧). **વિપુલા**તિ અપ્પમાણા. **અજાયથા**તિ ઉપ્પજ્જિ ઉદપાદિ પવત્તિત્થ. **ઇમસ્મિં લોકે પરસ્મિઞ્ચા**તિ ઇમસ્મિં મનુસ્સલોકે ચ પરસ્મિં દેવલોકે ચાતિ અત્થો. **ઉભયસ્મિ**ન્તિ તદુભયસ્મિં, અજ્ઝત્તબહિદ્ધાદીસુ વિય દટ્ઠબ્બં. **અધો ચા**તિ અવીચિઆદીસુ નિરયેસુ. **ઉદ્ધ**ન્તિ ભવગ્ગતોપિ ઉદ્ધં અજટાકાસેપિ. **તિરિયઞ્ચા**તિ તિરિયતોપિ દસસુ ચક્કવાળસહસ્સેસુ. **વિત્થત**ન્તિ વિસટં. અન્ધકારં વિધમિત્વા વુત્તપ્પકારં લોકઞ્ચ પદેસઞ્ચ અજ્ઝોત્થરિત્વા આભા પવત્તિત્થાતિ અત્થો. અથ વા **તિરિયઞ્ચ વિત્થત**ન્તિ તિરિયતો વિત્થતં મહન્તં, અપ્પમાણં પદેસં આભા ફરિત્વા અટ્ઠાસીતિ અત્થો.

અથ ભગવા દસસહસ્સચક્કવાળેસુ આલોકફરણં કત્વા અભિઞ્ઞાપાદકં ચતુત્થજ્ઝાનં સમાપજ્જિત્વા તતો વુટ્ઠાય આવજ્જિત્વા અધિટ્ઠાનચિત્તેન આકાસમબ્ભુગ્ગન્ત્વા તેસં ઞાતીનં સીસેસુ પાદપંસું ઓકિરમાનો વિય મહતિયા દેવમનુસ્સપરિસાય મજ્ઝે યમકપાટિહારિયં દસ્સેતિ. તં પન પાળિતો એવં વેદિતબ્બં (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૧૬) –

> ''કતમં તથાગતસ્સ યમકપાટિહીરે ઞાણં? ઇધ તથાગતો યમકપાટિહીરં કરોતિ અસાધારણં સાવકેહિ ઉપરિમકાયતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, હેટ્ઠિમકાયતો ઉદકધારા પવત્તતિ. હેટ્ઠિમકાયતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, ઉપરિમકાયતો ઉદકધારા પવત્તતિ...પે॰... પુરત્થિમકાયતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, પચ્છિમકાયતો ઉદકધારા પવત્તતિ. પચ્છિમકાયતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, પુરત્થિમકાયતો ઉદકધારા પવત્તતિ...પે॰... દક્ખિણઅક્ખિતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, વામઅક્ખિતો ઉદકધારા પવત્તતિ. વામઅક્ખિતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, દક્ખિણઅક્ખિતો ઉદકધારા પવત્તતિ...પે॰... દક્ખિણકણ્ણસોતતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, વામકણ્ણસોતતો ઉદકધારા પવત્તતિ. વામકણ્ણસોતતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, દક્ખિણકણ્ણસોતતો ઉદકધારા પવત્તતિ...પે॰... દક્ખિણનાસિકાસોતતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, વામનાસિકાસોતતો ઉદકધારા પવત્તતિ. વામનાસિકાસોતતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, દક્ખિણનાસિકાસોતતો ઉદકધારા પવત્તતિ...પે॰... દક્ખિણઅંસકૂટતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, વામઅંસકૂટતો ઉદકધારા પવત્તતિ. વામઅંસકૂટતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, દક્ખિણઅંસકૂટતો ઉદકધારા પવત્તતિ...પે॰... દક્ખિણહત્થતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, વામહત્થતો ઉદકધારા પવત્તતિ. વામહત્થતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, દક્ખિણહત્થતો ઉદકધારા પવત્તતિ...પે॰... દક્ખિણપસ્સતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, વામપસ્સતો ઉદકધારા પવત્તતિ. વામપસ્સતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, દક્ખિણપસ્સતો ઉદકધારા પવત્તતિ...પે॰... દક્ખિણપાદતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, વામપાદતો ઉદકધારા પવત્તતિ. વામપાદતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, દક્ખિણપાદતો ઉદકધારા પવત્તતિ...પે॰... અઙ્ગુલઙ્ગુલેહિ અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, અઙ્ગુલન્તરિકાહિ ઉદકધારા પવત્તતિ. અઙ્ગુલન્તરિકાહિ અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, અઙ્ગુલઙ્ગુલેહિ ઉદકધારા પવત્તતિ...પે॰... એકેકલોમતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, એકેકલોમતો ઉદકધારા પવત્તતિ.

લોમકૂપતો લોમકૂપતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, લોમકૂપતો લોમકૂપતો ઉદકધારા પવત્તતિ – છન્નં વણ્ણાનં નીલાનં પીતકાનં લોહિતકાનં ઓદાતાનં મઞ્જિટ્ઠાનં પભસ્સરાનં.

‘‘ભગવા ચઙ્કમતિ, નિમ્મિતો તિટ્ઠતિ વા નિસીદતિ વા સેય્યં વા કપ્પેતિ. ભગવા તિટ્ઠતિ, નિમ્મિતો ચઙ્કમતિ વા નિસીદતિ વા સેય્યં વા કપ્પેતિ. ભગવા નિસીદતિ, નિમ્મિતો ચઙ્કમતિ વા તિટ્ઠતિ વા સેય્યં વા કપ્પેતિ. ભગવા સેય્યં કપ્પેતિ, નિમ્મિતો ચઙ્કમતિ વા તિટ્ઠતિ વા નિસીદતિ વા. નિમ્મિતો ચઙ્કમતિ, ભગવા તિટ્ઠતિ વા નિસીદતિ વા સેય્યં વા કપ્પેતિ. નિમ્મિતો તિટ્ઠતિ, ભગવા ચઙ્કમતિ વા નિસીદતિ વા સેય્યં વા કપ્પેતિ. નિમ્મિતો નિસીદતિ, ભગવા ચઙ્કમતિ વા તિટ્ઠતિ વા સેય્યં વા કપ્પેતિ. નિમ્મિતો સેય્યં કપ્પેતિ, ભગવા ચઙ્કમતિ વા તિટ્ઠતિ વા નિસીદતિ વા, ઇદં તથાગતસ્સ યમકપાટિહીરે ઞાણન્તિ વેદિતબ્બં’’.

તસ્સ પન ભગવતો તેજોકસિણસમાપત્તિવસેન ઉપરિમકાયતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ. આપોકસિણસમાપત્તિવસેન હેટ્ઠિમકાયતો ઉદકધારા પવત્તતીતિ પુન ઉદકધારાય પવત્તટ્ઠાનતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, અગ્ગિક્ખન્ધસ્સ પવત્તટ્ઠાનતો ઉદકધારા પવત્તતીતિ દસ્સેતું, ‘‘હેટ્ઠિમકાયતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, ઉપરિમકાયતો ઉદકધારા પવત્તતી’’તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બા. એસેવ નયો સેસપદેસુપિ. અગ્ગિક્ખન્ધો પનેત્થ ઉદકધારાય અસમ્મિસ્સોવ અહોસિ. તથા ઉદકધારા અગ્ગિક્ખન્ધેન. રસ્મીસુ પન દુતિયા દુતિયા રસ્મિ પુરિમાય પુરિમાય યમકા વિય એકક્ખણે પવત્તતિ. દ્વિન્નઞ્ચ ચિત્તાનં એકક્ખણે પવત્તિ નામ નત્થિ, બુદ્ધાનં પન ભવઙ્ગપરિવાસસ્સ લહુકતાય પઞ્ચહાકારેહિ ચિણ્ણવસિતાય એતા રસ્મિયો એકક્ખણે વિય પવત્તન્તિ, તસ્સા પન રસ્મિયા આવજ્જનપરિકમ્માધિટ્ઠાનાનિ વિસુંયેવ. નીલરસ્મિઅત્થાય હિ ભગવા નીલકસિણં સમાપજ્જતિ. પીતરસ્મિઆદીનં અત્થાય પીતકસિણાદીનિ સમાપજ્જતિ.

એવં ભગવતો યમકપાટિહીરે કયિરમાને સકલસ્સાપિ દસસહસ્સચક્કવાળસ્સ અલઙ્કારકરણકાલો વિય અહોસિ. તેન વુત્તં –

૯. ‘‘સત્તુત્તમો અનધિવરો વિનાયકો, સત્થા અહૂ દેવમનુસ્સપૂજિતો;
મહાનુભાવો સતપુઞ્ઞલક્ખણો, દસ્સેસિ અચ્છેરકં પાટિહીર’’ન્તિ.

તત્થ **સત્તુત્તમો**તિ અત્તનો સીલાદીહિ ગુણેહિ સબ્બેસુ સત્તેસુ ઉત્તમો પવરો સેટ્ઠોતિ સત્તુત્તમો, સત્તાનં વા ઉત્તમો સત્તુત્તમો. **સત્તન્તિ** હિ ઞાણસ્સ નામં, તેન દસબલચતુવેસારજ્જછઅસાધારણઞાણસઙ્ખાતેન સત્તેન સેટ્ઠો ઉત્તમોતિ સત્તુત્તમો, સમાનાધિકરણવસેન સત્તો ઉત્તમોતિ વા સત્તુત્તમો. યદિ એવં ‘‘ઉત્તમસત્તો’’તિ વત્તબ્બં ઉત્તમ-સદ્દસ્સ પુબ્બનિપાતપાઠતો. ન પનેસ ભેદો અનિયમતો બહુલવચનતો ચ નરુત્તમપુરિસુત્તમનરવરાદિ-સદ્દા વિય દટ્ઠબ્બો. અથ વા સત્તં ઉત્તમં યસ્સ સો સત્તુત્તમો, ઇધાપિ ચ ઉત્તમ-સદ્દસ્સ પુબ્બનિપાતો ભવતિ. ઉત્તમસત્તોતિ વિસેસનસ્સ પુબ્બનિપાતપાઠતો ‘‘ચિત્તગૂ પદ્ધગૂ’’તિ એત્થ વિયાતિ નાયં દોસો. ઉભયવિસેસનતો વા આહિતગ્ગિઆદિપાઠો વિય દટ્ઠબ્બો. **વિનાયકો**તિ બહૂહિ વિનયનૂપાયેહિ સત્તે વિનેતિ દમેતીતિ વિનાયકો. **સત્થા**તિ દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકત્થેહિ યથારહં સત્તે અનુસાસતીતિ સત્થા. **અહૂ**તિ અહોસિ. **દેવમનુસ્સપૂજિતો**તિ દિબ્બેહિ પઞ્ચકામગુણેહિ દિબ્બન્તિ કીળન્તીતિ દેવા. મનસ્સ ઉસ્સન્નત્તા મનુસ્સા, દેવા ચ મનુસ્સા ચ દેવમનુસ્સા, દેવમનુસ્સેહિ પૂજિતો દેવમનુસ્સપૂજિતો. પુપ્ફાદિપૂજાય ચ પચ્ચયપૂજાય ચ પૂજિતો, અપચિતોતિ અત્થો. કસ્મા

પન દેવમનુસ્સાનમેવ ગહણં કતં, નનુ ભગવા તિરચ્છાનગતેહિપિ આરવાળકાળાપલાલધનપાલપાલિલેય્યકનાગાદીહિ સાતાગિરાળવકહેમવતસૂચિલોમખરલોમયક્ખાદીહિ વિનિપાતગતેહિપિ પૂજિતોયેવાતિ? સચ્ચમેવેતં, ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદવસેન સબ્બપુગ્ગલપરિચ્છેદવસેન ચેતં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **મહાનુભાવો**તિ મહતા બુદ્ધાનુભાવેન સમન્નાગતો. **સતપુઞ્ઞલક્ખણો**તિ અનન્તેસુ ચક્કવાળેસુ સબ્બે સત્તા એકેકં પુઞ્ઞકમ્મં સતક્ખત્તું કરેય્યું એત્તકેહિ જનેહિ કતકમ્મં બોધિસત્તો સયમેવ એકકો સતગુણં કત્વા નિબ્બત્તો. તસ્મા ''સતપુઞ્ઞલક્ખણો''તિ વુચ્ચતિ. કેચિ પન ''સતેન સતેન પુઞ્ઞકમ્મેન નિબ્બત્તએકેકલક્ખણો''તિ વદન્તિ. ''એવં સન્તે યો કોચિ બુદ્ધો ભવેય્યા''તિ તં અટ્ઠકથાસુ પટિક્ખિત્તં. **દસ્સેસી**તિ સબ્બેસં દેવમનુસ્સાનં અતિવિમ્હયકરં યમકપાટિહારિયં દસ્સેસિ.

અથ સત્થા આકાસે પાટિહારિયં કત્વા મહાજનસ્સ ચિત્તાચારં ઓલોકેત્વા તસ્સ અજ્ઝાસયાનુકૂલં ધમ્મકથં ચઙ્કમન્તો કથેતુકામો આકાસે દસસહસ્સચક્કવાળવિત્થતં સબ્બરતનમયં રતનચઙ્કમં માપેસિ. તેન વુત્તં –

૧૦. ''સો યાચિતો દેવવરેન ચક્ખુમા, અત્થં સમેક્ખિત્વા તદા નરુત્તમો;
ચઙ્કમં માપયિ લોકનાયકો, સુનિટ્ઠિતં સબ્બરતનનિમ્મિત''ન્તિ.

તત્થ **સો**તિ સો સત્થા. **યાચિતો**તિ પઠમમેવ અટ્ઠમે સત્તાહે ધમ્મદેસનાય યાચિતોતિ અત્થો. **દેવવરેના**તિ સહમ્પતિબ્રહ્મુના. **ચક્ખુમા**તિ એત્થ ચક્ખતીતિ ચક્ખુ, સમવિસમં વિભાવયતીતિ અત્થો. તં પન ચક્ખુ દુવિધં – ઞાણચક્ખુ, મંસચક્ખૂતિ. તત્થ ઞાણચક્ખુ પઞ્ચવિધં – બુદ્ધચક્ખુ, ધમ્મચક્ખુ, સમન્તચક્ખુ, દિબ્બચક્ખુ, પઞ્ઞાચક્ખૂતિ. તેસુ **બુદ્ધચક્ખુ** નામ આસયાનુસયઞાણઞ્ચેવ ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્તઞાણઞ્ચ, યં ''બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેન્તો''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૬૯; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૩; ૨.૩૩૯; સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૨; મહાવ॰ ૯) આગતં. **ધમ્મચક્ખુ** નામ હેટ્ઠિમા તયો મગ્ગા તીણિ ચ ફલાનિ, યં ''વિરજં વીતમલં ધમ્મચક્ખું ઉદપાદી''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૩૫૫; સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૧; મહાવ॰ ૧૬; પટિ॰ મ॰ ૨.૩૦) આગતં. **સમન્તચક્ખુ** નામ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં , યં ''તથૂપમં ધમ્મમયં, સુમેધ, પાસાદમારુય્હ સમન્તચક્ખૂ''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૭૦; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૨; ૨.૩૩૮; સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૨; મહાવ॰ ૮) આગતં. **દિબ્બચક્ખુ** નામ આલોકવડ્ઢનેન ઉપ્પન્નાભિઞ્ઞાચિત્તેન સમ્પયુત્તઞાણં, યં ''દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેના''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૪૮, ૨૮૪, ૩૮૫, ૪૩૨; ૨.૩૪૧; ૩.૮૨, ૨૬૧; મહાવ॰ ૧૦) આગતં. **પઞ્ઞાચક્ખુ** નામ ''ચક્ખું ઉદપાદિ, ઞાણં ઉદપાદી''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૨; મહાવ॰ ૧૫; કથા॰ ૪૦૫; પટિ॰ મ॰ ૨.૩૦) એત્થ પુબ્બેનિવાસાદિઞાણં પઞ્ઞાચક્ખૂતિ આગતં.

મંસચક્ખુ નામ ''ચક્ખુઞ્ચ પટિચ્ચ રૂપે ચા''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૦૪, ૪૦૦; ૩.૪૨૧, ૪૨૫-૪૨૬; સં॰ નિ॰ ૨.૪૩; ૪.૬૦; કથા॰ ૪૬૫, ૪૬૭) એત્થ પસાદમંસચક્ખુ વુત્તં (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૧૩). તં પન દુવિધં – સસમ્ભારચક્ખુ પસાદચક્ખૂતિ. તેસુ ય્વાયં અક્ખિકૂપકે અક્ખિપત્તકેહિ પરિવારિતો મંસપિણ્ડો યત્થ ચતસ્સો ધાતુયો વણ્ણગન્ધરસોજા સમ્ભવો જીવિતં ભાવો ચક્ખુપસાદો કાયપસાદોતિ સઙ્ખેપતો તેરસ સમ્ભારા હોન્તિ. વિત્થારતો પન સમ્ભવમાનાનિ ચતુસમુટ્ઠાનાનિ છત્તિંસ જીવિતં ભાવો ચક્ખુપસાદો કાયપસાદોતિ ઇમે કમ્મસમુટ્ઠાના ચત્તારો ચાતિ સસમ્ભારા હોન્તિ, ઇદં **સસમ્ભારચક્ખુ** નામ. યં પન સેતમણ્ડલપરિચ્છિન્નેન કણ્હમણ્ડલેન પરિવારિતે દિટ્ઠમણ્ડલે સન્નિવિટ્ઠં રૂપદસ્સનસમત્થં પસાદમત્તં, ઇદં **પસાદચક્ખુ** નામ. સબ્બાનિ પનેતાનિ એકવિધાનિ અનિચ્ચતો સઙ્ખતતો, દુવિધાનિ સાસવાનાસવતો લોકિયલોકુત્તરતો, તિવિધાનિ ભૂમિતો ઉપાદિણ્ણત્તિકતો, ચતુબ્બિધાનિ એકન્તપરિત્તઅપ્પમાણાનિયતારમ્મણતો, પઞ્ચવિધાનિ રૂપનિબ્બાનારૂપસબ્બારમ્મણાનારમ્મણવસેન,

છબ્બિધાનિ હોન્તિ બુદ્ધચક્ખાદિવસેન. ઇચ્ચેવમેતાનિ વુત્તપ્પકારાનિ ચક્ખૂનિ અસ્સ ભગવતો સન્તીતિ ભગવા **ચક્ખુમા**તિ વુચ્ચતિ. **અત્થં સમેક્ખિત્વા**તિ ચઙ્કમં માપેત્વા, ધમ્મદેસનાનિમિત્તં દેવમનુસ્સાનં હિતત્થં ઉપપરિક્ખિત્વા ઉપધારેત્વાતિ અધિપ્પાયો. **માપયી**તિ માપેસિ. **લોકનાયકો**તિ સગ્ગમોક્ખાભિમુખં લોકં નયતીતિ લોકનાયકો. **સુનિટ્ઠિત**ન્તિ સુટ્ઠુ નિટ્ઠિતં, પરિયોસિતન્તિ અત્થો. **સબ્બરતનનિમ્મિત**ન્તિ દસવિધરતનમયં.

ઇદાનિ ભગવતો તિવિધપાટિહારિયસમ્પત્તિદસ્સનત્થં –

૧૧. ‘‘ઇદ્ધી ચ આદેસનાનુસાસની, તિપાટિહીરે ભગવા વસી અહુ;
ચઙ્કમં માપયિ લોકનાયકો, સુનિટ્ઠિતં સબ્બરતનનિમ્મિત’’ન્તિ. – વુત્તં;

તત્થ **ઇદ્ધી**તિ ઇદ્ધિવિધં ઇદ્ધિપાટિહારિયં નામ. તં પન એકોપિ હુત્વા બહુધા હોતિ, બહુધાપિ હુત્વા એકો હોતીતિઆદિનયપ્પવત્તં (દી॰ નિ॰ ૧.૨૩૯; મ॰ નિ॰ ૧.૧૪૭; પટિ॰ મ॰ ૩.૧૦). **આદેસના**તિ પરસ્સ ચિત્તાચારં ઞત્વા કથનં આદેસનાપાટિહારિયં, તં સાવકાનઞ્ચ બુદ્ધાનઞ્ચ સતતધમ્મદેસના. **અનુસાસની**તિ અનુસાસનિપાટિહારિયં, તસ્સ તસ્સ અજ્ઝાસયાનુકૂલમોવાદોતિ અત્થો. ઇતિ એતાનિ તીણિ પાટિહારિયાનિ. તત્થ ઇદ્ધિપાટિહારિયેન અનુસાસનિપાટિહારિયં મહામોગ્ગલ્લાનસ્સ આચિણ્ણં, આદેસનાપાટિહારિયેન અનુસાસનિપાટિહારિયં ધમ્મસેનાપતિસ્સ, અનુસાસનિપાટિહારિયં પન બુદ્ધાનં સતતધમ્મદેસના. **તિપાટિહીરે**તિ એતેસુ તીસુ પાટિહારિયેસૂતિ અત્થો. **ભગવા**તિ ઇદં ગુણવિસિટ્ઠસત્તુત્તમગરુગારવાધિવચનં. વુત્તઞ્હેતં પોરાણેહિ –

‘‘ભગવાતિ વચનં સેટ્ઠં, ભગવાતિ વચનમુત્તમં;
ગરુગારવયુત્તો સો, ભગવા તેન વુચ્ચતી’’તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૪૨; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.મૂલપરિયાયસુત્તવણ્ણના; પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧ વેરઞ્જકણ્ડવણ્ણના; ઇતિવુ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના; મહાનિ॰ અટ્ઠ॰ ૫૦);

વસીતિ એતસ્મિં તિવિધેપિ પાટિહારિયે વસિપ્પત્તો, ચિણ્ણવસીતિ અત્થો. **વસિયો** નામ પઞ્ચ વસિયો – આવજ્જનસમાપજ્જનઅધિટ્ઠાનવુટ્ઠાનપચ્ચવેક્ખણસઙ્ખાતા. તત્ર યં યં ઝાનં યથિચ્છકં યદિચ્છકં યાવતિચ્છકં આવજ્જતિ આવજ્જનાય દન્ધાયિતત્તં નત્થીતિ સીઘં આવજ્જેતું સમત્થતા **આવજ્જનવસી** નામ. તથા યં યં ઝાનં યથિચ્છકં…પે॰… સમાપજ્જતિ સમાપજ્જનાય દન્ધાયિતત્તં નત્થીતિ સીઘં સમાપજ્જનસમત્થતા **સમાપજ્જનવસી** નામ. દીઘં કાલં ઠપેતું સમત્થતા **અધિટ્ઠાનવસી** નામ. તથેવ લહું વુટ્ઠાતું સમત્થતા **વુટ્ઠાનવસી** નામ. **પચ્ચવેક્ખણવસી** પન પચ્ચવેક્ખણજવનાનેવ હોન્તિ તાનિ આવજ્જનાનન્તરાનેવ હુત્વા ઉપ્પજ્જન્તીતિ આવજ્જનવસિયા એવ વુત્તાનિ. ઇતિ ઇમાસુ પઞ્ચસુ વસીસુ ચિણ્ણવસિતા વસી નામ હોતિ. તેન વુત્તં – ‘‘તિપાટિહીરે ભગવા વસી અહૂ’’તિ.

ઇદાનિ તસ્સ રતનચઙ્કમસ્સ નિમ્મિતવિધાનસ્સ દસ્સનત્થં –

૧૨. ‘‘દસસહસ્સીલોકધાતુયા, સિનેરુપબ્બતુત્તમે;
થમ્ભેવ દસ્સેસિ પટિપાટિયા, ચઙ્કમે રતનામયે’’તિ. – આદિગાથાયો વુત્તા;

તત્થ **દસસહસ્સીલોકધાતુયា**તિ દસસુ ચક્કવાળસહસ્સેસુ. **સિનેરુપબ્બતુત્તમે**તિ મહામેરુસઙ્ખાતે સેટ્ઠપબ્બતે. **થમ્ભેવા**તિ થમ્ભે વિય દસચક્કવાળસહસ્સેસુ યે સિનેરુપબ્બતા, તે પટિપાટિયા ઠિતે સુવણ્ણથમ્ભે વિય કત્વા તેસં ઉપરિ ચઙ્કમં માપેત્વા દસ્સેસીતિ અત્થો. **રતનામયે**તિ રતનમયે.

૧૩. દસસહસ્સી અતિક્કમ્માતિ રતનચઙ્કમં પન ભગવા માપેન્તો તસ્સ એકં કોટિં સબ્બપરિયન્તં પાચીનચક્કવાળમુખવટ્ટિં એકં કોટિં પચ્છિમચક્કવાળમુખવટ્ટિં અતિક્કમિત્વા ઠિતં કત્વા માપેસિ. તેન વુત્તં –

“દસસહસ્સી અતિક્કમ્મ, ચઙ્કમં માપયી જિનો;
સબ્બસોણ્ણમયા પસ્સે, ચઙ્કમે રતનામયે”તિ.

તત્થ **જિનો**તિ કિલેસારિજયનતો જિનો. **સબ્બસોણ્ણમયા પસ્સે**તિ તસ્સ પન એવં નિમ્મિતસ્સ ચઙ્કમસ્સ ઉભયપસ્સેસુ સુવણ્ણમયા પરમરમણીયા મરિયાદભૂમિ અહોસિ, મજ્ઝે મણિમયાતિ અધિપ્પાયો.

૧૪. તુલાસઙ્ઘાટાતિ તુલાયુગળા, તા નાનારતનમયાતિ વેદિતબ્બા. **અનુવગ્ગા**તિ અનુરૂપા. **સોવણ્ણફલકત્થતા**તિ સોવણ્ણમયેહિ ફલકેહિ અત્થતા, તુલાસઙ્ઘાતાનં ઉપરિ સુવણ્ણમયો પદરચ્છદોતિ અત્થો. **વેદિકા સબ્બસોવણ્ણા**તિ વેદિકા પન સબ્બાપિ સુવણ્ણમયા, યા પનેસા ચઙ્કમનપરિક્ખેપવેદિકા, સા એકાવ અઞ્ઞેહિ રતનેહિ અસમ્મિસ્સાતિ અત્થો. **દુભતો પસ્સેસુ નિમ્મિતા**તિ ઉભોસુ પસ્સેસુ નિમ્મિતા. દ-કારો પદસન્ધિકરો.

૧૫. મણિમુત્તાવાલુકાકિણ્ણાતિ મણિમુત્તામયવાલુકાકિણ્ણા. અથ વા મણયો ચ મુત્તા ચ વાલુકા ચ મણિમુત્તાવાલુકા. તાહિ મણિમુત્તાવાલુકાહિ આકિણ્ણા સન્થતાતિ મણિમુત્તાવાલુકાકિણ્ણા. **નિમ્મિતો**તિ ઇમિનાકારેન નિમ્મિતો કતો. **રતનામયો**તિ સબ્બરતનમયો, ચઙ્કમોતિ અત્થો. **ઓભાસેતિ દિસા સબ્બા**તિ સબ્બાપિ દસ દિસા ઓભાસેતિ પકાસેતિ. **સતરંસીવા**તિ સહસ્સરંસિઆદિચ્ચો વિય. **ઉગ્ગતો**તિ ઉદિતો. યથા પન અબ્ભુગ્ગતો સહસ્સરંસિ સબ્બાપિ દસ દિસા ઓભાસેતિ, એવમેવ એસોપિ સબ્બરતનમયો ચઙ્કમો ઓભાસેતીતિ અત્થો.

ઇદાનિ પન નિટ્ઠિતે ચઙ્કમે તત્થ ભગવતો પવત્તિદસ્સનત્થં –

૧૬. “તસ્મિં ચઙ્કમને ધીરો, દ્વત્તિંસવરલક્ખણો;
વિરોચમાનો સમ્બુદ્ધો, ચઙ્કમે ચઙ્કમી જિનો.

૧૭. “દિબ્બં મન્દારવં પુપ્ફં, પદુમં પારિછત્તકં;
ચઙ્કમને ઓકિરન્તિ, સબ્બે દેવા સમાગતા.

૧૮. “પસ્સન્તિ તં દેવસઙ્ઘા, દસસહસ્સી પમોદિતા;
નમસ્સમાના નિપતન્તિ, તુટ્ઠહટ્ઠા પમોદિતા”તિ. – ગાથાયો વુત્તા;

તત્થ **ધીરો**તિ ધિતિયુત્તો. **દ્વત્તિંસવરલક્ખણો**તિ સુપ્પતિટ્ઠિતપાદતલાદીહિ દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણેહિ સમન્નાગતોતિ અત્થો. **દિબ્બ**ન્તિ દેવલોકે ભવં જાતં દિબ્બં. **પારિછત્તક**ન્તિ દેવાનં તાવતિંસાનં કોવિળારરુક્ખસ્સ નિસ્સન્દેન સમન્તા યોજનસતપરિમાણો પરમદસ્સનીયો પારિચ્છત્તકરુક્ખો નિબ્બત્તિ. યસ્મિં પુપ્ફિતે સકલં

દેવનગરં એકસુરભિગન્ધવાસિતં હોતિ, તસ્સ કુસુમરેણુઓકિણ્ણાનિ નવકનકવિમાનાનિ પિઞ્જરાનિ હુત્વા ખાયન્તિ. ઇમસ્સ પન પારિચ્છત્તકરુક્ખસ્સ પુપ્ફઞ્ચ પારિચ્છત્તકન્તિ વુત્તં. **ચઙ્કમે ઓકિરન્તી**તિ તસ્મિં રતનચઙ્કમે અવકિરન્તિ, તેન વુત્તપ્પકારેન પુપ્ફેન તસ્મિં ચઙ્કમે ચઙ્કમમાનં ભગવન્તં પૂજેન્તીતિ અત્થો. **સબ્બે દેવા**તિ કામાવચરદેવાદયો દેવા. તેનાહ ''પસ્સન્તિ તં દેવસઙ્ઘા''તિ. તં ભગવન્તં રતનચઙ્કમને ચઙ્કમન્તં સકેસુ આલયેસુપિ પસ્સન્તીતિ અત્થો. **દસસહસ્સી**તિ ભુમ્મત્થે પચ્ચત્તવચનં, દસસહસ્સિયં દેવસઙ્ઘા તં પસ્સન્તીતિ અત્થો. **પમોદિતા**તિ પમુદિતા. **નિપતન્તી**તિ સન્નિપતન્તિ. **તુટ્ઠહટ્ઠા**તિ પીતિવસેન તુટ્ઠહટ્ઠા. **પમોદિતા**તિ ઇદાનિ વત્તબ્બેહિ તાવતિંસાદિદેવેહિ સદ્ધિન્તિ સમ્બન્ધો દટ્ઠબ્બો, ઇતરથા પુનરુત્તિદોસતો ન મુચ્ચતિ. અથ વા પમોદિતા તં ભગવન્તં પસ્સન્તિ, તુટ્ઠહટ્ઠા પમોદિતા તહિં તહિં સન્નિપતન્તીતિ અત્થો.

ઇદાનિ યે પસ્સિંસુ યે સન્નિપતિંસુ, તે સરૂપતો દસ્સેતું –

૧૯. ''તાવતિંસા ચ યામા ચ, તુસિતા ચાપિ દેવતા;
નિમ્માનરતિનો દેવા, યે દેવા વસવત્તિનો;
ઉદગ્ગચિત્તા સુમના, પસ્સન્તિ લોકનાયકં.

૨૦. ''સદેવગન્ધબ્બમનુસ્સરક્ખસા , નાગા સુપણ્ણા અથ વાપિ કિન્નરા;
પસ્સન્તિ તં લોકહિતાનુકમ્પકં, નભેવ અચ્ચુગ્ગતચન્દમણ્ડલં.

૨૧. ''આભસ્સરા સુભકિણ્હા, વેહપ્ફલા અકનિટ્ઠા ચ દેવતા;
સુસુદ્ધસુક્કવત્થવસના, તિટ્ઠન્તિ પઞ્જલીકતા.

૨૨. ''મુઞ્ચન્તિ પુપ્ફં પન પઞ્ચવણ્ણિકં, મન્દારવં ચન્દનચુણ્ણમિસ્સિતં;
ભમેન્તિ ચેલાનિ ચ અમ્બરે તદા, અહો જિનો લોકહિતાનુકમ્પકો''તિ. –

ઇમા ગાથાયો વુત્તા.

તત્થ **ઉદગ્ગચિત્તા**તિ પીતિસોમનસ્સવસેન ઉદગ્ગચિત્તા. **સુમના**તિ ઉદગ્ગચિત્તત્તા એવ સુમના. **લોકહિતાનુકમ્પકન્તિ** લોકહિતઞ્ચ લોકાનુકમ્પકઞ્ચ. લોકહિતેન વા અનુકમ્પકં લોકહિતાનુકમ્પકં. **નભેવ અચ્ચુગ્ગતચન્દમણ્ડલન્તિ** એત્થ આકાસે અભિનવોદિતં પરિપુણ્ણં સબ્બોપદ્દવવિનિમુત્તં સરદસમયે ચન્દમણ્ડલં વિય બુદ્ધસિરિયા વિરોચમાનં નયનાનન્દકરં પસ્સન્તીતિ અત્થો.

આભસ્સરાતિ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદવસેન વુત્તં. પરિત્તાભઅપ્પમાણાભઆભસ્સરાપરિત્તમજ્ઝિમપણીતભેદેન દુતિયજ્ઝાનેનાભિનિબ્બત્તા સબ્બેવ ગહિતાતિ વેદિતબ્બા. **સુભકિણ્હા**તિ ઇદં ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદવસેનેવ વુત્તં, તસ્મા પરિત્તસુભઅપ્પમાણસુભસુભકિણ્હાપરિત્તાદિભેદેન તતિયજ્ઝાનેન નિબ્બત્તા સબ્બેવ ગહિતાતિ વેદિતબ્બા. **વેહપ્ફલા**તિ વિપુલા ફલાતિ વેહપ્ફલા. તે ચતુત્થજ્ઝાનનિબ્બત્તા અસઞ્ઞસત્તેહિ એકતલવાસિનો. હેટ્ઠા પન પઠમજ્ઝાનનિબ્બત્તા બ્રહ્મકાયિકાદયો દસ્સિતા. તસ્મા ઇધ ન દસ્સિતા. ચક્ખુસોતાનમભાવતો અસઞ્ઞસત્તા ચ અરૂપિનો ચ ઇધ ન ઉદ્દિટ્ઠા. **અકનિટ્ઠા ચ દેવતા**તિ ઇધાપિ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદવસેનેવ વુત્તં. તસ્મા અવિહાતપ્પસુદસ્સાસુદસ્સિઅકનિટ્ઠસઙ્ખાતા પઞ્ચપિ સુદ્ધાવાસા ગહિતાતિ વેદિતબ્બા. **સુસુદ્ધસુક્કવત્થવસના**તિ સુટ્ઠુ

સુદ્ધાનિ સુસુદ્ધાનિ સુક્કાનિ ઓદાતાનિ. સુસુદ્ધાનિ સુક્કાનિ વત્થાનિ નિવત્થાનિ ચેવ પારુતાનિ ચ યેહિ તે સુસુદ્ધસુક્કવત્થવસના, પરિદહિતપરિસુદ્ધપણ્ડરવત્થાતિ અત્થો. ''સુસુદ્ધસુક્કવસના''તિપિ પાઠો. **પઞ્જલીકતા**તિ કતપઞ્જલિકા કમલમકુલસદિસં અઞ્જલિં સિરસિ કત્વા તિટ્ઠન્તિ.

મુઞ્ચન્તીતિ ઓકિરન્તિ. **પુપ્ફં પના**તિ કુસુમં પન. ''પુપ્ફાનિ વા''તિપિ પાઠો, વચનવિપરિયાસો દટ્ઠબ્બો, અત્થો પનસ્સ સોયેવ. **પઞ્ચવણ્ણિક**ન્તિ પઞ્ચવણ્ણં – નીલપીતલોહિતોદાતમઞ્જિટ્ઠકવણ્ણવસેન પઞ્ચવણ્ણં. **ચન્દનચુણ્ણમિસ્સિત**ન્તિ ચન્દનચુણ્ણેન મિસ્સિતં. **ભમેન્તિ ચેલાની**તિ ભમયન્તિ વત્થાનિ. **અહો જિનો લોકહિતાનુકમ્પકો**તિ ''અહો જિનો લોકહિતો અહો ચ લોકહિતાનુકમ્પકો અહો કારુણિકો''તિ એવમાદીનિ થુતિવચનાનિ ઉગ્ગિરન્તા. મુઞ્ચન્તિ પુપ્ફં ભમયન્તિ ચેલાનીતિ સમ્બન્ધો.

ઇદાનિ તેહિ પયુત્તાનિ થુતિવચનાનિ દસ્સેતું ઇમા ગાથાયો વુત્તા –

૨૩. ''તુવં સત્થા ચ કેતૂ ચ, ધજો યૂપો ચ પાણિનં;
પરાયનો પતિટ્ઠા ચ, દીપો ચ દ્વિપદુત્તમો.

૨૪. ''દસસહસ્સીલોકધાતુયા, દેવતાયો મહિદ્ધિકા;
પરિવારેત્વા નમસ્સન્તિ, તુટ્ઠહટ્ઠા પમોદિતા.

૨૫. ''દેવતા દેવકઞ્ઞા ચ, પસન્ના તુટ્ઠમાનસા;
પઞ્ચવણ્ણિકપુપ્ફેહિ, પૂજયન્તિ નરાસભં.

૨૬. ''પસ્સન્તિ તં દેવસઙ્ઘા, પસન્ના તુટ્ઠમાનસા;
પઞ્ચવણ્ણિકપુપ્ફેહિ, પૂજયન્તિ નરાસભં.

૨૭. ''અહો અચ્છરિયં લોકે, અબ્ભુતં લોમહંસનં;
ન મેદિસં ભૂતપુબ્બં, અચ્છેરં લોમહંસનં.

૨૮. ''સકસકમ્હિ ભવને, નિસીદિત્વાન દેવતા;
હસન્તિ તા મહાહસિતં, દિસ્વાનચ્છેરકં નભે.

૨૯. ''આકાસટ્ઠા ચ ભૂમટ્ઠા, તિણપન્થનિવાસિનો;
કતઞ્જલી નમસ્સન્તિ, તુટ્ઠહટ્ઠા પમોદિતા.

૩૦. ''યેપિ દીઘાયુકા નાગા, પુઞ્ઞવન્તો મહિદ્ધિકો;
પમોદિતા નમસ્સન્તિ, પૂજયન્તિ નરુત્તમં.

૩૧. ''સઙ્ગીતિયો પવત્તેન્તિ, અમ્બરે અનિલઞ્જસે;
ચમ્મનદ્ધાનિ વાદેન્તિ, દિસ્વાનચ્છેરકં નભે.

૩૨. ''સઙ્ખા ચ પણવા ચેવ, અથોપિ ડિણ્ડિમા બહૂ;

અન્તલિક્ખસ્મિં વજ્જન્તિ, દિસ્વાનચ્છેરકં નભે.

૩૩. ‘‘અબ્ભુતો વત નો અજ્જ, ઉપ્પજ્જિ લોમહંસનો;
ધુવમત્થસિદ્ધિં લભામ, ખણો નો પટિપાદિતો.

૩૪. ‘‘બુદ્ધોતિ તેસં સુત્વાન, પીતિ ઉપ્પજ્જિ તાવદે;
બુદ્ધો બુદ્ધોતિ કથયન્તા, તિટ્ઠન્તિ પઞ્જલીકતા.

૩૫. ‘‘હિઙ્કારા સાધુકારા ચ, ઉક્કુટ્ઠિ સમ્પહંસનં;
પજા ચ વિવિધા ગગને, વત્તન્તિ પઞ્જલીકતા.

૩૬. ‘‘ગાયન્તિ સેળેન્તિ ચ વાદયન્તિ ચ, ભુજાનિ પોથેન્તિ ચ નચ્ચયન્તિ ચ;
મુઞ્ચન્તિ પુપ્ફં પન પઞ્ચવણ્ણિકં, મન્દારવં ચન્દનચુણ્ણમિસ્સિતં.

૩૭. ‘‘યથા તુય્હં મહાવીર, પાદેસુ ચક્કલક્ખણં;
ધજવજિરપટાકા, વડ્ઢમાનઙ્કુસાચિત’’ન્તિ.

તત્થ ઇધલોકપરલોકહિતત્થં સાસતીતિ **સત્થા. કેતૂ**તિ કેતુનો અપચિતિકાતબ્બટ્ઠેન કેતુ વિયાતિ કેતુ. **ધજો**તિ ઇન્દધજો સમુસ્સયટ્ઠેન દસ્સનીયટ્ઠેન ચ તુવં ધજો વિયાતિ ધજોતિ. અથ વા યથા હિ લોકે યસ્સ કસ્સચિ ધજં દિસ્વાવ – ‘‘અયં ધજો ઇત્થન્નામસ્સા’’તિ ધજવા ધજીતિ પઞ્ઞાયતિ, એવમેવ ભગવા પઞ્ઞાનિબ્બાનાધિગમાય ભગવન્તં દિસ્વાવ નિબ્બાનાધિગમો પઞ્ઞાયતિ. તેન વુત્તં – ‘‘**ધજો યૂપો ચા**’’તિ. **કૂટદન્તસુત્તે** વુત્તાનં દાનાદિઆસવક્ખયઞાણપરિયોસાનાનં સબ્બયાગાનં યજનત્થાય સમુસ્સિતો યૂપો તુવન્તિ અત્થો. **પરાયનો**તિ પટિસરણં. **પતિટ્ઠા**તિ યથા મહાપથવી સબ્બપાણીનં આધારભાવેન પતિટ્ઠા નિસ્સયભૂતા, એવં તુવમ્પિ પતિટ્ઠાભૂતા. **દીપો ચા**તિ પદીપો. યથા ચતુરઙ્ગે તમસિ વત્તમાનાનં સત્તાનં આરોપિતો પદીપો રૂપસન્દસ્સનો હોતિ. એવં અવિજ્જન્ધકારે વત્તમાનાનં સત્તાનં પરમત્થસન્દસ્સનો પદીપો તુવન્તિ અત્થો. અથ વા મહાસમુદ્દે ભિન્નનાવાનં સત્તાનં સમુદ્દદીપો યથા પતિટ્ઠા હોતિ, એવં તુવમ્પિ સંસારસાગરે અલબ્ભનેય્યપતિટ્ઠે ઓસીદન્તાનં પાણીનં દીપો વિયાતિ દીપોતિ અત્થો.

દ્વિપદુત્તમોતિ દ્વિપદાનં ઉત્તમો દ્વિપદુત્તમો, એત્થ પન નિદ્ધારણલક્ખણસ્સ અભાવતો છટ્ઠીસમાસસ્સ પટિસેધો નત્થિ, નિદ્ધારણલક્ખણાય છટ્ઠિયા સમાસો પટિસિદ્ધો. સમ્માસમ્બુદ્ધો પન અપદાનં દ્વિપદાનં ચતુપ્પદાનં બહુપ્પદાનં રૂપીનં અરૂપીનં સઞ્ઞીનં અસઞ્ઞીનં નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞીનં ઉત્તમોવ. કસ્મા પનિધ ‘‘દ્વિપદુત્તમો’’તિ વુત્તોતિ ચે? સેટ્ઠતરવસેન. ઇમસ્મિઞ્હિ લોકે સેટ્ઠો નામ ઉપ્પજ્જમાનો અપદચતુપ્પદબહુપ્પદેસુપિ નુપ્પજ્જતિ. અયં દ્વિપદેસુયેવ ઉપ્પજ્જતિ. કતરદ્વિપદેસૂતિ? મનુસ્સેસુ ચેવ દેવેસુ ચ. મનુસ્સેસુ ઉપ્પજ્જમાનો તિસહસ્સિમહાસહસ્સિલોકધાતુ વસે કત્તું સમત્થો બુદ્ધો હુત્વા નિબ્બત્તતિ. દેવેસુ ઉપ્પજ્જમાનો દસસહસ્સિલોકધાતુ વસવત્તી મહાબ્રહ્મા હુત્વા નિબ્બત્તતિ. સો તસ્સ કપ્પિયકારકો વા આરામિકો વા સમ્પજ્જતિ. ઇતિ તતોપિ સેટ્ઠતરવસેન ‘‘દ્વિપદુત્તમો’’તિ વુત્તો.

દસસહસ્સિલોકધાતુયાતિ દસસહસ્સિસઙ્ખાતાય લોકધાતુયા. **મહિદ્ધિકા**તિ મહતિયા ઇદ્ધિયા યુત્તા, મહાનુભાવાતિ અત્થો. **પરિવારેત્વા**તિ ભગવન્તં સમન્તતો પરિક્ખિપિત્વા. **પસન્ના**તિ સઞ્જાતસદ્ધા. **નરાસભ**ન્તિ નરપુઙ્ગવં. **અહો અચ્છરિય**ન્તિ એત્થ અન્ધસ્સ પબ્બતારોહનં વિય નિચ્ચં ન હોતીતિ અચ્છરિયં, અચ્છરાયોગ્ગન્તિ વા અચ્છરિયં, ''અહો, ઇદં વિમ્હય''ન્તિ અચ્છરં પહરિતું યુત્તન્તિ અત્થો. **અબ્ભુત**ન્તિ અભૂતપુબ્બં અભૂતન્તિ અબ્ભુતં. ઉભયમ્પેતં વિમ્હયાવહસ્સાધિવચનં. **લોમહંસન**ન્તિ લોમાનં ઉદ્ધગ્ગભાવકરણં. **ન મેદિસં ભૂતપુબ્બ**ન્તિ ન મયા ઈદિસં ભૂતપુબ્બં, અબ્ભુતં દિટ્ઠન્તિ અત્થો. દિટ્ઠન્તિ વચનં આહરિત્વા ગહેતબ્બં. **અચ્છેર**ન્તિ અચ્છરિયં.

સકસકમ્હિ ભવનેતિ અત્તનો અત્તનો ભવને. **નિસીદિત્વાના**તિ ઉપવિસ્સ. **દેવતા**તિ ઇદં પન વચનં દેવાનમ્પિ દેવધીતાનમ્પિ સાધારણવચનન્તિ વેદિતબ્બં. **હસન્તિતા**તિ તા દેવતા મહાહસિતં હસન્તિ, પીતિવસં ગતહદયતાય મિહિતમત્તં અકત્વા અટ્ટહાસં હસન્તીતિ અત્થો. **નભે**તિ આકાસે.

આકાસટ્ઠાતિ આકાસે વિમાનાદીસુ ઠિતા, એસેવ નયો ભૂમટ્ઠેસુપિ. **તિણપન્થનિવાસિનો**તિ તિણગ્ગેસુ ચેવ પન્થેસુ ચ નિવાસિનો. **પુઞ્ઞવન્તો**તિ મહાપુઞ્ઞા. **મહિદ્ધિકા**તિ મહાનુભાવા. **સઙ્ગીતિયો પવત્તેન્તી**તિ દેવનાટકસઙ્ગીતિયો પવત્તેન્તિ, તથાગતં પૂજનત્થાય પયુજ્જન્તીતિ અત્થો. **અમ્બરે**તિ આકાસે. **અનિલઞ્જસે**તિ અનિલપથે, અમ્બરસ્સ અનેકત્થત્તા ''અનિલઞ્જસે''તિ વુત્તં, પુરિમસ્સેવ વેવચનં. **ચમ્મનદ્ધાની**તિ ચમ્મવિનદ્ધાનિ. અયમેવ વા પાઠો, દેવદુન્દુભિયોતિ અત્થો. **વાદેન્તી**તિ વાદયન્તિ દેવતા.

સઙ્ખાતિ ધમનસઙ્ખા. **પણવા**તિ તનુમજ્ઝતુરિયવિસેસા. **ડિણ્ડિમા**તિ તિણવાખુદ્દકભેરિયો વુચ્ચન્તિ. **વજ્જન્તી**તિ વાદયન્તિ. **અબ્ભુતો વત નો**તિ અચ્છરિયો વત નુ. **ઉપ્પજ્જી**તિ ઉપ્પન્નો. **લોમહંસનો**તિ લોમહંસનકરો. **ધુવ**ન્તિ યસ્મા પન અબ્ભુતો અયં સત્થા લોકે ઉપ્પન્નો, તસ્મા ધુવં અવસ્સં અત્થસિદ્ધિં લભામાતિ અધિપ્પાયો. **લભામા**તિ લભિસ્સામ. **ખણો**તિ અટ્ઠક્ખણવિરહિતો નવમો ખણોતિ અત્થો. **નો**તિ અમ્હાકં. **પટિપાદિતો**તિ પટિલદ્ધો.

બુદ્ધોતિ તેસં સુત્વાનાતિ બુદ્ધોતિ ઇદં વચનં સુત્વા તેસં દેવાનં પઞ્ચવણ્ણા પીતિ ઉદપાદીતિ અત્થો. **તાવદે**તિ તસ્મિં કાલે. **હિઙ્કારા**તિ હિઙ્કારસદ્દા, હિંહિન્તિ યક્ખાદયો પહટ્ઠકાલે કરોન્તિ. **સાધુકારા**તિ સાધુકારસદ્દા ચ પવત્તન્તિ. **ઉક્કુટ્ઠી**તિ ઉક્કુટ્ઠિસદ્દો ચ ઉન્નાદસદ્દો ચાતિ અત્થો. **પજા**તિ દેવાદયો અધિપ્પેતા. કેચિ ''પટાકા વિવિધા ગગને વત્તન્તી''તિ પઠન્તિ. **ગાયન્તી**તિ બુદ્ધગુણપટિસંયુત્તં ગીતં ગાયન્તિ.

સેળેન્તીતિ મુખેન સેળિતસદ્દં કરોન્તિ. **વાદયન્તી**તિ મહતી વિપઞ્ચિકામકરમુખાદયો વીણા ચ તુરિયાનિ ચ તથાગતસ્સ પૂજનત્થાય વાદેન્તિ પયોજેન્તિ. **ભુજાનિ પોથેન્તી**તિ ભુજે અપ્ફોટેન્તિ. લિઙ્ગવિપરિયાસો દટ્ઠબ્બો. **નચ્ચન્તિ ચા**તિ અઞ્ઞે ચ નચ્ચાપેન્તિ સયઞ્ચ નચ્ચન્તિ.

યથા તુય્હં મહાવીર, પાદેસુ ચક્કલક્ખણન્તિ એત્થ યેન પકારેન **યથા**. મહાવીરિયેન યોગતો **મહાવીરો**. **પાદેસુ ચક્કલક્ખણ**ન્તિ તવ ઉભોસુ પાદતલેસુ સહસ્સારં સનેમિકં સનાભિકં સબ્બાકારપરિપૂરં ચક્કલક્ખણં સોભતીતિ અત્થો. **ચક્ક**-સદ્દો પનાયં સમ્પત્તિરથઙ્ગઇરિયાપથદાનરતનધમ્મખુરચક્કલક્ખણાદીસુ દિસ્સતિ. ''ચત્તારિમાનિ, ભિક્ખવે, ચક્કાનિ યેહિ સમન્નાગતાનં દેવમનુસ્સાન''ન્તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૩૧) સમ્પત્તિયં દિસ્સતિ. ''ચક્કંવ વહતો પદ''ન્તિઆદીસુ (ધ॰ પ॰ ૧) રથઙ્ગે. ''ચતુચક્કં નવદ્વાર''ન્તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૨૯) ઇરિયાપથે. ''દદં ભુઞ્જ ચ મા ચ પમાદો, ચક્કં વત્તય સબ્બપાણિન''ન્તિ (જા॰ ૧.૭.૧૪૯) એત્થ દાને. ''દિબ્બં ચક્કરતનં પાતુભૂત''ન્તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૪૩; ૩.૮૫; મ॰ નિ॰ ૩.૨૫૬) એત્થ રતનચક્કે. ''મયા પવત્તિતં ચક્ક''ન્તિ

(સુ॰ નિ॰ ૫૬૨; બુ॰ વં॰ ૨૮.૧૭) એત્થ પન ધમ્મચક્કે. ''ઇચ્છાહતસ્સ પોસસ્સ, ચક્કં ભમતિ મત્થકે''તિ (જા॰ ૧.૧.૧૦૪; ૧.૫.૧૦૩) એત્થ ખુરચક્કે, પહરણચક્કેતિ અત્થો. ''પાદતલેસુ ચક્કાનિ જાતાની''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૫; ૩.૨૦૦, ૨૦૪; મ॰ નિ॰ ૨.૩૮૬) એત્થ લક્ખણે. ઇધાપિ લક્ખણચક્કે દટ્ઠબ્બો (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૪૮; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૧૮૭; ૨.૪.૮; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૪૪). **ધજવજિરપટાકા**, **વટ્ટમાનઙ્કુસાચિત**ન્તિ ધજેન ચ વજિરેન ચ પટાકાય ચ વટ્ટમાનેન ચ અઙ્કુસેન ચ આચિતં અલઙ્કતં પરિવારિતં પાદેસુ ચક્કલક્ખણન્તિ અત્થો. ચક્કલક્ખણે પન ગહિતે સેસલક્ખણાનિ ગહિતાનેવ હોન્તિ. તથા અસીતિ અનુબ્યઞ્જનાનિ બ્યામપ્પભા ચ. તસ્મા તેહિ દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણાસીતિઅનુબ્યઞ્જનબ્યામપ્પભાહિ સમલઙ્કતો ભગવતો કાયો સબ્બફાલિફુલ્લો વિય પારિચ્છત્તકો વિકસિતપદુમં વિય કમલવનં વિવિધરતનવિચિત્તં વિય નવકનકતોરણં તારામરીચિવિરાજિતમિવ ગગનતલં ઇતો ચિતો ચ વિધાવમાના વિપ્ફન્દમાના છબ્બણ્ણબુદ્ધરસ્મિયો મુઞ્ચમાનો અતિવિય સોભતિ.

ઇદાનિ ભગવતો રૂપકાયધમ્મકાયસમ્પત્તિદસ્સનત્થં –

૩૮. ''રૂપે સીલે સમાધિમ્હિ, પઞ્ઞાય ચ અસાદિસો;
વિમુત્તિયા અસમસમો, ધમ્મચક્કપ્પવત્તને''તિ. – અયં ગાથા વુત્તા;

તત્થ **રૂપે**તિ અયં **રૂપ**-સદ્દો ખન્ધભવનિમિત્તપચ્ચયસરીરવણ્ણસણ્ઠાનાદીસુ દિસ્સતિ. યથાહ – ''યં કિઞ્ચિ રૂપં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્ન''ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૬૧; ૩.૮૬, ૮૯; વિભ॰ ૨; મહાવ॰ ૨૨) એત્થ રૂપક્ખન્ધે દિસ્સતિ. ''રૂપૂપપત્તિયા મગ્ગં ભાવેતી''તિ (ધ॰ સ॰ ૧૬૦-૧૬૧; વિભ॰ ૬૨૪) એત્થ રૂપભવે. ''અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૩૮; મ॰ નિ॰ ૨.૨૪૯; અ॰ નિ॰ ૧.૪૩૫-૪૪૨; ધ॰ સ॰ ૨૦૪-૨૦૫) એત્થ કસિણનિમિત્તે. ''સરૂપા, ભિક્ખવે, ઉપ્પજ્જન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્મા નો અરૂપા''તિ (અ॰ નિ॰ ૨.૮૩) એત્થ પચ્ચયે. ''આકાસો પરિવારિતો રૂપન્ત્વેવ સઙ્ખં ગચ્છતી''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૦૬) એત્થ સરીરે. ''ચક્ખુઞ્ચ પટિચ્ચ રૂપે ચ ઉપ્પજ્જતિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણ''ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૦૪, ૪૦૦; ૩.૪૨૧, ૪૨૫-૪૨૬; સં॰ નિ॰ ૪.૬૦; કથા॰ ૪૬૫) એત્થ વણ્ણે. ''રૂપપ્પમાણો રૂપપ્પસન્નો''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૬૫) એત્થ સણ્ઠાને. ઇધાપિ સણ્ઠાને દટ્ઠબ્બો (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૧ રૂપાદિવગ્ગવણ્ણના). **સીલે**તિ ચતુબ્બિધે સીલે. **સમાધિમ્હી**તિ તિવિધેપિ સમાધિમ્હિ. **પઞ્ઞાયા**તિ લોકિયલોકુત્તરાય પઞ્ઞાય. **અસાદિસો**તિ અસદિસો અનુપમો. **વિમુત્તિયા**તિ ફલવિમુત્તિયા . **અસમસમો**તિ અસમા અતીતા બુદ્ધા તેહિ અસમેહિ બુદ્ધેહિ સીલાદીહિ સમોતિ અસમસમો. એત્તાવતા ભગવતો રૂપકાયસમ્પત્તિ દસ્સિતા.

ઇદાનિ ભગવતો કાયબલાદિં દસ્સેતું –

૩૯. ''દસનાગબલં કાયે, તુય્હં પાકતિકં બલં;
ઇદ્ધિબલેન અસમો, ધમ્મચક્કપ્પવત્તને''તિ. – વુત્તં;

તત્થ **દસનાગબલ**ન્તિ દસછદ્દન્તનાગબલં. દુવિધઞ્હિ તથાગતસ્સ બલં – કાયબલં, ઞાણબલઞ્ચાતિ. તત્થ કાયબલં હત્થિકુલાનુસારેન વેદિતબ્બં. કથં?

''કાળાવકઞ્ચ ગઙ્ગેય્યં, પણ્ડરં તમ્બપિઙ્ગલં;
ગન્ધમઙ્ગલહેમઞ્ચ, ઉપોસથછદ્દન્તિમે દસા''તિ.(મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૪૮; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૨૨; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૧૦.૨૧; દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૯૮; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૭૬૦; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૭૫; ચૂળનિ॰ અટ્ઠ॰ ૮૧; પટિ॰

મ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૪૪) –

ઇમાનિ દસ હત્થિકુલાનિ વેદિતબ્બાનિ. કાળાવકોતિ પકતિહત્થિકુલં. યં દસન્નં પુરિસાનં કાયબલં, તં એકસ્સ કાળાવકસ્સ હત્થિનો બલં. યં દસન્નં કાળાવકાનં બલં, તં એકસ્સ ગઙ્ગેય્યસ્સાતિ એતેનેવ ઉપાયેન યાવ છદ્દન્તબલં નેતબ્બન્તિ. યં દસન્નં છદ્દન્તાનં બલં, તં એકસ્સ **તથાગતસ્સ બલં**, નારાયનબલં વજિરબલન્તિ ઇદમેવ વુચ્ચતિ. તદેતં પકતિહત્થિગણનાય હત્થિકોટિસહસ્સાનં બલં, પુરિસગણનાય દસન્નં પુરિસકોટિસહસ્સાનં બલં હોતિ. ઇદં તાવ તથાગતસ્સ પકતિકાયબલં, ઞાણબલં પન અપ્પમેય્યં દસબલઞાણં ચતુવેસારજ્જઞાણં અટ્ઠસુ પરિસાસુ અકમ્પનઞાણં ચતુયોનિપરિચ્છેદકઞાણં પઞ્ચગતિપરિચ્છેદકઞાણં ચુદ્દસ બુદ્ધઞાણાનીતિ એવમાદિકં ઞાણબલં. ઇધ પન કાયબલં અધિપ્પેતં. **કાયે, તુય્હં પાકતિકં બલ**ન્તિ તઞ્ચ પન તવ કાયે પાકતિકબલન્તિ અત્થો. તસ્મા ''દસનાગબલ''ન્તિ દસછદ્દન્તનાગબલન્તિ અત્થો.

ઇદાનિ ઞાણબલં દસ્સેન્તો ''**ઇદ્ધિબલેન અસમો, ધમ્મચક્કપ્પવત્તને**''તિ આહ. તત્થ **ઇદ્ધિબલેન અસમો**તિ વિકુબ્બનાધિટ્ઠાનાદિના ઇદ્ધિબલેન અસમો અસદિસો અનુપમો. **ધમ્મચક્કપ્પવત્તને**તિ દેસનાઞાણેપિ અસમોતિ અત્થો.

ઇદાનિ ''યો એવમાદિગુણસમન્નાગતો સત્થા, સો સબ્બલોકેકનાયકો, તં સત્થારં નમસ્સથા''તિ તથાગતસ્સ પણામને નિયોગદસ્સનત્થં –

૪૦. ''એવં સબ્બગુણૂપેતં, સબ્બઙ્ગસમુપાગતં;
મહામુનિં કારુણિકં, લોકનાથં નમસ્સથા''તિ. – વુત્તં;

તત્થ **એવ**ન્તિ વુત્તપ્પકારનિદસ્સને નિપાતો. **સબ્બગુણૂપેત**ન્તિ એત્થ **સબ્બો**તિ અયં નિરવસેસવાચી. **ગુણો**તિ અયં **ગુણ**-સદ્દો અનેકેસુ અત્થેસુ દિસ્સતિ. તથા હેસ – ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, અહતાનં વત્થાનં દિગુણં સઙ્ઘાટિ''ન્તિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૫૪૬; મહાવ॰ ૩૪૮) એત્થ પટલત્થે દિસ્સતિ. ''અચ્ચેન્તિ કાલા તરયન્તિ રત્તિયો, વયોગુણા અનુપુબ્બં જહન્તી''તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૪) એત્થ રાસત્થે. ''સતગુણા દક્ખિણા પાટિકઙ્ખિતબ્બા''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૭૯) એત્થ આનિસંસત્થે. ''અન્તં અન્તગુણં'' (દી॰ નિ॰ ૨.૩૭૭; મ॰ નિ॰ ૧.૧૧૦, ૩૦૨; ૨.૧૧૪; ૩.૧૫૪, ૩૪૯; ખુ॰ પા॰ ૩.દ્વત્તિંસાકાર) ''કયિરા માલાગુણે બહૂ''તિ (ધ॰ પ॰ ૫૩) એત્થ બન્ધનત્થે. ''અટ્ઠગુણસમુપેતં, અભિઞ્ઞાબલમાહરિ''ન્તિ (બુ॰ વં॰ ૨.૨૯) એત્થ સમ્પત્તિઅત્થે. ઇધાપિ સમ્પત્તિઅત્થે દટ્ઠબ્બો (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૫૪૬; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૬૬; ચૂળનિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૩૬). તસ્મા સબ્બેહિ લોકિયલોકુત્તરેહિ ગુણેહિ સબ્બસમ્પત્તીહિ ઉપેતં સમન્નાગતન્તિ અત્થો. **સબ્બઙ્ગસમુપાગત**ન્તિ સબ્બેહિ બુદ્ધગુણેહિ ગુણઙ્ગેહિ વા સમુપાગતં સમન્નાગતં. **મહામુનિ**ન્તિ અઞ્ઞેહિ પચ્ચેકબુદ્ધાદીહિ મુનીહિ અધિકભાવતો મહન્તો મુનીતિ વુચ્ચતિ મહામુનિ. **કારુણિક**ન્તિ કરુણાગુણયોગતો કારુણિકં. **લોકનાથ**ન્તિ સબ્બલોકેકનાથં, સબ્બલોકેહિ ''અયં નો દુક્ખોપતાપસ્સ આહન્તા સમેતા''તિ એવમાસીસીયતીતિ અત્થો.

ઇદાનિ દસબલસ્સ સબ્બનિપચ્ચાકારસ્સ અરહભાવદસ્સનત્થં –

૪૧. ''અભિવાદનં થોમનઞ્ચ, વન્દનઞ્ચ પસંસનં;
નમસ્સનઞ્ચ પૂજઞ્ચ, સબ્બં અરહસી તુવં.

૪૨. ‘‘યે કેચિ લોકે વન્દનેય્યા, વન્દનં અરહન્તિ યે;
સબ્બસેટ્ઠો મહાવીર, સદિસો તે ન વિજ્જતી’’તિ. – વુત્તં;

તત્થ **અભિવાદન**ન્તિ અઞ્ઞેહિ અત્તનો અભિવાદનકારાપનં. **થોમન**ન્તિ પરમ્મુખતો થુતિ. **વન્દન**ન્તિ પણામનં. **પસંસન**ન્તિ સમ્મુખતો પસંસનં. **નમસ્સન**ન્તિ અઞ્જલિકરણં, મનસા નમસ્સનં વા. **પૂજન**ન્તિ માલાગન્ધવિલેપનાદીહિ પૂજનઞ્ચ. **સબ્બ**ન્તિ સબ્બમ્પિ તં વુત્તપ્પકારં સક્કારવિસેસં તુવં અરહસિ યુત્તોતિ અત્થો. **યે કેચિ લોકે વન્દનેય્યા**તિ યે કેચિ લોકે વન્દિતબ્બા વન્દનીયા વન્દનં અરહન્તિ. **યે**તિ યે પન લોકે વન્દનં અરહન્તિ. ઇદં પન પુરિમપદસ્સેવ વેવચનં. **સબ્બસેટ્ઠો**તિ સબ્બેસં તેસં સેટ્ઠો ઉત્તમો, ત્વં મહાવીર સદિસો તે લોકે કોચિ ન વિજ્જતીતિ અત્થો.

અથ ભગવતિ યમકપાટિહારિયં દસ્સેત્વા રતનચઙ્કમં માપેત્વા તત્ર ચઙ્કમમાને આયસ્મા સારિપુત્તો રાજગહે વિહરતિ ગિજ્ઝકૂટે પબ્બતે પઞ્ચહિ પરિવારભિક્ખુસતેહિ. અથ થેરો ભગવન્તં ઓલોકેન્તો અદ્દસ કપિલપુરે આકાસે રતનચઙ્કમે ચઙ્કમમાનં. તેન વુત્તં –

૪૩. ‘‘સારિપુત્તો મહાપઞ્ઞો, સમાધિજ્ઝાનકોવિદો;
ગિજ્ઝકૂટે ઠિતોયેવ, પસ્સતિ લોકનાયક’’ન્તિ. – આદિ;

તત્થ **સારિપુત્તો**તિ રૂપસારિયા નામ બ્રાહ્મણિયા પુત્તોતિ સારિપુત્તો. **મહાપઞ્ઞો**તિ મહતિયા સોળસવિધાય પઞ્ઞાય સમન્નાગતોતિ મહાપઞ્ઞો. **સમાધિજ્ઝાનકોવિદો**તિ એત્થ **સમાધી**તિ ચિત્તં સમં આદહતિ આરમ્મણે ઠપેતીતિ સમાધિ. સો તિવિધો હોતિ સવિતક્કસવિચારો અવિતક્કવિચારમત્તો અવિતક્કઅવિચારો સમાધીતિ. **ઝાન**ન્તિ પઠમજ્ઝાનં દુતિયજ્ઝાનં તતિયજ્ઝાનં ચતુત્થજ્ઝાનન્તિ ઇમેહિ પઠમજ્ઝાનાદીહિ મેત્તાઝાનાદીનિપિ સઙ્ગહિતાનેવ હોન્તિ, ઝાનમ્પિ દુવિધં હોતિ લક્ખણૂપનિજ્ઝાનં આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનન્તિ. તત્થ અનિચ્ચાદિલક્ખણં ઉપનિજ્ઝાયતીતિ વિપસ્સનાઞાણં ‘‘લક્ખણૂપનિજ્ઝાન’’ન્તિ વુચ્ચતિ. પઠમજ્ઝાનાદિકં પન આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનતો પચ્ચનીકઝાપનતો વા ઝાનન્તિ વુચ્ચતિ. સમાધીસુ ચ ઝાનેસુ ચ કોવિદોતિ સમાધિજ્ઝાનકોવિદો, સમાધિજ્ઝાનકુસલોતિ અત્થો. **ગિજ્ઝકૂટે**તિ એવંનામકે પબ્બતે ઠિતોયેવ **પસ્સતી**તિ પસ્સિ.

૪૪. **સુફુલ્લં સાલરાજં વા**તિ સમવટ્ટક્ખન્ધં સમુગ્ગતવિપુલકોમલફલપલ્લવઙ્કુરસમલઙ્કતસાખં સબ્બફાલિફુલ્લં સાલરાજં વિય સીલમૂલં સમાધિક્ખન્ધં પઞ્ઞાસાખં અભિઞ્ઞાપુપ્ફં વિમુત્તિફલં દસબલસાલરાજં **ઓલોકેસી**તિ એવં ઓલોકપદેન સમ્બન્ધો. **ચન્દંવ ગગને યથા**તિ અબ્ભાહિમધૂમરજોરાહુપસગ્ગવિનિમુત્તં તારગણપરિવુતં સરદસમયે પરિપુણ્ણં વિય રજનિકરં સબ્બકિલેસતિમિરવિધમનકરં વેનેય્યજનકુમુદવનવિકસનકરં મુનિવરરજનિકરં ઓલોકેતીતિ અત્થો. **યથા**તિ નિપાતમત્તં. **મજ્ઝન્હિકેવ સૂરિય**ન્તિ મજ્ઝન્હિકસમયે સિરિયા પટુતરકિરણમાલિનં અંસુમાલિનમિવ વિરોચમાનં. **નરાસભ**ન્તિ નરવસભં.

૪૫. **જલન્ત**ન્તિ દદ્દળ્હમાનં, સરદસમયં પરિપુણ્ણચન્દસસ્સિરિકચારુવદનસોભં લક્ખણાનુબ્યઞ્જનસમલઙ્કતવરસરીરં પરમાય બુદ્ધસિરિયા વિરોચમાનન્તિ અત્થો. **દીપરુક્ખં વા**તિ આરોપિતદીપં દીપરુક્ખમિવ. **તરુણસૂરિયંવ ઉગ્ગત**ન્તિ અભિનવોદિતાદિચ્ચમિવ, સોમ્મભાવેન જલન્તન્તિ અત્થો. સૂરિયસ્સ તરુણભાવો પન ઉદયં પટિચ્ચ વુચ્ચતિ. ન હિ ચન્દસ્સ વિય હાનિવુદ્ધિયો અત્થિ. **બ્યામપ્પભાનુરઞ્જિત**ન્તિ બ્યામપ્પભાય અનુરઞ્જિતં. **ધીરં પસ્સતિ લોકનાયક**ન્તિ સબ્બલોકેકધીરં પસ્સતિ નાયકન્તિ અત્થો.

અથાયસ્મા ધમ્મસેનાપતિ અતિસીતલસલિલધરનિકરપરિચુમ્બિતકૂટે નાનાવિધસુરભિતરુકુસુમવાસિતકૂટે પરમરુચિરચિત્તકૂટે ગિજ્ઝકૂટે પબ્બતે ઠત્વાવ દસહિ ચક્કવાળસહસ્સેહિ આગતેહિ દેવબ્રહ્મગણેહિ પરિવુતં ભગવન્તં અનુત્તરાય બુદ્ધસિરિયા અનોપમાય બુદ્ધલીળાય સબ્બરતનમયે ચઙ્કમે ચઙ્કમમાનં દિસ્વા – ''હન્દાહં ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા બુદ્ધગુણપરિદીપનં બુદ્ધવંસદેસનં યાચેય્ય''ન્તિ ચિન્તેત્વા અત્તના સદ્ધિં વસમાનાનિ પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ સન્નિપાતેસિ. તેન વુત્તં –

૪૬. ''પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં, કતકિચ્ચાન તાદિનં;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, ખણેન સન્નિપાતયી''તિ.

તત્થ **પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાન**ન્તિ પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ, ઉપયોગત્થે સામિવચનં દટ્ઠબ્બં. **કતકિચ્ચાન**ન્તિ ચતૂસુ સચ્ચેસુ ચતૂહિ મગ્ગેહિ પરિઞ્ઞાપહાનસચ્છિકિરિયભાવનાવસેન પરિનિટ્ઠિતસોળસકિચ્ચાનન્તિ અત્થો. **ખીણાસવાન**ન્તિ પરિક્ખીણચતુરાસવાનં. **વિમલાન**ન્તિ વિગતમલાનં , ખીણાસવત્તા વા વિમલાનં પરમપરિસુદ્ધચિત્તસન્તાનાનન્તિ અત્થો. **ખણેના**તિ ખણેયેવ. **સન્નિપાતયી**તિ સન્નિપાતેસિ.

ઇદાનિ તેસં ભિક્ખૂનં સન્નિપાતે ગમને ચ કારણં દસ્સનત્થં –

૪૭. ''લોકપ્પસાદનં નામ, પાટિહીરં નિદસ્સયિ;
અમ્હેપિ તત્થ ગન્ત્વાન, વન્દિસ્સામ મયં જિનં.

૪૮. ''એથ સબ્બે ગમિસ્સામ, પુચ્છિસ્સામ મયં જિનં;
કઙ્ખં વિનોદયિસ્સામ, પસ્સિત્વા લોકનાયક''ન્તિ. – ઇમા ગાથાયો વુત્તા;

તત્થ **લોકપ્પસાદનં નામા**તિ લોકસ્સ પસાદકરણતો લોકપ્પસાદનં પાટિહીરં વુચ્ચતિ. ''ઉલ્લોકપ્પસાદનં નામાતિપિ પાઠો, તસ્સ લોકવિવરણપાટિહારિયન્તિ અત્થો. તં પન ઉદ્ધં અકનિટ્ઠભવનતો હેટ્ઠા યાવ અવીચિ એત્થન્તરે એકાલોકં કત્વા એત્થન્તરે સબ્બેસમ્પિ સત્તાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં દસ્સનકરણાધિટ્ઠાનન્તિ વુચ્ચતિ. **નિદસ્સયી**તિ દસ્સેસિ. **અમ્હેપી**તિ મયમ્પિ. **તત્થા**તિ યત્થ ભગવા, તત્થ ગન્ત્વાનાતિ અત્થો. **વન્દિસ્સામા**તિ મયં ભગવતો પાદે સિરસા વન્દિસ્સામ. એત્થ પન અમ્હેપિ, મયન્તિ ઇમેસં દ્વિન્નં સદ્દાનં પુરિમસ્સ ગમનકિરિયાય સમ્બન્ધો દટ્ઠબ્બો, પચ્છિમસ્સ વન્દનકિરિયાય. ઇતરથા હિ પુનરુત્તિદોસતો ન મુચ્ચતિ.

એથાતિ આગચ્છથ. **કઙ્ખં વિનોદયિસ્સામા**તિ એત્થાહ – ખીણાસવાનં પન કઙ્ખા નામ કાચિપિ નત્થિ, કસ્મા થેરો એવમાહાતિ? સચ્ચમેવેતં, પઠમમગ્ગેનેવ સમુચ્છેદં ગતા. યથાહ –

''કતમે ધમ્મા દસ્સનેન પહાતબ્બાતિ? ચત્તારો દિટ્ઠિગતસમ્પયુત્તચિત્તુપ્પાદા વિચિકિચ્છાસહગતો ચિત્તુપ્પાદો અપાયગમનીયો લોભો દોસો મોહો માનો તદેકટ્ઠા ચ કિલેસા''તિ (ધ॰ સ॰ ૧૪૦૫ થોકં વિસદિસં).

ન પનેસા વિચિકિચ્છાસઙ્ખાતા કઙ્ખાતિ, કિન્તુ પઞ્ઞત્તિઅજાનનં નામ. થેરો પન ભગવન્તં બુદ્ધવંસં પુચ્છિતુકામો, સો પન બુદ્ધાનંયેવ વિસયો, ન પચ્ચેકબુદ્ધબુદ્ધસાવકાનં, તસ્મા થેરો અવિસયત્તા એવમાહાતિ વેદિતબ્બં. **વિનોદયિસ્સામા**તિ વિનોદેસ્સામ.

અથ ખો તે ભિક્ખૂ થેરસ્સ વચનં સુત્વા અત્તનો અત્તનો પત્તચીવરમાદાય સુવમ્મિતા વિય મહાનાગા પભિન્નકિલેસા છિન્નબન્ધના અપ્પિચ્છા સન્તુટ્ઠા પવિવિત્તા અસંસટ્ઠા સીલસમાધિપઞ્ઞાવિમુત્તિવિમુત્તિઞાણદસ્સનસમ્પન્ના તરમાના સન્નિપતિંસુ. તેન વુત્તં –

૪૯. ''સાધૂતિ તે પટિસ્સુત્વા, નિપકા સંવુતિન્દ્રિયા;
પત્તચીવરમાદાય, તરમાના ઉપાગમુ''ન્તિ.

તત્થ **સાધૂ**તિ અયં **સાધુ**-સદ્દો આયાચનસમ્પટિચ્છનસમ્પહંસનસુન્દરાદીસુ દિસ્સતિ. તથા હેસ – ''સાધુ મે, ભન્તે ભગવા, સંખિત્તેન ધમ્મં દેસેતૂ''તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૪.૯૫; ૫.૩૮૨; અ॰ નિ॰ ૪.૨૫૭) આયાચને દિસ્સતિ. ''સાધુ, ભન્તેતિ ખો સો ભિક્ખુ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૩.૮૬) સમ્પટિચ્છને. ''સાધુ સાધુ, સારિપુત્તા''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૪૯) સમ્પહંસને.

''સાધુ ધમ્મરુચિ રાજા, સાધુ પઞ્ઞાણવા નરો;
સાધુ મિત્તાનમદ્દુબ્ભો, પાપસ્સાકરણં સુખ''ન્તિ. –

આદીસુ (જા॰ ૨.૧૮.૧૦૧) સુન્દરે. ઇધ સમ્પટિચ્છને. તસ્મા સાધુ સુટ્ઠૂતિ થેરસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વાતિ અત્થો (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૮૯; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧ સુત્તનિક્ખેપવણ્ણના; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૧૫ અગ્ગિકભારદ્વાજસુત્તવણ્ણના). **નિપકા**તિ પણ્ડિતા પઞ્ઞવન્તા. **સંવુતિન્દ્રિયા**તિ ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારા, ઇન્દ્રિયસંવરસમન્નાગતાતિ અત્થો. **તરમાના**તિ તુરિતા. **ઉપાગમુ**ન્તિ થેરં ઉપસઙ્કમિંસુ.

૫૦-૧. ઇદાનિ ધમ્મસેનાપતિસ્સ પવત્તિં દસ્સેન્તેહિ સઙ્ગીતિકારકેહિ ''**ખીણાસવેહિ વિમલેહી**''તિઆદિગાથાયો વુત્તા તત્થ **દન્તેહી**તિ કાયેન ચ ચિત્તેન ચ દન્તેહિ. **ઉત્તમે દમે**તિ અરહત્તે, નિમિત્તત્થે ભુમ્મં દટ્ઠબ્બં. **તેહિ ભિક્ખૂહી**તિ પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ. **મહાગણી**તિ સીલાદીહિ ચ સઙ્ખ્યાવસેન ચ મહન્તો ગણો અસ્સ અત્થીતિ મહાગણી, નાનાપદવસેન વા સીલાદીહિ ગુણેહિ મહન્તો ગણોતિ મહાગણો, મહાગણો અસ્સ અત્થીતિ મહાગણી. **લળન્તો દેવોવ ગગને**તિ ઇદ્ધિવિલાસેન વિલાસેન્તો દેવો વિય ગગનતલે ભગવન્તં ઉપસઙ્કમીતિ અત્થો.

૫૨. ઇદાનિ ''તે ઇત્થમ્ભૂતા ઉપસઙ્કમિંસૂ''તિ ઉપસઙ્કમવિધાનદસ્સનત્થં ''**ઉક્કાસિતઞ્ચ ખિપિત**''ન્તિઆદિ આરદ્ધં. તત્થ **ઉક્કાસિતઞ્ચા**તિ ઉક્કાસિતસદ્દઞ્ચ. **ખિપિત**ન્તિ ખિપિતસદ્દઞ્ચ. **અજ્ઝુપેક્ખિયા**તિ ઉપેક્ખિત્વા, તં ઉભયં અકત્વાતિ અધિપ્પાયો. **સુબ્બતા**તિ સુવિમલધુતગુણા. **સપ્પતિસ્સા**તિ સહપતિસ્સયા, નીચવુત્તિનોતિ અત્થો.

૫૩. **સયમ્ભુ**ન્તિ સયમેવ અઞ્ઞાપદેસં વિના પારમિયો પૂરેત્વા અધિગતબુદ્ધભાવન્તિ અત્થો. **અચ્ચુગ્ગત**ન્તિ અભિનવોદિતં. **ચન્દં વા**તિ ચન્દં વિય, નભે જલન્તં ભગવન્તં ગગને ચન્દં વિય પસ્સન્તીતિ એવં પદસમ્બન્ધો દટ્ઠબ્બો. ઇધાપિ **યથા**-સદ્દો નિપાતમત્તોવ.

૫૪. **વિજ્જું વા**તિ વિજ્જુઘનં વિય. યદિ ચિરટ્ઠિતિકા અચિરપ્પભા અસ્સ તાદિસન્તિ અત્થો. **ગગને યથા**તિ આકાસે યથા, ઇધાપિ **યથા**-સદ્દો નિપાતમત્તોવ. ઇતો પરમ્પિ ઈદિસેસુ ઠાનેસુ યથા-સદ્દો નિપાતમત્તોતિ દટ્ઠબ્બો.

૫૫. **રહદમિવ વિપ્પસન્ન**ન્તિ અતિગમ્ભીરવિત્થતં મહારહદં વિય અનાવિલં વિપ્પસન્નં સલિલં. **સુકુલ્લં પદુમં યથા**તિ સુવિકસિતપદુમવનં રહદમિવાતિ અત્થો દટ્ઠબ્બો. ''સુકુલ્લં કમલં યથા''તિપિ પાઠો, તસ્સ કમનીયભાવેન

સુફુલ્લં કમલવનમિવાતિ અત્થો.

૫૬. અથ તે ભિક્ખૂ ધમ્મસેનાપતિપ્પમુખા અઞ્જલિં સિરસિ કત્વા દસબલસ્સ ચક્કાલઙ્કતતલેસુ પાદેસુ નિપતિંસૂતિ અત્થો. તેન વુત્તં – "**અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વાન, તુટ્ઠહટ્ઠા પમોદિતા**"તિઆદિ. તત્થ **નિપતન્તી**તિ નિપતિંસુ, વન્દિંસૂતિ અત્થો. **ચક્કલક્ખણે**તિ ચક્કં લક્ખણં યસ્મિં પાદે સો પાદો ચક્કલક્ખણો, તસ્મિં ચક્કલક્ખણે. જાતિવસેન "પાદે"તિ વુત્તં, સત્થુનો ચક્કાલઙ્કતતલેસુ પાદેસુ નિપતિંસૂતિ અત્થો.

૫૭. ઇદાનિ તેસં કેસઞ્ચિ થેરાનં નામં દસ્સેન્તેહિ "**સારિપુત્તો મહાપઞ્ઞો, કોરણ્ડસમસાદિસો**"તિઆદિ ગાથાયો વુત્તા. તત્થ **કોરણ્ડસમસાદિસો**તિ કોરણ્ડકુસુમસદિસવણ્ણો, યદિ એવં "કોરણ્ડસમો"તિ વા, "કોરણ્ડસદિસો"તિ વા વત્તબ્બં, કિં દ્વિક્ખત્તું "સમસાદિસો"તિ વુત્તન્તિ ચે? નાયં દોસો, તાદિસો કોરણ્ડસમત્તા કોરણ્ડસદિસભાવેનેવ કોરણ્ડસમસાદિસો. ન પનાધિકવચનવસેનાતિ અધિપ્પાયો. **સમાધિજ્ઝાનકુસલો**તિ એત્થ અયં **કુસલ**-સદ્દો તાવ અરોગ્યાનવજ્જછેકસુખવિપાકાદીસુ દિસ્સતિ. અયઞ્હિ "કચ્ચિ નુ ભોતો કુસલં, કચ્ચિ ભોતો અનામય"ન્તિઆદીસુ (જા॰ ૧.૧૫.૧૪૬; ૨.૨૦.૧૨૯) આરોગ્યે દિસ્સતિ. "કતમો પન, ભન્તે, કાયસમાચારો કુસલો ? યો ખો, મહારાજ, કાયસમાચારો અનવજ્જો"તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૩૬૧) એવમાદીસુ અનવજ્જે. "કુસલો ત્વં રથસ્સ અઙ્ગપચ્ચઙ્ગાન"ન્તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૮૭) છેકે. "કુસલસ્સ કમ્મસ્સ કતત્તા ઉપચિતત્તા"તિઆદીસુ (ધ॰ સ॰ ૪૩૧ આદયો) સુખવિપાકે. ઇધ પન છેકે દટ્ઠબ્બો. **વન્દતે**તિ વન્દિત્થ.

૫૮. **ગજ્જિતા**તિ ગજ્જન્તીતિ ગજ્જિતા. **કાલમેઘો વા**તિ નીલસલિલધરો વિય ગજ્જિતા ઇદ્ધિવિસયેતિ અધિપ્પાયો. **નીલુપ્પલસમસાદિસો**તિ નીલકુવલયસદિસવણ્ણો. હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવેત્થાપિ અત્થો વેદિતબ્બો. **મોગ્ગલ્લાનો**તિ એવં ગોત્તવસેન લદ્ધનામો કોલિતો.

૫૯. **મહાકસ્સપોપિ ચા**તિ ઉરુવેલકસ્સપનદીકસ્સપગયાકસ્સપકુમારકસ્સપે ખુદ્દાનુખુદ્દકે થેરે ઉપાદાય અયં મહા, તસ્મા "મહાકસ્સપો"તિ વુત્તો. **પિ ચા**તિ સમ્ભાવનસમ્પિણ્ડનત્થો. **ઉત્તત્તકનકસન્નિભો**તિ સન્તત્તસુવણ્ણસદિસછવિવણ્ણો. **ધુતગુણે**તિ એત્થ કિલેસધુનનતો ધમ્મો ધુતો નામ, ધુતગુણો નામ ધુતધમ્મો. કતમો પન ધુતધમ્મો નામ? અપ્પિચ્છતા, સન્તુટ્ઠિતા, સલ્લેખતા, પવિવેકતા, ઇદમટ્ઠિકતાતિ ઇમે ધુતઙ્ગચેતનાય પરિવારભૂતા પઞ્ચ ધમ્મા "અપ્પિચ્છંયેવ નિસ્સાયા"તિઆદિવચનતો ધુતધમ્મા નામ. અથ વા કિલેસે ધુનનતો ઞાણં ધુતં નામ, તસ્મિં ધુતગુણે. **અગ્ગનિક્ખિત્તો**તિ અગ્ગો સેટ્ઠો કોટિભૂતોતિ ઠપિતો. "એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં ધુતવાદાનં યદિદં મહાકસ્સપો"તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૧૮૮, ૧૯૧) ઠાનન્તરે ઠપિતોતિ અત્થો. અયં પન **અગ્ગ**-સદ્દો આદિકોટિકોટ્ઠાસસેટ્ઠાદીસુ દિસ્સતિ. તથા હેસ – "અજ્જતગ્ગે, સમ્મ દોવારિક , આવરામિ દારં નિગણ્ઠાનં નિગણ્ઠીન"ન્તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૭૦) આદિમ્હિ દિસ્સતિ. "તેનેવ અઙ્ગુલગ્ગેન તં અઙ્ગુલગ્ગં પરામસેય્ય" (કથા॰ ૪૪૧), "ઉચ્છગ્ગં વેળગ્ગ"ન્તિઆદીસુ કોટિયં. "અમ્બિલગ્ગં વા મધુરગ્ગં વા" (સં॰ નિ॰ ૫.૩૭૪) "અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વિહારગ્ગેન વા પરિવેણગ્ગેન વા ભાજેતુ"ન્તિઆદીસુ (ચૂળવ॰ ૩૧૮) કોટ્ઠાસે. "યાવતા, ભિક્ખવે, સત્તા અપદા વા દ્વિપદા વા...પે॰... તથાગતો તેસં અગ્ગમક્ખાયતી"તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૩૪) સેટ્ઠે. સ્વાયમિધ સેટ્ઠે દટ્ઠબ્બો. કોટિયમ્પિ વત્તતિ. થેરો અત્તનો ઠાને સેટ્ઠો ચેવ કોટિભૂતો ચ. તેન વુત્તં – "અગ્ગનિક્ખિત્તો"તિ, અગ્ગો સેટ્ઠો કોટિભૂતોતિ અત્થો (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૫૦ સરણગમનકથા; પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૫). **થોમિતો**તિ પસંસિતો દેવમનુસ્સાદીહિ. **સત્થુ વણ્ણિતો**તિ સત્થારા વણ્ણિતો થુતો, "કસ્સપો, ભિક્ખવે,

ચન્દૂપમો કુલાનિ ઉપસઙ્કમતિ અપકસ્સેવ કાયં અપકસ્સ ચિત્તં નિચ્ચનવકો કુલેસુ અપ્પગબ્ભો''તિ એવમાદીહિ અનેકેહિ સુત્તનયેહિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૪૬) વણ્ણિતો પસત્થો, સોપિ ભગવન્તં વન્દતીતિ અત્થો.

૬૦. **દિબ્બચક્ખૂનન્તિ** દિબ્બં ચક્ખુ યેસં અત્થિ તે દિબ્બચક્ખૂ, તેસં દિબ્બચક્ખૂનં ભિક્ખૂનં **અગ્ગો** સેટ્ઠોતિ અત્થો. યથાહ – ''એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં દિબ્બચક્ખુકાનં યદિદં અનુરુદ્ધો''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૧૮૮, ૧૯૨). અનુરુદ્ધત્થેરો ભગવતો ચૂળપિતુનો અમિતોદનસ્સ નામ સક્કસ્સ પુત્તો મહાનામસ્સ કનિટ્ઠભાતા મહાપુઞ્ઞો પરમસુખુમાલો, સો અત્તસત્તમો નિક્ખમિત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતો, તસ્સ પબ્બજ્જાનુક્કમો **સઙ્ઘભેદકક્ખન્ધકે** (ચૂળવ॰ ૩૩૦ આદયો) આગતોવ. **અવિદૂરે વા**તિ ભગવતો સન્તિકેયેવ.

૬૧. **આપત્તિઅનાપત્તિયા**તિ આપત્તિયઞ્ચ અનાપત્તિયઞ્ચ કોવિદો. **સતેકિચ્છાયા**તિ સપ્પટિકમ્માયપિ અપ્પટિકમ્માયપિ ચાતિ અત્થો. તત્થ સપ્પટિકમ્મા સા છબ્બિધા હોતિ, અપ્પટિકમ્મા સા પારાજિકાપત્તિ. ''આપત્તિઅનાપત્તિયા, સતેકિચ્છાય કોવિદો''તિપિ પાઠો, સોયેવ અત્થો. **વિનયે**તિ વિનયપિટકે. **અગ્ગનિક્ખિત્તો**તિ ''એતદગ્ગં, ભિક્ખવે , મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં વિનયધરાનં યદિદં, ઉપાલી''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨૧૯, ૨૨૮) એતદગ્ગટ્ઠાને ઠપિતોતિ અત્થો. **ઉપાલી**તિ ઉપાલિત્થેરો. **સત્થુ વણ્ણિતો**તિ સત્થારા વણ્ણિતો પસત્થો. થેરો કિર તથાગતસ્સેવ સન્તિકે વિનયપિટકં ઉગ્ગણ્હિત્વા ભારુકચ્છકવત્થું (પારા॰ ૭૮), અજ્જુકવત્થું (પારા॰ ૧૫૮), કુમારકસ્સપવત્થુન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૪૯) ઇમાનિ તીણિ વત્થૂનિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન સદ્ધિં સંસન્દિત્વા કથેસિ. તસ્મા થેરો વિનયધરાનં અગ્ગોતિ એવમાદિના નયેન સત્થારા વણ્ણિતોતિ વુત્તો.

૬૨. **સુખુમનિપુણત્થપટિવિદ્ધો**તિ પટિવિદ્ધસુખુમનિપુણત્થો, પટિવિદ્ધદુદ્દસનિપુણત્થોતિ અત્થો. **કથિકાનં પવરો**તિ ધમ્મકથિકાનં સેટ્ઠો. ''એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં ધમ્મકથિકાનં યદિદં પુણ્ણો મન્તાણિપુત્તો''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૧૮૮, ૧૯૬) એતદગ્ગપાળિયં આરોપિતો. તેન વુત્તં ''કથિકાનં પવરો''તિ. **ગણી**તિ સસઙ્ઘો. થેરસ્સ કિર સન્તિકે પબ્બજિતા કુલપુત્તા પઞ્ચસતા અહેસું. સબ્બેપિ તે દસબલસ્સ જાતભૂમિકા જાતરટ્ઠવાસિનો સબ્બેવ ખીણાસવા સબ્બેવ દસકથાવત્થુલાભિનો. તેન વુત્તં ''ગણી''તિ. **ઇસી**તિ એસતિ ગવેસતિ કુસલે ધમ્મેતિ ઇસિ. **મન્તાણિયા પુત્તો**તિ મન્તાણિયા નામ બ્રાહ્મણિયા પુત્તો. **પુણ્ણો**તિ તસ્સ નામં. **વિસ્સુતો**તિ અત્તનો અપ્પિચ્છતાદીહિ ગુણેહિ વિસ્સુતો.

અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞત્થેરો પન સત્થરિ અભિસમ્બોધિં પત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કે અનુપુબ્બેન આગન્ત્વા રાજગહં ઉપનિસ્સાય વિહરન્તે કપિલવત્થું આગન્ત્વા અત્તનો ભાગિનેય્યં પુણ્ણં નામ માણવં પબ્બાજેત્વા ભગવન્તં વન્દિત્વા આપુચ્છિત્વા નિવાસત્થાય સયં છદ્દન્તદહં ગતો. પુણ્ણો પન ભગવન્તં દસ્સનાય થેરેન સદ્ધિં આગન્ત્વા – ''મય્હં પબ્બજિતકિચ્ચં મત્થકં પાપેત્વાવ દસબલસ્સ સન્તિકં ગમિસ્સામી''તિ કપિલપુરેયેવ ઓહીનો, સો યોનિસોમનસિકારં કરોન્તો નચિરસ્સેવ અરહત્તં પત્વા ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિ. એત્થ પન **અનુરુદ્ધત્થેરો** ચ **ઉપાલિત્થેરો** ચ ઇમે દ્વે થેરા ભગવતો કપિલવત્થુપુરં પવિસિત્વા ઞાતિસમાગમદિવસે પબ્બજિતા વિય દસ્સિતા, તં પન ખન્ધકપાળિયા અટ્ઠકથાય ચ ન સમેતિ. વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં.

અથ સત્થા સારિપુત્તત્થેરાદીનં પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં ચિત્તાચારમઞ્ઞાય અત્તનો ગુણે કથેતુમારભિ. તેન વુત્તં –

૬૩. ''એતેસં ચિત્તમઞ્ઞાય, ઓપમ્મકુસલો મુનિ;
કઙ્ખચ્છેદો મહાવીરો, કથેસિ અત્તનો ગુણ''ન્તિ.

તત્થ **ઓપમ્મકુસલો**તિ ઉપમાય કુસલો. **કઙ્ખચ્છેદો**તિ સબ્બસત્તાનં સંસયચ્છેદકો.

ઇદાનિ તે અત્તનો ગુણે કથેસિ, તે દસ્સેતું –

૬૪. ''ચત્તારો તે અસઙ્ખ્યેય્યા, કોટિ યેસં ન નાયતિ;
સત્તકાયો ચ આકાસો, ચક્કવાળા ચનન્તકા;
બુદ્ધઞાણં અપ્પમેય્યં, ન સક્કા એતે વિજાનિતુ''ન્તિ. – વુત્તં;

તત્થ **ચત્તારો**તિ ગણનપરિચ્છેદો. **એતે**તિ ઇદાનિ વત્તબ્બે અત્થે નિદસ્સેતિ. **અસઙ્ખ્યેય્યા**તિ સઙ્ખ્યાતુમસક્કુણેય્યત્તા અસઙ્ખ્યેય્યા, ગણનપથં વીતિવત્તાતિ અત્થો. **કોટી**તિઆદિ વા અન્તો વા મરિયાદા. **યેસ**ન્તિ યેસં ચતુન્નં અસઙ્ખ્યેય્યાનં. **ન નાયતી**તિ ન પઞ્ઞાયતિ. ઇદાનિ તે વુત્તપ્પકારે ચત્તારો અસઙ્ખ્યેય્યે દસ્સેતું ''**સત્તકાયો**''તિઆદિ વુત્તં. **સત્તકાયો**તિ સત્તસમૂહો, સત્તકાયો અનન્તો અપરિમાણો અપ્પમેય્યો. તથા **આકાસો** આકાસસ્સાપિ અન્તો નત્થિ. તથા **ચક્કવાળાનિ** અનન્તાનિ એવ. બુદ્ધઞાણં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં અપ્પમેય્યં. **ન સક્કા એતે વિજાનિતુ**ન્તિ યસ્મા પનેતે અનન્તા, તસ્મા ન સક્કા વિજાનિતું.

૬૫. ઇદાનિ સત્થા અત્તનો ઇદ્ધિવિકુબ્બને સઞ્જાતચ્છરિયબ્ભુતાનં દેવમનુસ્સાદીનં કિન્નામેતં અચ્છરિયં, ઇતોપિ વિસિટ્ઠતરં અચ્છરિયં અબ્ભુતં અત્થિ, મમ તં સુણાથાતિ ધમ્મદેસનં વડ્ઢેન્તો –

''કિમેતં અચ્છરિયં લોકે, યં મે ઇદ્ધિવિકુબ્બનં;
અઞ્ઞે બહૂ અચ્છરિયા, અબ્ભુતા લોમહંસના''તિ. – આદિમાહ;

તત્થ **કિ**ન્તિ પટિક્ખેપવચનં.**એત**ન્તિ ઇદં ઇદ્ધિવિકુબ્બનં સન્ધાયાહ. **ય**ન્તિ અયં **યં**-સદ્દો ''યં તં અપુચ્છિમ્હ અકિત્તયી નો, અઞ્ઞં તં પુચ્છામ તદિઙ્ઘ બ્રૂહી''તિઆદીસુ (સુ॰ નિ॰ ૧૦૫૮; મહાનિ॰ ૧૧૦; ચૂળનિ॰ મેત્તગૂમાણવપુચ્છા ૭૭) ઉપયોગવચને દિસ્સતિ . ''અટ્ઠાનમેતં, ભિક્ખવે, અનવકાસો; યં એકિસ્સા લોકધાતુયા દ્વે અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨૭૭; વિભ॰ ૮૦૯; મિ॰ પ॰ ૫.૧.૧) એત્થ કારણવચને. ''યં વિપસ્સી ભગવા કપ્પે ઉદપાદી''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૪) એત્થ ભુમ્મે. ''યં ખો મે, ભન્તે, દેવાનં તાવતિંસાનં સમ્મુખા સુતં સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં, આરોચેમિ તં ભગવતો''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૯૩) પચ્ચત્તવચને. ઇધાપિ પચ્ચત્તવચને દટ્ઠબ્બો (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪). અઞ્ઞે બહૂ મમ અચ્છરિયા અબ્ભુતવિસેસા સન્તીતિ દીપેતિ.

ઇદાનિ તે અચ્છરિયે દસ્સેન્તો –

૬૬. ''યદાહં તુસિતે કાયે, સન્તુસિતો નામહં તદા;
દસસહસ્સી સમાગમ્મ, યાચન્તિ પઞ્જલી મમ''ન્તિ. – આદિમાહ;

તત્થ **યદા**તિ યસ્મિં કાલે. **અહ**ન્તિ અત્તાનં નિદ્દિસતિ. **તુસિતે કાયે**તિ તુસિતસઙ્ખાતે દેવનિકાયે. યદા પનાહં સમત્તિંસપારમિયો પૂરેત્વા પઞ્ચમહાપરિચ્ચાગે પરિચ્ચજિત્વા ઞાતત્થચરિયલોકત્થચરિયબુદ્ધત્થચરિયાનં કોટિં પત્વા સત્તસતકમહાદાનાનિ દત્વા સત્તક્ખત્તું પથવિં કમ્પેત્વા વેસ્સન્તરત્તભાવતો ચવિત્વા દુતિયે ચિત્તવારે તુસિતભવને નિબ્બત્તો તદાપિ સન્તુસિતો નામ દેવરાજા અહોસિં. **દસસહસ્સી સમાગમ્મા**તિ દસસહસ્સચક્કવાળેસુ દેવતા સન્નિપતિત્વાતિ અત્થો. **યાચન્તિ પઞ્જલી મમ**ન્તિ મં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''મારિસ, તયા દસ પારમિયો પૂરેન્તેન

ન સક્કસમ્પત્તિં ન માર ન બ્રહ્મ ન ચક્કવત્તિસમ્પત્તિં પત્થેન્તેન પૂરિતા, લોકનિત્થરણત્થાય પન બુદ્ધત્તં પત્થયમાનેન પૂરિતા, સો તવ કાલો, મારિસ, બુદ્ધત્તાય સમયો , મારિસ, બુદ્ધત્તાયા''તિ (જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.નિદાનકથા, અવિદૂરેનિદાનકથા) યાચન્તિ મમન્તિ. તેન વુત્તં –

૬૭. ''કાલો ખો તે મહાવીર, ઉપ્પજ્જ માતુકુચ્છિયં;
સદેવકં તારયન્તો, બુજ્ઝસ્સુ અમતં પદ''ન્તિ.

તત્થ **કાલો તે**તિ કાલો તવ, અયમેવ વા પાઠો. **ઉપ્પજ્જા**તિ પટિસન્ધિં ગણ્હ, ''ઓક્કમા''તિપિ પાઠો. **સદેવક**ન્તિ સદેવકં લોકન્તિ અત્થો. **તારયન્તો**તિ એત્થ પારમિયો પૂરેન્તોપિ તારયતિ નામ, પારમિયો મત્થકં પાપેન્તોપિ તારયતિ નામ, વેસ્સન્તરત્તભાવતો ચવિત્વા તુસિતપુરે પટિસન્ધિં ગહેત્વા સટ્ઠિવસ્સસતસહસ્સાધિકાનિ સત્તપણ્ણાસવસ્સકોટિયો તત્થ તિટ્ઠન્તોપિ તારયતિ નામ, દેવતાહિ યાચિતો પઞ્ચવિધં મહાવિલોકિતં વિલોકેત્વા મહામાયાદેવિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગણ્હન્તોપિ દસમાસે ગબ્ભવાસં વસન્તોપિ તારયતિ નામ, એકૂનતિંસ વસ્સાનિ અગારમજ્ઝે તિટ્ઠન્તોપિ તારયતિ નામ. રાહુલભદ્દસ્સ જાતદિવસે છન્નસહાયો કણ્ડકં આરુય્હ નિક્ખમન્તોપિ તીણિ રજ્જાનિ અતિક્કમિત્વા અનોમાય નામ નદિયા તીરે પબ્બજન્તોપિ તારયતિ નામ, છબ્બસ્સાનિ પધાનં કરોન્તોપિ વિસાખપુણ્ણમાયં મહાબોધિમણ્ડં આરુય્હ મારબલં વિધમિત્વા પઠમયામે પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરિત્વા મજ્ઝિમયામે દિબ્બચક્ખું વિસોધેત્વા પચ્છિમયામે દ્વાદસઙ્ગં પટિચ્ચસમુપ્પાદં અનુલોમપટિલોમતો સમ્મસિત્વા સોતાપત્તિમગ્ગં પટિવિજ્ઝન્તોપિ તારયતિ નામ, સોતાપત્તિફલક્ખણેપિ, સકદાગામિમગ્ગક્ખણેપિ, સકદાગામિફલક્ખણેપિ, અનાગામિમગ્ગક્ખણેપિ, અનાગામિફલક્ખણેપિ, અરહત્તમગ્ગક્ખણેપિ, અરહત્તફલક્ખણેપિ તારયતિ નામ, યદા અટ્ઠારસદેવતાકોટિસહસ્સેહિ પઞ્ચવગ્ગિયાનં અમતપાનં અદાસિ, તતો પટ્ઠાય તારયિ નામાતિ વુચ્ચતિ. તેન વુત્તં –

''સદેવકં તારયન્તો, બુજ્ઝસ્સુ અમતં પદ''ન્તિ.

અથ મહાસત્તો દેવતાહિ યાચિયમાનોપિ દેવતાનં પટિઞ્ઞં અદત્વાવ કાલદીપદેસકુલજનેત્તિઆયુપરિચ્છેદવસેન પઞ્ચવિધં મહાવિલોકનં નામ વિલોકેસિ. તત્થ ''કાલો નુ ખો, ન કાલો''તિ પઠમં કાલં વિલોકેસિ. તત્થ વસ્સસતસહસ્સતો ઉદ્ધં આયુકાલો કાલો નામ ન હોતિ. કસ્મા? જાતિજરામરણાદીનં અપાકટત્તા, બુદ્ધાનઞ્ચ ધમ્મદેસના નામ તિલક્ખણમુત્તા નામ નત્થિ, તેસં અનિચ્ચં દુક્ખમનત્તાતિ કથેન્તાનં ''કિન્નામેતે કથેન્તી''તિ ન સદ્દહન્તિ, તતો અભિસમયો ન હોતિ, તસ્મિં અસતિ અનિય્યાનિકં સાસનં હોતિ . તસ્મા સો અકાલો. વસ્સસતતો ઊનો આયુકાલોપિ કાલો ન હોતિ. કસ્મા? તદા સત્તા ઉસ્સન્નકિલેસા હોન્તિ, ઉસ્સન્નકિલેસાનઞ્ચ દિન્નો ઓવાદો ઓવાદટ્ઠાને ન તિટ્ઠતિ, તસ્મા સોપિ અકાલો. વસ્સસતસહસ્સતો પટ્ઠાય હેટ્ઠા વસ્સસતતો પટ્ઠાય ઉદ્ધં આયુકાલો **કાલો** નામ. ઇદાનિ વસ્સસતાયુકા મનુસ્સાતિ અથ બોધિસત્તો ''નિબ્બત્તિતબ્બકાલો''તિ અદ્દસ.

તતો દીપં ઓલોકેન્તો ''જમ્બુદીપેયેવ બુદ્ધા નિબ્બત્તન્તી''તિ **દીપં** પસ્સિ. તતો જમ્બુદીપો નામ મહા દસયોજનસહસ્સપરિમાણો, કતરસ્મિં નુ ખો પદેસે બુદ્ધા નિબ્બત્તન્તી''તિ દેસં વિલોકેન્તો મજ્ઝિમ**દેસં** પસ્સિ. તતો કુલં વિલોકેન્તો ''બુદ્ધા નામ લોકસમ્મતે કુલે નિબ્બત્તન્તિ, ઇદાનિ ખત્તિયકુલં લોકસમ્મતં, તત્થ નિબ્બત્તિસ્સામિ, **સુદ્ધોદનો** નામ મે રાજા પિતા ભવિસ્સતી''તિ **કુલં** અદ્દસ. તતો **માતરં** વિલોકેન્તો ''બુદ્ધમાતા નામ લોલા

સુરાધુત્તા ન હોતિ, અખણ્ડપઞ્ચસીલાતિ અયઞ્ચ **મહામાયા** નામ દેવી એદિસા, અયં મે માતા ભવિસ્સતીતિ કિત્તકં અસ્સા **આયૂ**"તિ આવજ્જેન્તો દસન્નં માસાનં ઉપરિ સત્તદિવસાનિ પસ્સિ. ઇતિ ઇમં પઞ્ચવિધવિલોકનં વિલોકેત્વા – "કાલો મે, મારિસ, બુદ્ધભાવાયા"તિ દેવતાનં પટિઞ્ઞં દત્વા તત્થ યાવતાયુકં ઠત્વા તતો ચવિત્વા સક્યરાજકુલે માયાદેવિયા કુચ્છિયં પટિસન્ધિં અગ્ગહેસિ (જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.નિદાનકથા, અવિદૂરેનિદાનકથા; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.નિદાનકથા, અવિદૂરેનિદાનકથા). તેન વુત્તં –

૬૮. "તુસિતા કાયા ચવિત્વાન, યદા ઓક્કમિ કુચ્છિયં;
દસસહસ્સીલોકધાતુ, કમ્પિત્થ ધરણી તદા"તિ. – આદિ;

તત્થ **ઓક્કમી**તિ ઓક્કમિં પાવિસિં. **કુચ્છિય**ન્તિ માતુકુચ્છિમ્હિ. **દસસહસ્સીલોકધાતુ, કમ્પિત્થા**તિ સતો સમ્પજાનો પન બોધિસત્તો માતુકુચ્છિં ઓક્કમન્તો એકૂનવીસતિયા પટિસન્ધિચિત્તેસુ મેત્તાપુબ્બભાગસ્સ સોમનસ્સસહગતઞાણસમ્પયુત્તઅસઙ્ખારિકકુસલચિત્તસ્સ સદિસ મહાવિપાકચિત્તેન આસાળ્હિપુણ્ણમાયં ઉત્તરાસાળ્હનક્ખત્તેનેવ પટિસન્ધિં અગ્ગહેસિ. તદા દસસહસ્સીલોકધાતુ સકલાપિ કમ્પિ સઙ્કમ્પિ સમ્પકમ્પીતિ અત્થો. **ધરણી**તિ ધારેતિ સબ્બે થાવરજઙ્ગમેતિ ધરણી, પથવી.

૬૯. **સમ્પજાનોવ નિક્ખમિ**ન્તિ એત્થ યદા પનાહં સતો સમ્પજાનોવ માતુકુચ્છિતો ધમ્માસનતો ઓતરન્તો ધમ્મકથિકો વિય નિસ્સેણિતો ઓતરન્તો પુરિસો વિય ચ દ્વે હત્થે ચ પાદે ચ પસારેત્વા ઠિતકોવ માતુકુચ્છિસમ્ભવેન કેનચિ અસુચિના અમક્ખિતોવ નિક્ખમિં. **સાધુકારં પવત્તેન્તી**તિ સાધુકારં પવત્તયન્તિ, સાધુકારં દેન્તીતિ અત્થો. **પકમ્પિત્થા**તિ કમ્પિત્થ, ઓક્કમનેપિ માતુકુચ્છિતો નિક્ખમનેપિ દસસહસ્સી પકમ્પિત્થાતિ અત્થો.

૭૦. અથ ભગવા ગબ્ભોક્કન્તિઆદીસુ અત્તના સમસમં અદિસ્વા ગબ્ભોક્કન્તિઆદીસુ અત્તનો અચ્છરિયદસ્સનત્થં "**ઓક્કન્તિ મે સમો નત્થી**"તિ ઇમં ગાથમાહ. તત્થ **ઓક્કન્તી**તિ ગબ્ભોક્કન્તિયં, ભુમ્મત્થે પચ્ચત્તવચનં, પટિસન્ધિગ્ગહણેતિ અત્થો. **મે**તિ મયા. **સમો**તિ સદિસો નત્થિ. **જાતિતો**તિ એત્થ જાયતિ એતાય માતુયાતિ માતા "જાતી"તિ વુચ્ચતિ, તતો જાતિતો માતુયાતિ અત્થો. **અભિનિક્ખમે**તિ માતુકુચ્છિતો અભિનિક્ખમને પસવે સતીતિ અત્થો. **સમ્બોધિય**ન્તિ એત્થ પસત્થા સુન્દરા બોધિ સમ્બોધિ. અયં પન **બોધિ**-સદ્દો રુક્ખમગ્ગનિબ્બાનસબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણાદીસુ દિસ્સતિ – "બોધિરુક્ખમૂલે પઠમાભિસમ્બુદ્ધો"તિ (મહાવ॰ ૧; ઉદા॰ ૧) ચ, "અન્તરા ચ ગયં અન્તરા ચ બોધિ"ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૫; ૨.૩૪૧; મહાવ॰ ૧૧) ચ આગતટ્ઠાને હિ રુક્ખો બોધીતિ વુચ્ચતિ. "બોધિ વુચ્ચતિ ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણ"ન્તિ (ચૂળનિ॰ ખગ્ગવિસાણસુત્તનિદ્દેસ ૧૨૧) આગતટ્ઠાને મગ્ગો. "પત્વાન બોધિં અમતં અસઙ્ખત"ન્તિ આગતટ્ઠાને નિબ્બાનં. "પપ્પોતિ બોધિં વરભૂરિમેધસો"તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૨૧૭) આગતટ્ઠાને સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં. ઇધ પન ભગવતો અરહત્તમગ્ગઞાણં અધિપ્પેતં (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૩; પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૧; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૨૦; ચરિયા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા). અપરે "સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણ"ન્તિપિ વદન્તિ, તસ્સં સમ્બોધિયં અહં સેટ્ઠોતિ અત્થો.

કસ્મા પન ભગવા સમ્બોધિં પટિચ્ચ અત્તાનં પસંસતીતિ? સબ્બગુણદાયકત્તા. ભગવતો હિ સમ્બોધિ સબ્બગુણદાયિકા સબ્બેપિ નિરવસેસે બુદ્ધગુણે દદાતિ, ન પન અઞ્ઞેસં. અઞ્ઞેસં પન કસ્સચિ અરહત્તમગ્ગો અરહત્તફલમેવ દેતિ, કસ્સચિ તિસ્સો વિજ્જા, કસ્સચિ છ અભિઞ્ઞા, કસ્સચિ ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા, કસ્સચિ

સાવકપારમિઞાણં, પચ્ચેકબુદ્ધાનં પચ્ચેકબોધિઞાણમેવ દેતિ. બુદ્ધાનં પન સબ્બગુણસમ્પત્તિં દેતિ. તસ્મા ભગવા સબ્બગુણદાયકત્તા ''સમ્બોધિયં અહં સેટ્ઠો''તિ અત્તાનં પસંસતિ. અપિ ચ ભૂમિં ચાલેત્વા સમ્બોધિં પાપુણિ, તસ્મા ''સમ્બોધિયં અહં સેટ્ઠો''તિ વદતિ. **ધમ્મચક્કપ્પવત્તને**તિ એત્થ ધમ્મચક્કં પન દુવિધં હોતિ – પટિવેધઞાણઞ્ચ દેસનાઞાણઞ્ચાતિ. તત્થ પઞ્ઞાપભાવિતં અત્તનો અરિયફલાવહં પટિવેધઞાણં, કરુણાપભાવિતં સાવકાનં અરિયફલાવહં દેસનાઞાણં. પટિવેધઞાણં લોકુત્તરં કુસલં ઉપેક્ખાસહગતં અવિતક્કઅવિચારં, દેસનાઞાણં લોકિયં અબ્યાકતં , ઉભયમ્પિ પનેતં અઞ્ઞેહિ અસાધારણં. ઇધ પન દેસનાઞાણં અધિપ્પેતં (પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૪૪).

૭૧. ઇદાનિ ભગવતો ગબ્ભોક્કમનેવ પથવિકમ્પનાદિકં પવત્તિં સુત્વા ''**અહો અચ્છરિયં લોકે**''તિ દેવતાહિ અયં ગાથા વુત્તા. તત્થ **બુદ્ધાનં ગુણમહન્તતા**તિ અહો બુદ્ધાનં ગુણમહન્તભાવો, અહો બુદ્ધાનં મહાનુભાવોતિ અત્થો **દસસહસ્સીલોકધાતુ, છપ્પકારં પકમ્પથા**તિ દસસુ ચક્કવાળસહસ્સેસુ મહાપથવી છપ્પકારં પકમ્પિત્થ ચલિત્થ. કથં? પુરત્થિમતો ઉન્નમતિ પચ્છિમતો ઓનમતિ, પચ્છિમતો ઉન્નમતિ પુરત્થિમતો ઓનમતિ, ઉત્તરતો ઉન્નમતિ દક્ખિણતો ઓનમતિ, દક્ખિણતો ઉન્નમતિ ઉત્તરતો ઓનમતિ, મજ્ઝિમતો ઉન્નમતિ પરિયન્તતો ઓનમતિ, પરિયન્તતો ઉન્નમતિ મજ્ઝિમતો ઓનમતીતિ એવં છપ્પકારં અનિલબલચલિતજલતરઙ્ગભઙ્ગસઙ્ઘટ્ટિતા વિય નાવા ચતુનહુતાધિકદ્વિયોજનસતસહસ્સબહલા પથવિસન્ધારકજલપરિયન્તા અચેતનાપિ સમાના સચેતના વિય અયં મહાપથવી પીતિયા નચ્ચન્તી વિય અકમ્પિત્થાતિ અત્થો. **ઓભાસો ચ મહા આસી**તિ અતિક્કમ્મેવ દેવાનં દેવાનુભાવં ઉળારો ઓભાસો અહોસીતિ અત્થો. **અચ્છેરં લોમહંસનન્તિ** અચ્છેરઞ્ચ લોમહંસનઞ્ચ અહોસીતિ અત્થો.

૭૨. ઇદાનિ પથવિકમ્પનાલોકપાતુભાવાદીસુ અચ્છરિયેસુ વત્તમાનેસુ ભગવતો પવત્તિદસ્સનત્થં ''**ભગવા તમ્હિ સમયે**''તિઆદિગાથાયો વુત્તા. તત્થ **લોકજેટ્ઠો**તિ લોકસેટ્ઠો. **સદેવકન્તિ** સદેવકસ્સ લોકસ્સ, સામિઅત્થે ઉપયોગવચનં દટ્ઠબ્બં. **દસ્સયન્તો**તિ પાટિહારિયં દસ્સેન્તો.

૭૩. ચઙ્કમન્તોવાતિ દસલોકધાતુસહસ્સાનિ અજ્ઝોત્થરિત્વા ઠિતે તસ્મિં રતનમયે ચઙ્કમે ચઙ્કમમાનોવ કથેસિ. **લોકનાયકો**તિ અથ સત્થા મનોસિલાતલે સીહનાદં નદન્તો સીહો વિય ગજ્જન્તો પાવુસ્સકમેઘો વિય ચ આકાસગઙ્ગં ઓતારેન્તો વિય ચ અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતેન (દી॰ નિ॰ ૨.૨૮૫, ૩૦૧) સવનીયેન કમનીયેન બ્રહ્મસ્સરેન નાનાનયવિચિત્તં ચતુસચ્ચપટિસંયુત્તં તિલક્ખણાહતં મધુરધમ્મકથં કથેસીતિ અત્થો.

અન્તરા ન નિવત્તેતિ, ચતુહત્થે ચઙ્કમે યથાતિ એત્થ સત્થારા પન નિમ્મિતસ્સ તસ્સ ચઙ્કમસ્સ એકા કોટિ પાચીનચક્કવાળમુખવટ્ટિયં એકા પચ્છિમચક્કવાળમુખવટ્ટિયં એવં ઠિતે તસ્મિં રતનચઙ્કમે ચઙ્કમમાનો સત્થા ઉભો કોટિયો પત્વાવ નિવત્તતિ, અન્તરા ઉભો કોટિયો અપત્વા ન નિવત્તતિ. યથા ચતુહત્થપ્પમાણે ચઙ્કમે ચઙ્કમમાનો ઉભો કોટિયો સીઘમેવ પત્વા નિવત્તતિ, એવં અન્તરા ન નિવત્તતીતિ અત્થો. કિં પન ભગવા દસસહસ્સયોજનપ્પમાણાયામં ચઙ્કમં રસ્સમકાસિ , તાવમહન્તં વા અત્તભાવં નિમ્મિનીતિ? ન પનેવમકાસિ. અચિન્તેય્યો બુદ્ધાનં બુદ્ધાનુભાવો. અકનિટ્ઠભવનતો પટ્ઠાય યાવ અવીચિ, તાવ એકઙ્ગણા અહોસિ. તિરિયતો ચ દસચક્કવાળસહસ્સાનિ એકઙ્ગણાનિ અહેસું. દેવા મનુસ્સે પસ્સન્તિ, મનુસ્સાપિ દેવે પસ્સન્તિ. યથા સબ્બે દેવમનુસ્સા પકતિયા ચઙ્કમમાનં પસ્સન્તિ, એવં ભગવન્તં ચઙ્કમમાનં પસ્સિંસૂતિ. ભગવા પન ચઙ્કમન્તોવ ધમ્મં દેસેતિ અન્તરાસમાપત્તિઞ્ચ સમાપજ્જતિ.

અથ આયસ્મા સારિપુત્તો અપરિમિતસમયસમુપચિતકુસલબલજનિતદ્વત્તિંસવરલક્ખણોપસોભિતં અસીતાનુબ્યઞ્જનવિરાજિતં વરસરીરં સરદસમયે પરિપુણ્ણં વિય રજનિકરં સબ્બફાલિફુલ્લં વિય ચ યોજનસતુબ્બેધં પારિચ્છત્તકં અટ્ઠારસરતનુબ્બેધં બ્યામપ્પભાપરિક્ખેપસસ્સિરિકં વરકનકગિરિમિવ જઙ્ગમં અનોપમાય બુદ્ધલીળાય અનોપમેન બુદ્ધસિરિવિલાસેન ચઙ્કમન્તં દસસહસ્સિદેવગણપરિવુતં ભગવન્તં અદ્દસ. દિસ્વાન અયં પન સકલાપિ દસસહસ્સી લોકધાતુ સન્નિપતિતા, મહતિયા પનેત્થ ધમ્મદેસનાય ભવિતબ્બં, બુદ્ધવંસદેસના પન બહૂપકારા ભગવતિ પસાદાવહા, યંનૂનાહં દસબલસ્સ અભિનીહારતો પટ્ઠાય બુદ્ધવંસં પરિપુચ્છેય્ય''ન્તિ ચિન્તેત્વા એકંસં ચીવરં કત્વા ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા દસનખસમુજ્જલં જલજામલાવિકલ-કમલ-મકુલસદિસં અઞ્જલિં સિરસિ કત્વા ભગવન્તં ''**કીદિસો તે મહાવીરા**''તિઆદિકં પરિપુચ્છિ. તેન વુત્તં –

૭૪. ''સારિપુત્તો મહાપઞ્ઞો, સમાધિજ્ઝાનકોવિદો;
પઞ્ઞાય પારમિપ્પત્તો, પુચ્છતિ લોકનાયકં.

૭૫. ''કીદિસો તે મહાવીર, અભિનીહારો નરુત્તમ;
કમ્હિ કાલે તયા ધીર, પત્થિતા બોધિમુત્તમા''તિ. –

આદિ. કા નામાયં અનુસન્ધીતિ? પુચ્છાનુસન્ધિ નામ. તિસ્સો હિ અનુસન્ધિયો – પુચ્છાનુસન્ધિ અજ્ઝાસયાનુસન્ધિ યથાનુસન્ધીતિ. તત્થ ''એવં વુત્તે અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ ભગવન્તં એતદવોચ – ''કિં નુ ખો, ભન્તે, ઓરિમં તીરં કિં પારિમં તીર''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૪.૨૪૧) એવં પુચ્છન્તાનં ભગવતા વિસ્સજ્જિતસુત્તવસેન **પુચ્છાનુસન્ધિ** વેદિતબ્બા.

''અથ ખો અઞ્ઞતરસ્સ ભિક્ખુનો એવં ચેતસો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ 'ઇતિ કિર, ભો, રૂપં અનત્તા, વેદના અનત્તા, સઞ્ઞા અનત્તા, સઙ્ખારા અનત્તા, વિઞ્ઞાણં અનત્તા, અનત્તકતાનિ કમ્માનિ કમત્તાનં ફુસિસ્સન્તી'તિ. અથ ખો ભગવા તસ્સ ભિક્ખુનો ચેતસા ચેતોપરિવિતક્કમઞ્ઞાય ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ઠાનં ખો પનેતં, ભિક્ખવે, વિજ્જતિ, યં ઇધેકચ્ચો મોઘપુરિસો અવિદ્વા અવિજ્જાગતો તણ્હાધિપતેય્યેન ચેતસા સત્થુસાસનં અતિધાવિતબ્બં મઞ્ઞેય્ય 'ઇતિ કિર, ભો, રૂપં અનત્તા, વેદના અનત્તા, સઞ્ઞા અનત્તા, સઙ્ખારા અનત્તા, વિઞ્ઞાણં અનત્તા, અનત્તકતાનિ કમ્માનિ કમત્તાનં ફુસિસ્સન્તી'તિ...પે॰... તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, રૂપં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૯૦) એવં પરેસં અજ્ઝાસયં વિદિત્વા ભગવતા વુત્તવસેન **અજ્ઝાસયાનુસન્ધિ** વેદિતબ્બા.

યેન પન ધમ્મેન આદિમ્હિ દેસના ઉટ્ઠિતા, તસ્સ ધમ્મસ્સ અનુરૂપધમ્મવસેન વા પટિક્ખેપવસેન વા યેસુ સુત્તેસુ ઉપરિદેસના આગચ્છતિ, તેસં વસેન **યથાનુસન્ધિ** વેદિતબ્બા. તેન વુત્તં ''પુચ્છાનુસન્ધી''તિ.

તત્થ **પઞ્ઞાય પારમિપ્પત્તો**તિ સાવકપારમિઞાણસ્સ મત્થકં પત્તો. **પુચ્છતી**તિ અપુચ્છિ. તત્થ પુચ્છા નામ અદિટ્ઠજોતનાપુચ્છા, દિટ્ઠસંસન્દનાપુચ્છા, વિમતિચ્છેદનાપુચ્છા, અનુમતિપુચ્છા, કથેતુકમ્યતાપુચ્છાતિ પઞ્ચવિધા હોતિ. તત્થાયં થેરસ્સ કતમા પુચ્છાતિ ચે? યસ્મા પનાયં બુદ્ધવંસો કપ્પસતસહસ્સાધિકઅસઙ્ખ્યેય્યોપચિતપુઞ્ઞસમ્ભારાનં પચ્ચેકબુદ્ધાનં કપ્પસતસહસ્સાધિકઅસઙ્ખ્યેય્યોપચિતપુઞ્ઞસમ્ભારાનં દ્વિન્નં અગ્ગસાવકાનઞ્ચ કપ્પસતસહસ્સોપચિતપુઞ્ઞસમ્ભારાનં સેસમહાસાવકાનં વા અવિસયો, સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધાનંયેવ વિસયો, તસ્મા થેરસ્સ અદિટ્ઠજોતના પુચ્છાતિ વેદિતબ્બા.

કીદિસોતિ પુચ્છનાકારો, કિંપકારોતિ અત્થો. **તે**તિ તવ. **અભિનીહારો**તિ અભિનીહારો નામ બુદ્ધભાવત્થં માનસં બન્ધિત્વા ''બુદ્ધબ્યાકરણં અલદ્ધા ન ઉટ્ઠહિસ્સામી''તિ વીરિયમધિટ્ઠાય નિપજ્જનં. તેન વુત્તં –

''કીદિસો તે મહાવીર, અભિનીહારો નરુત્તમા''તિ.

કમ્હિ કાલેતિ તસ્મિં કાલે. **પત્થિતા**તિ ઇચ્છિતા અભિકઙ્ખિતા, ''બુદ્ધો બોધેય્યં મુત્તો મોચેય્ય''ન્તિઆદિના નયેન બુદ્ધભાવાય પણિધાનં કદા કતન્તિ અપુચ્છિ. **બોધી**તિ સમ્માસમ્બોધિ, અરહત્તમગ્ગઞાણસ્સ ચ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ ચેતં અધિવચનં. **ઉત્તમા**તિ સાવકબોધિપચ્ચેકબોધીહિ સેટ્ઠત્તા ઉત્તમાતિ વુત્તા. ઉભિન્નમન્તરા **મ**-કારો પદસન્ધિકરો.

ઇદાનિ બુદ્ધભાવકારકે ધમ્મે પુચ્છન્તો –

૭૬. ''દાનં સીલઞ્ચ નેક્ખમ્મં, પઞ્ઞાવીરિયઞ્ચ કીદિસં;
ખન્તિસચ્ચમધિટ્ઠાનં, મેત્તુપેક્ખા ચ કીદિસા.

૭૭. ''દસ પારમી તયા ધીર, કીદિસી લોકનાયક;
કથં ઉપપારમી પુણ્ણા, પરમત્થપારમી કથ''ન્તિ. – આહ;

તત્થ દાનપારમિયં તાવ બાહિરભણ્ડપરિચ્ચાગો **પારમી** નામ, અઙ્ગપરિચ્ચાગો **ઉપપારમી** નામ, જીવિતપરિચ્ચાગો **પરમત્થપારમી** નામાતિ. એસ નયો સેસપારમીસુપિ. એવં દસ પારમિયો દસ ઉપપારમિયો દસ પરમત્થપારમિયોતિ સમત્તિંસ પારમિયો હોન્તિ. તત્થ બોધિસત્તસ્સ દાનપારમિતાય પૂરિતત્તભાવાનં પરિમાણં નામ નત્થિ. એકન્તેન પનસ્સ **સસપણ્ડિતજાતકે** –

''ભિક્ખાય ઉપગતં દિસ્વા, સકત્તાનં પરિચ્ચજિં;
દાનેન મે સમો નત્થિ, એસા મે દાનપારમી''તિ. (ચરિયા॰ ૧.૧૪૩ તસ્સુદ્દાનં) –

એવં પરં જીવિતપરિચ્ચાગં કરોન્તસ્સ **દાનપારમી** પરમત્થપારમી નામ જાતા.

તથા સીલપારમિતાય પૂરિતત્તભાવાનં પરિમાણં નામ નત્થિ. એકન્તેનેવ પનસ્સ **સઙ્ખપાલજાતકે** –

''સૂલેહિ વિનિવિજ્ઝન્તે, કોટ્ટયન્તેપિ સત્તિભિ;
ભોજપુત્તે ન કુપ્પામિ, એસા મે સીલપારમી''તિ. (ચરિયા॰ ૨.૯૧) –

એવં અત્તપરિચ્ચાગં કરોન્તસ્સ **સીલપારમી** પરમત્થપારમી નામ જાતા.

તથા મહારજ્જં પહાય નેક્ખમ્મપારમિયા પૂરિતત્તભાવાનં પરિમાણં નામ નત્થિ. એકન્તેન પનસ્સ **ચૂળસુતસોમજાતકે** –

''મહારજ્જં હત્થગતં, ખેળપિણ્ડંવ છડ્ડયિં;

ચજતો ન હોતિ લગ્ગનં, એસા મે નેક્ખમ્મપારમી''તિ. (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા) –

એવં નિસ્સઙ્ગતાય રજ્જં છડ્ડેત્વા નિક્ખમન્તસ્સ **નેક્ખમ્મપારમી** પરમત્થપારમી નામ જાતા.

તથા મહોસધપણ્ડિતકાલાદીસુ પઞ્ઞાપારમિયા પૂરિતત્તભાવાનં પરિમાણં નામ નત્થિ. એકન્તેન પનસ્સ **સત્તુભત્તકપણ્ડિતકાલે** –

''પઞ્ઞાય વિચિનન્તોહં, બ્રાહ્મણં મોચયિં દુખા;
પઞ્ઞાય મે સમો નત્થિ, એસા મે પઞ્ઞાપારમી''તિ. (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા) –

અન્તોભસ્તગતં સપ્પં દસ્સેન્તસ્સ **પઞ્ઞાપારમી** પરમત્થપારમી નામ જાતા.

તથા વીરિયપારમિતાય પૂરિતત્તભાવાનં પરિમાણં નામ નત્થિ. એકન્તેન પનસ્સ **મહાજનકજાતકે** –

''અતીરદસ્સી જલમજ્ઝે, હતા સબ્બેવ માનુસા;
ચિત્તસ્સ અઞ્ઞથા નત્થિ, એસા મે વીરિયપારમી''તિ. (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા) –

એવં મહાસમુદ્દં તરન્તસ્સ **વીરિયપારમી** પરમત્થપારમી નામ જાતા.

તથા **ખન્તિવાદિજાતકે** –

''અચેતનંવ કોટ્ટેન્તે, તિણ્હેન ફરસુના મમં;
કાસિરાજે ન કુપ્પામિ, એસા મે ખન્તિપારમી''તિ. (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા) –

એવં અચેતનભાવેન વિય મહાદુક્ખં અધિવાસેન્તસ્સ **ખન્તિપારમી** પરમત્થપારમી નામ જાતા.

તથા **મહાસુતસોમજાતકે** –

''સચ્ચવાચંનુરક્ખન્તો, ચજિત્વા મમ જીવિતં;
મોચેસિં એકસતં ખત્તિયે, એસા મે સચ્ચપારમી''તિ. (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા) –

એવં જીવિતં ચજિત્વા સચ્ચં અનુરક્ખન્તસ્સ **સચ્ચપારમી** પરમત્થપારમી નામ જાતા.

તથા **મૂગપક્ખજાતકે** –

''માતા પિતા ન મે દેસ્સા, અત્તા મે ન ચ દેસ્સિયો;

સબ્બઞ્ઞુતં પિયં મય્હં, તસ્મા વતં અધિટ્ઠહિ''ન્તિ. (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા; ચરિયા ૩.૬૫) –

એવં જીવિતમ્પિ પરિચ્ચજિત્વા વતં અધિટ્ઠહન્તસ્સ **અધિટ્ઠાનપારમી** પરમત્થપારમી નામ જાતા.

તથા **સુવણ્ણસામજાતકે** –

''ન મં કોચિ ઉત્તસતિ, નપિ ભાયામિ કસ્સચિ;
મેત્તાબલેનુપત્થદ્ધો, રમામિ પવને તદા''તિ. (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા; ચરિયા॰ ૩.૧૧૩) –

એવં જીવિતમ્પિ અનોલોકેત્વા મેત્તાયન્તસ્સ **મેત્તાપારમી** પરમત્થપારમી નામ જાતા.

તતો **લોમહંસજાતકે** –

''સુસાને સેય્યં કપ્પેમિ, છવટ્ઠિકં ઉપનિધાયહં;
ગામણ્ડલા ઉપગન્ત્વા, રૂપં દસ્સેન્તિનપ્પક''ન્તિ. (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા; ચરિયા॰ ૩.૧૧૯) –

એવં ગામદારકેસુ નિટ્ઠુભનાદીહિ ચેવ માલાગન્ધૂપહારાદીહિ ચ સુખદુક્ખં ઉપ્પાદેન્તેસુપિ ઉપેક્ખં અનતિવત્તન્તસ્સ **ઉપેક્ખાપારમી** પરમત્થપારમી નામ જાતા. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન **ચરિયાપિટકતો** ગહેતબ્બો.

ઇદાનિ થેરેન પુટ્ઠસ્સ ભગવતો બ્યાકરણં દસ્સેન્તેહિ સઙ્ગીતિકારકેહિ –

૭૮. ''તસ્સ પુટ્ઠો વિયાકાસિ, કરવીકમધુરગિરો;
નિબ્બાપયન્તો હદયં, હાસયન્તો સદેવકં.

૭૯. ''અતીતબુદ્ધાનં જિનાનં દેસિતં, નિકીલિતં બુદ્ધપરમ્પરાગતં;
પુબ્બેનિવાસાનુગતાય બુદ્ધિયા, પકાસયી લોકહિતં સદેવકે''તિ. – વુત્તં;

તત્થ **તસ્સ પુટ્ઠો વિયાકાસી**તિ તેન ધમ્મસેનાપતિના પુટ્ઠો હુત્વા તસ્સ બ્યાકાસિ, અત્તનો અભિનીહારતો પટ્ઠાય અભિસમ્બોધિપરિયોસાનં સબ્બં બુદ્ધવંસં કથેસીતિ અત્થો. **કરવીકમધુરગિરો**તિ કરવીકસકુણસ્સ વિય મધુરા ગિરા યસ્સ સો કરવીકમધુરગિરો, કરવીકમધુરમઞ્જુસ્સરોતિ અત્થો. તત્રિદં કરવીકાનં મધુરસ્સરતા – કરવીકસકુણા કિર મધુરરસં અમ્બપક્કં મુખતુણ્ડકેન પહરિત્વા પગ્ઘરિતં ફલરસં પિવિત્વા પક્ખેન તાળં દત્વા વિકૂજમાને ચતુપ્પદા મદમત્તા વિય લળિતું આરભન્તિ, ગોચરપસુતાપિ ચતુપ્પદગણા મુખગતાનિપિ તિણાનિ છડ્ડેત્વા તં નાદં સુણન્તિ, વાળમિગા ખુદ્દકમિગે અનુબન્ધમાના ઉક્ખિત્તં પાદં અનિક્ખિપિત્વા ચિત્તકતા વિય તિટ્ઠન્તિ, અનુબન્ધમિગાપિ મરણભયં હિત્વા તિટ્ઠન્તિ, આકાસે પક્ખન્દન્તા પક્ખિનોપિ પક્ખે પસારેત્વા તિટ્ઠન્તિ, ઉદકે મચ્છાપિ કણ્ણપટલં અચાલેન્તા તં સદ્દં સુણમાના તિટ્ઠન્તિ. એવં મધુરસ્સરા કરવીકા (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૮;

મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૮૬). **નિબ્બાપયન્તો હદયન્તિ** કિલેસગ્ગિસન્તત્તસબ્બજનમાનસં ધમ્મકથામતધારાય સીતિભાવં જનયન્તોતિ અત્થો. **હાસયન્તો**તિ તોસયન્તો. **સદેવક**ન્તિ સદેવકં લોકં.

અતીતબુદ્ધાનન્તિ અતીતાનં બુદ્ધાનં. અમ્હાકં ભગવતો અભિનીહારસ્સ પુરતો પન તણ્હઙ્કરો મેધઙ્કરો સરણઙ્કરો દીપઙ્કરોતિ ચત્તારો બુદ્ધા એકસ્મિં કપ્પે નિબ્બત્તિંસુ. તેસં અપરભાગે કોણ્ડઞ્ઞાદયો તેવીસતિ બુદ્ધાતિ સબ્બે દીપઙ્કરાદયો ચતુવીસતિ બુદ્ધા ઇધ ''અતીતબુદ્ધા''તિ અધિપ્પેતા, તેસં અતીતબુદ્ધાનં. **જિનાન**ન્તિ તસ્સેવ વેવચનં. **દેસિત**ન્તિ કથિતં. ચતુવીસતિયા બુદ્ધાનં ચતુસચ્ચપટિસંયુત્તં ધમ્મકથં. **નિકીલિત**ન્તિ તેસં ચરિતં કપ્પજાતિગોત્તાયુબોધિસાવકસન્નિપાતઉપટ્ઠાકમાતાપિતુપુત્તભરિયાપરિચ્છેદાદિકં નિકીલિતં નામ. **બુદ્ધપરમ્પરાગત**ન્તિ દીપઙ્કરદસબલતો પટ્ઠાય યાવ કસ્સપપરમ્પરતો આગતં દેસિતં નિકીલિતં વાતિ અત્થો. **પુબ્બેનિવાસાનુગતાય બુદ્ધિયા**તિ એકમ્પિ જાતિં દ્વેપિ જાતિયોતિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૪૮, ૩૮૪, ૪૨૧; ૨.૨૩૩; ૩.૮૨; પારા॰ ૧૨) એવં વિભત્તં પુબ્બે નિવુટ્ઠક્ખન્ધસન્તાનસઙ્ખાતં પુબ્બેનિવાસં અનુગતા ઉપગતા તાય પુબ્બેનિવાસાનુગતાય બુદ્ધિયા, પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણેનાતિ અત્થો. **પકાસયી**તિ બ્યાકાસિ. **લોકહિત**ન્તિ સબ્બલોકહિતં બુદ્ધવંસં. **સદેવકે**તિ સદેવકે લોકેતિ અત્થો.

૮૦. અથ ભગવા કરુણાસીતલેન હદયેન સદેવકં લોકં સવને નિયોજેન્તો ''**પીતિપામોજ્જજનન**''ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **પીતિપામોજ્જજનન**ન્તિ પીતિપામોજ્જકરં પીતિયા પુબ્બભાગં પામોજ્જં, પઞ્ચવણ્ણાય પીતિયા જનનન્તિ અત્થો. **સોકસલ્લવિનોદન**ન્તિ સોકસઙ્ખાતાનં સલ્લાનં વિનોદનં વિદ્ધંસનં. **સબ્બસમ્પત્તિપટિલાભ**ન્તિ સબ્બાપિ દેવમનુસ્સસમ્પત્તિઆદયો સમ્પત્તિયો પટિલભન્તિ એતેનાતિ સબ્બસમ્પત્તિપટિલાભો, તં સબ્બસમ્પત્તિપટિલાભં બુદ્ધવંસદેસનન્તિ અત્થો. **ચિત્તીકત્વા**તિ ચિત્તે કત્વા, બુદ્ધાનુસ્સતિં પુરક્ખત્વાતિ અત્થો. **સુણાથા**તિ નિસામેથ નિબોધથ. **મે**તિ મમ.

૮૧. **મદનિમ્મદન**ન્તિ જાતિમદાદીનં સબ્બમદાનં નિમ્મદનકરં. **સોકનુદ**ન્તિ સોકો નામ ઞાતિબ્યસનાદીહિ ફુટ્ઠસ્સ ચિત્તસન્તાપો. કિઞ્ચાપિ અત્થતો દોમનસ્સમેવ હોતિ, એવં સન્તેપિ અન્તોનિજ્ઝાનલક્ખણો, ચેતસો પરિનિજ્ઝાયનરસો, અનુસોચનપચ્ચુપટ્ઠાનો, તં સોકં નુદતીતિ સોકનુદો, તં સોકનુદં. **સંસારપરિમોચન**ન્તિ સંસારબન્ધનતો પરિમોચનકરં. ''સંસારસમતિક્કમ''ન્તિપિ પાઠો, તસ્સ સંસારસમતિક્કમકરન્તિ અત્થો.

સબ્બદુક્ખક્ખયન્તિ એત્થ **દુક્ખ**-સદ્દો દુક્ખવેદના-દુક્ખવત્થુ-દુક્ખારમ્મણ-દુક્ખપચ્ચય-દુક્ખટ્ઠાનાદીસુ દિસ્સતિ. અયઞ્હિ ''દુક્ખસ્સ ચ પહાના''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૩૨; મ॰ નિ॰ ૧.૩૮૩, ૪૩૦; પારા॰ ૧૧) દુક્ખવેદનાયં દિસ્સતિ. ''જાતિપિ દુક્ખા જરાપિ દુક્ખા''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૮૭; સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૧) દુક્ખવત્થુસ્મિં. ''યસ્મા ચ ખો, મહાલિ, રૂપં દુક્ખં દુક્ખાનુપતિતં દુક્ખાવક્કન્ત''ન્તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૩.૬૦) દુક્ખારમ્મણે. ''દુક્ખો પાપસ્સ ઉચ્ચયો''તિઆદીસુ (ધ॰ પ॰ ૧૧૭) દુક્ખપચ્ચયે. ''યાવઞ્ચિદં, ભિક્ખવે, ન સુકરા અક્ખાનેન પાપુણિતં યાવ દુક્ખા નિરયા''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૫૦) દુક્ખટ્ઠાને. ઇધ પનાયં દુક્ખવત્થુસ્મિં દુક્ખપચ્ચયેપિ ચ દટ્ઠબ્બો. તસ્મા જાતિઆદિસબ્બદુક્ખક્ખયકરન્તિ અત્થો (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ ૨ આદયો). **મગ્ગ**ન્તિ એત્થ કુસલત્થિકેહિ મગ્ગીયતિ, કિલેસે વા મારેન્તો ગચ્છતીતિ મગ્ગોતિ બુદ્ધવંસદેસના વુચ્ચતિ, તં નિબ્બાનસ્સ મગ્ગભૂતં બુદ્ધવંસદેસનં. **સક્કચ્ચ**ન્તિ સક્કચ્ચં ચિત્તીકત્વા, ઓહિતસોતા હુત્વાતિ અત્થો. **પટિપજ્જથા**તિ અધિતિટ્ઠથ, સુણાથાતિ અત્થો. અથ વા પીતિપામોજ્જજનનં સોકસલ્લવિનોદનં સબ્બસમ્પત્તિપટિલાભહેતુભૂતં ઇમં

બુદ્ધવંસદેસનં સુત્વા ઇદાનિ મદનિમ્મદનાદિગુણવિસેસાવહં સબ્બદુક્ખક્ખયં બુદ્ધભાવમગ્ગં પટિપજ્જથાતિ સબ્બેસં દેવમનુસ્સાનં બુદ્ધત્તં પણિધાય ઉસ્સાહં જનેતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

ઇતિ મધુરત્થવિલાસિનિયા બુદ્ધવંસ-અટ્ઠકથાય

રતનચઙ્કમનકણ્ડવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતા ચ સબ્બાકારેન અબ્ભન્તરનિદાનસ્સત્થવણ્ણના.

૨. સુમેધપત્થનાકથાવણ્ણના

ઇદાનિ –

૧-૨. ‘‘કપ્પે ચ સતસહસ્સે, ચતુરો ચ અસઙ્ખિયે;
અમરં નામ નગરં, દસ્સનેય્યં મનોરમ’’ન્તિ. –

આદિનયપ્પવત્તાય બુદ્ધવંસવણ્ણનાય ઓકાસો અનુપ્પત્તો. સા પનેસા બુદ્ધવંસવણ્ણના યસ્મા સુત્તનિક્ખેપં વિચારેત્વા વુચ્ચમાના પાકટા હોતિ, તસ્મા સુત્તનિક્ખેપવિચારણા તાવ વેદિતબ્બા. ચત્તારો હિ સુત્તનિક્ખેપા અત્તજ્ઝાસયો પરજ્ઝાસયો પુચ્છાવસિકો અટ્ઠુપ્પત્તિકોતિ. તત્થ યાનિ સુત્તાનિ ભગવા પરેહિ અનજ્ઝિટ્ઠો કેવલં અત્તનો અજ્ઝાસયેન કથેસિ. સેય્યથિદં – **આકઙ્ખેય્યસુત્તં** (મ॰ નિ॰ ૧.૬૪ આદયો) **વત્થસુત્ત**ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૭૦ આદયો) એવમાદીનિ, તેસં **અત્તજ્ઝાસયો** નિક્ખેપો.

યાનિ વા પન ‘‘પરિપક્કા ખો રાહુલસ્સ વિમુત્તિપરિપાચનીયા ધમ્મા, યંનૂનાહં રાહુલં ઉત્તરિં આસવાનં ખયે વિનેય્ય’’ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૪.૧૨૧) એવં પરેસં અજ્ઝાસયં ખન્તિં મનં બુજ્ઝનકભાવઞ્ચ ઓલોકેત્વા પરજ્ઝાસયવસેન કથિતાનિ. સેય્યથિદં – **રાહુલોવાદસુત્તં ધમ્મચક્કપ્પવત્તનસુત્ત**ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૧; મહાવ॰ ૧૩ આદયો; પટિ॰ મ॰ ૨.૩૦) એવમાદીનિ, તેસં **પરજ્ઝાસયો** નિક્ખેપો.

ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા તે તે દેવમનુસ્સા પઞ્હં પુચ્છન્તિ. એવં પુટ્ઠેન પન ભગવતા યાનિ કથિતાનિ **દેવતાસંયુત્ત** (સં॰ નિ॰ ૧.૧ આદયો) **બોજ્ઝઙ્ગસંયુત્તા**દીનિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૮૨ આદયો) તેસં **પુચ્છાવસિકો** નિક્ખેપો.

યાનિ વા પન ઉપ્પન્નં કારણં પટિચ્ચ દેસિતાનિ ધમ્મદાયાદ- (મ॰ નિ॰ ૧.૨૯ આદયો) પુત્તમંસૂપમાદીનિ (સં॰ નિ॰ ૨.૬૩), તેસં **અટ્ઠુપ્પત્તિકો** નિક્ખેપો. એવમેતેસુ ચતૂસુ સુત્તનિક્ખેપેસુ ઇમસ્સ બુદ્ધવંસસ્સ પુચ્છાવસિકો નિક્ખેપો. પુચ્છાવસેન હિ ભગવતા અયં નિક્ખિત્તો. કસ્સ પુચ્છાવસેન? આયસ્મતો સારિપુત્તત્થેરસ્સ. વુત્તઞ્હેતં અસ્મિં નિદાનસ્મિં એવ –

‘‘સારિપુત્તો મહાપઞ્ઞો, સમાધિજ્ઝાનકોવિદો;
પઞ્ઞાય પારમિપ્પત્તો, પુચ્છતિ લોકનાયકં;
કીદિસો તે મહાવીર, અભિનીહારો નરુત્તમા’’તિ. (બુ॰ વં॰ ૧.૭૪-૭૫) –

આદિ. તેનેસા બુદ્ધવંસદેસના પુચ્છાવસિકાતિ વેદિતબ્બા.

તત્થ **કપ્પે ચ સતસહસ્સે**તિ એત્થ **કપ્પ**-સદ્દો પનાયં અભિસદ્દહનવોહારકાલપઞ્ઞત્તિછેદનવિકપ્પનલેસસમન્તભાવઆયુકપ્પમહાકપ્પાદીસુ દિસ્સતિ. તથા હિ ‘‘ઓકપ્પનીયમેતં ભોતો ગોતમસ્સ. યથા તં અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સા’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૮૭) અભિસદ્દહને દિસ્સતિ. ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, પઞ્ચહિ સમણકપ્પેહિ ફલં પરિભુઞ્જિતુ’’ન્તિ એવમાદીસુ (ચૂળવ॰ ૨૫૦) વોહારે. ‘‘યેન સુદં નિચ્ચકપ્પં વિહરામી’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૮૭) કાલે. ‘‘ઇચ્ચાયસ્મા કપ્પો’’તિ (સુ॰ નિ॰ ૧૦૯૮; ચૂળનિ॰ કપ્પમાણવપુચ્છા ૧૧૭; કપ્પમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૬૧) ચ, ‘‘નિગ્રોધકપ્પો ઇતિ તસ્સ નામં, તયા કતં

ભગવા બ્રાહ્મણસ્સા''તિ ચ એવમાદીસુ (સુ॰ નિ॰ ૩૪૬) પઞ્ઞત્તિયં. ''અલઙ્કતો કપ્પિતકેસમસ્સૂ''તિ એવમાદીસુ (જા॰ ૨.૨૨.૧૩૬૮) છેદને. ''કપ્પતિ દ્વઙ્ગુલકપ્પો''તિઆદીસુ (ચૂળવ॰ ૪૪૬) વિકપ્પે. ''અત્થિ કપ્પો નિપજ્જિતુ''ન્તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૮.૮૦) લેસે. ''કેવલકપ્પં જેતવનં ઓભાસેત્વા''તિઆદીસુ સમન્તભાવે. ''તિટ્ઠતુ, ભન્તે, ભગવા કપ્પં, તિટ્ઠતુ સુગતો કપ્પ''ન્તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૧૭૮; ઉદા॰ ૫૧) એત્થ આયુકપ્પે. ''કીવ દીઘો નુ ખો, ભન્તે, કપ્પો''તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૨૮-૧૨૯) એત્થ મહાકપ્પે. આદિસદ્દેન ''સત્થુકપ્પેન વત કિર, ભો, મયં સાવકેન સદ્ધિં મન્તયમાના ન જાનિમ્હા''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૬૦) એત્થ પટિભાગે. ''કપ્પો નટ્ઠો હોતિ. કપ્પકતોકાસો જિણ્ણો હોતી''તિ (પાચિ॰ ૩૭૧) એત્થ વિનયકપ્પે. ઇધ પન મહાકપ્પે દટ્ઠબ્બો. તસ્મા કપ્પે ચ સતસહસ્સેતિ મહાકપ્પાનં સતસહસ્સાનન્તિ અત્થો (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૯; ૩.૨૭૫; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૧; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩.૧૨૮; ખુ॰ પા॰ અટ્ઠ॰ ૫.મઙ્ગલસુત્ત, એવમિચ્ચાદિપાઠવણ્ણના; સુ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.મઙ્ગલસુત્તવણ્ણના; ચરિયા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા.૧; ચૂળનિ॰ અટ્ઠ॰ ખગ્ગવિસાણસુત્તનિદ્દેસવણ્ણના). **ચતુરો ચ અસઙ્ખિયે**તિ ''ચતુન્નં અસઙ્ખ્યેય્યાનં મત્થકે''તિ વચનસેસો દટ્ઠબ્બો. કપ્પસતસહસ્સાધિકાનં ચતુન્નં અસઙ્ખ્યેય્યાનં મત્થકેતિ અત્થો. **અમરં નામ નગર**ન્તિ ''અમર''ન્તિ ચ ''અમરવતી''તિ ચ લદ્ધનામં નગરં અહોસિ. કેચિ પનેત્થ અઞ્ઞેનાપિ પકારેન વણ્ણયન્તિ, કિં તેહિ, નામમત્તં પનેતં તસ્સ નગરસ્સ. **દસ્સનેય્ય**ન્તિ સુવિભત્તવિચિત્ર-ચચ્ચરદ્વાર-ચતુક્કસિઙ્ઘાટિક-પાકાર-પરિક્ખેપપાસાદ- હમ્મિય-ભવન-સમલઙ્કતત્તા દસ્સનીયં. **મનોરમ**ન્તિ સમસુચિપરમરમણીયભૂમિભાગત્તા છાયૂદકસમ્પન્નત્તા સુલભાહારત્તા સબ્બોપકરણયુત્તત્તા ચ સમિદ્ધત્તા દેવમનુસ્સાદીનં મનો રમયતીતિ મનોરમં.

દસહિ સદ્દેહિ અવિવિત્તન્તિ હત્થિસદ્દેન અસ્સસદ્દેન રથસદ્દેન ભેરિસદ્દેન સઙ્ખસદ્દેન મુદિઙ્ગસદ્દેન વીણાસદ્દેન ગીતસદ્દેન સમ્મતાળસદ્દેન ''ભુઞ્જથ પિવથ ખાદથા''તિ દસમેન સદ્દેનાતિ; ઇમેહિ દસહિ સદ્દેહિ અવિવિત્તં અહોસિ, સબ્બકાલં અનુપમુસ્સવસમજ્જનાટકા કીળન્તીતિ અત્થો. **અન્નપાનસમાયુત**ન્તિ અન્નેન ચતુબ્બિધેનાહારેન ચ પાનેન ચ સુટ્ઠુ આયુતં અન્નપાનસમાયુતં, ઇમિના સુભિક્ખતા દસ્સિતા, બહુઅન્નપાનસમાયુતન્તિ અત્થો.

ઇદાનિ તે દસ સદ્દે વત્થુતો દસ્સનત્થં –

''હત્થિસદ્દં અસ્સસદ્દં, ભેરિસઙ્ખરથાનિ ચ;
ખાદથ પિવથ ચેવ, અન્નપાનેન ઘોસિત''ન્તિ. – વુત્તં;

તત્થ **હત્થિસદ્દ**ન્તિ હત્થીનં કોઞ્ચનાદસદ્દેન, કરણત્થે ઉપયોગવચનં દટ્ઠબ્બં. એસ નયો સેસપદેસુપિ. **ભેરિસઙ્ખરથાનિ ચા**તિ ભેરિસદ્દેન ચ સઙ્ખસદ્દેન ચ રથસદ્દેન ચાતિ અત્થો. લિઙ્ગવિપરિયાસેન વુત્તં, 'ખાદથ પિવથા'તિ એવમાદિનયપ્પવત્તેન અન્નપાનપટિસંયુત્તેન ઘોસિતં અભિનાદિતન્તિ અત્થો. એત્થાહ – તેસં પન સદ્દાનં એકદેસોવ દસ્સિતો, ન સકલોતિ? ન એકદેસો સકલો દસવિધો દસ્સિતોવ. કથં? ભેરિસદ્દેન મુદિઙ્ગસદ્દો સઙ્ગહિતો, સઙ્ખસદ્દેન વીણાગીતસમ્મતાળસદ્દા સઙ્ગહિતાતિ દસેવ દસ્સિતા.

એવં એકેન પરિયાયેન નગરસમ્પત્તિં વણ્ણેત્વા પુન તમેવ દસ્સેતું –

3. ''નગરં સબ્બઙ્ગસમ્પન્નં, સબ્બકમ્મમુપાગતં, સત્તરતનસમ્પન્નં, નાનાજનસમાકુલં;
સમિદ્ધં દેવનગરંવ, આવાસં પુઞ્ઞકમ્મિન''ન્તિ. – વુત્તં;

તત્થ **સબ્બઙ્ગસમ્પન્ન**ન્તિ પાકારગોપુરટ્ટાલકાદિસબ્બનગરાવયવસમ્પન્નં, પરિપુણ્ણસબ્બવિત્તૂપકરણધનધઞ્ઞતિણકટ્ઠોદકન્તિ વા અત્થો. **સબ્બકમ્મમુપાગત**ન્તિ સબ્બકમ્મન્તેન ઉપગતં, સમુપગતસબ્બકમ્મન્તન્તિ અત્થો. **સત્તરતનસમ્પન્ન**ન્તિ પરિપુણ્ણમુત્તાદિસત્તરતનં, ચક્કવત્તિનિવાસભૂમિતો વા હત્થિરતનાદીહિ સત્તરતનેહિ સમ્પન્નં. **નાનાજનસમાકુલ**ન્તિ નાનાવિધદેસભાસેહિ જનેહિ સમાકુલં. **સમિદ્ધ**ન્તિ મનુસ્સોપભોગસબ્બોપકરણેહિ સમિદ્ધં ફીતં. **દેવનગરં વા**તિ દેવનગરં વિય આલકમન્દા વિય અમરવતી સમિદ્ધન્તિ વુત્તં હોતિ. **આવાસં પુઞ્ઞકમ્મિન**ન્તિ આવસન્તિ એત્થ પુઞ્ઞકમ્મિનો જનાતિ આવાસો. ''આવાસો''તિ વત્તબ્બે ''આવાસ''ન્તિ લિઙ્ગભેદં કત્વા વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. પઞ્ઞાયતિ તેનાતિ પુઞ્ઞં, કુલરૂપમહાભોગિસ્સરિયવસેન પઞ્ઞાયતીતિ અત્થો. પુનાતીતિ વા પુઞ્ઞં. સબ્બકુસલમલરજાપવાહકત્તા પુઞ્ઞં કમ્મં યેસં અત્થિ તે પુઞ્ઞકમ્મિનો, તેસં પુઞ્ઞકમ્મિનં આવાસભૂતન્તિ અત્થો.

તત્થ **સુમેધો** નામ બ્રાહ્મણો પટિવસતિ ઉભતો સુજાતો માતિતો ચ પિતિતો ચ, સંસુદ્ધગહણિકો યાવ સત્તમા કુલપરિવટ્ટા અક્ખિત્તો અનુપકુટ્ઠો જાતિવાદેન, અભિરૂપો દસ્સનીયો પાસાદિકો પરમાય વણ્ણપોક્ખરતાય સમન્નાગતો, સો તિણ્ણં વેદાનં પારગૂ અહોસિ સનિઘણ્ડુકેટુભાનં સાક્ખરપ્પભેદાનં ઇતિહાસપઞ્ચમાનં પદકો વેય્યાકરણો અનવયો લોકાયતમહાપુરિસલક્ખણેસુ. તસ્સ પન દહરકાલેયેવ માતાપિતરો કાલમકંસુ. અથસ્સ રાસિવડ્ઢકો અમચ્ચો આયપોત્થકં આહરિત્વા સુવણ્ણરજતમણિમુત્તાદિવિવિધરતનભરિતે ગબ્ભે વિવરિત્વા – ''એત્થકં તે, કુમાર, માતુ સન્તકં, એત્થકં પિતુ સન્તકં, એત્થકં અય્યકપય્યકાન''ન્તિ યાવ સત્તમા કુલપરિવટ્ટા ધનં આચિક્ખિત્વા – ''એતં પટિપજ્જાહી''તિ નિય્યાતેસિ. સો ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા પુઞ્ઞાનિ કરોન્તો અગારં અજ્ઝાવસિ. તેન વુત્તં –

૪. ''નગરે અમરવતિયા, સુમેધો નામ બ્રાહ્મણો;
અનેકકોટિસન્નિચયો, પહૂતધનધઞ્ઞવા.

૫. ''અજ્ઝાયકો મન્તધરો, તિણ્ણં વેદાન પારગૂ;
લક્ખણે ઇતિહાસે ચ, સધમ્મે પારમિં ગતો''તિ.

તત્થ **નગરે અમરવતિયા**તિ અમરવતીસઙ્ખાતે નગરે. **સુમેધો નામા**તિ એત્થ ''મેધા''તિ પઞ્ઞા વુચ્ચતિ. સા તસ્સ સુન્દરા પસત્થાતિ સુમેધોતિ પઞ્ઞાયિત્થ. **બ્રાહ્મણો**તિ બ્રહ્મં અણતિ સિક્ખતીતિ બ્રાહ્મણો, મન્તે સજ્ઝાયતીતિ અત્થો . અક્ખરચિન્તકા પન ''બ્રહ્મુનો અપચ્ચં બ્રાહ્મણો''તિ વદન્તિ. અરિયા પન બાહિતપાપત્તા બ્રાહ્મણાતિ. **અનેકકોટિસન્નિચયો**તિ કોટીનં સન્નિચયો કોટિસન્નિચયો, અનેકો કોટિસન્નિચયો યસ્સ સોયં અનેકકોટિસન્નિચયો, અનેકકોટિ ધનસન્નિચયોતિ અત્થો. **પહૂતધનધઞ્ઞવા**તિ બહુલધનધઞ્ઞવા. પુરિમં ભૂમિગતગબ્ભગતધનધઞ્ઞવસેન વુત્તં, ઇદં નિચ્ચપરિભોગૂપગતધનધઞ્ઞવસેન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

અજ્ઝાયકોતિ ન ઝાયતીતિ અજ્ઝાયકો, ઝાનભાવનારહિતોતિ અત્થો. વુત્તઞ્હેતં – ''ન દાનિમે ઝાયન્તીતિ. ન દાનિમે ઝાયન્તીતિ ખો, વાસેટ્ઠ, 'અજ્ઝાયકા અજ્ઝાયકા' ત્વેવ તતિયં અક્ખરં ઉપનિબ્બત્ત''ન્તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૧૩૨) એવં પઠમકપ્પિકકાલે ઝાનવિરહિતાનં બ્રાહ્મણાનં ગરહવચનં ઉપ્પન્નં. ઇદાનિ મન્તં ઝાયતીતિ અજ્ઝાયકો, મન્તે પરિવત્તેતીતિ ઇમિના અત્થેન પસંસવચનં કત્વા વોહરન્તિ. મન્તે ધારેતીતિ **મન્તધરો**. **તિણ્ણં વેદાન**ન્તિ ઇરુવેદયજુવેદસામવેદાનં તિણ્ણં વેદાનં. અયં પન **વેદ**-સદ્દો ઞાણસોમનસ્સગન્થેસુ દિસ્સતિ. તથા હેસ

– ‘‘યં બ્રાહ્મણં વેદગુમાભિજઞ્ઞા, અકિઞ્ચનં કામભવે અસત્ત’’ન્તિઆદીસુ (સુ॰ નિ॰ ૧૦૬૫) ઞાણે દિસ્સતિ. ‘‘યે વેદજાતા વિચરન્તિ લોકે’’તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૫૭) સોમનસ્સે. ‘‘તિણ્ણં વેદાનં પારગૂ સનિઘણ્ડુકેટુભાન’’ન્તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૫૬) ગન્થે. ઇધાપિ ગન્થે (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૭૫). **પારગૂ**તિ તિણ્ણં વેદાનં ઓટ્ઠપહતકરણમત્તેન પારં ગતોતિ પારગૂ. **લક્ખણે**તિ ઇત્થિલક્ખણપુરિસલક્ખણમહાપુરિસલક્ખણાદિકે લક્ખણે. **ઇતિહાસે**તિ ઇતિહ આસ, ઇતિહ આસાતિ ઈદિસવચનપટિસંયુત્તે પુરાણસઞ્ઞાતે ગન્થવિસેસે. **સધમ્મે**તિ બ્રાહ્મણાનં સકે ધમ્મે, સકે આચરિયકે વા. **પારમિં ગતો**તિ પારં ગતો, દિસાપામોક્ખો આચરિયો અહોસીતિ અત્થો.

અથેકદિવસં સો દસગુણગણારાધિતપણ્ડિતો સુમેધપણ્ડિતો ઉપરિપાસાદવરતલે રહોગતો હુત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસિન્નો ચિન્તેસિ – ‘‘પુનબ્ભવે પટિસન્ધિગ્ગહણં નામ દુક્ખં, તથા નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને સરીરભેદનં, અહઞ્ચ જાતિધમ્મો, જરાધમ્મો, બ્યાધિધમ્મો, મરણધમ્મો, એવંભૂતેન મયા અજાતિં અજરં અબ્યાધિં અમરણં સુખં સિવં નિબ્બાનં પરિયેસિતું વટ્ટતિ, અવસ્સં ભવચારકતો મુચ્ચિત્વા નિબ્બાનગામિના એકેન મગ્ગેન ભવિતબ્બ’’ન્તિ. તેન વુત્તં –

૬. ‘‘રહોગતો નિસીદિત્વા, એવં ચિન્તેસહં તદા;
દુક્ખો પુનબ્ભવો નામ, સરીરસ્સ ચ ભેદનં.

૭. ‘‘જાતિધમ્મો જરાધમ્મો, બ્યાધિધમ્મો સહં તદા;
અજરં અમરં ખેમં, પરિયેસિસ્સામિ નિબ્બુતિં.

૮. ‘‘યંનૂનિમં પૂતિકાયં, નાનાકુણપપૂરિતં;
છડ્ડયિત્વાન ગચ્છેય્યં, અનપેક્ખો અનત્થિકો.

૯. ‘‘અત્થિ હેહિતિ સો મગ્ગો, ન સો સક્કા ન હેતુયે;
પરિયેસિસ્સામિ તં મગ્ગં, ભવતો પરિમુત્તિયા’’તિ.

એત્થ પન ગાથાસમ્બન્ધઞ્ચ અનુત્તાનપદાનમત્થઞ્ચ વત્વાવ ગમિસ્સામ. તત્થ **રહોગતો**તિ રહસિ ગતો, રહસિ ઠાને નિસિન્નો. **એવં ચિન્તેસહ**ન્તિ એવં ચિન્તેસિં અહં. એવન્તિ ઇમિના ચિન્તનાકારં દસ્સેતિ. **તદા**તિ તસ્મિં સુમેધપણ્ડિતકાલે. ‘‘એવં ચિન્તેસહ’’ન્તિ ભગવા ઇમિના અત્તના સદ્ધિં સુમેધપણ્ડિતં એકત્તં કરોતિ. તસ્મા તદા સો સુમેધો અહમેવાતિ પકાસેન્તો ‘‘એવં ચિન્તેસહં તદા’’તિ ભગવા ઉત્તમપુરિસવસેનાહ. **જાતિધમ્મો**તિ જાતિસભાવો. એસ નયો સેસપદેસુપિ. **નિબ્બુતિ**ન્તિ નિબ્બાનં.

યંનૂનાતિ પરિવિતક્કનત્થે નિપાતો, યદિ પનાહન્તિ અત્થો. **પૂતિકાય**ન્તિ પૂતિભૂતં કાયં. **નાનાકુણપપૂરિત**ન્તિ મુત્ત-કરીસ-પુબ્બલોહિત-પિત્ત-સેમ્હ-ખેળસિઙ્ઘાણિકાદિઅનેકકુણપપૂરિતં. **અનપેક્ખો**તિ અનાલયો. **અત્થી**તિ અવસ્સં ઉપલબ્ભતિ. **હેહિતી**તિ ભવિસ્સતિ, પરિવિતક્કનવચનમિદં. **ન સો સક્કા ન હેતુયે**તિ તેન મગ્ગેન ન સક્કા ન ભવિતું. સો પન મગ્ગો **હેતુયે**તિ હેતુભાવાય ન ન હોતિ, હેતુયેવાતિ અત્થો. **ભવતો પરિમુત્તિયા**તિ ભવબન્ધનવિમુત્તિયાતિ અત્થો.

ઇદાનિ અત્તના પરિવિતક્કિતમત્થં સમ્પાદયિતું “**યથાપી**”તિ આદિમાહ. યથા હિ લોકે દુક્ખસ્સ પટિપક્ખભૂતં સુખં નામ અત્થિ, એવં ભવે સતિ તપ્પટિપક્ખેન વિભવેનાપિ ભવિતબ્બં , યથા ચ ઉણ્હે સતિ તસ્સ વૂપસમભૂતં સીતલમ્પિ અત્થિ, એવં રાગાદિઅગ્ગીનં વૂપસમેન નિબ્બાનેન ભવિતબ્બં. યથા ચ પાપસ્સ લામકસ્સ ધમ્મસ્સ પટિપક્ખભૂતો કલ્યાણો અનવજ્જધમ્મોપિ અત્થિયેવ, એવમેવ પાપિકાય જાતિયા સતિ સબ્બજાતિખેપનતો અજાતિસઙ્ખાતેન નિબ્બાનેનાપિ ભવિતબ્બમેવાતિ. તેન વુત્તં –

૧૦. ‘‘યથાપિ દુક્ખે વિજ્જન્તે, સુખં નામપિ વિજ્જતિ;
એવં ભવે વિજ્જમાને, વિભવોપિચ્છિતબ્બકો.

૧૧. ‘‘યથાપિ ઉણ્હે વિજ્જન્તે, અપરં વિજ્જતિ સીતલં;
એવં તિવિધગ્ગિ વિજ્જન્તે, નિબ્બાનં ઇચ્છિતબ્બકં.

૧૨. ‘‘યથાપિ પાપે વિજ્જન્તે, કલ્યાણમપિ વિજ્જતિ;
એવમેવ જાતિ વિજ્જન્તે, અજાતિપિચ્છિતબ્બક’’ન્તિ.

તત્થ **યથાપી**તિ ઓપમ્મત્થે નિપાતો. **સુખન્તિ** કાયિકચેતસિકસુખં, સુટ્ઠુ દુક્ખં ખણતીતિ સુખં. **ભવે**તિ જનને. **વિભવો**તિ અજનનં, જનને વિજ્જમાને અજનનધમ્મોપિ ઇચ્છિતબ્બો. **તિવિધગ્ગિ વિજ્જન્તે**તિ તિવિધે રાગાદિકે અગ્ગિમ્હિ વિજ્જમાનેતિ અત્થો. **નિબ્બાનન્તિ** તસ્સ તિવિધસ્સ રાગાદિઅગ્ગિસ્સ નિબ્બાપનં ઉપસમનં નિબ્બાનઞ્ચ ઇચ્છિતબ્બં. **પાપે**તિ અકુસલે લામકે. **કલ્યાણમપી**તિ કુસલમપિ. **એવમેવા**તિ એવમેવં. **જાતિ વિજ્જન્તે**તિ જાતિયા વિજ્જમાનાયાતિ અત્થો. લિઙ્ગભેદઞ્ચ વિભત્તિલોપઞ્ચ કત્વા વુત્તં. **અજાતિપી**તિ જાતિખેપનં અજાતિનિબ્બાનમ્પિ ઇચ્છિતબ્બં.

અથાહં પરમ્પિ ચિન્તેસિં – ‘‘યથા નામ ગૂથરાસિમ્હિ નિમુગ્ગેન પુરિસેન દૂરતોવ કમલકુવલયપુણ્ડરીકસણ્ડમણ્ડિતં વિમલસલિલં તળાકં દિસ્વા – ‘કતરેન નુ ખો મગ્ગેન તત્થ ગન્તબ્બ’ન્તિ તળાકં ગવેસિતું યુત્તં. યં તસ્સ અગવેસનં, ન સો તસ્સ તળાકસ્સ દોસો, તસ્સ પુરિસસ્સેવ દોસો. એવમેવ કિલેસમલધોવને અમતમહાતળાકે વિજ્જમાને યં તસ્સ અગવેસનં, ન સો અમતસઙ્ખાતસ્સ નિબ્બાનમહાતળાકસ્સ દોસો, પુરિસસ્સેવ દોસો. યથા પન ચોરેહિ સંપરિવારિતો પુરિસો પલાયનમગ્ગે વિજ્જમાનેપિ સચે સો ન પલાયતિ, ન સો તસ્સ મગ્ગસ્સ દોસો, તસ્સ પુરિસસ્સેવ દોસો. એવમેવ કિલેસચોરેહિ પરિવારેત્વા ગહિતસ્સ પુરિસસ્સ વિજ્જમાનેયેવ નિબ્બાનમહાનગરગામિમ્હિ સિવે મહામગ્ગે તસ્સ મગ્ગસ્સ અગવેસનં નામ ન મગ્ગસ્સ દોસો, પુરિસસ્સેવ દોસો. યથા બ્યાધિપીળિતો પુરિસો વિજ્જમાને બ્યાધિતિકિચ્છકે વેજ્જે સચે તં વેજ્જં ગવેસિત્વા તં બ્યાધિં ન તિકિચ્છાપેતિ, ન સો વેજ્જસ્સ દોસો, તસ્સ પુરિસસ્સેવ દોસો. એવમેવ પન યો કિલેસબ્યાધિપરિપીળિતો કિલેસવૂપસમમગ્ગકોવિદં વિજ્જમાનમેવ આચરિયં ન ગવેસતિ, તસ્સેવ દોસો, ન કિલેસબ્યાધિવિનાયકસ્સ આચરિયસ્સ દોસો’’તિ. તેન વુત્તં –

૧૩. ‘‘યથા ગૂથગતો પુરિસો, તળાકં દિસ્વાન પૂરિતં;
ન ગવેસતિ તં તળાકં, ન દોસો તળાકસ્સ સો.

૧૪. ‘‘એવં કિલેસમલધોવં, વિજ્જન્તે અમતન્તળે;

ન ગવેસતિ તં તળાકં, ન દોસો અમતન્તળે.

૧૫. ‘‘યથા અરીહિ પરિરુદ્ધો, વિજ્જન્તે ગમનમ્પથે;
ન પલાયતિ સો પુરિસો, ન દોસો અઞ્જસસ્સ સો.

૧૬. ‘‘એવં કિલેસપરિરુદ્ધો, વિજ્જમાને સિવે પથે;
ન ગવેસતિ તં મગ્ગં, ન દોસો સિવમઞ્જસે.

૧૭. ‘‘યથાપિ બ્યાધિતો પુરિસો, વિજ્જમાને તિકિચ્છકે;
ન તિકિચ્છાપેતિ તં બ્યાધિં, ન દોસો સો તિકિચ્છકે.

૧૮. ‘‘એવં કિલેસબ્યાધીહિ, દુક્ખિતો પતિપીળિતો;
ન ગવેસતિ તં આચરિયં, ન દોસો સો વિનાયકે’’તિ.

તત્થ **ગૂથગતો**તિ ગૂથકૂપગતો, ગૂથેન ગતો મક્ખિતો વા. **કિલેસમલધોવ**ન્તિ કિલેસમલસોધને, ભુમ્મત્થે પચ્ચત્તવચનં. **અમતન્તળે**તિ અમતસઞ્ઞાતસ્સ તળાકસ્સ, સામિઅત્થે ભુમ્મવચનં દટ્ઠબ્બં, અનુસ્સરં પક્ખિપિત્વા વુત્તં. **અરીહી**તિ પચ્ચત્થિકેહિ. **પરિરુદ્ધો**તિ સમન્તતો નિરુદ્ધો. **ગમનમ્પથે**તિ ગમનપથે. છન્દાવિનાસત્થં અનુસ્સરાગમનં કત્વા વુત્તં. **ન પલાયતી**તિ યદિ ન પલાયેય્ય. **સો પુરિસો**તિ સો ચોરેહિ પરિરુદ્ધો પુરિસો. **અઞ્જસસ્સા**તિ મગ્ગસ્સ. મગ્ગસ્સ હિ –

‘‘મગ્ગો પન્થો પથો પજ્જો, અઞ્જસં વટુમાયનં;
નાવા ઉત્તરસેતુ ચ, કુલ્લો ચ ભિસિ સઙ્કમો’’તિ. (ચૂળનિ॰ પારાયનત્થુતિગાથાનિદ્દેસ ૧૦૧) –

બહૂનિ નામાનિ. સ્વાયમિધ અઞ્જસનામેન વુત્તો. **સિવે**તિ સબ્બુપદ્દવાભાવતો સિવે. **સિવમઞ્જસે**તિ સિવસ્સ અઞ્જસસ્સાતિ અત્થો. **તિકિચ્છકે**તિ વેજ્જે. **ન તિકિચ્છાપેતી**તિ ન તિકિચ્છાપેય્ય. **ન દોસો સો તિકિચ્છકે**તિ તિકિચ્છકસ્સ દોસો નત્થિ, બ્યાધિતસ્સેવ દોસોતિ અત્થો. **દુક્ખિતો**તિ સઞ્જાતકાયિકચેતસિકદુક્ખો. **આચરિય**ન્તિ મોક્ખમગ્ગાચરિયં. **વિનાયકે**તિ આચરિયસ્સ.

એવં પનાહં ચિન્તેત્વા ઉત્તરિમ્પિ એવં ચિન્તેસિં – ‘‘યથાપિ મણ્ડનકજાતિકો પુરિસો કણ્ઠે આસત્તં કુણપં છડ્ડેત્વા સુખી ગચ્છેય્ય, એવં મયાપિ ઇમં પૂતિકાયં છડ્ડેત્વા અનપેક્ખેન નિબ્બાનમહાનગરં પવિસિતબ્બં. યથા ચ નરનારિયો ઉક્કારભૂમિયં ઉચ્ચારપસ્સાવં કત્વા ન તં ઉચ્છઙ્ગેન વા આદાય દસન્તે વા વેઠેત્વા આદાય ગચ્છન્તિ, અથ ખો જિગુચ્છમાના ઓલોકેતુમ્પિ અનિચ્છન્તા અનપેક્ખા છડ્ડેત્વા ગચ્છન્તિ, એવં મયાપિ ઇમં પૂતિકાયં અનપેક્ખેન છડ્ડેત્વા અમતં નિબ્બાનનગરં પવિસિતું વટ્ટતિ. યથા ચ નાવિકા નામ જજ્જરં નાવં ઉદકગાહિનિં છડ્ડેત્વા અનપેક્ખાવ ગચ્છન્તિ, એવમહમ્પિ ઇમં નવહિ વણમુખેહિ પગ્ઘરન્તં કાયં છડ્ડેત્વા અનપેક્ખો નિબ્બાનમહાનગરં પવિસિસ્સામિ . યથા ચ કોચિ પુરિસો મુત્તામણિવેળુરિયાદીનિ નાનાવિધાનિ રતનાનિ આદાય ચોરેહિ સદ્ધિં મગ્ગં ગચ્છન્તો અત્તનો રતનવિનાસભયેન તે ચોરે છડ્ડેત્વા ખેમં મગ્ગં ગણ્હાતિ, એવમયમ્પિ પૂતિકાયો રતનવિલોપકચોરસદિસો. સચાહં એત્થ તણ્હં કરિસ્સામિ, અરિયમગ્ગકુસલધમ્મરતનાનિ મે

નસ્સિસ્સન્તિ, તસ્મા મયા ઇમં મહાચોરસદિસં કરજકાયં છડ્ડેત્વા નિબ્બાનમહાનગરં પવિસિતું વટ્ટતી’’તિ. તેન વુત્તં –

૧૯. ‘‘યથાપિ કુણપં પુરિસો, કણ્ઠે બદ્ધં જિગુચ્છિય;
મોચયિત્વાન ગચ્છેય્ય, સુખી સેરી સયંવસી.

૨૦. ‘‘તથેવિમં પૂતિકાયં, નાનાકુણપસઞ્ચયં;
છડ્ડયિત્વાન ગચ્છેય્યં, અનપેક્ખો અનત્થિકો.

૨૧. ‘‘યથા ઉચ્ચારટ્ઠાનમ્હિ, કરીસં નરનારિયો;
છડ્ડયિત્વાન ગચ્છન્તિ, અનપેક્ખા અનત્થિકા.

૨૨. ‘‘એવમેવાહં ઇમં કાયં, નાનાકુણપપૂરિતં;
છડ્ડયિત્વાન ગચ્છિસ્સં, વચ્ચં કત્વા યથા કુટિં.

૨૩. ‘‘યથાપિ જજ્જરં નાવં, પલુગ્ગં ઉદગાહિનિં;
સામી છડ્ડેત્વા ગચ્છન્તિ, અનપેક્ખા અનત્થિકા.

૨૪. ‘‘એવમેવાહં ઇમં કાયં, નવચ્છિદ્દં ધુવસ્સવં;
છડ્ડયિત્વાન ગચ્છિસ્સં, જિણ્ણનાવંવ સામિકા.

૨૫. ‘‘યથાપિ પુરિસો ચોરેહિ, ગચ્છન્તો ભણ્ડમાદિય;
ભણ્ડચ્છેદભયં દિસ્વા, છડ્ડયિત્વાન ગચ્છતિ.

૨૬. ‘‘એવમેવ ઇમં કાયો, મહાચોરસમો વિય;
પહાયિમં ગમિસ્સામિ, કુસલચ્છેદનાભયા’’તિ.

તત્થ **યથાપિ કુણપં પુરિસો**તિ યથાપિ દહરો યુવા મણ્ડનકજાતિકો પુરિસો અહિકુણપેન વા કુક્કુરકુણપેન વા મનુસ્સકુણપેન વા કણ્ઠે આસત્તેન અટ્ટીયિત્વા હરાયિત્વા જિગુચ્છિત્વા તં કુણપં મોચેત્વા ગચ્છેય્ય. **સુખી**તિ સુખિતો. **સેરી**તિ યથિચ્છકવિહારી. **નાનાકુણપસઞ્ચય**ન્તિ અનેકવિધકુણપરાસિભૂતં ‘‘નાનાકુણપપૂરિત’’ન્તિપિ પાઠો.

ઉચ્ચારટ્ઠાનમ્હીતિ ઉચ્ચારેન્તિ વચ્ચં કરોન્તિ એત્થાતિ ઉચ્ચારો, ઉચ્ચારો ચ સો ઠાનં ચેતિ ઉચ્ચારટ્ઠાનં. અથ વા ઉસ્સાસિય્યતીતિ ઉસ્સાસો, વચ્ચસ્સેતં નામં, તસ્સ ઠાનં ઉસ્સાસટ્ઠાનં, તસ્મિં **ઉસ્સાસટ્ઠાનમ્હિ**, ઉક્કારટ્ઠાનેતિ અત્થો. **વચ્ચં કત્વા યથા કુટિ**ન્તિ વચ્ચં કત્વા કુટિં નરનારિયો વિયાતિ અત્થો.

જજ્જરન્તિ જિણ્ણં. **પલુગ્ગ**ન્તિ પલુજ્જન્તિં, વિકિરન્તિન્તિ અત્થો. **ઉદગાહિનિ**ન્તિ ઉદકગાહિનિં . **સામી**તિ નાવાસામિકા. **નવચ્છિદ્દ**ન્તિ ચક્ખુસોતાદીહિ નવહિ વણમુખેહિ છિદ્દાવચ્છિદ્દેહિ યુત્તત્તા નવચ્છિદ્દં. **ધુવસ્સવ**ન્તિ ધુવનિસ્સન્દં, નિચ્ચં પગ્ઘરણાસુચિન્તિ અત્થો.

ભણ્ડમાદિયાતિ યંકિઞ્ચિ રતનાદિકં ભણ્ડં આદિય. **ભણ્ડચ્છેદભયં દિસ્વા**તિ ભણ્ડસ્સ અચ્છિન્દનેન ભયં દિસ્વાતિ અત્થો. **એવમેવા**તિ સો ભણ્ડમાદાય ગચ્છન્તો પુરિસો વિય. **અયં કાયો**તિ અયં પન કુચ્છિતાનં પરમજેગુચ્છાનં આયોતિ કાયો. **આયો**તિ ઉપત્તિટ્ઠાનં. આયન્તિ તતોતિ આયો, કુચ્છિતા કેસાદયો. ઇતિ કુચ્છિતાનં કેસાદીનં આયોતિ કાયો. **મહાચોરસમો વિયા**તિ ચક્ખુઆદીહિ રૂપાદીસુ પિયરૂપેસુ સારજ્જનાદિવસેન પાણાતિપાતાદિન્નાદાનાદિચોરો હુત્વા સબ્બકુસલં વિલુમ્પતીતિ મહાચોરસમો. તસ્મા યથા સો રતનભણ્ડમાદાય ચોરેહિ સદ્ધિં ગચ્છન્તો પુરિસો તે ચોરે પહાય ગચ્છતિ, એવમેવાહમ્પિ ઇમં મહાચોરસમં કાયં પહાય અત્તનો સોત્થિભાવકરં મગ્ગં ગવેસિતું ગમિસ્સામીતિ અત્થસમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. **કુસલચ્છેદનાભયા**તિ કુસલધમ્મવિલોપનભયેનાતિ અત્થો.

અથેવં સુમેધપણ્ડિતો નાનાવિધાહિ ઉપમાહિ નેક્ખમ્મકારણં ચિન્તેત્વા પુનપિ ચિન્તેસિ – ''ઇમં મહાધનરાસિં સંહરિત્વા મય્હં પિતુપિતામહાદયો પરલોકં ગચ્છન્તા એકકહાપણમ્પિ ગહેત્વા ન ગતા, મયા પન ગહેત્વા ગમનકારણં કાતું વટ્ટતી''તિ ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસિ – ''અહં, મહારાજ, જાતિજરાદીહિ ઉપદ્દુતહદયો અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સામિ, મય્હં અનેકકોટિસતસહસ્સં ધનં અત્થિ, તં દેવો પટિપજ્જતૂ''તિ. રાજા આહ – ''ન મય્હં તે ધનેન અત્થો, ત્વંયેવ યથિચ્છકં કરોહી''તિ.

સો ચ ''સાધુ દેવા''તિ નગરે ભેરિં ચરાપેત્વા મહાજનસ્સ દાનં દત્વા વત્થુકામે ચ કિલેસકામે ચ પહાય અમરવરનગરસદિસતો અમરનગરતો નિક્ખમિત્વા એકકોવ નાનામિગગણવન્તે હિમવન્તે **ધમ્મિકં** નામ પબ્બતં નિસ્સાય અસ્સમં કત્વા તત્થ પણ્ણસાલં કત્વા પઞ્ચદોસવિવજ્જિતં ચઙ્કમં માપેત્વા અટ્ઠગુણસમુપેતં અભિઞ્ઞાબલં સમાહરિતું નવદોસસમન્નાગતં સાટકં પજહિત્વા દ્વાદસગુણમુપાગતં વાકચીરં નિવાસેત્વા પબ્બજિ. એવં પન સો પબ્બજિતો અટ્ઠદોસસમાકિણ્ણં પણ્ણસાલં પહાય દસગુણસમન્નાગતં રુક્ખમૂલં ઉપગન્ત્વા સબ્બધઞ્ઞવિકતિં પહાય પવત્તફલભોજનો હુત્વા નિસજ્જટ્ઠાનચઙ્કમનવસેન પધાનં પદહન્તો સત્તાહબ્ભન્તરેયેવ અટ્ઠન્નં સમાપત્તીનં પઞ્ચન્નઞ્ચ અભિઞ્ઞાનં લાભી અહોસિ. તેન વુત્તં –

૨૭. ''એવાહં ચિન્તયિત્વાન, નેકકોટિસતં ધનં;
નાથાનાથાનં દત્વાન, હિમવન્તમુપાગમિં.

૨૮. ''હિમવન્તસ્સાવિદૂરે, ધમ્મિકો નામ પબ્બતો;
અસ્સમો સુકતો મય્હં, પણ્ણસાલા સુમાપિતા.

૨૯''ચઙ્કમં તત્થ માપેસિં, પઞ્ચદોસવિવજ્જિતં.

અટ્ઠગુણસમુપેતં, અભિઞ્ઞાબલમાહરિં.

૩૦. ''સાટકં પજહિં તત્થ, નવદોસમુપાગતં;
વાકચીરં નિવાસેસિં, દ્વાદસગુણમુપાગતં.

૩૧. ''અટ્ઠદોસસમાકિણ્ણં, પજહિં પણ્ણસાલકં;
ઉપાગમિં રુક્ખમૂલં, ગુણે દસહુપાગતં.

૩૨. ‘‘વાપિતં રોપિતં ધઞ્ઞં, પજહિં નિરવસેસતો;
અનેકગુણસમ્પન્નં, પવત્તફલમાદિયિં.

૩૩. ‘‘તત્થપ્પધાનં પદહિં, નિસ્સજ્જટ્ઠાનચઙ્કમે;
અબ્ભન્તરમ્હિ સત્તાહે, અભિઞ્ઞાબલપાપુણિ’’ન્તિ.

તત્થ **એવાહ**ન્તિ એવં અહં, હેટ્ઠા વુત્તપ્પકારેન ચિન્તેત્વાતિ અત્થો. **નાથાનાથાન**ન્તિ સનાથાનમનાથાનઞ્ચ અડ્ઢાનઞ્ચેવ દલિદ્દાનઞ્ચ ‘‘અત્થિકા ગણ્હન્તૂ’’તિ સહ કોટ્ઠાગારેહિ દત્વાતિ અત્થો. **હિમવન્તસ્સાવિદૂરે**તિ હિમવન્તપબ્બતરાજસ્સ અવિદૂરે સમીપે. **ધમ્મિકો નામ પબ્બતો**તિ એવંનામકો પબ્બતો. કસ્મા પનાયં ધમ્મિકોતિ? યેભુય્યેન પન બોધિસત્તા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા તં પબ્બતં ઉપનિસ્સાય અભિઞ્ઞાયો નિબ્બત્તેત્વા સમણધમ્મં અકંસુ. તસ્મા સમણધમ્મસ્સ નિસ્સયભૂતત્તા ‘‘ધમ્મિકો’’ત્વેવ પાકટો અહોસિ. **અસ્સમો સુકતો મય્હ**ન્તિઆદિના સુમેધપણ્ડિતેન અસ્સમપણ્ણસાલા ચઙ્કમા સહત્થા માપિતા વિય વુત્તા, ન ચ પન સહત્થા માપિતા, કિન્તુ સક્કેન દેવેન પેસિતે વિસ્સકમ્મુના દેવપુત્તેન નિમ્મિતા. ભગવા પન તદા અત્તનો પુઞ્ઞાનુભાવેન નિબ્બત્તં તં સમ્પદં સન્ધાય – ‘‘સારિપુત્ત, તસ્મિં પબ્બતે –

‘અસ્સમો સુકતો મય્હં, પણ્ણસાલા સુમાપિતા;
ચઙ્કમં તત્થ માપેસિં, પઞ્ચદોસવિવજ્જિત’’’ન્તિ. – આદિમાહ;

તત્થ **પણ્ણસાલા**તિ પણ્ણછદનસાલા. **તત્થા**તિ તસ્મિં અસ્સમપદે. **પઞ્ચદોસવિવજ્જિત**ન્તિ પઞ્ચહિ ચઙ્કમદોસેહિ વિવજ્જિતં. કતમે પઞ્ચ ચઙ્કમદોસા નામ? થદ્ધવિસમતા, અન્તોરુક્ખતા, ગહનચ્છન્નતા, અતિસમ્બાધતા, અતિવિસાલતાતિ ઇમેહિ પઞ્ચહિ દોસેહિ વિવજ્જિતં. ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદેન દીઘતો સટ્ઠિરતનો વિત્થારતો દિયડ્ઢરતનો ચઙ્કમો વુત્તો. અથ વા **પઞ્ચદોસવિવજ્જિત**ન્તિ પઞ્ચહિ નીવરણદોસેહિ વિવજ્જિતં પરિહીનં **અભિઞ્ઞાબલમાહરિ**ન્તિ ઇમિના ઉત્તરપદેન સમ્બન્ધો દટ્ઠબ્બો (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા, સુમેધકથા). **અટ્ઠગુણસમુપેત**ન્તિ ‘‘એવં સમાહિતે ચિત્તે પરિસુદ્ધે પરિયોદાતે અનઙ્ગણે વિગતૂપક્કિલેસે મુદુભૂતે કમ્મનિયે ઠિતે આનેઞ્જપ્પત્તે’’તિ એવં વુત્તેહિ અટ્ઠગુણેહિ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૪૪-૨૪૫; મ॰ નિ॰ ૧.૩૮૪-૩૮૬, ૪૩૧-૪૩૩; પારા॰ ૧૨-૧૪) સમન્નાગતં અભિઞ્ઞાબલં આહરિં આનેસિન્તિ અત્થો.

કેચિ પન ‘‘અટ્ઠહિ સમણસુખેહિ ઉપેતં, અટ્ઠિમાનિ સમણસુખાનિ નામ ધનધઞ્ઞપરિગ્ગહાભાવો, અનવજ્જપિણ્ડપાતપરિયેસનભાવો, નિબ્બુતપિણ્ડભુઞ્જનભાવો, રટ્ઠં પીળેત્વા ધનધઞ્ઞાદીસુ ગણ્હન્તેસુ રાજપુરિસેસુ રટ્ઠપીળનકિલેસાભાવો, ઉપકરણેસુ નિચ્છન્દરાગભાવો, ચોરવિલોપને નિબ્ભયભાવો, રાજરાજમહામત્તેહિ અસંસટ્ઠભાવો, ચતૂસુ દિસાસુ અપ્પટિહતભાવોતિ ઇમેહિ અટ્ઠહિ સમણસુખેહિ (અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાન, સુમેધકથા; ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા) ઉપેતં સમુપેતં અસ્સમં માપેસિ’’ન્તિ અસ્સમેન સમ્બન્ધં કત્વા વદન્તિ, તં પાળિયા ન સમેતિ.

સાટકન્તિ વત્થં. **તત્થા**તિ તસ્મિં અસ્સમે. **નવદોસમુપાગત**ન્તિ, સારિપુત્ત, તત્થ વસન્તો અત્તનો નિવત્થપારુતં મહગ્ઘસાટકં **પજહિં** પરિચ્ચજિં. સાટકં પજહન્તો ચ તત્થ નવ દોસે દિસ્વા પજહિન્તિ દીપેતિ. તાપસપબ્બજ્જં પબ્બજિતાનઞ્હિ સાટકસ્મિં નવ દોસા પકાસિતા. કતમે નવ? સાટકસ્સ મહગ્ઘભાવો, પરપટિબદ્ધભાવો, પરિભોગેન લહુકં કિલિસ્સનભાવો, કિલિટ્ઠો ચ ધોવિતબ્બો પુન રજિતબ્બો ચ હોતિ પરિભોગેન

જીરણભાવો, જિણ્ણસ્સ પુન તુન્નકરણં વા અગ્ગળદાનં વા કાતબ્બં હોતિ પુન પરિયેસનાય દુરભિસમ્ભવભાવો, તાપસપબ્બજ્જાય અનનુચ્છવિકભાવો, પચ્ચત્થિકાનં સાધારણભાવો, યથા નં ન પચ્ચત્થિકા ગણ્હન્તિ, એવં ગોપેતબ્બો હોતિ પરિદહતો વિભૂસનટ્ઠાનભાવો, ગહેત્વા ચરન્તસ્સ મહિચ્છભાવોતિ એતેહિ નવહિ દોસેહિ (અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાન, સુમેધકથા) ઉપગતં સાટકં પહાય વાકચીરં નિવાસેસિન્તિ દીપેતિ. **વાકચીર**ન્તિ મુઞ્જતિણં હીરાહીરં કત્વા ગન્થેત્વા કતં વાકમયચીરં નિવાસનપારુપનત્થાય આદિયિન્તિ અત્થો. **દ્વાદસગુણમુપાગત**ન્તિ દ્વાદસહિ આનિસંસેહિ ઉપેતં. એત્થ **ગુણ**-સદ્દો આનિસંસટ્ઠો ''સતગુણા દક્ખિણા પાટિકઙ્ખિતબ્બા''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૭૯) વિય. **મ**-કારો પદસન્ધિકરો. વાકચીરસ્મિં દ્વાદસાનિસંસા અપ્પગ્ઘતા, અપરાયત્તતા, સહત્થા કાતું સક્કુણેય્યતા, પરિભોગેન જિણ્ણેપિ સિબ્બિતબ્બાભાવો, ચોરભયાભાવો પરિયેસન્તસ્સ સુખેન કરણભાવો, તાપસપબ્બજ્જાય સારુપ્પભાવો, સેવમાનસ્સ વિભૂસનટ્ઠાનાભાવો, ચીવરપ્પચ્ચયે અપ્પિચ્છભાવો , પરિભોગસુખભાવો, વાકુપ્પત્તિયા સુલભભાવો, વાકચીરે નટ્ઠેપિ અનપેક્ખભાવોતિ ઇમેહિ દ્વાદસહિ ગુણેહિ સમ્પન્નં (અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાન, સુમેધકથા; ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા).

અથ સુમેધપણ્ડિતો તત્થ પણ્ણસાલાયં વિહરન્તો પચ્ચૂસસમયે પચ્ચુટ્ઠાય અત્તનો નિક્ખમનકારણં પચ્ચવેક્ખમાનો એવં કિર ચિન્તેસિ – ''અહં પન નવકનકકટકનૂપુરાદિસઙ્ઘટ્ટનસદ્દસમ્મિસ્સિત-મધુરહસિતકથિતગેહજનરમણીયં ઉળારવિભવસોભિતં સુરવરભવનાકારમગારં ખેળપિણ્ડં વિય પહાય વિવેકારામતાય સબ્બજનપાપપવાહનં તપોવનં પવિટ્ઠોસ્મિ, ઇધ પન મે પણ્ણસાલાય વાસો દુતિયો ઘરાવાસો વિય હોતિ, હન્દાહં રુક્ખમૂલે વસેય્ય''ન્તિ. તેન વુત્તં –

૩૧. ''અટ્ઠદોસસમાકિણ્ણં, પજહિં પણ્ણસાલક''ન્તિ.

તત્થ **અટ્ઠદોસસમાકિણ્ણ**ન્તિ અટ્ઠહિ દોસેહિ સમાકિણ્ણં સંયુત્તં. કતમેહિ અટ્ઠહિ? મહાસમ્ભારેહિ નિપ્ફાદનીયતા, તિણપણ્ણમત્તિકાદીહિ નિચ્ચં પટિજગ્ગનીયતા, સેનાસનં નામ મહલ્લકસ્સ પાપુણાતીતિ અવેલાય વુટ્ઠાપિયમાનસ્સ ચિત્તેકગ્ગતા ન હોતીતિ વુટ્ઠાપનીયભાવો, સીતુણ્હસ્સ પટિઘાતેન કાયસ્સ સુખુમાલકરણભાવો, ઘરં પવિટ્ઠેન યં કિઞ્ચિ પાપં સક્કા કાતુન્તિ ગરહપટિચ્છાદનકરણભાવો, ''મય્હમિદ''ન્તિ સપરિગ્ગહભાવો, ગેહસ્સ અત્થિભાવો સદુતિયકવાસો, ઊકામઙ્ગુલઘરગોળિકાદીનં સાધારણતાય બહુસાધારણભાવોતિ ઇતિ ઇમે અટ્ઠ આદીનવે (અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાન, સુમેધકથા) દિસ્વા મહાસત્તો પણ્ણસાલં પજહિં.

ગુણે દસહુપાગતન્તિ છન્નં પટિક્ખિપિત્વા દસહિ ગુણેહિ ઉપેતં, રુક્ખમૂલં ઉપગતોસ્મીતિ અત્થો. કતમેહિ દસહિ? અપ્પસમારમ્ભતા, ઉપગમનમત્તમેવેત્થ હોતીતિ સુલભાનવજ્જતા, અભિણ્હં તરુપણ્ણવિકારદસ્સનેન અનિચ્ચસઞ્ઞાસમુટ્ઠાપનતા, સેનાસનમચ્છેરાભાવો, તત્થ હિ પાપં કરોન્તો લજ્જતીતિ પાપકરણારહાભાવો, પરિગ્ગહકરણાભાવો, દેવતાહિ સહ વાસો, છન્નપટિક્ખેપો, પરિભોગસુખતા, રુક્ખમૂલસેનાસનસ્સ ગતગતટ્ઠાને સુલભતાય અનપેક્ખભાવોતિ ઇતિ ઇમે દસ ગુણે (અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાન, સુમેધકથા) દિસ્વા રુક્ખમૂલં ઉપગતોસ્મીતિ વદતિ. આહ ચ –

''વણ્ણિતો બુદ્ધસેટ્ઠેન, નિસ્સયોતિ ચ ભાસિતો;
નિવાસો પવિવિત્તસ્સ, રુક્ખમૂલસમો કુતો.

''આવાસમચ્છેરહરે, દેવતાપરિપાલિતે;

પવિવિત્તે વસન્તો હિ, રુક્ખમૂલમ્હિ સુબ્બતો.

‘‘અભિરત્તાનિ નીલાનિ, પણ્ડૂનિ પતિતાનિ ચ;
પસ્સન્તો તરુપણ્ણાનિ, નિચ્ચસઞ્ઞં પનૂદતિ.

‘‘તસ્મા હિ બુદ્ધદાયજ્જં, ભાવનાભિરતાલયં;
વિવિત્તં નાતિમઞ્ઞેય્ય, રુક્ખમૂલં વિચક્ખણો’’તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૩૨);

અથ સુમેધપણ્ડિતો પણ્ણસાલાય દિટ્ઠદોસો હુત્વા રુક્ખમૂલસેનાસને લદ્ધાનિસંસો વિહરન્તો ઉત્તરિપિ ચિન્તેસિ – ‘‘આહારત્થાય મે ગામગમનં આહારપરિયેસનદુક્ખં, નાહં કેનચિ પારિજુઞ્ઞેન નિક્ખમિત્વા આહારત્થાય પબ્બજિતો, આહારપરિયેસનમૂલસ્સ ચ દુક્ખસ્સ પમાણં નત્થિ, યંનૂનાહં પવત્તફલેન યાપેય્ય’’ન્તિ. ઇમં પન અત્થવિસેસં દીપેન્તો –

૩૨-૩૩. ‘‘વાપિતં રોપિતં ધઞ્ઞં, પજહિં નિરવસેસતો.

અનેકગુણસમ્પન્નં, પવત્તફલમાદિયિ’’ન્તિ. – આદિમાહ;

તત્થ **વાપિતન્તિ** વપિત્વા નિપ્ફન્નં. **રોપિતન્તિ** રોપિત્વા નિપ્ફન્નં, વપનરોપનવસેન દુવિધાવ સસ્સનિપ્ફત્તિ, તં દુવિધમ્પિ અત્તનો અપ્પિચ્છતાય પહાય પવત્તફલેન યાપેસિં. **પવત્તફલન્તિ** સયમેવ પતિતફલં. **આદિયિન્તિ** પરિભુઞ્જિં.

‘‘પવત્તફલસન્તુટ્ઠો, અપરાયત્તજીવિકો;
પહીનાહારલોલુપ્પો, હોતિ ચાતુદ્દિસો મુનિ.

‘‘જહાતિ રસતણ્હઞ્ચ, આજીવો તસ્સ સુજ્ઝતિ;
તસ્મા હિ નાતિમઞ્ઞેય્ય, પવત્તફલભોજન’’ન્તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૨૬ થોકં વિસદિસં) –

એવં પવત્તમાનો સુમેધપણ્ડિતો નચિરસ્સેવ અન્તોસત્તાહે અટ્ઠ સમાપત્તિયો પઞ્ચ અભિઞ્ઞાયો ચ પાપુણિ. ઇમમત્થં પકાસેન્તેન ‘‘**તત્થપ્પધાનં પદહિ**’’ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **તત્થાતિ** તસ્મિં અસ્સમે. **પધાનન્તિ** વીરિયં, વીરિયઞ્હિ પદહિતબ્બતો પધાનભાવકરણતો વા ‘‘પધાન’’ન્તિ વુચ્ચતિ. **પદહિન્તિ** વીરિયમારભિં. **નિસ્સજ્જટ્ઠાનચઙ્કમેતિ** નિસજ્જાય ચ ઠાનેન ચ ચઙ્કમેન ચ.

સુમેધપણ્ડિતો પન સેય્યં પટિક્ખિપિત્વા નિસજ્જટ્ઠાનચઙ્કમેહેવ રત્તિન્દિવં વીતિનામેત્વા સત્તાહબ્ભન્તરેયેવ અભિઞ્ઞાબલં પાપુણિ. એવં પન અભિઞ્ઞાબલં પત્વા સુમેધતાપસે સમાપત્તિસુખેન વીતિનામેન્તે તદા સબ્બજનસઙ્ગહકરો મારબલભયંકરો ઞાણદીપઙ્કરો **દીપઙ્કરો** નામ સત્થા લોકે ઉદપાદિ.

સઙ્ખેપેનેવ તસ્સાયમાનુપુબ્બિકથા – અયં કિર દીપઙ્કરો નામ મહાસત્તો સમત્તિંસ પારમિયો પૂરેત્વા વેસ્સન્તરત્તભાવસદિસે અત્તભાવે ઠિતો પથવિકમ્પનાદીનિ મહાદાનાનિ દત્વા આયુપરિયોસાને તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તત્થ યાવતાયુકં ઠત્વા દસસહસ્સચક્કવાળદેવતાહિ સન્નિપતિત્વા –

‘‘કાલો ખો તે મહાવીર, ઉપ્પજ્જ માતુકુચ્છિયં;
સદેવકં તારયન્તો, બુજ્ઝસ્સુ અમતં પદ’’ન્તિ. (બુ॰ વં॰ ૧.૬૭) –

વુત્તે તતો સો દેવતાનં વચનં સુત્વા ચ પઞ્ચ મહાવિલોકનાનિ વિલોકેત્વા તતો ચુતો રમ્મવતીનગરે અત્તનો યસવિભૂતિયા વિજિતવાસુદેવસ્સ નરદેવસ્સ સુદેવસ્સ નામ રઞ્ઞો કુલે સુમેધાય દેવિયા કુચ્છિસ્મિં આસાળ્હિપુણ્ણમિયા ઉત્તરાસાળ્હનક્ખત્તેન પટિસન્ધિં ગહેત્વા મહતા પરિવારેન પરિહરિયમાનો મહાદેવિયા કુચ્છિમ્હિ મણિકૂટગતો વિય કેનચિ અસુચિના અમક્ખિતો દસ માસે વસિત્વા સલિલધરવિવરગતો સરદકાલચન્દો વિય તસ્સા ઉદરતો નિક્ખમિ.

દ્વત્તિંસ પુબ્બનિમિત્તાનિ

તસ્સ પન દીપઙ્કરકુમારસ્સ પટિસન્ધિક્ખણેપિ વિજાતક્ખણેપિ **દ્વત્તિંસ પુબ્બનિમિત્તાનિ** પાટિહારિયાનિ પાતુરહેસું. સબ્બસબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તેસુ માતુકુચ્છિં ઓક્કમન્તેસુ નિક્ખમન્તેસુ સમ્બુજ્ઝન્તેસુ ધમ્મચક્કં પવત્તન્તેસૂતિ ઇમેસુ ચતૂસુ ઠાનેસુ દ્વત્તિંસ પાટિહારિયાનિ પવત્તન્તેવ. તસ્મા મયા પાકટત્તા દીપઙ્કરકુમારસ્સ જાતિયં દસ્સિતાનિ –

‘‘દીપઙ્કરે ચારુકરે કુમારે, સિવંકરે સન્તિકરેવ જાતે;
પકમ્પિ સઙ્કમ્પિ તદા સમન્તા, સહસ્સસઙ્ખ્યા દસલોકધાતુ.

‘‘ચક્કવાળસહસ્સેસુ, દસસહસ્સેવ દેવતા;
એકસ્મિં ચક્કવાળસ્મિં, તદા સન્નિપતિંસુ તા.

‘‘બોધિસત્તં મહાસત્તં, જાતમત્તન્તુ દેવતા;
પઠમં પટિગ્ગણ્હિંસુ, પચ્છા તં મનુજા પન.

‘‘અવાદિતા કેનચિ ચમ્મનદ્ધા, સુપોક્ખરા દુન્દુભિયો ચ વીણા;
અઘટ્ટિતાનાભરણાનિ તસ્મિં, ખણે સમન્તા મધુરં રવિંસુ.

‘‘છિજ્જિંસુ સબ્બત્થ ચ બન્ધનાનિ, સયં વિગચ્છિંસુ ચ સબ્બરોગા;
રૂપાનિ પસ્સિંસુ ચ જાતિઅન્ધા, સદ્દં સમન્તા બધિરા સુણિંસુ.

‘‘અનુસ્સતિં જાતિજળા મનુસ્સા, લભિંસુ યાનં પદસાવ પઙ્ગુલા;
વિદેસયાતા સયમેવ નાવા, સપટ્ટનં સીઘમુપાગમિંસુ.

‘‘આકાસટ્ઠં ભૂમિગતઞ્ચ સબ્બં, સયં સમન્તા રતનં વિરોચિ;
નિબ્બાયિ ઘોરે નિરયે હુતાસો, નદીસુ તોયમ્પિ ચ નપ્પવત્તિ.

‘‘લોકન્તરે દુક્ખનિરન્તરેપિ, પભા ઉળારા વિપુલા અહોસિ;
તથા તદા સન્તતરઙ્ગમાલો, મહાસમુદ્દો મધુરોદકોયં.

‘‘ન વાયિ વાતો ફરુસો ખરો વા, સમ્ફુલ્લપુપ્ફા તરવો અહેસું;
વિરોચિ ચન્દો અધિકં સતારો, ન ચાપિ ઉણ્હો સૂરિયો અહોસિ.

‘‘ખગા નભમ્હાપિ ચ રુક્ખતો ચ, હટ્ઠાવ હેટ્ઠા પથવિં ભજિંસુ;
મહાચતુદ્દીપગતો ચ મેઘો, પવસ્સિ તોયં મધુરં સમન્તા.

‘‘ઠત્વાવ દિબ્બે ભવને સકસ્મિં, પસન્નચિત્તા પન દેવતાયો;
નચ્ચિંસુ ગાયિંસુ ચ વાદયિંસુ, સેળિંસુ તા કેળિમકંસુ ચેવ.

‘‘સયં કિર દ્વારમહાકવાટા, ખણેવ તસ્મિં વિવટા અહેસું;
મહાજને નેવ ખુદા પિપાસા, પીળેસિ લોકં કિર કઞ્ચિ કઞ્ચિ.

‘‘યે નિચ્ચવેરા પન પાણિસઙ્ઘા, તે મેત્તચિત્તં પરમં લભિંસુ;
કાકા ઉલૂકેહિ ચરિંસુ સદ્ધિં, કોણા વરાહેહિ અકંસુ કેળિં.

‘‘ઘોરાપિ સપ્પાનમુખાપિ સપ્પા, કીળિંસુ કામં નકુલેહિ સદ્ધિં;
ગણ્હિંસુ મજ્જારસિરેસુ યૂકા, વિસ્સત્થચિત્તા ઘરમૂસિકાપિ.

‘‘બુદ્ધન્તરેનાપિ અલદ્ધતોયે, પિસાચલોકે વિગતા પિપાસા;
ખુજ્જા અહેસું સમચારુકાયા, મૂગા ચ વાચં મધુરં લપિંસુ.

‘‘પસન્નચિત્તા પન પાણિસઙ્ઘા, તદઞ્ઞમઞ્ઞં પિયમાલપિંસુ;
અસ્સા ચ હેસિંસુ પહટ્ઠચિત્તા, ગજ્જિંસુ મત્તા વરવારણાપિ.

‘‘સુરભિચન્દનચુણ્ણસમાકુલા , કુસુમકુઙ્કુમધૂપસુગન્ધિની;
વિવિધચારુમહદ્ધજમાલિની, દસસહસ્સિ અહોસિ સમન્તતો’’તિ.

તત્ર હિસ્સ દસસહસ્સિલોકધાતુકમ્પો સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણપટિલાભસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, દેવતાનં એકચક્કવાળે સન્નિપાતો ધમ્મચક્કપ્પવત્તનકાલે એકપ્પહારેનેવ સન્નિપતિત્વા ધમ્મપટિગ્ગહણસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, પઠમં દેવતાનં પટિગ્ગહણં ચતુન્નં રૂપાવચરજ્ઝાનાનં પટિલાભસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, પચ્છા મનુસ્સાનં પટિગ્ગહણં ચતુન્નં અરૂપાવચરજ્ઝાનાનં પટિલાભસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, ચમ્મનદ્ધદુન્દુભીનં સયમેવ વજ્જનં મહન્તિયા ધમ્મભેરિયા અનુસાવનસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, વીણાભરણાનં સયમેવ વજ્જનં અનુપુબ્બવિહારપટિલાભસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, બન્ધનાનં સયમેવ છેદો અસ્મિમાનસમુચ્છેદસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, મહાજનસ્સ સબ્બરોગવિગમો ચતુસચ્ચફલપટિલાભસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, જચ્ચન્ધાનં રૂપદસ્સનં દિબ્બચક્ખુપટિલાભસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, બધિરાનં સદ્દસ્સવનં દિબ્બસોતધાતુપટિલાભસ્સ પુબ્બનિમિત્તં.

જાતિજળાનં અનુસ્સતુપ્પાદો ચતુસતિપટ્ઠાનપટિલાભસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, પઙ્ગુલાનં પદસા ગમનં ચતુરિદ્ધિપાદપટિલાભસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, વિદેસગતાનં નાવાનં સપટ્ટનાગમનં ચતુપટિસમ્ભિદાધિગમસ્સ, રતનાનં સયમેવ વિરોચનં ધમ્મોભાસપટિલાભસ્સ, નિરયે અગ્ગિનિબ્બાયનં એકાદસગ્ગિનિબ્બાયનસ્સ, નદીસુ તોયસ્સ

નપ્પવત્તનં ચતુવેસારજ્જપટિલાભસ્સ, લોકન્તરે આલોકો અવિજ્જન્ધકારં વિધમેત્વા ઞાણલોકદસ્સનસ્સ, મહાસમુદ્દસ્સ મધુરોદકતા નિબ્બાનરસેન એકરસભાવસ્સ, વાતસ્સ અવાયનં દ્વાસટ્ઠિદિટ્ઠિગતભેદનસ્સ, તરૂનં પુપ્ફિતભાવો વિમુત્તિપુપ્ફેહિ પુપ્ફિતભાવસ્સ પુબ્બનિમિત્તં.

ચન્દસ્સ અતિવિરોચનં બહુજનકન્તતાય પુબ્બનિમિત્તં, સૂરિયસ્સ નાતિઉણ્હવિમલભાવો કાયિકચેતસિકસુખુપ્પત્તિયા, ખગાનં નગાદીહિ પથવિગમનં ઓવાદં સુત્વા મહાજનસ્સ પાણેહિ સરણગમનસ્સ, મહતો ચતુદ્દીપગતમેઘસ્સ પવસ્સનં મહતો ધમ્મવસ્સસ્સ, દેવતાનં સકસકભવનેસ્વેવ ઠત્વા નચ્ચાદીહિ કીળનં બુદ્ધભાવં પત્વા ઉદાનુદાનસ્સ, દ્વારકવાટાનં સયમેવ વિવરણં અટ્ઠઙ્ગિકમગ્ગદ્વારવિવરણસ્સ, ખુદાપીળનસ્સ અભાવો વિમુત્તિસુખેન સુખિતભાવસ્સ, વેરીનં મેત્તચિત્તપટિલાભો ચતુબ્રહ્મવિહારપટિલાભસ્સ, દસસહસ્સિલોકધાતુયા એકધજમાલિતા અરિયધજમાલિતાય પુબ્બનિમિત્તં, સેસવિસેસા પન સેસબુદ્ધગુણપટિલાભસ્સ પુબ્બનિમિત્તાનીતિ વેદિતબ્બા.

અથ **દીપઙ્કરકુમારો** મહતિયા સમ્પત્તિયા પરિચારિયમાનો અનુક્કમેન ભદ્દં યોબ્બનં પત્વા તિણ્ણં ઉતૂનં અનુચ્છવિકેસુ તીસુ પાસાદેસુ દેવલોકસિરિં વિય રજ્જસિરિમનુભવન્તો ઉય્યાનકીળાય ગમનસમયે અનુક્કમેન જિણ્ણબ્યાધિમતસઙ્ખાતે તયો દેવદૂતે દિસ્વા સઞ્જાતસંવેગો નિવત્તિત્વા સુદસ્સનનગરસદિસવિભવસોભં રમ્મવતી નામ નગરં પાવિસિ. નગરં પવિસિત્વા પુન ચતુત્થવારે હત્થાચરિયં પક્કોસાપેત્વા એતદવોચ – ‘‘અહં, તાત, ઉય્યાનદસ્સનત્થાય નિક્ખમિસ્સામિ હત્થિયાનાનિ કપ્પાપેહી’’તિ. સો ‘‘સાધુ, દેવા’’તિ પટિસુણિત્વા ચતુરાસીતિહત્થિસહસ્સાનિ કપ્પાપેસિ. અથ વિસ્સકમ્મો નામ દેવપુત્તો બોધિસત્તં નાનાવિરાગવસનનિવાસનં આમુક્કમુત્તાહારકેયૂરં રુચિરનવકનકકટકમકુટકુણ્ડલધરં પરમસુરભિકુસુમમાલસમલઙ્કતસિરોરુહં સમલઙ્કરિ કિર. અથ દીપઙ્કરકુમારો દેવકુમારો વિય ચતુરાસીતિયા હત્થિસહસ્સેહિ પરિવુતો હત્થિક્ખન્ધવરગતો મહતા બલકાયેન પરિવુતો રતિજનનં ઉય્યાનં પવિસિત્વા હત્થિક્ખન્ધતો ઓરુય્હ તં ઉય્યાનમનુસઞ્ચરિત્વા પરમરુચિરદસ્સને સકહદયસીતલે સિલાતલે નિસીદિત્વા પબ્બજ્જાય ચિત્તં ઉપ્પાદેસિ . તઙ્ખણઞ્ઞેવ સુદ્ધાવાસખીણાસવો મહાબ્રહ્મા અટ્ઠ સમણપરિક્ખારે આદાય મહાપુરિસસ્સ ચક્ખુપથે પાતુરહોસિ.

મહાપુરિસો તં દિસ્વા – ‘‘કિમિદ’’ન્તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘સમણપરિક્ખારો’’તિ સુત્વા અલઙ્કારભણ્ડં ઓમુઞ્ચિત્વા પસાધનભણ્ડાગારિકસ્સ હત્થે દત્વા મઙ્ગલખગ્ગમાદાય સદ્ધિં મકુટેન કેસે છિન્દિત્વા અન્તલિક્ખે આકાસે ઉક્ખિપિ. અથ સક્કો દેવરાજા સુવણ્ણચઙ્કોટકેન તં કેસમકુટં આદાય સિનેરુમુદ્ધનિ તિયોજનપ્પમાણં ઇન્દનીલમણિમયં **મકુટચેતિયં** નામ અકાસિ. અથ મહાપુરિસો દેવદત્તિયં અરહત્તધજં કાસાવં પરિદહિત્વા સાટકયુગં આકાસે ખિપિ. તં બ્રહ્મા પટિગ્ગહેત્વા બ્રહ્મલોકે દ્વાદસયોજનિકં સબ્બરતનમયં ચેતિયમકાસિ. દીપઙ્કરકુમારં પન પબ્બજન્તં એકા પુરિસકોટિ અનુપબ્બજિ. તાય પન પરિસાય પરિવુતો બોધિસત્તો દસ માસે પધાનચરિયં અચરિ. અથ વિસાખપુણ્ણમાય અઞ્ઞતરં નગરં પિણ્ડાય પાવિસિ.

તસ્મિં કિર નગરે તંદિવસં દેવતાનં બલિકરણત્થાય નિરુદકપાયાસં પચિંસુ. તસ્સ પન મહાસત્તસ્સ સપરિસસ્સ પિણ્ડાય પવિટ્ઠસ્સ મનુસ્સા અદંસુ. તં કિર સબ્બેસં કોટિસઙ્ખ્યાયાનં ભિક્ખૂનં પરિયત્તં અહોસિ. મહાપુરિસસ્સ પન પત્તે દેવતા દિબ્બોજં પક્ખિપિંસુ. તં પરિભુઞ્જિત્વા તત્થેવ સાલવને દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા સાયન્હસમયે પટિસલ્લાના વુટ્ઠાય ગણં વિસ્સજ્જેત્વા **સુનન્દેન** નામાજીવકેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા

પિપ્ફલિબોધિરુક્ખમૂલં ગન્ત્વા તિણસન્થરં સન્થરિત્વા નવુતિહત્થં બોધિક્ખન્ધં પિટ્ઠિતો કત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા ચતુરઙ્ગવીરિયં અધિટ્ઠહિત્વા બોધિરુક્ખમૂલે નિસીદિ.

તતો મારબલં વિધમિત્વા રત્તિયા પઠમયામે પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરિત્વા મજ્ઝિમયામે દિબ્બચક્ખું વિસોધેત્વા પચ્છિમયામે અનુલોમપટિલોમવસેન પચ્ચયાકારં સમ્મસિત્વા આનાપાનચતુત્થજ્ઝાનં સમાપજ્જિત્વા તતો વુટ્ઠાય પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ અભિનિવિસિત્વા ઉદયબ્બયવસેન સમપઞ્ઞાસ લક્ખણાનિ દિસ્વા યાવ ગોત્રભુઞાણં વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરુણોદયે અરિયમગ્ગેન સકલબુદ્ધગુણે પટિવિજ્ઝિત્વા બુદ્ધસીહનાદં નદિત્વા સત્તસત્તાહં બોધિસમીપેયેવ વીતિનામેત્વા બ્રહ્મુનો ધમ્મદેસનં પટિઞ્ઞાય **સુનન્દારામે** ધમ્મચક્કં પવત્તેત્વા કોટિસતાનં દેવમનુસ્સાનં ધમ્મામતં પાયેત્વા ચતુદ્દીપિકમહામેઘો વિય ધમ્મવસ્સં વસ્સેન્તો મહાજનસ્સ બન્ધનમોક્ખં કરોન્તો જનપદચારિકં વિચરિ.

તદા કિર સુમેધપણ્ડિતો સમાપત્તિસુખેન વીતિનામેન્તો નેવ પથવિકમ્પનમદ્દસ ન તાનિ નિમિત્તાનિ. તેન વુત્તં –

૩૪. ‘‘એવં મે સિદ્ધિપ્પત્તસ્સ, વસીભૂતસ્સ સાસને;
દીપઙ્કરો નામ જિનો, ઉપ્પજ્જિ લોકનાયકો.

૩૫. ‘‘ઉપ્પજ્જન્તે ચ જાયન્તે, બુજ્ઝન્તે ધમ્મદેસને;
ચતુરો નિમિત્તે નાદ્દસં, ઝાનરતિસમપ્પિતો’’તિ.

તત્થ **એવ**ન્તિ ઇદાનિ વત્તબ્બં નિદસ્સેતિ. **મે**તિ મમ. **સિદ્ધિપ્પત્તસ્સા**તિ પઞ્ચાભિઞ્ઞાસિદ્ધિપ્પત્તસ્સ. **વસીભૂતસ્સા**તિ ભૂતવસિસ્સ, ચિણ્ણવસીભાવમુપગતસ્સાતિ અત્થો. **સાસને**તિ વિવેકમાનસાનં સાસને, અનાદરલક્ખણે સામિવચનં દટ્ઠબ્બં. **જિનો**તિ કિલેસારિજયનેન જિનો.

ઉપ્પજ્જન્તેતિ પટિસન્ધિગ્ગહણે. **જાયન્તે**તિ માતુકુચ્છિતો નિક્ખમને. **બુજ્ઝન્તે**તિ અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુજ્ઝન્તે. **ધમ્મદેસને**તિ ધમ્મચક્કપ્પવત્તને. **ચતુરો નિમિત્તે**તિ ચત્તારિ નિમિત્તાનિ. દીપઙ્કરસ્સ દસબલસ્સ પટિસન્ધિ-જાતિ-બોધિ-ધમ્મચક્કપ્પવત્તનેસુ ચતૂસુ ઠાનેસુ દસસહસ્સિલોકધાતુકમ્પનાદીનિ નિમિત્તાનીતિ અત્થો. એત્થાહ – તાનિ પન બહૂનિ નિમિત્તાનિ, કસ્મા ‘‘ચતુરો નિમિત્તે’’તિ વુત્તં, અયુત્તં નનૂતિ? નાયુત્તં, યદિપિ એતાનિ બહૂનિ નિમિત્તાનિ, ચતૂસુ ઠાનેસુ પન પવત્તત્તા ‘‘ચતુરો નિમિત્તે’’તિ વુત્તં. **નાદ્દસ**ન્તિ નાદ્દસિં. ઇદાનિ તેસં ચતુન્નં નિમિત્તાનં અદસ્સને કારણં નિદ્દિસન્તો ‘‘**ઝાનરતિસમપ્પિતો**’’તિ આહ. **ઝાનરતી**તિ સમાપત્તિસુખસ્સેતં અધિવચનં. ઝાનરતિયા સમપ્પિતત્તા સમઙ્ગીભૂતત્તા તાનિ નિમિત્તાનિ નાદ્દસન્તિ અત્થો.

અથ તસ્મિં કાલે દીપઙ્કરદસબલો ચતૂહિ ખીણાસવસતસહસ્સેહિ પરિવુતો અનુપુબ્બેન ચારિકં ચરમાનો પરમરમ્મં રમ્મં નામ નગરં પત્વા **સુદસ્સન**મહાવિહારે પટિવસતિ. રમ્મનગરવાસિનો ‘‘દીપઙ્કરો કિર દસબલો અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં પત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો અનુપુબ્બેન ચારિકં ચરમાનો રમ્મનગરં પત્વા સુદસ્સનમહાવિહારે પટિવસતી’’તિ સુત્વા સપ્પિઆદીનિ ભેસજ્જાનિ ગહેત્વા ભુત્તપાતરાસા સુદ્ધુત્તરાસઙ્ગા પુપ્ફધૂપગન્ધહત્થા યેન બુદ્ધો તેનુપસઙ્કમિંસુ, ઉપસઙ્કમિત્વા સત્થારં વન્દિત્વા પુપ્ફાદીહિ પૂજેત્વા એકમન્તં

નિસીદિત્વા અતિમધુરં ધમ્મકથં સુત્વા સ્વાતનાય ભગવન્તં નિમન્તેત્વા ઉટ્ઠાયાસના દસબલં પદક્ખિણં કત્વા પક્કમિંસુ.

તે પુનદિવસે અસદિસમહાદાનં સજ્જેત્વા મણ્ડપં કારેત્વા વિમલકોમલેહિ નીલુપ્પલેહિ છાદેત્વા ચતુજ્જાતિગન્ધેન પરિભણ્ડં કારેત્વા લાજપઞ્ચમાનિ સુરભિકુસુમાનિ વિકિરિત્વા મણ્ડપસ્સ ચતૂસુ કોણેસુ સીતલમધુરવારિપુણ્ણા ચાટિયો ઠપેત્વા કદલિપણ્ણેહિ પિદહિત્વા મણ્ડપોપરિ જયસુમનકુસુમસદિસં પરમરુચિરદસ્સનં ચેલવિતાનં બન્ધિત્વા સુવણ્ણમણિરજતતારકાહિ રચયિત્વા તત્થ ગન્ધદામપુપ્ફદામપત્તદામરતનદામાનિ ઓલમ્બેત્વા ધૂપેહિ દુદ્દિનં કત્વા સકલઞ્ચ તં રમ્મં રમ્મનગરં સમ્મટ્ઠં સફલકદલિયો ચ પુપ્ફસમલઙ્કતે પુણ્ણઘટે ચ ઠપાપેત્વા નાનાવિરાગા ધજપટાકાયો ચ સમુસ્સાપેત્વા મહાવીથિયા ઉભોસુ પસ્સેસુ સાણિપાકારેહિ પરિક્ખિપિત્વા દીપઙ્કરદસબલસ્સ આગમનમગ્ગં અલઙ્કરોન્તા ઉદકપરિભિન્નટ્ઠાનેસુ પંસું પક્ખિપિત્વા ચિક્ખલ્લકમ્પિ પથવિં અસમં સમં કત્વા મુત્તાસદિસાહિ વાલુકાહિ આકિરન્તિ, લાજપઞ્ચમેહિ ચ પુપ્ફેહિ આકિરન્તિ, સફલકદલિકમુકે ચ પતિટ્ઠાપેન્તિ.

અથ તસ્મિં કાલે સુમેધતાપસો અત્તનો અસ્સમપદતો ઉગ્ગન્ત્વા રમ્મનગરવાસીનં તેસં મનુસ્સાનં ઉપરિભાગેન આકાસેન ગચ્છન્તો તે હટ્ઠપહટ્ઠે મગ્ગં સોધેન્તે ચ અલઙ્કરોન્તે ચ દિસ્વા – ''કિં નુ ખો કારણ''ન્તિ ચિન્તેત્વા સબ્બેસં પસ્સન્તાનઞ્ઞેવ આકાસતો ઓરુય્હ એકમન્તે ઠત્વા તે મનુસ્સે પુચ્છિ – ''અમ્ભો! કસ્સત્થાય તુમ્હે ઇમં મગ્ગં સોધેથા''તિ? તેન વુત્તં –

૩૬. ''પચ્ચન્તદેસવિસયે, નિમન્તેત્વા તથાગતં;
તસ્સ આગમનં મગ્ગં, સોધેન્તિ તુટ્ઠમાનસા.

૩૭. ''અહં તેન સમયેન, નિક્ખમિત્વા સકસ્સમા;
ધુનન્તો વાકચીરાનિ, ગચ્છામિ અમ્બરે તદા.

૩૮. ''વેદજાતં જનં દિસ્વા, તુટ્ઠહટ્ઠં પમોદિતં;
ઓરોહિત્વાન ગગના, મનુસ્સે પુચ્છિ તાવદે.

૩૯. ''તુટ્ઠહટ્ઠો પમુદિતો, વેદજાતો મહાજનો;
કસ્સ સોધીયતિ મગ્ગો, અઞ્જસં વટુમાયન''ન્તિ.

તત્થ **પચ્ચન્તદેસવિસયે**તિ મજ્ઝિમદેસસ્સેવ એકપસ્સે પચ્ચન્તદેસસઞ્ઞિતે જનપદે. **તસ્સ આગમનં મગ્ગ**ન્તિ તેન આગન્તબ્બં મગ્ગન્તિ અત્થો. **અહં તેન સમયેના**તિ અહં તસ્મિં સમયે, ભુમ્મત્થે ચેતં કરણવચનં દટ્ઠબ્બં. **સકસ્સમા**તિ અત્તનો અસ્સમપદતો નિક્ખમિત્વા. **ધુનન્તો**તિ ઓધુનન્તો. "**તેન સમયેન**" **ચ**, "**તદા**" **ચા**તિ ઇમેસં દ્વિન્નં પદાનં એકત્થત્તા પુરિમસ્સ નિક્ખમનકિરિયાય પચ્છિમસ્સ ચ ગમનકિરિયાય સદ્ધિં સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો, ઇતરથા પુનરુત્તિદોસા ન મુચ્ચતિ. **તદા**તિ તસ્મિં સમયે.

વેદજાતન્તિ સઞ્જાતસોમનસ્સં. **તુટ્ઠહટ્ઠં પમોદિત**ન્તિ ઇમાનિ તીણિ પદાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞવેવચનાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ અત્થદીપનાનિ. અથ વા સુખેન **તુટ્ઠં**, પીતિયા **હટ્ઠં**, પામોજ્જેન **પમુદિતં**. **ઓરોહિત્વાના**તિ

ઓતરિત્વા. **મનુસ્સે પુચ્છી**તિ માનુસે પુચ્છિ. અયમેવ વા પાઠો. **તાવદે**તિ તદા, તઙ્ખણેયેવાતિ અત્થો. ઇદાનિ પુચ્છિતમત્થં દસ્સેન્તેન "**તુટ્ઠહટ્ઠો પમુદિતો**"તિઆદિ વુત્તં. તત્થ અયં મહાજનો તુટ્ઠહટ્ઠો પમોદિતહદયો હુત્વા મગ્ગં સોધેતિ, કિં કારણા સોધેતિ, કસ્સત્થાય વા સોધેતીતિ? એવં "સોધેતિ" સદ્દં આહરિત્વા અત્થો દટ્ઠબ્બો, ઇતરથા ન યુજ્જતિ. **સોધીયતી**તિ સુદ્ધભાવો કરીયતિ. **મગ્ગો અઞ્જસં વટુમાયન**ન્તિ મગ્ગસ્સેવેતાનિ વેવચનાનિ.

એવં તેન સુમેધતાપસેન પુટ્ઠા તે મનુસ્સા આહંસુ – "ભન્તે સુમેધ, કિં ન જાનાથ દીપઙ્કરો નામ બુદ્ધો અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં પત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો જનપદચારિકં ચરમાનો અનુક્કમેન અમ્હાકં નગરં પત્વા સુદસ્સનમહાવિહારે પટિવસતિ, મયં તં ભગવન્તં નિમન્તયિત્વા તસ્સેવ બુદ્ધસ્સ ભગવતો આગમનમગ્ગં સોધેમા"તિ. તતો તં સુત્વા સુમેધપણ્ડિતો ચિન્તેસિ – "બુદ્ધોતિ ખો પનેસ ઘોસોપિ દુલ્લભો, પગેવ બુદ્ધુપ્પાદો, તેન હિ મયાપિ ઇમેહિ મનુસ્સેહિ સદ્ધિં દસબલસ્સ આગમનમગ્ગં સોધેતું વટ્ટતી"તિ. સો તે મનુસ્સે આહ – "સચે, ભો, તુમ્હે ઇમં મગ્ગં બુદ્ધસ્સ સોધેથ, મય્હમ્પિ એકં ઓકાસં દેથ, અહમ્પિ તુમ્હેહિ સદ્ધિં બુદ્ધસ્સ મગ્ગં સોધેસ્સામી"તિ. તતો તે "સાધૂ"તિ સમ્પટિચ્છિત્વા – "અયં સુમેધપણ્ડિતો મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો"તિ જાનમાના દુબ્બિસોધનં ઉદકસમ્ભિન્નં અતિવિય વિસમં એકં ઓકાસં સલ્લક્ખેત્વા – "ઇમં ઓકાસં તુમ્હે સોધેથ અલઙ્કરોથ ચા"તિ અદંસુ. તતો સુમેધપણ્ડિતો બુદ્ધારમ્મણં પીતિં ઉપ્પાદેત્વા ચિન્તેસિ – "અહં પન ઇમં ઓકાસં ઇદ્ધિયા પરમદસ્સનીયં કાતું પહોમિ, એવં કતે પન મં ન પરિતોસેસ્સતિ. અજ્જ પન મયા કાયવેય્યાવચ્ચં કાતું વટ્ટતી"તિ પંસું આહરિત્વા તં પદેસં પૂરેતિ.

તસ્સ પન તસ્મિં પદેસે અસોધિતે વિપ્પકતેયેવ રમ્મનગરવાસિનો મનુસ્સા ભગવતો કાલમારોચેસું – "નિટ્ઠિતં, ભન્તે, ભત્ત"ન્તિ. એવં તેહિ કાલે આરોચિતે દસબલો જયસુમનકુસુમસદિસવણ્ણં દુપટ્ટચીવરં તિમણ્ડલં પટિચ્છાદેત્વા નિવાસેત્વા તસ્સુપરિ સુવણ્ણપામઙ્ગેન જયસુમનકુસુમકલાપં પરિક્ખિપન્તો વિય વિજ્જુલતાસસ્સિરિકં કાયબન્ધનં બન્ધિત્વા કનકગિરિસિખરમત્થકે લાખારસં પરિસિઞ્ચન્તો વિય સુવણ્ણચેતિયં પવાળજાલેન પરિક્ખિપન્તો વિય ચ સુવણ્ણગ્ઘિકં રત્તકમ્બલેન પટિમુઞ્ચન્તો વિય ચ સરદસમયરજનિકરં રત્તવલાહકેન પટિચ્છાદેન્તો વિય ચ લાખારસેન તિન્તકિંસુકકુસુમસદિસવણ્ણં રત્તવરપંસુકૂલચીવરં પારુપિત્વા ગન્ધકુટિદ્વારતો કઞ્ચનગુહતો સીહો વિય નિક્ખમિત્વા ગન્ધકુટિપમુખે અટ્ઠાસિ. અથ સબ્બે ભિક્ખૂ અત્તનો અત્તનો પત્તચીવરમાદાય ભગવન્તં પરિવારયિંસુ. તે પન પરિવારેત્વા ઠિતા ભિક્ખૂ એવરૂપા અહેસું –

"અપ્પિચ્છા પન સન્તુટ્ઠા, વત્તારો વચનક્ખમા;
પવિવિત્તા અસંસટ્ઠા, વિનીતા પાપગરહિનો.

"સબ્બેપિ સીલસમ્પન્ના, સમાધિજ્ઝાનકોવિદા;
પઞ્ઞાવિમુત્તિસમ્પન્ના, તિપઞ્ચચરણાયુતા.

"ખીણાસવા વસિપ્પત્તા, ઇદ્ધિમન્તો યસસ્સિનો;
સન્તિન્દ્રિયા દમપ્પત્તા, સુદ્ધા ખીણપુનબ્ભવા"તિ.

ઇતિ ભગવા સયં વીતરાગો વીતરાગેહિ વીતદોસો વીતદોસેહિ વીતમોહો વીતમોહેહિ પરિવુતો અતિવિય વિરોચિત્થ. અથ સત્થા મહાનુભાવાનં ખીણાસવાનં છળભિઞ્ઞાનં ચતૂહિ સતસહસ્સેહિ પરિવુતો મરુગણપરિવુતો દસસતનયનો વિય બ્રહ્મગણપરિવુતો હારિતમહાબ્રહ્મા વિય ચ અપરિમિતસમયસમુપચિતકુસલબલજનિતાય

અનોપમાય બુદ્ધલીળાય તારાગણપરિવુતો સરદસમયરજનિકરો વિય ચ ગગનતલં તં મગ્ગં અલઙ્કતપટિયત્તં પટિપજ્જિ.

“સુવણ્ણવણ્ણાય પભાય ધીરો, સુવણ્ણવણ્ણે કિર મગ્ગરુક્ખે;
સુવણ્ણવણ્ણે કુસુમે કરોન્તો, સુવણ્ણવણ્ણો પટિપજ્જિ મગ્ગં”.

સુમેધતાપસોપિ તેન અલઙ્કતપટિયત્તેન મગ્ગેન આગચ્છન્તસ્સ દીપઙ્કરસ્સ ભગવતો દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણપટિમણ્ડિતં અસીતિયા અનુબ્યઞ્જનેહિ અનુરઞ્જિતં બ્યામપ્પભાય પરિક્ખેપં સસ્સિરિકં ઇન્દનીલમણિસદિસં આકાસે નાનપ્પકારા વિજ્જુલતા વિય છબ્બણ્ણબુદ્ધરસ્મિયો વિસ્સજ્જેન્તં રૂપસોભગ્ગપ્પત્તં અત્તભાવં અક્ખીનિ ઉમ્મીલેત્વા ઓલોકેત્વા – “અજ્જ મયા દસબલસ્સ જીવિતપરિચ્ચાગં કાતું વટ્ટતી”તિ, “મા ભગવા કલલે અક્કમિ, મણિમયફલકસેતું અક્કમન્તો વિય સદ્ધિં ચતૂહિ ખીણાસવસતસહસ્સેહિ મમ પિટ્ઠિં અક્કમન્તો ગચ્છતુ, તં મે ભવિસ્સતિ દીઘરત્તં હિતાય સુખાયા”તિ કેસે મોચેત્વા અજિનજટાવાકચીરાનિ કાળવણ્ણે કલલે પત્થરિત્વા તત્થેવ કલલપિટ્ઠે નિપજ્જિ. તેન વુત્તં –

૪૦. “તે મે પુટ્ઠા વિયાકંસુ, બુદ્ધો લોકે અનુત્તરો;
દીપઙ્કરો નામ જિનો, ઉપ્પજ્જિ લોકનાયકો;
તસ્સ સોધીયતિ મગ્ગો, અઞ્જસં વટુમાયનં.

૪૧. “બુદ્ધોતિ વચનં સુત્વાન, પીતિ ઉપ્પજ્જિ તાવદે;
બુદ્ધો બુદ્ધોતિ કથયન્તો, સોમનસ્સં પવેદયિં.

૪૨. “તત્થ ઠત્વા વિચિન્તેસિં, તુટ્ઠો સંવિગ્ગમાનસો;
ઇધ બીજાનિ રોપિસ્સં, ખણો વે મા ઉપચ્ચગા.

૪૩. “યદિ બુદ્ધસ્સ સોધેથ, એકોકાસં દદાથ મે;
અહમ્પિ સોધયિસ્સામિ, અઞ્જસં વટુમાયનં.

૪૪. “અદંસુ તે મમોકાસં, સોધેતું અઞ્જસં તદા;
બુદ્ધો બુદ્ધોતિ ચિન્તેન્તો, મગ્ગં સોધેમહં તદા.

૪૫. “અનિટ્ઠિતે મમોકાસે, દીપઙ્કરો મહામુનિ;
ચતૂહિ સતસહસ્સેહિ, છળભિઞ્ઞેહિ તાદિહિ;
ખીણાસવેહિ વિમલેહિ, પટિપજ્જિ અઞ્જસં જિનો.

૪૬. “પચ્ચુગ્ગમના વત્તન્તિ, વજ્જન્તિ ભેરિયો બહૂ;
આમોદિતા નરમરૂ, સાધુકારં પવત્તયું.

૪૭. “દેવા મનુસ્સે પસ્સન્તિ, મનુસ્સાપિ ચ દેવતા;
ઉભોપિ તે પઞ્જલિકા, અનુયન્તિ તથાગતં.

૪૮. ‘‘દેવા દિબ્બેહિ તુરિયેહિ, મનુસ્સા માનુસેહિ ચ;
ઉભોપિ તે વજ્જયન્તા, અનુયન્તિ તથાગતં.

૪૯. ‘‘દિબ્બં મન્દારવં પુપ્ફં, પદુમં પારિછત્તકં;
દિસોદિસં ઓકિરન્તિ, આકાસનભગતા મરૂ.

૫૦. ‘‘દિબ્બં ચન્દનચુણ્ણઞ્ચ, વરગન્ધઞ્ચ કેવલં;
દિસોદિસં ઓકિરન્તિ, આકાસનભગતા મરૂ.

૫૧. ‘‘ચમ્પકં સરલં નીપં, નાગપુન્નાગકેતલં;
દિસોદિસં ઉક્ખિપન્તિ, ભૂમિતલગતા નરા.

૫૨. ‘‘કેસે મુઞ્ચિત્વાહં તત્થ, વાકચીરઞ્ચ ચમ્મકં;
કલલે પત્થરિત્વાન, અવકુજ્જો નિપજ્જહં.

૫૩. ‘‘અક્કમિત્વાન મં બુદ્ધો, સહ સિસ્સેહિ ગચ્છતુ;
મા નં કલલે અક્કમિત્થ, હિતાય મે ભવિસ્સતી’’તિ.

તત્થ **વિયાકંસૂ**તિ બ્યાકરિંસુ. ‘‘દીપઙ્કરો નામ જિનો, તસ્સ સોધીયતિ પથો’’તિપિ પાઠો. **સોમનસ્સં પવેદયિ**ન્તિ સોમનસ્સમનુભવિન્તિ અત્થો. **તત્થ ઠત્વા**તિ યસ્મિં પદેસે આકાસતો ઓતરિ, તત્થેવ ઠત્વા. **સંવિગ્ગમાનસો**તિ પીતિવિમ્હિતમાનસો. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં દીપઙ્કરે પુઞ્ઞક્ખેત્તે. **બીજાની**તિ કુસલબીજાનિ. **રોપિસ્સ**ન્તિ રોપિસ્સામિ. **ખણો**તિ અટ્ઠક્ખણવિરહિતો નવમો ખણસન્નિપાતો. અતિદુલ્લભો સો મયા પટિલદ્ધો. **વે**તિ નિપાતમત્તં. **મા ઉપચ્ચગા**તિ સો મા અચ્ચગમા, મા અતિક્કમીતિ અત્થો. **દદાથા**તિ દેથ. **તે**તિ યે મે પુટ્ઠા મનુસ્સા, તેતિ અત્થો. **સોધેમહં તદા**તિ સોધેમિ અહં તદા. **અનિટ્ઠિતે**તિ અપરિયોસિતે વિપ્પકતે. **ખીણાસવેહી**તિ એત્થ ચત્તારો આસવા – કામાસવો, ભવાસવો, દિટ્ઠાસવો, અવિજ્જાસવોતિ (ચૂળનિ॰ જતુકણ્ણિમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૬૯) ઇમે ચત્તારો આસવા યેસં ખીણા પહીના સમુચ્છિન્ના પટિપ્પસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા, તે ખીણાસવા, તેહિ ખીણાસવેહિ. ખીણાસવત્તાયેવ **વિમલેહિ**.

દેવા મનુસ્સે પસ્સન્તીતિ એત્થ દેવાનં મનુસ્સદસ્સને વત્તબ્બં નત્થિ, પકતિદસ્સનવસેન પન યથા મનુસ્સા ઇધ ઠત્વા પસ્સન્તિ, એવં દેવાપિ મનુસ્સે પસ્સન્તીતિ અત્થો. **દેવતા**તિ દેવે. **ઉભોપી**તિ ઉભો દેવમનુસ્સા. **પઞ્જલિકા**તિ કતપઞ્જલિકા, ઉભોપિ હત્થે સિરસિ પતિટ્ઠાપેત્વાતિ અત્થો. **અનુયન્તિ તથાગત**ન્તિ તથાગતસ્સ પચ્છતો યન્તિ, અનુયોગે સતિ સામિઅત્થે ઉપયોગવચનં હોતીતિ લક્ખણં. તેન વુત્તં ‘‘અનુયન્તિ તથાગત’’ન્તિ. **વજ્જયન્તા**તિ વાદેન્તા.

મન્દારવન્તિ મન્દારવપુપ્ફં. **દિસોદિસ**ન્તિ દિસતો દિસતો. **ઓકિરન્તી**તિ અવકિરન્તિ. **આકાસનભગતા**તિ આકાસસઙ્ખાતે નભસિ ગતા. અથ વા આકાસં ગતા સગ્ગગતાવ. ‘‘નભો’’તિ હિ સગ્ગો વુચ્ચતિ. **મરૂ**તિ અમરા. **સરલ**ન્તિ સરલતરુકુસુમં. **નીપ**ન્તિ કદમ્બપુપ્ફં. **નાગપુન્નાગકેતક**ન્તિ નાગપુન્નાગકેતકપુપ્ફાનિ ચ. **ભૂમિતલગતા**તિ ભૂમિગતા.

કેસે મુઞ્ચિત્વાહન્તિ અહં કેસે બદ્ધા કલાપકુટિલજટા મુઞ્ચિત્વા, વિપ્પકિરિત્વાતિ અત્થો. **તત્થા**તિ મય્હં દિન્ને ઓકાસે. **ચમ્મક**ન્તિ ચમ્મક્ખણ્ડં. **કલલે**તિ ચિક્ખલ્લકદ્દમે. **અવકુજ્જો**તિ અધોમુખો હુત્વા. **નિપજ્જહ**ન્તિ નિપજ્જિં અહં. **મા ન**ન્તિ એત્થ **મા**તિ પટિસેધત્થે નિપાતો. **ન**ન્તિ પદપૂરણત્થે નિપાતો, બુદ્ધો કલલે મા અક્કમિત્થાતિ અત્થો. **હિતાય મે ભવિસ્સતી**તિ તં કલલે અનક્કમનં દીઘરત્તં મમ હિતત્થાય ભવિસ્સતીતિ. ''સુખાય મે ભવિસ્સતી''તિપિ પાઠો.

તતો સુમેધપણ્ડિતો કલલપિટ્ઠે નિપન્નો એવં ચિન્તેસિ – ''સચાહં ઇચ્છેય્યં સબ્બકિલેસે ઝાપેત્વા સઙ્ઘનવકો હુત્વા રમ્મનગરં પવિસેય્યં, અઞ્ઞાતકવેસેન પન મે કિલેસે ઝાપેત્વા નિબ્બાનપ્પત્તિયા કિચ્ચં નત્થિ, યંનૂનાહં દીપઙ્કરદસબલો વિય પરમાભિસમ્બોધિં પત્વા ધમ્મનાવં આરોપેત્વા મહાજનં સંસારસાગરા ઉત્તારેત્વા પચ્છા પરિનિબ્બાયેય્યં, ઇદં મે પતિરૂપ''ન્તિ. તતો અટ્ઠ ધમ્મે સમોધાનેત્વા બુદ્ધભાવાય અભિનીહારં કત્વા નિપજ્જિ. તેન વુત્તં –

૫૪. ''પથવિયં નિપન્નસ્સ, એવં મે આસિ ચેતસો;
ઇચ્છમાનો અહં અજ્જ, કિલેસે ઝાપયે મમ.

૫૫. ''કિં મે અઞ્ઞાતવેસેન, ધમ્મં સચ્છિકતેનિધ;
સબ્બઞ્ઞુતં પાપુણિત્વા, બુદ્ધો હેસ્સં સદેવકે.

૫૬. ''કિં મે એકેન તિણ્ણેન, પુરિસેન થામદસ્સિના;
સબ્બઞ્ઞુતં પાપુણિત્વા, સન્તારેસ્સં સદેવકં.

૫૭. ''ઇમિના મે અધિકારેન, કતેન પુરિસુત્તમે;
સબ્બઞ્ઞુતં પાપુણિત્વા, તારેમિ જનતં બહું.

૫૮. ''સંસારસોતં છિન્દિત્વા, વિદ્ધંસેત્વા તયો ભવે;
ધમ્મનાવં સમારુય્હ, સન્તારેસ્સં સદેવક''ન્તિ.

તત્થ **પથવિયં નિપન્નસ્સા**તિ પુથવિયા નિપન્નસ્સ. અયમેવ વા પાઠો. **ચેતસો**તિ ચેતસો પરિવિતક્કો અહોસીતિ અત્થો. ''એવં મે આસિ ચેતના''તિપિ પાઠો. **ઇચ્છમાનો**તિ આકઙ્ખમાનો. **કિલેસે**તિ કિલિસ્સન્તિ ઉપતાપેન્તીતિ કિલેસા, રાગાદયો દસ. **ઝાપયે**તિ ઝાપેય્યં, મમ કિલેસે ઝાપયે અહન્તિ અત્થો.

કિન્તિ પટિક્ખેપવચનં. **અઞ્ઞાતવેસેના**તિ અપાકટવેસેન, અવિઞ્ઞાતેન પટિચ્છન્નેન. ઇધ પન ભિક્ખૂ વિય આસવક્ખયં કત્વા કિં, બુદ્ધકરે ધમ્મે પૂરેત્વા પટિસન્ધિજાતિબોધિધમ્મચક્કપ્પવત્તનેસુ મહાપથવિકમ્પનં કત્વા બુદ્ધો બોધેતા, તિણ્ણો તારેતા, મુત્તો મોચેતા ભવેય્યન્તિ અધિપ્પાયો. **સદેવકે**તિ સદેવકે લોકે.

થામદસ્સિનાતિ અત્તનો થામબલં પસ્સમાનેન. **સન્તારેસ્સ**ન્તિ સન્તારેસ્સામિ. **સદેવક**ન્તિ સદેવકં સત્તનિકાયં, સદેવકં લોકં વા. **અધિકારેના**તિ અધિવિસિટ્ઠેન કારેન, બુદ્ધસ્સ મમ જીવિતં પરિચ્ચજિત્વા કલલપિટ્ઠે સયનેનાધિકારેનાતિ અત્થો.

સંસારસોતન્તિ કમ્મકિલેસવસેન યોનિગતિવિઞ્ઞાણટ્ઠિતિનવસત્તાવાસેસુ ઇતો ચિતો ચ સંસરણં સંસારો. યથાહ –

> ‘‘ખન્ધાનઞ્ચ પટિપાટિ, ધાતુઆયતનાનઞ્ચ;
> અબ્બોચ્છિન્નં વત્તમાના, સંસારોતિ પવુચ્ચતી’’તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૬૧૯; દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૯૫ અપસાદનાવણ્ણના; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૬૦; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪.૧૯૯; ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૨૨૬ સઙ્ખાપદનિદ્દેસ; સુ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૨૩; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૩૯; ઇતિવુ॰ અટ્ઠ॰ ૧૪, ૫૮; થેરગા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૬૭, ૯૯; ચૂળનિ॰ અટ્ઠ॰ ૬; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧.૧૧૭);

સંસારો ચ સો સોતં ચેતિ સંસારસોતં, તં સંસારસોતં. અથ વા સંસારસ્સ સોતં **સંસારસોતં**, સંસારકારણં તણ્હાસોતં છિન્દિત્વાતિ અત્થો. **તયો ભવે**તિ કામરૂપારૂપભવે. તિભવનિબ્બત્તકકમ્મકિલેસા તયો ભવાતિ અધિપ્પેતા. **ધમ્મનાવ**ન્તિ અરિયં અટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં. સો હિ ચતુરોઘુત્તરણટ્ઠેન ‘‘ધમ્મનાવા’’તિ વુચ્ચતિ. **સમારુય્હા**તિ આરુય્હ. **સન્તારેસ્સ**ન્તિ સન્તારેસ્સામિ. યસ્મા પન બુદ્ધત્તં પત્થેન્તસ્સ –

> **૫૯.** ‘‘મનુસ્સત્તં લિઙ્ગસમ્પત્તિ, હેતુ સત્થારદસ્સનં;
> પબ્બજ્જા ગુણસમ્પત્તિ, અધિકારો ચ છન્દતા;
> અટ્ઠધમ્મસમોધાના, અભિનીહારો સમિજ્ઝતિ’’.

તત્થ **મનુસ્સત્ત**ન્તિ મનુસ્સત્તભાવેયેવ ઠત્વા બુદ્ધત્તં પત્થેન્તસ્સ પત્થના સમિજ્ઝતિ, ન નાગજાતિઆદીસુ ઠિતાનં. કસ્માતિ ચે? અહેતુકભાવતો.

લિઙ્ગસમ્પત્તીતિ મનુસ્સત્તભાવે વત્તમાનસ્સાપિ પુરિસલિઙ્ગે ઠિતસ્સેવ પત્થના સમિજ્ઝતિ, ન ઇત્થિયા વા પણ્ડકનપુંસકઉભતોબ્યઞ્જનકાનં વા સમિજ્ઝતિ . કસ્માતિ ચે? લક્ખણપારિપૂરિયા અભાવતો. વુત્તઞ્હેતં – ‘‘અટ્ઠાનમેતં, ભિક્ખવે, અનવકાસો, યં ઇત્થી અરહં અસ્સ સમ્માસમ્બુદ્ધો’’તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૧૩૦; અ॰ નિ॰ ૧.૨૭૯; વિભ॰ ૮૦૯) વિત્થારો. તસ્મા ઇત્થિલિઙ્ગે ઠિતસ્સ મનુસ્સજાતિકસ્સાપિ પત્થના ન સમિજ્ઝતિ.

હેતૂતિ પુરિસસ્સાપિ તસ્મિં અત્તભાવે અરહત્તપ્પત્તિયા હેતુસમ્પન્નસ્સેવ પત્થના સમિજ્ઝતિ, નો ઇતરસ્સ.

સત્થારદસ્સનન્તિ સચે જીવમાનકબુદ્ધસ્સેવ સન્તિકે પત્થેતિ પત્થના સમિજ્ઝતિ. પરિનિબ્બુતે ભગવતિ ચેતિયસ્સ સન્તિકે વા બોધિરુક્ખમૂલે વા પટિમાય વા પચ્ચેકબુદ્ધબુદ્ધસાવકાનં વા સન્તિકે પત્થના ન સમિજ્ઝતિ. કસ્મા? ભબ્બાભબ્બકે ઞત્વા કમ્મવિપાકપરિચ્છેદકઞાણેન પરિચ્છિન્દિત્વા બ્યાકાતું અસમત્થત્તા. તસ્મા બુદ્ધસ્સ સન્તિકેયેવ પત્થના સમિજ્ઝતિ.

પબ્બજ્જાતિ બુદ્ધસ્સ ભગવતો સન્તિકે પત્થેન્તસ્સાપિ કમ્મકિરિયવાદીસુ તાપસેસુ વા ભિક્ખૂસુ વા પબ્બજિતસ્સેવ પત્થના સમિજ્ઝતિ, નો ગિહિલિઙ્ગે ઠિતસ્સ. કસ્મા? પબ્બજિતાયેવ હિ બોધિસત્તા સમ્બોધિં અધિગચ્છન્તિ, ન ગહટ્ઠા. તસ્મા આદિમ્હિ પણિધાનકાલેપિ પબ્બજિતેનેવ ભવિતબ્બં.

ગુણસમ્પત્તીતિ પબ્બજિતસ્સાપિ અટ્ઠસમાપત્તિલાભિનો પઞ્ચાભિઞ્ઞસ્સેવ સમિજ્ઝતિ, ન પન ઇમાય ગુણસમ્પત્તિયા વિરહિતસ્સ. કસ્મા? નિગ્ગુણસ્સ તદભાવતો.

અધિકારોતિ ગુણસમ્પન્નેનાપિ યેન અત્તનો જીવિતં બુદ્ધાનં પરિચ્ચત્તં હોતિ, તસ્સ ઇમિના અધિકારેન સમ્પન્નસ્સેવ સમિજ્ઝતિ, ન ઇતરસ્સ.

છન્દતાતિ અભિનીહારસમ્પન્નસ્સાપિ યસ્સ બુદ્ધકારકધમ્માનં અત્થાય મહન્તો છન્દો વાયામો ચ ઉસ્સાહો ચ પરિયેટ્ઠિ ચ, તસ્સેવ સમિજ્ઝતિ, ન ઇતરસ્સ. તત્રિદં છન્દમહન્તતાય ઓપમ્મં – સચે હિ એવમસ્સ, ''યો પન સકલચક્કવાળગબ્ભં એકોદકીભૂતં અત્તનો બાહુબલેન ઉત્તરિત્વા પારં ગન્તું સમત્થો, સો બુદ્ધત્તં પાપુણાતિ. યો પનિમં અત્તનો દુક્કરં ન મઞ્ઞતિ 'અહં ઇમં ઉત્તરિત્વા પારં ગમિસ્સામી'''તિ એવં મહતા છન્દેન ઉસ્સાહેન સમન્નાગતો હોતિ, તસ્સ પત્થના સમિજ્ઝતિ, ન ઇતરસ્સ (સુ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.ખગ્ગવિસાણસુત્તવણ્ણના; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાન, સુમેધકથા; ચરિયા॰ અટ્ઠ॰ પકિણ્ણકકથા).

સુમેધપણ્ડિતો પન ઇમે અટ્ઠ ધમ્મે સમોધાનેત્વાવ બુદ્ધભાવાય અભિનીહારં કત્વા નિપજ્જિ. દીપઙ્કરોપિ ભગવા આગન્ત્વા સુમેધપણ્ડિતસ્સ સીસભાગે ઠત્વા કલલપિટ્ઠે નિપન્નં સુમેધતાપસં દિસ્વા – ''અયં તાપસો બુદ્ધત્તાય અભિનીહારં કત્વા નિપન્નો, ઇજ્ઝિસ્સતિ નુ ખો એતસ્સ પત્થના, ઉદાહુ નો''તિ અનાગતંસઞાણં પેસેત્વા ઉપધારેન્તો – ''ઇતો કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ અતિક્કમિત્વા ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ ઞત્વા ઠિતકોવ પરિસમજ્ઝે બ્યાકાસિ – ''પસ્સથ નો, તુમ્હે ભિક્ખવે, ઇમં ઉગ્ગતપં તાપસં કલલપિટ્ઠે નિપન્ન''ન્તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ. અયં બુદ્ધત્તાય અભિનીહારં કત્વા નિપન્નો, સમિજ્ઝિસ્સતિ ઇમસ્સ તાપસસ્સ પત્થના, અયઞ્હિ ઇતો કપ્પસતસહસ્સાધિકાનં ચતુન્નં અસઙ્ખ્યેય્યાનં મત્થકે ગોતમો નામ બુદ્ધો લોકે ભવિસ્સતિ. તસ્મિં પનસ્સ અત્તભાવે કપિલવત્થુ નામ નગરં નિવાસો ભવિસ્સતિ, મહામાયા નામ દેવી માતા, સુદ્ધોદનો નામ રાજા પિતા, ઉપતિસ્સો ચ કોલિતો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, આનન્દો નામ ઉપટ્ઠાકો, ખેમા ચ ઉપ્પલવણ્ણા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા ભવિસ્સન્તિ . અયં પરિપક્કઞાણો હુત્વા મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા મહાપધાનં પદહિત્વા નિગ્રોધમૂલે સુજાતાય નામ કુમારિયા દિન્નં પાયાસં પટિગ્ગહેત્વા નેરઞ્જરાય તીરે પરિભુઞ્જિત્વા બોધિમણ્ડં આરુય્હ અસ્સત્થરુક્ખમૂલે અભિસમ્બુજ્ઝિસ્સતીતિ. તેન વુત્તં –

૬૦. ''દીપઙ્કરો લોકવિદૂ, આહુતીનં પટિગ્ગહો;
ઉસ્સીસકે મં ઠત્વાન, ઇદં વચનમબ્રવિ.

૬૧. ''પસ્સથ ઇમં તાપસં, જટિલં ઉગ્ગતાપનં;
અપરિમેય્યિતો કપ્પે, બુદ્ધો લોકે ભવિસ્સતિ.

૬૨. ''અહૂ કપિલવ્હયા રમ્મા, નિક્ખમિત્વા તથાગતો;
પધાનં પદહિત્વાન, કત્વા દુક્કરકારિકં.

૬૩. ''અજપાલરુક્ખમૂલસ્મિં, નિસીદિત્વા તથાગતો;
તત્થ પાયાસં પગ્ગય્હ, નેરઞ્જરમુપેહિતિ.

૬૪. ''નેરઞ્જરાય તીરમ્હિ, પાયાસં અદ સો જિનો;
પટિયત્તવરમગ્ગેન, બોધિમૂલમુપેહિતિ.

૬૫. ‘‘તતો પદક્ખિણં કત્વા, બોધિમણ્ડં અનુત્તરો;
અસ્સત્થરુક્ખમૂલમ્હિ, બુજ્ઝિસ્સતિ મહાયસો.

૬૬. ‘‘ઇમસ્સ જનિકા માતા, માયા નામ ભવિસ્સતિ;
પિતા સુદ્ધોદનો નામ, અયં હેસ્સતિ ગોતમો.

૬૭. ‘‘અનાસવા વીતરાગા, સન્તચિત્તા સમાહિતા;
કોલિતો ઉપતિસ્સો ચ, અગ્ગા હેસ્સન્તિ સાવકા;
આનન્દો નામુપટ્ઠાકો, ઉપટ્ઠિસ્સતિમં જિનં.

૬૮. ‘‘ખેમા ઉપ્પલવણ્ણા ચ, અગ્ગા હેસ્સન્તિ સાવિકા;
અનાસવા વીતરાગા, સન્તચિત્તા સમાહિતા.

૬૯. ‘‘બોધિ તસ્સ ભગવતો, અસ્સત્થોતિ પવુચ્ચતિ;
ચિત્તો ચ હત્થાળવકો, અગ્ગા હેસ્સન્તુપટ્ઠકા;
ઉત્તરા નન્દમાતા ચ, અગ્ગા હેસ્સન્તુપટ્ઠિકા’’તિ.

તત્થ **લોકવિદૂ**તિ સબ્બથા વિદિતલોકત્તા પન લોકવિદૂ. ભગવા હિ સભાવતો સમુદયતો નિરોધતો નિરોધૂપાયતોતિ સબ્બથાપિ લોકં અવેદિ અઞ્ઞાસિ પટિવિજ્ઝિ. તસ્મા લોકવિદૂતિ વુચ્ચતિ. યથાહ –

‘‘તસ્મા હવે લોકવિદૂ સુમેધો, લોકન્તગૂ વૂસિતબ્રહ્મચરિયો;
લોકસ્સ અન્તં સમિતાવિ ઞત્વા, નાસીસતી લોકમિમં પરઞ્ચા’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૦૭; અ॰ નિ॰ ૪.૪૬);

અપિ ચ તયો લોકા – સઙ્ખારલોકો, સત્તલોકો, ઓકાસલોકોતિ. તત્થ સઙ્ખારલોકો નામ પટિચ્ચસમુપ્પન્ના પથવિઆદયો ધમ્મા. સત્તલોકો નામ સઞ્ઞિનો અસઞ્ઞિનો નેવસઞ્ઞિનાસઞ્ઞિનો ચ સત્તા. ઓકાસલોકો નામ સત્તાનં નિવાસટ્ઠાનં. ઇમે પન તયોપિ લોકા ભગવતા યથાસભાવતો વિદિતા, તસ્મા લોકવિદૂતિ વુચ્ચતિ. **આહુતીનં પટિગ્ગહો**તિ દાનાનં પટિગ્ગહેતું અરહત્તા દક્ખિણેય્યત્તા આહુતીનં પટિગ્ગહો. **ઉસ્સીસકે મં ઠત્વાના**તિ મમ સીસસમીપે ઠત્વા. **ઇદં** ઇદાનિ વત્તબ્બં વચનં અબ્રવીતિ અત્થો. **જટિલન્તિ** જટા અસ્સ સન્તીતિ જટિલો, તં જટિલં. **ઉગ્ગતાપનન્તિ** ઉગ્ગતાપસં. **અહૂ**તિ અહનિ, અથાતિ અત્થો. અયમેવ વા પાઠો. **કપિલવ્હયા**તિ કપિલઅવ્હયા અભિધાના. **રમ્મા**તિ રમણીયતો. **પધાનન્તિ** વીરિયં. **એહિતી**તિ એસ્સતિ ગમિસ્સતિ. સેસગાથાસુ ઉત્તાનમેવાતિ.

તતો સુમેધપણ્ડિતો – ‘‘મય્હં કિર પત્થના સમિજ્ઝિસ્સતી’’તિ સઞ્જાતસોમનસ્સો અહોસિ. મહાજનો દીપઙ્કરદસબલસ્સ વચનં સુત્વા – ‘‘સુમેધતાપસો કિર બુદ્ધબીજઙ્કુરો’’તિ હટ્ઠતુટ્ઠો અહોસિ. એવઞ્ચસ્સ અહોસિ – ‘‘યથા નામ પુરિસો નદિં તરન્તો ઉજુકેન તિત્થેન તરિતું અસક્કોન્તો હેટ્ઠાતિત્થેન ઉત્તરતિ, એવમેવ મયં દીપઙ્કરદસબલસ્સ સાસને મગ્ગફલં અલભમાના અનાગતે યદા ત્વં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ, તદા તવ સમ્મુખા મગ્ગફલં સચ્છિકાતું સમત્થા ભવેય્યામા’’તિ પત્થનં અકંસુ. દીપઙ્કરદસબલો બોધિસત્તં મહાસત્તં પસંસિત્વા અટ્ઠહિ

પુપ્ફમુટ્ઠીહિ પૂજેત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કામિ. તેપિ ચતુસતસહસ્સા ખીણાસવા બોધિસત્તં પુપ્ફેહિ ચ ગન્ધેહિ ચ પૂજેત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કમિંસુ. દેવમનુસ્સા પન તથેવ પૂજેત્વા વન્દિત્વા પક્કમિંસુ.

અથ સબ્બલોકમતિદીપઙ્કરો દીપઙ્કરો ભગવા ચતૂહિ ખીણાસવસતસહસ્સેહિ પરિવુતો રમ્મનગરવાસીહિ પૂજિયમાનો દેવતાહિ અભિવન્દિયમાનો સઞ્ઝાપ્પભાનુરઞ્જિતવરકનકગિરિસિખરો વિય જઙ્ગમમાનો અનેકેસુ પાટિહારિયેસુ વત્તમાનેસુ તેન અલઙ્કતપટિયત્તેન મગ્ગેન ગન્ત્વા નાનાસુરભિકુસુમગન્ધવાસિતં ચુણ્ણસમ્મોદગન્ધં સમુસ્સિતધજપટાકં ગન્ધાનુબદ્ધહદયેહિ ભમરગણેહિ ગુમ્બગુમ્બાયમાનં ધૂપન્ધકારં અમરપુરસદિસસોભં અભિરમ્મં રમ્મનગરં પવિસિત્વા પઞ્ઞત્તે મહારહે બુદ્ધાસને યુગન્ધરમત્થકે સરદસમયરુચિરકરરજનિકરો તિમિરનિકરનિધનકરો કમલવનવિકસનકરો દિવસકરો વિય દસબલદિવસકરો નિસીદિ. ભિક્ખુસઙ્ઘોપિ પટિપાટિયા અત્તનો અત્તનો પત્તાસને નિસીદિ. રમ્મનગરવાસિનો પન ઉપાસકા સદ્ધાદિગુણસમ્પન્ના નાનાવિધખજ્જાદીહિ સમલઙ્કતં વણ્ણગન્ધરસસમ્પન્નં અસદિસં સુખનિદાનં દાનં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અદંસુ.

અથ ખો બોધિસત્તો દસબલસ્સ બ્યાકરણં સુત્વા બુદ્ધભાવં કરતલગતમિવ મઞ્ઞમાનો પમુદિતહદયો સબ્બેસુ પટિક્કન્તેસુ સયના વુટ્ઠાય – ''પારમિયો વિચિનિસ્સામી''તિ પુપ્ફરાસિમત્થકે પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસીદિ. એવં નિસિન્ને મહાસત્તે સકલદસસહસ્સચક્કવાળદેવતા સાધુકારં દત્વા – ''અય્ય સુમેધતાપસ, પોરાણકબોધિસત્તાનં પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા – 'પારમિયો વિચિનિસ્સામી'તિ નિસિન્નકાલે યાનિ પુબ્બનિમિત્તાનિ નામ પઞ્ઞાયન્તિ, તાનિ સબ્બાનિપિ અજ્જ પાતુભૂતાનિ નિસ્સંસયેન ત્વં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ, મયમેતં જાનામ – 'યસ્સેતાનિ નિમિત્તાનિ પઞ્ઞાયન્તિ, સો એકન્તેનેવ બુદ્ધો ભવિસ્સતિ' તસ્મા ત્વં અત્તનો વીરિયં દળ્હં કત્વા પગ્ગણ્હા''તિ બોધિસત્તં નાનપ્પકારાહિ થુતીહિ અભિત્થવિંસુ. તેન વુત્તં –

૭૦. ''ઇદં સુત્વાન વચનં, અસમસ્સ મહેસિનો;
આમોદિતા નરમરૂ, બુદ્ધબીજં કિર અયં.

૭૧. ''ઉક્કુટ્ઠિસદ્દા વત્તન્તિ, અપ્ફોટેન્તિ હસન્તિ ચ;
કતઞ્જલી નમસ્સન્તિ, દસસહસ્સી સદેવકા.

૭૨. ''યદિમસ્સ લોકનાથસ્સ, વિરજ્ઝિસ્સામ સાસનં;
અનાગતમ્હિ અદ્ધાને, હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.

૭૩. ''યથા મનુસ્સા નદિં તરન્તા, પટિતિત્થં વિરજ્ઝિય;
હેટ્ઠાતિત્થે ગહેત્વાન, ઉત્તરન્તિ મહાનદિં.

૭૪. ''એવમેવ મયં સબ્બે, યદિ મુઞ્ચામિમં જિનં;
અનાગતમ્હિ અદ્ધાને, હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.

૭૫. ''દીપઙ્કરો લોકવિદૂ, આહુતીનં પટિગ્ગહો;
મમ કમ્મં પકિત્તેત્વા, દક્ખિણં પાદમુદ્ધરિ.

૭૬. ‘‘યે તત્થાસું જિનપુત્તા, પદક્ખિણમકંસુ મં;
દેવા મનુસ્સા અસુરા ચ, અભિવાદેત્વાન પક્કમું.

૭૭. ‘‘દસ્સનં મે અતિક્કન્તે, સસઙ્ઘે લોકનાયકે;
સયના વુટ્ઠહિત્વાન, પલ્લઙ્કં આભુજિં તદા.

૭૮. ‘‘સુખેન સુખિતો હોમિ, પામોજ્જેન પમોદિતો;
પીતિયા ચ અભિસ્સન્નો, પલ્લઙ્કં આભુજિં તદા.

૭૯. ‘‘પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા, એવં ચિન્તેસહં તદા;
વસીભૂતો અહં ઝાને, અભિઞ્ઞાસુ પારમિં ગતો.

૮૦. ‘‘સહસ્સિયમ્હિ લોકમ્હિ, ઇસયો નત્થિ મે સમા;
અસમો ઇદ્ધિધમ્મેસુ, અલભિં ઈદિસં સુખં.

૮૧. ‘‘પલ્લઙ્કાભુજને મય્હં, દસસહસ્સાધિવાસિનો;
મહાનાદં પવત્તેસું, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૮૨. ‘‘યા પુબ્બે બોધિસત્તાનં, પલ્લઙ્કવરમાભુજે;
નિમિત્તાનિ પદિસ્સન્તિ, તાનિ અજ્જ પદિસ્સરે.

૮૩. ‘‘સીતં બ્યપગતં હોતિ, ઉણ્હઞ્ચ ઉપસમ્મતિ;
તાનિ અજ્જ પદિસ્સન્તિ, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૮૪. ‘‘દસસહસ્સી લોકધાતુ, નિસ્સદ્દા હોન્તિ નિરાકુલા;
તાનિ અજ્જ પદિસ્સન્તિ, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૮૫. ‘‘મહાવાતા ન વાયન્તિ, ન સન્દન્તિ સવન્તિયો;
તાનિ અજ્જ પદિસ્સન્તિ, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૮૬. ‘‘થલજા દકજા પુપ્ફા, સબ્બે પુપ્ફન્તિ તાવદે;
તેપજ્જ પુપ્ફિતા સબ્બે, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૮૭. ‘‘લતા વા યદિ વા રુક્ખા, ફલભારા હોન્તિ તાવદે;
તેપજ્જ ફલિતા સબ્બે, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૮૮. ‘‘આકાસટ્ઠા ચ ભૂમટ્ઠા, રતના જોતન્તિ તાવદે;
તેપજ્જ રતના જોતન્તિ, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૮૯. ‘‘માનુસ્સકા ચ દિબ્બા ચ, તુરિયા વજ્જન્તિ તાવદે;

તેપજ્જુભો અભિરવન્તિ, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૯૦. ‘‘વિચિત્તપુપ્ફા ગગના, અભિવસ્સન્તિ તાવદે;
તેપિ અજ્જ પવસ્સન્તિ, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૯૧. ‘‘મહાસમુદ્દો આભુજતિ, દસસહસ્સી પકમ્પતિ;
તેપજ્જુભો અભિરવન્તિ, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૯૨. ‘‘નિરયેપિ દસસહસ્સે, અગ્ગી નિબ્બન્તિ તાવદે;
તેપજ્જ નિબ્બુતા અગ્ગી, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૯૩. ‘‘વિમલો હોતિ સૂરિયો, સબ્બા દિસ્સન્તિ તારકા;
તેપિ અજ્જ પદિસ્સન્તિ, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૯૪. ‘‘અનોવટ્ઠેન ઉદકં, મહિયા ઉબ્ભિજ્જિ તાવદે;
તમ્પજ્જુબ્ભિજ્જતે મહિયા, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૯૫. ‘‘તારાગણા વિરોચન્તિ, નક્ખત્તા ગગનમણ્ડલે;
વિસાખા ચન્દિમાયુત્તા, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૯૬. ‘‘બિલાસયા દરીસયા, નિક્ખમન્તિ સકાસયા;
તેપજ્જ આસયા છુદ્ધા, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૯૭. ‘‘ન હોન્તિ અરતી સત્તાનં, સન્તુટ્ઠા હોન્તિ તાવદે;
તેપજ્જ સબ્બે સન્તુટ્ઠા, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૯૮. ‘‘રોગા તદુપસમ્મન્તિ, જિઘચ્છા ચ વિનસ્સસિ;
તાનિ અજ્જ પદિસ્સન્તિ, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૯૯. ‘‘રોગા તદા તનુ હોતિ, દોસો મોહો વિનસ્સસિ;
તેપજ્જ વિગતા સબ્બે, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૧૦૦.‘‘ભયં તદા ન ભવતિ, અજ્જપેતં પદિસ્સતિ;
તેન લિઙ્ગેન જાનામ, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૧૦૧.‘‘રજોનુદ્ધંસતી ઉદ્ધં, અજ્જપેતં પદિસ્સતિ;
તેન લિઙ્ગેન જાનામ, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

૧૦૨.‘‘અનિટ્ઠગન્ધો પક્કમતિ, દિબ્બગન્ધો પવાયતિ;
સોપજ્જ વાયતી ગન્ધો, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

१०३.“સબ્બે દેવા પદિસ્સન્તિ, ઠપયિત્વા અરૂપિનો;
તેપજ્જ સબ્બે દિસ્સન્તિ, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

१०४.“યાવતા નિરયા નામ, સબ્બે દિસ્સન્તિ તાવદે;
તેપજ્જ સબ્બે દિસ્સન્તિ, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

१०५.“કુટ્ટા કવાટા સેલા ચ, ન હોન્તાવરણા તદા;
આકાસભૂતા તેપજ્જ, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

१०६.“ચુતી ચ ઉપપત્તી ચ, ખણે તસ્મિં ન વિજ્જતિ;
તાનિપજ્જ પદિસ્સન્તિ, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસિ.

१०७.“દળ્હં પગ્ગણ્હ વીરિયં, મા નિવત્ત અભિક્કમ;
મયમ્પેતં વિજાનામ, ધુવં બુદ્ધો ભવિસ્સસી”તિ.

તત્થ **ઇદં સુત્વાન વચન**ન્તિ ઇદં દીપઙ્કરસ્સ ભગવતો બોધિસત્તસ્સ બ્યાકરણવચનં સુત્વા. **અસમસ્સા**તિ સમસ્સ સદિસસ્સ અભાવતો અસમસ્સ. યથાહ –

“ન મે આચરિયો અત્થિ, સદિસો મે ન વિજ્જતિ;
સદેવકસ્મિં લોકસ્મિં, નત્થિ મે પટિપુગ્ગલો”તિ. (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૫; ૨.૩૪૧; મહાવ॰ ૧૧; કથા॰ ૪૦૫; મિ॰ પ॰ ૪.૫.૧૧);

મહેસિનોતિ મહન્તે સીલસમાધિપઞ્ઞાક્ખન્ધે એસિ ગવેસીતિ મહેસી, તસ્સ મહેસિનો. **નરમરૂ**તિ નરા ચ અમરા ચ, ઉક્કટ્ઠનિદ્દેસો પનાયં સબ્બેપિ દસસહસ્સિલોકધાતુયા નાગસુપણ્ણયક્ખાદયોપિ આમોદિતાવ. **બુદ્ધબીજં કિર અય**ન્તિ અયં કિર બુદ્ધઙ્કુરો ઉપ્પન્નોતિ આમોદિતાતિ અત્થો.

ઉક્કુટ્ઠિસદ્દાતિ ઉન્નાદસદ્દા વત્તન્તિ. **અપ્ફોટેન્તી**તિ હત્થેહિ બાહા અભિહનન્તિ. **દસસહસ્સી**તિ દસસહસ્સિલોકધાતુયો. **સદેવકા**તિ સહ દેવેહિ સદેવકા દસસહસ્સી નમસ્સન્તીતિ અત્થો. **યદિમસ્સા**તિ યદિ ઇમસ્સ, અયમેવ વા પાઠો. **વિરજ્ઝિસ્સામા**તિ યદિ ન સમ્પાપુણિસ્સામ. **અનાગતમ્હિ અદ્ધાને**તિ અનાગતે કાલે. **હેસ્સામા**તિ ભવિસ્સામ. **સમ્મુખા**તિ સમ્મુખીભૂતા. **ઇમ**ન્તિ ઇમસ્સ, સામિઅત્થે ઉપયોગવચનં.

નદિં તરન્તાતિ નદીતરણકા, “નદિતરન્તા”તિપિ પાઠો. **પટિતિત્થ**ન્તિ પટિમુખતિત્થં. **વિરજ્ઝિયા**તિ વિરજ્ઝિત્વા. **યદિ મુઞ્ચામા**તિ યદિ ઇમં ભગવન્તં મુઞ્ચિત્વા અકતકિચ્ચા ગમિસ્સામાતિ અત્થો. **મમ કમ્મં પકિત્તેત્વા**તિ મમ ભાવિતમત્થં બ્યાકરિત્વા. **દક્ખિણં પાદમુદ્ધરી**તિ દક્ખિણં પાદં ઉક્ખિપિ, “કતપદક્ખિણો”તિપિ પાઠો.

જિનપુત્તાતિ દીપઙ્કરસ્સ સત્થુનો સાવકા. **દેવા મનુસ્સા અસુરા ચ, અભિવાદેત્વાન પક્કમુ**ન્તિ દેવાદયો સબ્બેપિ ઇમે મં તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા પુપ્ફાદીહિ પૂજેત્વા સુપ્પતિટ્ઠિતપઞ્ચઙ્ગા વન્દિત્વા નિવત્તિત્વા પુનપ્પુનં

ઓલોકેત્વા મધુરત્થબ્યઞ્જનાહિ નાનપ્પકારાહિ થુતીહિ વણ્ણેન્તા પક્કમિંસુ. ‘‘નરા નાગા ચ ગન્ધબ્બા, અભિવાદેત્વાન પક્કમુ’’ન્તિપિ પાઠો.

દસ્સનં મે અતિક્કન્તેતિ મમ દસ્સનવિસયં ભગવતિ અતિક્કન્તે. ‘‘જહિતે દસ્સનૂપચારે’’તિપિ પાઠો. **સસદ્દે**તિ સદ્ધિં સદ્દેન સસદ્દો, તસ્મિં સસદ્દે. **સયના વુટ્ઠહિત્વાના**તિ નિપન્નટ્ઠાનતો કલલતો ઉટ્ઠહિત્વા. **પલ્લઙ્કં આભુજિન્તિ** કતપલ્લઙ્કો હુત્વા પુપ્ફરાસિમ્હિ નિસીદિન્તિ અત્થો. ‘‘હટ્ઠો હટ્ઠેન ચિત્તેન, આસના વુટ્ઠહિં તદા’’તિપિ પાઠો, સો ઉત્તાનત્થોવ.

પીતિયા ચ અભિસ્સન્નોતિ પીતિપરિપ્ફુટો. **વસીભૂતો**તિ વસીભાવપ્પત્તો. **ઝાને**તિ રૂપાવચરારૂપાવચરઝાનેસુ. **સહસ્સિયમ્હી**તિ દસસહસ્સિયં. **લોકમ્હી**તિ લોકધાતુયા. **મે સમા**તિ મયા સદિસા. અવિસેસેન ‘‘મે સમા નત્થી’’તિ વત્વા ઇદાનિ તમેવ નિયમેન્તો ‘‘**અસમો ઇદ્ધિધમ્મેસૂ**’’તિ આહ. તત્થ **ઇદ્ધિધમ્મેસૂ**તિ પઞ્ચસુ ઇદ્ધિધમ્મેસૂતિ અત્થો. **અલભિન્તિ** પટિલભિં. **ઈદિસં સુખન્તિ** ઈદિસં સોમનસ્સં.

અથ સુમેધતાપસો દસબલસ્સ બ્યાકરણં સુત્વા બુદ્ધભાવં કરતલગતકાલમિવ મઞ્ઞમાનો પમુદિતહદયો દસસુ લોકધાતુસહસ્સેસુ સુદ્ધાવાસમહાબ્રહ્માનો અતીતબુદ્ધદસ્સાવિનો નિયતબોધિસત્તાનં બ્યાકરણે ઉપ્પજ્જમાનપાટિહારિયદસ્સનેન તથાગતવચનસ્સ અવિતથતં પકાસેન્તો મં પરિતોસયન્તા ઇમા ગાથાયો આહંસૂતિ દસ્સેન્તો ભગવા ‘‘**પલ્લઙ્કાભુજને મય્હ**’’ન્તિઆદિમાહ.

તત્થ **પલ્લઙ્કાભુજને મય્હન્તિ** મમ પલ્લઙ્કાભુજને. અયમેવ વા પાઠો. **દસસહસ્સાધિવાસિનો**તિ દસસહસ્સિવાસિનો મહાબ્રહ્માનો. **યા પુબ્બે**તિ યાનિ પુબ્બે, વિભત્તિલોપં કત્વા વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **પલ્લઙ્કવરમાભુજે**તિ વરપલ્લઙ્કાભુજને. **નિમિત્તાનિ પદિસ્સન્તી**તિ નિમિત્તાનિ પદિસ્સિંસૂતિ અત્થો. અતીતવચને વત્તબ્બે વત્તમાનવચનં વુત્તં. કિઞ્ચાપિ વુત્તં, અતીતવસેન અત્થો ગહેતબ્બો. **તાનિ અજ્જ પદિસ્સરે**તિ પુબ્બેપિ નિયતબોધિસત્તાનં પલ્લઙ્કાભુજને યાનિ નિમિત્તાનિ ઉપ્પજ્જિંસુ, તાનિ નિમિત્તાનિ અજ્જ પદિસ્સરે. તસ્મા ત્વં ધુવમેવ બુદ્ધો ભવિસ્સસીતિ અત્થો. ન પન તાનિયેવ નિમિત્તાનિ ઉપ્પજ્જિંસુ, તંસદિસત્તા ‘‘તાનિ અજ્જ પદિસ્સરે’’તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

સીતન્તિ સીતત્તં. **બ્યપગતન્તિ** ગતં વિગતં. **તાની**તિ સીતવિગમનઉણ્હુપસમનાનીતિ અત્થો. **નિસ્સદ્દા**તિ અસદ્દા અનિગ્ઘોસા. **નિરાકુલા**તિ અનાકુલા, અયમેવ વા પાઠો. **ન સન્દન્તી**તિ ન વહન્તિ નપ્પવત્તન્તિ. **સવન્તિયો**તિ નદિયો. **તાની**તિ અવાયનઅસન્દનાનિ. **થલજા**તિ પથવિતલપબ્બતરુક્ખેસુ જાતાનિ. **દકજા**તિ ઓદકાનિ પુપ્ફાનિ. **પુપ્ફન્તી**તિ પુબ્બે બોધિસત્તાનં પુપ્ફિંસુ, અતીતત્થે વત્તમાનવચનં હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. **તેપજ્જ પુપ્ફિતાની**તિ તાનિ પુપ્ફાનિ અજ્જ પુપ્ફિતાનીતિ અત્થો.

ફલભારાતિ ફલધરા. **તેપજ્જા**તિ તેપિ અજ્જ, પુલ્લિઙ્ગવસેન ‘‘તેપી’’તિ વુત્તં, ‘‘લતા વા રુક્ખા વા’’તિ વુત્તત્તા. **ફલિતા**તિ સઞ્જાતફલા. **આકાસટ્ઠા ચ ભૂમટ્ઠા ચા**તિ આકાસગતા ચ ભૂમિગતા ચ **રતનાની**તિ મુત્તાદીનિ રતનાનિ. **જોતન્તી**તિ ઓભાસન્તિ. **માનુસ્સકા**તિ મનુસ્સાનં સન્તકા માનુસ્સકા. **દિબ્બા**તિ દેવાનં સન્તકા દિબ્બા. **તુરિયા**તિ આતતં વિતતં આતતવિતતં સુસિરં ઘનન્તિ પઞ્ચ તુરિયાનિ. તત્થ આતતં નામ ચમ્મપરિયોનદ્ધેસુ ભેરિઆદીસુ એકતલતુરિયં. વિતતં નામ ઉભયતલં. આતતવિતતં નામ સબ્બતો પરિયોનદ્ધં મહતિવલ્લકિઆદિકં. સુસિરં નામ વંસાદિકં. ઘનં નામ સમ્મતાળાદિકં. **વજ્જન્તી**તિ હેટ્ઠા વુત્તનયેન વજ્જિંસુ, અતીતત્થે વત્તમાનવચનં

વેદિતબ્બં. એસ નયો ઉપરિ ઈદિસેસુ વચનેસુપિ. **અભિરવન્તી**તિ તત્ર તત્ર કુસલેહિ સુમુચ્ચિતા સુપ્પતાળિતા સુવાદિતા વિય અભિરવન્તિ, અભિનદન્તીતિ અત્થો.

વિચિત્તપુપ્ફાતિ વિચિત્રાનિ નાનાગન્ધવણ્ણાનિ પુપ્ફાનિ. **અભિવસ્સન્તી**તિ અભિવસ્સિંસુ, નિપતિંસૂતિ અત્થો. **તેપી**તિ તાનિપિ વિચિત્રપુપ્ફાનિ અભિવસ્સન્તાનિ પદિસ્સન્તિ, દેવબ્રહ્મગણેહિ ઓકિરિયમાનાનીતિ અધિપ્પાયો. **આભુજતી**તિ ઓસક્કતિ. **તેપજ્જુભો**તિ તેપિ અજ્જ ઉભો મહાસમુદ્દદસસહસ્સિયો. **અભિરવન્તી**તિ અભિનદન્તિ. **નિરયે**તિ નિરયેસુ. **દસસહસ્સા**તિ અનેકદસસહસ્સા. **નિબ્બન્તી**તિ સમ્મન્તિ, સન્તિં ઉપેન્તીતિ અત્થો. **તારકા**તિ નક્ખત્તાનિ . **તેપિ અજ્જ પદિસ્સન્તી**તિ તેપિ સૂરિયસ્સ વિમલભાવા તારકા અજ્જ દિવા દિસ્સન્તિ.

અનોવટ્ઠેનાતિ અનોવટ્ઠે, ભુમ્મત્થે કરણવચનં. અથ વા **અનોવટ્ઠે**તિ અનભિવટ્ઠેપિ. **ના**તિ નિપાતમત્તં ''સુત્વા ન દૂતવચન''ન્તિઆદીસુ વિય. **તમ્પજ્જુબ્ભિજ્જતે**તિ તમ્પિ ઉદકં અજ્જ ઉબ્ભિજ્જતિ, ઉબ્ભિજ્જિત્વા ઉટ્ઠહતીતિ અત્થો. **મહિયા**તિ પથવિયા, નિસ્સક્કવચનં. **તારાગણા**તિ ગહનક્ખત્તાદયો સબ્બે તારગણા. **નક્ખત્તા**તિ નક્ખત્તતારકા ચ. **ગગનમણ્ડલે**તિ સકલગગનમણ્ડલં વિરોચન્તીતિ અત્થો. **બિલાસયા**તિ બિલાસયા અહિનકુલકુમ્ભીલગોધાદયો. **દરીસયા**તિ ઝરાસયા. અયમેવ વા પાઠો. **નિક્ખમન્તી**તિ નિક્ખમિંસુ. **સકાસયા**તિ અત્તનો અત્તનો આસયતો. ''તદાસયા''તિપિ પાઠો. તસ્સ તદા તસ્મિં કાલે, આસયતો, બિલતોતિ અત્થો. **છુદ્ધા**તિ સુછુદ્ધા સુવુદ્ધારિતા, નિક્ખન્તાતિ અત્થો.

અરતીતિ ઉક્કણ્ઠા. **સન્તુટ્ઠા**તિ પરમેન સન્તુટ્ઠેન સન્તુટ્ઠા. **વિનસ્સતી**તિ વિગચ્છતિ. **રાગો**તિ કામરાગો. **તદા તનુ હોતી**તિ ઓરમત્તકો હોતિ, ઇમિના પરિયુટ્ઠાનાભાવં દીપેતિ. **વિહતા**તિ વિનટ્ઠા. **તદા**તિ પુબ્બે, બોધિસત્તાનં પલ્લઙ્કાભુજનેતિ અત્થો. **ન ભવતી**તિ ન હોતિ. **અજ્જપેત**ન્તિ અજ્જ તવ પલ્લઙ્કાભુજનેપિ એતં ભયં ન હોતેવાતિ અત્થો. **તેન લિઙ્ગેન જાનામા**તિ તેન કારણેન સબ્બેવ મયં જાનામ, યં ત્વં બુદ્ધો ભવિસ્સસીતિ અત્થો.

અનુદ્ધંસતીતિ ન ઉગ્ગચ્છતિ. **અનિટ્ઠગન્ધો**તિ દુગ્ગન્ધો. **પક્કમતી**તિ પક્કમિ વિગચ્છિ. **પવાયતી**તિ પવાયિ. **સોપજ્જા**તિ સોપિ દિબ્બગન્ધો અજ્જ. **પદિસ્સન્તી**તિ પદિસ્સિંસુ. **તેપજ્જા**તિ તેપિ સબ્બે દેવા અજ્જ. **યાવતા**તિ પરિચ્છેદનત્થે નિપાતો, યત્તકાતિ અત્થો. **કુટ્ટા**તિ પાકારા. **ન હોન્તાવરણા**તિ આવરણકરા ન અહેસું. **તદા**તિ પુબ્બે. **આકાસભૂતા**તિ તે કુટ્ટકવાટપબ્બતા આવરણં તિરોકરણં કાતું અસક્કોન્તા, અજટાકાસભૂતાતિ અત્થો. **ચુતી**તિ મરણં. **ઉપપત્તી**તિ પટિસન્ધિગ્ગહણં. **ખણે**તિ પુબ્બે બોધિસત્તાનં પલ્લઙ્કાભુજનક્ખણે. **ન વિજ્જતી**તિ નાહોસિ. **તાનિપજ્જા**તિ તાનિપિ અજ્જ ચવનભવનાનીતિ અત્થો. **મા નિવત્તી**તિ મા પટિક્કમિ. **અભિક્કમા**તિ પરક્કમ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

તતો સુમેધપણ્ડિતો દીપઙ્કરસ્સ દસબલસ્સ ચ દસસહસ્સચક્કવાળદેવતાનઞ્ચ વચનં સુત્વા ભિય્યોસોમત્તાય સઞ્જાતુસ્સાહો હુત્વા ચિન્તેસિ – ''બુદ્ધા નામ અમોઘવચના, નત્થિ બુદ્ધાનં કથાય અઞ્ઞથત્તં. યથા હિ આકાસે ખિત્તસ્સ લેડ્ડુસ્સ પતનં ધુવં, જાતસ્સ મરણં, અરુણે ઉગ્ગતે સૂરિયસ્સ અબ્ભુગ્ગમનં, આસયા નિક્ખન્તસ્સ સીહસ્સ સીહનાદનદનં, ગરુગબ્ભાય ઇત્થિયા ભારમોરોપનં ધુવં અવસ્સમ્ભાવી, એવમેવ બુદ્ધાનં વચનં નામ ધુવં અમોઘં, અદ્ધા અહં બુદ્ધો ભવિસ્સામીતિ. તેન વુત્તં –

૧૦૮.''બુદ્ધસ્સ વચનં સુત્વા, દસસહસ્સીનચૂભયં;
તુટ્ઠહટ્ઠો પમુદિતો, એવં ચિન્તેસહં તદા.

૧૦૯.‘‘અદ્વેજ્ઝવચના બુદ્ધા, અમોઘવચના જિના;
વિતથં નત્થિ બુદ્ધાનં, ધુવં બુદ્ધો ભવામહં.

૧૧૦.‘‘યથા ખિત્તં નભે લેડ્ડુ, ધુવં પતતિ ભૂમિયં;
તથેવ બુદ્ધસેટ્ઠાનં, વચનં ધુવસસ્સતં;
વિતથં નત્થિ બુદ્ધાનં, ધુવં બુદ્ધો ભવામહં.

૧૧૧.‘‘યથાપિ સબ્બસત્તાનં, મરણં ધુવસસ્સતં;
તથેવ બુદ્ધસેટ્ઠાનં, વચનં ધુવસસ્સતં;
વિતથં નત્થિ બુદ્ધાનં, ધુવં બુદ્ધો ભવામહં.

૧૧૨.‘‘યથા રત્તિક્ખયે પત્તે, સૂરિયુગ્ગમનં ધુવં;
તથેવ બુદ્ધસેટ્ઠાનં, વચનં ધુવસસ્સતં;
વિતથં નત્થિ બુદ્ધાનં, ધુવં બુદ્ધો ભવામહં.

૧૧૩.‘‘યથા નિક્ખન્તસયનસ્સ, સીહસ્સ નદનં ધુવં;
તથેવ બુદ્ધસેટ્ઠાનં, વચનં ધુવસસ્સતં;
વિતથં નત્થિ બુદ્ધાનં, ધુવં બુદ્ધો ભવામહં.

૧૧૪.‘‘યથા આપન્નસત્તાનં, ભારમોરોપનં ધુવં;
તથેવ બુદ્ધસેટ્ઠાનં, વચનં ધુવસસ્સતં;
વિતથં નત્થિ બુદ્ધાનં, ધુવં બુદ્ધો ભવામહ’’ન્તિ.

તત્થ **બુદ્ધસ્સ વચનં સુત્વા, દસસહસ્સી ન ચૂભયન્તિ** દીપઙ્કરસમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ચ દસસહસ્સચક્કવાળદેવતાનઞ્ચ વચનં સુત્વા. **ઉભયન્તિ** ઉભયેસં, સામિઅત્થે પચ્ચત્તવચનં, ઉભયવચનં વા. **એવં ચિન્તેસહન્તિ** એવં ચિન્તેસિં અહં.

અદ્વેજ્ઝવચનાતિ દ્વેધા અપ્પવત્તવચના, એકંસવચનાતિ અત્થો. ‘‘અચ્છિદ્દવચના’’તિપિ પાઠો, તસ્સ નિદ્દોસવચનાતિ અત્થો. **અમોઘવચનાતિ** અવિતથવચના. **વિતથન્તિ** વિતથવચનં નત્થીતિ અત્થો. **ધુવં બુદ્ધો ભવામહન્તિ** અહં એકંસેનેવ બુદ્ધો ભવિસ્સામીતિ નિયતવસેન અવસ્સમ્ભાવિવસેન ચ વત્તમાનવચનં કતન્તિ વેદિતબ્બં.

સૂરિયુગ્ગમનન્તિ સૂરિયસ્સ ઉદયનં, અયમેવ વા પાઠો. **ધુવસસ્સતન્તિ** એકંસભાવી ચેવ સસ્સતઞ્ચ. **નિક્ખન્તસયનસ્સાતિ** સયનતો નિક્ખન્તસ્સ. **આપન્નસત્તાનન્તિ** ગરુગબ્ભાનં, ગબ્ભિનીનન્તિ અત્થો. **ભારમોરોપનન્તિ** ભારઓરોપનં, ગબ્ભસ્સ ઓરોપનન્તિ અત્થો. **મ**-કારો પદસન્ધિકરો. સેસમેત્થાપિ ઉત્તાનમેવાતિ.

‘‘સ્વાહં અદ્ધા બુદ્ધો ભવિસ્સામી’’તિ એવં કતસન્નિટ્ઠાનો બુદ્ધકારકે ધમ્મે ઉપધારેતું – ‘‘કહં નુ ખો બુદ્ધકારકા ધમ્મા’’તિ, ઉદ્ધં અધો દિસાસુ વિદિસાસૂતિ અનુક્કમેન સકલં ધમ્મધાતું વિચિનન્તો પુબ્બે પોરાણકેહિ બોધિસત્તેહિ આસેવિતનિસેવિતં પઠમં દાનપારમિં દિસ્વા એવં અત્તાનં ઓવદિ – ‘‘સુમેધપણ્ડિત, ત્વં ઇતો પટ્ઠાય પઠમં

દાનપારમિં પૂરેય્યાસિ. યથા હિ નિકુજ્જિતો ઉદકકુમ્ભો નિસ્સેસં કત્વા ઉદકં વમતિયેવ ન પચ્ચાહરતિ, એવમેવ ધનં વા યસં વા પુત્તદારં વા અઙ્ગપચ્ચઙ્ગં વા અનોલોકેત્વા સબ્બત્થ યાચકાનં સબ્બં ઇચ્છિતિચ્છિતં નિસ્સેસં કત્વા દદમાનો બોધિમૂલે નિસીદિત્વા બુદ્ધો ભવિસ્સસી''તિ પઠમં દાનપારમિં દળ્હં કત્વા અધિટ્ઠાસિ. તેન વુત્તં –

૧૧૫.''હન્દ બુદ્ધકરે ધમ્મે, વિચિનામિ ઇતો ચિતો;
ઉદ્ધં અધો દસ દિસા, યાવતા ધમ્મધાતુયા.

૧૧૬.''વિચિનન્તો તદા દક્ખિં, પઠમં દાનપારમિં;
પુબ્બકેહિ મહેસીહિ, અનુચિણ્ણં મહાપથં.

૧૧૭.''ઇમં ત્વં પઠમં તાવ, દળ્હં કત્વા સમાદિય;
દાનપારમિતં ગચ્છ, યદિ બોધિં પત્તુમિચ્છસિ.

૧૧૮.''યથાપિ કુમ્ભો સમ્પુણ્ણો, યસ્સ કસ્સચિ અધો કતો;
વમતેવુદકં નિસ્સેસં, ન તત્થ પરિરક્ખતિ.

૧૧૯.''તથેવ યાચકે દિસ્વા, હીનમુક્કટ્ઠમજ્ઝિમે;
દદાહિ દાનં નિસ્સેસં, કુમ્ભો વિય અધો કતો''તિ.

તત્થ **હન્દા**તિ વવસ્સગ્ગત્થે નિપાતો. **બુદ્ધકરે ધમ્મે**તિ બુદ્ધત્તકરે ધમ્મે. બુદ્ધત્તકરા નામ ધમ્મા દાનપારમિતાદયો દસ ધમ્મા. **વિચિનામી**તિ વિચિનિસ્સામિ, વીમંસિસ્સામિ ઉપપરિક્ખિસ્સામીતિ અત્થો. **ઇતો ચિતો**તિ ઇતો ઇતો, અયમેવ વા પાઠો. તત્થ તત્થ વિચિનામીતિ અત્થો. ઉદ્ધન્તિ દેવલોકે. **અધો**તિ મનુસ્સલોકે. **દસ દિસા**તિ દસસુ દિસાસુ; કત્થ નુ ખો તે બુદ્ધકારકધમ્મા ઉદ્ધં અધો તિરિયં દિસાસુ વિદિસાસૂતિ અધિપ્પાયો. **યાવતા ધમ્મધાતુયા**તિ એત્થ **યાવતા**તિ પરિચ્છેદવચનં. **ધમ્મધાતુયા**તિ સભાવધમ્મસ્સ, પવત્તનીતિ વચનસેસો દટ્ઠબ્બો. કિં વુત્તં હોતિ? યાવતિકા સભાવધમ્માનં કામરૂપારૂપધમ્માનં પવત્તિ, તાવતિકં વિચિનિસ્સામીતિ વુત્તં હોતિ.

વિચિનન્તોતિ વીમંસન્તો ઉપપરિક્ખન્તો. **પુબ્બકેહી**તિ પોરાણેહિ બોધિસત્તેહિ. **અનુચિણ્ણ**ન્તિ અજ્ઝાચિણ્ણં આસેવિતં. **સમાદિયા**તિ સમાદિયનં કરોહિ, અજ્જ પટ્ઠાય અયં પઠમં દાનપારમી પૂરેતબ્બા મયાતિ એવં સમાદિયાતિ અત્થો. **દાનપારમિતં ગચ્છા**તિ દાનપારમિં ગચ્છ, પૂરયાતિ અત્થો. **યદિ બોધિં પત્તુમિચ્છસી**તિ બોધિમૂલમુપગન્ત્વા અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં પત્તું ઇચ્છસિ ચે. **યસ્સ કસ્સચી**તિ ઉદકસ્સ વા ખીરસ્સ વા યસ્સ કસ્સચિ સમ્પુણ્ણો. સમ્પુણ્ણસદ્દયોગે સતિ સામિવચનં ઇચ્છન્તિ સદ્દવિદૂ. કરણત્થે વા સામિવચનં, યેન કેનચીતિ અત્થો. **અધો કતો**તિ હેટ્ઠામુખીકતો. **ન તત્થ પરિરક્ખતી**તિ તસ્મિં વમને ન પરિરક્ખતિ, નિસ્સેસં ઉદકં વમતેવાતિ અત્થો. **હીનમુક્કટ્ઠમજ્ઝિમે**તિ હીનમજ્ઝિમપણીતે. **મ**-કારો પદસન્ધિકરો. **કુમ્ભો વિય અધો કતો**તિ હેટ્ઠામુખીકતો વિય કુમ્ભો. યાચકે ઉપગતે દિસ્વા – ''ત્વં, સુમેધ, અત્તનો અનવસેસેત્વા સબ્બધનપરિચ્ચાગેન દાનપારમિં, અઙ્ગપરિચ્ચાગેન ઉપપારમિં, જીવિતપરિચ્ચાગેન પરમત્થપારમિઞ્ચ પૂરેહી''તિ એવં અત્તનાવ અત્તાનં ઓવદિ.

અથસ્સ ‘‘ન એત્તકેહેવ બુદ્ધકારકેહિ ધમ્મેહિ ભવિતબ્બ’’ન્તિ ઉત્તરિમ્પિ ઉપધારયતો દુતિયં સીલપારમિં દિસ્વા એતદહોસિ – ‘‘સુમેધપણ્ડિત, ત્વં ઇતો પટ્ઠાય સીલપારમિં પૂરેય્યાસિ. યથા ચમરી મિગો નામ જીવિતમ્પિ અનોલોકેત્વા અત્તનો વાલમેવ રક્ખતિ, એવં ત્વમ્પિ ઇતો પટ્ઠાય જીવિતમ્પિ અનોલોકેત્વા સીલમેવ રક્ખન્તો બુદ્ધો ભવિસ્સસી’’તિ દુતિયં સીલપારમિં દળ્હં કત્વા અધિટ્ઠાસિ. તેન વુત્તં –

૧૨૦.‘‘ન હેતે એત્તકાયેવ, બુદ્ધધમ્મા ભવિસ્સરે;
અઞ્ઞેપિ વિચિનિસ્સામિ, યે ધમ્મા બોધિપાચના.

૧૨૧.‘‘વિચિનન્તો તદા દક્ખિં, દુતિયં સીલપારમિં;
પુબ્બકેહિ મહેસીહિ, આસેવિતનિસેવિતં.

૧૨૨.‘‘ઇમં ત્વં દુતિયં તાવ, દળ્હં કત્વા સમાદિય;
સીલપારમિતં ગચ્છ, યદિ બોધિં પત્તુમિચ્છસિ.

૧૨૩.‘‘યથાપિ ચમરી વાલં, કિસ્મિઞ્ચિ પટિલગ્ગિતં;
ઉપેતિ મરણં તત્થ, ન વિકોપેતિ વાલધિં.

૧૨૪.‘‘તથેવ ત્વં ચતૂસુ ભૂમીસુ, સીલાનિ પરિપૂરય;
પરિરક્ખ સબ્બદા સીલં, ચમરી વિય વાલધિ’’ન્તિ.

તત્થ **ન હેતે**તિ ન હિ એતેયેવ. **બોધિપાચના**તિ મગ્ગપરિપાચના સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણપરિપાચના વા. **દુતિયં સીલપારમિ**ન્તિ સીલં નામ સબ્બેસં કુસલધમ્માનં પતિટ્ઠા, સીલે પતિટ્ઠિતો કુસલધમ્મેહિ ન પરિહાયતિ, સબ્બેપિ લોકિયલોકુત્તરગુણે પટિલભતિ. તસ્મા સીલપારમી પૂરેતબ્બાતિ દુતિયં સીલપારમિં અદ્દક્ખિન્તિ અત્થો.

આસેવિતનિસેવિતન્તિ ભાવિતઞ્ચેવ બહુલીકતઞ્ચ. **ચમરી**તિ ચમરી મિગો. **કિસ્મિઞ્ચી**તિ યત્થ કત્થચિ રુક્ખલતાકણ્ટકાદીસુ અઞ્ઞતરસ્મિં. **પટિલગ્ગિત**ન્તિ પટિવિલગ્ગિતં. **તત્થા**તિ યત્થ વિલગ્ગિતં, તત્થેવ ઠત્વા મરણં ઉપગચ્છતિ. **ન વિકોપેતી**તિ ન છિન્દતિ. **વાલધિ**ન્તિ વાલં છિન્દિત્વા ન ગચ્છતિ, તત્થેવ મરણં ઉપેતીતિ અત્થો.

ચતૂસુ ભૂમીસુ સીલાનીતિ ચતૂસુ ઠાનેસુ વિભત્તસીલાનિ, પાતિમોક્ખસંવરઇન્દ્રિયસંવરઆજીવપારિસુદ્ધિપચ્ચયસન્નિસ્સિતવસેનાતિ અત્થો. ભૂમિવસેન પન દ્વીસુયેવ ભૂમીસુ પરિયાપન્નં તમ્પિ ચતુસીલમેવાતિ. **પરિપૂરયા**તિ ખણ્ડછિદ્દસબલાદિઅભાવેન પરિપૂરય. **સબ્બદા**તિ સબ્બકાલં. **ચમરી વિયા**તિ ચમરી મિગો વિય. સેસમેત્થાપિ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

અથસ્સ ‘‘ન એત્તકેહેવ બુદ્ધકારકેહિ ધમ્મેહિ ભવિતબ્બ’’ન્તિ ઉત્તરિમ્પિ ઉપધારયતો તતિયં નેક્ખમ્મપારમિં દિસ્વા એતદહોસિ – ‘‘સુમેધપણ્ડિત, ત્વં ઇતો પટ્ઠાય નેક્ખમ્મપારમિમ્પિ પૂરેય્યાસિ. યથાપિ સુચિરં બન્ધનાગારે વસમાનો પુરિસો ન તત્થ સિનેહં કરોતિ, અથ ખો ઉક્કણ્ઠિતો અવસિતુકામો હોતિ, એવમેવ ત્વમ્પિ સબ્બભવે બન્ધનાગારસદિસે કત્વા પસ્સ, સબ્બભવેહિ ઉક્કણ્ઠિતો મુચ્ચિતુકામો હુત્વા નેક્ખમ્માભિમુખોવ હોતિ, એવં બુદ્ધો ભવિસ્સસી’’તિ તતિયં નેક્ખમ્મપારમિં દળ્હં કત્વા અધિટ્ઠાસિ. તેન વુત્તં –

૧૨૫.“ન હેતે એત્તકાયેવ, બુદ્ધધમ્મા ભવિસ્સરે;
અઞ્ઞેપિ વિચિનિસ્સામિ, યે ધમ્મા બોધિપાચના.

૧૨૬.“વિચિનન્તો તદા દક્ખિં, તતિયં નેક્ખમ્મપારમિં;
પુબ્બકેહિ મહેસીહિ, આસેવિતનિસેવિતં.

૧૨૭.“ઇમં ત્વં તતિયં તાવ, દળ્હં કત્વા સમાદિય;
નેક્ખમ્મપારમિતં ગચ્છ, યદિ બોધિં પત્તુમિચ્છસિ.

૧૨૮.“યથા અન્દુઘરે પુરિસો, ચિરવુટ્ઠો દુખટ્ટિતો;
ન તત્થ રાગં જનેતિ, મુત્તિંયેવ ગવેસતિ.

૧૨૯.“તથેવ ત્વં સબ્બભવે, પસ્સ અન્દુઘરે વિય;
નેક્ખમ્માભિમુખો હોતિ, ભવતો પરિમુત્તિયા”તિ.

તત્થ **અન્દુઘરે**તિ બન્ધનાગારે. **ચિરવુટ્ઠો**તિ ચિરકાલં વુટ્ઠો. **દુખટ્ટિતો**તિ દુક્ખપીળિતો. **ન તત્થ રાગં જનેતી**તિ તત્થ અન્દુઘરે રાગં સિનેહં ન જનેતિ ન ઉપ્પાદેતિ. “ઇમં અન્દુઘરં મુઞ્ચિત્વા નાહં અઞ્ઞત્થ ગમિસ્સામી”તિ એવં તત્થ રાગં ન જનેતિ, કિન્તુ મુત્તિંયેવ મોક્ખમેવ ગવેસતીતિ અધિપ્પાયો. **નેક્ખમ્માભિમુખો**તિ નિક્ખમનાભિમુખો હોતિ. **ભવતો**તિ સબ્બભવેહિ. **પરિમુત્તિયા**તિ પરિમોચનત્થાય. નેક્ખમ્માભિમુખો હુત્વા, સમ્બોધિં પાપુણિસ્સસી”તિપિ પાઠો. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

અથસ્સ “ન એત્તકેહેવ બુદ્ધકારકધમ્મેહિ ભવિતબ્બ”ન્તિ ઉત્તરિમ્પિ ઉપધારયતો ચતુત્થં પઞ્ઞાપારમિં દિસ્વા એતદહોસિ – “સુમેધપણ્ડિત, ત્વં ઇતો પટ્ઠાય પઞ્ઞાપારમિમ્પિ પૂરેય્યાસિ. હીનમજ્ઝિમુક્કટ્ઠેસુ કઞ્ચિ અવજ્જેત્વા સબ્બેપિ પણ્ડિતે ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્હં પુચ્છેય્યાસિ. યથાપિ પિણ્ડચારિકો ભિક્ખુ હીનાદિભેદેસુ કુલેસુ કિઞ્ચિ કુલં અવિવજ્જેત્વા પટિપાટિયા પિણ્ડાય ચરન્તો ખિપ્પં યાપનમત્તં લભતિ, એવમેવ ત્વમ્પિ સબ્બે પણ્ડિતે ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છન્તો બુદ્ધો ભવિસ્સસી”તિ ચતુત્થં પઞ્ઞાપારમિં દળ્હં કત્વા અધિટ્ઠાસિ. તેન વુત્તં –

૧૩૦.“ન હેતે એત્તકાયેવ, બુદ્ધધમ્મા ભવિસ્સરે;
અઞ્ઞેપિ વિચિનિસ્સામિ, યે ધમ્મા બોધિપાચના.

૧૩૧.“વિચિનન્તો તદા દક્ખિં, ચતુત્થં પઞ્ઞાપારમિં;
પુબ્બકેહિ મહેસીહિ, આસેવિતનિસેવિતં.

૧૩૨.“ઇમં ત્વં ચતુત્થં તાવ, દળ્હં કત્વા સમાદિય;
પઞ્ઞાપારમિતં ગચ્છ, યદિ બોધિં પત્તુમિચ્છસિ.

૧૩૩.“યથા હિ ભિક્ખુ ભિક્ખન્તો, હીનમુક્કટ્ઠમજ્ઝિમે;
કુલાનિ ન વિવજ્જેન્તો, એવં લભતિ યાપનં.

१३४.“તથેવ ત્વં સબ્બકાલં, પરિપુચ્છં બુધં જનં;
પઞ્ઞાય પારમિં ગન્ત્વા, સમ્બોધિં પાપુણિસ્સસી”તિ.

તત્થ **ભિક્ખન્તો**તિ પિણ્ડાય ચરન્તો. **હીનમુક્કટ્ઠમજ્ઝિમે**તિ હીનમુક્કટ્ઠમજ્ઝિમાનિ કુલાનીતિ અત્થો. લિઙ્ગવિપરિયાસો કતો. **ન વિવજ્જેન્તો**તિ ન પરિહરન્તો, ઘરપટિપાટિં મુઞ્ચિત્વા ચરન્તો વિવજ્જેતિ નામ, એવમકત્વાતિ અત્થો. **યાપનન્તિ** યાપનમત્તં પાણધારણં આહારં લભતીતિ અત્થો. **પરિપુચ્છન્તિ** – “કિં, ભન્તે, કુસલં, કિં અકુસલં; કિં સાવજ્જં, કિં અનવજ્જ”ન્તિઆદિના (દી॰ નિ॰ ૩.૮૪, ૨૧૬) નયેન તત્થ તત્થ અભિઞ્ઞાતે પણ્ડિતે જને ઉપસઙ્કમિત્વા પરિપુચ્છન્તોતિ અત્થો. **બુધં જનન્તિ** પણ્ડિતં જનં. “બુધે જને”તિપિ પાઠો. **પઞ્ઞાય પારમિન્તિ** પઞ્ઞાય પારં. “પઞ્ઞાપારમિતં ગન્ત્વા”તિપિ પાઠો. સેસમેત્થાપિ ઉત્તાનમેવાતિ.

અથસ્સ “ન એત્તકેહેવ બુદ્ધકારકધમ્મેહિ ભવિતબ્બ”ન્તિ ઉત્તરિમ્પિ ઉપધારયતો પઞ્ચમં વીરિયપારમિં દિસ્વા એતદહોસિ – “સુમેધપણ્ડિત, ત્વં ઇતો પટ્ઠાય વીરિયપારમિમ્પિ પૂરેય્યાસિ. યથાપિ સીહો મિગરાજા સબ્બઇરિયાપથેસુ દળ્હવીરિયો હોતિ, એવં ત્વમ્પિ સબ્બભવેસુ સબ્બઇરિયાપથેસુ દળ્હવીરિયો અનોલીનવીરિયો સમાનો બુદ્ધો ભવિસ્સસી”તિ પઞ્ચમં વીરિયપારમિં દળ્હં કત્વા અધિટ્ઠાસિ. તેન વુત્તં –

१३५.“ન હેતે એત્તકાયેવ, બુદ્ધધમ્મા ભવિસ્સરે;
અઞ્ઞેપિ વિચિનિસ્સામિ, યે ધમ્મા બોધિપાચના.

१३६.“વિચિનન્તો તદા દક્ખિં, પઞ્ચમં વીરિયપારમિં;
પુબ્બકેહિ મહેસીહિ, આસેવિતનિસેવિતં.

१३७.“ઇમં ત્વં પઞ્ચમં તાવ, દળ્હં કત્વા સમાદિય;
વીરિયપારમિતં ગચ્છ, યદિ બોધિં પત્તુમિચ્છસિ.

१३८.“યથાપિ સીહો મિગરાજા, નિસજ્જટ્ઠાનચઙ્કમે;
અલીનવીરિયો હોતિ, પગ્ગહિતમનો સદા.

१३९.“તથેવ ત્વં સબ્બભવે, પગ્ગણ્હ વીરિયં દળ્હં;
વીરિયપારમિતં ગન્ત્વા, સમ્બોધિં પાપુણિસ્સસી”તિ.

તત્થ **અલીનવીરિયો**તિ અનોલીનવીરિયો. **સબ્બભવે**તિ જાતજાતભવે, સબ્બેસુ ભવેસૂતિ અત્થો. આરદ્ધવીરિયો હુત્વા, સમ્બોધિં પાપુણિસ્સસીતિપિ પાઠો. સેસમેત્થાપિ ઉત્તાનમેવાતિ.

અથસ્સ “ન એત્તકેહેવ બુદ્ધકારકધમ્મેહિ ભવિતબ્બ”ન્તિ ઉત્તરિમ્પિ ઉપધારયતો છટ્ઠમં ખન્તિપારમિં દિસ્વા એતદહોસિ – “સુમેધપણ્ડિત, ત્વં ઇતો પટ્ઠાય ખન્તિપારમિં પરિપૂરેય્યાસિ, સમ્માનનેપિ અવમાનનેપિ ખમોવ ભવેય્યાસિ. યથા હિ પથવિયં નામ સુચિમ્પિ પક્ખિપન્તિ અસુચિમ્પિ, ન ચ તેન પથવી સિનેહં વા પટિઘં વા કરોતિ, ખમતિ સહતિ અધિવાસેતિયેવ, એવમેવ ત્વમ્પિ સબ્બેસં સમ્માનનાવમાનનેસુ ખમો સમાનો બુદ્ધો ભવિસ્સસી”તિ છટ્ઠમં ખન્તિપારમિં દળ્હં કત્વા અધિટ્ઠાસિ. તેન વુત્તં –

૧૪૦.“ન હેતે એત્તકાયેવ, બુદ્ધધમ્મા ભવિસ્સરે;
અઞ્ઞેપિ વિચિનિસ્સામિ, યે ધમ્મા બોધિપાચના.

૧૪૧.“વિચિનન્તો તદા દક્ખિં, છટ્ઠમં ખન્તિપારમિં;
પુબ્બકેહિ મહેસીહિ, આસેવિતનિસેવિતં.

૧૪૨.“ઇમં ત્વં છટ્ઠમં તાવ, દળ્હં કત્વા સમાદિય;
તત્થ અદ્વેજ્ઝમાનસો, સમ્બોધિં પાપુણિસ્સસિ.

૧૪૩.“યથાપિ પથવી નામ, સુચિમ્પિ અસુચિમ્પિ ચ;
સબ્બં સહતિ નિક્ખેપં, ન કરોતિ પટિઘં તયા.

૧૪૪.“તથેવ ત્વમ્પિ સબ્બેસં, સમ્માનાવમાનક્ખમો;
ખન્તિપારમિતં ગન્ત્વા, સમ્બોધિં પાપુણિસ્સસી”તિ.

તત્થ **તત્થા**તિ તસ્સં ખન્તિપારમિયં. અદ્વેજ્ઝમાનસોતિ એકંસમાનસો. **સુચિમ્પી**તિ ચન્દનકુઙ્કુમગન્ધમાલાદિસુચિમ્પિ. **અસુચિમ્પી**તિ અહિકુક્કુરમનુસ્સકુણપગૂથમુત્તખેળસિઙ્ઘાણિકાદિઅસુચિમ્પિ. **સહતી**તિ ખમતિ, અધિવાસેતિ. **નિક્ખેપન્તિ** નિક્ખિત્તં. **પટિઘન્તિ** કોધં. **તયા**તિ તાય વુત્તિયા, તાય નિક્ખિત્તતાય વા. “પટિઘં દય”ન્તિપિ પાઠો, તસ્સ તેન નિક્ખેપેન પટિઘાનુરોધં ન કરોતીતિ અત્થો. **સમ્માનાવમાનક્ખમો**તિ સબ્બેસં સમ્માનનાવમાનનસહો ત્વમ્પિ ભવાતિ અત્થો. “તથેવ ત્વમ્પિ સબ્બભવે, સમ્માનનવિમાનક્ખમો”તિપિ પઠન્તિ. “ખન્તિયા પારમિં ગન્ત્વા”તિપિ પાઠો, તસ્સા ખન્તિયા પારમિપૂરણવસેન ગન્ત્વાતિ અત્થો. સેસમેત્થાપિ ઉત્તાનમેવાતિ. ઇતો પરં એત્તકમ્પિ અવત્વા યત્થ યત્થ વિસેસો અત્થિ, તં તમેવ વત્વા પાઠન્તરં દસ્સેત્વા ગમિસ્સામાતિ.

અથસ્સ “ન એત્તકેહેવ બુદ્ધકારકધમ્મેહિ ભવિતબ્બ”ન્તિ ઉત્તરિમ્પિ ઉપધારયતો સત્તમં સચ્ચપારમિં દિસ્વા એતદહોસિ – “સુમેધપણ્ડિત, ત્વં ઇતો પટ્ઠાય સચ્ચપારમિમ્પિ પૂરેય્યાસિ, અસનિયા મત્થકે પતમાનાયપિ ધનાદીનં અત્થાય છન્દાદીનં વસેન સમ્પજાનમુસાવાદં નામ મા ભાસિ. યથાપિ ઓસધીતારકા નામ સબ્બઉતૂસુ અત્તનો ગમનવીથિં વિજહિત્વા અઞ્ઞાય વીથિયા ન ગચ્છતિ, સકવીથિયાવ ગચ્છતિ, એવમેવ ત્વમ્પિ સચ્ચં પહાય મુસાવાદં નામ અવદન્તોયેવ બુદ્ધો ભવિસ્સસી”તિ સત્તમં સચ્ચપારમિં દળ્હં કત્વા અધિટ્ઠાસિ. તેન વુત્તં –

૧૪૫.“ન હેતે એત્તકાયેવ, બુદ્ધધમ્મા ભવિસ્સરે;
અઞ્ઞેપિ વિચિનિસ્સામિ, યે ધમ્મા બોધિપાચના.

૧૪૬.“વિચિનન્તો તદા દક્ખિં, સત્તમં સચ્ચપારમિં;
પુબ્બકેહિ મહેસીહિ, આસેવિતનિસેવિતં.

૧૪૭.“ઇમં ત્વં સત્તમં તાવ, દળ્હં કત્વા સમાદિય;
તત્થ અદ્વેજ્ઝવચનો, સમ્બોધિં પાપુણિસ્સસિ.

૧૪૮.''યથાપિ ઓસધી નામ, તુલાભૂતા સદેવકે;
સમયે ઉતુવસ્સે વા, ન વોક્કમતિ વીથિતો.

૧૪૯.''તથેવ ત્વમ્પિ સચ્ચેસુ, મા વોક્કમ હિ વીથિતો;
સચ્ચપારમિતં ગન્ત્વા, સમ્બોધિં પાપુણિસ્સસી''તિ.

તત્થ **તત્થા**તિ સચ્ચપારમિયં. **અદ્વેજ્ઝવચનો**તિ અવિતથવચનો. **ઓસધી નામા**તિ ઓસધીતારકા, ઓસધગહણે ઓસધીતારકં ઉદિતં દિસ્વા ઓસધં ગણ્હન્તિ. તસ્મા ''ઓસધીતારકા''તિ વુચ્ચતિ. **તુલાભૂતા**તિ પમાણભૂતા. **સદેવકે**તિ સદેવકસ્સ લોકસ્સ. **સમયે**તિ વસ્સસમયે. **ઉતુવસ્સે**તિ હેમન્તગિમ્હેસુ. ''સમયે ઉતુવટ્ટે''તિપિ પાઠો. તસ્સ **સમયે**તિ ગિમ્હે. **ઉતુવટ્ટે**તિ હેમન્તે ચ વસ્સાને ચાતિ અત્થો. **ન વોક્કમતિ વીથિતો**તિ તં તં ઉતુમ્હિ અત્તનો ગમનવીથિતો ન વોક્કમતિ ન વિગચ્છતિ, છ માસે પચ્છિમં દિસં ગચ્છતિ, છ માસે પુબ્બં દિસં ગચ્છતીતિ. અથ વા **ઓસધી નામા**તિ સિઙ્ગિવેરપિપ્ફલિમરિચાદિકં ઓસધં. **ન વોક્કમતી**તિ યં યં ફલદાનસમત્થં ઓસધં, તં તં ફલદાનં ઓક્કમ્મ અત્તનો ફલં અદત્વા ન નિવત્તતિ. **વીથિતો**તિ ગમનવીથિતો, પિત્તહરો પિત્તં હરતેવ, વાતહરો વાતં હરતેવ, સેમ્હહરો સેમ્હં હરતેવાતિ અત્થો. સેસમેત્થાપિ ઉત્તાનમેવાતિ.

અથસ્સ ''ન એત્તકેહેવ બુદ્ધકારકધમ્મેહિ ભવિતબ્બ''ન્તિ ઉત્તરિમ્પિ ઉપધારયતો અટ્ઠમં અધિટ્ઠાનપારમિં દિસ્વા એતદહોસિ – ''સુમેધપણ્ડિત, ત્વં ઇતો પટ્ઠાય અધિટ્ઠાનપારમિમ્પિ પૂરેય્યાસિ, યં અધિટ્ઠાસિ, તસ્મિં અધિટ્ઠાને નિચ્ચલો ભવેય્યાસિ, યથા પબ્બતો નામ સબ્બદિસાસુ વાતે પહરન્તેપિ ન કમ્પતિ ન ચલતિ, અત્તનો ઠાનેયેવ તિટ્ઠતિ, એવમેવ ત્વમ્પિ અત્તનો અધિટ્ઠાને નિચ્ચલો હોન્તોવ બુદ્ધો ભવિસ્સસી''તિ અટ્ઠમં અધિટ્ઠાનપારમિં દળ્હં કત્વા અધિટ્ઠાસીતિ. તેન વુત્તં –

૧૫૦.''ન હેતે એત્તકાયેવ, બુદ્ધધમ્મા ભવિસ્સરે;
અઞ્ઞેપિ વિચિનિસ્સામિ, યે ધમ્મા બોધિપાચના.

૧૫૧.''વિચિનન્તો તદા દક્ખિં, અટ્ઠમં અધિટ્ઠાનપારમિં;
પુબ્બકેહિ મહેસીહિ, આસેવિતનિસેવિતં.

૧૫૨.''ઇમં ત્વં અટ્ઠમં તાવ, દળ્હં કત્વા સમાદિય;
તત્થ ત્વં અચલો હુત્વા, સમ્બોધિં પાપુણિસ્સસિ.

૧૫૩.''યથાપિ પબ્બતો સેલો, અચલો સુપ્પતિટ્ઠિતો;
ન કમ્પતિ ભુસવાતેહિ, સકટ્ઠાનેવ તિટ્ઠતિ.

૧૫૪.''તત્થેવ ત્વમ્પિ અધિટ્ઠાને, સબ્બદા અચલો ભવ;
અધિટ્ઠાનપારમિતં ગન્ત્વા, સમ્બોધિં પાપુણિસ્સસી''તિ.

તત્થ **સેલો**તિ સિલામયો. **અચલો**તિ નિચ્ચલો **સુપ્પતિટ્ઠિતો**તિ અચલત્તાવ સુટ્ઠુ પતિટ્ઠિતો. ''યથાપિ પબ્બતો અચલો, નિખાતો સુપ્પતિટ્ઠિતો''તિપિ પાઠો. **ભુસવાતેહી**તિ બલવવાતેહિ. **સકટ્ઠાનેવા**તિ અત્તનો ઠાનેયેવ, યથાઠિતટ્ઠાનેયેવાતિ અત્થો. સેસમેત્થાપિ ઉત્તાનમેવાતિ.

અથસ્સ ‘‘ન એત્તકેહેવ બુદ્ધકારકધમ્મેહિ ભવિતબ્બ’’ન્તિ ઉત્તરિમ્પિ ઉપધારયતો નવમં મેત્તાપારમિં દિસ્વા એતદહોસિ – ‘‘સુમેધપણ્ડિત, ત્વં ઇતો પટ્ઠાય મેત્તાપારમિં પૂરેય્યાસિ, હિતેસુપિ અહિતેસુપિ એકચિત્તોવ ભવેય્યાસિ. યથાપિ ઉદકં નામ પાપજનસ્સપિ કલ્યાણજનસ્સપિ સીતભાવં એકસદિસં કત્વા ફરતિ, એવમેવ ત્વમ્પિ સબ્બસત્તેસુ મેત્તચિત્તેન એકચિત્તોવ હુત્વા બુદ્ધો ભવિસ્સસી’’તિ નવમં મેત્તાપારમિં દળ્હં કત્વા અધિટ્ઠાસીતિ. તેન વુત્તં –

૧૫૫.‘‘ન હેતે એત્તકાયેવ, બુદ્ધધમ્મા ભવિસ્સરે;
અઞ્ઞેપિ વિચિનિસ્સામિ, યે ધમ્મા બોધિપાચના.

૧૫૬.‘‘વિચિનન્તો તદા દક્ખિં, નવમં મેત્તાપારમિં;
પુબ્બકેહિ મહેસીહિ, આસેવિતનિસેવિતં.

૧૫૭.‘‘ઇમં ત્વં નવમં તાવ, દળ્હં કત્વા સમાદિય;
મેત્તાય અસમો હોતિ, યદિ બોધિં પત્તુમિચ્છસિ.

૧૫૮.‘‘યથાપિ ઉદકં નામ, કલ્યાણે પાપકે જને;
સમં ફરતિ સીતેન, પવાહેતિ રજોમલં.

૧૫૯.‘‘તથેવ ત્વં હિતાહિતે, સમં મેત્તાય ભાવય;
મેત્તાપારમિતં ગન્ત્વા, સમ્બોધિં પાપુણિસ્સસી’’તિ.

તત્થ **અસમો હોહી**તિ મેત્તાભાવનાય અસદિસો હોહિ. તત્થ ‘‘ત્વં સમસમો હોહી’’તિપિ પાઠો, સો ઉત્તાનત્થોવ. **સમ**ન્તિ તુલ્યં. **ફરતી**તિ ફુસતિ. **પવાહેતી**તિ વિસોધેતિ. **રજો**તિ આગન્તુકરજં. **મલ**ન્તિ સરીરે ઉટ્ઠિતં સેદમલાદિં. ‘‘રજમલ’’ન્તિપિ પાઠો, સોયેવત્થો. **હિતાહિતે**તિ હિતે ચ અહિતે ચ, મિત્તે ચ અમિત્તે ચાતિ અત્થો. **મેત્તાય ભાવયા**તિ મેત્તં ભાવય વડ્ઢેહિ. સેસમેત્થાપિ ઉત્તાનમેવાતિ.

અથસ્સ ‘‘ન એત્તકેહેવ બુદ્ધકારકધમ્મેહિ ભવિતબ્બ’’ન્તિ ઉત્તરિમ્પિ ઉપધારયતો દસમં ઉપેક્ખાપારમિં દિસ્વા એતદહોસિ – ‘‘સુમેધપણ્ડિત, ત્વં ઇતો પટ્ઠાય ઉપેક્ખાપારમિં પરિપૂરેય્યાસિ, સુખેપિ દુક્ખેપિ મજ્ઝત્તોવ ભવેય્યાસિ. યથાપિ પથવી નામ સુચિમ્પિ અસુચિમ્પિ ચ પક્ખિપમાને મજ્ઝત્તાવ હોતિ, એવમેવ ત્વમ્પિ સુખદુક્ખેસુ મજ્ઝત્તોવ હોન્તો બુદ્ધો ભવિસ્સસી’’તિ દસમં ઉપેક્ખાપારમિં દળ્હં કત્વા અધિટ્ઠાસિ. તેન વુત્તં –

૧૬૦.‘‘ન હેતે એત્તકાયેવ, બુદ્ધધમ્મા ભવિસ્સરે;
અઞ્ઞેપિ વિચિનિસ્સામિ, યે ધમ્મા બોધિપાચના.

૧૬૧.‘‘વિચિનન્તો તદા દક્ખિં, દસમં ઉપેક્ખાપારમિં;
પુબ્બકેહિ મહેસીહિ, આસેવિતનિસેવિતં.

૧૬૨.‘‘ઇમં ત્વં દસમં તાવ, દળ્હં કત્વા સમાદિય;
તુલાભૂતો દળ્હો હુત્વા, સમ્બોધિં પાપુણિસ્સસિ.

१६३."યથાપિ પથવી નામ, નિક્ખિત્તં અસુચિં સુચિં;
ઉપેક્ખતિ ઉભોપેતે, કોપાનુનયવજ્જિતા.

१६४."તથેવ ત્વં સુખદુક્ખે, તુલાભૂતો સદા ભવ;
ઉપેક્ખાપારમિતં ગન્ત્વા, સમ્બોધિં પાપુણિસ્સસી''તિ.

તત્થ **તુલાભૂતો**તિ મજ્ઝત્તભાવે ઠિતો યથા તુલાય દણ્ડો સમં તુલિતો સમં તિટ્ઠતિ, ન નમતિ ન ઉન્નમતિ, એવમેવ ત્વમ્પિ સુખદુક્ખેસુ તુલાસદિસો હુત્વા સમ્બોધિં પાપુણિસ્સસિ. **કોપાનુનયવજ્જિતા**તિ પટિઘાનુરોધવજ્જિતા. ''દયાકોપવિવજ્જિતા''તિપિ પાઠો, સોયેવત્થો. સેસં ખન્તિપારમિયં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

તતો સુમેધપણ્ડિતો ઇમે દસ પારમિધમ્મે વિચિનિત્વા તતો પરં ચિન્તેસિ – ''ઇમસ્મિં લોકે બોધિસત્તેહિ પરિપૂરેતબ્બા બોધિપાચના બુદ્ધત્તકરા ધમ્મા એત્તકાયેવ, ન ઇતો ભિય્યો, ઇમા પન પારમિયો ઉદ્ધં આકાસેપિ નત્થિ, ન હેટ્ઠા પથવિયમ્પિ, ન પુરત્થિમાદીસુ દિસાસુપિ અત્થિ, મય્હંયેવ પન હદયમંસન્તરેયેવ પતિટ્ઠિતા''તિ. એવં તાસં અત્તનો હદયે પતિટ્ઠિતભાવં દિસ્વા સબ્બાપિ તા દળ્હં કત્વા અધિટ્ઠાય પુનપ્પુનં સમ્મસન્તો અનુલોમપટિલોમં સમ્મસિ, પરિયન્તે ગહેત્વા આદિમ્હિ પાપેસિ, આદિમ્હિ ગહેત્વા પરિયન્તે ઠપેસિ, મજ્ઝે ગહેત્વા ઉભતો ઓસાપેસિ, ઉભતો કોટીસુ ગહેત્વા મજ્ઝે ઓસાપેસિ. બાહિરભણ્ડપરિચ્ચાગો **પારમિયો** નામ, અઙ્ગપરિચ્ચાગો **ઉપપારમિયો** નામ, જીવિતપરિચ્ચાગો **પરમત્થપારમિયો** નામાતિ દસ પારમિયો દસ ઉપપારમિયો દસ પરમત્થપારમિયોતિ સમત્તિંસ પારમિયો યમકતેલં વિનિવટ્ટેન્તો વિય સમ્મસિ. તસ્સ દસ પારમિયો સમ્મસન્તસ્સ ધમ્મતેજેન ચતુનહુતાધિકદ્વિયોજનસતસહસ્સબહલા વિપુલા અયં મહાપથવી હત્થિના અક્કન્તનળકલાપો વિય ઉપ્પીળિયમાનં ઉચ્છુયન્તં વિય ચ મહાવિરવં વિરવમાના સઙ્કમ્પિ સમ્પકમ્પિ સમ્પવેધિ. કુલાલચક્કં વિય તેલયન્તચક્કં વિય ચ પરિબ્ભમિ. તેન વુત્તં –

१६५."એત્તકાયેવ તે લોકે, યે ધમ્મા બોધિપાચના;
તતુદ્ધં નત્થિ અઞ્ઞત્ર, દળ્હં તત્થ પતિટ્ઠહ.

१६६."ઇમે ધમ્મે સમ્મસતો, સભાવસરસલક્ખણે;
ધમ્મતેજેન વસુધા, દસસહસ્સી પકમ્પથ.

१६७."ચલતી રવતી પથવી, ઉચ્છુયન્તંવ પીળિતં;
તેલયન્તે યથા ચક્કં, એવં કમ્પતિ મેદની''તિ.

તત્થ **એત્તકાયેવા**તિ નિદ્દિટ્ઠાનં દસન્નં પારમિતાનં અનૂનાધિકભાવસ્સ દસ્સનત્થં વુત્તં. **તતુદ્ધ**ન્તિ તતો દસપારમીહિ ઉદ્ધં **નત્થિ**. **અઞ્ઞત્રા**તિ અઞ્ઞં, લક્ખણં સદ્દસત્થતો ગહેતબ્બં. તતો દસપારમિતો અઞ્ઞો બુદ્ધકારકધમ્મો નત્થીતિ અત્થો. **તત્થા**તિ તાસુ દસસુ પારમીસુ. **પતિટ્ઠહા**તિ પતિટ્ઠ, પરિપૂરેન્તો તિટ્ઠાતિ અત્થો.

ઇમે ધમ્મેતિ પારમિધમ્મે. **સમ્મસતો**તિ ઉપપરિક્ખન્તસ્સ, અનાદરત્થે સામિવચનં દટ્ઠબ્બં. **સભાવસરસલક્ખણે**તિ સભાવસઙ્ખાતેન સરસલક્ખણેન સમ્મસન્તસ્સાતિ અત્થો. **ધમ્મતેજેના**તિ પારમિપવિચયઞાણતેજેન. **વસુધા**તિ વસૂતિ રતનં વુચ્ચતિ, તં ધારેતિ ધીયતિ વા એત્થાતિ વસુધા . કા સા?

મેદની. **પકમ્પથા**તિ પકમ્પિત્થ. સુમેધપણ્ડિતે પન પારમિયો વિચિનન્તે તસ્સ ઞાણતેજેન દસસહસ્સી પકમ્પિત્થાતિ અત્થો.

ચલતીતિ છપ્પકારા કમ્પિ. **રવતી**તિ નદતિ વિકૂજતિ. **ઉચ્છુયન્તંવ પીળિત**ન્તિ નિપ્પીળિતં ઉચ્છુયન્તં વિય. ‘‘ગુળયન્તંવ પીળિત’’ન્તિપિ પાઠો, સોયેવત્થો. **તેલયન્તે**તિ તેલપીળનયન્તે. **યથા ચક્ક**ન્તિ ચક્કિકાનં મહાચક્કયન્તં વિય. **એવ**ન્તિ યથા તેલપીળનચક્કયન્તં પરિબ્ભમતિ કમ્પતિ, એવં અયં મેદની કમ્પતીતિ અત્થો. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

એવં મહાપથવિયા કમ્પમાનાય રમ્મનગરવાસિનો મનુસ્સા ભગવન્તં પરિવિસયમાના સણ્ઠાતું અસક્કોન્તા યુગન્ધરવાતબ્ભાહતા મહાસાલા વિય મુચ્છિતા પપતિંસુ. ઘટાદીનિ કુલાલભણ્ડાનિ પવટ્ટન્તાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞં પહરન્તાનિ ચુણ્ણવિચુણ્ણાનિ અહેસું. મહાજનો ભીતતસિતો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા – ‘‘કિં નુ ખો ભગવા ‘નાગાવટ્ટો અયં, ભૂતયક્ખદેવતાસુ અઞ્ઞતરાવટ્ટો વા’તિ ન હિ મયં એતં જાનામ. અપિ ચ ખો સબ્બોપિ અયં મહાજનો ભયેન ઉપદ્દુતો, કિં નુ ખો ઇમસ્સ લોકસ્સ પાપકં ભવિસ્સતિ, ઉદાહુ કલ્યાણં, કથેથ નો એતં કારણ’’ન્તિ પુચ્છિંસુ.

અથ સત્થા તેસં કથં સુત્વા – ‘‘તુમ્હે મા ભાયિત્થ, મા ખો ચિન્તયિત્થ, નત્થિ વો ઇતોનિદાનં ભયં, યો સો મયા અજ્જ સુમેધપણ્ડિતો ‘અનાગતે ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી’તિ બ્યાકતો, સો ઇદાનિ પારમિયો સમ્મસતિ, તસ્સ સમ્મસન્તસ્સ ધમ્મતેજેન સકલદસસહસ્સી લોકધાતુ એકપ્પહારેન કમ્પતિ ચેવ વિરવતિ ચા’’તિ આહ. તેન વુત્તં –

૧૬૮.‘‘યાવતા પરિસા આસિ, બુદ્ધસ્સ પરિવેસને;
પવેધમાના સા તત્થ, મુચ્છિતા સેતિ ભૂમિયં.

૧૬૯.‘‘ઘટાનેકસહસ્સાનિ, કુમ્ભીનઞ્ચ સતા બહૂ;
સઞ્ચુણ્ણમથિતા તત્થ, અઞ્ઞમઞ્ઞં પઘટ્ટિતા.

૧૭૦.‘‘ઉબ્બિગ્ગા તસિતા ભીતા, ભન્તા બ્યથિતમાનસા;
મહાજના સમાગમ્મ, દીપઙ્કરમુપાગમું.

૧૭૧.‘‘કિં ભવિસ્સતિ લોકસ્સ, કલ્યાણમથ પાપકં;
સબ્બો ઉપદ્દુતો લોકો, તં વિનોદેહિ ચક્ખુમ.

૧૭૨.‘‘તેસં તદા સઞ્ઞાપેસિ, દીપઙ્કરો મહામુનિ;
વિસ્સત્થા હોથ મા ભાથ, ઇમસ્મિં પથવિકમ્પને.

૧૭૩.‘‘યમહં અજ્જ બ્યાકાસિં, બુદ્ધો લોકે ભવિસ્સતિ;
એસો સમ્મસતી ધમ્મં, પુબ્બકં જિનસેવિતં.

૧૭૪.‘‘તસ્સ સમ્મસતો ધમ્મં, બુદ્ધભૂમિં અસેસતો;
તેનાયં કમ્પિતા પથવી, દસસહસ્સી સદેવકે’’તિ.

તત્થ **યાવતા**તિ યાવતિકા. **આસી**તિ અહોસિ. ‘‘યા તદા પરિસા આસી’’તિપિ પાઠો, તસ્સ યા તત્થ પરિસા ઠિતા આસીતિ અત્થો. **પવેધમાના**તિ કમ્પમાના. **સા**તિ સા પરિસા. **તત્થા**તિ તસ્મિં પરિવેસનટ્ઠાને. **સેતી**તિ સયિત્થ.

ઘટાતિ ઘટાનં, સામિઅત્થે પચ્ચત્તવચનં, ઘટાનં નેકસહસ્સાનીતિ અત્થો. **સઞ્ચુણ્ણમથિતા**તિ ચુણ્ણા ચેવ મથિતા ચ, મથિતસઞ્ચુણ્ણાતિ અત્થો. **અઞ્ઞમઞ્ઞં પઘટ્ટિતા**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં પહટા. **ઉબ્બિગ્ગા**તિ ઉત્રાસહદયા. **તસિતા**તિ સઞ્જાતતાસા. **ભીતા**તિ ભયભીતા. **ભન્તા**તિ ફન્દનમાનસા, વિબ્ભન્તચિત્તાતિ અત્થો. સબ્બાનિ પનેતાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞવેવચનાનિ. **સમાગમ્મા**તિ સમાગન્ત્વા. અયમેવ વા પાઠો.

ઉપદ્દુતોતિ ઉપહતો. **તં વિનોદેહી**તિ તં ઉપદ્દુતભયં વિનોદેહિ, વિનાસયાતિ અત્થો. **ચક્ખુમા**તિ પઞ્ચહિ ચક્ખૂહિ ચક્ખુમ. **તેસં તદા**તિ તે જને તદા, ઉપયોગત્થે સામિવચનં. **સઞ્ઞાપેસી**તિ ઞાપેસિ બોધેસિ. **વિસત્થા**તિ વિસ્સત્થચિત્તા. **મા ભાથા**તિ મા ભાયથ. **યમહન્તિ** યં અહં સુમેધપણ્ડિતં. **ધમ્મન્તિ** પારમિધમ્મં. **પુબ્બકન્તિ** પોરાણં. **જિનસેવિતન્તિ** જિનેહિ બોધિસત્તકાલે સેવિતન્તિ અત્થો. **બુદ્ધભૂમિન્તિ** પારમિધમ્મં. **તેના**તિ તેન સમ્મસનકારણેન. **કમ્પિતા**તિ ચલિતા. **સદેવકે**તિ સદેવકે લોકે.

તતો મહાજનો તથાગતસ્સ વચનં સુત્વા હટ્ઠતુટ્ઠો માલાગન્ધવિલેપનાદીનિ આદાય રમ્મનગરતો નિક્ખમિત્વા બોધિસત્તં ઉપસઙ્કમિત્વા માલાગન્ધાદીહિ પૂજેત્વા વન્દિત્વા પદક્ખિણં કત્વા રમ્મનગરમેવ પાવિસિ. અથ ખો બોધિસત્તો દસ પારમિયો સમ્મસિત્વા વીરિયં દળ્હં કત્વા અધિટ્ઠાય નિસિન્નાસના વુટ્ઠાસિ. તેન વુત્તં –

૧૭૫.‘‘બુદ્ધસ્સ વચનં સુત્વા, મનો નિબ્બાયિ તાવદે;
સબ્બે મં ઉપસઙ્કમ્મ, પુનાપિ મં અભિવન્દિસું.

૧૭૬.‘‘સમાદિયિત્વા બુદ્ધગુણં, દળ્હં કત્વાન માનસં;
દીપઙ્કરં નમસ્સિત્વા, આસના વુટ્ઠહિં તદા’’તિ.

તત્થ **મનો નિબ્બાયી**તિ મહાજનસ્સ પથવિકમ્પને ઉબ્બિગ્ગહદયસ્સ તત્થ કારણં સુત્વા મનો નિબ્બાયિ, સન્તિં અગમાસીતિ અત્થો. ‘‘જનો નિબ્બાયી’’તિપિ પાઠો, સો ઉત્તાનોયેવ. **સમાદિયિત્વા**તિ સમ્મા આદિયિત્વા, સમાદાયાતિ અત્થો. **બુદ્ધગુણન્તિ** પારમિયો. સેસં ઉત્તાનમેવ.

અથ ખો બોધિસત્તં દયિતસબ્બસત્તં આસના વુટ્ઠહન્તં સકલદસસહસ્સચક્કવાળદેવતા સન્નિપતિત્વા દિબ્બેહિ માલાગન્ધાદીહિ પૂજેત્વા – ‘‘અય્ય સુમેધતાપસ, તયા અજ્જ દીપઙ્કરદસબલસ્સ પાદમૂલે મહતિ પત્થના પત્થિતા, સા તે અનન્તરાયેન સમિજ્ઝતુ, મા તે તત્થ ભયં વા છમ્ભિતત્તં વા અહોસિ. સરીરે તે અપ્પમત્તકોપિ રોગો મા ઉપ્પજ્જતુ, ખિપ્પં પારમિયો પૂરેત્વા સમ્માસમ્બોધિં પટિવિજ્ઝ. યથા પુપ્ફૂપગફલૂપગા રુક્ખા સમયે પુપ્ફન્તિ ચેવ ફલન્તિ ચ, તથેવ ત્વમ્પિ તં સમયં અનતિક્કમિત્વા ખિપ્પં સમ્બોધિં ફુસસ્સૂ’’તિઆદીનિ થુતિમઙ્ગલાનિ પયિરુદાહંસુ, એવં પયિરુદાહિત્વા બોધિસત્તં અભિવાદેત્વા અત્તનો અત્તનો દેવટ્ઠાનમેવ અગમંસુ. બોધિસત્તોપિ દેવતાહિ અભિત્થુતો – ‘‘અહં દસ પારમિયો પૂરેત્વા કપ્પસતસહસ્સાધિકાનં ચતુન્નં અસઙ્ખ્યેય્યાનં મત્થકે બુદ્ધો ભવિસ્સામી’’તિ વીરિયં દળ્હં કત્વા અધિટ્ઠાય આકાસમબ્ભુગ્ગન્ત્વા ઇસિગણવન્તં હિમવન્તં અગમાસિ. તેન વુત્તં –

૧૭૭.“દિબ્બં માનુસકં પુપ્ફં, દેવા માનુસકા ઉભો;
સમોકિરન્તિ પુપ્ફેહિ, વુટ્ઠહન્તસ્સ આસના.

૧૭૮.“વેદયન્તિ ચ તે સોત્થિં, દેવા માનુસકા ઉભો;
મહન્તં પત્થિતં તુય્હં, તં લભસ્સુ યથિચ્છિતં.

૧૭૯.“સબ્બીતિયો વિવજ્જન્તુ, સોકો રોગો વિનસ્સતુ;
મા તે ભવન્ત્વન્તરાયા, ફુસ ખિપ્પં બોધિમુત્તમં.

૧૮૦.“યથાપિ સમયે પત્તે, પુપ્ફન્તિ પુપ્ફિનો દુમા;
તથેવ ત્વં મહાવીર, બુદ્ધઞાણેહિ પુપ્ફસુ.

૧૮૧.“યથા યે કેચિ સમ્બુદ્ધા, પૂરયું દસપારમી;
તથેવ ત્વં મહાવીર, પૂરય દસપારમી.

૧૮૨.“યથા યે કેચિ સમ્બુદ્ધા, બોધિમણ્ડમ્હિ બુજ્ઝરે;
તથેવ ત્વં મહાવીર, બુજ્ઝસ્સુ જિનબોધિયં.

૧૮૩.“યથા યે કેચિ સમ્બુદ્ધા, ધમ્મચક્કં પવત્તયું;
તથેવ ત્વં મહાવીર, ધમ્મચક્કં પવત્તય.

૧૮૪.“પુણ્ણમાયે યથા ચન્દો, પરિસુદ્ધો વિરોચતિ;
તથેવ ત્વં પુણ્ણમનો, વિરોચ દસસહસ્સિયં.

૧૮૫.“રાહુમુત્તો યથા સૂરિયો, તાપેન અતિરોચતિ;
તથેવ લોકા મુચ્ચિત્વા, વિરોચ સિરિયા તુવં.

૧૮૬.“યથા યા કાચિ નદિયો, ઓસરન્તિ મહોદધિં;
એવં સદેવકા લોકા, ઓસરન્તુ તવન્તિકે.

૧૮૭.“તેહિ થુતપ્પસત્થો સો, દસ ધમ્મે સમાદિય;
તે ધમ્મે પરિપૂરેન્તો, પવનં પાવિસી તદા”તિ.

તત્થ **દિબ્બન્તિ** મન્દારવપારિચ્છત્તકસન્તાનકુસેસયાદિકં દિબ્બકુસુમં દેવા માનુસકા ચ માનુસપુપ્ફં ગહેત્વાતિ અત્થો. **સમોકિરન્તીતિ** મમોપરિ સમોકિરિંસૂતિ અત્થો. **વુટ્ઠહન્તસ્સા**તિ વુટ્ઠહતો. **વેદયન્તીતિ** નિવેદયિંસુ સઞ્ઞાપેસું. **સોત્થિન્તિ** સોત્થિભાવં. ઇદાનિ વેદયિતાકારદસ્સનત્થં “**મહન્તં પત્થિતં તુય્હ**”ન્તિઆદિ વુત્તં. તયા પન, સુમેધપણ્ડિત, મહન્તં ઠાનં પત્થિતં, તં યથાપત્થિતં લભસ્સૂતિ અત્થો.

સબ્બીતિયોતિ એન્તીતિ ઈતિયો, સબ્બા ઈતિયો સબ્બીતિયો, ઉપદ્દવા. **વિવજ્જન્તૂ**તિ મા હોન્તુ. **સોકો રોગો વિનસ્સતૂ**તિ સોચનસઙ્ખાતો સોકો રુજનસઙ્ખાતો રોગો ચ વિનસ્સતુ. **તે**તિ તવ. **મા ભવન્ત્વન્તરાયા**તિ મા ભવન્તુ

અન્તરાયા. **કુસા**તિ અધિગચ્છ પાપુણાહિ. **બોધિ**ન્તિ અરહત્તમગ્ગઞાણં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણમ્પિ વટ્ટતિ. **ઉત્તમ**ન્તિ સેટ્ઠં સબ્બબુદ્ધગુણદાયકત્તા અરહત્તમગ્ગઞાણં ''ઉત્તમ''ન્તિ વુત્તં.

સમયેતિ તસ્સ તસ્સ રુક્ખસ્સ પુપ્ફનસમયે સમ્પત્તેતિ અત્થો. **પુપ્ફિનો**તિ પુપ્ફનકા. **બુદ્ધઞાણેહી**તિ અટ્ઠારસહિ બુદ્ધઞાણેહિ. **પુપ્ફસૂ**તિ પુપ્ફસ્સુ. **પૂરયુ**ન્તિ પૂરયિંસુ. **પૂરયા**તિ પરિપૂરય. **બુજ્ઝરે**તિ બુજ્ઝિંસુ. **જિનબોધિય**ન્તિ જિનાનં બુદ્ધાનં બોધિયા, સબ્બઞ્ઞુબોધિમૂલેતિ અત્થો. **પુણ્ણમાયે**તિ પુણ્ણમાસિયં. **પુણ્ણમનો**તિ પરિપુણ્ણમનોરથો.

રાહુમુત્તોતિ રાહુના સોબ્ભાનુના મુત્તો. **તાપેના**તિ પતાપેન, આલોકેન. **લોકા મુચ્ચિત્વા**તિ લોકધમ્મેહિ અલિત્તો હુત્વાતિ અત્થો. **વિરોચા**તિ વિરાજ. **સિરિયા**તિ બુદ્ધસિરિયા. **ઓસરન્તી**તિ મહાસમુદ્દં પવિસન્તિ. **ઓસરન્તૂ**તિ ઉપગચ્છન્તુ. **તવન્તિકે**તિ તવ સન્તિકં. **તેહી**તિ દેવેહિ. **થુતપ્પસત્થો**તિ થુતો ચેવ પસત્થો ચ, થુતેહિ વા દીપઙ્કરાદીહિ પસત્થોતિ થુતપ્પસત્થો. **દસ ધમ્મે**તિ દસ પારમિધમ્મે. **પવન**ન્તિ મહાવનં, ધમ્મિકપબ્બતે મહાવનં પાવિસીતિ અત્થો. સેસગાથા સુઉત્તાના એવાતિ.

ઇતિ મધુરત્થવિલાસિનિયા બુદ્ધવંસ-અટ્ઠકથાય

સુમેધપત્થનાકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દીપઙ્કરબુદ્ધવંસવણ્ણના

રમ્મનગરવાસિનોપિ તે ઉપાસકા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વા પુન ભગવન્તં ભુત્તાવિં ઓનીતપત્તપાણિં માલાગન્ધાદીહિ પૂજેત્વા વન્દિત્વા દાનાનુમોદનં સોતુકામા ઉપનિસીદિંસુ. અથ સત્થા તેસં પરમમધુરં હદયઙ્ગમં દાનાનુમોદનમકાસિ –

‘‘દાનં નામ સુખાદીનં, નિદાનં પરમં મતં;
નિબ્બાનં પન સોપાનં, પતિટ્ઠાતિ પવુચ્ચતિ.

‘‘દાનં તાણં મનુસ્સાનં, દાનં બન્ધુ પરાયનં;
દાનં દુક્ખાધિપન્નાનં, સત્તાનં પરમા ગતિ.

‘‘દુક્ખનિત્થરણટ્ઠેન , દાનં નાવાતિ દીપિતં;
ભયરક્ખણતો દાનં, નગરન્તિ ચ વણ્ણિતં.

‘‘દાનં દુરાસદટ્ઠેન, વુત્તમાસિવિસોતિ ચ;
દાનં લોભમલાદીહિ, પદુમં અનુપલિત્તતો.

‘‘નત્થિ દાનસમો લોકે, પુરિસસ્સ અવસ્સયો;
પટિપજ્જથ તસ્મા તં, કિરિયાજ્ઝાસયેન ચ.

‘‘સગ્ગલોકનિદાનાનિ, દાનાનિ મતિમા ઇધ;
કો હિ નામ નરો લોકે, ન દદેય્ય હિતે રતો.

‘‘સુત્વા દેવેસુ સમ્પત્તિં, કો નરો દાનસમ્ભવં;
ન દજ્જા સુખપ્પદં દાનં, દાનં ચિત્તપ્પમોદનં.

‘‘દાનેન પટિપન્નેન, અચ્છરાપરિવારિતો;
રમતે સુચિરં કાલં, નન્દને સુરનન્દને.

‘‘પીતિમુળારં વિન્દતિ દાતા, ગારવમસ્મિં ગચ્છતિ લોકે;
કિત્તિમનન્તં યાતિ ચ દાતા, વિસ્સસનીયો હોતિ ચ દાતા.

‘‘દત્વા દાનં યાતિ નરો સો, ભોગસમિદ્ધિં દીઘઞ્ચાયુ;
સુસ્સરતમ્પિ ચ વિન્દતિ રૂપં, સગ્ગે સદ્ધિં કીળતિ દેવેહિ;
વિમાનેસુ ઠત્વા નાના, મત્તમયૂરાભિરુતેસુ.

‘‘ચોરારિરાજોદકપાવકાનં, ધનં અસાધારણમેવ દાનં;
દદાતિ તં સાવકઞાણભૂમિં, પચ્ચેકભૂમિં પન બુદ્ધભૂમિ’’ન્તિ. –

એવમાદિના નયેન દાનાનુમોદનં કત્વા દાનાનિસંસં પકાસેત્વા તદનન્તરં સીલકથં કથેસિ. સીલં નામેતં ઇધલોકપરલોકસમ્પત્તીનં મૂલં.

‘‘સીલં સુખાનં પરમં નિદાનં, સીલેન સીલી તિદિવં પયાતિ;
સીલઞ્હિ સંસારમુપાગતસ્સ, તાણઞ્ચ લેણઞ્ચ પરાયનઞ્ચ.

‘‘અવસ્સયો સીલસમો જનાનં, કુતો પનઞ્ઞો ઇધ વા પરત્થ;
સીલં ગુણાનં પરમા પતિટ્ઠા, યથા ધરા થાવરજઙ્ગમાનં.

‘‘સીલં કિરેવ કલ્યાણં, સીલં લોકે અનુત્તરં;
અરિયવુત્તિસમાચારો, યેન વુચ્ચતિ સીલવા’’. (જા॰ ૧.૩.૧૧૮);

સીલાલઙ્કારસમો અલઙ્કારો નત્થિ, સીલગન્ધસમો ગન્ધો નત્થિ, સીલસમં કિલેસમલવિસોધનં નત્થિ, સીલસમં પરિળાહૂપસમં નત્થિ, સીલસમં કિત્તિજનનં નત્થિ, સીલસમં સગ્ગારોહણસોપાનં નત્થિ, નિબ્બાનનગરપ્પવેસને ચ સીલસમં દ્વારં નત્થિ. યથાહ –

‘‘સોભન્તેવં ન રાજાનો, મુત્તામણિવિભૂસિતા;
યથા સોભન્તિ યતિનો, સીલભૂસનભૂસિતા.

‘‘સીલગન્ધસમો ગન્ધો, કુતો નામ ભવિસ્સતિ;
યો સમં અનુવાતે ચ, પટિવાતે ચ વાયતિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૯);

‘‘ન પુપ્ફગન્ધો પટિવાતમેતિ, ન ચન્દનં તગ્ગરમલ્લિકા વા;
સતઞ્ચ ગન્ધો પટિવાતમેતિ, સબ્બા દિસા સપ્પુરિસો પવાયતિ.

‘‘ચન્દનં તગરં વાપિ, ઉપ્પલં અથ વસ્સિકી;
એતેસં ગન્ધજાતાનં, સીલગન્ધો અનુત્તરો. (ધ॰ પ॰ ૫૪-૫૫; મિ॰ પ॰ ૫.૪.૧);

‘‘ન ગઙ્ગા યમુના ચાપિ, સરભૂ વા સરસ્વતી;
નિન્નગા વાચિરવતી, મહી વાપિ મહાનદી.

‘‘સક્કુણન્તિ વિસોધેતું, તં મલં ઇધ પાણિનં;
વિસોધયતિ સત્તાનં, યં વે સીલજલં મલં.

‘‘ન તં સજલદા વાતા, ન ચાપિ હરિચન્દનં;
નેવ હારા ન મણયો, ન ચન્દકિરણઙ્કુરા.

‘‘સમયન્તીધ સત્તાનં, પરિળાહં સુરક્ખિતં;
યં સમેતિ ઇદં અરિયં, સીલં અચ્ચન્તસીતલં.

‘‘અત્તાનુવાદાદિભયં, વિદ્ધંસયતિ સબ્બદા;
જનેતિ કિત્તિહાસઞ્ચ, સીલં સીલવતો સદા.

‘‘સગ્ગારોહણસોપાનં, અઞ્ઞં સીલસમં કુતો;
દ્વારં વા પન નિબ્બાન, નગરસ્સ પવેસને.

‘‘ગુણાનં મૂલભૂતસ્સ, દોસાનં બલઘાતિનો;
ઇતિ સીલસ્સ જાનાથ, આનિસંસમનુત્તર’’ન્તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૯);

એવં ભગવા સીલાનિસંસં દસ્સેત્વા – ‘‘ઇદં પન સીલં નિસ્સાય અયં સગ્ગો લભતી’’તિ દસ્સનત્થં તદનન્તરં સગ્ગકથં કથેસિ. અયં સગ્ગો નામ ઇટ્ઠો કન્તો મનાપો એકન્તસુખો નિચ્ચમેત્થ કીળા નિચ્ચં સમ્પત્તિયો લભન્તિ. ચાતુમહારાજિકા દેવા નવુતિવસ્સસતસહસ્સાનિ દિબ્બસુખં દિબ્બસમ્પત્તિં પટિલભન્તિ. તાવતિંસા તિસ્સો વસ્સકોટિયો સટ્ઠિ ચ વસ્સસતસહસ્સાનીતિ એવમાદિસગ્ગગુણપટિસંયુત્તકથં કથેસિ. એવં સગ્ગકથાય પલોભેત્વા પુન – ‘‘અયમ્પિ સગ્ગો અનિચ્ચો અધુવો ન તત્થ છન્દરાગો કાતબ્બો’’તિ કામાનં આદીનવં ઓકારં સંકિલેસં નેક્ખમ્મે આનિસંસઞ્ચ પકાસેત્વા અમતપરિયોસાનં ધમ્મકથં કથેસિ. એવં તસ્સ મહાજનસ્સ ધમ્મં દેસેત્વા એકચ્ચે સરણેસુ ચ એકચ્ચે પઞ્ચસીલેસુ ચ એકચ્ચે સોતાપત્તિફલે ચ એકચ્ચે સકદાગામિફલે એકચ્ચે અનાગામિફલે એકચ્ચે ચતૂસુપિ ફલેસુ એકચ્ચે તીસુ વિજ્જાસુ એકચ્ચે છસુ અભિઞ્ઞાસુ એકચ્ચે અટ્ઠસુ સમાપત્તીસુ પતિટ્ઠાપેત્વા ઉટ્ઠાયાસના રમ્મનગરતો નિક્ખમિત્વા સુદસ્સનમહાવિહારમેવ પાવિસિ. તેન વુત્તં –

૧. ‘‘તદા તે ભોજયિત્વાન, સસઙ્ઘં લોકનાયકં;
ઉપગચ્છું સરણં તસ્સ, દીપઙ્કરસ્સ સત્થુનો.

૨. ‘‘સરણાગમને કઞ્ચિ, નિવેસેતિ તથાગતો;
કઞ્ચિ પઞ્ચસુ સીલેસુ, સીલે દસવિધે પરં.

૩. ‘‘કસ્સચિ દેતિ સામઞ્ઞં, ચતુરો ફલમુત્તમે;
કસ્સચિ અસમે ધમ્મે, દેતિ સો પટિસમ્ભિદા.

૪. ‘‘કસ્સચિ વરસમાપત્તિયો, અટ્ઠ દેતિ નરાસભો;
તિસ્સો કસ્સચિ વિજ્જાયો, છળભિઞ્ઞા પવેચ્છતિ.

૫. ‘‘તેન યોગેન જનકાયં, ઓવદતિ મહામુનિ;
તેન વિત્થારિકં આસિ, લોકનાથસ્સ સાસનં.

૬. ‘‘મહાહનુસભક્ખન્ધો , દીપઙ્કરસનામકો;
બહૂ જને તારયતિ, પરિમોચેતિ દુગ્ગતિં.

૭. ‘‘બોધનેય્યં જનં દિસ્વા, સતસહસ્સેપિ યોજને;
ખણેન ઉપગન્ત્વાન, બોધેતિ તં મહામુની’’તિ.

તત્થ **તે**તિ રમ્મનગરવાસિનો ઉપાસકા. **સરણ**ન્તિ એત્થ સરણં સરણગમનં સરણસ્સ ગન્તા ચ વેદિતબ્બા. સરતિ હિંસતિ વિનાસેતીતિ **સરણં**, કિં તં? રતનત્તયં. તં પન સરણગતાનં તેનેવ સરણગમનેન ભયં સન્તાસં દુક્ખં દુગ્ગતિં પરિક્કિલેસં હનતિ હિંસતિ વિનાસેતીતિ સરણન્તિ વુચ્ચતીતિ. વુત્તઞ્હેતં –

''યે કેચિ બુદ્ધં સરણં ગતાસે, ન તે ગમિસ્સન્તિ અપાયભૂમિં;
પહાય માનુસં દેહં, દેવકાયં પરિપૂરેસ્સન્તિ. (દી॰ નિ॰ ૨.૩૩૨; સં॰ નિ॰ ૧.૩૭);

''યે કેચિ ધમ્મં સરણં ગતાસે, ન તે ગમિસ્સન્તિ અપાયભૂમિં;
પહાય માનુસં દેહં, દેવકાયં પરિપૂરેસ્સન્તિ. (દી॰ નિ॰ ૨.૩૩૨; સં॰ નિ॰ ૧.૩૭);

''યે કેચિ સઙ્ઘં સરણં ગતાસે, ન તે ગમિસ્સન્તિ અપાયભૂમિં;
પહાય માનુસં દેહં, દેવકાયં પરિપૂરેસ્સન્તી''તિ. (દી॰ નિ॰ ૨.૩૩૨; સં॰ નિ॰ ૧.૩૭);

સરણગમનં નામ રતનત્તયપરાયનાકારપ્પવત્તો ચિત્તુપ્પાદો. **સરણસ્સ ગન્તા** નામ તંસમઙ્ગીપુગ્ગલો. એવં તાવ સરણં સરણગમનં સરણસ્સ ગન્તા ચાતિ ઇદં તયં વેદિતબ્બં.

તસ્સાતિ તં દીપઙ્કરં, ઉપયોગત્થે સામિવચનં દટ્ઠબ્બં. ''ઉપગચ્છું સરણં તત્થા''તિપિ પાઠો. **સત્થુનો**તિ સત્થારં. **સરણાગમને કઞ્ચી**તિ કઞ્ચિ પુગ્ગલં સરણગમને નિવેસેતીતિ અત્થો. કિઞ્ચાપિ પચ્ચુપ્પન્નવસેન વુત્તં, અતીતકાલવસેન પન અત્થો ગહેતબ્બો. એસ નયો સેસેસુપિ. ''કસ્સચિ સરણાગમને''તિપિ પાઠો, તસ્સપિ સોયેવત્થો. કઞ્ચિ પઞ્ચસુ સીલેસૂતિ કઞ્ચિ પુગ્ગલં પઞ્ચસુ વિરતિસીલેસુ નિવેસેસીતિ અત્થો. ''કસ્સચિ પઞ્ચસુ સીલેસૂ''તિપિ પાઠો, સોયેવત્થો. **સીલે દસવિધે પર**ન્તિ અપરં પુગ્ગલં દસવિધે સીલે નિવેસેસીતિ અત્થો. ''કસ્સચિ કુસલે દસા''તિપિ પાઠો, તસ્સ કઞ્ચિ પુગ્ગલં દસ કુસલધમ્મે સમાદપેસીતિ અત્થો. **કસ્સચિ દેતિ સામઞ્ઞ**ન્તિ એત્થ પરમત્થતો સામઞ્ઞન્તિ મગ્ગો વુચ્ચતિ. યથાહ –

''કતમઞ્ચ, ભિક્ખવે, સામઞ્ઞં? અયમેવ અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો, સેય્યથિદં – સમ્માદિટ્ઠિ…પે॰… સમ્માસમાધિ. ઇદં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, સામઞ્ઞ''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૩૬).

ચતુરો ફલમુત્તમેતિ ચત્તારિ ઉત્તમાનિ ફલાનીતિ અત્થો. **મ**-કારો પદસન્ધિકરો. લિઙ્ગવિપરિયાસેન વુત્તં. યથોપનિસ્સયં ચત્તારો મગ્ગે ચત્તારિ ચ સામઞ્ઞફલાનિ કસ્સચિ અદાસીતિ અત્થો. **કસ્સચિ અસમે ધમ્મે**તિ કસ્સચિ અસદિસે ચત્તારો પટિસમ્ભિદાધમ્મે અદાસિ.

કસ્સચિ વરસમાપત્તિયોતિ કસ્સચિ પન નીવરણવિગમેન પધાનભૂતા અટ્ઠ સમાપત્તિયો અદાસિ. **તિસ્સો કસ્સચિ વિજ્જાયો**તિ કસ્સચિ પુગ્ગલસ્સ ઉપનિસ્સયવસેન દિબ્બચક્ખુઞાણપુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણઆસવક્ખયઞાણાનં વસેન તિસ્સો વિજ્જાયો. **છળભિઞ્ઞા પવેચ્છતી**તિ છ અભિઞ્ઞાયો કસ્સચિ અદાસિ.

તેન યોગેનાતિ તેન નયેન તેનાનુક્કમેન ચ. **જનકાય**ન્તિ જનસમૂહં. **ઓવદતી**તિ ઓવદિ. કાલવિપરિયાસેન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ઇતો ઉપરિપિ ઈદિસેસુ વચનેસુ અતીતકાલવસેનેવ અત્થો ગહેતબ્બો . **તેન વિત્થારિકં આસી**તિ તેન દીપઙ્કરસ્સ ભગવતો ઓવાદેન અનુસાસનિયા વિત્થારિકં વિત્થતં વિસાલીભૂતં સાસનં અહોસિ.

મહાહનૂતિ મહાપુરિસાનં કિર દ્વેપિ હનૂનિ પરિપુણ્ણાનિ દ્વાદસિયા પક્ખસ્સ ચન્દસદિસાકારાનિ હોન્તીતિ મહન્તાનિ હનૂનિ યસ્સ સો મહાહનુ, સીહહનૂતિ વુત્તં હોતિ. **ઉસભક્ખન્ધો**તિ ઉસભસ્સેવ ખન્ધો યસ્સ ભવતિ, સો ઉસભક્ખન્ધો. સુવટ્ટિતસુવણ્ણાલિઙ્ગસદિસરુચિરક્ખન્ધો સમવટ્ટચારુક્ખન્ધોતિ અત્થો. **દીપઙ્કરસનામકો**તિ દીપઙ્કરસનામો . **બહૂ જને તારયતી**તિ બહૂ બુદ્ધવેનેય્યે જને તારેસિ. **પરિમોચેતી**તિ પરિમોચેસિ. **દુગ્ગતિ**ન્તિ દુગ્ગતિતો. નિસ્સક્કત્થે ઉપયોગવચનં.

ઇદાનિ તારણપરિમોચનકરણાકારદસ્સનત્થં "**બોધનેય્યં જન**"ન્તિ ગાથા વુત્તા. તત્થ **બોધનેય્યં જન**ન્તિ બોધનેય્યં પજં, અયમેવ વા પાઠો. **દિસ્વા**તિ બુદ્ધચક્ખુના વા સમન્તચક્ખુના વા દિસ્વા. **સતસહસ્સેપિ યોજને**તિ અનેકસતસહસ્સેપિ યોજને ઠિતં. ઇદં પન દસસહસ્સિયંયેવ સન્ધાય વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં.

દીપઙ્કરો કિર સત્થા બુદ્ધત્તં પત્વા બોધિમૂલે સત્તસત્તાહં વીતિનામેત્વા અટ્ઠમે સત્તાહે મહાબ્રહ્મુનો ધમ્મજ્ઝેસનં પટિગ્ગાય સુનન્દારામે ધમ્મચક્કં પવત્તેત્વા કોટિસતં દેવમનુસ્સાનં ધમ્મામતં પાયેસિ. અયં પઠમો અભિસમયો અહોસિ.

અથ સત્થા અત્તનો પુત્તસ્સ સમવટ્ટક્ખન્ધસ્સ ઉસભક્ખન્ધસ્સ નામ ઞાણપરિપાકં ઞત્વા તં અગ્ગજં પમુખં કત્વા **રાહુલોવાદસદિસં** ધમ્મં દેસેત્વા દેવમનુસ્સાનં નવુતિકોટિયો ધમ્મામતં પાયેસિ. અયં દુતિયો અભિસમયો અહોસિ.

પુન ભગવા અમરવતીનગરદ્વારે મહાસિરીસરુક્ખમૂલે યમકપાટિહારિયં કત્વા મહાજનસ્સ બન્ધનામોક્ખં કત્વા દેવગણપરિવુતો દિવસકરાતિરેકજુતિવિસરભવને તાવતિંસભવને પારિચ્છત્તકમૂલે પરમસીતલે પણ્ડુકમ્બલસિલાતલે નિસીદિત્વા સબ્બદેવગણપીતિસઞ્જનનિં અત્તનો જનનિં સુમેધાદેવિં પમુખં કત્વા સબ્બલોકવિદિતવિસુદ્ધિદેવો દેવદેવો દીપઙ્કરો ભગવા સબ્બસત્તહિતકરં પરમાતિરેકગમ્ભીરસુખુમં બુદ્ધિવિસદકરં સત્તપ્પકરણં અભિધમ્મપિટકં દેસેત્વા નવુતિદેવકોટિસહસ્સાનં ધમ્મામતં પાયેસિ. અયં તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૮. ''પઠમાભિસમયે બુદ્ધો, કોટિસતમબોધયિ;
દુતિયાભિસમયે નાથો, નવુતિકોટિમબોધયિ.

૯. ''યદા ચ દેવભવનમ્હિ, બુદ્ધો ધમ્મમદેસયિ;
નવુતિકોટિસહસ્સાનં, તતિયાભિસમયો અહૂ''તિ.

દીપઙ્કરસ્સ પન ભગવતો તયો સાવકસન્નિપાતા અહેસું. તત્થ સુનન્દારામે કોટિસતસહસ્સાનં પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧૦. ''સન્નિપાતા તયો આસું, દીપઙ્કરસ્સ સત્થુનો;
કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમો આસિ સમાગમો''તિ.

અથાપરેન સમયેન દસબલો ચતૂહિ ભિક્ખુસતસહસ્સેહિ પરિવુતો ગામનિગમનગરપટિપાટિયા મહાજનાનુગ્ગહં કરોન્તો ચારિકં ચરમાનો અનુક્કમેન એકસ્મિં પદેસે મહાજનકતસક્કારં સબ્બલોકવિસ્સુતં

અમનુસ્સપરિગ્ગહિતં અતિભયાનકં ઓલમ્બામ્બુધરપરિચુમ્બિતકૂટં વિવિધસુરભિતરુકુસુમવાસિતકૂટં નાનામિગગણવિચરિતકૂટં **નારદકૂટં** નામ પરમરમણીયં પબ્બતં સમ્પાપુણિ. સો કિર પબ્બતો નારદેન નામ યક્ખેન પરિગ્ગહિતો અહોસિ. તત્થ પન તસ્સ યક્ખસ્સ અનુસંવચ્છરં મહાજનો મનુસ્સબલિં ઉપસંહરતિ.

અથ દીપઙ્કરો કિર ભગવા તસ્સ મહાજનસ્સ ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં દિસ્વા તતો ભિક્ખુસઙ્ઘં ચાતુદ્દિસં પેસેત્વા અદુતિયો અસહાયો મહાકરુણાબલવસઙ્ગતહદયો તઞ્ચ યક્ખં વિનેતું તં નારદપબ્બતં અભિરુહિ. અથ સો મનુસ્સભક્ખો સકહિતનિરપેક્ખો પરવધદક્ખો યક્ખો મક્ખં અસહમાનો કોધપરેતમાનસો દસબલં ભિંસાપેત્વા પલાપેતુકામો તં પબ્બતં ચાલેસિ. સો કિર પબ્બતો તેન ચાલિયમાનો ભગવતો આનુભાવેન તસ્સેવ મત્થકે પતમાનો વિય અહોસિ.

તતો સો ભીતો – ‘‘હન્દ નં અગ્ગિના ઝાપેસ્સામી’’તિ મહન્તં અતિભીમદસ્સનં અગ્ગિક્ખન્ધં નિબ્બત્તેસિ. સો અગ્ગિક્ખન્ધો પટિવાતે ખિત્તો વિય અત્તનોવ દુક્ખં જનેસિ, ન પન ભગવતો ચીવરે અંસુમત્તમ્પિ દડ્ઢું સમત્થો અહોસિ. યક્ખો પન ‘‘સમણો દડ્ઢો, ન દડ્ઢો’’તિ ઓલોકેન્તો દસબલં સરદસમયવિમલકરનિકરં સબ્બજનરતિકરં રજનિકરમિવ સીતલજલતલગતકમલકણ્ણિકાય નિસિન્નં વિય ભગવન્તં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘અહો અયં સમણો મહાનુભાવો, યં યં ઇમસ્સાહં અનત્થં કરોમિ, સો સો મમૂપરિયેવ પતતિ, ઇમં પન સમણં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞં મે પટિસરણં પરાયનં નત્થિ, પથવિયં ઉપક્ખલિતા પથવિંયેવ નિસ્સાય ઉટ્ઠહન્તિ, હન્દાહં ઇમંયેવ સમણં સરણં ગમિસ્સામી’’તિ.

અથેવં પન સો ચિન્તેત્વા ભગવતો ચક્કાલઙ્કતતલેસુ પાદેસુ સિરસા નિપતિત્વા – ‘‘અચ્ચયો મં, ભન્તે, અચ્ચગમા’’તિ વત્વા ભગવન્તં સરણમગમાસિ. અથસ્સ ભગવા અનુપુબ્બિકથં કથેસિ. સો દેસનાપરિયોસાને દસહિ યક્ખસહસ્સેહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તસ્મિં કિર દિવસે સકલજમ્બુદીપતલવાસિનો મનુસ્સા તસ્સ બલિકમ્મત્થં એકેકગામતો એકેકં પુરિસં આહરિંસુ. અઞ્ઞઞ્ચ બહુતિલતણ્ડુલકુલત્થમુગ્ગમાસાદિં સપ્પિનવનીતતેલમધુફાણિતાદિઞ્ચ આહરિંસુ. અથ સો યક્ખો તં દિવસં આભતતણ્ડુલાદિકં સબ્બં તેસંયેવ દત્વા તે બલિકમ્મત્થાય આનીતમનુસ્સે દસબલસ્સ નિય્યાતેસિ.

અથ સત્થા તે મનુસ્સે એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બાજેત્વા અન્તોસત્તાહેયેવ સબ્બે અરહત્તે પતિટ્ઠાપેત્વા માઘપુણ્ણમાય કોટિસતભિક્ખુમજ્ઝગતો ચતુરઙ્ગસમન્નાગતે સન્નિપાતે પાતિમોક્ખમુદ્દિસિ. ચતુરઙ્ગાનિ નામ સબ્બેવ એહિભિક્ખૂ હોન્તિ, સબ્બે છળભિઞ્ઞા હોન્તિ, સબ્બે અનામન્તિતાવ આગતા, પન્નરસૂપોસથદિવસો ચાતિ ઇમાનિ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ નામ. અયં દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧૧. ‘‘પુન નારદકૂટમ્હિ, પવિવેકગતે જિને;
ખીણાસવા વીતમલા, સમિંસુ સતકોટિયો’’તિ.

તત્થ **પવિવેકગતે**તિ ગણં પહાય ગતે. **સમિંસૂ**તિ સન્નિપતિંસુ.

યદા પન દીપઙ્કરો લોકનાયકો સુદસ્સનનામકે પબ્બતે વસ્સાવાસમુપગચ્છિ, તદા કિર જમ્બુદીપવાસિનો મનુસ્સા અનુસંવચ્છરં ગિરગ્ગસમજ્જં કરોન્તિ. તસ્મિં કિર સમજ્જે સન્નિપતિતા મનુસ્સા દસબલં દિસ્વા ધમ્મકથં સુત્વા તત્ર પસીદિત્વા પબ્બજિંસુ. મહાપવારણદિવસે સત્થા તેસં અજ્ઝાસયાનુકૂલં વિપસ્સનાકથં કથેસિ. તં

સુત્વા તે સબ્બે સઙ્ખારે સમ્મસિત્વા વિપસ્સનાનુપુબ્બેન મગ્ગાનુપુબ્બેન ચ અરહત્તં પાપુણિંસુ. અથ સત્થા નવુતિકોટિસહસ્સેહિ સદ્ધિં પવારેસિ. અયં તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧૨. ‘‘યમ્હિ કાલે મહાવીરો, સુદસ્સનસિલુચ્ચયે;
નવુતિકોટિસહસ્સેહિ, પવારેસિ મહામુનિ.

‘‘અહં તેન સમયેન, જટિલો ઉગ્ગતાપનો;
અન્તલિક્ખમ્હિ ચરણો, પઞ્ચાભિઞ્ઞાસુ પારગૂ’’તિ. (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા);

અયં ગાથા **અટ્ઠસાલિનિયા** ધમ્મસઙ્ગહટ્ઠકથાય નિદાનવણ્ણનાય **દીપઙ્કરબુદ્ધવંસે** લિખિતા. ઇમસ્મિં પન બુદ્ધવંસે નત્થિ. નત્થિભાવોયેવ પનસ્સા યુત્તતરો. કસ્માતિ ચે? હેટ્ઠા સુમેધકથાસુ કથિતત્તાતિ.

દીપઙ્કરે કિર ભગવતિ ધમ્મં દેસેન્તે દસસહસ્સાનઞ્ચ વીસતિસહસ્સાનઞ્ચ ધમ્માભિસમયો અહોસિયેવ. એકસ્સ પન દ્વિન્નં તિણ્ણં ચતુન્નન્તિ ચ આદિવસેન અભિસમયાનં અન્તો નત્થિ. તસ્મા દીપઙ્કરસ્સ ભગવતો સાસનં વિત્થારિકં બાહુજઞ્ઞં અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧૩. ‘‘દસવીસસહસ્સાનં , ધમ્માભિસમયો અહુ;
એકદ્વિન્નં અભિસમયા, ગણનાતો અસઙ્ખિયા’’તિ.

તત્થ **દસવીસસહસ્સાનન્**તિ દસસહસ્સાનં વીસતિસહસ્સાનઞ્ચ. **ધમ્માભિસમયો**તિ ચતુસચ્ચધમ્મપ્પટિવેધો. **એકદ્વિન્નન્**તિ એકસ્સ ચેવ દ્વિન્નઞ્ચ , તિણ્ણં ચતુન્નં...પે॰... દસન્નન્તિઆદિના નયેન અસઙ્ખ્યેય્યાતિ અત્થો. એવં અસઙ્ખ્યેય્યાભિસમયત્તા ચ **વિત્થારિકં** મહન્તપ્પત્તં બહૂહિ પણ્ડિતેહિ દેવમનુસ્સેહિ નિય્યાનિકન્તિ **જઞ્ઞં** જાનિતબ્બં અધિસીલસિક્ખાદીહિ **ઇદ્ધઞ્ચ** સમાધિઆદીહિ **ફીતઞ્ચ** અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧૪. ‘‘વિત્થારિકં બાહુજઞ્ઞં, ઇદ્ધં ફીતં અહૂ તદા;
દીપઙ્કરસ્સ ભગવતો, સાસનં સુવિસોધિત’’ન્તિ.

તત્થ **સુવિસોધિતન્**તિ સુટ્ઠુ ભગવતા સોધિતં વિસુદ્ધં કતં. દીપઙ્કરં કિર સત્થારં સબ્બકાલં છળભિઞ્ઞાનં મહિદ્ધિકાનં ભિક્ખૂનં ચત્તારિ સતસહસ્સાનિ પરિવારેન્તિ. તેન ચ સમયેન યે સેક્ખા કાલકિરિયં કરોન્તિ, તે ગરહિતા ભવન્તિ, સબ્બે ખીણાસવા હુત્વાવ પરિનિબ્બાયન્તીતિ અધિપ્પાયો. તસ્મા હિ તસ્સ ભગવતો સાસનં સુપુપ્ફિતં સુસમિદ્ધં ખીણાસવેહિ ભિક્ખૂહિ અતિવિય સોભિત્થ. તેન વુત્તં –

૧૫. ‘‘ચત્તારિ સતસહસ્સાનિ, છળભિઞ્ઞા મહિદ્ધિકા;
દીપઙ્કરં લોકવિદું, પરિવારેન્તિ સબ્બદા.

૧૬. ‘‘યે કેચિ તેન સમયેન, જહન્તિ માનુસં ભવં;
અપ્પત્તમાનસા સેખા, ગરહિતા ભવન્તિ તે.

૧૭. ‘‘સુપુપ્ફિતં પાવચનં, અરહન્તેહિ તાદિહિ;

ખીણાસવેહિ વિમલેહિ, ઉપસોભતિ સબ્બદા’’તિ.

તત્થ **ચત્તારિ સતસહસ્સાની**તિ ગણનાય દસ્સિતા એવં દસ્સિતગણના ઇમે ભિક્ખૂતિ દસ્સનત્થં “**છળભિઞ્ઞા મહિદ્ધિકા**’’તિ વુત્તન્તિ એવમત્થો ગહેતબ્બો. અથ વા **છળભિઞ્ઞા મહિદ્ધિકા**તિ છળભિઞ્ઞાનં મહિદ્ધિકાનન્તિ સામિઅત્થે પચ્ચત્તવચનં દટ્ઠબ્બં. **પરિવારેન્તિ સબ્બદા**તિ નિચ્ચકાલં દસબલં પરિવારેન્તિ, ભગવન્તં મુઞ્ચિત્વા કત્થચિ ન ગચ્છન્તીતિ અધિપ્પાયો. **તેન સમયેના**તિ તસ્મિં સમયે. અયં પન **સમય**-સદ્દો સમવાયાદીસુ નવસુ અત્થેસુ દિસ્સતિ. યથાહ –

‘‘સમવાયે ખણે કાલે, સમૂહે હેતુદિટ્ઠિસુ;
પટિલાભે પહાને ચ, પટિવેધે ચ દિસ્સતી’’તિ. (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.મૂલપરિયાયસુત્તવણ્ણના; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૧; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૧; ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ ૧ કામાવચરકુસલપદભાજનીય; ખુ॰ પા॰ અટ્ઠ॰ મંગલસુત્તવણ્ણના, એવમિચ્ચાદિપાઠવણ્ણના; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧.૧૮૪);

ઇધ સો કાલે દટ્ઠબ્બો; તસ્મિં કાલેતિ અત્થો. **માનુસં ભવન્તિ** મનુસ્સભાવં. **અપ્પત્તમાનસા**તિ અપ્પત્તં અનધિગતં માનસં યેહિ તે અપ્પત્તમાનસા. માનસન્તિ રાગસ્સ ચ ચિત્તસ્સ ચ અરહત્તસ્સ ચ અધિવચનં. ‘‘અન્તલિક્ખચરો પાસો, ય્વાયં ચરતિ માનસો’’તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૫૧; મહાવ॰ ૩૩) હિ એત્થ પન રાગો ‘‘માનસો’’તિ વુત્તો. ‘‘ચિત્તં મનો માનસં હદયં પણ્ડર’’ન્તિ (ધ॰ સ॰ ૬; વિભ॰ ૧૮૪; મહાનિ॰ ૧; ચૂળનિ॰ પારાયનાનુગીતિગાથાનિદ્દેસ ૧૧૪) એત્થ ચિત્તં. ‘‘અપ્પત્તમાનસો સેખો, કાલં કયિરા જનેસુતા’’તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૫૯) એત્થ અરહત્તં. ઇધાપિ અરહત્તમેવ અધિપ્પેતં (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ ૫ કામાવચરકુસલનિદ્દેસવારકથા; મહાનિ॰ અટ્ઠ॰ ૧). તસ્મા અપ્પત્તઅરહત્તફલાતિ અત્થો. **સેખા**તિ કેનટ્ઠેન સેખા? સેખધમ્મપટિલાભટ્ઠેન સેખા. વુત્તઞ્હેતં – ‘‘કિત્તાવતા નુ ખો, ભન્તે, સેખો હોતીતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સેખાય સમ્માદિટ્ઠિયા સમન્નાગતો હોતિ…પે॰… સેખેન સમ્માસમાધિના સમન્નાગતો હોતિ. એત્તાવતા ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સેખો હોતી’’તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૩). અપિ ચ સિક્ખન્તીતિ સેખા. વુત્તઞ્હેતં – ‘‘સિક્ખતિ, સિક્ખતીતિ ખો, ભિક્ખુ, તસ્મા સેખોતિ વુચ્ચતિ. કિઞ્ચ સિક્ખતિ? અધિસીલમ્પિ સિક્ખતિ અધિચિત્તમ્પિ અધિપઞ્ઞમ્પિ સિક્ખતીતિ ખો, ભિક્ખુ, તસ્મા સેખોતિ વુચ્ચતી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૮૬).

સુપુપ્ફિતન્તિ સુટ્ઠુ વિકસિતં. **પાવચન**ન્તિ પસત્થં વચનં, વુદ્ધિપ્પત્તં વા વચનં પવચનં, પવચનમેવ પાવચનં, સાસનન્તિ અત્થો. **ઉપસોભતી**તિ અભિરાજતિ અતિવિરોચતિ. **સબ્બદા**તિ સબ્બકાલં. ‘‘ઉપસોભતિ સદેવકે’’તિપિ પાઠો.

તસ્સ દીપઙ્કરસ્સ ભગવતો રમ્મવતી નામ નગરં અહોસિ, સુદેવો નામ ખત્તિયો પિતા, સુમેધા નામ દેવી માતા, સુમઙ્ગલો ચ તિસ્સો ચાતિ દ્વે અગ્ગસાવકા, સાગતો નામ ઉપટ્ઠાકો, નન્દા ચ સુનન્દા ચાતિ દ્વે અગ્ગસાવિકા, બોધિ તસ્સ ભગવતો પિપ્ફલિરુક્ખો અહોસિ, અસીતિહત્થુબ્બેધો, સતસહસ્સવસ્સાનિ આયૂતિ. કિં પનિમેસં જાતનગરાદીનં દસ્સને પયોજનન્તિ ચે? વુચ્ચતે – યસ્સ યદિ નેવ જાતનગરં ન પિતા ન માતા પઞ્ઞાયેય્ય, ઇમસ્સ પન નેવ જાતનગરં ન પિતા ન માતા પઞ્ઞાયતિ, દેવો વા સક્કો વા યક્ખો વા મારો વા બ્રહ્મા વા એસ મઞ્ઞે, દેવાનમ્પિ ઈદિસં પાટિહારિયં અનચ્છરિયન્તિ મઞ્ઞમાના ન સોતબ્બં ન સદ્દહિતબ્બં મઞ્ઞેય્યું, તતો

અભિસમયો ન ભવેય્ય, અસતિ અભિસમયે નિરત્થકો બુદ્ધુપ્પાદો ભવેય્ય, અનિય્યાનિકં સાસનં. તસ્મા સબ્બબુદ્ધાનં જાતનગરાદિકો પરિચ્છેદો દસ્સેતબ્બો. તેન વુત્તં –

૧૮. ‘‘નગરં રમ્મવતી નામ, સુદેવો નામ ખત્તિયો;
સુમેધા નામ જનિકા, દીપઙ્કરસ્સ સત્થુનો.

૨૪. ‘‘સુમઙ્ગલો ચ તિસ્સો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
સાગતો નામુપટ્ઠાકો, દીપઙ્કરસ્સ સત્થુનો.

૨૫. ‘‘નન્દા ચેવ સુનન્દા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, પિપ્ફલીતિ પવુચ્ચતિ.

૨૭. ‘‘અસીતિહત્થમુબ્બેધો, દીપઙ્કરો મહામુનિ;
સોભતિ દીપરુક્ખોવ, સાલરાજાવ ફુલ્લિતો.

૨૮. ‘‘સતસહસ્સવસ્સાનિ, આયુ તસ્સ મહેસિનો;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૨૯. ‘‘જોતયિત્વાન સદ્ધમ્મં, સન્તારેત્વા મહાજનં;
જલિત્વા અગ્ગિક્ખન્ધોવ, નિબ્બુતો સો સસાવકો.

૩૦. ‘‘સા ચ ઇદ્ધિ સો ચ યસો, તાનિ ચ પાદેસુ ચક્કરતનાનિ;
સબ્બં તમન્તરહિતં, નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા’’તિ.

તત્થ **સુદેવો નામ ખત્તિયો**તિ સુદેવો નામસ્સ ખત્તિયો પિતા અહોસીતિ અત્થો. **જનિકા**તિ જનેત્તિ. **પિપ્ફલી**તિ પિલક્ખકપીતનરુક્ખો બોધિ. **અસીતિહત્થમુબ્બેધો**તિ અસીતિહત્થં ઉચ્ચગ્ગતો. **દીપરુક્ખો વા**તિ સમ્પજ્જલિતદીપમાલાકુલો દીપરુક્ખો વિય આરોહપરિણાહસણ્ઠાનપારિપૂરિસમ્પન્નો દ્વત્તિંસવરલક્ખણાનુબ્યઞ્જનસમલઙ્કતસરીરો વિપ્ફુરિતરંસિજાલાવિસરતારાગણસમુજ્જલમિવ ગગનતલં ભગવા ધરમાનકાલે **સોભતી**તિ સોભિત્થ. **સાલરાજાવ ફુલ્લિતો**તિ પુપ્ફિતો સબ્બફાલિફુલ્લો સાલરાજરુક્ખો વિય ચ સબ્બફાલિફુલ્લો યોજનસતુબ્બેધો પારિચ્છત્તો વિય ચ અસીતિહત્થુબ્બેધો ભગવા અતિવિય સોભતિ.

સતસહસ્સવસ્સાનીતિ વસ્સસતસહસ્સાનિ તસ્સ આયૂતિ અત્થો. **તાવતા તિટ્ઠમાનો**તિ તાવતકં કાલં તિટ્ઠમાનો. **જનત**ન્તિ જનસમૂહં. **સન્તારેત્વા મહાજન**ન્તિ તારયિત્વા મહાજનં. ‘‘સન્તારેત્વા સદેવક’’ન્તિપિ પાઠો, તસ્સ સદેવકં લોકન્તિ અત્થો. **સા ચ ઇદ્ધી**તિ સા ચ સમ્પત્તિ આનુભાવો. **સો ચ યસો**તિ સો ચ પરિવારો. **સબ્બં તમન્તરહિત**ન્તિ તં સબ્બં વુત્તપ્પકારં સમ્પત્તિજાતં અન્તરહિતં અપગતન્તિ અત્થો. **નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા**તિ સબ્બે પન સઙ્ખતધમ્મા નનુ રિત્તા તુચ્છા, નિચ્ચસારાદિરહિતાતિ અત્થો.

એત્થ પન નગરાદિપરિચ્છેદો પાળિયમાગતોવ. સમ્બહુલવારો પન નાગતો, સો આનેત્વા દીપેતબ્બો. સેય્યથિદં – પુત્તપરિચ્છેદો, ભરિયાપરિચ્છેદો, પાસાદપરિચ્છેદો, અગારવાસપરિચ્છેદો, નાટકિત્થિપરિચ્છેદો,

અભિનિક્ખમનપરિચ્છેદો, પધાનપરિચ્છેદો, વિહારપરિચ્છેદો, ઉપટ્ઠાકપરિચ્છેદોતિ. એતેસમ્પિ દીપને કારણં હેટ્ઠા વુત્તમેવ. તસ્સ પન દીપઙ્કરસ્સ ભરિયાનં તિસતસહસ્સં અહોસિ. તસ્સ અગ્ગમહેસી પદુમા નામ, તસ્સ પન પુત્તો ઉસભક્ખન્ધો નામ. તેન વુત્તં –

''ભરિયા પદુમા નામ, વિબુદ્ધપદુમાનના;
અત્રજો ઉસભક્ખન્ધો, દીપઙ્કરસ્સ સત્થુનો.

''હંસા કોઞ્ચા મયૂરાખ્યા, પાસાદાપિ તયો મતા;
દસવસ્સસહસ્સાનિ, અગારં અવસી કિર.

''હત્થિયાનેન નિક્ખન્તો, નન્દારામે જિનો વસી;
નન્દો નામસ્સુપટ્ઠાકો, લોકાનન્દકરો કિરા''તિ.

સબ્બબુદ્ધાનં પન પઞ્ચ વેમત્તાનિ હોન્તિ આયુવેમત્તં પમાણવેમત્તં કુલવેમત્તં પધાનવેમત્તં રસ્મિવેમત્તન્તિ. તત્થ **આયુવેમત્તં** નામ કેચિ દીઘાયુકા હોન્તિ કેચિ અપ્પાયુકા. તથા હિ દીપઙ્કરસ્સ પન ભગવતો વસ્સસતસહસ્સં આયુપ્પમાણં અહોસિ, અમ્હાકં ભગવતો વસ્સસતં.

પમાણવેમત્તં નામ કેચિ દીઘા હોન્તિ કેચિ રસ્સા. તથા હિ દીપઙ્કરો અસીતિહત્થપ્પમાણો અહોસિ, અમ્હાકં પન ભગવા અટ્ઠારસહત્થપ્પમાણો.

કુલવેમત્તં નામ કેચિ ખત્તિયકુલે નિબ્બત્તન્તિ કેચિ બ્રાહ્મણકુલે. તથા હિ દીપઙ્કરાદયો ખત્તિયકુલે નિબ્બત્તિંસુ, કકુસન્ધકોણાગમનાદયો બ્રાહ્મણકુલે.

પધાનવેમત્તં નામ કેસઞ્ચિ પધાનં ઇત્તરમેવ હોતિ યથા કસ્સપસ્સ ભગવતો , કેસઞ્ચિ અદ્ધનિયં અમ્હાકં ભગવતો વિય.

રસ્મિવેમત્તં નામ મઙ્ગલસ્સ ભગવતો સરીરસ્મિ દસસહસ્સિલોકધાતું ફરિત્વા અટ્ઠાસિ, અમ્હાકં ભગવતો બ્યામમત્તં. તત્ર રસ્મિવેમત્તં અજ્ઝાસયપટિબદ્ધં હોતિ. યો યત્તકં ઇચ્છસિ, તસ્સ તત્તકં સરીરપ્પભા ફરતિ. મઙ્ગલસ્સ પન ''દસસહસ્સિલોકધાતું ફરતૂ''તિ અજ્ઝાસયો અહોસિ. પટિવિદ્ધગુણેસુ પન કસ્સચિ વેમત્તં નામ નત્થિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૨ આદયો).

તથા સબ્બબુદ્ધાનં ચત્તારિ અવિજહિતટ્ઠાનાનિ નામ હોન્તિ. **બોધિપલ્લઙ્કો** અવિજહિતો એકસ્મિંયેવ ઠાને હોતિ. **ધમ્મચક્કપ્પવત્તનટ્ઠાનં** ઇસિપતને મિગદાયે અવિજહિતમેવ હોતિ. દેવોરોહણકાલે સઙ્કસ્સનગરદ્વારે **પઠમપાદક્કમો** અવિજહિતોવ હોતિ. જેતવને ગન્ધકુટિયા ચત્તારિ **મઞ્ચપાદટ્ઠાનાનિ** અવિજહિતાનેવ હોન્તિ. વિહારોપિ અવિજહિતોવ. સો પન ખુદ્દકો વા મહન્તો વા હોતિ.

અપરં પન અમ્હાકંયેવ ભગવતો સહજાતપરિચ્છેદઞ્ચ નક્ખત્તપરિચ્છેદઞ્ચ વિસેસં. અમ્હાકં સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તેન કિર સદ્ધિં રાહુલમાતા આનન્દત્થેરો છન્નો કણ્ડકો અસ્સરાજા નિધિકુમ્ભા મહાબોધિરુક્ખો કાળુદાયીતિ ઇમાનિ **સત સહજાતાનિ**. મહાપુરિસો કિર ઉત્તરાસાળ્હનક્ખત્તેનેવ માતુકુચ્છિં ઓક્કમિ,

મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિ , ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ, યમકપાટિહારિયં અકાસિ. વિસાખનક્ખત્તેન જાતો ચ અભિસમ્બુદ્ધો ચ પરિનિબ્બુતો ચ, માઘનક્ખત્તેન તસ્સ સાવકસન્નિપાતો ચેવ આયુસઙ્ખારવોસજ્જનઞ્ચ અહોસિ, અસ્સયુજનક્ખત્તેન દેવોરોહણન્તિ એત્તકં આહરિત્વા દીપેતબ્બં. અયં સમ્બહુલવારપરિચ્છેદો. સેસગાથા સઉત્તાના એવાતિ.

ઇતિ ભગવા દીપઙ્કરો યાવતાયુકં ઠત્વા સબ્બબુદ્ધકિચ્ચં કત્વા અનુક્કમેન અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયિ.

યસ્મિં કિર કપ્પે દીપઙ્કરદસબલો ઉદપાદિ, તસ્મિં અઞ્ઞેપિ તણ્હઙ્કરો, મેધઙ્કરો, સરણઙ્કરોતિ તયો બુદ્ધા અહેસું. તેસં સન્તિકે બોધિસત્તસ્સ બ્યાકરણં નત્થિ. તસ્મા તે ઇધ ન દસ્સિતા. **અટ્ઠકથાયં** પન તમ્હા કપ્પા આદિતો પટ્ઠાયુપ્પન્નુપ્પન્ને સબ્બબુદ્ધે દસ્સેતું ઇદં વુત્તં –

‘‘તણ્હઙ્કરો મેધઙ્કરો, અથોપિ સરણઙ્કરો;
દીપઙ્કરો ચ સમ્બુદ્ધો, કોણ્ડઞ્ઞો દ્વિપદુત્તમો.

‘‘મઙ્ગલો ચ સુમનો ચ, રેવતો સોભિતો મુનિ;
અનોમદસ્સી પદુમો, નારદો પદુમુત્તરો.

‘‘સુમેધો ચ સુજાતો ચ, પિયદસ્સી મહાયસો;
અત્થદસ્સી ધમ્મદસ્સી, સિદ્ધત્થો લોકનાયકો.

‘‘તિસ્સો ફુસ્સો ચ સમ્બુદ્ધો, વિપસ્સી સિખિ વેસ્સભૂ;
કકુસન્ધો કોણાગમનો, કસ્સપો ચાપિ નાયકો.

‘‘એતે અહેસું સમ્બુદ્ધા, વીતરાગા સમાહિતા;
સતરંસીવ ઉપ્પન્ના, મહાતમવિનોદના;
જલિત્વા અગ્ગિક્ખન્ધાવ, નિબ્બુતા તે સસાવકા’’તિ. (અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા; ચરિયા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા);

એત્તાવતા નાતિસઙ્ખેપવિત્થારવસેન કતાય

મધુરત્થવિલાસિનિયા બુદ્ધવંસ-અટ્ઠકથાય

દીપઙ્કરબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો પઠમો બુદ્ધવંસો.

૪. કોણ્ડઞ્ઞબુદ્ધવંસવણ્ણના

દીપઙ્કરે કિર ભગવતિ પરિનિબ્બુતે તસ્સ સાસનં વસ્સસતસહસ્સં પવત્તિત્થ. અથ બુદ્ધાનુબુદ્ધાનં સાવકાનં અન્તરધાનેન સાસનમ્પિસ્સ અન્તરધાયિ. અથસ્સ અપરભાગે એકમસઙ્ખ્યેય્યમતિક્કમિત્વા એકસ્મિં કપ્પે **કોણ્ડઞ્ઞો** નામ સત્થા ઉદપાદિ. સો પન ભગવા સોળસઅસઙ્ખ્યેય્યં કપ્પાનઞ્ચ સતસહસ્સં પારમિયો પૂરેત્વા બોધિઞાણં પરિપાચેત્વા વેસ્સન્તરત્તભાવસદિસે અત્તભાવે ઠત્વા તતો ચવિત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તત્થ યાવતાયુકં ઠત્વા દેવતાનં પટિઞ્ઞં દત્વા તુસિતપુરતો ચવિત્વા રમ્મવતીનગરે સુનન્દસ્સ નામ રઞ્ઞો કુલે સુજાતાય નામ દેવિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં અગ્ગહેસિ. તસ્સપિ પટિસન્ધિક્ખણે દીપઙ્કરબુદ્ધવંસે વુત્તપ્પકારાનિ દ્વત્તિંસ પાટિહારિયાનિ નિબ્બત્તિંસુ. સો દેવતાહિ કતારક્ખસંવિધાનો દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિત્વા સબ્બસત્તુત્તરો ઉત્તરાભિમુખો સત્તપદવીતિહારેન ગન્ત્વા સબ્બા ચ દિસા વિલોકેત્વા આસભિં વાચં નિચ્છારેસિ – ‘‘અગ્ગોહમસ્મિ લોકસ્સ, જેટ્ઠોહમસ્મિ લોકસ્સ, સેટ્ઠોહમસ્મિ લોકસ્સ, અયમન્તિમા જાતિ, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો’’તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૧; મ॰ નિ॰ ૩.૨૦૭).

તતો કુમારસ્સ નામકરણદિવસે નામં કરોન્તા ‘‘કોણ્ડઞ્ઞો’’તિ નામમકંસુ. સો હિ ભગવા કોણ્ડઞ્ઞગોત્તો અહોસિ. તસ્સ કિર તયો પાસાદા અહેસું – રામ, સુરામ, સુભનામકા પરમરમણીયા. તેસુ તીણિ સતસહસ્સાનિ નાટકિત્થીનં નચ્ચગીતવાદિતકુસલાનં સબ્બકાલં પચ્ચુપટ્ઠિતાનિ અહેસું. તસ્સ રુચિદેવી નામ અગ્ગમહેસી અહોસિ. વિજિતસેનો નામસ્સ પુત્તો અહોસિ. સો દસવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ.

સો પન જિણ્ણબ્યાધિમતપબ્બજિતે દિસ્વા આજઞ્ઞરથેન નિક્ખમિત્વા પબ્બજિત્વા દસ માસે પધાનચરિયં ચરિ. કોણ્ડઞ્ઞકુમારં પન પબ્બજન્તં દસ જનકોટિયો અનુપબ્બજિંસુ. સો તેહિ પરિવુતો દસ માસે પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય સુનન્દગામે સમસહિતઘનપયોધરાય યસોધરાય નામ સેટ્ઠિધીતાય દિન્નં પરમમધુરં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા ફલપલ્લવઙ્કુરસમલઙ્કતે સાલવને દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા સાયન્હસમયે ગણં પહાય સુનન્દકાજીવકેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા સાલકલ્યાણિરુક્ખં તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા પુબ્બદિસાભાગં ઓલોકેત્વા બોધિરુક્ખં પિટ્ઠિતો કત્વા અટ્ઠપણ્ણાસહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા ચતુરઙ્ગવીરિયં અધિટ્ઠાય મારબલં વિધમિત્વા રત્તિયા પઠમયામે પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણં વિસોધેત્વા મજ્ઝિમયામે દિબ્બચક્ખું વિસોધેત્વા પચ્છિમયામે પચ્ચયાકારં સમ્મસિત્વા આનાપાનચતુત્થજ્ઝાનતો વુટ્ઠાય પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ અભિનિવિસિત્વા ઉદયબ્બયવસેન સમપઞ્ઞાસ લક્ખણાનિ દિસ્વા યાવ ગોત્રભુઞાણં વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા ચત્તારિ મગ્ગઞાણાનિ ચત્તારિ ચ ફલઞાણાનિ ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા ચતુયોનિપરિચ્છેદકઞાણં પઞ્ચગતિપરિચ્છેદકઞાણં છ અસાધારણઞાણાનિ સકલે ચ બુદ્ધગુણે પટિવિજ્ઝિત્વા પરિપુણ્ણસઙ્કપ્પો બોધિમૂલે નિસિન્નોવ –

‘‘અનેકજાતિસંસારં, સન્ધાવિસ્સં અનિબ્બિસં;
ગહકારં ગવેસન્તો, દુક્ખા જાતિ પુનપ્પુનં.

‘‘ગહકારક દિટ્ઠોસિ, પુન ગેહં ન કાહસિ;
સબ્બા તે ફાસુકા ભગ્ગા, ગહકૂટં વિસઙ્ખતં;

વિસઙ્ખારગતં ચિત્તં, તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા. (ધ॰ પ॰ ૧૫૩-૧૫૪);

‘‘અયોઘનહતસ્સેવ, જલતો જાતવેદસો;
અનુપુબ્બૂપસન્તસ્સ, યથા ન ઞાયતે ગતિ.

‘‘એવં સમ્મા વિમુત્તાનં, કામબન્ધોઘતારિનં;
પઞ્ઞાપેતું ગતી નત્થિ, પત્તાનં અચલં સુખ’’ન્તિ. (ઉદા॰ ૮૦) –

એવં ઉદાનં ઉદાનેત્વા સત્તસત્તાહં બોધિમૂલેયેવ ફલસમાપત્તિસુખેન વીતિનામેત્વા અટ્ઠમે સત્તાહે બ્રહ્મુનો અજ્ઝેસનં પટિચ્ચ – ‘‘કસ્સ નુ ખો અહં પઠમં ધમ્મં દેસેય્ય’’ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૪; ૨.૩૪૧; મહાવ॰ ૧૦) ઉપધારેન્તો અત્તના સદ્ધિં પબ્બજિતા દસ ભિક્ખુકોટિયો અદ્દસ. ‘‘ઇમે પન કુલપુત્તા સમુપચિતકુસલમૂલા મં પબ્બજન્તં અનુપબ્બજિતા મયા સદ્ધિં પધાનં ચરિત્વા મં ઉપટ્ઠહિંસુ, હન્દાહં ઇમેસં સબ્બપઠમં ધમ્મં દેસેય્ય’’ન્તિ એવં ઉપધારેત્વા – ‘‘ઇદાનિ પન તે કત્થ વસન્તી’’તિ ઓલોકેન્તો – ‘‘ઇતો અટ્ઠારસયોજનિકે અરુન્ધવતીનગરે દેવવને વિહરન્તી’’તિ દિસ્વા – ‘‘તેસં ધમ્મં દેસેતું ગમિસ્સામી’’તિ પત્તચીવરમાદાય સેય્યથાપિ નામ બલવા પુરિસો સમિઞ્જિતં વા બાહં પસારેય્ય, પસારિતં વા બાહં સમિઞ્જેય્ય, એવમેવ બોધિમૂલે અન્તરહિતો દેવવને પાતુરહોસિ.

તસ્મિઞ્ચ સમયે તા દસ ભિક્ખુકોટિયો અરુન્ધવતીનગરં ઉપનિસ્સાય દેવવને વિહરન્તિ. તે પન ભિક્ખૂ દસબલં દૂરતોવ આગચ્છન્તં દિસ્વા પસન્નમાનસા પચ્ચુગ્ગન્ત્વા, ભગવતો પત્તચીવરં પટિગ્ગહેત્વા, બુદ્ધાસનં પઞ્ઞાપેત્વા, સત્થુ ગારવં કત્વા, ભગવન્તં વન્દિત્વા, પરિવારેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. તત્ર કોણ્ડઞ્ઞો દસબલો મુનિગણપરિવુતો બુદ્ધાસને નિસિન્નો તિદસગણપરિવુતો દસસતનયનો વિય વિમલગગનતલગતો સરદસમયરજનિકરો વિય તારાગણપરિવુતો પુણ્ણચન્દો વિય વિરોચિત્થ. અથ સત્થા તેસં સબ્બબુદ્ધનિસેવિતં અનુત્તરં તિપરિવટ્ટં દ્વાદસાકારં **ધમ્મચક્કપ્પવત્તનસુત્તન્તં** કથેત્વા દસભિક્ખુકોટિપ્પમુખા સતસહસ્સદેવમનુસ્સકોટિયો ધમ્મામતં પાયેસિ. તેન વુત્તં –

૧. ‘‘દીપઙ્કરસ્સ અપરેન, કોણ્ડઞ્ઞો નામ નાયકો;
અનન્તતેજો અમિતયસો, અપ્પમેય્યો દુરાસદો.

૨. ‘‘ધરણૂપમો ખમનેન, સીલેન સાગરૂપમો;
સમાધિના મેરૂપમો, ઞાણેન ગગનૂપમો.

૩. ‘‘ઇન્દ્રિયબલબોજ્ઝઙ્ગ-મગ્ગસચ્ચપ્પકાસનં;
પકાસેસિ સદા બુદ્ધો હિતાય સબ્બપાણિનં.

૪. ‘‘ધમ્મચક્કં પવત્તેન્તે, કોણ્ડઞ્ઞે લોકનાયકે;
કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ **દીપઙ્કરસ્સ અપરેના**તિ દીપઙ્કરસ્સ સત્થુનો અપરભાગેતિ અત્થો. **કોણ્ડઞ્ઞો નામા**તિ અત્તનો ગોત્તવસેન સમધિગતનામધેય્યો. **નાયકો**તિ વિનાયકો. **અનન્તતેજો**તિ અત્તનો સીલગુણઞાણપુઞ્ઞતેજેન અનન્તતેજો. હેટ્ઠતો અવીચિ ઉપરિ ભવગ્ગં તિરિયતો અનન્તા લોકધાતુયો એત્થન્તરે એકપુગ્ગલોપિ તસ્સ મુખં ઓલોકેત્વા ઠાતું

સમત્થો નામ નત્થિ. તેન વુત્તં ‘‘અનન્તતેજો’’તિ. **અમિતયસો**તિ અનન્તપરિવારો. તસ્સ હિ ભગવતો વસ્સસતસહસ્સાનિ યાવ પરિનિબ્બાનસમયં એત્થન્તરે ભિક્ખુપરિસાય ગણનપરિચ્છેદો નામ નાહોસિ. તસ્મા ‘‘અમિતયસો’’તિ વુચ્ચતિ. અમિતગુણકિત્તિપિ ‘‘અમિતયસો’’તિ વુચ્ચતિ. **અપ્પમેય્યો**તિ ગુણગણપરિમાણવસેન નપ્પમેય્યોતિ અપ્પમેય્યો. યથાહ –

‘‘બુદ્ધોપિ બુદ્ધસ્સ ભણેય્ય વણ્ણં, કપ્પમ્પિ ચે અઞ્ઞમભાસમાનો;
ખીયેથ કપ્પો ચિરદીઘમન્તરે, વણ્ણો ન ખીયેથ તથાગતસ્સા’’તિ. (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૩૦૪; ૩.૧૪૧; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૨૫; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૫૩; ચરિયા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા);

તસ્મા અપ્પમેય્યગુણગણત્તા ‘‘અપ્પમેય્યો’’તિ વુચ્ચતિ. **દુરાસદો**તિ દુરુપસઙ્કમનીયો, આસજ્જ ઘટ્ટેત્વા ઉપસઙ્કમિતુમસક્કુણેય્યભાવતો દુરાસદો, દુરભિભવનીયોતિ અત્થો.

ધરણૂપમોતિ ધરણીસમો. **ખમનેના**તિ ખન્તિયા, ચતુનહુતાધિકદ્વિયોજનસતસહસ્સબહલા મહાપથવી વિય પકતિવાતેન લાભાલાભઇટ્ઠાનિટ્ઠાદીહિ અકમ્પનભાવતો ‘‘ધરણૂપમો’’તિ વુચ્ચતિ. **સીલેન સાગરૂપમો**તિ સીલસંવરેન વેલાનાતિક્કમનભાવેન સાગરસમો. ‘‘મહાસમુદ્દો, ભિક્ખવે, ઠિતધમ્મો વેલં નાતિવત્તતી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૮.૧૯; ચૂળવ॰ ૩૮૪; મિ॰ પ॰ ૬.૨.૧૦) હિ વુત્તં.

સમાધિના મેરૂપમોતિ સમાધિપટિપક્ખભૂતધમ્મજનિતકમ્પાભાવતો મેરુના ગિરિવરેન સમો, સદિસોતિ અત્થો. મેરુગિરિવરો વિય થિરતરસરીરોતિ વા. **ઞાણેન ગગનૂપમો**તિ એત્થ ભગવતો ઞાણસ્સ અનન્તભાવેન અનન્તાકાસેન ઉપમા કતા. ચત્તારિ અનન્તાનિ વુત્તાનિ ભગવતા. યથાહ –

‘‘સત્તકાયો ચ આકાસો, ચક્કવાળા ચનન્તકા;
બુદ્ધઞાણં અપ્પમેય્યં, ન સક્કા એતે વિજાનિતુ’’ન્તિ. (બુ॰ વં॰ ૧.૬૪);

તસ્મા અનન્તસ્સ ઞાણસ્સ અનન્તેન આકાસેન ઉપમા કતાતિ.

ઇન્દ્રિયબલબોજ્ઝઙ્ગમગ્ગસચ્ચપ્પકાસનન્તિ એતેસં ઇન્દ્રિયબલબોજ્ઝઙ્ગમગ્ગસચ્ચાનં ગહણેન સતિપટ્ઠાનસમ્મપ્પધાનિદ્ધિપાદાપિ ગહિતાવ હોન્તિ. તસ્મા ઇન્દ્રિયાદીનં ચતુસઙ્ખેપાનં વસેન સત્તત્તિંસબોધિપક્ખિયધમ્માનં પકાસનધમ્મં પકાસેસિ, દેસેસીતિ અત્થો. **હિતાયા**તિ હિતત્થં. **ધમ્મચક્કં પવત્તેન્તે**તિ દેસનાઞાણે પવત્તિયમાને.

તતો અપરભાગે મહામઙ્ગલસમાગમે દસસુ ચક્કવાળસહસ્સેસુ દેવતાયો સુખુમે અત્તભાવે માપેત્વા ઇમસ્મિઞ્ઞેવ ચક્કવાળે સન્નિપતિંસુ. તત્થ કિર અઞ્ઞતરો દેવપુત્તો કોણ્ડઞ્ઞદસબલં મઙ્ગલપઞ્હં પુચ્છિ. તસ્સ ભગવા મઙ્ગલાનિ કથેસિ. તત્થ નવુતિકોટિસહસ્સાનિ અરહત્તં પાપુણિંસુ. સોતાપન્નાદીનં ગણનપરિચ્છેદો નામ નાહોસિ. તેન વુત્તં –

૫. ‘‘તતો પરમ્પિ દેસેન્તે, નરમરૂનં સમાગમે;
નવુતિકોટિસહસ્સાનં, દુતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ **તતો પરમ્પી**તિ તતો અપરભાગેપિ. **દેસેન્તે**તિ ભગવતિ ધમ્મં દેસેન્તે. **નરમરૂન**ન્તિ નરાનઞ્ચેવ અમરાનઞ્ચ, યદા પન ભગવા ગગનતલે તિત્થિયમાનમદ્દનં યમકપાટિહારિયં કરોન્તો ધમ્મં દેસેસિ તદા અસીતિકોટિસહસ્સાનિ અરહત્તં પાપુણિંસુ. તીસુ ફલેસુ પતિટ્ઠિતા ગણનપથં વીતિવત્તા. તેન વુત્તં –

૬. ‘‘તિત્થિયે અભિમદ્દન્તો, યદા ધમ્મમદેસયિ;
અસીતિકોટિસહસ્સાનં, તતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ તદા-સદ્દં આનેત્વા અત્થો દટ્ઠબ્બો. યદા ભગવા ધમ્મં દેસેસિ, તદા અસીતિકોટિસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહૂતિ.

કોણ્ડઞ્ઞો કિર સત્થા અભિસમ્બોધિં પત્વા પઠમવસ્સં ચન્દવતીનગરં ઉપનિસ્સાય ચન્દારામે વિહાસિ. તત્થ સુચિન્ધરસ્સ નામ બ્રાહ્મણમહાસાલસ્સ પુત્તો ભદ્દમાણવો નામ યસોધરબ્રાહ્મણસ્સ પુત્તો સુભદ્દમાણવો ચ કોણ્ડઞ્ઞસ્સ બુદ્ધસ્સ સમ્મુખા ધમ્મદેસનં સુત્વા પસન્નમાનસા દસહિ માણવકસહસ્સેહિ સદ્ધિં તસ્સ સન્તિકે પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિંસુ.

અથ કોણ્ડઞ્ઞો સત્થા જેટ્ઠમાસપુણ્ણમાય સુભદ્દત્થેરપ્પમુખેન કોટિસતસહસ્સેન પરિવુતો પાતિમોક્ખમુદ્દિસિ, સો પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. તતો અપરભાગે કોણ્ડઞ્ઞસત્થુનો પુત્તે વિજિતસેને નામ અરહત્તં પત્તે તંપમુખસ્સ કોટિસહસ્સસ્સ મજ્ઝે ભગવા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. અથાપરેન સમયેન દસબલો જનપદચારિકં ચરન્તો ઉદેનરાજાનં નામ નવુતિકોટિજનપરિવારં પબ્બાજેસિ સદ્ધિં તાય પરિસાય. તસ્મિં પન અરહત્તં પત્તે તંપમુખેહિ નવુતિયા અરહન્તકોટીહિ ભગવા પરિવુતો પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૭. ‘‘સન્નિપાતા તયો આસું, કોણ્ડઞ્ઞસ્સ મહેસિનો;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૮. ‘‘કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમો આસિ સમાગમો;
દુતિયો કોટિસહસ્સાનં, તતિયો નવુતિકોટિન’’ન્તિ.

તદા કિર અમ્હાકં બોધિસત્તો વિજિતાવી નામ ચક્કવત્તી હુત્વા ચન્દવતીનગરે પટિવસતિ. સો કિર અનેકનરવરપરિવુતો સલિલનિધિનિવસનં સમેરુયુગન્ધરં અપરિમિતવસુધરં વસુન્ધરં અદણ્ડેન અસત્થેન ધમ્મેન પરિપાલેતિ. અથ કોણ્ડઞ્ઞો બુદ્ધોપિ કોટિસતસહસ્સખીણાસવપરિવુતો જનપદચારિકં ચરમાનો અનુપુબ્બેન ચન્દવતીનગરં સમ્પાપુણિ.

સો વિજિતાવી કિર રાજા – ‘‘સમ્માસમ્બુદ્ધો કિર અમ્હાકં નગરં અનુપ્પત્તો’’તિ સુત્વા પચ્ચુગ્ગન્ત્વા ભગવતો વસનટ્ઠાનં સંવિદહિત્વા સ્વાતનાય સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન નિમન્તેત્વા પુનદિવસે ભત્તવિધિં સુટ્ઠુ પટિયાદેત્વા કોટિસતસહસ્સસઙ્ઘસ્સ બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં અદાસિ. બોધિસત્તો ભગવન્તં ભોજેત્વા અનુમોદનાવસાને – ‘‘ભન્તે, તેમાસં મહાજનસઙ્ગહં કરોન્તો ઇધેવ વસથા’’તિ યાચિત્વા તયો માસે નિરન્તરં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અસદિસમહાદાનં અદાસિ.

અથ સત્થા બોધિસત્તં – ‘‘અનાગતે ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ બ્યાકરિત્વા ધમ્મમસ્સ દેસેસિ. સો સત્થુ ધમ્મકથં સુત્વા રજ્જં નિય્યાતેત્વા પબ્બજિત્વા તીણિ પિટકાનિ ઉગ્ગહેત્વા અટ્ઠ સમાપત્તિયો પઞ્ચ ચ અભિઞ્ઞાયો ઉપ્પાદેત્વા અપરિહીનજ્ઝાનો બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તિ. તેન વુત્તં –

૯. ‘‘અહં તેન સમયેન, વિજિતાવી નામ ખત્તિયો;
સમુદ્દં અન્તમન્તેન, ઇસ્સરિયં વત્તયામહં.

૧૦. ‘‘કોટિસતસહસ્સાનં, વિમલાનં મહેસિનં;
સહ લોકગ્ગનાથેન, પરમન્નેન તપ્પયિં.

૧૧. ‘‘સોપિ મં બુદ્ધો બ્યાકાસિ, કોણ્ડઞ્ઞો લોકનાયકો;
અપરિમેય્યિતો કપ્પે, બુદ્ધો લોકે ભવિસ્સતિ.

૧૨. ‘‘પધાનં પદહિત્વાન, કત્વા દુક્કરકારિકં;
અસ્સત્થમૂલે સમ્બુદ્ધો, બુજ્ઝિસ્સતિ મહાયસો.

૧૩. ‘‘ઇમસ્સ જનિકા માતા, માયા નામ ભવિસ્સતિ;
પિતા સુદ્ધોદનો નામ, અયં હેસ્સતિ ગોતમો.

૧૪. ‘‘કોલિતો ઉપતિસ્સો ચ, અગ્ગા હેસ્સન્તિ સાવકા;
આનન્દો નામુપટ્ઠાકો, ઉપટ્ઠિસ્સતિ તં જિનં.

૧૫. ‘‘ખેમા ઉપ્પલવણ્ણા ચ, અગ્ગા હેસ્સન્તિ સાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, અસ્સત્થોતિ પવુચ્ચતિ.

૧૬. ‘‘ચિત્તો ચ હત્થાળવકો, અગ્ગા હેસ્સન્તુપટ્ઠકા;
નન્દમાતા ચ ઉત્તરા, અગ્ગા હેસ્સન્તુપટ્ઠિકા;
આયુ વસ્સસતં તસ્સ, ગોતમસ્સ યસસ્સિનો.

૧૭. ‘‘ઇદં સુત્વાન વચનં, અસમસ્સ મહેસિનો;
આમોદિતા નરમરૂ, બુદ્ધબીજં કિર અયં.

૧૮. ‘‘ઉક્કુટ્ઠિસદ્દા વત્તન્તિ, અપ્ફોટેન્તિ હસન્તિ ચ;
કતઞ્જલી નમસ્સન્તિ, દસસહસ્સિદેવતા.

૧૯. ‘‘યદિમસ્સ લોકનાથસ્સ, વિરજ્ઝિસ્સામ સાસનં;
અનાગતમ્હિ અદ્ધાને, હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.

૨૦. ‘‘યથા મનુસ્સા નદિં તરન્તા, પટિતિત્થં વિરજ્ઝિય;

હેટ્ઠાતિત્થે ગહેત્વાન, ઉત્તરન્તિ મહાનદિં.

૨૧. ‘‘એવમેવ મયં સબ્બે, યદિ મુઞ્ચામિમં જિનં;
અનાગતમ્હિ અદ્ધાને, હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.

૨૨. ‘‘તસ્સાહં વચનં સુત્વા, ભિય્યો ચિત્તં પસાદયિં;
તમેવ અત્થં સાધેન્તો, મહારજ્જં જિને અદં;
મહારજ્જં દદિત્વાન, પબ્બજિં તસ્સ સન્તિકે.

૨૩. ‘‘સુત્તન્તં વિનયં ચાપિ, નવઙ્ગં સત્થુસાસનં;
સબ્બં પરિયાપુણિત્વાન, સોભયિં જિનસાસનં.

૨૪. ‘‘તત્થપ્પમત્તો વિહરન્તો, નિસજ્જટ્ઠાનચઙ્કમે;
અભિઞ્ઞાપારમિં ગન્ત્વા, બ્રહ્મલોકમગચ્છહ’’ન્તિ.

તત્થ **અહં તેન સમયેના**તિ અહં તસ્મિં સમયે. **વિજિતાવી નામા**તિ એવંનામકો ચક્કવત્તિરાજા અહોસિં. **સમુદ્દં અન્તમન્તેના**તિ એત્થ ચક્કવાળપબ્બતં સીમં મરિયાદં કત્વા ઠિતં સમુદ્દં અન્તં કત્વા ઇસ્સરિયં વત્તયામીતિ અત્થો. એત્તાવતા ન પાકટં હોતિ.

રાજા કિર ચક્કવત્તી ચક્કરતનાનુભાવેન વામપસ્સેન સિનેરું કત્વા સમુદ્દસ્સ ઉપરિભાગેન અટ્ઠયોજનસહસ્સપ્પમાણં પુબ્બવિદેહં ગચ્છતિ. તત્થ રાજા ચક્કવત્તી – ‘‘પાણો ન હન્તબ્બો, અદિન્નં નાદાતબ્બં, કામેસુમિચ્છા ન ચરિતબ્બા, મુસા ન ભાસિતબ્બા, મજ્જં ન પાતબ્બં, યથાભુત્તઞ્ચ ભુઞ્જથા’’તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૪૪; ૩.૮૫; મ॰ નિ॰ ૩.૨૫૭) ઓવાદં દેતિ. એવં ઓવાદે દિન્ને તં ચક્કરતનં વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા પુરત્થિમં સમુદ્દં અજ્ઝોગાહતિ. યથા યથા ચ તં અજ્ઝોગાહતિ, તથા તથા સંખિત્તઊમિવિપ્ફારં હુત્વા ઓગચ્છમાનં મહાસમુદ્દસલિલં યોજનમત્તં ઓગ્ગન્ત્વા અન્તોસમુદ્દં ઉભોસુ પસ્સેસુ વેળુરિયમણિભિત્તિ વિય પરમદસ્સનીયં હુત્વા તિટ્ઠતિ, એવં પુરત્થિમસાગરપરિયન્તં ગન્ત્વા તં ચક્કરતનં પટિનિવત્તતિ. પટિનિવત્તમાને ચ તસ્મિં સા પરિસા અગ્ગતો હોતિ, મજ્ઝે રાજા ચક્કવત્તી અન્તે ચક્કરતનં હોતિ. તમ્પિ જલં જલન્તેન વિયોગં અસહમાનમિવ નેમિમણ્ડલપરિયન્તં અભિહનન્તમેવ તીરમુપગચ્છતિ.

એવં રાજા ચક્કવત્તી પુરત્થિમસમુદ્દપરિયન્તં પુબ્બવિદેહં અભિવિજિનિત્વા દક્ખિણસમુદ્દપરિયન્તં જમ્બુદીપં વિજેતુકામો ચક્કરતનદેસિતેન મગ્ગેન દક્ખિણસમુદ્દાભિમુખો ગચ્છતિ. તં દસસહસ્સયોજનપ્પમાણં જમ્બુદીપં અભિવિજિનિત્વા દક્ખિણસમુદ્દતો પચ્ચુત્તરિત્વા સત્તયોજનસહસ્સપ્પમાણં અપરગોયાનં વિજેતું હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ ગન્ત્વા તમ્પિ સાગરપરિયન્તં અભિવિજિનિત્વા પચ્છિમસમુદ્દતોપિ ઉત્તરિત્વા અટ્ઠયોજનસહસ્સપ્પમાણં ઉત્તરકુરું વિજેતું તથેવ ગન્ત્વા તં સમુદ્દપરિયન્તં કત્વા તથેવ અભિવિજિય ઉત્તરસમુદ્દતોપિ પચ્ચુત્તરતિ. એત્તાવતા રઞ્ઞા ચક્કવત્તિના સાગરપરિયન્તાય પથવિયા ઇસ્સરિયં અધિગતં હોતિ. તેન વુત્તં **સમુદ્દં અન્તમન્તેન, ઇસ્સરિયં વત્તયામહ**’’ન્તિ.

કોટિસતસહસ્સાનન્તિ કોટિસતસહસ્સાનિ. અયમેવ વા પાઠો. **વિમલાન**ન્તિ ખીણાસવાનં. **સહ લોકગ્ગનાથેના**તિ સદ્ધિં દસબલેન કોટિસતસહસ્સાનન્તિ અત્થો. **પરમન્નેના**તિ પણીતેન અન્નેન. **તપ્પયિ**ન્તિ તપ્પેસિં. **અપરિમેય્યિતો કપ્પે**તિ ઇતો પટ્ઠાય સતસહસ્સકપ્પાધિકાનિ તીણિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ અતિક્કમિત્વા એકસ્મિં ભદ્દકપ્પેતિ અત્થો.

પધાનન્તિ વીરિયં. **તમેવ અત્થં સાધેન્તો**તિ તમેવ બુદ્ધકારકમત્થં દાનપારમિં પૂરેન્તો સાધેન્તો નિપ્ફાદેન્તોતિ અત્થો. **મહારજ્જ**ન્તિ ચક્કવત્તિરજ્જં. **જિને**તિ ભગવતિ, સમ્પદાનત્થે વા ભુમ્મં દટ્ઠબ્બં. **અદ**ન્તિ અદાસિં. એવમત્થં સાધેન્તોતિ ઇમિના સમ્બન્ધો દટ્ઠબ્બો. ‘‘મહારજ્જં જિને દદિ’’ન્તિ પઠન્તિ કેચિ. **દદિત્વાના**તિ ચજિત્વા. **સુત્તન્ત**ન્તિ સુત્તન્તપિટકં. **વિનય**ન્તિ વિનયપિટકં. **નવઙ્ગ**ન્તિ સુત્તગેય્યાદિનવઙ્ગં. **સોભયિં જિનસાસન**ન્તિ આગમાધિગમેહિ લોકિયેહિ સમલઙ્કરિં. **તત્થા**તિ તસ્સ ભગવતો સાસને. **અપ્પમત્તો**તિ સતિસમ્પન્નો. **બ્રહ્મલોકમગચ્છહ**ન્તિ બ્રહ્મલોકં અગચ્છિં અહં.

ઇમસ્સ પન **કોણ્ડઞ્ઞબુદ્ધસ્સ** રમ્મવતી નામ નગરં અહોસિ, સુનન્દો નામ રાજા પિતા, સુજાતા નામ દેવી માતા, ભદ્દો ચ સુભદ્દો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, અનુરુદ્ધો નામુપટ્ઠાકો, તિસ્સા ચ ઉપતિસ્સા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, સાલકલ્યાણિરુક્ખો બોધિ, અટ્ઠાસીતિહત્થુબ્બેધં સરીરં , વસ્સસતસહસ્સાનિ આયુપ્પમાણં અહોસિ, તસ્સ રુચિદેવી નામ અગ્ગમહેસી અહોસિ, વિજિતસેનો નામસ્સ પુત્તો, ચન્દો નામુપટ્ઠાકો રાજા. ચન્દારામે કિર વસીતિ. તેન વુત્તં –

૨૫. ‘‘નગરં રમ્મવતી નામ, સુનન્દો નામ ખત્તિયો;
સુજાતા નામ જનિકા, કોણ્ડઞ્ઞસ્સ મહેસિનો.

૩૦. ‘‘ભદ્દો ચેવ સુભદ્દો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
અનુરુદ્ધો નામુપટ્ઠાકો, કોણ્ડઞ્ઞસ્સ મહેસિનો.

૩૧. ‘‘તિસ્સા ચ ઉપતિસ્સા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
સાલકલ્યાણિકો બોધિ, કોણ્ડઞ્ઞસ્સ મહેસિનો.

૩૩. ‘‘સો અટ્ઠાસીતિ હત્થાનિ, અચ્ચુગ્ગતો મહામુનિ;
સોભતે ઉળુરાજાવ, સૂરિયો મજ્ઝન્હિકે યથા.

૩૪. ‘‘વસ્સસતસહસ્સાનિ, આયુ વિજ્જતિ તાવદે;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૩૫. ‘‘ખીણાસવેહિ વિમલેહિ, વિચિત્તા આસિ મેદની;
યથા હિ ગગનમુળૂભિ, એવં સો ઉપસોભથ.

૩૬. ‘‘તેપિ નાગા અપ્પમેય્યા, અસઙ્ખોભા દુરાસદા;
વિજ્જુપાતંવ દસ્સેત્વા, નિબ્બુતા તે મહાયસા.

૩૭. ‘‘સા ચ અતુલિયા જિનસ્સ ઇદ્ધિ, ઞાણપરિભાવિતો ચ સમાધિ;
સબ્બં તમન્તરહિતં, નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા’’તિ.

તત્થ **સાલકલ્યાણિકો**તિ સાલકલ્યાણિરુક્ખો, સો બુદ્ધકાલે ચેવ ચક્કવત્તિકાલે ચ નિબ્બત્તતિ, નાઞ્ઞદા. સો એકાહેનેવ ઉટ્ઠાતિ કિર. **ખીણાસવેહિ વિમલેહિ, વિચિત્તા આસિ મેદની**તિ અયં મેદની ખીણાસવેહિ એકકાસાવપજ્જોતા વિચિત્તા પરમદસ્સનીયા અહોસિ. **યથા હી**તિ ઓપમ્મત્થે નિપાતો. **ઉળૂભી**તિ નક્ખત્તેહિ, તારાગણેહિ ગગનતલં વિય ખીણાસવેહિ વિચિત્તા અયં મેદની સોભિત્થાતિ અત્થો.

અસઙ્ખોભાતિ અટ્ઠહિ લોકધમ્મેહિ અક્ખોભા અવિકારા. **વિજ્જુપાતંવ દસ્સેત્વા**તિ વિજ્જુપાતં વિય દસ્સયિત્વા, ‘‘વિજ્જુપ્પાતંવા’’તિપિ પાઠો. કોણ્ડઞ્ઞબુદ્ધસ્સ કિર કાલે પરિનિબ્બાયમાના ભિક્ખૂ સત્તતાલપ્પમાણમાકાસમબ્ભુગ્ગન્ત્વા અસિતજલધરવિવરગતા વિજ્જુલતા વિય સમન્તતો વિજ્જોતમાના તેજોધાતું સમાપજ્જિત્વા નિરુપાદાના દહના વિય પરિનિબ્બાયિંસુ. તેન વુત્તં ‘‘વિજ્જુપાતંવ દસ્સેત્વા’’તિ. **અતુલિયા**તિ અતુલ્યા અસદિસા. **ઞાણપરિભાવિતો**તિ ઞાણેન વડ્ઢિતો. સેસગાથા હેટ્ઠા વુત્તનયત્તા ઉત્તાના એવાતિ.

‘‘કોણ્ડઞ્ઞો નામ સમ્બુદ્ધો, ચન્દારામે મનોરમે;
નિબ્બાયિ ચેતિયો તસ્સ, સત્તયોજનિકો કતો.

‘‘ન હેવ ધાતુયો તસ્સ, સત્થુનો, વિકિરિંસુ તા;
ઠિતા એકઘના હુત્વા, સુવણ્ણપટિમા વિય’’.

સકલજમ્બુદીપવાસિનો મનુસ્સા સમાગન્ત્વા સત્તયોજનિકં સત્તરતનમયં હરિતાલમનોસિલાય મત્તિકાકિચ્ચં તેલસપ્પીહિ ઉદકકિચ્ચં કત્વા નિટ્ઠાપેસુન્તિ.

કોણ્ડઞ્ઞબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો દુતિયો બુદ્ધવંસો.

૫. મઙ્ગલબુદ્ધવંસવણ્ણના

કોણ્ડઞ્ઞે કિર સત્થરિ પરિનિબ્બુતે તસ્સ સાસનં વસ્સસતસહસ્સં પવત્તિત્થ. બુદ્ધાનુબુદ્ધાનં સાવકાનં અન્તરધાનેન સાસનમસ્સ અન્તરધાયિ. કોણ્ડઞ્ઞસ્સ પન અપરભાગે એકમસઙ્ખ્યેય્યમતિક્કમિત્વા એકસ્મિંયેવ કપ્પે ચત્તારો બુદ્ધા નિબ્બત્તિંસુ **મઙ્ગલો**, **સુમનો**, **રેવતો**, **સોભિતો**તિ. તત્થ **મઙ્ગલો** પન લોકનાયકો કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ સોળસ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તત્થ યાવતાયુકં ઠત્વા પઞ્ચસુ પુબ્બનિમિત્તેસુ ઉપ્પન્નેસુ બુદ્ધકોલાહલં નામ ઉદપાદિ, તદા દસસહસ્સચક્કવાળે દેવતાયો એકસ્મિં ચક્કવાળે સન્નિપતિત્વા આયાચન્તિ –

''કાલો ખો તે મહાવીર, ઉપ્પજ્જ માતુકુચ્છિયં;
સદેવકં તારયન્તો, બુજ્ઝસ્સુ અમતં પદ''ન્તિ. (બુ॰ વં॰ ૧.૬૭);

એવં દેવેહિ આયાચિતો કતપઞ્ચવિલોકનો તુસિતા કાયા ચવિત્વા સબ્બનગરુત્તમે ઉત્તરનગરે અનુત્તરસ્સ ઉત્તરસ્સ નામ રઞ્ઞો કુલે ઉત્તરાય નામ દેવિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગણ્હિ. તદા અનેકાનિ પાટિહારિયાનિ પાતુરહું. તાનિ દીપઙ્કરબુદ્ધવંસે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બાનિ. તસ્સા ઉત્તરાય કિર મહાદેવિયા કુચ્છિસ્મિં સબ્બલોકમઙ્ગલસ્સ મઙ્ગલસ્સ મહાસત્તસ્સ પટિસન્ધિગ્ગહણતો પટ્ઠાય સરીરપ્પભા રત્તિન્દિવં અસીતિહત્થપ્પમાણં પદેસં ફરિત્વા ચન્દાલોકસૂરિયાલોકેહિ અનભિભવનીયા હુત્વા અટ્ઠાસિ. સા ચ અઞ્ઞેનાલોકેન વિના અત્તનો સરીરપ્પભાસમુદયેનેવ અન્ધકારં વિધમિત્વા અટ્ઠસટ્ઠિયા ધાતીહિ પરિચારિયમાના વિચરતિ.

સા કિર દેવતાહિ કતારક્ખા દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન પરમસુરભિકુસુમફલધરસાખાવિટપે કમલકુવલયસમલઙ્કતે રુરુ-સીહ-બ્યગ્ઘ-ગજ-ગવય-મહિંસપસદવિવિધમિગગણવિચરિતે પરમરમણીયે ઉત્તરમધુરુય્યાને નામ મઙ્ગલુય્યાને મઙ્ગલમહાપુરિસં વિજાયિ . સો જાતમત્તોવ મહાસત્તો સબ્બા દિસા વિલોકેત્વા ઉત્તરાભિમુખો સત્તપદવીતિહારેન ગન્ત્વા આસભિં વાચં નિચ્છારેસિ. તસ્મિઞ્ચ ખણે સકલદસસહસ્સિલોકધાતૂસુ દેવતા દિસ્સમાનસરીરા દિબ્બમાલાદીહિ સમલઙ્કતગત્તા તત્થ તત્થ ઠત્વા જયમઙ્ગલથુતિવચનાનિ સમ્પવત્તેસું. પાટિહારિયાનિ વુત્તનયાનેવ. નામગ્ગહણદિવસે પનસ્સ લક્ખણપાઠકા સબ્બમઙ્ગલસમ્પત્તિયા જાતોતિ ''મઙ્ગલકુમારો'' ત્વેવ નામં કરિંસુ.

તસ્સ કિર યસવા રુચિમા સિરિમાતિ તયો પાસાદા અહેસું. યસવતીદેવિપ્પમુખાનિ તિંસનાટકિત્થિસહસ્સાનિ અહેસું. તત્થ મહાસત્તો નવવસ્સસહસ્સાનિ દિબ્બસુખસદિસં સુખં અનુભવિત્વા યસવતિયા અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિસ્મિં સીલવં નામ પુત્તં લભિત્વા ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા અલઙ્કતં પણ્ડરં નામ સુન્દરતુરઙ્ગવરમારુય્હ મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. તં પન પબ્બજન્તં તિસ્સો મનુસ્સકોટિયો અનુપબ્બજિંસુ. તેહિ પરિવુતો મહાપુરિસો અટ્ઠ માસે પધાનચરિયમચરિ.

તતો વિસાખપુણ્ણમાય ઉત્તરગામે ઉત્તરસેટ્ઠિનો ધીતાય ઉત્તરાય નામ દિન્નં પક્ખિત્તદિબ્બોજં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા સુરભિકુસુમાલઙ્કતે નીલોભાસે મનોરમે સાલવને દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા ઉત્તરેન નામ આજીવકેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા અસિતઞ્જનગિરિસઙ્કાસં અક્કન્તવરકનકજાલફૂટંવ સીતચ્છાયં વિવિધમિગગણસમ્પાતવિરહિતં મન્દમાલુતેરિતાય ઘનસાખાય સમલઙ્કતં નચ્ચન્તમિવ પીતિયા વિરોચમાનં

નાગબોધિં ઉપસઙ્કમિત્વા મત્તવરનાગગામી નાગબોધિં પદક્ખિણં કત્વા પુબ્બુત્તરપસ્સે ઠત્વા અટ્ઠપણ્ણાસહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા તત્થ પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા ચતુરઙ્ગસમન્નાગતં વીરિયં અધિટ્ઠહિત્વા સબલં મારબલં વિદ્ધંસેત્વા પુબ્બેનિવાસદિબ્બચક્ખુઞાણાનિ પટિલભિત્વા પચ્ચયાકારસમ્મસનં કત્વા ખન્ધેસુ અનિચ્ચાદિવસેન અભિનિવિસિત્વા અનુક્કમેન અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં પત્વા –

> ‘‘અનેકજાતિસંસારં, સન્ધાવિસ્સં અનિબ્બિસં;
> ગહકારં ગવેસન્તો, દુક્ખા જાતિ પુનપ્પુનં.
>
> ‘‘ગહકારક દિટ્ઠોસિ, પુન ગેહં ન કાહસિ;
> સબ્બા તે ફાસુકા ભગ્ગા, ગહકૂટં વિસઙ્ખતં;
> વિસઙ્ખારગતં ચિત્તં, તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૫૩-૧૫૪) –

ઉદાનં ઉદાનેસિ.

મઙ્ગલસ્સ પન સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અઞ્ઞેહિ બુદ્ધેહિ અધિકતરા સરીરપ્પભા અહોસિ. યથા પન અઞ્ઞેસં સમ્માસમ્બુદ્ધાનં સમન્તા અસીતિહત્થપ્પમાણા વા બ્યામપ્પમાણા વા સરીરપ્પભા અહોસિ, ન એવં તસ્સ. તસ્સ પન ભગવતો સરીરપ્પભા નિચ્ચકાલં દસસહસ્સિલોકધાતું ફરિત્વા અટ્ઠાસિ. તરુગિરિઘરપાકારઘટકવાટાદયો સુવણ્ણપટ્ટપરિયોનદ્ધા વિય અહેસું. નવુતિવસ્સસતસહસ્સાનિ આયુ તસ્સ અહોસિ. એત્તકં કાલં ચન્દસૂરિયતારકાદીનં પભા નત્થિ. રત્તિન્દિવપરિચ્છેદો ન પઞ્ઞાયિત્થ. દિવા સૂરિયાલોકેન વિય સત્તા નિચ્ચં બુદ્ધાલોકેનેવ સબ્બકમ્માનિ કરોન્તા વિચરિંસુ. સાયં પુપ્ફનકકુસુમાનં પાતો ચ રવનકસકુણાદીનઞ્ચ વસેન લોકો રત્તિન્દિવપરિચ્છેદં સલ્લક્ખેસિ.

કિં પન અઞ્ઞેસં બુદ્ધાનં અયમાનુભાવો નત્થીતિ? નો નત્થિ. તેપિ હિ આકઙ્ખમાના દસસહસ્સિલોકધાતું તતો વા ભિય્યો આભાય ફરેય્યું. મઙ્ગલસ્સ પન ભગવતો પુબ્બપત્થનાવસેન અઞ્ઞેસં બ્યામપ્પભા વિય સરીરપ્પભા નિચ્ચમેવ દસસહસ્સિલોકધાતું ફરિત્વા અટ્ઠાસિ. સો કિર બોધિસત્તકાલે વેસ્સન્તરત્તભાવસદિસે અત્તભાવે સપુત્તદારો વઙ્કપબ્બતસદિસે પબ્બતે વસિ. અથેકો સબ્બજનવિહેઠકો **ખરદાઠિકો** નામ મનુસ્સભક્ખો મહેસક્ખો યક્ખો મહાપુરિસસ્સ દાનજ્ઝાસયતં સુત્વા બ્રાહ્મણવણ્ણેન ઉપસઙ્કમિત્વા મહાસત્તં દ્વે દારકે યાચિ. મહાસત્તો ‘‘દદામિ બ્રાહ્મણસ્સ પુત્તકે’’તિ હટ્ઠપહટ્ઠો ઉદકપરિયન્તં પથવિં કમ્પેન્તો દ્વે દારકે અદાસિ. અથ ખો યક્ખો તસ્સ પસ્સન્તસ્સેવ મહાપુરિસસ્સ તં બ્રાહ્મણવણ્ણં પહાય અનલજાલપિઙ્ગલવિરૂપનયનો વિસમવિરૂપકુટિલભીમદાઠો ચિપિટકવિરૂપનાસો કપિલફરુસદીઘકેસો નવદટ્ઠતાલક્ખન્ધસદિસકાયો હુત્વા તે દારકે મુળાલકલાપં વિય ગહેત્વા ખાદિ. મહાપુરિસસ્સ યક્ખં ઓલોકેત્વા મુખે વિવટમત્તે અગ્ગિજાલં વિય લોહિતધારં ઉગ્ગિરન્તં તસ્સ મુખં દિસ્વાપિ કેસગ્ગમત્તમ્પિ દોમનસ્સં ન ઉપ્પજ્જિ. ‘‘સુદિન્નં વત મે દાન’’ન્તિ ચિન્તયતો પનસ્સ સરીરે મહન્તં પીતિસોમનસ્સં ઉદપાદિ. સો ‘‘ઇમસ્સ મે નિસ્સન્દેન અનાગતે ઇમિના નીહારેન રસ્મિયો નિક્ખમન્તૂ’’તિ પત્થનમકાસિ. તસ્સ તં પત્થનં નિસ્સાય બુદ્ધભૂતસ્સ સરીરતો રસ્મિયો નિક્ખમિત્વા એત્તકં ઠાનં ફરિંસુ.

અપરમ્પિ પુબ્બચરિયં તસ્સ અત્થિ. અયં કિર બોધિસત્તકાલે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ ચેતિયં દિસ્વા – ‘‘ઇમસ્સ બુદ્ધસ્સ મમ જીવિતં પરિચ્ચજિતું વટ્ટતી’’તિ દણ્ડદીપિકાવેઠનનિયામેન સકલસરીરં વેઠાપેત્વા રતનમત્તમકુળં સતસહસ્સગ્ઘનિકં સુવણ્ણપાતિં સુગન્ધસપ્પિસ્સ પૂરાપેત્વા તત્થ સહસ્સવટ્ટિયો જાલેત્વા તં સીસેનાદાય

સકલસરીરં જાલાપેત્વા જિનચેતિયં પદક્ખિણં કરોન્તો સકલરત્તિં વીતિનામેસિ. એવં યાવ અરુણુગ્ગમના વાયમન્તસ્સ લોમકૂપમત્તમ્પિ ઉસુમં ન ગણ્હિ. પદુમગબ્ભં પવિટ્ઠકાલો વિય અહોસિ. ધમ્મો હિ નામેસ અત્તાનં રક્ખન્તં રક્ખતિ. તેનાહ ભગવા –

> ‘‘ધમ્મો હવે રક્ખતિ ધમ્મચારિં, ધમ્મો સુચિણ્ણો સુખમાવહાતિ;
> એસાનિસંસો ધમ્મે સુચિણ્ણે, ન દુગ્ગતિં ગચ્છતિ ધમ્મચારી’’તિ. (થેરગા॰ ૩૦૩; જા॰ ૧.૧૦.૧૦૨; ૧.૧૫.૩૮૫);

ઇમસ્સાપિ કમ્મસ્સ નિસ્સન્દેન તસ્સ સરીરોભાસો દસસહસ્સિલોકધાતું ફરિત્વા અટ્ઠાસિ (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા). તેન વુત્તં –

૧. ‘‘કોણ્ડઞ્ઞસ્સ અપરેન, મઙ્ગલો નામ નાયકો;
તમં લોકે નિહન્ત્વાન, ધમ્મોક્કમભિધારયિ.

૨. ‘‘અતુલાસિ પભા તસ્સ, જિનેહઞ્ઞેહિ ઉત્તરિં;
ચન્દસૂરિયપ્પભં હન્ત્વા, દસસહસ્સી વિરોચતી’’તિ.

તત્થ **તમ**ન્તિ લોકન્ધકારઞ્ચ હદયતમઞ્ચ. **નિહન્ત્વાના**તિ અભિભવિત્વા. **ધમ્મોક્ક**ન્તિ એત્થ અયં પન **ઉક્કા**-સદ્દો સુવણ્ણકારમૂસાદીસુ અનેકેસુ અત્થેસુ દિસ્સતિ. તથાહિ ‘‘સણ્ડાસેન જાતરૂપં ગહેત્વા ઉક્કામુખે પક્ખિપેય્યા’’તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૬૦) આગતટ્ઠાને સુવણ્ણકારાનં મૂસા ‘‘ઉક્કા’’તિ વેદિતબ્બા. ‘‘ઉક્કં બન્ધેય્ય, ઉક્કં બન્ધિત્વા ઉક્કામુખં આલિમ્પેય્યા’’તિ આગતટ્ઠાને કમ્મારાનં અઙ્ગારકપલ્લં. ‘‘કમ્મારાનં યથા ઉક્કા, અન્તો ઝાયતિ નો બહી’’તિ (જા॰ ૨.૨૨.૬૪૯) આગતટ્ઠાને કમ્મારુદ્ધનં. ‘‘એવંવિપાકો ઉક્કાપાતો ભવિસ્સતી’’તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૪, ૨૦૮) આગતટ્ઠાને વાયુવેગો ‘‘ઉક્કા’’તિ વુચ્ચતિ. ‘‘ઉક્કાસુ ધારિયમાનાસૂ’’તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૧૫૯) આગતટ્ઠાને દીપિકા ‘‘ઉક્કા’’તિ વુચ્ચતિ. ઇધાપિ દીપિકા ઉક્કાતિ અધિપ્પેતા (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૭૬ આદયો). તસ્મા ઇધ ધમ્મમયં ઉક્કં અભિધારયિ, અવિજ્જન્ધકારપટિચ્છન્નસ્સ અવિજ્જન્ધકારાભિભૂતસ્સ લોકસ્સ ધમ્મમયં ઉક્કં ધારેસીતિ અત્થો.

અતુલાસીતિ અતુલ્યા આસિ. અયમેવ વા પાઠો, અઞ્ઞેહિ બુદ્ધેહિ અસદિસા અહોસીતિ અત્થો. **જિનેહઞ્ઞેહી**તિ જિનેહિ અઞ્ઞેહિ . **ચન્દસૂરિયપ્પભં હન્ત્વા**તિ ચન્દસૂરિયાનં પભં અભિહન્ત્વા. **દસસહસ્સી વિરોચતી**તિ ચન્દસૂરિયાલોકં વિના બુદ્ધાલોકેનેવ દસસહસ્સી વિરોચતીતિ અત્થો.

મઙ્ગલસમ્માસમ્બુદ્ધો પન અધિગતબોધિઞાણો બોધિમૂલેયેવ સત્તસત્તાહાનિ વીતિનામેત્વા બ્રહ્મુનો ધમ્માયાચનં સમ્પટિચ્છિત્વા – ‘‘કસ્સ નુ ખો અહં ઇમં ધમ્મં દેસેય્ય’’ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૪; ૨.૩૪૧; મહાવ॰ ૧૦) ઉપધારેન્તો અત્તના સહ પબ્બજિતાનં ભિક્ખૂનં તિસ્સો કોટિયો ઉપનિસ્સયસમ્પન્નં અદ્દસ. અથસ્સ એતદહોસિ – ‘‘ઇમે કુલપુત્તા મં પબ્બજન્તં અનુપબ્બજિતા ઉપનિસ્સયસમ્પન્ના ચ, તે મયા વિસાખપુણ્ણમાય વિવેકત્થિકેન વિસ્સજ્જિતા સિરિવડ્ઢનનગરં ઉપનિસ્સાય સિરિવનગહનં ગન્ત્વા વિહરન્તિ, હન્દાહં તત્થ ગન્ત્વા ધમ્મં તેસં દેસેસ્સામી’’તિ અત્તનો પત્તચીવરં ગહેત્વા હંસરાજા વિય ગગનતલમબ્ભુગ્ગન્ત્વા સિરિવનગહને પચ્ચુટ્ઠાસિ. તે ચ ભિક્ખૂ ભગવન્તં વન્દિત્વા અન્તેવાસિકવત્તં દસ્સેત્વા ભગવન્તં પરિવારેત્વા નિસીદિંસુ. તેસં ભગવા સબ્બબુદ્ધનિસેવિતં

ધમ્મચક્કપ્પવત્તનસુત્તન્તં કથેસિ. તતો તિસ્સો ભિક્ખુકોટિયો અરહત્તં પાપુણિંસુ. દેવમનુસ્સાનં કોટિસતસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૩. ‘‘સોપિ બુદ્ધો પકાસેસિ, ચતુરો સચ્ચવરુત્તમે;
તે તે સચ્ચરસં પીત્વા, વિનોદેન્તિ મહાતમં.

૪. ‘‘પત્વાન બોધિમતુલં, પઠમે ધમ્મદેસને;
કોટિસતસહસ્સાનં, ધમ્માભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ **ચતુરો**તિ ચત્તારિ. **સચ્ચવરુત્તમે**તિ સચ્ચાનિ ચ વરાનિ ચ સચ્ચવરાનિ, સચ્ચાનિ ઉત્તમાનીતિ અત્થો. ‘‘ચત્તારો સચ્ચવરુત્તમે’’તિપિ પાઠો, તસ્સ ચત્તારિ સચ્ચવરાનિ ઉત્તમાનીતિ અત્થો. **તે તે**તિ તે તે દેવમનુસ્સા બુદ્ધેન ભગવતા વિનીતા. **સચ્ચરસ**ન્તિ ચતુસચ્ચપટિવેધામતરસં પિવિત્વા. **વિનોદેન્તિ મહાતમ**ન્તિ તેન તેન મગ્ગેન પહાતબ્બં મોહતમં વિનોદેન્તિ, વિદ્ધંસેન્તીતિ અત્થો. **પત્વાના**તિ પટિવિજ્ઝિત્વા. **બોધિ**ન્તિ એત્થ પનાયં **બોધિ**-સદ્દો –

‘‘મગ્ગે ફલે ચ નિબ્બાને, રુક્ખે પઞ્ઞત્તિયં તથા;
સબ્બઞ્ઞુતે ચ ઞાણસ્મિં, બોધિસદ્દો પનાગતો’’.

તથા હિ પનેસ – ‘‘બોધિ વુચ્ચતિ ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણ’’ન્તિઆદીસુ (ચૂળનિ॰ ખગ્ગવિસાણસુત્તનિદ્દેસ ૧૨૧) મગ્ગે આગતો. ‘‘ઉપસમાય અભિઞ્ઞાય સમ્બોધાય સંવત્તતી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૩; ૩.૩૨૩; મહાવ॰ ૧૩; સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૧; પટિ॰ મ॰ ૨.૩૦) એત્થ ફલે. ‘‘પત્વાન બોધિં અમતં અસઙ્ખત’’ન્તિ એત્થ નિબ્બાને. ‘‘અન્તરા ચ ગયં અન્તરા ચ બોધિ’’ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૫; ૨.૩૪૧; મહાવ॰ ૧૧) એત્થ અસ્સત્થરુક્ખે. ‘‘બોધિ ખો રાજકુમારો ભોતો ગોતમસ્સ પાદે સિરસા વન્દતી’’તિ એત્થ (મ॰ નિ॰ ૨.૩૨૪; ચૂળવ॰ ૨૬૮) પઞ્ઞત્તિયં. ‘‘પપ્પોતિ બોધિં વરભૂરિમેધસો’’તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૨૧૭) એત્થ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણે. ઇધાપિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણે દટ્ઠબ્બો. અરહત્તમગ્ગઞાણેપિ વટ્ટતિ (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૩; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૧; પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૧; ચરિયા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા). **અતુલ**ન્તિ તુલરહિતં પમાણાતીતં, અપ્પમાણન્તિ અત્થો. સમ્બોધિં પત્વા ધમ્મં દેસેન્તસ્સ તસ્સ ભગવતો પઠમે ધમ્મદેસનેતિ અત્થો ગહેતબ્બો.

યદા પન ચિત્તં નામ નગરં ઉપનિસ્સાય વિહરન્તો ચમ્પકરુક્ખમૂલે કણ્ડમ્બરુક્ખમૂલે અમ્હાકં ભગવા વિય તિત્થિયાનં માનમદ્દનં યમકપાટિહારિયં કત્વા સુરાસુરયુવતિરતિસમ્ભવને રુચિરનવકનકરજતમયવરભવને તાવતિંસભવને પારિચ્છત્તકરુક્ખમૂલે પણ્ડુકમ્બલસિલાતલે નિસીદિત્વા અભિધમ્મં કથેસિ, તદા કોટિસતસહસ્સાનં દેવતાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ, અયં દુતિયો અભિસમયો. યદા પન સુનન્દો નામ ચક્કવત્તિરાજા સુરભિનગરે પૂરિતચક્કવત્તિવત્તો હુત્વા ચક્કરતનં પટિલભિ. તં કિર મઙ્ગલદસબલે લોકે ઉપ્પન્ને ચક્કરતનં ઠાના ઓસક્કિતં દિસ્વા સુનન્દો રાજા વિગતાનન્દો બ્રાહ્મણે પરિપુચ્છિ – ‘‘ઇમં ચક્કરતનં મમ કુસલેન નિબ્બત્તં, કસ્મા ઠાના ઓસક્કિત’’ન્તિ? તતો તે તસ્સ રઞ્ઞો ઓસક્કનકારણં બ્યાકરિંસુ. ‘‘ચક્કવત્તિરઞ્ઞો આયુક્ખયેન વા પબ્બજ્જૂપગમનેન વા બુદ્ધપાતુભાવેન વા ચક્કરતનં ઠાના ઓસક્કતીતિ વત્વા તુય્હં પન, મહારાજ, આયુક્ખયો નત્થિ, અતિદીઘાયુકો ત્વં, મઙ્ગલો પન સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે ઉપ્પન્નો, તેન તે ચક્કરતનં ઓસક્કિત’’ન્તિ. તં સુત્વા

સુનન્દો ચક્કવત્તિરાજા સપરિજનો તં ચક્કરતનં સિરસા વન્દિત્વા આયાચિ – ‘‘યાવાહં તવાનુભાવેન મઙ્ગલદસબલં સક્કરિસ્સામિ, તાવ ત્વં મા અન્તરધાયસ્સૂ’’તિ. અથ નં ચક્કરતનં યથાઠાનેયેવ અટ્ઠાસિ.

તતો સમુપાગતાનન્દો સુનન્દો ચક્કવત્તિરાજા છત્તિંસયોજનપરિમણ્ડલાય પરિસાય પરિવુતો સબ્બલોકમઙ્ગલં મઙ્ગલદસબલં ઉપસઙ્કમિત્વા સસાવકસઙ્ઘં સત્થારં મહાદાનેન સન્તપ્પેત્વા અરહન્તાનં કોટિસતસહસ્સાનં કાસિકવત્થાનિ દત્વા તથાગતસ્સ સબ્બપરિક્ખારે દત્વા સકલલોકવિમ્હયકરં ભગવતો પૂજં કત્વા મઙ્ગલં સબ્બલોકનાથં ઉપસઙ્કમિત્વા દસનખસમોધાનસમુજ્જલં વિમલકમલમકુળસમમઞ્જલિં સિરસિ કત્વા વન્દિત્વા ધમ્મસ્સવનત્થાય એકમન્તં નિસીદિ. પુત્તોપિ તસ્સ અનુરાજકુમારો નામ તથેવ નિસીદિ.

તદા સુનન્દચક્કવત્તિરાજપ્પમુખાનં તેસં ભગવા અનુપુબ્બિકથં કથેસિ. સુનન્દો ચક્કવત્તી સદ્ધિં પરિસાય સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. અથ સત્થા તેસં પુબ્બચરિયં ઓલોકેન્તો ઇદ્ધિમયપત્તચીવરસ્સ ઉપનિસ્સયં દિસ્વા ચક્કજાલસમલઙ્કતં દક્ખિણહત્થં પસારેત્વા – ‘‘એથ, ભિક્ખવો’’તિ આહ. સબ્બે તઙ્ખણંયેવ દ્વઙ્ગુલકેસા ઇદ્ધિમયપત્તચીવરધરા વસ્સસટ્ઠિકત્થેરા વિય આકપ્પસમ્પન્ના હુત્વા ભગવન્તં પરિવારયિંસુ. અયં તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૫. ‘‘સુરિન્દદેવભવને, બુદ્ધો ધમ્મમદેસયિ;
કોટિસતસહસ્સાનં, દુતિયાભિસમયો અહુ.

૬. ‘‘યદા સુનન્દો ચક્કવત્તી, સમ્બુદ્ધં ઉપસઙ્કમિ;
તદા આહનિ સમ્બુદ્ધો, ધમ્મભેરિં વરુત્તમં.

૭. ‘‘સુનન્દસ્સાનુચરા જનતા, તદાસું નવુતિકોટિયો;
સબ્બેપિ તે નિરવસેસા, અહેસું એહિભિક્ખુકા’’તિ.

તત્થ **સુરિન્દદેવભવને**તિ પુન દેવિન્દભવનેતિ અત્થો. **ધમ્મ**ન્તિ અભિધમ્મં. **આહની**તિ અભિહનિ. **વરુત્તમ**ન્તિ વરો ભગવા ઉત્તમં ધમ્મભેરિન્તિ અત્થો. **અનુચરા**તિ નિબદ્ધચરા સેવકા. **આસુ**ન્તિ અહેસું. ‘‘તદાસિ નવુતિકોટિયો’’તિપિ પાઠો. તસ્સ જનતા આસિ, સા જનતા કિત્તકાતિ ચે, નવુતિકોટિયોતિ અત્થો.

અથ મઙ્ગલે કિર લોકનાથે મેખલે પુરે વિહરન્તે તસ્મિંયેવ પુરે સુદેવો ચ ધમ્મસેનો ચ માણવકા માણવકસહસ્સપરિવારા તસ્સ ભગવતો સન્તિકે એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બજિંસુ . માઘપુણ્ણમાય દ્વીસુ અગ્ગસાવકેસુ સપરિવારેસુ અરહત્તં પત્તેસુ સત્થા કોટિસતસહસ્સભિક્ખુગણમજ્ઝે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, અયં પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. પુન ઉત્તરારામે નામ અનુત્તરે ઞાતિસમાગમે પબ્બજિતાનં કોટિસતસહસ્સાનં સમાગમે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, અયં દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. સુનન્દચક્કવત્તિભિક્ખુગણસમાગમે નવુતિકોટિસહસ્સાનં ભિક્ખૂનં મજ્ઝે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, અયં તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૮. ‘‘સન્નિપાતા તયો આસું, મઙ્ગલસ્સ મહેસિનો;
કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમો આસિ સમાગમો.

૯. ‘‘દુતિયો કોટિસતસહસ્સાનં, તતિયો નવુતિકોટિનં;

ખીણાસવાનં વિમલાનં, તદા આસિ સમાગમો’’તિ.

તદા અમ્હાકં બોધિસત્તો સુરુચિબ્રાહ્મણગામે સુરુચિ નામ બ્રાહ્મણો હુત્વા તિણ્ણં વેદાનં પારગૂ સનિઘણ્ડુકેટુભાનં સાક્ખરપ્પભેદાનં ઇતિહાસપઞ્ચમાનં પદકો વેય્યાકરણો લોકાયતમહાપુરિસલક્ખણેસુ અનવયો અહોસિ. સો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા દસબલસ્સ મધુરધમ્મકથં સુત્વા ભગવતિ પસીદિત્વા સરણં ગન્ત્વા – ‘‘સ્વે મય્હં ભિક્ખં ગણ્હથા’’તિ સસાવકસઙ્ઘં ભગવન્તં નિમન્તેસિ. સો ભગવતા ‘‘બ્રાહ્મણ, કિત્તકેહિ ભિક્ખૂહિ તે અત્થો’’તિ વુત્તો – ‘‘કિત્તકા પન વો, ભન્તે, પરિવારા ભિક્ખૂ’’તિ આહ. તદા પઠમસન્નિપાતોવ હોતિ, તસ્મા ‘‘કોટિસતસહસ્સ’’ન્તિ વુત્તે – ‘‘યદિ એવં, ભન્તે, સબ્બેહિપિ સદ્ધિં મય્હં ભિક્ખં ગણ્હથા’’તિ નિમન્તેસિ. સત્થા અધિવાસેસિ.

બ્રાહ્મણો ભગવન્તં સ્વાતનાય નિમન્તેત્વા અત્તનો ઘરં ગચ્છન્તો ચિન્તેસિ – ‘‘અહં એત્તકાનં ભિક્ખૂનં યાગુભત્તવત્થાદીનિ દાતું સક્કોમિ, નિસીદનટ્ઠાનં પન કથં ભવિસ્સતી’’તિ. તસ્સ કિર સા ચિન્તના ચતુરાસીતિયોજનસહસ્સપ્પમાણે મેરુમત્થકે ઠિતસ્સ દેવરાજસ્સ દસસતનયનસ્સ પણ્ડુકમ્બલસિલાસનસ્સ ઉણ્હાકારં જનેસિ. અથ સક્કો દેવરાજા આસનસ્સ ઉણ્હભાવં દિસ્વા – ‘‘કો નુ ખો મં ઇમમ્હા ઠાના ચાવેતુકામો’’તિ સમુપ્પન્નપરિવિતક્કો દિબ્બેન ચક્ખુના મનુસ્સલોકં ઓલોકેન્તો મહાપુરિસં દિસ્વા – ‘‘અયં મહાસત્તો બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તેત્વા તસ્સ નિસીદનત્થાય ચિન્તેસિ, મયાપિ તત્થ ગન્ત્વા પુઞ્ઞકોટ્ઠાસં ગહેતું વટ્ટતી’’તિ વડ્ઢકીવણ્ણં નિમ્મિનિત્વા વાસિફરસુહત્થો મહાપુરિસસ્સ પુરતો પાતુરહોસિ. સો ‘‘અત્થિ નુ ખો કસ્સચિ ભતિયા કત્તબ્બકમ્મ’’ન્તિ આહ.

મહાસત્તો દિસ્વા ‘‘કિં કમ્મં કાતું સક્ખિસ્સસી’’તિ આહ. ‘‘મમ અજાનનસિપ્પં નામ નત્થિ, યો યો યં યં ઇચ્છતિ મણ્ડપં વા પાસાદં વા અઞ્ઞં વા કિઞ્ચિ નિવેસનાદિકં, તસ્સ તસ્સ તં તં કાતું સમત્થોમ્હી’’તિ. ‘‘તેન હિ મય્હં કમ્મં અત્થી’’તિ. ‘‘કિં, અય્યા’’તિ? ‘‘સ્વાતનાય મયા કોટિસતસહસ્સભિક્ખૂ નિમન્તિતા, તેસં નિસીદનમણ્ડપં કરિસ્સસી’’તિ? ‘‘અહં નામ કરેય્યં, સચે મે ભતિં દાતું સક્ખિસ્સથા’’તિ. ‘‘સક્ખિસ્સામિ, તાતા’’તિ. ‘‘યદિ એવં, સાધુ, કરિસ્સામી’’તિ વત્વા એકં પદેસં ઓલોકેસિ. સો દ્વાદસયોજનપ્પમાણો પદેસો કસિણમણ્ડલં વિય સમતલો પરમરમણીયો અહોસિ. પુન સો ‘‘એત્તકે ઠાને સત્તરતનમયો દટ્ઠબ્બસારમણ્ડો મણ્ડપો ઉટ્ઠહતૂ’’તિ ચિન્તેત્વા ઓલોકેસિ. તતો તાવદેવ મણ્ડપસદિસો પથવિતલં ભિન્દિત્વા મણ્ડપો ઉટ્ઠહિ. તસ્સ સોવણ્ણમયેસુ થમ્ભેસુ રજતમયા ઘટકા અહેસું, રજતમયેસુ થમ્ભેસુ સોવણ્ણમયા ઘટકા, મણિત્થમ્ભેસુ પવાળમયા ઘટકા, પવાળમયેસુ થમ્ભેસુ મણિમયા ઘટકા, સત્તરતનમયેસુ થમ્ભેસુ સત્તરતનમયા ઘટકા અહેસું.

તતો મણ્ડપસ્સ અન્તરન્તરાપિ કિઙ્કિણિકજાલા ઓલમ્બતૂ’’તિ ઓલોકેસિ, સહ ઓલોકનેન કિઙ્કિણિકજાલા ઓલમ્બિ, યસ્સ મન્દવાતેરિતસ્સ પઞ્ચઙ્ગિકસ્સેવ તુરિયસ્સ પરમમનોરમો મધુરો સદ્દો નિચ્છરતિ, દિબ્બસઙ્ગીતિવત્તનકાલો વિય અહોસિ. ‘‘અન્તરન્તરા દિબ્બગન્ધદામપુપ્ફદામપત્તદામસત્તરતનદામાનિ ઓલમ્બન્તૂ’’તિ ચિન્તેસિ, સહ ચિન્તાય દામાનિ ઓલમ્બિંસુ. ‘‘કોટિસતસહસ્સસઙ્ખાનં ભિક્ખૂનં આસનાનિ ચ કપ્પિયમહગ્ઘપચ્ચત્થરણાનિ આધારકાનિ ચ પથવિં ભિન્દિત્વા ઉટ્ઠહન્તૂ’’તિ ચિન્તેસિ, તાવદેવ ઉટ્ઠહિંસુ. ‘‘કોણે કોણે એકેકા ઉદકચાટિ ઉટ્ઠહતૂ’’તિ ચિન્તેસિ, તઙ્ખણંયેવ ઉદકચાટિયો પરમસીતલેન મધુરેન સુવિસુદ્ધસુગન્ધકપ્પિયવારિના પુણ્ણા કદલિપણ્ણપિહિતમુખા ઉટ્ઠહિંસુ. સો દસસતનયનો એત્તકં માપેત્વા બ્રાહ્મણસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા – ‘‘એહિ, અય્ય, તવ મણ્ડપં દિસ્વા મય્હં ભતિં દેહી’’તિ આહ. મહાપુરિસો ગન્ત્વા તં મણ્ડપં ઓલોકેસિ. તસ્સ ઓલોકેન્તસ્સેવ સકલસરીરં પઞ્ચવણ્ણાય પીતિયા નિરન્તરં ફુટં અહોસિ.

અથસ્સ મણ્ડપં ઓલોકયતો એતદહોસિ – ‘‘નાયં મણ્ડપો મનુસ્સભૂતેન કતો, મય્હં અજ્ઝાસયં મય્હં ગુણં આગમ્મ અદ્ધા સક્કસ્સ દેવરઞ્ઞો ભવનં ઉણ્હં અહોસિ, તતો સક્કેન દેવાનમિન્દેન અયં મણ્ડપો નિમ્મિતો’’તિ. ‘‘ન ખો પન મે યુત્તં એવરૂપે મણ્ડપે એકદિવસંયેવ દાનં દાતું, સત્તાહં દસ્સામી’’તિ ચિન્તેસિ. બાહિરકદાનં નામ તત્તકમ્પિ સમાનં બોધિસત્તાનં હદયં તુટ્ઠિં કાતું ન સક્કોતિ, અલઙ્કતસીસં વા છિન્દિત્વા અઞ્જિતાનિ વા અક્ખીનિ ઉપ્પાટેત્વા હદયમંસં વા ઉબ્બટ્ટેત્વા દિન્નકાલે બોધિસત્તાનં ચાગં નિસ્સાય તુટ્ઠિ નામ હોતિ. અમ્હાકં બોધિસત્તસ્સ હિ **સિવિજાતકે** (જા॰ ૧.૧૫.૫૨ આદયો) દેવસિકં પઞ્ચકહાપણસતસહસ્સાનિ વિસ્સજ્જેત્વા ચતૂસુ નગરદ્વારેસુ નગરમજ્ઝેતિ પઞ્ચસુ ઠાનેસુ દાનં દેન્તસ્સ તં દાનં ચાગતુટ્ઠિં ઉપ્પાદેતું નાસક્ખિ. યદા પનસ્સ બ્રાહ્મણવણ્ણેન આગન્ત્વા સક્કો દેવરાજા અક્ખીનિ યાચિ, તદા સો તાનિ ચક્ખૂનિ ઉપ્પાટેત્વા અદાસિ, દદમાનસ્સેવ હાસો ઉપ્પજ્જિ, કેસગ્ગમત્તમ્પિ ચિત્તસ્સ અઞ્ઞથત્તં નાહોસિ. એવં સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તાનં બાહિરદાનં નિસ્સાય તિત્તિ નામ નત્થિ. તસ્મા સોપિ મહાપુરિસો – ‘‘મયા કોટિસતસહસ્સસઙ્ખાનં ભિક્ખૂનં દાનં દાતું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા તસ્મિં મણ્ડપે નિસીદાપેત્વા સત્તાહં ગવપાનં નામ દાનં અદાસિ.

એત્થ **ગવપાનન્તિ** મહન્તે મહન્તે કોલમ્બે ખીરસ્સ પૂરેત્વા ઉદ્ધનેસુ આરોપેત્વા ઘનપાકપક્કે ખીરે થોકથોકે તણ્ડુલે પક્ખિપિત્વા પક્કમધુસક્ખરચુણ્ણસપ્પીહિ અભિસઙ્ખતભોજનં વુચ્ચતિ. ઇદમેવ **ચતુમધુરભોજનન્તિપિ** વુચ્ચતિ. મનુસ્સાયેવ પન પરિવિસિતું નાસક્ખિંસુ. દેવાપિ એકન્તરિકા હુત્વા પરિવિસિંસુ. દ્વાદસયોજનપ્પમાણમ્પિ તં ઠાનં તે ભિક્ખૂ ગણ્હિતું નપ્પહોસિયેવ, તે પન ભિક્ખૂ અત્તનો અત્તનો અનુભાવેન નિસીદિંસુ. પરિયોસાનદિવસે સબ્બેસં ભિક્ખૂનં પત્તે ધોવાપેત્વા ભેસજ્જત્થાય સપ્પિનવનીતમધુફાણિતાદીનં પૂરેત્વા તિચીવરેહિ સદ્ધિં અદાસિ. તત્થ સઙ્ઘનવકભિક્ખુના લદ્ધચીવરસાટકા સતસહસ્સગ્ઘનિકા અહેસું.

અથ સત્થા અનુમોદનં કરોન્તો – ‘‘અયં મહાપુરિસો એવરૂપં મહાદાનં અદાસિ, કો નુ ખો ભવિસ્સતી’’તિ ઉપધારેન્તો – ‘‘અનાગતે કપ્પસતસહસ્સાધિકાનં દ્વિન્નં અસઙ્ખ્યેય્યાનં મત્થકે ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ દિસ્વા તતો મહાસત્તં આમન્તેત્વા – ‘‘ત્વં એત્તકં નામ કાલં અતિક્કમિત્વા ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સસી’’તિ બ્યાકાસિ. અથ મહાપુરિસો ભગવતો બ્યાકરણં સુત્વા પમુદિતહદયો – ‘‘અહં કિર બુદ્ધો ભવિસ્સામિ, ન મે ઘરાવાસેન અત્થો, પબ્બજિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા તથારૂપં સમ્પત્તિં ખેળપિણ્ડં વિય પહાય સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હિત્વા અભિઞ્ઞા ચ અટ્ઠ સમાપત્તિયો ચ નિબ્બત્તેત્વા અપરિહીનજ્ઝાનો યાવતાયુકં ઠત્વા આયુપરિયોસાને બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તિ. તેન વુત્તં –

૧૦. ‘‘અહં તેન સમયેન, સુરુચી નામ બ્રાહ્મણો;
અજ્ઝાયકો મન્તધરો, તિણ્ણં વેદાન પારગૂ.

૧૧. ‘‘તમહં ઉપસઙ્કમ્મ, સરણં ગન્ત્વાન સત્થુનો;
સમ્બુદ્ધપ્પમુખં સઙ્ઘં, ગન્ધમાલેન પૂજયિં;
પૂજેત્વા ગન્ધમાલેન, ગવપાનેન તપ્પયિં.

૧૨. ‘‘સોપિ મં બુદ્ધો બ્યાકાસિ, મઙ્ગલો દ્વિપદુત્તમો;
અપરિમેય્યિતો કપ્પે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૩. ‘‘પધાનં પદહિત્વાન…પે॰… હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમ’’ન્તિ. –

અટ્ઠ ગાથા વિત્થારેતબ્બા.

૧૪. ‘‘તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, ભિય્યો ચિત્તં પસાદયિં;
ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં, દસપારમિપૂરિયા.

૧૫. ‘‘તદા પીતિમનુબ્રૂહન્તો, સમ્બોધિવરપત્તિયા;
બુદ્ધે દત્વાન મં ગેહં, પબ્બજિં તસ્સ સન્તિકે.

૧૬. ‘‘સુત્તન્તં વિનયં ચાપિ, નવઙ્ગં સત્થુસાસનં;
સબ્બં પરિયાપુણિત્વા, સોભયિં જિનસાસનં.

૧૭. ‘‘તત્થપ્પમત્તો વિહરન્તો, બ્રહ્મં ભાવેત્વ ભાવનં;
અભિઞ્ઞાપારમિં ગન્ત્વા, બ્રહ્મલોકમગઞ્છહ’’ન્તિ.

તત્થ **ગન્ધમાલેના**તિ ગન્ધેહિ ચેવ માલેહિ ચ. **ગવપાનેના**તિ ઇદં વુત્તમેવ. ‘‘ઘતપાનેના’’તિપિ કેચિ પઠન્તિ. **તપ્પયિ**ન્તિ તપ્પેસિં. **ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિ**ન્તિ ભિય્યોપિ વતમધિટ્ઠાસિં. **દસપારમિપૂરિયા**તિ દસન્નં પારમીનં પૂરણત્થાય. **પીતિ**ન્તિ હદયતુટ્ઠિં. **અનુબ્રૂહન્તો**તિ વડ્ઢેન્તો. **સમ્બોધિવરપત્તિયા**તિ બુદ્ધત્તપ્પત્તિયા. **બુદ્ધે દત્વાના**તિ બુદ્ધસ્સ પરિચ્ચજિત્વા . **મં ગેહ**ન્તિ મમ ગેહં, સબ્બં સાપતેય્યં ચતુપચ્ચયત્થાય બુદ્ધસ્સ ભગવતો પરિચ્ચજિત્વાતિ અત્થો. **તત્થા**તિ તસ્મિં બુદ્ધસાસને. **બ્રહ્મ**ન્તિ બ્રહ્મવિહારભાવનં ભાવેત્વા.

મઙ્ગલસ્સ પન ભગવતો નગરં ઉત્તરં નામ અહોસિ, પિતાપિસ્સ ઉત્તરો નામ રાજા ખત્તિયો, માતાપિ ઉત્તરા નામ, સુદેવો ચ ધમ્મસેનો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, પાલિતો નામ ઉપટ્ઠાકો, સીવલા ચ અસોકા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, નાગરુક્ખો બોધિ, અટ્ઠાસીતિહત્થુબ્બેધં સરીરં અહોસિ, નવુતિવસ્સસહસ્સં આયુપરિમાણં, ભરિયા પનસ્સ યસવતી નામ, સીવલો નામ પુત્તો, અસ્સયાનેન નિક્ખમિ. ઉત્તરારામે વસિ. ઉત્તરો નામ ઉપટ્ઠાકો, તસ્મિં પન નવુતિવસ્સસહસ્સાનિ ઠત્વા પરિનિબ્બુતે ભગવતિ એકપ્પહારેનેવ દસચક્કવાળસહસ્સાનિ એકન્ધકારાનિ અહેસું. સબ્બચક્કવાળેસુ મનુસ્સાનં મહન્તં આરોદનપરિદેવનં અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧૮. ‘‘ઉત્તરં નામ નગરં, ઉત્તરો નામ ખત્તિયો;
ઉત્તરા નામ જનિકા, મઙ્ગલસ્સ મહેસિનો.

૨૩. ‘‘સુદેવો ધમ્મસેનો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
પાલિતો નામુપટ્ઠાકો, મઙ્ગલસ્સ મહેસિનો.

૨૪. ‘‘સીવલા ચ અસોકા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, નાગરુક્ખોતિ વુચ્ચતિ.

૨૬. ‘‘અટ્ઠાસીતિ રતનાનિ, અચ્ચુગ્ગતો મહામુનિ;
તતો નિદ્ધાવતી રંસી, અનેકસતસહસ્સિયો.

૨૭. ‘‘નવુતિવસ્સસહસ્સાનિ, આયુ વિજ્જતિ તાવદે;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૨૮. ‘‘યથાપિ સાગરે ઊમી, ન સક્કા તા ગણેતુયે;
તથેવ સાવકા તસ્સ, ન સક્કા તે ગણેતુયે.

૨૯. ‘‘યાવ અટ્ઠાસિ સમ્બુદ્ધો, મઙ્ગલો લોકનાયકો;
ન તસ્સ સાસને અત્થિ, સકિલેસમરણં તદા.

૩૦. ‘‘ધમ્મોક્કં ધારયિત્વાન, સન્તારેત્વા મહાજનં;
જલિત્વા ધુમકેતૂવ, નિબ્બુતો સો મહાયસો.

૩૧. ‘‘સઙ્ખારાનં સભાવત્તં, દસ્સયિત્વા સદેવકે;
જલિત્વા અગ્ગિક્ખન્ધોવ, સૂરિયો અત્થઙ્ગતો યથા’’તિ.

તત્થ **તતો**તિ તસ્સ મઙ્ગલસ્સ સરીરતો. **નિદ્ધાવતી**તિ નિદ્ધાવન્તિ, વચનવિપરિયાયો દટ્ઠબ્બો. **રંસી**તિ રસ્મિયો. **અનેકસતસહસ્સિયો**તિ અનેકસતસહસ્સા. **ઊમી**તિ વીચિયો તરઙ્ગા. **ગણેતુયે**તિ ગણેતું સઙ્ખાતું. એત્તકા સાગરે ઊમિયોતિ યથા ન સક્કા ગણેતું, એવં તસ્સ ભગવતો સાવકાપિ ન સક્કા ગણેતું, અથ ખો ગણનપથં વીતિવત્તાતિ અત્થો. **યાવા**તિ યાવતકં કાલં. **સકિલેસમરણં તદા**તિ સહ કિલેસેહિ સકિલેસો, સકિલેસસ્સ મરણં સકિલેસમરણં, તં નત્થિ. તદા કિર તસ્સ ભગવતો સાસને સાવકા સબ્બે અરહત્તં પત્વાયેવ પરિનિબ્બાયિંસુ. પુથુજ્જના વા સોતાપન્નાદયો વા હુત્વા ન કાલમકંસૂતિ અત્થો. કેચિ ‘‘સમ્મોહમારણં તદા’’તિ પઠન્તિ.

ધમ્મોક્કન્તિ ધમ્મદીપકં. **ધૂમકેતૂ**તિ અગ્ગિ વુચ્ચતિ, ઇધ પન પદીપો દટ્ઠબ્બો તસ્મા પદીપો વિય જલિત્વા નિબ્બુતોતિ અત્થો. **મહાયસો**તિ મહાપરિવારો . કેચિ ‘‘નિબ્બુતો સો સસાવકો’’તિ પઠન્તિ. **સઙ્ખારાન**ન્તિ સઙ્ખતધમ્માનં સપ્પચ્ચયધમ્માનં. **સભાવત્ત**ન્તિ અનિચ્ચાદિસામઞ્ઞલક્ખણં. **સૂરિયો અત્થઙ્ગતો યથા**તિ યથા સહસ્સકિરણો દિવસકરો સબ્બં તમગણં વિધમિત્વા સબ્બઞ્ચ લોકં ઓભાસેત્વા અત્થમુપગચ્છતિ, એવં મઙ્ગલદિવસકરોપિ વેનેય્યકમલવનવિકસનકરો સબ્બં અજ્ઝત્તિકબાહિરલોકતમં વિધમિત્વા અત્તનો સરીરપ્પભાય જલિત્વા અત્થઙ્ગતોતિ અત્થો. સેસગાથા સબ્બત્થ ઉત્તાના એવાતિ.

મઙ્ગલબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો તતિયો બુદ્ધવંસો.

૬. સુમનબુદ્ધવંસવણ્ણના

એવં એકપ્પહારેનેવ દસસહસ્સિલોકધાતું એકન્ધકારં કત્વા તસ્મિં ભગવતિ પરિનિબ્બુતે તસ્સ અપરભાગે નવુતિવસ્સસહસ્સાયુકેસુ મનુસ્સેસુ અનુક્કમેન પરિહાયિત્વા દસવસ્સેસુ જાતેસુ પુન વડ્ઢિત્વા અનુક્કમેન અસઙ્ખ્યેય્યાયુકા હુત્વા પુન પરિહાયિત્વા નવુતિવસ્સસહસ્સાયુકેસુ જાતેસુ **સુમનો** નામ બોધિસત્તો પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા મેખલનગરે સુદત્તસ્સ નામ રઞ્ઞો કુલે સિરિમાય નામ દેવિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં અગ્ગહેસિ. પાટિહારિયાનિ પુબ્બે વુત્તનયાનેવ.

સો અનુક્કમેન વુદ્ધિપ્પત્તો સિરિવડ્ઢનસોમવડ્ઢનઇદ્ધિવડ્ઢનનામધેય્યેસુ તીસુ પાસાદેસુ તેસટ્ઠિયા નાટકિત્થિસતસહસ્સેહિ પરિચારિયમાનો સુરયુવતીહિ પરિચારિયમાનો દેવકુમારો વિય નવવસ્સસહસ્સાનિ દિબ્બસુખસદિસં વિસયસુખમનુભવમાનો વટંસિકાય નામ દેવિયા અનુપમં નામ નિરુપમં પુત્તં જનેત્વા ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા હત્થિયાનેન નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. તં પન પબ્બજન્તં તિંસકોટિયો અનુપબ્બજિંસુ.

સો તેહિ પરિવુતો દસમાસે પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય અનોમનિગમે અનોમસેટ્ઠિનો ધીતાય અનુપમાય નામ દિન્નં પક્ખિત્તદિબ્બોજં પાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા સાલવને દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા અનુપમાજીવકેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા નાગબોધિં ઉપગન્ત્વા તં પદક્ખિણં કત્વા અટ્ઠહિ તિણમુટ્ઠીહિ તિંસહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં કત્વા તત્થ પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસીદિ. તતો મારબલં વિધમિત્વા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિજ્ઝિત્વા – ‘‘અનેકજાતિસંસારં…પે॰… તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા’’તિ (ધ॰ પ॰ ૧૫૩-૧૫૪) ઉદાનં ઉદાનેસિ. તેન વુત્તં –

૧. ‘‘મઙ્ગલસ્સ અપરેન, સુમનો નામ નાયકો;
સબ્બધમ્મેહિ અસમો, સબ્બસત્તાનમુત્તમો’’તિ.

તત્થ **મઙ્ગલસ્સ અપરેના**તિ મઙ્ગલસ્સ ભગવતો અપરભાગે. **સબ્બધમ્મેહિ અસમો**તિ સબ્બેહિપિ સીલસમાધિપઞ્ઞાધમ્મેહિ અસમો અસદિસો.

સુમનો કિર ભગવા બોધિસમીપેયેવ સત્તસત્તાહાનિ વીતિનામેત્વા ધમ્મદેસનત્થં બ્રહ્માયાચનં સમ્પટિચ્છિત્વા – ‘‘કસ્સ નુ ખો અહં પઠમં ધમ્મં દેસેય્ય’’ન્તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૭૨; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૪; ૨.૩૪૧; મહાવ॰ ૧૦) ઉપધારેન્તો અત્તના સહ પબ્બજિતાનં તિંસકોટિયો ચ અત્તનો કનિટ્ઠભાતિકં વેમાતિકં સરણકુમારઞ્ચ પુરોહિતપુત્તં ભાવિતત્તમાણવકઞ્ચ ઉપનિસ્સયસમ્પન્ને દિસ્વા – ‘‘એતેસં પઠમં ધમ્મં દેસેય્ય’’ન્તિ ચિન્તેત્વા હંસરાજા વિય ગગનપથેન મેખલુય્યાને ઓતરિત્વા ઉય્યાનપાલં પેસેત્વા અત્તનો કનિટ્ઠભાતિકં સરણકુમારઞ્ચ પુરોહિતપુત્તં ભાવિતત્તકુમારઞ્ચ પક્કોસાપેત્વા તેસં પરિવારભૂતા સત્તતિંસકોટિયો અત્તના સહ પબ્બજિતા તિંસકોટિયો ચ અઞ્ઞે ચ બહૂ દેવમનુસ્સકોટિયો ચાતિ એવં કોટિસતસહસ્સં **ધમ્મચક્કપ્પવત્તનેન** ધમ્મામતં પાયેસિ. તેન વુત્તં –

૨. ‘‘તદા અમતભેરિં સો, આહની મેખલે પુરે;
ધમ્મસઙ્ખસમાયુત્તં, નવઙ્ગં જિનસાસન’’ન્તિ.

તત્થ **અમતભેરિ**ન્તિ અમતાધિગમાય નિબ્બાનાધિગમાય ભેરિં. **આહની**તિ વાદયિ, ધમ્મં દેસેસીતિ અત્થો. સાયં અમતભેરી નામ અમતપરિયોસાનં નવઙ્ગં બુદ્ધવચનં. તેનેવાહ – "**ધમ્મસઙ્ખસમાયુત્તં, નવઙ્ગં જિનસાસન**"ન્તિ. તત્થ **ધમ્મસઙ્ખસમાયુત્ત**ન્તિ ચતુસચ્ચધમ્મકથાસઙ્ખવરસમાયુત્તં.

સુમનો પન લોકનાયકો અભિસમ્બોધિં પાપુણિત્વા પટિઞ્ઞાનુરૂપં પટિપદં પટિપજ્જમાનો મહાજનસ્સ ભવબન્ધનમોક્ખત્થાય કુસલરતનસ્સ કિલેસચોરેહિ વિલુપ્પમાનસ્સ પરિત્તાનત્થં સીલવિપુલપાકારં સમાધિપરિખાપરિવારિતં વિપસ્સનાઞાણદ્વારં સતિસમ્પજઞ્ઞદળ્હકવાટં સમાપત્તિમણ્ડપાદિપટિમણ્ડિતં બોધિપક્ખિયજનસમાકુલં અમતવરનગરં માપેસિ. તેન વુત્તં –

૩. ''નિજ્જિનિત્વા કિલેસે સો, પત્વા સમ્બોધિમુત્તમં;
માપેસિ નગરં સત્થા, સદ્ધમ્મપુરવરુત્તમ''ન્તિ.

તત્થ **નિજ્જિનિત્વા**તિ વિજિનિત્વા અભિભુય્ય, કિલેસાભિસઙ્ખારદેવપુત્તમારે વિદ્ધંસેત્વાતિ અત્થો . **સો**તિ સો સુમનો ભગવા. ''વિજિનિત્વા કિલેસે હી''તિપિ પાઠો. તત્થ **હિ**-કારો પદપૂરણમત્તે નિપાતો. **પત્વા**તિ અધિગન્ત્વા. ''પત્તો''તિપિ પાઠો. **નગર**ન્તિ નિબ્બાનનગરં. **સદ્ધમ્મપુરવરુત્તમ**ન્તિ સદ્ધમ્મસઙ્ખાતં પુરવરેસુ ઉત્તમં સેટ્ઠં પધાનભૂતં. અથ વા સદ્ધમ્મમયેસુ પુરેસુ પવરેસુ ઉત્તમં સદ્ધમ્મપુરવરુત્તમં. પુરિમસ્મિં અત્થવિકપ્પે ''નગર''ન્તિ તસ્સેવ વેવચનન્તિ દટ્ઠબ્બં. પટિવિદ્ધધમ્મસભાવાનં સેક્ખાસેક્ખાનં અરિયપુગ્ગલાનં પતિટ્ઠાનં ગોચરનિવાસટ્ઠેન નિબ્બાનં ''નગર''ન્તિ વુચ્ચતિ. તસ્મિં પન સદ્ધમ્મવરનગરે સો સત્થા અવિચ્છિન્નં અકુટિલં ઉજું પુથુલઞ્ચ વિત્થતઞ્ચ સતિપટ્ઠાનમયં મહાવીથિં માપેસિ. તેન વુત્તં –

૪. ''નિરન્તરં અકુટિલં, ઉજું વિપુલવિત્થતં;
માપેસિ સો મહાવીથિં, સતિપટ્ઠાનવરુત્તમ''ન્તિ.

તત્થ **નિરન્તર**ન્તિ કુસલજવનસઞ્ચરણાનન્તરભાવતો નિરન્તરં. **અકુટિલ**ન્તિ કુટિલભાવકરદોસવિરહિતતો અકુટિલં. **ઉજુ**ન્તિ અકુટિલત્તાવ ઉજું. પુરિમપદસ્સેવ અત્થદીપકમિદં વચનં. **વિપુલવિત્થત**ન્તિ આયામતો ચ વિત્થારતો ચ પુથુલવિત્થતં, પુથુલવિત્થતભાવો લોકિયલોકુત્તરસતિપટ્ઠાનવસેન દટ્ઠબ્બો. **મહાવીથિ**ન્તિ મહામગ્ગં. **સતિપટ્ઠાનવરુત્તમ**ન્તિ સતિપટ્ઠાનઞ્ચ તં વરેસુ ઉત્તમઞ્ચાતિ સતિપટ્ઠાનવરુત્તમં. અથ વા વરં સતિપટ્ઠાનમયં ઉત્તમવીથિન્તિ અત્થો.

ઇદાનિ તસ્સ નિબ્બાનમહાનગરસ્સ તસ્સં સતિપટ્ઠાનવીથિયં ચત્તારિ સામઞ્ઞફલાનિ ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા છ અભિઞ્ઞા અટ્ઠ સમાપત્તિયોતિ ઇમાનિ મહગ્ઘરતનાનિ ઉભોસુ પસ્સેસુ ધમ્માપણે પસારેસિ. તેન વુત્તં –

૫. ''ફલે ચત્તારિ સામઞ્ઞે, ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા;
છળભિઞ્ઞાટ્ઠસમાપત્તી, પસારેસિ તત્થ વીથિય''ન્તિ.

ઇદાનિ ભગવા ઇમાનિ રતનભણ્ડાનિ યે પન અપ્પમત્તા સતિમન્તો પણ્ડિતા હિરિઓત્તપ્પવીરિયાદીહિ સમન્નાગતા, તે આદીયન્તીતિ તેસં રતનાનં હરણૂપાયં દસ્સેન્તો –

૬. ''યે અપ્પમત્તા અખિલા, હિરિવીરિયેહુપાગતા;

તે તે ઇમે ગુણવરે, આદિયન્તિ યથાસુખ''ન્તિ. – આહ;

તત્થ **યે**તિ અનિયમુદ્દેસો. **અપ્પમત્તા**તિ પમાદસ્સ પટિપક્ખભૂતેન સતિયા અવિપ્પવાસલક્ખણેન અપ્પમાદેન સમન્નાગતા. **અખિલા**તિ પઞ્ચચેતોખિલરહિતા. **હિરિવીરિયેહુપાગતા**તિ કાયદુચ્ચરિતાદીહિ હિરીયતીતિ હિરી, લજ્જાયેતં અધિવચનં. વીરસ્સ ભાવો વીરિયં, તં ઉસ્સાહલક્ખણં. તેહિ હિરિવીરિયેહિ ઉપાગતા સમન્નાગતા ભબ્બપુગ્ગલા. **તે**તિ ઇદં પુબ્બે અનિયમુદ્દેસસ્સ નિયમુદ્દેસો. પુન **તે**તિ વુત્તપ્પકારે ગુણરતનવિસેસે તે કુલપુત્તા આદિયન્તિ પટિલભન્તિ અધિગચ્છન્તીતિ અત્થો. સબ્બં પન સુમનો ભગવા કતવિદિતમનો ધમ્મભેરિં આહનિત્વા ધમ્મનગરં માપેત્વા ઇમિના નયેન પઠમમેવ સતસહસ્સકોટિયો બોધેસિ. તેન વુત્તં –

૭. ''એવમેતેન યોગેન, ઉદ્ધરન્તો મહાજનં;
બોધેસિ પઠમં સત્થા, કોટિસતસહસ્સિયો''તિ.

તત્થ **ઉદ્ધરન્તો**તિ સંસારસાગરતો અરિયમગ્ગનાવાય સમુદ્ધરન્તો. **કોટિસતસહસ્સિયો**તિ સતસહસ્સકોટિયોતિ અત્થો. વિપરિયાયેન નિદ્દિટ્ઠં.

યદા પન સુમનો લોકનાયકો સુનન્દવતીનગરે અમ્બરુક્ખમૂલે તિત્થિયમદમાનમદ્દનં યમકપાટિહારિયં કત્વા સત્તાનં કોટિસહસ્સં ધમ્મામતં પાયેસિ. અયં દુતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૮. ''યમ્હિ કાલે મહાવીરો, ઓવદી તિત્થિયે ગણે;
કોટિસહસ્સા ભિસમિંસુ, દુતિયે ધમ્મદેસને''તિ.

તત્થ **તિત્થિયે ગણે**તિ તિત્થિયભૂતે ગણે, તિત્થિયાનં ગણે વા ''તિત્થિયે અભિમદ્દન્તો, બુદ્ધો ધમ્મમદેસયી''તિ પઠન્તિ કેચિ.

યદા પન દસસુ ચક્કવાળસહસ્સેસુ દેવતા ઇમસ્મિં ચક્કવાળે સન્નિપતિત્વા મનુસ્સા ચ નિરોધકથં સમુટ્ઠાપેસું – ''કથં નિરોધં સમાપજ્જન્તિ, કથં નિરોધસમાપન્ના હોન્તિ, કથં નિરોધા વુટ્ઠહન્તી''તિ? એવં સમાપજ્જનઅધિટ્ઠાનવુટ્ઠાનાદીસુ વિનિચ્છયં કાતું અસક્કોન્તા સહ મનુસ્સેહિ છસુ કામાવચરદેવલોકેસુ દેવા ચ નવસુ બ્રહ્મલોકેસુ બ્રહ્માનો ચ દ્વેળ્હકજાતા દ્વિધા અહેસું. તતો નરસુન્દરેન અરિન્દમેન નામ રઞ્ઞા સદ્ધિં સાયન્હસમયે સુમનદસબલં સબ્બલોકનાથં ઉપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા અરિન્દમો રાજા ભગવન્તં નિરોધપઞ્હં પુચ્છિ. તતો ભગવતા નિરોધપઞ્હે વિસ્સજ્જિતે નવુતિપાણકોટિસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. અયં તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૯. ''યદા દેવા મનુસ્સા ચ, સમગ્ગા એકમાનસા;
નિરોધપઞ્હં પુચ્છિંસુ, સંસયં ચાપિ માનસં.

૧૦. ''તદાપિ ધમ્મદેસને, નિરોધપરિદીપને;
નવુતિકોટિસહસ્સાનં, તતિયાભિસમયો અહૂ''તિ.

તસ્સ પન સુમનસ્સ ભગવતો તયો સાવકસન્નિપાતા અહેસું. તત્થ પઠમસન્નિપાતે મેખલનગરં ઉપનિસ્સાય વસ્સં વસિત્વા પઠમપવારણાય અરહન્તાનં કોટિસહસ્સેન એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બજિતેન સદ્ધિં ભગવા પવારેસિ, અયં પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. અથાપરેન સમયેન સઙ્કસ્સનગરસ્સાવિદૂરે અરિન્દમરાજકુસલબલનિબ્બત્તે યોજનપ્પમાણે કનકપબ્બતે નિસિન્નો સરદસમયરુચિરકરનિકરો દિવસકરો વિય યુગન્ધરપબ્બતે મુનિવરદિવસકરો અરિન્દમરાજાનં પરિવારેત્વા આગતાનં પુરિસાનં નવુતિકોટિસહસ્સાનિ દમેત્વા સબ્બે એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બાજેત્વા તસ્મિંયેવ દિવસે અરહત્તં પત્તેહિ ભિક્ખૂહિ પરિવુતો ચતુરઙ્ગસમન્નાગતે સન્નિપાતે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ. અયં દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. યદા પન સક્કો દેવરાજા સુગતદસ્સનત્થાય ઉપસઙ્કમિ, તદા સુમનો ભગવા અસીતિયા અરહન્તકોટિસહસ્સેહિ પરિવુતો પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, અયં તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧૧. ''સન્નિપાતા તયો આસું, સુમનસ્સ મહેસિનો;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૧૨. ''વસ્સંવુટ્ઠસ્સ ભગવતો, અભિઘુટ્ઠે પવારણે;
કોટિસતસહસ્સેહિ, પવારેસિ તથાગતો.

૧૩. ''તતો પરં સન્નિપાતે, વિમલે કઞ્ચનપબ્બતે;
નવુતિકોટિસહસ્સાનં, દુતિયો આસિ સમાગમો.

૧૪. ''યદા સક્કો દેવરાજા, બુદ્ધદસ્સનુપાગમિ;
અસીતિકોટિસહસ્સાનં, તતિયો આસિ સમાગમો''તિ.

તત્થ **અભિઘુટ્ઠે પવારણે**તિ લિઙ્ગવિપલ્લાસો દટ્ઠબ્બો, અભિઘુટ્ઠાય પવારણાયાતિ અત્થો. **તતોપરન્તિ** તતો અપરભાગે. **કઞ્ચનપબ્બતે**તિ કનકમયે પબ્બતે. **બુદ્ધદસ્સનુપાગમી**તિ બુદ્ધદસ્સનત્થમુપાગમિ. તદા કિર અમ્હાકં બોધિસત્તો અતુલો નામ નાગરાજા અહોસિ મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો. સો ''લોકે બુદ્ધો ઉપ્પન્નો''તિ સુત્વા ઞાતિગણપરિવુતો સકભવના નિક્ખમિત્વા કોટિસતસહસ્સભિક્ખુપરિવારસ્સ સુમનસ્સ ભગવતો દિબ્બેહિ તુરિયેહિ ઉપહારં કારેત્વા મહાદાનં પવત્તેત્વા પચ્ચેકદુસ્સયુગાનિ દત્વા સરણેસુ પતિટ્ઠાસિ. સોપિ નં સત્થા ''અનાગતે બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૧૫. ''અહં તેન સમયેન, નાગરાજા મહિદ્ધિકો;
અતુલો નામ નામેન, ઉસ્સન્નકુસલસઞ્ચયો.

૧૬. ''તદાહં નાગભવના, નિક્ખમિત્વા સઞાતિભિ;
નાગાનં દિબ્બતુરિયેહિ, સસઙ્ઘં જિનમુપટ્ઠહિં.

૧૭. ''કોટિસતસહસ્સાનં , અન્નપાનેન તપ્પયિં;
પચ્ચેકદુસ્સયુગં દત્વા, સરણં તમુપાગમિં.

૧૮. ''સોપિ મં બુદ્ધો બ્યાકાસિ, સુમનો લોકનાયકો;

અપરિમેય્યિતો કપ્પે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૯. ‘‘પધાનં પદહિત્વાન...પે॰... હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં’’.
યથા કોણ્ડઞ્ઞબુદ્ધવંસે, એવં અટ્ઠ ગાથા વિત્થારેતબ્બાતિ.

૨૦. ‘‘તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, ભિય્યો ચિત્તં પસાદયિં;
ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં, દસપારમિપૂરિયા’’તિ.

તસ્સ પન **સુમનસ્સ** ભગવતો મેખલં નામ નગરં અહોસિ, સુદત્તો નામ રાજા પિતા, સિરિમા નામ દેવી માતા, સરણો ચ ભાવિતત્તો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, ઉદેનો નામુપટ્ઠાકો, સોણા ચ ઉપસોણા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, નાગરુક્ખો બોધિ, નવુતિહત્થુબ્બેધં સરીરં, નવુતિયેવ વસ્સસહસ્સાનિ આયુપ્પમાણં અહોસિ, વટંસિકા નામસ્સ મહેસી દેવી, અનૂપમો નામ પુત્તો અહોસિ, હત્થિયાનેન નિક્ખમિ. ઉપટ્ઠાકો અઙ્ગરાજા. અઙ્ગારામે વસીતિ. તેન વુત્તં –

૨૧. ‘‘નગરં મેખલં નામ, સુદત્તો નામ ખત્તિયો;
સિરિમા નામ જનિકા, સુમનસ્સ મહેસિનો.

૨૨. ‘‘નવવસ્સસહસ્સાનિ, અગારં અજ્ઝ સો વસિ;
ચન્દો સુચન્દો વટંસો ચ, તયો પાસાદમુત્તમા.

૨૩. ‘‘તેસટ્ઠિસતસહસ્સાનિ, નારિયો સમલઙ્કતા;
વટંસિકા નામ નારી, અનૂપમો નામ અત્રજો.

૨૪. ‘‘નિમિત્તે ચતુરો દિસ્વા, હત્થિયાનેન નિક્ખમિ;
અનૂનદસમાસાનિ, પધાનં પદહી જિનો.

૨૫. ‘‘બ્રહ્મુના યાચિતો સન્તો, સુમનો લોકનાયકો;
વત્તિ ચક્કં મહાવીરો, મેખલે પુરમુત્તમે.

૨૬. ‘‘સરણો ભાવિતત્તો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
ઉદેનો નામુપટ્ઠાકો, સુમનસ્સ મહેસિનો.

૨૭. ‘‘સોણા ચ ઉપસોણા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
સોપિ બુદ્ધો અમિતયસો, નાગમૂલે અબુજ્ઝથ.

૨૮. ‘‘વરુણો ચેવ સરણો ચ, અહેસું અગ્ગુપટ્ઠકા;
ચાલા ચ ઉપચાલા ચ, અહેસું અગ્ગુપટ્ઠિકા.

૨૯. ‘‘ઉચ્ચત્તનેન સો બુદ્ધો, નવુતિહત્થમુગ્ગતો;
કઞ્ચનગ્ઘિયસઙ્કાસો, દસસહસ્સી વિરોચતિ.

૩૦. ‘‘નવુતિવસ્સસહસ્સાનિ, આયુ વિજ્જતિ તાવદે;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૩૧. ‘‘તારણીયે તારયિત્વા, બોધનીયે ચ બોધયિ;
પરિનિબ્બાયિ સમ્બુદ્ધો, ઉળુરાજાવ અત્થમિ.

૩૨. ‘‘તે ચ ખીણાસવા ભિક્ખૂ, સો ચ બુદ્ધો અસાદિસો;
અતુલપ્પભં દસ્સયિત્વા, નિબ્બુતા તે મહાયસા.

૩૩. ‘‘તઞ્ચ ઞાણં અતુલિયં, તાનિ ચ અતુલાનિ રતનાનિ;
સબ્બં તમન્તરહિતં, નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા.

૩૪. ‘‘સુમનો યસધરો બુદ્ધો, અઙ્ગારામમ્હિ નિબ્બુતો;
તત્થેવ તસ્સ જિનથૂપો, ચતુયોજનમુગ્ગતો’’તિ.

તત્થ **કઞ્ચનગ્ઘિયસઙ્કાસો**તિ વિવિધરતનવિચિત્તકઞ્ચનમયગ્ઘિકસદિસરૂપસોભો. **દસસહસ્સી વિરોચતી**તિ તસ્સ પભાય દસસહસ્સીપિ લોકધાતુ વિરોચતીતિ અત્થો. **તારણીયે**તિ તારયિતબ્બે, તારયિતું વુત્તે સબ્બે બુદ્ધવેનેય્યેતિ અત્થો. **ઉળુરાજાવા**તિ ચન્દો વિય. **અત્થમી**તિ અત્થઙ્ગતો. કેચિ ‘‘અત્થં ગતો’’તિ પઠન્તિ. **અસાદિસો**તિ અસદિસો. **મહાયસા**તિ મહાકિત્તિસદ્દા મહાપરિવારા ચ. **તઞ્ચ ઞાણ**ન્તિ તં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણઞ્ચ. **અતુલિય**ન્તિ અતુલ્યં અસદિસં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

સુમનબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો ચતુત્થો બુદ્ધવંસો.

૭. રેવતબુદ્ધવંસવણ્ણના

સુમનસ્સ પન ભગવતો અપરભાગે સાસને ચસ્સ અન્તરહિતે નવુતિવસ્સસહસ્સાયુકા મનુસ્સા અનુક્કમેન પરિહાયિત્વા દસવસ્સાયુકા હુત્વા પુન અનુક્કમેન વડ્ઢિત્વા અસઙ્ખ્યેય્યાયુકા હુત્વા પુન પરિહાયમાના સટ્ઠિવસ્સસહસ્સાયુકા અહેસું. તદા **રેવતો** નામ સત્થા ઉદપાદિ. સોપિ પારમિયો પૂરેત્વા અનેકરતનસમુજ્જલિતભવને તુસિતભવને નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા સબ્બધનધઞ્ઞવતિસુધઞ્ઞવતીનગરે સબ્બાલઙ્કારસમલઙ્કતઅમિતરુચિરપરિવારપરિવુતસ્સ સિરિવિભવસમુદયેનાકુલસ્સ સબ્બસમિદ્ધિવિપુલસ્સ વિપુલસ્સ નામ રઞ્ઞો કુલે સબ્બજનનયનાલિપાલિસમાકુલાય સમ્ફુલ્લનયનકુવલયસસ્સિરિકસિનિદ્ધવદનકમલાકરસોભાસમુજ્જલાય સુરુચિરમનોહરગુણગણવિપુલાય વિપુલાય નામ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગહેત્વા દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન ચિત્તકૂટપબ્બતતો સુવણ્ણહંસરાજા વિય માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિ.

તસ્સ પટિસન્ધિયં જાતિયઞ્ચ પાટિહારિયાનિ પુબ્બે વુત્તનયાનેવ અહેસું. સુદસ્સનરતનગ્ઘિઆવેળનામકા તયો ચસ્સ પાસાદા અહેસું. સુદસ્સનાદેવિપ્પમુખાનિ તેત્તિંસ ઇત્થિસહસ્સાનિ પચ્ચુપટ્ઠિતાનિ અહેસું. તાહિ પરિવુતો સો સુરયુવતીહિ પરિવુતો દેવકુમારો વિય છબ્બસ્સસહસ્સાનિ વિસયસુખમનુભવમાનો અગારં અજ્ઝાવસિ. સો સુદસ્સનાય નામ દેવિયા વરુણે નામ તનયે જાતે ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા નાનાવિરાગતનુવરવસનનિવસનો આમુક્કમુત્તાહારમણિકુણ્ડલો વરકેયૂરમકુટકટકધરો પરમસુરભિગન્ધકુસુમસમલઙ્કતો પરમરુચિરકરનિકરો સરદસમયરજનિકરો વિય તારાગણપરિવુતો વિય ચન્દો તિદસગણપરિવુતો વિય દસસતનયનો બ્રહ્મગણપરિવુતો વિય ચ હારિતમહાબ્રહ્મા ચતુરઙ્ગિનિયા મહતિયા સેનાય પરિવુતો આજઞ્ઞરથેન મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા સબ્બાભરણાનિ ઓમુઞ્ચિત્વા ભણ્ડાગારિકસ્સ હત્થે દત્વા જલજામલાવિકલનીલકુવલયદલસદિસેનાતિનિસિતેનાતિતિખિણેનાસિના સકેસમકુટં છિન્દિત્વા આકાસે ખિપિ. તં સક્કો દેવરાજા સુવણ્ણચઙ્કોટકેન પટિગ્ગહેત્વા તાવતિંસભવનં નેત્વા સિનેરુમુદ્ધનિ સત્તરતનમયં ચેતિયં અકાસિ.

મહાપુરિસો પન દેવદત્તાનિ કાસાયાનિ પરિદહિત્વા પબ્બજિ, એકા ચ નં પુરિસકોટિ અનુપબ્બજિ. સો તેહિ પરિવુતો સત્તમાસે પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય અઞ્ઞતરાય સાધુદેવિયા નામ સેટ્ઠિધીતાય દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા સાલવને દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા સાયન્હસમયે અઞ્ઞતરેનાજીવકેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા મત્તવરનાગગામી નાગબોધિં પદક્ખિણં કત્વા તેપણ્ણાસહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા ચતુરઙ્ગવીરિયં અધિટ્ઠાય નિસીદિત્વા મારબલં વિધમિત્વા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિજ્ઝિત્વા – ''અનેકજાતિસંસારં... પે॰... તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા''તિ (ધ॰ પ॰ ૧૫૩-૧૫૪) ઉદાનં ઉદાનેસિ. તેન વુત્તં –

૧. ''સુમનસ્સ અપરેન, રેવતો નામ નાયકો;
અનુપમો અસદિસો, અતુલો ઉત્તમો જિનો''તિ.

રેવતો કિર સત્થા બોધિસમીપેયેવ સત્તસત્તાહાનિ વીતિનામેત્વા ધમ્મદેસનત્થં બ્રહ્માયાચનં સમ્પટિચ્છિત્વા – ''કસ્સ નુ ખો અહં પઠમં ધમ્મં દેસેય્ય''ન્તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૭૨; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૪; ૨.૩૪૧; મહાવ॰ ૧૦) ઉપધારેન્તો અત્તના સહ પબ્બજિતભિક્ખુકોટિયો અઞ્ઞે ચ બહૂ દેવમનુસ્સે ઉપનિસ્સયસમ્પન્ને દિસ્વા આકાસેન ગન્ત્વા

વરુણારામે ઓતરિત્વા તેહિ પરિવુતો ગમ્ભીરં નિપુણં તિપરિવટ્ટં અપ્પટિવત્તિયં અઞ્ઞેન અનુત્તરં ધમ્મચક્કં પવત્તેત્વા ભિક્ખૂનં કોટિ અરહત્તે પતિટ્ઠાપેસિ. તીસુ મગ્ગફલેસુ પતિટ્ઠિતાનં ગણનપરિચ્છેદો નત્થિ. તેન વુત્તં –

૨. ''સોપિ ધમ્મં પકાસેસિ, બ્રહ્મુના અભિયાચિતો;
ખન્ધધાતુવવત્થાનં, અપ્પવત્તં ભવાભવે''તિ.

તત્થ **ખન્ધધાતુવવત્થાન**ન્તિ પઞ્ચન્નં ખન્ધાનં અટ્ઠારસન્નં ધાતૂનં નામરૂપવવત્થાનાદિવસેન વિભાગકરણં. સભાવલક્ખણસામઞ્ઞલક્ખણાદિવસેન રૂપારૂપધમ્મપરિગ્ગહો ખન્ધધાતુવવત્થાનં નામ. અથ વા ફેણપિણ્ડૂપમં રૂપં પરિમદ્દનાસહનતો છિદ્દાવછિદ્દાદિભાવતો ચ ઉદકપુબ્બુળકં વિય વેદના મુહુત્તરમણીયભાવતો, મરીચિકા વિય સઞ્ઞા વિપ્પલમ્ભનતો, કદલિક્ખન્ધો વિય સઙ્ખારા અસારકતો, માયા વિય વિઞ્ઞાણં વઞ્ચનકતો''તિ એવમાદિનાપિ નયેન અનિચ્ચાનુપસ્સનાદિવસેનપિ ખન્ધધાતુવવત્થાનં વેદિતબ્બં (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૨૬ કમાદિવિનિચ્છયકથા). **અપ્પવત્તં ભવાભવે**તિ એત્થ ભવોતિ વડ્ઢિ, અભવોતિ હાનિ. ભવોતિ સસ્સતદિટ્ઠિ , અભવોતિ ઉચ્છેદદિટ્ઠિ. ભવોતિ ખુદ્દકભવો, અભવોતિ મહાભવો. ભવોતિ કામભવો, અભવોતિ રૂપારૂપભવોતિ એવમાદિના નયેન ભવાભવાનં અત્થો વેદિતબ્બો (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૨૩; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૫.૧૦૮૦; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૨૦). તેસં ભવાભવાનં અપ્પવત્તિહેતુભૂતં ધમ્મં પકાસેસીતિ અત્થો. અથ વા ભવતિ અનેનાતિ ભવો, તીસુ ભવેસુ ઉપ્પત્તિનિમિત્તં કમ્માદિકં. ઉપપત્તિભવો અભવો નામ. ઉભયત્થ નિકન્તિયા પહાનકરં અપ્પવત્તં ધમ્મં દેસેસીતિ અત્થો. તસ્સ પન રેવતબુદ્ધસ્સ તયોવ અભિસમયા અહેસું. પઠમો પનસ્સ ગણનપથં વીતિવત્તો. તેન વુત્તં –

૩. ''તસ્સાભિસમયા તીણિ, અહેસું ધમ્મદેસને;
ગણનાય ન વત્તબ્બો, પઠમાભિસમયો અહૂ''તિ.

તત્થ **તીણી**તિ તયો, લિઙ્ગવિપલ્લાસો કતો, અયં પઠમો અભિસમયો અહોસિ.

અથાપરેન સમયેન નગરુત્તરે ઉત્તરે નગરે સબ્બારિન્દમો અરિન્દમો નામ રાજા અહોસિ. સો કિર ભગવન્તં અત્તનો નગરમનુપ્પત્તં સુત્વા તીહિ જનકોટીહિ પરિવુતો ભગવતો પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા સ્વાતનાય નિમન્તેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સત્તાહં મહાદાનં પવત્તેત્વા તિગાવુતવિત્થતં દીપપૂજં કત્વા ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા નિસીદિ. અથ ભગવા તસ્સ મનોનુકૂલં વિચિત્તનયં ધમ્મં દેસેસિ. તત્થ દેવમનુસ્સાનં કોટિસહસ્સસ્સ દુતિયાભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૪. ''યદા અરિન્દમં રાજં, વિનેસિ રેવતો મુનિ;
તદા કોટિસહસ્સાનં, દુતિયાભિસમયો અહૂ''તિ.

અયં દુતિયો અભિસમયો.

અથાપરેન સમયેન રેવતો સત્થા ઉત્તરનિગમં નામ ઉપનિસ્સાય વિહરન્તો સત્તાહં નિરોધસમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા નિસીદિ. તદા કિર ઉત્તરનિગમવાસિનો મનુસ્સા યાગુભત્તખજ્જકભેસજ્જપાનકાદીનિ આહરિત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વા ભિક્ખૂ પરિપુચ્છિંસુ – ''કુહિં, ભન્તે, ભગવા''તિ? તતો તેસં ભિક્ખૂ આહંસુ – ''ભગવા, આવુસો, નિરોધસમાપત્તિં સમાપન્નો''તિ. અથાતીતે તસ્મિં સત્તાહે ભગવન્તં નિરોધસમાપત્તિતો વુટ્ઠિતં

સરદસમયે સૂરિયો વિય અત્તનો અનૂપમાય બુદ્ધસિરિયા વિરોચમાનં દિસ્વા નિરોધસમાપત્તિયા ગુણાનિસંસં પુચ્છિંસુ. ભગવા ચ તેસં નિરોધસમાપત્તિયા ગુણાનિસંસં કથેસિ. તદા દેવમનુસ્સાનં કોટિસતં અરહત્તે પતિટ્ઠાસિ. અયં તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૫. ''સત્તાહં પટિસલ્લાના, વુટ્ઠહિત્વા નરાસભો;
કોટિસતં નરમરૂનં, વિનેસિ ઉત્તમે ફલે''તિ.

સુધઞ્ઞવતીનગરે પઠમમહાપાતિમોક્ખુદ્દેસે એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બજિતાનં અરહન્તાનં ગણનપથં વીતિવત્તાનં પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. મેખલનગરે કોટિસતસહસ્સસઙ્ખાતાનં એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બજિતાનં અરહન્તાનં દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. રેવતસ્સ પન ભગવતો ધમ્મચક્કાનુવત્તકો વરુણો નામ અગ્ગસાવકો પઞ્ઞવન્તાનં અગ્ગો આબાધિકો અહોસિ. તત્થ ગિલાનપુચ્છનત્થાય સમ્પત્તમહાજનસ્સ લક્ખણત્તયપરિદીપકં ધમ્મં દેસેત્વા કોટિસતસહસ્સં પુરિસાનં એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બાજેત્વા અરહત્તે પતિટ્ઠાપેત્વા ચતુરઙ્ગિનિકે સન્નિપાતે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ. અયં તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૬. ''સન્નિપાતા તયો આસું, રેવતસ્સ મહેસિનો;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સુવિમુત્તાન તાદિનં.

૭. ''અતિક્કન્તા ગણનપથં, પઠમં યે સમાગતા;
કોટિસતસહસ્સાનં, દુતિયો આસિ સમાગમો.

૮. ''યોપિ પઞ્ઞાય અસમો, તસ્સ ચક્કાનુવત્તકો;
સો તદા બ્યાધિતો આસિ, પત્તો જીવિતસંસયં.

૯. ''તસ્સ ગિલાનપુચ્છાય, યે તદા ઉપગતા મુની;
કોટિસતસહસ્સા અરહન્તો, તતિયો આસિ સમાગમો''તિ.

તત્થ **ચક્કાનુવત્તકો**તિ ધમ્મચક્કાનુવત્તકો. **પત્તો જીવિતસંસય**ન્તિ એત્થ જીવિતે સંસયં જીવિતસંસયં, જીવિતક્ખયં પાપુણાતિ વા, ન વા પાપુણાતીતિ એવં જીવિતસંસયં પત્તો, બ્યાધિતસ્સ બલવભાવેન મરતિ, ન મરતીતિ જીવિતે સંસયં પત્તોતિ અત્થો. **યે તદા ઉપગતા મુની**તિ ઇતિ દીઘભાવે સતિ ભિક્ખૂનં ઉપરિ હોતિ, રસ્સે અનુસ્સરેન સદ્ધિં વરુણસ્સ ઉપરિ હોતિ.

તદા અમ્હાકં બોધિસત્તો રમ્મવતીનગરે અતિદેવો નામ બ્રાહ્મણો હુત્વા બ્રાહ્મણધમ્મે પારં ગતો રેવતં સમ્માસમ્બુદ્ધં દિસ્વા તસ્સ ધમ્મકથં સુત્વા સરણેસુ પતિટ્ઠાય સિલોકસહસ્સેન દસબલં કિત્તેત્વા સહસ્સગ્ઘનિકેન ઉત્તરાસઙ્ગેન ભગવન્તં પૂજેસિ. સોપિ નં બુદ્ધો બ્યાકાસિ – ''ઇતો કપ્પસતસહસ્સાધિકાનં દ્વિન્નં અસઙ્ખ્યેય્યાનં મત્થકે ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ. તેન વુત્તં –

૧૦. ''અહં તેન સમયેન, અતિદેવો નામ બ્રાહ્મણો;
ઉપગન્ત્વા રેવતં બુદ્ધં, સરણં તસ્સ ગચ્છહં.

૧૧. ‘‘તસ્સ સીલં સમાધિઞ્ચ, પઞ્ઞાગુણમનુત્તમં;
થોમયિત્વા યથાથામં, ઉત્તરીયમદાસહં.

૧૨. ‘‘સોપિ મં બુદ્ધો બ્યાકાસિ, રેવતો લોકનાયકો;
અપરિમેય્યિતો કપ્પે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૩. ‘પધાનં પદહિત્વાન...પે॰... હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમ’’’ન્તિ. –
અટ્ઠ ગાથા વિત્થારેતબ્બા.

૧૪. ‘‘તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, ભિય્યો ચિત્તં પસાદયિં;
ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં, દસપારમિપૂરિયા.

૧૫. ‘‘તદાપિ તં બુદ્ધધમ્મં, સરિત્વા અનુબ્રૂહયિં;
આહરિસ્સામિ તં ધમ્મં, યં મય્હં અભિપત્થિત’’ન્તિ.

તત્થ **સરણં તસ્સ ગચ્છહ**ન્તિ તં સરણં અગચ્છિં અહં, ઉપયોગત્થે સામિવચનં. **પઞ્ઞાગુણ**ન્તિ પઞ્ઞાસમ્પત્તિં. **અનુત્તમ**ન્તિ સેટ્ઠં. ‘‘પઞ્ઞાવિમુત્તિગુણમુત્તમ’’ન્તિપિ પાઠો, સો ઉત્તાનોવ. **થોમયિત્વા**તિ થોમેત્વા વણ્ણયિત્વા. યથાથામન્તિ યથાબલં. **ઉત્તરીય**ન્તિ ઉત્તરાસઙ્ગં. **અદાસહ**ન્તિ અદાસિં અહં. **બુદ્ધધમ્મ**ન્તિ બુદ્ધભાવકરં ધમ્મં, પારમીધમ્મન્તિ અત્થો. **સરિત્વા**તિ અનુસ્સરિત્વા. **અનુબ્રૂહયિ**ન્તિ અભિવડ્ઢેસિં. **આહરિસ્સામી**તિ આનયિસ્સામિ. **તં ધમ્મ**ન્તિ તં બુદ્ધત્તં. **યં મય્હં અભિપત્થિત**ન્તિ યં મયા અભિપત્થિતં બુદ્ધત્તં, તં આહરિસ્સામીતિ અત્થો.

તસ્સ પન **રેવતસ્સ** ભગવતો નગરં સુધઞ્ઞવતી નામ અહોસિ, પિતા વિપુલો નામ ખત્તિયો, માતા વિપુલા નામ, વરુણો ચ બ્રહ્મદેવો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, સમ્ભવો નામ ઉપટ્ઠાકો, ભદ્દા ચ સુભદ્દા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, નાગરુક્ખો બોધિ, સરીરં અસીતિહત્થુબ્બેધં અહોસિ, આયુ સટ્ઠિવસ્સસહસ્સાનિ, સુદસ્સના નામ અગ્ગમહેસી, વરુણો નામ પુત્તો, આજઞ્ઞરથેન નિક્ખમિ.

‘‘તસ્સ દેહાભિનિક્ખન્તં, પભાજાલમનુત્તરં;
દિવા ચેવ તદા રત્તિં, નિચ્ચં ફરતિ યોજનં.

‘‘ધાતુયો મમ સબ્બાપિ, વિકિરન્તૂતિ સો જિનો;
અધિટ્ઠાસિ મહાવીરો, સબ્બસત્તાનુકમ્પકો.

‘‘મહાનાગવનુય્યાને, મહતો નગરસ્સ સો;
પૂજિતો નરમરૂહિ, પરિનિબ્બાયિ રેવતો’’તિ.

તેન વુત્તં –

૧૬. ‘‘નગરં સુધઞ્ઞવતી નામ, વિપુલો નામ ખત્તિયો;
વિપુલા નામ જનિકા, રેવતસ્સ મહેસિનો.

૨૧. ‘‘વરુણો બ્રહ્મદેવો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
સમ્ભવો નામુપટ્ઠાકો, રેવતસ્સ મહેસિનો.

૨૨. ‘‘ભદ્દા ચેવ સુભદ્દા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
સોપિ બુદ્ધો અસમસમો, નાગમૂલે અબુજ્ઝથ.

૨૩. ‘‘પદુમો કુઞ્જરો ચેવ, અહેસું અગ્ગુપટ્ઠકા;
સિરિમા ચેવ યસવતી, અહેસું અગ્ગુપટ્ઠિકા.

૨૪. ‘‘ઉચ્ચત્તનેન સો બુદ્ધો, અસીતિહત્થમુગ્ગતો;
ઓભાસેતિ દિસા સબ્બા, ઇન્દકેતુવ ઉગ્ગતો.

૨૫. ‘‘તસ્સ સરીરે નિબ્બત્તા, પભામાલા અનુત્તરા;
દિવા વા યદિ વા રત્તિં, સમન્તા ફરતિ યોજનં.

૨૬. ‘‘સટ્ઠિવસ્સસહસ્સાનિ , આયુ વિજ્જતિ તાવદે;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૨૭. ‘‘દસ્સયિત્વા બુદ્ધબલં અમતં લોકે પકાસયં;
નિબ્બાયિ અનુપાદાનો, યથગ્ગુપાદાનસઙ્ખયા.

૨૮. ‘‘સો ચ કાયો રતનનિભો, સો ચ ધમ્મો અસાદિસો;
સબ્બં તમન્તરહિતં, નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા’’તિ.

તત્થ **ઓભાસેતી**તિ પકાસયતિ. **ઉગ્ગતો**તિ ઉસ્સિતો. **પભામાલા**તિ પભાવેલા. **યથગ્ગી**તિ અગ્ગિ વિય. **ઉપાદાનસઙ્ખયા**તિ ઇન્ધનક્ખયા. **સો ચ કાયો રતનનિભો**તિ સો ચ તસ્સ ભગવતો કાયો સુવણ્ણવણ્ણો. ‘‘તઞ્ચ કાયં રતનનિભ’’ન્તિપિ પાઠો, લિઙ્ગવિપલ્લાસેન વુત્તં. સોયેવ પનસ્સત્થો. સેસગાથાસુ સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

રેવતબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો પઞ્ચમો બુદ્ધવંસો.

૮. સોભિતબુદ્ધવંસવણ્ણના

તસ્સ પન અપરભાગે તસ્સ સાસનેપિ અન્તરહિતે **સોભિતો** નામ બોધિસત્તો કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તત્થ યાવતાયુકં ઠત્વા દેવેહિ આયાચિતો તુસિતપુરતો ચવિત્વા સુધમ્મનગરે સુધમ્મરાજસ્સ કુલે સુધમ્માય નામ દેવિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં અગ્ગહેસિ. સો દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન સુધમ્મુય્યાને માતુકુચ્છિતો પરિસુદ્ધવિરાજિતઘનમેઘપટલતો પુણ્ણચન્દો વિય નિક્ખમિ. તસ્સ પટિસન્ધિયં જાતિયઞ્ચ પાટિહારિયાનિ પુબ્બે વુત્તપ્પકારાનિ.

સો દસવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિત્વા સત્તત્તિંસનાટકિત્થિસહસ્સાનં અગ્ગાય અગ્ગમહેસિયા મખિલદેવિયા કુચ્છિસ્મિં સીહકુમારે નામ પુત્તે ઉપ્પન્ને ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા સઞ્જાતસંવેગો પાસાદેયેવ પબ્બજિત્વા તત્થેવ આનાપાનસ્સતિસમાધિં ભાવેત્વા ચત્તારિ ઝાનાનિ પટિલભિત્વા સત્તાહં તત્થેવ પધાનચરિયમચરિ. તતો મખિલમહાદેવિયા દિન્નં પરમમધુરં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા અભિનિક્ખમનત્થાય ચિત્તમુપ્પાદેસિ – ‘‘અયં પાસાદો અલઙ્કતપટિયત્તો મહાજનસ્સ પસ્સન્તસ્સેવ આકાસેન ગન્ત્વા બોધિરુક્ખં મજ્ઝેકત્વા પથવિયં ઓતરતુ, ઇમા ચ ઇત્થિયો મયિ બોધિમૂલે નિસિન્ને અવુત્તા સયમેવ પાસાદતો નિક્ખમન્તૂ’’તિ. સહચિત્તુપ્પાદા પાસાદો ચ સુધમ્મરાજભવનતો ઉપ્પતિત્વા અસિતઞ્જનસઙ્કાસમાકાસમબ્ભુગ્ગઞ્છિ. સો સમોસરિતસુરભિકુસુમદામસમલઙ્કતપાસાદતલો સકલમ્પિ ગગનતલં સમલઙ્કુરુમાનો વિય કનકરસધારાસદિસરુચિરકરનિકરો દિવસકરો વિય ચ સરદસમયરજનિકરો વિય ચ વિરોચમાનો વિલમ્બમાનવિવિધવિચિત્તકિઙ્કિણિકજાલો યસ્સ કિર વાતેરિતસ્સ સુકુસલજનવાદિતસ્સ પઞ્ચઙ્ગિકસ્સ તુરિયસ્સ વિય સદ્દો વગ્ગુ ચ રજનીયો ચ કમનીયો ચ અહોસિ.

દૂરતો પટ્ઠાય સુય્યમાનેન મધુરેન સરેન સત્તાનં સોતાનિ ઓદહમાનો ઘરચચ્ચરચતુક્કવીથિઆદીસુ ઠત્વા પવત્તિતકથાસલ્લાપેસુ મનુસ્સેસુ નાતિનીચેન નાતિઉચ્ચેન તરુવરવનમત્થકાવિદૂરેનાકાસેન પલોભયમાનો વિય તરુવરસાખાનાનારતનજુતિવિસરસમુજ્જલેન વણ્ણેન જનનયનાનિ આકડ્ઢેન્તો વિય ચ પુઞ્ઞાનુભાવં સમુગ્ઘોસયન્તો વિય ચ ગગનતલં પટિપજ્જિ. તત્થ નાટકિત્થિયોપિ પઞ્ચઙ્ગિકસ્સ વરતુરિયસ્સ મધુરેન સરેન ઉપગાયિંસુ ચેવ વિલપિંસુ ચ. ચતુરઙ્ગિની કિરસ્સ સેનાપિ અલઙ્કાર-કાયાભરણ-જુતિ-સમુદય-સમુજ્જોતનાનાવિરાગ-સુરભિકુસુમવસનાભરણસોભિતા અમરવરસેના વિય પરમરુચિરદસ્સના ધરણી વિય ગગનતલેન પાસાદં પરિવારેત્વા અગમાસિ.

તતો પાસાદો ગન્ત્વા અટ્ઠાસીતિહત્થુબ્બેધં ઉજુવિપુલવટ્ટક્ખન્ધં કુસુમપલ્લવમકુલસમલઙ્કતં નાગરુક્ખં મજ્ઝેકત્વા ઓતરિત્વા ભૂમિયં પતિટ્ઠહિ. નાટકિત્થિયો ચ કેનચિ અવુત્તાવ તતો પાસાદતો ઓતરિત્વા પક્કમિંસુ. અનેકગુણસોભિતો કિર સોભિતોપિ મહાપુરિસો મહાજનકતપરિવારોયેવ રત્તિયા તીસુ યામેસુ તિસ્સો વિજ્જાયો ઉપ્પાદેસિ. મારબલં પનસ્સ ધમ્મતાબલેનેવ યથાગતમગમાસિ. પાસાદો પન તત્થેવ અટ્ઠાસિ. સોભિતો પન ભગવતા સમ્બોધિં પત્વા – ‘‘અનેકજાતિસંસારં…પે॰… તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા’’તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વા બોધિસમીપેયેવ સત્તસત્તાહં વીતિનામેત્વા બ્રહ્મુનો ધમ્મજ્ઝેસનં પટિજાનિત્વા – ‘‘કસ્સ નુ ખો પઠમં ધમ્મં દેસેય્ય’’ન્તિ બુદ્ધચક્ખુના ઓલોકેન્તો અત્તનો વેમાતિકે કનિટ્ઠભાતિકે અસમકુમારઞ્ચ સુનેત્તકુમારઞ્ચ દિસ્વા – ‘‘ઇમે દ્વે કુમારા ઉપનિસ્સયસમ્પન્ના ગમ્ભીરં નિપુણં ધમ્મં પટિવિજ્ઝિતું સમત્થા, હન્દાહં ઇમેસં ધમ્મં દેસેય્ય’’ન્તિ આકાસેનાગન્ત્વા

સુધમ્મુય્યાને ઓતરિત્વા દ્વેપિ કુમારે ઉય્યાનપાલેન પક્કોસાપેત્વા તેહિ સપરિવારેહિ પરિવુતો મહાજનમજ્ઝે ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. તેન વુત્તં –

૧. ‘‘રેવતસ્સ અપરેન, સોભિતો નામ નાયકો;
સમાહિતો સન્તચિત્તો, અસમો અપ્પટિપુગ્ગલો.

૨. ‘‘સો જિનો સકગેહમ્હિ, માનસં વિનિવત્તયિ;
પત્વાન કેવલં બોધિં, ધમ્મચક્કં પવત્તયિ.

૩. ‘‘યાવ હેટ્ઠા અવીચિતો, ભવગ્ગા ચાપિ ઉદ્ધતો;
એત્થન્તરે એકપરિસા, અહોસિ ધમ્મદેસને.

૪. ‘‘તાય પરિસાય સમ્બુદ્ધો, ધમ્મચક્કં પવત્તયિ;
ગણનાય ન વત્તબ્બો, પઠમાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ **સકગેહમ્હી**તિ અત્તનો ભવનેયેવ, અન્તોપાસાદતલેયેવાતિ અત્થો. **માનસં વિનિવત્તયી**તિ ચિત્તં પરિવત્તેસિ, સકગેહે ઠત્વા સત્તદિવસબ્ભન્તરેયેવ પુથુજ્જનભાવતો ચિત્તં વિનિવત્તેત્વા બુદ્ધત્તં પાપુણીતિ અત્થો. **હેટ્ઠા**તિ હેટ્ઠતો. **ભવગ્ગા**તિ અકનિટ્ઠભવનતો. **તાય પરિસાયા**તિ તસ્સા પરિસાય મજ્ઝે. **ગણનાય ન વત્તબ્બો**તિ ગણનપથમતીતાતિ અત્થો. **પઠમાભિસમયો**તિ પઠમો ધમ્માભિસમયો. **અહૂ**તિ ગણનાય ન વત્તબ્બા પરિસા અહોસીતિ અત્થો. ‘‘પઠમે અભિસમિંસુયેવા’’તિપિ પાઠો, તસ્સ પઠમધમ્મદેસને અભિસમિંસુ યે જના, તે ગણનાય ન વત્તબ્બાતિ અત્થો.

અથાપરેન સમયેન સુદસ્સનનગરદ્વારે ચિત્તપાટલિયા મૂલે યમકપાટિહારિયં કત્વા નવકનકમણિમયભવને તાવતિંસભવને પારિચ્છત્તકમૂલે પણ્ડુકમ્બલસિલાતલે નિસીદિત્વા અભિધમ્મં દેસેસિ. દેસનાપરિયોસાને નવુતિકોટિસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. અયં દુતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૫. ‘‘તતો પરમ્પિ દેસેન્તે, મરૂનઞ્ચ સમાગમે;
નવુતિકોટિસહસ્સાનં, દુતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

અથાપરેન સમયેન સુદસ્સનનગરે જયસેનો નામ રાજકુમારો યોજનપ્પમાણં વિહારં કારેત્વા અસોકસ્સકણ્ણચમ્પકનાગપુન્નાગવકુલસુરભિચૂતપનસાસનસાલકુન્દ- સહકારકરવીરાદિતરુવરનિરન્તરં આરામં રોપેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નિય્યાતેસિ. દાનાનુમોદનં કત્વા યાગં વણ્ણેત્વા ભગવા ધમ્મં દેસેસિ. તદા કોટિસતસહસ્સસત્તનિકાયસ્સ ધમ્માભિસમયો અહોસિ. અયં તતિયાભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૬. ‘‘પુનાપરં રાજપુત્તો, જયસેનો નામ ખત્તિયો;
આરામં રોપયિત્વાન, બુદ્ધે નિય્યાતયી તદા.

૭. ‘‘તસ્સ યાગં પકિત્તેન્તો, ધમ્મં દેસેસિ ચક્ખુમા;
તદા કોટિસહસ્સાનં, તતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

પુન ઉગ્ગતો નામ રાજા સુનન્દનગરે સુનન્દં નામ વિહારં કારેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અદાસિ. તસ્મિં દાને એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બજિતાનં કોટિસતં અરહન્તાનં સન્નિપાતો , તેસં મજ્ઝે સોભિતો ભગવા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ. અયં પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. પુન મેખલાનગરે ધમ્મગણો ધમ્મગણારામં નામ પવરારામં મહાવિહારં કારેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દત્વા સહ સબ્બપરિક્ખારેહિ દાનં અદાસિ. તસ્મિં સમાગમે એહિભિક્ખુભાવેન પબ્બજિતાનં નવુતિયા અરહન્તકોટીનં સન્નિપાતે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ. અયં દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. યદા પન ભગવા દસસતનયનપુરે વસ્સં વસિત્વા પવારણાય સુરવરપરિવુતો ઓતરિ, તદા અસીતિયા અરહન્તકોટીહિ સદ્ધિં ચતુરઙ્ગિકે સન્નિપાતે પવારેસિ. અયં તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૮. ‘‘સન્નિપાતા તયો આસું, સોભિતસ્સ મહેસિનો;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૯. ‘‘ઉગ્ગતો નામ સો રાજા, દાનં દેતિ નરુત્તમે;
તમ્હિ દાને સમાગચ્છું, અરહન્તા સતકોટિયો.

૧૦. ‘‘પુનાપરં પુરગણો, દેતિ દાનં નરુત્તમે;
તદા નવુતિકોટીનં, દુતિયો આસિ સમાગમો.

૧૧. ‘‘દેવલોકે વસિત્વાન, યદા ઓરોહતી જિનો;
તદા અસીતિકોટીનં, તતિયો આસિ સમાગમો’’તિ.

તદા કિર અમ્હાકં બોધિસત્તો રમ્મવતીનગરે ઉભતો સુજાતો ‘સુજાતો’ નામ બ્રાહ્મણો હુત્વા સોભિતસ્સ ભગવતો ધમ્મદેસનં સુત્વા સરણેસુ પતિટ્ઠાય બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ તેમાસં મહાદાનમદાસિ. સોપિ નં ‘‘અનાગતે ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૧૨. ‘‘અહં તેન સમયેન, સુજાતો નામ બ્રાહ્મણો;
તદા સસાવકં બુદ્ધં, અન્નપાનેન તપ્પયિં.

૧૩. ‘‘સોપિ મં બુદ્ધો બ્યાકાસિ, સોભિતો લોકનાયકો;
અપરિમેય્યિતો કપ્પે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૪. ‘‘પધાનં પદહિત્વાન...પે॰... હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.
૧૫. ‘‘તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, હટ્ઠો સંવિગ્ગમાનસો;
તમેવત્થમનુપ્પત્તિયા, ઉગ્ગં ધિતિમકાસહ’’ન્તિ.

તત્થ **તમેવત્થમનુપ્પત્તિયા**તિ તસ્સ બુદ્ધત્તસ્સ અનુપ્પત્તિઅત્થં, તસ્સ પન સોભિતબુદ્ધસ્સ – ‘‘અનાગતે અયં ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ વચનં સુત્વા ‘‘અવિતથવચના હિ બુદ્ધા’’તિ બુદ્ધત્તપ્પત્તિઅત્થન્તિ અત્થો. **ઉગ્ગ**ન્તિ તિબ્બં ઘોરં. **ધિતિ**ન્તિ વીરિયં. **અકાસહ**ન્તિ અકાસિં અહં.

તસ્સ પન **સોભિતસ્સ** ભગવતો સુધમ્મં નામ નગરં અહોસિ, પિતા સુધમ્મો નામ રાજા, માતા સુધમ્મા નામ દેવી, અસમો ચ સુનેત્તો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, અનોમો નામુપટ્ઠાકો, નકુલા ચ સુજાતા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, નાગરુક્ખો બોધિ, અટ્ઠપણ્ણાસહત્થુબ્બેધં સરીરં અહોસિ, નવુતિવસ્સસહસ્સાનિ આયુપ્પમાણં, મખિલા નામસ્સ મહાદેવી, સીહકુમારો નામ અત્રજો, નાટકિત્થીનં સત્તત્તિંસસહસ્સાનિ નવવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. પાસાદેન અભિનિક્ખમિ. જયસેનો નામ રાજા ઉપટ્ઠાકો. સેતારામે કિર વસીતિ. તેન વુત્તં –

૧૬. ‘‘સુધમ્મં નામ નગરં, સુધમ્મો નામ ખત્તિયો;
સુધમ્મા નામ જનિકા, સોભિતસ્સ મહેસિનો.

૨૧. ‘‘અસમો ચ સુનેત્તો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
અનોમો નામુપટ્ઠાકો, સોભિતસ્સ મહેસિનો.

૨૨. ‘‘નકુલા ચ સુજાતા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બુજ્ઝમાનો ચ સો બુદ્ધો, નાગમૂલે અબુજ્ઝથ.

૨૪. ‘‘અટ્ઠપણ્ણાસરતનં , અચ્ચુગ્ગતો મહામુનિ;
ઓભાસેતિ દિસા સબ્બા, સતરંસીવ ઉગ્ગતો.

૨૫. ‘‘તથા સુફુલ્લં પવનં, નાનાગન્ધેહિ ધૂપિતં;
તથેવ તસ્સ પાવચનં, સીલગન્ધેહિ ધૂપિતં.

૨૬. ‘‘યથાપિ સાગરો નામ, દસ્સનેન અતપ્પિયો;
તથેવ તસ્સ પાવચનં, સવનેન અતપ્પિયં.

૨૭. ‘‘નવુતિવસ્સસહસ્સાનિ , આયુ વિજ્જતિ તાવદે;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૨૮. ‘‘ઓવાદં અનુસિટ્ઠિઞ્ચ, દત્વાન સેસકે જને;
હુતાસનોવ તાપેત્વા, નિબ્બુતો સો સસાવકો.

૨૯. ‘‘સો ચ બુદ્ધો અસમસમો, તેપિ સાવકા બલપ્પત્તા;
સબ્બં તમન્તરહિતં, નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા’’તિ.

તત્થ **સતરંસીવા**તિઆદિચ્ચો વિય, સબ્બા દિસા ઓભાસેતીતિ અત્થો. **પવન**ન્તિ મહાવનં. **ધૂપિત**ન્તિ વાસિતં ગન્ધિતં. **અતપ્પિયો**તિ અતિત્તિકરો, અતિત્તિજનનો વા. **તાવદે**તિ તસ્મિં કાલે, તાવતકં કાલન્તિ અત્થો. **તારેસી**તિ તારયી. **ઓવાદ**ન્તિ સકિં વાદો ઓવાદો નામ. **અનુસિટ્ઠિ**ન્તિ પુનપ્પુનં વચનં અનુસિટ્ઠિ નામ. **સેસકે જને**તિ સચ્ચપ્પટિવેધં અપ્પત્તસ્સ સેસજનસ્સ, સામિઅત્થે ભુમ્મવચનં. **હુતાસનોવ તાપેત્વા**તિ અગ્ગિ વિય તપ્પેત્વા. અયમેવ વા પાઠો, ઉપાદાનક્ખયા ભગવા પરિનિબ્બુતોતિ અત્થો. સેસગાથાસુ સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

સોભિતબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો છટ્ઠો બુદ્ધવંસો.

૯. અનોમદસ્સીબુદ્ધવંસવણ્ણના

સોભિતબુદ્ધે પન પરિનિબ્બુતે તસ્સ અપરભાગે એકમસઙ્ખ્યેય્યં બુદ્ધુપ્પાદરહિતં અહોસિ. અતીતે પન તસ્મિં અસઙ્ખ્યેય્યે એકસ્મિં કપ્પે તયો બુદ્ધા નિબ્બત્તિંસુ **અનોમદસ્સી**, **પદુમો**, **નારદો**તિ. તત્થ **અનોમદસ્સી** ભગવા સોળસ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ કપ્પસતસહસ્સઞ્ચ પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા દેવેહિ અભિયાચિતો તતો ચવિત્વા ચન્દવતિયં નામ રાજધાનિયં યસવા નામસ્સ રઞ્ઞો કુલે સમુસ્સિતચારુપયોધરાય યસોધરાય નામ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં અગ્ગહેસિ. અનોમદસ્સિકુમારે કિર યસોધરાય દેવિયા કુચ્છિગતે તસ્સ પુઞ્ઞપ્પભાવેન પભા અસીતિહત્થપ્પમાણં ઠાનં ફરિત્વા અટ્ઠાસિ. ચન્દસૂરિયપ્પભાહિ અનભિભવનીયાવ અહોસિ. સા દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન બોધિસત્તં સુચન્દનુય્યાને વિજાયિ. પાટિહારિયાનિ હેટ્ઠા વુત્તનયાનેવ.

નામગ્ગહણદિવસે પનસ્સ નામં ગણ્હન્તા, યસ્મા જાતિયં આકાસતો સત્ત રતનાનિ પતિંસુ, તસ્મા અનોમાનં રતનાનં ઉપ્પત્તિહેતુભૂતત્તા ''અનોમદસ્સી''તિ નામમકંસુ. સો અનુક્કમેન વુદ્ધિપ્પત્તો દિબ્બેહિ કામગુણેહિ પરિચારિયમાનો દસવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. તસ્સ કિર સિરિ ઉપસિરિ સિરિવડ્ઢોતિ તયો પાસાદા અહેસું. સિરિમાદેવિપ્પમુખાનિ તેવીસતિ ઇત્થિસહસ્સાનિ પચ્ચુપટ્ઠિતાનિ અહેસું. સો સિરિમાય દેવિયા ઉપવાણે નામ પુત્તે જાતે ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા સિવિકાયાનેન મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. તં તિસ્સો જનકોટિયો અનુપબ્બજિંસુ.

તેહિ પરિવુતો મહાપુરિસો દસ માસે પધાનચરિયં ચરિ. તતો વિસાખપુણ્ણમાય અનુપમબ્રાહ્મણગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા અનુપમસેટ્ઠિધીતાય દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા સાલવને દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા અનોમનામાજીવકેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા અજ્જુનરુક્ખબોધિં પદક્ખિણં કત્વા અટ્ઠત્તિંસહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા ચતુરઙ્ગવીરિયં અધિટ્ઠાય પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા સમારં મારબલં વિદ્ધંસેત્વા તીસુ યામેસુ તિસ્સો વિજ્જા ઉપ્પાદેત્વા – ''અનેકજાતિસંસારં...પે॰... તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા''તિ ઉદાનં ઉદાનેસિ. તેન વુત્તં –

૧. ''સોભિતસ્સ અપરેન, સમ્બુદ્ધો દ્વિપદુત્તમો;
અનોમદસ્સી અમિતયસો, તેજસ્સી દુરતિક્કમો.

૨. ''સો છેત્વા બન્ધનં સબ્બં, વિદ્ધંસેત્વા તયો ભવે;
અનિવત્તિગમનં મગ્ગં, દેસેસિ દેવમાનુસે.

૩. ''સાગરોવ અસઙ્ખોભો, પબ્બતોવ દુરાસદો;
આકાસોવ અનન્તો સો, સાલરાજાવ ફુલ્લિતો.

૪. ''દસ્સનેનપિ તં બુદ્ધં, તોસિતા હોન્તિ પાણિનો;
બ્યાહરન્તં ગિરં સુત્વા, અમતં પાપુણન્તિ તે''તિ.

તત્થ **અનોમદસ્સી**તિ અનુપમદસ્સનો, અમિતદસ્સનો વા. **અમિતયસો**તિ અમિતપરિવારો, અમિતકિત્તિ વા. **તેજસ્સી**તિ સીલસમાધિપઞ્ઞાતેજેન સમન્નાગતો. **દુરતિક્કમો**તિ દુપ્પધંસિયો, અઞ્ઞેન દેવેન વા મારેન વા કેનચિ

વા અતિક્કમિતું અસક્કુણેય્યોતિ અત્થો. **સો છેત્વા બન્ધનં સબ્બન્તિ** સબ્બં દસવિધં સંયોજનં છિન્દિત્વા. **વિદ્ધંસેત્વા તયો ભવે**તિ તિભવૂપગં કમ્મં કમ્મક્ખયકરઞાણેન વિદ્ધંસેત્વા, અભાવં કત્વાતિ અત્થો. **અનિવત્તિગમનં મગ્ગન્તિ** નિવત્તિયા પવત્તિયા પટિપક્ખભૂતં નિબ્બાનં અનિવત્તીતિ વુચ્ચતિ, તં અનિવત્તિં ગચ્છતિ અનેનાતિ અનિવત્તિગમનો. તં અનિવત્તિગમનં અટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં દેસેસીતિ અત્થો. ''દસ્સેતી''તિપિ પાઠો, સોયેવત્થો. **દેવમાનુસે**તિ દેવમનુસ્સાનં, સામિઅત્થે ઉપયોગવચનં દટ્ઠબ્બં.

અસઙ્ખોભોતિ ખોભેતું ચાલેતું અસક્કુણેય્યોતિ અક્ખોભિયો. યથા હિ સમુદ્દો ચતુરાસીતિયોજનસહસ્સગમ્ભીરો અનેકયોજનસહસ્સભૂતાવાસો અક્ખોભિયો, એવં અક્ખોભિયોતિ અત્થો. **આકાસોવ અનન્તો**તિ યથા પન આકાસસ્સ અન્તો નત્થિ, અથ ખો અનન્તો અપ્પમેય્યો અપારો, એવં ભગવાપિ બુદ્ધગુણેહિ અનન્તો અપ્પમેય્યો અપારો. **સો**તિ સો ભગવા. **સાલરાજાવ ફુલ્લિતો**તિ સબ્બલક્ખણાનુબ્યઞ્જનસમલઙ્કતસરીરત્તા સુફુલ્લિતસાલરાજા વિય સોભતીતિ અત્થો. **દસ્સનેનપિ તં બુદ્ધન્તિ** તસ્સ બુદ્ધસ્સ દસ્સનેનાપીતિ અત્થો. ઈદિસેસુપિ સામિવચનં પયુજ્જન્તિ સદ્દસત્થવિદૂ. **તોસિતા**તિ પરિતોસિતા પીણિતા. **બ્યાહરન્તન્તિ** બ્યાહરન્તસ્સ, સામિઅત્થે ઉપયોગવચનં. **અમતન્તિ** નિબ્બાનં. **પાપુણન્તી**તિ અધિગચ્છન્તિ. **તે**તિ યે તસ્સ ગિરં ધમ્મદેસનં સુણન્તિ, તે અમતં પાપુણન્તીતિ અત્થો.

ભગવા પન બોધિમૂલે સત્તસત્તાહં વીતિનામેત્વા બ્રહ્મુના આયાચિતો ધમ્મદેસનાય બુદ્ધચક્ખુના લોકં ઓલોકેન્તો અત્તના સહ પબ્બજિતે તિકોટિસઙ્ખે જને ઉપનિસ્સયસમ્પન્ને દિસ્વા – ''કત્થ નુ ખો તે એતરહિ વિહરન્તી''તિ ઉપધારેન્તો સુભવતીનગરે સુદસ્સનુય્યાને વિહરન્તે દિસ્વા આકાસેન ગન્ત્વા સુદસ્સનુય્યાને ઓતરિ. સો તેહિ પરિવુતો સદેવમનુસ્સાય પરિસાય મજ્ઝે ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. તત્થ કોટિસતાનં પઠમાભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૫. ''ધમ્માભિસમયો તસ્સ, ઇદ્ધો ફીતો તદા અહુ;
કોટિસતાનિ અભિસમિંસુ, પઠમે ધમ્મદેસને''તિ.

તત્થ **ફીતો**તિ ફાતિપ્પત્તો બાહુજઞ્ઞવસેન. **કોટિસતાની**તિ કોટીનં સતાનિ કોટિસતાનિ. ''કોટિસતયો''તિપિ પાઠો, તસ્સ સતકોટિયોતિ અત્થો.

અથાપરેન સમયેન ઓસધીનગરદ્વારે અસનરુક્ખમૂલે યમકપાટિહારિયં કત્વા અસુરેહિ દુરભિભવને તાવતિંસભવને પણ્ડુકમ્બલસિલાયં નિસિન્નો તેમાસં અભિધમ્મવસ્સં વસ્સાપયિ. તદા અસીતિદેવતાકોટિયો અભિસમિંસુ. તેન વુત્તં –

૬. ''તતો પરં અભિસમયે, વસ્સન્તે ધમ્મવુટ્ઠિયો;
અસીતિકોટિયોભિસમિંસુ, દુતિયે ધમ્મદેસને''તિ.

તત્થ **વસ્સન્તે**તિ બુદ્ધમહામેઘે વસ્સન્તે. **ધમ્મવુટ્ઠિયો**તિ ધમ્મકથાવસ્સવુટ્ઠિયો.

તતો અપરેન સમયેન મઙ્ગલપઞ્હાનિદ્દેસે અટ્ઠસત્તતિ કોટિયો અભિસમિંસુ. સો તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૭. ‘‘તતો પરમ્પિ વસ્સન્તે, તપ્પયન્તે ચ પાણિનં;
અટ્ઠસત્તતિકોટીનં, તતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ **વસ્સન્તે**તિ ધમ્મકથાસલિલધારં વસ્સન્તે. **તપ્પયન્તે**તિ ધમ્મામતવસ્સેન તપ્પયન્તે, તપ્પનં કરોન્તે ભગવતીતિ અત્થો.

અનોમદસ્સિસ્સપિ ભગવતો તયો સાવકસન્નિપાતા અહેસું. તત્થ સોરેય્યનગરે ઇસિદત્તસ્સ રઞ્ઞો ધમ્મે દેસિયમાને પસીદિત્વા એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બજિતાનં અટ્ઠન્નં અરહન્તસતસહસ્સાનં મજ્ઝે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ. અયં પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. રાધવતીનગરે સુન્દરિન્ધરસ્સ નામ રઞ્ઞો ધમ્મે દેસિયમાને એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બજિતાનં સત્તન્નં અરહન્તસતસહસ્સાનં મજ્ઝે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ. અયં દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. પુન સોરેય્યનગરેયેવ સોરેય્યરઞ્ઞા સહ એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બજિતાનં છન્નં અરહન્તસતસહસ્સાનં મજ્ઝે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ. અયં તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૮. ‘‘સન્નિપાતા તયો આસું, તસ્સાપિ ચ મહેસિનો;
અભિઞ્ઞાબલપ્પત્તાનં, પુપ્ફિતાનં વિમુત્તિયા.

૯. ‘‘અટ્ઠસતસહસ્સાનં, સન્નિપાતો તદા અહુ;
પહીનમદમોહાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૧૦. ‘‘સત્તસતસહસ્સાનં, દુતિયો આસિ સમાગમો;
અનઙ્ગણાનં વિરજાનં, ઉપસન્તાન તાદિનં.

૧૧. ‘‘છન્નં સતસહસ્સાનં, તતિયો આસિ સમાગમો;
અભિઞ્ઞાબલપ્પત્તાનં, નિબ્બુતાનં તપસ્સિન’’ન્તિ.

તત્થ **તસ્સાપિ ચ મહેસિનો**તિ તસ્સ મહેસિનો અનોમદસ્સિસ્સાપિ. ‘‘તસ્સાપિ દ્વિપદુત્તમો’’તિપિ પાઠો, તસ્સપિ દ્વિપદુત્તમસ્સાતિ અત્થો. લક્ખણં સદ્દસત્થતો ગહેતબ્બં. **અભિઞ્ઞાબલપ્પત્તાન**ન્તિ અભિઞ્ઞાનં બલપ્પત્તાનં, ચિણ્ણવસિતાય ખિપ્પનિસન્તિભાવેન અભિઞ્ઞાસુ થિરભાવપ્પત્તાનન્તિ અત્થો. **પુપ્ફિતાન**ન્તિ સબ્બફાલિફુલ્લભાવેન અતિવિય સોભગ્ગપ્પત્તાનં. **વિમુત્તિયા**તિ અરહત્તફલવિમુત્તિયા.

અનઙ્ગણાનન્તિ એત્થ અયં **અઙ્ગણ**-સદ્દો કત્થચિ કિલેસેસુ દિસ્સતિ. યથાહ – ‘‘તત્થ કતમાનિ તીણિ અઙ્ગણાનિ? રાગો અઙ્ગણં દોસો અઙ્ગણં મોહો અઙ્ગણ’’ન્તિ (વિભ॰ ૯૨૪). ‘‘પાપકાનં ખો એતં, આવુસો, અકુસલાનં ઇચ્છાવચરાનં અધિવચનં યદિદં અઙ્ગણ’’ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૬૦). કત્થચિ કિસ્મિઞ્ચિ મલે? યથાહ – ‘‘તસ્સેવ રજસ્સ વા અઙ્ગણસ્સ વા પહાનાય વાયમતી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૮૪). કત્થચિ તથારૂપે ભૂમિભાગે ‘‘ચેતિયઙ્ગણં બોધિયઙ્ગણં રાજઙ્ગણ’’ન્તિ. ઇધ પન કિલેસેસુ દટ્ઠબ્બો. તસ્મા નિક્કિલેસાનન્તિ અત્થો (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૫૭). **વિરજાન**ન્તિ તસ્સેવ વેવચનં. **તપસ્સિન**ન્તિ કિલેસક્ખયકરો અરિયમગ્ગસઙ્ખાતો તપો યેસં અત્થિ તે તપસ્સિનો, તેસં તપસ્સીનં, ખીણાસવાનન્તિ અત્થો.

તદા અમ્હાકં બોધિસત્તો એકો મહેસક્ખો યક્ખસેનાપતિ અહોસિ મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો અનેકકોટિસતસહસ્સાનં યક્ખાનં અધિપતિ. સો ‘‘બુદ્ધો લોકે ઉપ્પન્નો’’તિ સુત્વા આગન્ત્વા પરમરુચિરદસ્સનં સત્તરતનમયં અભિરુચિરરજનિકરમણ્ડલસદિસં મણ્ડપં નિમ્મિનિત્વા તત્થ સત્તાહં મહાદાનં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ અદાસિ. અથ નં ભગવા ભત્તાનુમોદનસમયે ‘‘અનાગતે કપ્પસતસહસ્સાધિકે એકસ્મિં અસઙ્ખ્યેય્યે અતિક્કન્તે ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૧૨. ‘‘અહં તેન સમયેન, યક્ખો આસિં મહિદ્ધિકો;
નેકાનં યક્ખકોટીનં, વસવત્તિમ્હિ ઇસ્સરો.

૧૩. ‘‘તદાપિ તં બુદ્ધવરં, ઉપગન્ત્વા મહેસિનં;
અન્નપાનેન તપ્પેસિં, સસઙ્ઘં લોકનાયકં.

૧૪. ‘‘સોપિ મં તદા બ્યાકાસિ, વિસુદ્ધનયનો મુનિ;
અપરિમેય્યિતો કપ્પે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૫. ‘‘પધાનં પદહિત્વાન…પે॰… હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.
૧૬. ‘‘તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, હટ્ઠો સંવિગ્ગમાનસો;
ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં, દસપારમિપૂરિયા’’તિ.

તત્થ **ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિ**ન્તિ પારમિપૂરણત્થાય ભિય્યોપિ દળ્હતરં પરક્કમમકાસીતિ અત્થો.

તસ્સ પન **અનોમદસ્સિસ્સ** ભગવતો ચન્દવતી નામ નગરં અહોસિ, યસવા નામ રાજા પિતા, યસોધરા નામ માતા, નિસભો ચ અનોમો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, વરુણો નામુપટ્ઠાકો, સુન્દરી ચ સુમના ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, અજ્જુનરુક્ખો બોધિ, સરીરં અટ્ઠપણ્ણાસહત્થુબ્બેધં અહોસિ, વસ્સસતસહસ્સં આયુ, સિરિમા નામ અગ્ગમહેસી, ઉપવાણો નામસ્સ પુત્તો, દસવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. સો સિવિકાયાનેન નિક્ખમિ. સિવિકાયાનેન ગમનં પન સોભિતબુદ્ધવંસવણ્ણનાય પાસાદગમને વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. ધમ્મકો નામ રાજા ઉપટ્ઠાકો. ધમ્મારામે કિર ભગવા વિહાસીતિ. તેન વુત્તં –

૧૭. ‘‘નગરં ચન્દવતી નામ, યસવા નામ ખત્તિયો;
માતા યસોધરા નામ, અનોમદસ્સિસ્સ સત્થુનો.

૨૨. ‘‘નિસભો ચ અનોમો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
વરુણો નામુપટ્ઠાકો, અનોમદસ્સિસ્સ સત્થુનો.

૨૩. ‘‘સુન્દરી ચ સુમના ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, અજ્જુનોતિ પવુચ્ચતિ.

૨૫. ‘‘અટ્ઠપણ્ણાસરતનં, અચ્ચુગ્ગતો મહામુનિ;
પભા નિદ્ધાવતી તસ્સ, સતરંસીવ ઉગ્ગતો.

૨૬. ‘‘વસ્સસતસહસ્સાનિ, આયુ વિજ્જતિ તાવદે;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૨૭. ‘‘સુપુપ્ફિતં પાવચનં, અરહન્તેહિ તાદિહિ;
વીતરાગેહિ વિમલેહિ, સોભિત્થ જિનસાસનં.

૨૮. ‘‘સો ચ સત્થા અમિતયસો, યુગાનિ તાનિ અતુલિયાનિ;
સબ્બં તમન્તરહિતં, નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા’’તિ.

તત્થ **પભા નિદ્ધાવતી**તિ તસ્સ સરીરતો પભા નિક્ખમતિ. સરીરપ્પભા પનસ્સ નિચ્ચકાલં દ્વાદસયોજનપ્પમાણં પદેસં ફરિત્વા તિટ્ઠતિ. **યુગાનિ તાની**તિ અગ્ગસાવકયુગાદીનિ યુગળાનિ. **સબ્બં તમન્તરહિત**ન્તિ વુત્તપ્પકારં સબ્બમ્પિ અનિચ્ચમુખં પવિટ્ઠં વિનટ્ઠન્તિ અત્થો. ‘‘નનુ રિત્તકમેવ સઙ્ખારા’’તિપિ પાઠો, તસ્સ નનુ રિત્તકા તુચ્છકાયેવ સબ્બે સઙ્ખારાતિ અત્થો. **મ**-કારો પદસન્ધિકરો. સેસગાથાસુ સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

ઇમસ્સ પન અનોમદસ્સિસ્સ ભગવતો સન્તિકે સારિપુત્તો ચ મહામોગ્ગલ્લાનો ચાતિ ઇમે દ્વે અગ્ગસાવકા અગ્ગસાવકભાવત્થાય પણિધાનમકંસુ. ઇમેસં પન થેરાનં વત્થુ ચેત્થ કથેતબ્બં. મયા ગન્થવિત્થારભયેન ન ઉદ્ધટન્તિ.

અનોમદસ્સીબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો સત્તમો બુદ્ધવંસો.

૧૦. પદુમબુદ્ધવંસવણ્ણના

અનોમદસ્સિસ્સ પન ભગવતો અપરભાગે વસ્સસતસહસ્સાયુકા મનુસ્સા અનુક્કમેન પરિહાયિત્વા દસવસ્સાયુકા હુત્વા પુન અનુક્કમેન વડ્ઢિત્વા અસઙ્ખ્યેય્યાયુકા હુત્વા પુન પરિહાયમાના વસ્સસતસહસ્સાયુકા અહેસું. તથા **પદુમો** નામ સત્થા લોકે ઉપ્પજ્જિ. સોપિ પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા ચમ્પકનગરે અસમસ્સ નામ રઞ્ઞો કુલે રૂપાદીહિ અસમાય અસમાય નામ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં અગ્ગહેસિ. સો દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન ચમ્પકુય્યાને માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિ. જાતે પન કુમારે આકાસતો સકલજમ્બુદીપે સમુદ્દપરિયન્તે પદુમવસ્સં નિપતિ. તેનસ્સ નામગ્ગહણદિવસે નામં ગણ્હન્તા નેમિત્તકા ચ ઞાતકા ચ ‘‘મહાપદુમકુમારો’’ત્વેવ નામમકંસુ. સો દસવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. નન્દુત્તર-વસુત્તર-યસુત્તરાનામકા તયો પાસાદા અહેસું. ઉત્તરાદેવિપ્પમુખાનિ તેત્તિંસ ઇત્થિસહસ્સાનિ પચ્ચુપટ્ઠિતાનિ અહેસું.

અથ મહાસત્તો ઉત્તરાય નામ મહાદેવિયા રમ્મકુમારે નામ ઉપ્પન્ને ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા આજઞ્ઞરથેન મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિ. તં પબ્બજન્તં એકા પુરિસકોટિ અનુપબ્બજિ. સો તેહિ પરિવુતો અટ્ઠ માસે પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય ધઞ્ઞવતીનગરે સુધઞ્ઞસેટ્ઠિસ્સ ધીતાય ધઞ્ઞવતિયા નામ દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા મહાસાલવને દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા સાયન્હસમયે તિત્થકાજીવકેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા મહાસોણબોધિં ઉપસઙ્કમિત્વા અટ્ઠત્તિંસહત્થવિત્થતં તિણસન્થરકં પઞ્ઞપેત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા ચતુરઙ્ગવીરિયં અધિટ્ઠાય મારબલં વિધમિત્વા તીસુ યામેસુ તિસ્સો વિજ્જા સચ્છિકત્વા – ‘‘અનેકજાતિસંસારં…પે॰… તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા’’તિ (ધ॰ પ॰ ૧૫૩-૧૫૪) ઉદાનં ઉદાનેત્વા સત્તસત્તાહં બોધિસમીપેયેવ વીતિનામેત્વા બ્રહ્મુનો આયાચનં અધિવાસેત્વા ધમ્મદેસનાય ભાજનભૂતે પુગ્ગલે ઉપપરિક્ખન્તો અત્તના સહ પબ્બજિતે કોટિસઙ્ખે ભિક્ખૂ દિસ્વા તઙ્ખણેયેવ અનિલપથેન ગન્ત્વા ધઞ્ઞવતીનગરસમીપે ધનઞ્ચયુય્યાને ઓતરિત્વા તેહિ પરિવુતો તેસં મજ્ઝે ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. તદા કોટિસતાનં અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧. ‘‘અનોમદસ્સિસ્સ અપરેન, સમ્બુદ્ધો દ્વિપદુત્તમો;
પદુમો નામ નામેન, અસમો અપ્પટિપુગ્ગલો.

૨. ‘‘તસ્સાપિ અસમં સીલં, સમાધિપિ અનન્તકો;
અસઙ્ખ્યેય્યં ઞાણવરં, વિમુત્તિપિ અનૂપમા.

૩. ‘‘તસ્સાપિ અતુલતેજસ્સ, ધમ્મચક્કપ્પવત્તને;
અભિસમયા તયો આસું, મહાતમપવાહના’’તિ.

તત્થ **અસમં સીલ**ન્તિ અઞ્ઞેસં સીલેન અસદિસં, ઉત્તમં સેટ્ઠન્તિ અત્થો. **સમાધિપિ અનન્તકો**તિ સમાધિપિ અપ્પમેય્યો, તસ્સ અનન્તભાવો લોકવિવરણયમકપાટિહારિયાદીસુ દટ્ઠબ્બો. **ઞાણવર**ન્તિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં, અસાધારણઞાણાનિ વા. **વિમુત્તિપી**તિ અરહત્તફલવિમુત્તિપિ ભગવતો. **અનૂપમા**તિ ઉપમાવિરહિતા. **અતુલતેજસ્સા**તિ અતુલઞાણતેજસ્સ. ‘‘અતુલઞાણતેજા’’તિપિ પાઠો. તસ્સ ‘‘તયો અભિસમયા’’તિ ઇમિના ઉત્તરપદેન સમ્બન્ધો દટ્ઠબ્બો. **મહાતમપવાહના**તિ મહામોહવિનાસકા, મોહન્ધકારવિદ્ધંસકાતિ અત્થો.

અથાપરેન સમયેન પદુમો ભગવા અત્તનો કનિટ્ઠભાતરં સાલકુમારઞ્ચ ઉપસાલકુમારઞ્ચ ઞાતિસમાગમે સપરિવારે પબ્બાજેત્વા તેસં ધમ્મં દેસેન્તો નવુતિ કોટિયો ધમ્મામતં પાયેસિ. યદા પન રમ્મત્થેરસ્સ ધમ્મં દેસેસિ, તદા અસીતિકોટીનં તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૪. ‘‘પઠમાભિસમયે બુદ્ધો, કોટિસતમબોધયિ;
દુતિયાભિસમયે ધીરો, નવુતિકોટિમબોધયિ.

૫. ‘‘યદા ચ પદુમો બુદ્ધો, ઓવદી સકમત્રજં;
તદા અસીતિકોટીનં, તતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

યદા પન સુભાવિતત્તો નામ રાજા પદુમસ્સ બુદ્ધસ્સ બુદ્ધપદુમવદનસ્સ સન્તિકે કોટિસતસહસ્સપરિવારો એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બજિતો, તસ્મિં સન્નિપાતે ભગવા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો પન પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ.

અથાપરેન સમયેન મહાપદુમો મુનિવસભો ઉસભસમગતી ઉસભવતીનગરં ઉપનિસ્સાય વસ્સં ઉપગઞ્છિ. નગરવાસિનો મનુસ્સા ભગવન્તં દસ્સનકામા ઉપસઙ્કમિંસુ. તેસં ભગવા ધમ્મં દેસેસિ. તત્થ ચ બહવો મનુસ્સા પસન્નચિત્તા પબ્બજિંસુ. તતો દસબલો તેહિ ચ અઞ્ઞેહિ ચ તીહિ ભિક્ખુસતસહસ્સેહિ સદ્ધિં વિસુદ્ધિપવારણં પવારેસિ. સો દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. યે પન તત્થ ન પબ્બજિંસુ, તે કથિનાનિસંસં સુત્વા પાટિપદે પઞ્ચસુ માસેસુ પઞ્ચાનિસંસદાયકં કથિનચીવરમદંસુ. તતો તં ભિક્ખૂ ધમ્મસેનાપતિં અગ્ગસાવકં વિસાલમતિં સાલત્થેરં કથિનત્થારત્થં યાચિત્વા કથિનચીવરં તસ્સાદંસુ. થેરસ્સ કથિનચીવરે કયિરમાને ભિક્ખૂ સિબ્બને સહાયકા અહેસું. પદુમો પન સમ્માસમ્બુદ્ધો સૂચિચ્છિદ્દે સુત્તાનિ આવુનિત્વા અદાસિ. નિટ્ઠિતે પન ચીવરે ભગવા તીહિ ભિક્ખુસતસહસ્સેહિ ચારિકં પક્કામિ.

અથાપરેન સમયેન સીહવિક્કન્તગામી પુરિસસીહો વિય બુદ્ધસીહો ગોસિઙ્ગસાલવનસદિસે પરમસુરભિકુસુમફલભારવિનમિતસાખાવિટપે વિમલકમલકુવલયસમલઙ્કતે સિસિરમધુરવારિવાહેન પરિપૂરિતે રુરુ-ચમર-સીહ-બ્યગ્ઘ-અજ-હય-ગવય-મહિંસાદિ વિવિધમિગગણવિચરિતે સુરભિકુસુમગન્ધાવબદ્ધહદયાહિ ભમરમધુકરયુવતીહિ અનુભૂતપ્પચારાહિ સમન્તતો ગુમ્બગુમ્બાયમાને ફલરસપમુદિતહદયાહિ કાકલિસદિસમધુરવિરુતાહિ કોકિલવધૂહિ ઉપગીયમાને પરમરમણીયે વિવિત્તે વિજને યોગાનુકૂલે પવને વસ્સાવાસમુપગઞ્છિ. તસ્મિં વિહરન્તં સપરિવારકં દસબલં તથાગતં ધમ્મરાજં બુદ્ધસિરિયા વિરોચમાનં દિસ્વા મનુસ્સા તસ્સ ધમ્મં સુત્વા પસીદિત્વા એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બજિંસુ. તદા દ્વીહિ ભિક્ખુસતસહસ્સેહિ પરિવુતો પવારેસિ. સો તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૬. ‘‘સન્નિપાતા તયો આસું, પદુમસ્સ મહેસિનો;
કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમો આસિ સમાગમો.

૭. ‘‘કથિનત્થારસમયે, ઉપ્પન્ને કથિનચીવરે;
ધમ્મસેનાપતિત્થાય, ભિક્ખૂ સિબ્બિંસુ ચીવરં.

૮. ‘‘તદા તે વિમલા ભિક્ખૂ, છળભિઞ્ઞા મહિદ્ધિકા;

તીણિ સતસહસ્સાનિ, સમિંસુ અપરાજિતા.

૯. ‘‘પુનાપરં સો નરાસભો, પવને વાસં ઉપાગમિ;
તદા સમાગમો આસિ, દ્વિન્નં સતસહસ્સિન’’ન્તિ.

તત્થ **કથિનત્થારસમયેતિ** કથિનચીવરત્થરણસમયે. **ધમ્મસેનાપતિત્થાયાતિ** ધમ્મસેનાપતિસાલત્થેરત્થં. **અપરાજિતાતિ** ન પરાજિતા, વિભત્તિલોપો દટ્ઠબ્બો. **સોતિ** સો મહાપદુમો. **પવનેતિ** મહાવને. **વાસન્તિ** વસ્સાવાસં. **ઉપાગમીતિ** ઉપાગતો. **દ્વિન્નં સતસહસ્સિનન્તિ** દ્વિન્નં સતસહસ્સાનં. ‘‘તદા આસિ સમાગમો’’તિપિ પાઠો યદિ અત્થિ સુન્દરો ભવેય્ય.

તદા તથાગતે તસ્મિં વનસણ્ડે વસન્તે અમ્હાકં બોધિસત્તો સીહો હુત્વા સત્તાહં નિરોધસમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા નિસિન્નં દિસ્વા પસન્નચિત્તો હુત્વા પદક્ખિણં કત્વા સઞ્જાતપીતિસોમનસ્સો તિક્ખત્તું સીહનાદં નદિત્વા સત્તાહં બુદ્ધારમ્મણં પીતિં અવિજહિત્વા પીતિસુખેનેવ ગોચરાય અપક્કમિત્વા જીવિતપરિચ્ચાગં કત્વા પયિરુપાસમાનો અટ્ઠાસિ. અથ સત્થા તસ્સ સત્તાહસ્સ અચ્ચયેન નિરોધસમાપત્તિતો વુટ્ઠાય નરસીહો સીહં ઓલોકેત્વા – ‘‘ભિક્ખુસઙ્ઘેપિસ્સ ચિત્તપ્પસાદો હોતૂતિ સઙ્ઘો આગચ્છતૂ’’તિ ચિન્તેસિ. અનેકકોટિભિક્ખૂ તાવદેવ આગચ્છિંસુ. સીહો સઙ્ઘેપિ ચિત્તં પસાદેસિ. અથ સત્થા તસ્સ ચિત્તં ઓલોકેત્વા – ‘‘અનાગતે ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૧૦. ‘‘અહં તેન સમયેન, સીહો આસિં મિગાધિભૂ;
પવિવેકમનુબ્રૂહન્તં, પવને અદ્દસં જિનં.

૧૧. ‘‘વન્દિત્વા સિરસા પાદે, કત્વાન તં પદક્ખિણં;
તિક્ખત્તું અભિનાદિત્વા, સત્તાહં જિનમુપટ્ઠહં.

૧૨. ‘‘સત્તાહં વરસમાપત્તિયા, વુટ્ઠહિત્વા તથાગતો;
મનસા ચિન્તયિત્વાન, કોટિભિક્ખૂ સમાનયિ.

૧૩. ‘‘તદાપિ સો મહાવીરો, તેસં મજ્ઝે વિયાકરિ;
અપરિમેય્યિતો કપ્પે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૪. ‘‘પધાનં પદહિત્વાન…પે॰… હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.

૧૫. ‘‘તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, ભિય્યો ચિત્તં પસાદયિં;
ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં, દસપારમિપૂરિયા’’તિ.

તત્થ **પવિવેકમનુબ્રૂહન્તન્તિ** નિરોધસમાપત્તિં સમાપન્નન્તિ અત્થો. **પદક્ખિણન્તિ** તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા. **અભિનાદિત્વાતિ** તિક્ખત્તું સીહનાદં નદિત્વા. **ઉપટ્ઠહન્તિ** ઉપટ્ઠહિં. અયમેવ વા પાઠો. **વરસમાપત્તિયાતિ** નિરોધસમાપત્તિતો વુટ્ઠહિત્વા. **મનસા ચિન્તયિત્વાનાતિ** ‘‘સબ્બેપિ ભિક્ખૂ ઇધ આગચ્છન્તૂ’’તિ મનસાવ ચિન્તેત્વા. **સમાનયીતિ** સમાહરિ.

તસ્સ પન **પદુમસ્સ ભગવતો** ચમ્પકં નામ નગરં અહોસિ. અસમો નામ રાજા પિતા અહોસિ, માતાપિ તસ્સ અસમા નામ, સાલો ચ ઉપસાલો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, વરુણો નામુપટ્ઠાકો, રાધા ચ સુરાધા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, મહાસોણરુક્ખો બોધિ, અટ્ઠપણ્ણાસહત્થુબ્બેધં સરીરં, આયુ વસ્સસતસહસ્સં અહોસિ, રૂપાદીહિ ગુણેહિ અનુત્તરા ઉત્તરા નામસ્સ અગ્ગમહેસી, રમ્મકુમારો નામસ્સ અતિરમ્મો તનયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧૯. ''ચમ્પકં નામ નગરં, અસમો નામ ખત્તિયો;
અસમા નામ જનિકા, પદુમસ્સ મહેસિનો.

૨૧. ''સાલો ચ ઉપસાલો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
વરુણો નામુપટ્ઠાકો, પદુમસ્સ મહેસિનો.

૨૨. ''રાધા ચેવ સુરાધા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, મહાસોણોતિ વુચ્ચતિ.

૨૪. ''અટ્ઠપણ્ણાસરતનં, અચ્ચુગ્ગતો મહામુનિ;
પભા નિદ્ધાવતી તસ્સ, અસમા સબ્બતો દિસા.

૨૫. ''ચન્દપ્પભા સૂરિયપ્પભા, રતનગ્ગિમણિપ્પભા;
સબ્બાપિ તા હતા હોન્તિ, પત્વા જિનપભુત્તમં.

૨૬. ''વસ્સસતસહસ્સાનિ , આયુ વિજ્જતિ તાવદે;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૨૭. ''પરિપક્કમાનસે સત્તે, બોધયિત્વા અસેસતો;
સેસકે અનુસાસિત્વા, નિબ્બુતો સો સસાવકો.

૨૮. ''ઉરગોવ તચં જિણ્ણં, વદ્ધપત્તંવ પાદપો;
જહિત્વા સબ્બસઙ્ખારે, નિબ્બુતો સો યથા સિખી''તિ.

તત્થ **રતનગ્ગિમણિપ્પભા**તિ રતનપ્પભા ચ અગ્ગિપ્પભા ચ મણિપ્પભા ચ. **હતા**તિ અભિભૂતા. **જિનપભુત્તમ**ન્તિ જિનસ્સ સરીરપ્પભં ઉત્તમં પત્વા હતાતિ અત્થો. **પરિપક્કમાનસે**તિ પરિપક્કિન્દ્રિયે વેનેય્યસત્તે. **વદ્ધપત્ત**ન્તિ પુરાણપત્તં. **પાદપો વા**તિ પાદપો વિય. **સબ્બસઙ્ખારે**તિ સબ્બેપિ અજ્ઝત્તિકબાહિરે સઙ્ખારે. ''હિત્વા સબ્બસઙ્ખાર''ન્તિપિ પાઠો, સોયેવત્થો. **યથા સિખી**તિ અગ્ગિ વિય નિરુપાદાનો નિબ્બુતિં સુગતો ગતોતિ. સેસમેત્થ ગાથાસુ હેટ્ઠા વુત્તનયત્તા ઉત્તાનમેવાતિ.

પદુમબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો અટ્ઠમો બુદ્ધવંસો.

૧૧. નારદબુદ્ધવંસવણ્ણના

પદુમબુદ્ધે પન પરિનિબ્બુતે તસ્સ સાસને ચ અન્તરહિતે વસ્સસતસહસ્સાયુકા મનુસ્સા અનુક્કમેન પરિહાયમાના દસવસ્સાયુકા અહેસું. પુન વડ્ઢિત્વા અસઙ્ખ્યેય્યાયુકા હુત્વા પરિહાયમાના નવુતિવસ્સસહસ્સાયુકા અહેસું. તદા દસબલધરો તેવિજ્જો ચતુવેસારજ્જવિસારદો વિમુત્તિસારદો **નારદો** નામ નરસત્તુત્તમો સત્થા લોકે ઉદપાદિ. સો ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ કપ્પસતસહસ્સઞ્ચ પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતભવને નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા ધઞ્ઞવતી નામ નગરે સકવીરિયવિજિતવાસુદેવસ્સ સુદેવસ્સ નામ રઞ્ઞો કુલે અગ્ગમહેસિયા નિરૂપમાય અનોમાય નામ દેવિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં અગ્ગહેસિ. સો દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન ધનઞ્ચયુય્યાને માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિ. નામગ્ગહણદિવસે પન નામકરણે કયિરમાને સકલજમ્બુદીપે મનુસ્સાનં ઉપભોગક્ખમાનિ અનુરૂપાનિ આભરણાનિ આકાસતો કપ્પરુક્ખાદીહિ પતિંસુ. તેનસ્સ નરાનં અરહાનિ આભરણાનિ અદાસીતિ ‘‘નારદો’’તિ નામં અકંસુ.

સો નવવસ્સસહસ્સાનિ અગારમજ્ઝે વસિ. વિજિતો વિજિતાવી વિજિતાભિરામોતિ તિણ્ણં ઉતૂનં અનુચ્છવિકા તયો પાસાદા અહેસું. તસ્સ નારદકુમારસ્સ કુલસીલાચારરૂપસમ્પન્નં મનોનુકૂલં વિજિતસેનં નામ અતિવિય ધઞ્ઞં ખત્તિયકઞ્ઞં અગ્ગમહેસિં અકંસુ. તં આદિં કત્વા વીસતિસહસ્સાધિકં ઇત્થીનં સતસહસ્સં અહોસિ. તસ્સા વિજિતસેનાય દેવિયા સબ્બલોકાનન્દકરે નન્દુત્તરકુમારે નામ જાતે સો ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા ચતુરઙ્ગિનિયા મહતિયા સેનાય પરિવુતો નાનાવિરાગતનુવરવસનનિવસનો આમુક્કમુત્તાહારમણિકુણ્ડલો વરકેયૂરમકુટકટકધરો પરમસુરભિગન્ધકુસુમસમલઙ્કતો પદસાવ ઉય્યાનં ગન્ત્વા સબ્બાભરણાનિ ઓમુઞ્ચિત્વા ભણ્ડાગારિકસ્સ હત્થે દત્વા સયમેવ વિમલનીલકુવલયદલસદિસેનાતિનિસિતેનાસિના પરમરુચિરરતનવિચિત્તં સકેસમકુટં છિન્દિત્વા ગગનતલે ખિપિ. તં સક્કો દેવરાજા સુવણ્ણચઙ્કોટકેન પટિગ્ગહેત્વા તાવતિંસભવનં નેત્વા તિયોજનુબ્બેધં સિનેરુમુદ્ધનિ સત્તરતનમયં ચેતિયં અકાસિ.

મહાપુરિસો પન દેવદત્તાનિ કાસાયાનિ વત્થાનિ પરિદહિત્વા તત્થેવ ઉય્યાને પબ્બજિ. પુરિસસતસહસ્સા ચ તં અનુપબ્બજિંસુ. સો સત્તાહં તત્થેવ પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય વિજિતસેનાય અગ્ગમહેસિયા દિન્નં પાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા તત્થેવ ઉય્યાને દિવાવિહારં કત્વા સુદસ્સનુય્યાનપાલેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા મહાસોણબોધિં પદક્ખિણં કત્વા અટ્ઠપણ્ણાસહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા નિસીદિત્વા મારબલં વિધમિત્વા તીસુ યામેસુ તિસ્સો વિજ્જા ઉપ્પાદેત્વા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિજ્ઝિત્વા – ‘‘અનેકજાતિસંસારં…પે॰… તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા’’તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વા સત્તસત્તાહાનિ વીતિનામેત્વા બ્રહ્મુનો યાચિતો પટિઞ્ઞં દત્વા ધનઞ્ચયુય્યાને અત્તના સહ પબ્બજિતેહિ સતસહસ્સભિક્ખૂહિ પરિવુતો તત્થ ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. તદા કોટિસતસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧. ‘‘પદુમસ્સ અપરેન, સમ્બુદ્ધો દ્વિપદુત્તમો;
નારદો નામ નામેન, અસમો અપ્પટિપુગ્ગલો.

૨. ‘‘સો બુદ્ધો ચક્કવત્તિસ્સ, જેટ્ઠો દયિતઓરસો;
આમુક્કમાલાભરણો, ઉય્યાનં ઉપસઙ્કમિ.

૩. ‘‘તત્થાસિ રુક્ખો યસવિપુલો, અભિરૂપો બ્રહ્મા સુચિ;
તમજ્ઝપ્પત્વા ઉપનિસીદિ, મહાસોણસ્સ હેટ્ઠતો.

૪. ‘‘તત્થ ઞાણવરુપ્પજ્જિ, અનન્તં વજિરૂપમં;
તેન વિચિનિ સઙ્ખારે, ઉક્કુજ્જમવકુજ્જકં.

૫. ‘‘તત્થ સબ્બકિલેસાનિ, અસેસમભિવાહયિ;
પાપુણી કેવલં બોધિં, બુદ્ધઞાણે ચ ચુદ્દસ.

૬. ‘‘પાપુણિત્વાન સમ્બોધિં, ધમ્મચક્કં પવત્તયિ;
કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ **ચક્કવત્તિસ્સા**તિ ચક્કવત્તિરઞ્ઞો. **જેટ્ઠો**તિ પુબ્બજો. **દયિતઓરસો**તિ દયિતો પિયો ઓરસો પુત્તો, દયિતો ઓરસિ ગહેત્વા લાલિતો પુત્તો દયિતઓરસો નામ. **આમુક્કમાલાભરણો**તિ આમુક્કમુત્તાહારકેયૂરકટકમકુટકુણ્ડલમાલો. **ઉય્યાન**ન્તિ બહિનગરે ધનઞ્ચયુય્યાનં નામારામં અગમાસિ.

તત્થાસિ રુક્ખોતિ તસ્મિં ઉય્યાને એકો કિર રુક્ખો રત્તસોણો નામ અહોસિ. સો કિર નવુતિહત્થુબ્બેધો સમવટ્ટક્ખન્ધો સમ્પન્નવિવિધવિટપસાખો નીલબહલવિપુલપલાસો સન્દચ્છાયો દેવતાધિવુટ્ઠત્તા વિગતવિવિધવિહગગણસઞ્ચારો ધરણીતલતિલકભૂતો તરુરજ્જં વિય કુરુમાનો પરમરમણીયદસ્સનો રત્તકુસુમસમલઙ્કતસબ્બસાખો દેવમનુસ્સનયનરસાયનભૂતો અહોસિ. **યસવિપુલો**તિ વિપુલયસો, સબ્બલોકવિખ્યાતો અત્તનો સમ્પત્તિયા સબ્બત્થ પાકટો વિસ્સુતોતિ અત્થો. કેચિ ‘‘તત્થાસિ રુક્ખો વિપુલો’’તિ પઠન્તિ. **બ્રહા**તિ મહન્તો, દેવાનં પારિચ્છત્તકસદિસોતિ અત્થો. **તમજ્ઝપ્પત્વા**તિ તં સોણરુક્ખં પત્વા અધિપત્વા ઉપગમ્માતિ અત્થો. **હેટ્ઠતો**તિ તસ્સ રુક્ખસ્સ હેટ્ઠા.

ઞાણવરુપ્પજ્જીતિ ઞાણવરં ઉદપાદિ. **અનન્ત**ન્તિ અપ્પમેય્યં અપ્પમાણં. **વજિરૂપમ**ન્તિ વજિરસદિસં તિખિણં, અનિચ્ચાનુપસ્સનાદિકસ્સ વિપસ્સનાઞાણસ્સેતં અધિવચનં. **તેન વિચિનિ સઙ્ખારે**તિ તેન વિપસ્સનાઞાણેન રૂપાદિકે સઙ્ખારે વિચિનિ. **ઉક્કુજ્જમવકુજ્જક**ન્તિ સઙ્ખારાનં ઉદયઞ્ચ વયઞ્ચ વિચિનીતિ અત્થો. તસ્મા પચ્ચયાકારં સમ્મસિત્વા આનાપાનચતુત્થજ્ઝાનતો વુટ્ઠાય પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ અભિનિવિસિત્વા ઉદયબ્બયવસેન સમપઞ્ઞાસ લક્ખણાનિ દિસ્વા યાવ ગોત્રભુઞાણં વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરિયમગ્ગાનુક્કમેન સકલે બુદ્ધગુણે પટિલભીતિ અત્થો.

તત્થાતિ સોણરુક્ખે. **સબ્બકિલેસાની**તિ સબ્બેપિ કિલેસે, લિઙ્ગવિપરિયાસં કત્વા વુત્તં. કેચિ ‘‘તત્થ સબ્બકિલેસેહી’’તિ પઠન્તિ. **અસેસ**ન્તિ નિરવસેસં. **અભિવાહયી**તિ મગ્ગોઘિના ચ કિલેસોઘિના ચ સબ્બે કિલેસે અભિવાહયિ, વિનાસમુપનેસીતિ અત્થો. **બોધી**તિ અરહત્તમગ્ગઞાણં. **બુદ્ધઞાણે ચ ચુદ્દસા**તિ બુદ્ધઞાણાનિ ચુદ્દસ. તાનિ કતમાનીતિ? મગ્ગફલઞાણાનિ અટ્ઠ, છ અસાધારણઞાણાનીતિ એવમિમાનિ ચુદ્દસ બુદ્ધઞાણાનિ નામ, **ચ**-સદ્દો સમ્પિણ્ડનત્થો, તેન અપરાનિપિ ચતસ્સો પટિસમ્ભિદાઞાણાનિ ચતુવેસારજ્જઞાણાનિ ચતુયોનિપરિચ્છેદકઞાણાનિ પઞ્ચગતિપરિચ્છેદકઞાણાનિ દસબલઞાણાનિ સકલે ચ બુદ્ધગુણે પાપુણીતિ અત્થો.

એવં બુદ્ધત્તં પત્વા બ્રહ્માયાચનં અધિવાસેત્વા ધનઞ્ઝયુય્યાને અત્તના સહ પબ્બજિતે સતસહસ્સભિક્ખૂ સમ્મુખે કત્વા ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. તદા કોટિસતસહસ્સસ્સ પઠમાભિસમયો અહોસિ. તદા કિર મહાદોણનગરે દોણો નામ નાગરાજા ગઙ્ગાતીરે પટિવસતિ મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો મહાજનેન સક્કતો ગરુકતો માનિતો પૂજિતો. સો યસ્મિં વિસયે જનપદવાસિનો મનુસ્સા તસ્સ બલિકમ્મં ન કરોન્તિ, તેસં વિસયં અવસ્સેન વા અતિવસ્સેન વા સક્ખરવસ્સેન વા વિનાસેતિ.

અથ તીરદસ્સનો નારદો સત્થા દોણસ્સ નાગરાજસ્સ વિનયને બહૂનં પાણીનં ઉપનિસ્સયં દિસ્વા મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન પરિવારિતો તસ્સ નાગરાજસ્સ નિવાસટ્ઠાનમગમાસિ. તતો તં મનુસ્સા દિસ્વા એવમાહંસુ – ''ભગવા, એત્થ ઘોરવિસો ઉગ્ગતેજો મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો નાગરાજા પટિવસતિ, સો તં મા વિહેઠેસ્સતિ ન ગન્તબ્બ''ન્તિ. ભગવા પન તેસં વચનં અસુણન્તો વિય અગમાસિ. ગન્ત્વા ચ તત્થસ્સ નાગરાજસ્સ સક્કારત્થાય કતે પરમસુરભિગન્ધે પુપ્ફસન્થરે નિસીદિ. મહાજનો કિર ''નારદસ્સ ચ મુનિરાજસ્સ દોણસ્સ ચ નાગરાજસ્સ દ્વિન્નમ્પિ યુદ્ધં પસ્સિસ્સામા''તિ સન્નિપતિ.

અથ અહિનાગો મુનિનાગં તથા નિસિન્નં દિસ્વા મક્ખં અસહમાનો સન્દિસ્સમાનકાયો હુત્વા પધૂપાયિ. દસબલોપિ પધૂપાયિ. પુન નાગરાજા પજ્જલિ . મુનિરાજાપિ પજ્જલિ. અથ સો નાગરાજા દસબલસ્સ સરીરતો નિક્ખન્તાહિ ધૂમજાલાહિ અતિવિય કિલન્તસરીરો દુક્ખં અસહમાનો ''વિસવેગેન નં મારેસ્સામી''તિ વિસં વિસ્સજ્જેસિ. વિસસ્સ વેગેન સકલોપિ જમ્બુદીપો વિનસ્સેય્ય. તં પન વિસં દસબલસ્સ સરીરે એકલોમમ્પિ કમ્પેતું નાસક્ખિ. અથ સો નાગરાજા – ''કા નુ ખો સમણસ્સ પવત્તી''તિ ઓલોકેન્તો સરદસમયે સૂરિયં વિય ચન્દં વિય ચ પરિપુણ્ણં છબ્બણ્ણાહિ બુદ્ધરસ્મીહિ વિરોચમાનં વિપ્પસન્નવદનસોભં ભગવન્તં દિસ્વા – ''અહો! મહિદ્ધિકો વતાયં સમણો, મયા પન અત્તનો બલં અજાનન્તેન અપરદ્ધ''ન્તિ ચિન્તેત્વા તાણં ગવેસી ભગવન્તંયેવ સરણમુપગચ્છિ. અથ નારદો મુનિરાજા તં નાગરાજં વિનેત્વા તત્થ સન્નિપતિતસ્સ મહાજનસ્સ ચિત્તપ્પસાદનત્થં યમકપાટિહારિયં અકાસિ. તદા પાણીનં નવુતિકોટિસહસ્સાનિ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ. સો દુતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૭. ''મહાદોણં નાગરાજં, વિનયન્તો મહામુનિ;
પાટિહેરં તદાકાસિ, દસ્સયન્તો સદેવકે.

૮. ''તદા દેવમનુસ્સાનં, તમ્હિ ધમ્મપ્પકાસને;
નવુતિકોટિસહસ્સાનિ, તરિંસુ સબ્બસંસય''ન્તિ.

તત્થ **પાટિહેરં તદાકાસી**તિ અકાસિ યમકપાટિહારિયન્તિ અત્થો. અયમેવ વા પાઠો. ''તદા દેવમનુસ્સા વા''તિપિ પાઠો. તત્થ **દેવમનુસ્સાન**ન્તિ સામિઅત્થે પચ્ચત્તં. તસ્મા દેવાનં મનુસ્સાનઞ્ચ નવુતિકોટિસહસ્સાનીતિ અત્થો. **તરિંસૂ**તિ અતિક્કમિંસુ.

યદા પન અત્તનો પુત્તં નન્દુત્તરકુમારં ઓવદિ, તદા અસીતિયા કોટિસહસ્સાનં તતિયાભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૯. ''યમ્હિ કાલે મહાવીરો, ઓવદી સકમત્રજં;

અસીતિકોટિસહસ્સાનં, તતિયાભિસમયો અહૂ''તિ.

યદા પન થુલ્લકોટ્ઠિતનગરે ભદ્દસાલો ચ વિજિતમિત્તો ચ દ્વે બ્રાહ્મણસહાયકા અમતરહદં ગવેસમાના પરિસતિ નિસિન્નં અતિવિસારદં નારદસમ્માસમ્બુદ્ધં અદ્દસંસુ. તે ભગવતો કાયે દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણાનિ દિસ્વા – ''અયં લોકે વિવટચ્છદો સમ્માસમ્બુદ્ધો''તિ નિટ્ઠં ગન્ત્વા ભગવતિ સઞ્જાતસદ્ધા સપરિવારા ભગવતો સન્તિકે પબ્બજિંસુ. તેસુ પબ્બજિત્વા અરહત્તં પત્તેસુ ભગવા ભિક્ખૂનં કોટિસતસહસ્સમજ્ઝે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧૦. ''સન્નિપાતા તયો આસું, નારદસ્સ મહેસિનો;
કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમો આસિ સમાગમો''તિ.

યસ્મિં સમયે નારદો સમ્માસમ્બુદ્ધો ઞાતિસમાગમે અત્તનો પણિધાનતો પટ્ઠાય બુદ્ધવંસં કથેસિ, તદા નવુતિકોટિભિક્ખુસહસ્સાનં દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧૧. ''યદા બુદ્ધો બુદ્ધગુણં, સનિદાનં પકાસયિ;
નવુતિકોટિસહસ્સાનિ, સમિંસુ વિમલા તદા''તિ.

તત્થ **વિમલા**તિ વિગતમલા, ખીણાસવાતિ અત્થો.

યદા પન મહાદોણનાગરાજસ્સ વિનયને પસન્નો વેરોચનો નામ નાગરાજા ગઙ્ગાય નદિયા તિગાવુતપ્પમાણં સત્તરતનમયં મણ્ડપં નિમ્મિનિત્વા સપરિવારં ભગવન્તં તત્થ નિસીદાપેત્વા સપરિવારો સજનપદે અત્તનો દાનગ્ગદસ્સનત્થાય નિમન્તેત્વા નાગનાટકાનિ ચ તાળાવચરે વિવિધવેસાલઙ્કારધરે સન્નિપાતેત્વા મહાસક્કારેન ભગવતો સપરિવારસ્સ મહાદાનં અદાસિ. ભોજનાવસાને ભગવા મહાગઙ્ગં ઓતારેન્તો વિય અનુમોદનમકાસિ. તદા ભત્તાનુમોદને ધમ્મં સુત્વા પસન્નાનં એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બજિતાનં અસીતિભિક્ખુસતસહસ્સાનં મજ્ઝે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧૨. ''યદા વેરોચનો નાગો, દાનં દદાતિ સત્થુનો;
તદા સમિંસુ જિનપુત્તા, અસીતિસતસહસ્સિયો''તિ.

તત્થ **અસીતિસતસહસ્સિયો**તિ સતસહસ્સાનં અસીતિયો.

તદા અમ્હાકં બોધિસત્તો ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા હિમવન્તપસ્સે અસ્સમં માપેત્વા પઞ્ચસુ અભિઞ્ઞાસુ અટ્ઠસુ સમાપત્તીસુ ચ ચિણ્ણવસી હુત્વા પટિવસતિ. અથ તસ્મિં અનુકમ્પાય નારદો ભગવા અસીતિયા અરહન્તકોટીહિ દસહિ ચ અનાગામિફલટ્ઠેહિ ઉપાસકસહસ્સેહિ પરિવુતો તં અસ્સમપદં અગમાસિ. તાપસો ભગવન્તં દિસ્વાવ પમુદિતહદયો સપરિવારસ્સ ભગવતો નિવાસત્થાય અસ્સમં માપેત્વા સકલરત્તિં સત્થુગુણં કિત્તેત્વા ભગવતો ધમ્મકથં સુત્વા પુનદિવસે ઉત્તરકુરું ગન્ત્વા તતો આહારં આહરિત્વા સપરિવારસ્સ બુદ્ધસ્સ મહાદાનં અદાસિ. એવં સત્તાહં મહાદાનં દત્વા હિમવન્તતો અનગ્ઘં લોહિતચન્દનં આહરિત્વા તેન લોહિતચન્દનેન ભગવન્તં પૂજેસિ. તદા નં દસબલો અમરનરપરિવુતો ધમ્મકથં કથેત્વા – ''અનાગતે ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

१३. ''અહં તેન સમયેન, જટિલો ઉગ્ગતાપનો;
અન્તલિક્ખચરો આસિં, પઞ્ચાભિઞ્ઞાસુ પારગૂ.

१४. ''તદાપાહં અસમસમં, સસઙ્ઘં સપરિજ્જનં;
અન્નપાનેન તપ્પેત્વા, ચન્દનેનાભિપૂજયિં.

१५. ''સોપિ મં તદા બ્યાકાસિ, નારદો લોકનાયકો;
અપરિમેય્યિતો કપ્પે, બુદ્ધો લોકે ભવિસ્સતિ.

१६. ''પધાનં પદહિત્વાન...પે॰... હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.
१७. ''તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, ભિય્યો હાસેત્વ માનસં;
અધિટ્ઠહિં વતં ઉગ્ગં, દસપારમિપૂરિયા''તિ.

તત્થ **તદાપાહ**ન્તિ તદાપિ અહં. **અસમસમ**ન્તિ અસમા નામ અતીતા બુદ્ધા, તેહિ અસમેહિ સમં તુલ્યં અસમસમં. અથ વા અસમા વિસમા, સમા અવિસમા સાધવો, તેસુ અસમસમેસુ સમો ''અસમસમસમો''તિ વત્તબ્બે એકસ્સ સમસદ્દસ્સ લોપં કત્વા વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં, અસમાવિસમસમન્તિ અત્થો. **સપરિજ્જન**ન્તિ સઉપાસકજનં. ''સોપિ મં તદા નરમરૂનં, મજ્ઝે બ્યાકાસિ ચક્ખુમા''તિપિ પાઠો , સો ઉત્તાનત્થોવ. **ભિય્યો હાસેત્વ માનસ**ન્તિ ઉત્તરિમ્પિ હાસેત્વા તોસેત્વા હદયં. **અધિટ્ઠહિં વતં ઉગ્ગ**ન્તિ ઉગ્ગં વતં અધિટ્ઠાસિં. ''ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં, દસપારમિપૂરિયા''તિપિ પાઠો.

તસ્સ પન ભગવતો નારદસ્સ ધઞ્ઞવતી નામ નગરં અહોસિ, સુદેવો નામ ખત્તિયો પિતા, અનોમા નામ માતા, ભદ્દસાલો ચ જિતમિત્તો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, વાસેટ્ઠો નામ ઉપટ્ઠાકો, ઉત્તરા ચ ફગ્ગુની ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, મહાસોણરુક્ખો બોધિ, સરીરં અટ્ઠાસીતિહત્થુબ્બેધં અહોસિ. તસ્સ સરીરપ્પભા નિચ્ચં યોજનં ફરતિ, નવુતિવસ્સસહસ્સાનિ આયુ, તસ્સ પન વિજિતસેના નામ અગ્ગમહેસી, નન્દુત્તરકુમારો નામસ્સ પુત્તો અહોસિ, વિજિતો વિજિતાવી વિજિતાભિરામોતિ તયો પાસાદા અહેસું. સો નવવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. સો પદસાવ મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમીતિ. તેન વુત્તં –

१८. ''નગરં ધઞ્ઞવતી નામ, સુદેવો નામ ખત્તિયો;
અનોમા નામ જનિકા, નારદસ્સ મહેસિનો.

२३. ''ભદ્દસાલો જિતમિત્તો, અહેસું અગ્ગસાવકા;
વાસેટ્ઠો નામુપટ્ઠાકો, નારદસ્સ મહેસિનો.

२४. ''ઉત્તરા ફગ્ગુની ચેવ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, મહાસોણોતિ વુચ્ચતિ.

२६. ''અટ્ઠાસીતિરતનાનિ, અચ્ચુગ્ગતો મહામુનિ;
કઞ્ચનગ્ઘિયસઙ્કાસો, દસસહસ્સી વિરોચતિ.

૨૭. ‘‘તસ્સ બ્યામપ્પભા કાયા, નિદ્ધાવતિ દિસોદિસં;
નિરન્તરં દિવારત્તિં, યોજનં ફરતે સદા.

૨૮. ‘‘ન કેચિ તેન સમયેન, સમન્તા યોજને જના;
ઉક્કાપદીપે ઉજ્જાલેન્તિ, બુદ્ધરંસીહિ ઓત્થટા.

૨૯. ‘‘નવુતિવસ્સસહસ્સાનિ, આયુ વિજ્જતિ તાવદે;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૩૦. ‘‘યથા ઉળૂહિ ગગનં, વિચિત્તં ઉપસોભતિ;
તથેવ સાસનં તસ્સ, અરહન્તેહિ સોભતિ.

૩૧. ‘‘સંસારસોતં તરણાય, સેસકે પટિપન્નકે;
ધમ્મસેતું દળ્હં કત્વા, નિબ્બુતો સો નરાસભો.

૩૨. ‘‘સોપિ બુદ્ધો અસમસમો, તેપિ ખીણાસવા અતુલતેજા;
સબ્બં તમન્તરહિતં, નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા’’તિ.

તત્થ **કઞ્ચનગ્ઘિયસઙ્કાસો**તિ વિવિધરતનવિચિત્તકઞ્ચનમયગ્ઘિકસદિસરૂપસોભો. **દસસહસ્સી વિરોચતી**તિ તસ્સ પભાય દસસહસ્સીપિ લોકધાતુ વિરોચતિ, વિરાજતીતિ અત્થો. તમેવત્થં પકાસેન્તો ભગવા ‘‘**તસ્સ બ્યામપ્પભા કાયા, નિદ્ધાવતિ દિસોદિસ**’’ન્તિ આહ. તત્થ **બ્યામપ્પભા કાયા**તિ બ્યામપ્પભા વિયાતિ બ્યામપ્પભા, અમ્હાકં ભગવતો બ્યામપ્પભા વિયાતિ અત્થો.

ન કેચીતિ એત્થ **ન**-કારો પટિસેધત્થો, તસ્સ ઉજ્જાલેન્તિ-સદ્દેન સમ્બન્ધો દટ્ઠબ્બો. **ઉક્કા**તિ દણ્ડદીપિકા. ઉક્કા વા પદીપે વા કેચિપિ જના **ન ઉજ્જાલેન્તિ** ન પજ્જાલેન્તિ. કસ્માતિ ચે? બુદ્ધસરીરપ્પભાય ઓભાસિતત્તા. **બુદ્ધરંસીહી**તિ બુદ્ધરસ્મીહિ. **ઓત્થટા**તિ અધિગતા.

ઉળૂહીતિ તારાહિ, યથા તારાહિ ગગનતલં વિચિત્તં સોભતિ, તથેવ તસ્સ સાસનં અરહન્તેહિ વિચિત્તં ઉપસોભતીતિ અત્થો. **સંસારસોતં તરણાયા**તિ સંસારસાગરસ્સ તરણત્થં. **સેસકે પટિપન્નકે**તિ અરહન્તે ઠપેત્વા કલ્યાણપુથુજ્જનેહિ સદ્ધિં સેસે સેક્ખપુગ્ગલેતિ અત્થો. **ધમ્મસેતુન્તિ** મગ્ગસેતું, સેસપુગ્ગલે સંસારતો તારેતું ધમ્મસેતું ઠપેત્વા કતસબ્બકિચ્ચો હુત્વા પરિનિબ્બાયીતિ અત્થો. સેસં હેટ્ઠા વુત્તત્તા સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

નારદબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો નવમો બુદ્ધવંસો.

૧૨. પદુમુત્તરબુદ્ધવંસવણ્ણના

નારદબુદ્ધસ્સ સાસનં નવુતિવસ્સસહસ્સાનિ પવત્તિત્વા અન્તરધાયિ. સો ચ કપ્પો વિનસ્સિત્થ. તતો પરં કપ્પાનં અસઙ્ખ્યેય્યં બુદ્ધા લોકે ન ઉપ્પજ્જિંસુ. બુદ્ધસુઞ્ઞો વિગતબુદ્ધાલોકો અહોસિ. તતો કપ્પેસુ ચ અસઙ્ખ્યેય્યેસુ વીતિવત્તેસુ ઇતો કપ્પસતસહસ્સમત્થકે એકસ્મિં કપ્પે એકો વિજિતમારો ઓહિતભારો મેરુસારો અસંસારો સત્તસારો સબ્બલોકુત્તરો **પદુમુત્તરો** નામ બુદ્ધો લોકે ઉદપાદિ. સોપિ પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા હંસવતીનગરે સબ્બજનાનન્દકરસ્સાનન્દસ્સ નામ રઞ્ઞો અગ્ગમહેસિયા ઉદિતોદિતકુલે જાતાય સુજાતાય દેવિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં અગ્ગહેસિ. સા દેવતાહિ કતારક્ખા દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન હંસવતુય્યાને પદુમુત્તરકુમારં વિજાયિ. પટિસન્ધિયઞ્ચસ્સ જાતિયઞ્ચ હેટ્ઠા વુત્તપ્પકારાનિ પાટિહારિયાનિ અહેસું.

તસ્સ કિર જાતિયં પદુમવસ્સં વસ્સિ. તેનસ્સ નામગ્ગહણદિવસે ઞાતકા ‘‘પદુમુત્તરકુમારો’’ત્વેવ નામં અકંસુ. સો દસવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. નરવાહન-યસવાહન-વસવત્તિનામકા તિણ્ણં ઉતૂનં અનુચ્છવિકા તયો ચસ્સ પાસાદા અહેસું. વસુદત્તાદેવિપ્પમુખાનં ઇત્થીનં સતસહસ્સાનિ વીસતિસહસ્સાનિ ચ પચ્ચુપટ્ઠિતાનિ અહેસું. સો વસુદત્તાય દેવિયા પુત્તે સબ્બગુણાનુત્તરે ઉત્તરકુમારે નામ ઉપ્પન્ને ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા – ‘‘મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિસ્સામી’’તિ ચિન્તેસિ. તસ્સ ચિન્તિતમત્તેવ વસવત્તિનામકો પાસાદો કુમ્ભકારચક્કં વિય આકાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા દેવવિમાનમિવ પુણ્ણચન્દો વિય ચ ગગનતલેન ગન્ત્વા બોધિરુક્ખં મજ્ઝેકરોન્તો સોભિતબુદ્ધવંસવણ્ણનાય આગતપાસાદો વિય ભૂમિયં ઓતરિ.

મહાપુરિસો કિર તતો પાસાદતો ઓતરિત્વા અરહત્તદ્ધજભૂતાનિ કાસાયાનિ વત્થાનિ દેવદત્તિયાનિ પારુપિત્વા તત્થેવ પબ્બજિ. પાસાદો પનાગન્ત્વા સકટ્ઠાનેયેવ અટ્ઠાસિ. મહાસત્તેન સહગતાય પરિસાય ઠપેત્વા ઇત્થિયો સબ્બે પબ્બજિંસુ. મહાપુરિસો તેહિ સહ સત્તાહં પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય ઉજ્જેનિનિગમે રુચાનન્દસેટ્ઠિધીતાય દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા સાલવને દિવાવિહારં કત્વા સાયન્હસમયે સુમિત્તાજીવકેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા સલલબોધિં ઉપગન્ત્વા તં પદક્ખિણં કત્વા અટ્ઠત્તિંસહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા ચતુરઙ્ગવીરિયં અધિટ્ઠાય સમારં મારબલં વિધમિત્વા પઠમે યામે પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરિત્વા દુતિયે યામે દિબ્બચક્ખું વિસોધેત્વા તતિયે યામે પચ્ચયાકારં સમ્મસિત્વા આનાપાનચતુત્થજ્ઝાનતો વુટ્ઠાય પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ અભિનિવિસિત્વા ઉદયબ્બયવસેન સમપઞ્ઞાસ લક્ખણાનિ દિસ્વા યાવ ગોત્રભુઞાણં વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરિયમગ્ગેન સકલબુદ્ધગુણે પટિવિજ્ઝિત્વા સબ્બબુદ્ધાચિણ્ણં ‘‘અનેકજાતિસંસારં…પે॰… તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા’’તિ ઉદાનં ઉદાનેસિ. તદા કિર દસસહસ્સચક્કવાળબ્ભન્તરં સકલમ્પિ અલઙ્કરોન્તં વિય પદુમવસ્સં વસ્સિ. તેન વુત્તં –

૧. ‘‘નારદસ્સ અપરેન, સમ્બુદ્ધો દ્વિપદુત્તમો;
પદુમુત્તરો નામ જિનો, અક્ખોભો સાગરૂપમો.

૨. ‘‘મણ્ડકપ્પો વા સો આસિ, યમ્હિ બુદ્ધો અજાયથ;
ઉસ્સન્નકુસલા જનતા, તમ્હિ કપ્પે અજાયથા’’તિ.

તત્થ **સાગરૂપમો**તિ સાગરસદિસગમ્ભીરભાવો. **મણ્ડકપ્પો વા સો આસી**તિ એત્થ યસ્મિં કપ્પે દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા ઉપ્પજ્જન્તિ, અયં મણ્ડકપ્પો નામ. દુવિધો હિ કપ્પો સુઞ્ઞકપ્પો અસુઞ્ઞકપ્પો ચાતિ. તત્થ સુઞ્ઞકપ્પે બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધચક્કવત્તિનો ન ઉપ્પજ્જન્તિ. તસ્મા ગુણવન્તપુગ્ગલસુઞ્ઞત્તા "**સુઞ્ઞકપ્પો**"તિ વુચ્ચતિ.

અસુઞ્ઞકપ્પો પઞ્ચવિધો – સારકપ્પો મણ્ડકપ્પો વરકપ્પો સારમણ્ડકપ્પો ભદ્દકપ્પોતિ. તત્થ ગુણસારરહિતે કપ્પે ગુણસારુપ્પાદકસ્સ ગુણસારજનનસ્સ એકસ્સ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ પાતુભાવેન "**સારકપ્પો**"તિ વુચ્ચતિ. યસ્મિં પન કપ્પે દ્વે લોકનાયકા ઉપ્પજ્જન્તિ, સો "**મણ્ડકપ્પો**"તિ વુચ્ચતિ. યસ્મિં કપ્પે તયો બુદ્ધા ઉપ્પજ્જન્તિ, તેસુ પઠમો દુતિયં બ્યાકરોતિ, દુતિયો તતિયન્તિ, તત્થ મનુસ્સા પમુદિતહદયા અત્તના પત્થિતપણિધાનવસેન વરયન્તિ. તસ્મા "**વરકપ્પો**"તિ વુચ્ચતિ. યત્થ પન કપ્પે ચત્તારો બુદ્ધા ઉપ્પજ્જન્તિ, સો પુરિમકપ્પતો વિસિટ્ઠતરત્તા સારતરત્તા "**સારમણ્ડકપ્પો**"તિ વુચ્ચતિ. યસ્મિં કપ્પે પઞ્ચ બુદ્ધા ઉપ્પજ્જન્તિ, સો ''ભદ્દકપ્પો''તિ વુચ્ચતિ. સો પન અતિદુલ્લભો. તસ્મિં પન કપ્પે યેભુય્યેન સત્તા કલ્યાણસુખબહુલા હોન્તિ. યેભુય્યેન તિહેતુકા કિલેસક્ખયં કરોન્તિ, દુહેતુકા સુગતિગામિનો હોન્તિ, અહેતુકા હેતું પટિલભન્તિ. તસ્મા સો કપ્પો ''ભદ્દકપ્પો''તિ વુચ્ચતિ. તેન વુત્તં – ''અસુઞ્ઞકપ્પો પઞ્ચવિધો''તિઆદિ. વુત્તઞ્હેતં પોરાણેહિ –

''એકો બુદ્ધો સારકપ્પે, મણ્ડકપ્પે જિના દુવે;
વરકપ્પે તયો બુદ્ધા, સારમણ્ડે ચતુરો બુદ્ધા;
પઞ્ચ બુદ્ધા ભદ્દકપ્પે, તતો નત્થાધિકા જિના''તિ.

યસ્મિં પન કપ્પે પદુમુત્તરદસબલો ઉપ્પજ્જિ, સો સારકપ્પોપિ સમાનો ગુણસમ્પત્તિયા મણ્ડકપ્પસદિસત્તા "**મણ્ડકપ્પો**"તિ વુત્તો. ઓપમ્મત્થે **વા**-સદ્દો દટ્ઠબ્બો. **ઉસ્સન્નકુસલા**તિ ઉપચિતપુઞ્ઞા. **જનતા**તિ જનસમૂહો.

પદુમુત્તરો પન પરિસુત્તરો ભગવા સત્તાહં બોધિપલ્લઙ્કે વીતિનામેત્વા – ''પથવિયં પાદં નિક્ખિપિસ્સામી''તિ દક્ખિણં પાદં અભિનીહરિ. અથ પથવિં ભિન્દિત્વા વિમલકોમલકેસરકણ્ણિકાનિ જલજામલાવિકલવિપુલપલાસાનિ થલજાનિ જલજાનિ ઉટ્ઠહિંસુ. તેસં કિર ધુરપત્તાનિ નવુતિહત્થાનિ કેસરાનિ તિંસહત્થાનિ કણ્ણિકા દ્વાદસહત્થા એકેકસ્સ નવઘટપ્પમાણા રેણવો અહેસું. સત્થા પન ઉબ્બેધતો અટ્ઠપણ્ણાસહત્થો અહોસિ. તસ્સ ઉભિન્નં બાહાનમન્તરં અટ્ઠારસહત્થં નલાટં પઞ્ચહત્થં હત્થપાદા એકાદસહત્થા અહેસું. તસ્સ એકાદસહત્થેન પાદેન દ્વાદસહત્થાય કણ્ણિકાય અક્કન્તમત્તાય નવઘટપ્પમાણા રેણવો ઉટ્ઠહિત્વા અટ્ઠપણ્ણાસહત્થં સરીરપ્પદેસં ઉગ્ગન્ત્વા મનોસિલાચુણ્ણવિચુણ્ણિતં વિય કત્વા પચ્ચોત્થરન્તિ. તદુપાદાય સત્થા પદુમુત્તરોત્વેવ લોકે પઞ્ઞાયિત્થાતિ **સંયુત્તભાણકા** વદન્તિ.

અથ સબ્બલોકુત્તરો પદુમુત્તરો ભગવા બ્રહ્માયાચનં સમ્પટિચ્છિત્વા ધમ્મદેસનાય ભાજનભૂતે સત્તે ઓલોકેન્તો મિથિલનગરે દેવલં સુજાતઞ્ચાતિ દ્વે રાજપુત્તે ઉપનિસ્સયસમ્પન્ને દિસ્વા તઙ્ખણઞ્ઞેવ અનિલપથેન ગન્ત્વા મિથિલુય્યાને ઓતરિત્વા ઉય્યાનપાલેન દ્વેપિ રાજકુમારે પક્કોસાપેસિ. તેપિ ચ ''અમ્હાકં પિતુચ્છાપુત્તો પદુમુત્તરકુમારો પબ્બજિત્વા સમ્માસમ્બોધિં પાપુણિત્વા અમ્હાકં નગરં સમ્પત્તો, હન્દ નં મયં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમિસ્સામા''તિ સપરિવારા પદુમુત્તરં ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા પરિવારેત્વા નિસીદિંસુ. તદા દસબલો તેહિ પરિવુતો તારાગણપરિવુતો પુણ્ણચન્દો વિય વિરોચમાનો તત્થ ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ, તદા કોટિસતસહસ્સાનં પઠમો ધમ્માભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૩. ‘‘પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો, પઠમે ધમ્મદેસને;
કોટિસતસહસ્સાનં, ધમ્માભિસમયો અહૂ’’તિ.

અથાપરેન સમયેન સરદતાપસસમાગમે મહાજનં નિરયસન્તાપેન સન્તાપેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો સત્તતિંસસતસહસ્સસઙ્ખે સત્તકાયે ધમ્મામતં પાયેસિ, સો દુતિયો ધમ્માભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૪. ‘‘તતો પરમ્પિ વસ્સન્તે, તપ્પયન્તે ચ પાણિનો;
સત્તત્તિંસસતસહસ્સાનં, દુતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

યદા પન આનન્દમહારાજા વીસતિયા પુરિસસહસ્સેહિ વીસતિયા અમચ્ચેહિ ચ સદ્ધિં પદુમુત્તરસ્સ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સન્તિકે મિથિલનગરે પાતુરહોસિ. પદુમુત્તરો ચ ભગવા તે સબ્બે એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બાજેત્વા તેહિ પરિવુતો ગન્ત્વા પિતુસઙ્ગહં કુરુમાનો હંસવતિયા રાજધાનિયા વસતિ. તત્થ સો અમ્હાકં ભગવા વિય કપિલપુરે ગગનતલે રતનચઙ્કમે ચઙ્કમન્તો બુદ્ધવંસં કથેસિ, તદા પઞ્ઞાસસતસહસ્સાનં તતિયો ધમ્માભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૫. ‘‘યમ્હિ કાલે મહાવીરો, આનન્દં ઉપસઙ્કમિ;
પિતુસન્તિકં ઉપગન્ત્વા, આહની અમતદુન્દુભિં.

૬. ‘‘આહતે અમતભેરિમ્હિ, વસ્સન્તે ધમ્મવુટ્ઠિયા;
પઞ્ઞાસસતસહસ્સાનં, તતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ **આનન્દં ઉપસઙ્કમી**તિ પિતરં આનન્દરાજાનં સન્ધાય વુત્તં. **આહની**તિ અભિહનિ. **આહતે**તિ આહતાય. **અમતભેરિમ્હી**તિ અમતભેરિયા, લિઙ્ગવિપલ્લાસો દટ્ઠબ્બો. ‘‘આસેવિતે’’તિપિ પાઠો, તસ્સ આસેવિતાયાતિ અત્થો. **વસ્સન્તે ધમ્મવુટ્ઠિયા**તિ ધમ્મવસ્સં વસ્સન્તેતિ અત્થો. ઇદાનિ અભિસમયકરણૂપાયં દસ્સેન્તો –

૭. ‘‘ઓવાદકો વિઞ્ઞાપકો, તારકો સબ્બપાણિનં;
દેસનાકુસલો બુદ્ધો, તારેસિ જનતં બહુ’’ન્તિ. – આહ;

તત્થ **ઓવાદકો**તિ સરણસીલધુતઙ્ગસમાદાનગુણાનિસંસવણ્ણનાય ઓવદતીતિ ઓવાદકો. **વિઞ્ઞાપકો**તિ ચતુસચ્ચં વિઞ્ઞાપેતીતિ વિઞ્ઞાપકો, બોધકો. **તારકો**તિ ચતુરોઘતારકો.

યદા પન સત્થા મિથિલનગરે મિથિલુય્યાને કોટિસતસહસ્સભિક્ખુગણમજ્ઝે માઘપુણ્ણમાય પુણ્ણચન્દસદિસવદનો પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૮. ‘‘સન્નિપાતા તયો આસું, પદુમુત્તરસ્સ સત્થુનો;
કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમો આસિ સમાગમો’’તિ.

યદા પન ભગવા વેભારપબ્બતકૂટે વસ્સાવાસં વસિત્વા પબ્બતસન્દસ્સનત્થં આગતસ્સ મહાજનસ્સ ધમ્મં દેસેત્વા નવુતિકોટિસહસ્સાનિ એહિભિક્ખુભાવેન પબ્બાજેત્વા તેહિ પરિવુતો પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો દુતિયો

સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૯. ‘‘યદા બુદ્ધો અસમસમો, વસિ વેભારપબ્બતે;
નવુતિકોટિસહસ્સાનં, દુતિયો આસિ સમાગમો’’તિ.

પુન ભગવતિ ગુણવતિ તિલોકનાથે મહાજનસ્સ બન્ધનમોક્ખં કુરુમાને જનપદચારિકં ચરમાને અસીતિકોટિસહસ્સાનં ભિક્ખૂનં સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧૦. ‘‘પુન ચારિકં પક્કન્તે, ગામનિગમરટ્ઠતો;
અસીતિકોટિસહસ્સાનં, તતિયો આસિ સમાગમો’’તિ.

તત્થ **ગામનિગમરટ્ઠતો**તિ ગામનિગમરટ્ઠેહિ. અયમેવ વા પાઠો, તસ્સ ગામનિગમરટ્ઠેહિ નિક્ખમિત્વા પબ્બજિતાનન્તિ અત્થો.

તદા અમ્હાકં બોધિસત્તો અનેકધનકોટિકો જટિલો નામ મહારટ્ઠિકો હુત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ સચીવરં વરદાનમદાસિ. સોપિ તં ભત્તાનુમોદનાવસાને ‘‘અનાગતે કપ્પસતસહસ્સમત્થકે ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૧૧. ‘‘અહં તેન સમયેન, જટિલો નામ રટ્ઠિકો;
સમ્બુદ્ધપ્પમુખં સઙ્ઘં, સભત્તં દુસ્સમદાસહં.

૧૨. ‘‘સોપિ મં બુદ્ધો બ્યાકાસિ, સઙ્ઘમજ્ઝે નિસીદિય;
સતસહસ્સે ઇતો કપ્પે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૩. ‘‘પધાનં પદહિત્વાન…પે॰… હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.

૧૪. ‘‘તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠહિં;
અકાસિં ઉગ્ગદળ્હં ધિતિં, દસપારમિપૂરિયા’’તિ.

તત્થ **સમ્બુદ્ધપ્પમુખં સઙ્ઘ**ન્તિ બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ, સામિઅત્થે ઉપયોગવચનં. **સભત્તં દુસ્સમદાસહ**ન્તિ સચીવરં ભત્તં અદાસિં અહન્તિ અત્થો. **ઉગ્ગદળહ**ન્તિ અતિદળ્હં. **ધિતિ**ન્તિ વીરિયં અકાસિન્તિ અત્થો.

પદુમુત્તરસ્સ પન ભગવતો કાલે તિત્થિયા નામ નાહેસું. સબ્બે દેવમનુસ્સા બુદ્ધમેવ સરણમગમંસુ. તેન વુત્તં –

૧૫. ‘‘બ્યાહતા તિત્થિયા સબ્બે, વિમના દુમ્મના તદા;
ન તેસં કેચિ પરિચરન્તિ, રટ્ઠતો નિચ્છુભન્તિ તે.

૧૬. ‘‘સબ્બે તત્થ સમાગન્ત્વા, ઉપગચ્છું બુદ્ધસન્તિકે;
તુવં નાથો મહાવીર, સરણં હોહિ ચક્ખુમ.

१७. ‘‘અનુકમ્પકો કારુણિકો, હિતેસી સબ્બપાણિનં;
સમ્પત્તે તિત્થિયે સબ્બે, પઞ્ચસીલે પતિટ્ઠહિ.

१८. ‘‘એવં નિરાકુલં આસિ, સુઞ્ઞકં તિત્થિયેહિ તં;
વિચિત્તં અરહન્તેહિ, વસીભૂતેહિ તાદિહી’’તિ.

તત્થ **બ્યાહતા**તિ વિહતમાનદપ્પા. **તિત્થિયા**તિ એત્થ તિત્થં વેદિતબ્બં, તિત્થકરો વેદિતબ્બો, તિત્થિયા વેદિતબ્બા. તત્થ સસ્સતાદિદિટ્ઠિવસેન તરન્તિ એત્થાતિ **તિત્થં**, લદ્ધિ. તસ્સા લદ્ધિયા ઉપ્પાદકો **તિત્થકરો**, તિત્થે ભવા **તિત્થિયા**તિ. પદુમુત્તરસ્સ કિર ભગવતો કાલે તિત્થિયા નાહેસું. યે પન સન્તિ, તેપિ ઈદિસા અહેસુન્તિ દસ્સનત્થં ‘‘બ્યાહતા તિત્થિયા’’તિઆદિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **વિમના**તિ વિરૂપમાનસા. **દુમ્મના**તિ તસ્સેવ વેવચનં. **ન તેસં કેચિ પરિચરન્તી**તિ તેસં અઞ્ઞતિત્થિયાનં કેચિપિ પુરિસા પરિકમ્મં ન કરોન્તિ, ન ભિક્ખં દેન્તિ, ન સક્કરોન્તિ, ન ગરું કરોન્તિ, ન માનેન્તિ, ન પૂજેન્તિ, ન આસના વુટ્ઠહન્તિ, ન અઞ્જલિકમ્મં કરોન્તીતિ અત્થો. **રટ્ઠતો**તિ સકલરટ્ઠતોપિ. **નિચ્છુભન્તી**તિ નીહરન્તિ, ઉસ્સાદેન્તિ તેસં નિવાસં ન દેન્તીતિ અત્થો. **તે**તિ તિત્થિયા.

ઉપગઞ્છું બુદ્ધસન્તિકેતિ એવં તેહિ રટ્ઠવાસીહિ મનુસ્સેહિ ઉસ્સાદિયમાના સબ્બેપિ અઞ્ઞતિત્થિયા સમાગન્ત્વા પદુમુત્તરદસબલમેવ સરણમગમંસુ. ‘‘ત્વં અમ્હાકં સત્થા નાથો ગતિ પરાયનં સરણ’’ન્તિ એવં વત્વા સરણમગમંસૂતિ અત્થો. અનુકમ્પતીતિ **અનુકમ્પકો**. કરુણાય ચરતીતિ **કારુણિકો**. **સમ્પત્તે**તિ સમાગતે સરણમુપગતે તિત્થિયે. **પઞ્ચસીલે પતિટ્ઠહી**તિ પઞ્ચસુ સીલેસુ પતિટ્ઠાપેસીતિ અત્થો. **નિરાકુલ**ન્તિ અનાકુલં, અઞ્ઞેહિ લદ્ધિકેહિ અસમ્મિસ્સન્તિ અત્થો. **સુઞ્ઞક**ન્તિ સુઞ્ઞં રિત્તં તેહિ તિત્થિયેહિ. **ત**ન્તિ તં ભગવતો સાસનન્તિ વચનસેસો દટ્ઠબ્બો. **વિચિત્ત**ન્તિ વિચિત્તવિચિત્તં. **વસીભૂતેહી**તિ વસીભાવપ્પત્તેહિ.

તસ્સ પન પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો હંસવતી નામ નગરં અહોસિ. પિતા પનસ્સ આનન્દો નામ ખત્તિયો, માતા સુજાતા નામ દેવી, દેવલો ચ સુજાતો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, સુમનો નામુપટ્ઠાકો, અમિતા ચ અસમા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, સલલરુક્ખો બોધિ, સરીરં અટ્ઠપણ્ણાસહત્થુબ્બેધં અહોસિ, સરીરપ્પભા ચસ્સ સમન્તા દ્વાદસ યોજનાનિ ગણ્હિ, વસ્સસતસહસ્સં આયુ અહોસિ, વસુદત્તા નામ અગ્ગમહેસી, ઉત્તરો નામ પુત્તો અહોસિ. પદુમુત્તરો પન ભગવા પરમાભિરામે નન્દારામે કિર પરિનિબ્બુતો. ધાતુયો પનસ્સ ન વિકિરિંસુ. સકલજમ્બુદીપવાસિનો મનુસ્સા સમાગમ્મ દ્વાદસયોજનુબ્બેધં સત્તરતનમયં ચેતિયમકંસુ. તેન વુત્તં –

१९. ‘‘નગરં હંસવતી નામ, આનન્દો નામ ખત્તિયો;
સુજાતા નામ જનિકા, પદુમુત્તરસ્સ સત્થુનો.

२४. ‘‘દેવલો ચ સુજાતો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
સુમનો નામુપટ્ઠાકો, પદુમુત્તરસ્સ મહેસિનો.

२५. ‘‘અમિતા ચ અસમા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, સલલોતિ પવુચ્ચતિ.

२७. ‘‘અટ્ઠપણ્ણાસરતનં, અચ્ચુગ્ગતો મહામુનિ;

કઞ્ચનગ્ઘિયસઙ્કાસો, દ્વત્તિંસવરલક્ખણો.

૨૮. ‘‘કુટ્ટા કવાટા ભિત્તી ચ, રુક્ખા નગસિલુચ્ચયા;
ન તસ્સાવરણં અત્થિ, સમન્તા દ્વાદસયોજને.

૨૯. ‘‘વસ્સસતસહસ્સાનિ, આયુ વિજ્જતિ તાવદે;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૩૦. ‘‘સન્તારેત્વા બહુજનં, છિન્દિત્વા સબ્બસંસયં;
જલિત્વા અગ્ગિક્ખન્ધોવ, નિબ્બુતો સો સસાવકો’’તિ.

તત્થ **નગસિલુચ્ચયા**તિ નગસઙ્ખાતા સિલુચ્ચયા. **આવરણ**ન્તિ પટિચ્છાદનં તિરોકરણં. **દ્વાદસયોજને**તિ સમન્તતો દ્વાદસયોજને ઠાને ભગવતો સરીરપ્પભા ફરિત્વા રત્તિન્દિવં તિટ્ઠતીતિ અત્થો. સેસગાથાસુ સબ્બત્થ પાકટમેવાતિ.

ઇતો પટ્ઠાય પારમિપૂરણાદિપુનપ્પુનાગતમત્થં સઙ્ખિપિત્વા વિસેસત્થમેવ વત્વા ગમિસ્સામ. યદિ પન વુત્તમેવ પુનપ્પુનં વક્ખામ, કદા અન્તં ગમિસ્સતિ અયં સંવણ્ણનાતિ.

પદુમુત્તરબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો દસમો બુદ્ધવંસો.

૧૩. સુમેધબુદ્ધવંસવણ્ણના

પદુમુત્તરે પન સમ્માસમ્બુદ્ધે પરિનિબ્બુતે સાસનેપિસ્સ અન્તરહિતે સત્તતિકપ્પસહસ્સાનિ બુદ્ધા નુપ્પજ્જિંસુ, બુદ્ધસુઞ્ઞાનિ અહેસું. ઇતો પટ્ઠાય તિંસકપ્પસહસ્સાનં મત્થકે એકસ્મિં કપ્પે **સુમેધો સુજાતો** ચાતિ દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા નિબ્બત્તિંસુ. તત્થ અધિગતમેધો **સુમેધો** નામ બોધિસત્તો પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા સુદસ્સનનગરે સુદત્તસ્સ નામ રઞ્ઞો અગ્ગમહેસિયા સુદત્તાય નામ દેવિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગહેત્વા દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન સુદસ્સનુય્યાને તરુણદિવસકરો વિય સલિલધરવિવરગતો માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિ. સો નવવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. તસ્સ કિર સુચન્દન-કઞ્ચન-સિરિવડ્ઢનનામકા તયો પાસાદા અહેસું. સુમનમહાદેવિપ્પમુખાનિ અટ્ઠચત્તાલીસઇત્થિસહસ્સાનિ પચ્ચુપટ્ઠિતાનિ અહેસું.

સો ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા સુમનદેવિયા પુનબ્બસુમિત્તે નામ પુત્તે જાતે હત્થિયાનેન મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. મનુસ્સાનઞ્ચ કોટિસતમનુપબ્બજિ. સો તેહિ પરિવુતો અટ્ઠમાસં પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય નકુલનિગમે નકુલસેટ્ઠિધીતાય દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા સાલવને દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા સિરિવડ્ઢાજીવકેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા નીપબોધિમૂલે વીસતિહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા સમારં મારબલં વિધમિત્વા અભિસમ્બોધિં પાપુણિત્વા ''અનેકજાતિસંસારં…પે॰… તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા''તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વા સત્તસત્તાહં બોધિસમીપેયેવ વીતિનામેત્વા અટ્ઠમે સત્તાહે બ્રહ્મુનો ધમ્મદેસનાયાચનં સમ્પટિચ્છિત્વા ભબ્બપુગ્ગલે ઓલોકેન્તો અત્તનો કનિટ્ઠભાતિકં સરણકુમારઞ્ચ સબ્બકામિકુમારઞ્ચ અત્તના સદ્ધિં પબ્બજિતાનં ભિક્ખૂનઞ્ચ કોટિસતં ચતુસચ્ચધમ્મપટિવેધસમત્થે દિસ્વા આકાસેન ગન્ત્વા સુદસ્સનનગરસમીપે સુદસ્સનુય્યાને ઓતરિત્વા ઉય્યાનપાલેન અત્તનો ભાતિકે પક્કોસાપેત્વા તેસં પરિવારાનં મજ્ઝે **ધમ્મચક્કં** પવત્તેસિ. તદા કોટિસતસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ, અયં પઠમો અભિસમયો. તેન વુત્તં –

૧. ''પદુમુત્તરસ્સ અપરેન, સુમેધો નામ નાયકો;
દુરાસદો ઉગ્ગતેજો, સબ્બલોકુત્તમો મુનિ.

૨. ''પસન્નનેત્તો સુમુખો, બ્રહા ઉજુ પતાપવા;
હિતેસી સબ્બસત્તાનં, બહૂ મોચેસિ બન્ધના.

૩. ''યદા બુદ્ધો પાપુણિત્વા, કેવલં બોધિમુત્તમં;
સુદસ્સનમ્હિ નગરે, ધમ્મચક્કં પવત્તયિ.

૪. ''તસ્સાભિસમયા તીણિ, અહેસું ધમ્મદેસને;
કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમાભિસમયો અહૂ''તિ.

તત્થ **ઉગ્ગતેજો**તિ ઉગ્ગતતેજો. **પસન્નનેત્તો**તિ સુટ્ઠુ પસન્નનયનો, ધોવિત્વા મજ્જિત્વા ઠપિતમણિગુળિકા વિય પસન્નાનિ નેત્તાનિ હોન્તિ. તસ્મા સો ''પસન્નનેત્તો''તિ વુત્તો.
મુદુસિનિદ્ધનીલવિમલસુખુમપખુમાચિતસુપ્પસન્નનયનોતિ અત્થો. ''સુપ્પસન્નપઞ્ચનયનો''તિપિ વત્તું વટ્ટતિ. **સુમુખો**તિ પરિપુણ્ણસરદસમયચન્દસદિસવદનો. **બ્રહા**તિ અટ્ઠાસીતિહત્થપ્પમાણસરીરત્તા બ્રહા મહન્તો, અઞ્ઞેહિ

અસાધારણસરીરપ્પમાણોતિ અત્થો. **ઉજૂ**તિ બ્રહ્મુજુગત્તો ઉજુમેવ ઉગ્ગતસરીરો દેવનગરે સમુસ્સિતસુવણ્ણતોરણસદિસવરસરીરોતિ અત્થો. **પતાપવા**તિ વિજ્જોતમાનસરીરો. **હિતેસી**તિ હિતગવેસી. **અભિસમયા તીણી**તિ અભિસમયા તયો, લિઙ્ગવિપલ્લાસો કતોતિ.

યદા પન ભગવા કુમ્ભકણ્ણસદિસાનુભાવં કુમ્ભકણ્ણં નામ મનુસ્સભક્ખં યક્ખં મહાઅટવિમુખે સન્દિસ્સમાનઘોરસરીરં વત્તનિઅટવિસઞ્ચારં પચ્છિન્દિત્વા પવત્તમાનં પચ્ચૂસસમયે મહાકરુણાસમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા તતો વુટ્ઠાય લોકં ઓલોકેન્તો દિસ્વા એકકોવ અસહાયો તસ્સ યક્ખસ્સ ભવનં ગન્ત્વા અન્તો પવિસિત્વા પઞ્ઞત્તે સિરિસયને નિસીદિ. અથ ખો સો યક્ખો મક્ખં અસહમાનો દણ્ડાહતો ઘોરવિસો આસિવિસો વિય સંકુદ્ધો દસબલં ભિંસાપેતુકામો અત્તનો અત્તભાવં ઘોરતરં કત્વા પબ્બતસદિસં સીસં કત્વા સૂરિયમણ્ડલસદિસાનિ અક્ખીનિ નિમ્મિનિત્વા નઙ્ગલસીસસદિસાતિદીઘવિપુલતિખિણદાઠાયો કત્વા ઓલમ્બનીલવિપુલવિસમોદરો તાલક્ખન્ધસદિસબાહુચિપિટકવિરૂપવઙ્કનાસો પબ્બતબિલસદિસવિપુલરત્તમુખો થૂલપિઙ્ગલખરફરુસકેસો અતિભયાનકદસ્સનો હુત્વા આગન્ત્વા સુમેધસ્સ ભગવતો પુરતો ઠત્વા પધૂપાયન્તો પજ્જલન્તો પાસાણપબ્બતગ્ગિજાલ-સલિલ-કદ્દમ-છારિકાયુધઙ્ગાર-વાલુકપ્પકારા **નવવિધા વસ્સવુટ્ઠિયો** વસ્સેત્વાપિ ભગવતો લોમગ્ગમત્તમ્પિ ચાલેતું અસક્કોન્તો ''ભગવન્તં પઞ્હં પુચ્છિત્વા મારેસ્સામી''તિ આળવકો વિય પઞ્હં પુચ્છિ. અયં ભગવા પઞ્હાબ્યાકરણેન તં યક્ખં વિનયમુપનેસિ. તતો દુતિયદિવસે કિરસ્સ રટ્ઠવાસિનો મનુસ્સા સકટભરિતેન ભત્તેન સહ રાજકુમારં આહરિત્વા યક્ખસ્સ અદંસુ. અથ યક્ખો રાજકુમારં બુદ્ધસ્સ અદાસિ. અટવિદ્વારે ઠિતમનુસ્સા ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિંસુ. તદા તસ્મિં સમાગમે દસબલો યક્ખસ્સ મનોનુકૂલં ધમ્મં દેસેન્તો. નવુતિકોટિસહસ્સાનં પાણીનં ધમ્મચક્ખું ઉપ્પાદેસિ, સો દુતિયો ધમ્માભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૫. ''પુનાપરં કુમ્ભકણ્ણં, યક્ખં સો દમયી જિનો;
નવુતિકોટિસહસ્સાનં, દુતિયાભિસમયો અહૂ''તિ.

યદા પન ઉપકારિનગરે સિરિનન્દનુય્યાને ચત્તારિ સચ્ચાનિ પકાસયિ, તદા અસીતિકોટિસતસહસ્સાનં તતિયો ધમ્માભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૬. ''પુનાપરં અમિતયસો, ચતુસચ્ચં પકાસયિ;
અસીતિકોટિસહસ્સાનં, તતિયાભિસમયો અહૂ''તિ.

સુમેધસ્સાપિ ભગવતો તયો સાવકસન્નિપાતા અહેસું. પઠમસન્નિપાતે સુદસ્સનનગરે કોટિસતખીણાસવા અહેસું. પુન દેવકૂટે પબ્બતે કથિનત્થતે દુતિયે નવુતિકોટિયો. પુન તતિયે ભગવતિ ચારિકં ચરમાને અસીતિકોટિયો અહેસું. તેન વુત્તં –

૭. ''સન્નિપાતા તયો આસું, સુમેધસ્સ મહેસિનો;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૮. ''સુદસ્સનં નામ નગરં, ઉપગઞ્છિ જિનો યદા;
તદા ખીણાસવા ભિક્ખૂ, સમિંસુ સતકોટિયો.

૯. ‘‘પુનાપરં દેવકૂટે, ભિક્ખૂનં કથિનત્થતે;
તદા નવુતિકોટીનં, દુતિયો આસિ સમાગમો.

૧૦. ‘‘પુનાપરં દસબલો, યદા ચરતિ ચારિકં;
તદા અસીતિકોટીનં, તતિયો આસિ સમાગમો’’તિ.

તદા અમ્હાકં બોધિસત્તો ઉત્તરો નામ સબ્બજનુત્તરો માણવો હુત્વા નિદહિત્વા ઠપિતંયેવ અસીતિકોટિધનં વિસ્સજ્જેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વા તદા દસબલસ્સ ધમ્મં સુત્વા સરણેસુ પતિટ્ઠાય નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. સોપિ નં સત્થા ભોજનાનુમોદનં કરોન્તો – ‘‘અનાગતે ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૧૧. ‘‘અહં તેન સમયેન, ઉત્તરો નામ માણવો;
અસીતિકોટિયો મય્હં, ઘરે સન્નિચિતં ધનં.

૧૨. ‘‘કેવલં સબ્બં દત્વાન, સસઙ્ઘે લોકનાયકે;
સરણં તસ્સૂપગચ્છિં, પબ્બજ્જઞ્ચાભિરોચયિં.

૧૩. ‘‘સોપિ મં બુદ્ધો બ્યાકાસિ, કરોન્તો અનુમોદનં;
તિંસકપ્પસહસ્સમ્હિ, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૪. ‘‘પધાનં પદહિત્વાન…પે॰… હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં’’.
બ્યાકરણગાથા વિત્થારેતબ્બા.

૧૫. ‘‘તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, ભિય્યો ચિત્તં પસાદયિં;
ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં, દસપારમિપૂરિયા.

૧૬. ‘‘સુત્તન્તં વિનયં ચાપિ, નવઙ્ગં સત્થુસાસનં;
સબ્બં પરિયાપુણિત્વાન, સોભયિં જિનસાસનં.

૧૭. ‘‘તત્થપ્પમત્તો વિહરન્તો, નિસજ્જટ્ઠાનચઙ્કમે;
અભિઞ્ઞાપારમિં ગન્ત્વા, બ્રહ્મલોકમગચ્છહ’’ન્તિ.

તત્થ **સન્નિચિત**ન્તિ નિદહિતં નિધાનવસેન. **કેવલ**ન્તિ સકલન્તિ અત્થો. **સબ્બ**ન્તિ અસેસતો દત્વા. **સસઙ્ઘે**તિ સસઙ્ઘસ્સ. **તસ્સૂપગચ્છિ**ન્તિ તં ઉપગચ્છિં, ઉપયોગત્થે સામિવચનં. **અભિરોચયિ**ન્તિ પબ્બજિં. **તિંસકપ્પસહસ્સમ્હી**તિ તિંસકપ્પસહસ્સેસુ અતિક્કન્તેસૂતિ અત્થો.

તસ્સ પન સુમેધસ્સ ભગવતો સુદસ્સનં નામ નગરં અહોસિ, સુદત્તો નામ રાજા પિતા, માતા સુદત્તા નામ, સરણો ચ સબ્બકામો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, સાગરો નામુપટ્ઠાકો, રામા ચ સુરામા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, મહાનીપરુક્ખો

બોધિ, સરીરં અટ્ઠાસીતિહત્થુબ્બેધં અહોસિ, આયુ નવુતિવસ્સસહસ્સાનિ, નવવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ, સુમના નામસ્સ અગ્ગમહેસી, પુનબ્બસુમિત્તો નામ પુત્તો, હત્થિયાનેન નિક્ખમિ. સેસં ગાથાસુ દિસ્સતિ. તેન વુત્તં –

૧૮. ''સુદસ્સનં નામ નગરં, સુદત્તો નામ ખત્તિયો;
સુદત્તા નામ જનિકા, સુમેધસ્સ મહેસિનો.

૨૩. ''સરણો સબ્બકામો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
સાગરો નામુપટ્ઠાકો, સુમેધસ્સ મહેસિનો.

૨૪. ''રામા ચેવ સુરામા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, મહાનીપોતિ વુચ્ચતિ.

૨૬. ''અટ્ઠાસીતિરતનાનિ, અચ્ચુગ્ગતો મહામુનિ;
ઓભાસેતિ દિસા સબ્બા, ચન્દો તારગણે યથા.

૨૭. ''ચક્કવત્તિમણી નામ, યથા તપતિ યોજનં;
તથેવ તસ્સ રતનં, સમન્તા ફરતિ યોજનં.

૨૮. ''નવુતિવસ્સસહસ્સાનિ, આયુ વિજ્જતિ તાવદે;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૨૯. ''તેવિજ્જછળભિઞ્ઞેહિ , બલપ્પત્તેહિ તાદિહિ;
સમાકુલમિદં આસિ, અરહન્તેહિ સાધુહિ.

૩૦. ''તેપિ સબ્બે અમિતયસા, વિપ્પમુત્તા નિરૂપધી;
ઞાણાલોકં દસ્સયિત્વા, નિબ્બુતા તે મહાયસા''તિ.

તત્થ **ચન્દો તારગણે યથા**તિ યથા નામ ગગને પરિપુણ્ણચન્દો તારાગણે ઓભાસેતિ પકાસેતિ, એવમેવ સબ્બાપિ દિસા ઓભાસેતીતિ અત્થો. કેચિ ''ચન્દો પન્નરસો યથા''તિ પઠન્તિ, સો ઉત્તાનત્થોવ.

ચક્કવત્તિમણી નામાતિ યથા નામ ચક્કવત્તિરઞ્ઞો મણિરતનં ચતુહત્થાયામં સકટનાભિસમપરિણાહં ચતુરાસીતિમણિસહસ્સપરિવારં તારાગણપરિવુતસ્સ સરદસમયપરિપુણ્ણરજનિકરસ્સ સિરિસમુદયસોભં અવ્હયન્તમિવ વેપુલ્લપબ્બતતો પરમરમણીયદસ્સનં મણિરતનમાગચ્છતિ, તસ્સેવં આગચ્છન્તસ્સ સમન્તતો યોજનપ્પમાણં ઓકાસં આભા ફરતિ, એવમેવ તસ્સ સુમેધસ્સાપિ ભગવતો સરીરતો આભારતનં સમન્તતો યોજનં ફરતીતિ અત્થો.

તેવિજ્જછળભિઞ્ઞેહીતિ તેવિજ્જેહિ છળભિઞ્ઞેહિ ચાતિ અત્થો. **બલપ્પત્તેહી**તિ ઇદ્ધિબલપ્પત્તેહિ. **તાદિહી**તિ તાદિભાવપ્પત્તેહિ. **સમાકુલન્તિ** સઙ્કિણ્ણં એકકાસાવપજ્જોતં. **ઇદન્તિ** સાસનં સન્ધાયાહ, મહીતલં વા.

અમિતયસાતિ અમિતપરિવારા, અતુલકિત્તિઘોસો વા. **નિરૂપધી**તિ ચતુરૂપધિવિરહિતા. સેસમેત્થ ગાથાસુ સબ્બત્થ પાકટમેવાતિ.

સુમેધબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો એકાદસમો બુદ્ધવંસો.

૧૪. સુજાતબુદ્ધવંસવણ્ણના

તતો તસ્સાપરભાગે તસ્મિંયેવ મણ્ડકપ્પે અનુપુબ્બેન અપરિમિતાયુકેસુ સત્તેસુ અનુક્કમેન પરિહાયિત્વા નવુતિવસ્સસહસ્સાયુકેસુ જાતેસુ સુજાતરૂપકાયો પરિસુદ્ધજાતો **સુજાતો** નામ સત્થા લોકે ઉદપાદિ. સોપિ પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા સુમઙ્ગલનગરે ઉગ્ગતસ્સ નામ રઞ્ઞો કુલે પભાવતિયા નામ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગહેત્વા દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિ. નામગ્ગહણદિવસે ચસ્સ નામં કરોન્તો સકલજમ્બુદીપે સબ્બસત્તાનં સુખં જનયન્તો જાતોતિ ''સુજાતો'' ત્વેવસ્સ નામમકંસુ. સો નવવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. સિરી ઉપસિરી સિરિનન્દો ચાતિ તસ્સ તયો પાસાદા અહેસું. સિરીનન્દાદેવિપ્પમુખાનિ તેવીસતિ ઇત્થિસહસ્સાનિ પચ્ચુપટ્ઠિતાનિ અહેસું.

સો ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા સિરીનન્દાદેવિયા ઉપસેને નામ પુત્તે ઉપ્પન્ને હંસવહં નામ વરતુરઙ્ગમારુય્હ મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. તં પન પબ્બજન્તં મનુસ્સાનં કોટિ અનુપબ્બજિ. અથ સો તેહિ પરિવુતો નવ માસે પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય સિરીનન્દનનગરે સિરીનન્દનસેટ્ઠિસ્સ ધીતાય દિન્નં પરમમધુરં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા સાલવને દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા સાયન્હસમયે સુનન્દાજીવકેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા વેળુબોધિં ઉપસઙ્કમિત્વા તેત્તિંસહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા સૂરિયે ધરમાનેયેવ સમારં મારબલં વિધમિત્વા સમ્માસમ્બોધિં પટિવિજ્ઝિત્વા સબ્બબુદ્ધાનુચિણ્ણં ઉદાનં ઉદાનેત્વા સત્તસત્તાહં બોધિસમીપેયેવ વીતિનામેત્વા બ્રહ્મુના આયાચિતો અત્તનો કનિટ્ઠભાતિકં સુદસ્સનકુમારં પુરોહિતપુત્તં દેવકુમારઞ્ચ ચતુસચ્ચધમ્મપટિવેધસમત્થે દિસ્વા આકાસેન ગન્ત્વા સુમઙ્ગલનગરસમીપે સુમઙ્ગલુય્યાને ઓતરિત્વા ઉય્યાનપાલેન અત્તનો ભાતિકં સુદસ્સનકુમારં પુરોહિતપુત્તં દેવકુમારઞ્ચ પક્કોસાપેત્વા તેસં સપરિવારાનં મજ્ઝે નિસિન્નો ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. તત્થ અસીતિયા કોટીનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. અયં પઠમાભિસમયો અહોસિ.

યદા પન ભગવા સુદસ્સનુય્યાનદ્વારે મહાસાલમૂલે યમકપાટિહારિયં કત્વા દેવેસુ તાવતિંસેસુ વસ્સાવાસં ઉપાગમિ, તદા સત્તત્તિંસસતસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. અયં દુતિયો અભિસમયો અહોસિ. યદા પન સુજાતો દસબલો પિતુસન્તિકં અગમાસિ, તદા સટ્ઠિસતસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. અયં તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧. ''તત્થેવ મણ્ડકપ્પમ્હિ, સુજાતો નામ નાયકો;
સીહહનુસભક્ખન્ધો, અપ્પમેય્યો દુરાસદો.

૨. ''ચન્દોવ વિમલો બુદ્ધો, સતરંસીવ પતાપવા;
એવં સોભતિ સમ્બુદ્ધો, જલન્તો સિરિયા સદા.

૩. ''પાપુણિત્વાન સમ્બુદ્ધો, કેવલં બોધિમુત્તમં;
સુમઙ્ગલમ્હિ નગરે, ધમ્મચક્કં પવત્તયિ.

૪. ''દેસેન્તે પવરં ધમ્મં, સુજાતે લોકનાયકે;
અસીતિકોટી અભિસમિંસુ, પઠમે ધમ્મદેસને.

૫. ‘‘યદા સુજાતો અમિતયસો, દેવે વસ્સં ઉપાગમિ;
સત્તત્તિંસસતસહસ્સાનં, દુતિયાભિસમયો અહુ.

૬. ‘‘યદા સુજાતો અસમસમો, ઉપગચ્છિ પિતુસન્તિકં;
સટ્ઠિસતસહસ્સાનં, તતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ **તત્થેવ મણ્ડકપ્પમ્હી**તિ યસ્મિં મણ્ડકપ્પે સુમેધો ભગવા ઉપ્પન્નો, તત્થેવ કપ્પે સુજાતોપિ ભગવા ઉપ્પન્નોતિ અત્થો. **સીહહનૂ**તિ સીહસ્સ વિય હનુ અસ્સાતિ સીહહનુ. સીહસ્સ પન હેટ્ઠિમહનુમેવ પુણ્ણં હોતિ, ન ઉપરિમં. અસ્સ પન મહાપુરિસસ્સ સીહસ્સ હેટ્ઠિમહનુ વિય દ્વેપિ પરિપુણ્ણાનિ દ્વાદસિયં પક્ખસ્સ ચન્દસદિસાનિ હોન્તિ. તેન વુત્તં ‘‘સીહહનૂ’’તિ. **ઉસભક્ખન્ધો**તિ ઉસભસ્સેવ સમપ્પવટ્ટક્ખન્ધો, સુવટ્ટિતસુવણ્ણાલિઙ્ગસદિસક્ખન્ધોતિ અત્થો. **સતરંસીવા**તિ દિવસકરો વિય. **સિરિયા**તિ બુદ્ધસિરિયા. **બોધિમુત્તમ**ન્તિ ઉત્તમં સમ્બોધિં.

સુધમ્મવતીનગરે સુધમ્મુય્યાને આગતાનં મનુસ્સાનં ધમ્મં દેસેત્વા સટ્ઠિસતસહસ્સાનિ એહિભિક્ખુભાવેન પબ્બાજેત્વા તેસં મજ્ઝે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. તતો પરં તિદિવોરોહણે ભગવતો પઞ્ઞાસસતસહસ્સાનં દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. પુન ‘‘સુદસ્સનકુમારો ભગવતો સન્તિકે પબ્બજિત્વા અરહત્તં પત્તો’’તિ સુત્વા ‘‘મયમ્પિ પબ્બજિસ્સામા’’તિ આગતાનિ ચત્તારિ પુરિસસતસહસ્સાનિ ગહેત્વા સુદસ્સનત્થેરો સુજાતં નરાસભં ઉપસઙ્કમિ. તેસં ભગવા ધમ્મં દેસેત્વા એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બાજેત્વા ચતુરઙ્ગસમન્નાગતે સન્નિપાતે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૭. ‘‘સન્નિપાતા તયો આસું, સુજાતસ્સ મહેસિનો;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૮. ‘‘અભિઞ્ઞાબલપ્પત્તાનં, અપ્પત્તાનં ભવાભવે;
સટ્ઠિસતસહસ્સાનિ, પઠમં સન્નિપતિંસુ તે.

૯. ‘‘પુનાપરં સન્નિપાતે, તિદિવોરોહણે જિને;
પઞ્ઞાસસતસહસ્સાનં, દુતિયો આસિ સમાગમો.

૧૦. ‘‘ઉપસઙ્કમન્તો નરાસભં, સુદસ્સનો અગ્ગસાવકો;
ચતૂહિ સતસહસ્સેહિ, સમ્બુદ્ધં ઉપસઙ્કમી’’તિ.

તત્થ **અપ્પત્તાન**ન્તિ ભવાભવે અસમ્પત્તાનન્તિ અત્થો. ‘‘અપ્પવત્તા ભવાભવે’’તિપિ પાઠો, સોયેવત્થો. **તિદિવોરોહણે**તિ સગ્ગલોકતો ઓતરન્તે કત્તુકારકે દટ્ઠબ્બો. કારકવિપલ્લાસેન વુત્તં. અથ વા **તિદિવોરોહણે**તિ તિદિવતો ઓતરણે. **જિને**તિ જિનસ્સ, સામિઅત્થે ભુમ્મં દટ્ઠબ્બં.

તદા કિર અમ્હાકં બોધિસત્તો ચક્કવત્તિરાજા હુત્વા ‘‘બુદ્ધો લોકે ઉપ્પન્નો’’તિ સુત્વા ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા ધમ્મકથં સુત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સત્તહિ રતનેહિ સદ્ધિં ચતુમહાદીપરજ્જં દત્વા સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિ.

સકલદીપવાસિનો જના રક્ખપ્પાદં ગહેત્વા આરામિકકિચ્ચં સાધેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ નિચ્ચં મહાદાનમદંસુ. સોપિ નં સત્થા – ''અનાગતે ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૧૧. ''અહં તેન સમયેન, ચતુદીપમ્હિ ઇસ્સરો;
અન્તલિક્ખચરો આસિં, ચક્કવત્તી મહબ્બલો.

૧૩. ''ચતુદીપે મહારજ્જં રતને સત્ત ઉત્તમે;
બુદ્ધે નિય્યાતયિત્વાન, પબ્બજિં તસ્સ સન્તિકે.

૧૪. ''આરામિકા જનપદે, ઉટ્ઠાનં પટિપિણ્ડિય;
ઉપનેન્તિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ, પચ્ચયં સયનાસનં.

૧૫. ''સોપિ મં બુદ્ધો બ્યાકાસિ, દસસહસ્સિમ્હિ ઇસ્સરો;
તિંસકપ્પસહસ્સમ્હિ, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૬. ''પધાનં પદહિત્વાન...પે॰... હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.
૧૭. ''તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, ભિય્યો હાસં જનેસહં;
અધિટ્ઠહિં વતં ઉગ્ગં, દસપારમિપૂરિયા.

૧૮. ''સુત્તન્તં વિનયઞ્ચાપિ, નવઙ્ગં સત્થુસાસનં;
સબ્બં પરિયાપુણિત્વાન, સોભયિં જિનસાસનં.

૧૯. ''તત્થપ્પમત્તો વિહરન્તો, બ્રહ્મં ભાવેત્વ ભાવનં;
અભિઞ્ઞાપારમિં ગન્ત્વા, બ્રહ્મલોકમગઞ્છહ''ન્તિ.

તત્થ **ચતુદીપમ્હી**તિ સપરિવારદીપાનં ચતુન્નં મહાદીપાનન્તિ અત્થો. **અન્તલિક્ખચરો**તિ ચક્કરતનં પુરક્ખત્વા આકાસચરો. **રતને સત્તા**તિ હત્થિરતનાદીનિ સત્ત રતનાનિ. **ઉત્તમે**તિ ઉત્તમાનિ. અથ વા ઉત્તમે બુદ્ધેતિ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **નિય્યાતયિત્વાના**તિ દત્વાન. **ઉટ્ઠાનન્તિ** રક્ખપ્પાદં, આયન્તિ અત્થો. **પટિપિણ્ડિયા**તિ રાસિં કત્વા સંકડ્ઢિત્વા. **પચ્ચયન્તિ** ચીવરાદિવિવિધં પચ્ચયં. **દસસહસ્સિમ્હિ ઇસ્સરો**તિ દસસહસ્સિલોકધાતુયં ઇસ્સરો, તદેતં જાતિક્ખેત્તં સન્ધાય વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. અનન્તાનં લોકધાતૂનં ઇસ્સરો ભગવા. **તિંસકપ્પસહસ્સમ્હી**તિ ઇતો પટ્ઠાય તિંસકપ્પસહસ્સાનં મત્થકેતિ અત્થો.

તસ્સ પન સુજાતસ્સ ભગવતો સુમઙ્ગલં નામ નગરં અહોસિ, ઉગ્ગતો નામ રાજા પિતા, પભાવતી નામ માતા, સુદસ્સનો ચ સુદેવો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, નારદો નામુપટ્ઠાકો, નાગા ચ નાગસમાલા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, મહાવેળુરુક્ખો બોધિ, સો કિર મન્દચ્છિદ્દો ઘનક્ખન્ધો પરમરમણીયો વેળુરિયમણિવણ્ણેહિ વિમલેહિ પત્તેહિ સઞ્છન્નવિપુલસાખો મયૂરપિઞ્છકલાપો વિય વિરોચિત્થ. તસ્સ પન ભગવતો સરીરં પણ્ણાસહત્થુબ્બેધં અહોસિ, આયુ નવુતિવસ્સસહસ્સાનિ, સિરીનન્દા નામસ્સ અગ્ગમહેસી, ઉપસેનો નામ પુત્તો. તુરઙ્ગવરયાનેન નિક્ખમિ. સો પન ચન્દવતીનગરે સિલારામે પરિનિબ્બાયિ. તેન વુત્તં –

૨૦. ‘‘સુમઙ્ગલં નામ નગરં, ઉગ્ગતો નામ ખત્તિયો;
માતા પભાવતી નામ, સુજાતસ્સ મહેસિનો.

૨૫. ‘‘સુદસ્સનો સુદેવો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
નારદો નામુપટ્ઠાકો, સુજાતસ્સ મહેસિનો.

૨૬. ‘‘નાગો ચ નાગસમાલા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, મહાવેળૂતિ વુચ્ચતિ.

૨૭. ‘‘સો ચ રુક્ખો ઘનક્ખન્ધો, અચ્છિદ્દો હોતિ પત્તિકો;
ઉજુ વંસો બ્રહા હોતિ, દસ્સનીયો મનોરમો.

૨૮. ‘‘એકક્ખન્ધો પવડ્ઢિત્વા, તતો સાખા પભિજ્જતિ;
યથા સુબદ્ધો મોરહત્થો, એવં સોભતિ સો દુમો.

૨૯. ‘‘ન તસ્સ કણ્ટકા હોન્તિ, નાપિ છિદ્દં મહા અહુ;
વિત્થિણ્ણસાખો અવિરલો, સન્દચ્છાયો મનોરમો.

૩૧. ‘‘પઞ્ઞાસરતનો આસિ, ઉચ્ચત્તનેન સો જિનો;
સબ્બાકારવરૂપેતો, સબ્બગુણમુપાગતો.

૩૨. ‘‘તસ્સ પભા અસમસમા, નિદ્ધાવતિ સમન્તતો;
અપ્પમાણો અતુલિયો, ઓપમ્મેહિ અનૂપમો.

૩૩. ‘‘નવુતિવસ્સસહસ્સાનિ, આયુ વિજ્જતિ તાવદે;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૩૪. ‘‘યથાપિ સાગરે ઊમી, ગગને તારકા યથા;
એવં તદા પાવચનં, અરહન્તેહિ ચિત્તિતં.

૩૫. ‘‘સો ચ બુદ્ધો અસમસમો, ગુણાનિ ચ તાનિ અતુલિયાનિ;
સબ્બં તમન્તરહિતં, નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા’’તિ.

તત્થ **અચ્છિદ્દો**તિ અપ્પચ્છિદ્દો. ‘‘અનુદરા કઞ્ઞા’’તિઆદીસુ વિય દટ્ઠબ્બં. કેચિ ‘‘છિદ્દં હોતિ પરિત્તક’’ન્તિ પઠન્તિ. **પત્તિકો**તિ બહુપત્તો, કાચમણિવણ્ણેહિ પત્તેહિ સઞ્છન્નોતિ અત્થો. **ઉજૂ**તિ અવઙ્કો અકુટિલો. **વંસો**તિ વેળુ. **બ્રહા**તિ સમન્તતો મહા. **એકક્ખન્ધો**તિ અવનિરુહો એકો અદુતિયો ચાતિ અત્થો. **પવડ્ઢિત્વા**તિ વડ્ઢિત્વા. **તતો સાખા પભિજ્જતી**તિ તતો વંસગ્ગતો પઞ્ચવિધા સાખા નિક્ખમિત્વા પભિજ્જિત્થ. ‘‘તતો સાખા પભિજ્જથા’’તિપિ પાઠો. **સુબદ્ધો**તિ સુટ્ઠુ પઞ્ચબન્ધનાકારેન બદ્ધો. **મોરહત્થો**તિ આતપસન્નિવારણત્થં કતો બદ્ધો મોરપિઞ્છકલાપો વુચ્ચતિ.

ન તસ્સ કણ્ટકા હોન્તીતિ તસ્સ વંસસ્સ કણ્ટકિનોપિ રુક્ખસ્સ કણ્ટકા નાહેસું. **અવિરલો**તિ અવિરલસાખાસઞ્છન્નો. **સન્દચ્છાયો**તિ ઘનચ્છાયો, અવિરલત્તાવ સન્દચ્છાયોતિ વુત્તો. **પઞ્ઞાસરતનો આસી**તિ પઞ્ઞાસહત્થો અહોસિ. **સબ્બાકારવરૂપેતો**તિ સબ્બેન આકારેન વરેહિયેવ ઉપેતો સબ્બાકારવરૂપેતો નામ. **સબ્બગુણમુપાગતો**તિ અનન્તરપદસ્સેવ વેવચનમત્તં.

અપ્પમાણોતિ પમાણરહિતો, પમાણં ગહેતું અસક્કુણેય્યત્તા વા અપ્પમાણો. **અતુલિયો**તિ અતુલો, કેનચિ અસદિસોતિ અત્થો. **ઓપમ્મેહી**તિ ઉપમિતબ્બેહિ. **અનૂપમો**તિ ઉપમારહિતો, ‘‘ઇમિના ચ ઇમિના ચ સદિસો’’તિ વત્તું અસક્કુણેય્યભાવતો અનૂપમોતિ અત્થો. **ગુણાનિ ચ તાની**તિ ગુણા ચ તે, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણાદયો ગુણાતિ અત્થો. લિઙ્ગવિપલ્લાસેન વુત્તં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

સુજાતબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો દ્વાદસમો બુદ્ધવંસો.

૧૫. પિયદસ્સીબુદ્ધવંસવણ્ણના

સુજાતસ્સ પન અપરભાગે ઇતો અટ્ઠકપ્પસતાધિકસહસ્સકપ્પમત્થકે એકસ્મિં કપ્પે **પિયદસ્સી**, **અત્થદસ્સી**, **ધમ્મદસ્સી**તિ તયો બુદ્ધા નિબ્બત્તિંસુ. તત્થ **પિયદસ્સી** નામ ભગવા પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા સુધઞ્ઞવતીનગરે સુદત્તસ્સ નામ રઞ્ઞો અગ્ગમહેસિયા ચન્દસદિસવદનાય ચન્દાદેવિયા નામ કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગહેત્વા દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન વરુણુય્યાને માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિ. તસ્સ પન નામગ્ગહણદિવસે લોકસ્સ પિયાનં પાટિહારિયવિસેસાનં દસ્સિતત્તા ''પિયદસ્સી''ત્વેવ નામમકંસુ. સો નવવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. તસ્સ કિર સુનિમ્મલવિમલગિરિબ્રહાનામકા તયો પાસાદા અહેસું. વિમલામહાદેવિપ્પમુખાનિ તેત્તિંસ ઇત્થિસહસ્સાનિ પચ્ચુપટ્ઠિતાનિ અહેસું.

સો ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા વિમલાદેવિયા કઞ્ચનવેળે નામ પુત્તે ઉપ્પન્ને આજઞ્ઞરથેન મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. એકા ચ નં પુરિસકોટિ અનુપબ્બજિ. સો તેહિ પરિવુતો મહાપુરિસો છ માસે પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય વરુણબ્રાહ્મણગામે વસભબ્રાહ્મણસ્સ ધીતાય દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા સાલવને દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા સુજાતાજીવકેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા કકુધબોધિં ઉપસઙ્કમિત્વા તેપઞ્ઞાસહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિજ્ઝિત્વા ''અનેકજાતિસંસાર''ન્તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વા તત્થેવ સત્તસત્તાહં વીતિનામેત્વા અત્તના સહ પબ્બજિતાનં અરિયધમ્મપટિવેધસમત્થતં ઞત્વા આકાસેન તત્થ ગન્ત્વા ઉસભવતીનગરસમીપે ઉસભવતુય્યાને ઓતરિત્વા ભિક્ખુકોટિપરિવુતો ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. તદા કોટિસતસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. અયં પઠમો અભિસમયો.

પુન ઉસભવતિયા નામ નગરસ્સ અવિદૂરે સુદસ્સનપબ્બતે સુદસ્સનો નામ દેવરાજા પટિવસતિ. સો મિચ્છાદિટ્ઠિકો અહોસિ. સકલજમ્બુદીપે પન મનુસ્સા તસ્સ અનુસંવચ્છરં સતસહસ્સગ્ઘનિકં બલિં ઉપસંહરન્તિ. સો સુદસ્સનો દેવરાજા નરરાજેન સદ્ધિં એકાસને નિસીદિત્વા બલિં સમ્પટિચ્છતિ. અથ પિયદસ્સી ભગવા ''તસ્સ સુદસ્સનસ્સ દેવરાજસ્સ તં દિટ્ઠિગતં વિનોદેસ્સામી''તિ તસ્મિં દેવરાજે યક્ખસમાગમં ગતે તસ્સ ભવનં પવિસિત્વા સિરિસયનં આરુહિત્વા છબ્બણ્ણરંસિયો મુઞ્ચન્તો યુગન્ધરપબ્બતે સરદસમયે સૂરિયો વિય નિસીદિ. તસ્સ પરિવારપરિચારિકા દેવતાયો માલાગન્ધવિલેપનાદીહિ દસબલં પૂજેત્વા પરિવારેત્વા અટ્ઠંસુ.

સુદસ્સનોપિ દેવરાજા યક્ખસમાગમતો આગચ્છન્તો અત્તનો ભવનતો છબ્બણ્ણરસ્મિયો નિચ્છરન્તે દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''અઞ્ઞેસુ પન દિવસેસુ મમ ભવનસ્સ એદિસી અનેકરંસિજાલસમુજ્જલવિભૂતિ ન દિટ્ઠપુબ્બા. કો નુ ખો ઇધ પવિટ્ઠો દેવો વા મનુસ્સો વા''તિ ઓલોકેન્તો ઉદયગિરિસિખરમત્થકે સરદસમયદિવસકરમિવ છબ્બણ્ણરંસિજાલેન અભિજ્જલન્તં નિસિન્નં ભગવન્તં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''અયં મુણ્ડકસમણો મમ પરિવારેન પરિજનેન પરિવુતો વરસયને નિસિન્નો''તિ કોધાભિભૂતમાનસો – ''હન્દાહં ઇમસ્સ અત્તનો બલં દસ્સેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા સકલં તં પબ્બતં એકજાલમકાસિ. ''ઇમિના અગ્ગિજાલેન છારિકાભૂતો મુણ્ડકસમણો''તિ ઓલોકેન્તો અનેકરંસિજાલવિસરવિપ્ફુરિતવરસરીરં પસન્નવદનવણ્ણસોભં વિપ્પસન્નચ્છવિરાગં દસબલમભિજ્જલન્તં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''અયં સમણો અગ્ગિદાહં સહતિ, હન્દાહં ઇમં સમણં ઉદકોઘેન ઓસાદેત્વા મારેસ્સામી''તિ અતિગમ્ભીરં ઉદકોઘં વિમાનાભિમુખં પવત્તેસિ.

તતો ઉદકોઘેન પુણ્ણે તસ્મિં વિમાને નિસિન્નસ્સ તસ્સ ભગવતો ચીવરે અંસુમત્તં વા સરીરે લોમમત્તં વા ન તેમિત્થ. તતો સુદસ્સનો દેવરાજા – ''ઇમિના સમણો નિરસ્સાસો મતો ભવિસ્સતી''તિ મન્ત્વા ઉદકં સઙ્ખિપિત્વા ઓલોકેન્તો ભગવન્તં અસિતજલધરવિવરગતં સરદસમયરજનિકરમિવ વિવિધરંસિજાલવિસરેન વિરોચમાનં સકપરિસપરિવુતં નિસિન્નં દિસ્વા અત્તનો મક્ખં અસહમાનો – ''હન્દ મારેસ્સામિ ન''ન્તિ કોધેન નવવિધઆવુધવસ્સં વસ્સેસિ. અથસ્સ ભગવતો આનુભાવેન સબ્બાવુધાનિ નાનાવિધપરમરુચિરદસ્સના સુરભિકુસુમમાલા હુત્વા દસબલસ્સ પાદમૂલે નિપતિંસુ.

તતો તં અચ્છરિયં દિસ્વા સુદસ્સનો દેવરાજા પરમકુપિતમાનસો ભગવન્તં ઉભોહિ હત્થેહિ પાદેસુ ગહેત્વા અત્તનો ભવનતો નીહરિતુકામો ઉક્ખિપિત્વા મહાસમુદ્દં અતિક્કમિત્વા ચક્કવાળપબ્બતં ગન્ત્વા – ''કિં નુ ખો સમણો જીવતિ વા મતો વા''તિ ઓલોકેન્તો તસ્મિંયેવ આસને નિસિન્નં દિસ્વા – ''અહો મહાનુભાવો અયં સમણો, નાહં ઇમં સમણં ઇતો નિક્કડ્ઢિતું સક્કોમિ. યદિ હિ મં કોચિ જાનિસ્સતિ, અનપ્પકો મે અયસો ભવિસ્સતિ. યાવિમં કોચિ ન પસ્સતિ, તાવ નં વિસ્સજ્જેત્વા ગમિસ્સામી''તિ ચિન્તેસિ.

અથ દસબલો તસ્સ ચિત્તાચારં ઞત્વા તથા અધિટ્ઠાસિ, યથા નં સબ્બે દેવમનુસ્સા પસ્સન્તિ. તસ્મિઞ્ચ દિવસે સકલજમ્બુદીપે એકસતરાજાનો તસ્સેવ ઉપહારદાનત્થાય સન્નિપતિંસુ. તે ભગવતો પાદે ગહેત્વા નિસિન્નં સુદસ્સનં દેવરાજાનં નરરાજાનો દિસ્વા – ''અમ્હાકં દેવરાજા મુનિરાજસ્સ પિયદસ્સિસ્સ સત્થુનો પાદપરિચરિયં કરોતિ, અહો બુદ્ધા નામ અચ્છરિયા, અહો બુદ્ધગુણા વિસિટ્ઠા''તિ ભગવતિ, પસન્નચિત્તા સબ્બે ભગવન્તં નમસ્સમાના સિરસ્મિં અઞ્જલિં કત્વા અટ્ઠંસુ. તત્થ પિયદસ્સી ભગવા તં સુદસ્સનં દેવરાજાનં પમુખં કત્વા ધમ્મં દેસેસિ. તદા દેવમનુસ્સાનં નવુતિકોટિસહસ્સાનિ અરહત્તં પાપુણિંસુ. સો દુતિયો અભિસમયો અહોસિ.

યદા પન નવયોજનપ્પમાણે કુમુદનગરે બુદ્ધપચ્ચત્થિકો દેવદત્તો વિય સોણત્થેરો નામ મહાપદુમકુમારેન સદ્ધિં મન્તેત્વા તસ્સ પિતરં ઘાતેત્વા પુન પિયદસ્સીબુદ્ધસ્સ વધાય નાનપ્પકારં પયોગં કત્વાપિ ઘાતેતું અસક્કોન્તો સો દોણમુખનાગરાજારોહં પક્કોસાપેત્વા તં પલોભેત્વા તમત્થં આરોચેસિ – ''યદા પનાયં સમણો પિયદસ્સી ઇમં નગરં પિણ્ડાય પવિસતિ, તદા દોણમુખં નામ ગજવરં વિસ્સજ્જેત્વા પિયદસ્સીસમણં મારેહી''તિ.

અથ સો આરોહો હિતાહિતવિચારણરહિતો રાજવલ્લભો – ''અયં સમણો ઠાનન્તરાપિ મં ચાવેય્યા''તિ મન્ત્વા ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા દુતિયદિવસે દસબલસ્સ નગરપ્પવેસનસમયં સલ્લક્ખેત્વા સુજાતમત્થકપિણ્ડકુમ્ભનલાટં ધનુસદિસદીઘસુણ્ડતટં સુવિપુલમુદુકણ્ણં મધુપિઙ્ગલનયનં સુન્દરક્ખન્ધાસનં અનુવટ્ટઘનજઘનં નિચિતગૂળ્હજાણુઅન્તરં ઈસાસદિસરુચિરદન્તં સુવાલધિં અપચિતમેચકં સબ્બલક્ખણસમ્પન્નં અસિતજલધરસદિસચારુદસ્સનં સીહવિક્કન્તલલિતગામિનં જઙ્ગમમિવ ધરાધરં સત્તપ્પતિટ્ઠં સત્તધા પભિન્નં સબ્બસો વિસ્સવન્તં વિગ્ગહવન્તમિવ અન્તકં ઉપસઙ્કમિત્વા પિણ્ડકબળઞ્જનધૂપલેપાદિવિસેસેહિ ભિય્યોપિ મત્તપ્પમત્તં કત્વા અરિવારણવારણં એરાવણવારણમિવ અરિજનવારણં મુનિવારણં મારણત્થાય પેસેસિ. અથ સો દ્વિરદવરો મુત્તમત્તોવ ગજમહિંસતુરઙ્ગનરનારિયો હન્ત્વા હતરુધિરપરિરઞ્જિતસદન્તકરસરીરો અન્તજાલપરિયોનદ્ધનયનો સકટકવાટકૂટાગારદ્વારતોરણાદીનિ ભઞ્જિત્વા કાક-કુલલ-ગિજ્ઝાદીહિ અનુપરિયાયમાનો હતમહિંસનરતુરઙ્ગદિરદાદીનં અઙ્ગાનિ આલુમ્પિત્વા મનુસ્સભક્ખો યક્ખો વિય ભક્ખયન્તો દૂરતોવ દસબલં સિસ્સગણપરિવુતં આગચ્છન્તં દિસ્વા અનિલગરુળસદિસવેગો વેગેન ભગવન્તમભિગચ્છિ.

અથ પુરવાસિનો પન જના ભયસન્તાપપરિપૂરિતમાનસા પાસાદપાકારચયતરૂપગતા તથાગતાભિમુખમભિધાવન્તં દિસ્વા હાહાકારસદ્દમકંસુ. કેચિ પન ઉપાસકા તં નાનપ્પકારેહિ નયેહિ નિવારયિતુમારભિંસુ. અથ સો બુદ્ધનાગો હત્થિનાગમાયન્તમોલોકેત્વા કરુણાવિપ્ફારસીતલહદયો મેત્તાય તં ફરિ. તતો સો હત્થિનાગો મેત્તાફરણેન મુદુકતહદયસન્તાનો અત્તનો દોસાપરાધં ઞત્વા લજ્જાય ભગવતો પુરતો ઠાતું અસક્કોન્તો પથવિયં પવિસન્તો વિય સિરસા ભગવતો પાદેસુ નિપતિ. એવં નિપન્નો પન સો તિમિરનિકરસદિસસરીરો સઞ્છાપ્પભાનુરઞ્જિતવરકનકગિરિસિખરસમીપમુપગતો અસિતસલિલધરનિકરો વિય વિરોચિત્થ.

અથેવં મુનિરાજપાદમૂલે કરિરાજાનં સિરસા નિપતન્તં દિસ્વા નાગરજના પરમપીતિપૂરિતહદયા સાધુકારસીહનાદં ઉક્કુટ્ઠિસદ્દં પવત્તયિંસુ. સુરભિકુસુમમાલાચન્દનગન્ધચુણ્ણાલઙ્કારાદીહિ તં અનેકપ્પકારં પૂજેસું. સમન્તતો ચેલુક્ખેપા પવત્તિંસુ. ગગનતલે સુરદુન્દુભિયો અભિનદિંસુ. અથ ભગવા તમસિતગિરિસિખરમિવ પાદમૂલે નિપન્નં દિરદવરં ઓલોકેત્વા અઙ્કુસધજજાલસઙ્ખચક્કાલઙ્કતેન કરતલેન ગજવરમત્થકં પરામસિત્વા તસ્સ ચિત્તાચારાનુકૂલાય ધમ્મદેસનાય તં અનુસાસિ –

‘‘ગજવર વદતો સુણોહિ વાચં, મમ હિતમત્થયુતઞ્ચ તં ભજાહિ;
તવ વધનિરતં પદુટ્ઠભાવં, અપનય સન્તમુપેહિ ચારુદન્તિ.

‘‘લોભેન દોસેન ચ મોહતો વા, યો પાણિનો હિંસતિ વારણિન્દ;
સો પાણઘાતી સુચિરમ્પિ કાલં, દુક્ખં સુઘોરં નરકેનુભોતિ.

‘‘માકાસિ માતઙ્ગ પુનેવરૂપં, કમ્મં પમાદેન મદેન વાપિ;
અવીચિયં દુક્ખમસય્હ કપ્પં, પપ્પોતિ પાણં અતિપાતયન્તો.

‘‘દુક્ખં સુઘોરં નરકેનુભોત્વા, મનુસ્સલોકં યદિ યાતિ ભિય્યો;
અપ્પાયુકો હોતિ વિરૂપરૂપો, વિહિંસકો દુક્ખવિસેસભાગી.

‘‘યથા ચ પાણા પરમં પિયા તે, મહાજને કુઞ્જર મન્દનાગ;
તથા પરસ્સાપિ પિયાતિ ઞત્વા, પાણાતિપાતો પરિવજ્જનીયો.

‘‘દોસે ચ હિંસાનિરતે વિદિત્વા, પાણાતિપાતા વિરતે ગુણે ચ;
પાણાતિપાતં પરિવજ્જય ત્વં, સગ્ગે સુખં ઇચ્છસિ ચે પરત્થ.

‘‘પાણાતિપાતા વિરતો સુદન્તો, પિયો મનાપો ભવતીધ લોકે;
કાયસ્સ ભેદા ચ પરં પનસ્સ, સગ્ગાધિવાસં કથયન્તિ બુદ્ધા.

‘‘દુક્ખાગમં નિચ્છતિ કોચિ લોકે, સબ્બોપિ જાતો સુખમેસતેવ;
તસ્મા મહાનાગ વિહાય હિંસં, ભાવેહિ મેત્તં કરુણઞ્ચ કાલે’’તિ.

અથેવં દસબલેનાનુસાસિયમાનો દન્તિવરો સઞ્ઞં પટિલભિત્વા પરમવિનીતો વિનયાચારસમ્પન્નો સિસ્સો વિય અહોસિ. એવં સો પિયદસ્સી ભગવા અમ્હાકં સત્થા વિય ધનપાલં દોણમુખં કરિવરં દમિત્વા તત્થ મહાજનસમાગમે ધમ્મં દેસેસિ. તદા અસીતિકોટિસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. અયં તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧. ‘‘સુજાતસ્સ અપરેન, સયમ્ભૂ લોકનાયકો;
દુરાસદો અસમસમો, પિયદસ્સી મહાયસો.

૨. ‘‘સોપિ બુદ્ધો અમિતયસો, આદિચ્ચોવ વિરોચતિ;
સબ્બં તમં નિહન્ત્વાન, ધમ્મચક્કં પવત્તયિ.

૩. ‘‘તસ્સાપિ અતુલતેજસ્સ, અહેસું અભિસમયા તયો;
કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમાભિસમયો અહુ.

૪. ‘‘સુદસ્સનો દેવરાજા, મિચ્છાદિટ્ઠિમરોચયિ;
તસ્સ દિટ્ઠિં વિનોદેન્તો, સત્થા ધમ્મમદેસયિ.

૫. ‘‘જનસન્નિપાતો અતુલો, મહાસન્નિપતી તદા;
નવુતિકોટિસહસ્સાનં, દુતિયાભિસમયો અહુ.

૬. ‘‘યદા દોણમુખં હત્થિં, વિનેસિ નરસારથિ;
અસીતિકોટિસહસ્સાનં, તતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

સુમઙ્ગલનગરે પાલિતો નામ રાજપુત્તો ચ પુરોહિતપુત્તો સબ્બદસ્સિકુમારો ચાતિ દ્વે સહાયકા અહેસું. તે પિયદસ્સિમ્હિ સમ્માસમ્બુદ્ધે ચારિકં ચરન્તે ‘‘અત્તનો નગરં સમ્પત્તો’’તિ સુત્વા કોટિસતસહસ્સપરિવારા પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા તસ્સ ધમ્મં સુત્વા સત્તાહં મહાદાનં દત્વા સત્તમે દિવસે ભગવતો ભત્તાનુમોદનાવસાને કોટિસતસહસ્સેહિ સદ્ધિં પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિંસુ. તેસં પન મજ્ઝે ભગવા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. અથાપરેન સમયેન સુદસ્સનદેવરાજસ્સ સમાગમે નવુતિકોટિયો અરહત્તં પાપુણિંસુ. તેહિ પરિવુતો સત્થા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, અયં દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. પુન દોણમુખવિનયને અસીતિકોટિયો પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિંસુ. તેસં મજ્ઝે ભગવા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, અયં તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૭. ‘‘સન્નિપાતા તયો આસું, તસ્સાપિ પિયદસ્સિનો;
કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમો આસિ સમાગમો.

૮. ‘‘તતો પરં નવુતિકોટી, સમિંસુ એકતો મુની;
તતિયે સન્નિપાતમ્હિ, અસીતિકોટિયો અહૂ’’તિ.

તદા અમ્હાકં બોધિસત્તો કસ્સપો નામ બ્રાહ્મણમાણવો ઇતિહાસપઞ્ચમાનં તિણ્ણં વેદાનં પારગૂ હુત્વા સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા કોટિસતસહસ્સપરિચ્ચાગેન પરમારામં સઙ્ઘારામં કારેત્વા સરણેસુ ચ પઞ્ચસીલેસુ ચ પતિટ્ઠાસિ. અથ નં સત્થા – ''ઇતો અટ્ઠારસકપ્પસતચ્ચયેન ગોતમો નામ બુદ્ધો લોકે ભવિસ્સતી''તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૯. ''અહં તેન સમયેન, કસ્સપો નામ બ્રાહ્મણો;
અજ્ઝાયકો મન્તધરો, તિણ્ણં વેદાન પારગૂ.

૧૦. ''તસ્સ ધમ્મં સુણિત્વાન, પસાદં જનયિં અહં;
કોટિસતસહસ્સેહિ, સઙ્ઘારામં અમાપયિં.

૧૧. ''તસ્સ દત્વાન આરામં, હટ્ઠો સંવિગ્ગમાનસો;
સરણે પઞ્ચસીલે ચ, દળ્હં કત્વા સમાદિયિં.

૧૨. ''સોપિ મં બુદ્ધો બ્યાકાસિ, સઙ્ઘમજ્ઝે નિસીદિય;
અટ્ઠારસે કપ્પસતે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૩. ''પધાનં પદહિત્વાન…પે॰… હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.
૧૪. ''તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, ભિય્યો ચિત્તં પસાદયિં;
ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં, દસપારમિપૂરિયા''તિ.

તત્થ **સરણે પઞ્ચસીલે ચા**તિ તીણિ સરણાનિ પઞ્ચ સીલાનિ ચાતિ અત્થો. **અટ્ઠારસે કપ્પસતે**તિ ઇતો અટ્ઠસતાધિકસ્સ કપ્પસહસ્સસ્સ અચ્ચયેનાતિ અત્થો.

તસ્સ પન ભગવતો સુધઞ્ઞં નામ નગરં અહોસિ. પિતા સુદત્તો નામ રાજા, માતા સુચન્દા નામ દેવી, પાલિતો ચ સબ્બદસ્સી ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, સોભિતો નામુપટ્ઠાકો, સુજાતા ચ ધમ્મદિન્ના ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, કકુધરુક્ખો બોધિ, સરીરં અસીતિહત્થુબ્બેધં અહોસિ, નવુતિવસ્સસહસ્સાનિ આયુ, વિમલા નામસ્સ અગ્ગમહેસી અહોસિ, કઞ્ચનાવેળો નામ પુત્તો, સો આજઞ્ઞરથેન નિક્ખમીતિ. તેન વુત્તં –

૧૫. ''સુધઞ્ઞં નામ નગરં, સુદત્તો નામ ખત્તિયો;
ચન્દા નામાસિ જનિકા, પિયદસ્સિસ્સ સત્થુનો.

૨૦. ''પાલિતો સબ્બદસ્સી ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
સોભિતો નામુપટ્ઠાકો, પિયદસ્સિસ્સ સત્થુનો.

૨૧. ''સુજાતા ધમ્મદિન્ના ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, કકુધોતિ પવુચ્ચતિ.

૨૩. ''સોપિ બુદ્ધો અમિતયસો, દ્વત્તિંસવરલક્ખણો;
અસીતિહત્થમુબ્બેધો, સાલરાજાવ દિસ્સતિ.

૨૪. ‘‘અગ્ગિચન્દસૂરિયાનં, નત્થિ તાદિસિકા પભા;
યથા અહુ પભા તસ્સ, અસમસ્સ મહેસિનો.

૨૫. ‘‘તસ્સાપિ દેવદેવસ્સ, આયુ તાવતકં અહુ;
નવુતિવસ્સસહસ્સાનિ, લોકે અટ્ઠાસિ ચક્ખુમા.

૨૬. ‘‘સોપિ બુદ્ધો અસમસમો, યુગાનિપિ તાનિ અતુલિયાનિ;
સબ્બં તમન્તરહિતં, નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા’’તિ.

તત્થ **સાલરાજા વા**તિ સબ્બફાલિફુલ્લો પરમરમણીયદસ્સનો સમવટ્ટક્ખન્ધો સાલરાજા વિય દિસ્સતિ. **યુગાનિપિ તાની**તિ અગ્ગસાવકયુગાદીનિ યુગળાનિ. સેસગાથાસુ સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પિયદસ્સીબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો તેરસમો બુદ્ધવંસો.

૧૬. અત્થદસ્સીબુદ્ધવંસવણ્ણના

પિયદસ્સિમ્હિ સમ્માસમ્બુદ્ધે પરિનિબ્બુતે તસ્સ સાસને ચ અન્તરહિતે પરિહાયિત્વા વડ્ઢિત્વા અપરિમિતાયુકેસુ મનુસ્સેસુ અનુક્કમેન પરિહાયિત્વા વસ્સસતસહસ્સાયુકેસુ જાતેસુ પરમત્થદસ્સી **અત્થદસ્સી** નામ બુદ્ધો લોકે ઉપ્પજ્જિ. સો પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા પરમસોભને સોભને નામ નગરે સાગરસ્સ નામ રઞ્ઞો કુલે અગ્ગમહેસિયા સુદસ્સનદેવિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગહેત્વા દસ માસે ગબ્ભે વસિત્વા સુચિન્ધનુય્યાને માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિ. માતુકુચ્છિતો મહાપુરિસે નિક્ખન્તમત્તે સુચિરકાલનિહિતાનિ કુલપરમ્પરાગતાનિ મહાનિધાનાનિ ધનસામિકા પટિલભિંસૂતિ તસ્સ નામગ્ગહણદિવસે ‘‘અત્થદસ્સી’’તિ નામમકંસુ. સો દસવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. અમરગિરિ-સુરગિરિ-ગિરિવાહનનામકા પરમસુરભિજનકા તયો ચસ્સ પાસાદા અહેસું. વિસાખાદેવિપ્પમુખાનિ તેત્તિંસ ઇત્થિસહસ્સાનિ અહેસું.

સો ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા વિસાખાદેવિયા સેલકુમારે નામ પુત્તે ઉપ્પન્ને સુદસ્સનં નામ અસ્સરાજં અભિરુહિત્વા મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. તં નવ મનુસ્સકોટિયો અનુપબ્બજિંસુ. તેહિ પરિવુતો સો મહાપુરિસો અટ્ઠ માસે પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય સુચિન્ધરનાગિયા ઉપહારત્થાય આનીતં મધુપાયાસં મહાજનેન સન્દિસ્સમાનસબ્બસરીરાય નાગિયા સહ સુવણ્ણપાતિયા દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા તરુણતરુસતસમલઙ્કતે તરુણસાલવને દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા સાયન્હસમયે ધમ્મરુચિના મહારુચિના નામ નાગરાજેન દિન્ના અટ્ઠ કુસતિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા ચમ્પકબોધિં ઉપસઙ્કમિત્વા તેપઞ્ઞાસહત્થાયામવિત્થતં કુસતિણસન્થરં સન્થરિત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા સમ્બોધિં પત્વા સબ્બબુદ્ધાચિણ્ણં – ‘‘અનેકજાતિસંસારં…પે॰… તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા’’તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વા સત્તસત્તાહં બોધિસમીપેયેવ વીતિનામેત્વા બ્રહ્મુનો ધમ્મદેસનાયાચનં સમ્પટિચ્છિત્વા અત્તના સહ પબ્બજિતનવભિક્ખુકોટિયો અરિયધમ્મપટિવેધસમત્થે દિસ્વા આકાસેન ગન્ત્વા અનોમનગરસમીપે અનોમુય્યાને ઓતરિત્વા તેહિ પરિવુતો તત્થ ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. તદા કોટિસતસહસ્સાનં પઠમો ધમ્માભિસમયો અહોસિ.

પુન ભગવતિ લોકનાયકે દેવલોકચારિકં ચરિત્વા તત્થ ધમ્મં દેસેન્તે કોટિસતસહસ્સાનં દુતિયો અભિસમયો અહોસિ. યદા પન ભગવા અત્થદસ્સી અમ્હાકં ભગવા વિય કપિલવત્થુપુરં સોભનપુરં પવિસિત્વા ધમ્મં દેસેસિ, તદા કોટિસતસહસ્સાનં તતિયો ધમ્માભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧. ‘‘તત્થેવ મણ્ડકપ્પમ્હિ, અત્થદસ્સી મહાયસો;
મહાતમં નિહન્ત્વાન, પત્તો સમ્બોધિમુત્તમં.

૨. ‘‘બ્રહ્મુના યાચિતો સન્તો, ધમ્મચક્કં પવત્તયિ;
અમતેન તપ્પયી લોકં, દસસહસ્સી સદેવકં.

૩. ‘‘તસ્સાપિ લોકનાથસ્સ, અહેસું અભિસમયા તયો;
કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમાભિસમયો અહુ.

૪. ‘‘યદા બુદ્ધો અત્થદસ્સી, ચરતિ દેવચારિકં;

કોટિસતસહસ્સાનં, દુતિયાભિસમયો અહુ.

૫. ‘‘પુનાપરં યદા બુદ્ધો, દેસેસિ પિતુસન્તિકે;
કોટિસતસહસ્સાનં, તતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ **તત્થેવા**તિ તસ્મિઞ્ઞેવ કપ્પેતિ અત્થો. એત્થ પન વરકપ્પો ‘‘મણ્ડકપ્પો’’તિ અધિપ્પેતો. ‘‘યસ્મિં કપ્પે તયો બુદ્ધા નિબ્બત્તન્તિ, સો કપ્પો વરકપ્પો’’તિ હેટ્ઠા પદુમુત્તરબુદ્ધવંસવણ્ણનાયં વુત્તો. તસ્મા વરકપ્પો ઇધ ‘‘મણ્ડકપ્પો’’તિ વુત્તો. **નિહન્ત્વાના**તિ નિહનિત્વા. અયમેવ વા પાઠો. **સન્તો**તિ સમાનો. **અમતેના**તિ મગ્ગફલાધિગમામતપાનેન. **તપ્પયી**તિ અતપ્પયિ, પીણેસીતિ અત્થો. **દસસહસ્સી**તિ દસસહસ્સિલોકધાતું. **દેવચારિક**ન્તિ દેવાનં વિનયનત્થં દેવલોકચારિકન્તિ અત્થો.

સુચન્દકનગરે કિર સન્તો ચ રાજપુત્તો ઉપસન્તો ચ પુરોહિતપુત્તો તીસુ વેદેસુ સબ્બસમયન્તરેસુ ચ સારમદિસ્વા નગરસ્સ ચતૂસુ દ્વારેસુ ચત્તારો પણ્ડિતે વિસારદે ચ મનુસ્સે ઠપેસું – ‘‘યં પન તુમ્હે પણ્ડિતં સમણં વા બ્રાહ્મણં વા પસ્સથ સુણાથ વા, તં અમ્હાકં આગન્ત્વા આરોચેથા’’તિ. તેન ચ સમયેન અત્થદસ્સી લોકનાથો સુચન્દકનગરં સમ્પાપુણિ. અથ તેહિ નિવેદિતા પુરિસા ગન્ત્વા તેસં દસબલસ્સ તત્થાગમનં પટિવેદેસું. તતો તે સન્તોપસન્તા તથાગતાગમનં સુત્વા પહટ્ઠમાનસા સહસ્સપરિવારા દસબલં અસમં પચ્ચુગ્ગન્ત્વા અભિવાદેત્વા નિમન્તેત્વા સત્તાહં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ અસદિસં મહાદાનં દત્વા સત્તમે દિવસે સકલનગરવાસીહિ મનુસ્સેહિ સદ્ધિં ધમ્મકથં સુણિંસુ. તસ્મિં કિર દિવસે અટ્ઠનવુતિસહસ્સાનિ એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિંસુ. તાય પરિસાય મજ્ઝે ભગવા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ.

યદા પન ભગવા અત્તનો પુત્તસ્સ સેલત્થેરસ્સ ધમ્મં દેસેન્તો અટ્ઠાસીતિસહસ્સાનિ પસાદેત્વા એહિભિક્ખુભાવેન પબ્બાજેત્વા અરહત્તં પાપેત્વા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. પુન મહામઙ્ગલસમાગમે માઘપુણ્ણમાયં દેવમનુસ્સાનં ધમ્મં દેસેન્તો અટ્ઠસત્તતિસહસ્સાનિ અરહત્તં પાપેત્વા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૬. ‘‘સન્નિપાતા તયો આસું, તસ્સાપિ ચ મહેસિનો;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૭. ‘‘અટ્ઠનવુતિસહસ્સાનં, પઠમો આસિ સમાગમો;
અટ્ઠાસીતિસહસ્સાનં, દુતિયો આસિ સમાગમો.

૮. ‘‘અટ્ઠસત્તતિસહસ્સાનં, તતિયો આસિ સમાગમો;
અનુપાદા વિમુત્તાનં, વિમલાનં મહેસિન’’ન્તિ.

તદા કિર અમ્હાકં બોધિસત્તો ચમ્પકનગરે સુસીમો નામ બ્રાહ્મણમહાસાલો લોકસમ્મતો અહોસિ. સો સબ્બવિભવજાતં દીનાનાથકપણદ્ધિકાદીનં વિસ્સજ્જેત્વા હિમવન્તસમીપં ગન્ત્વા તાપસપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા અટ્ઠ સમાપત્તિયો પઞ્ચ અભિઞ્ઞાયો ચ નિબ્બત્તેત્વા મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો હુત્વા મહાજનસ્સ કુસલાકુસલાનં ધમ્માનં અનવજ્જસાવજ્જભાવઞ્ચ દસ્સેત્વા બુદ્ધુપ્પાદં આગમયમાનો અટ્ઠાસિ.

અથાપરેન સમયેન અત્થદસ્સિમ્હિ લોકનાયકે લોકે ઉપ્પજ્જિત્વા સુદસ્સનમહાનગરે અટ્ઠન્નં પરિસાનં મજ્ઝે ધમ્મામતવસ્સં વસ્સેન્તે તસ્સ ધમ્મં સુત્વા સગ્ગલોકં ગન્ત્વા દિબ્બાનિ મન્દારવપદુમપારિચ્છત્તકાદીનિ પુપ્ફાનિ દેવલોકતો આહરિત્વા અત્તનો આનુભાવં દસ્સેન્તો દિસ્સમાનસરીરો ચતૂસુ દિસાસુ ચતુદ્દીપિકમહામેઘો વિય પુપ્ફવસ્સં વસ્સેત્વા સમન્તતો પુપ્ફમણ્ડપં પુપ્ફમયગ્ઘિતોરણહેમજાલાદીનિ પુપ્ફમયાનિ કત્વા મન્દારવપુપ્ફચ્છત્તેન દસબલં પૂજેસિ. સોપિ નં ભગવા – ''અનાગતે ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૯. ''અહં તેન સમયેન, જટિલો ઉગ્ગતાપનો;
સુસીમો નામ નામેન, મહિયા સેટ્ઠસમ્મતો.

૧૦. ''દિબ્બં મન્દારવં પુપ્ફં, પદુમં પારિચ્છત્તકં;
દેવલોકા હરિત્વાન, સમ્બુદ્ધમભિપૂજયિં.

૧૧. ''સોપિ મં બુદ્ધો બ્યાકાસિ, અત્થદસ્સી મહામુનિ;
અટ્ઠારસે કપ્પસતે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૨. ''પધાનં પદહિત્વાન...પે॰... હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.
૧૩. ''તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, હટ્ઠો સંવિગ્ગમાનસો;
ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં, દસપારમિપૂરિયા''તિ.

તત્થ **જટિલો**તિ જટા અસ્સ અત્થીતિ જટિલો. **મહિયા સેટ્ઠસમ્મતો**તિ સકલેનપિ લોકેન સેટ્ઠો ઉત્તમો પવરોતિ એવં સમ્મતો સમ્ભાવિતોતિ અત્થો.

તસ્સ પન ભગવતો સોભનં નામ નગરં અહોસિ. સાગરો નામ રાજા પિતા, સુદસ્સના નામ માતા, સન્તો ઉપસન્તો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, અભયો નામુપટ્ઠાકો, ધમ્મા ચ સુધમ્મા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, ચમ્પકરુક્ખો બોધિ, સરીરં અસીતિહત્થુબ્બેધં અહોસિ. સરીરપ્પભા સમન્તતો સબ્બકાલં યોજનમત્તં ફરિત્વા અટ્ઠાસિ, આયુ વસ્સસતસહસ્સં, વિસાખા નામસ્સ અગ્ગમહેસી, સેલો નામ પુત્તો, અસ્સયાનેન નિક્ખમિ. તેન વુત્તં –

૧૪. ''સોભનં નામ નગરં, સાગરો નામ ખત્તિયો;
સુદસ્સના નામ જનિકા, અત્થદસ્સિસ્સ સત્થુનો.

૧૯. ''સન્તો ચ ઉપસન્તો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
અભયો નામુપટ્ઠાકો, અત્થદસ્સિસ્સ સત્થુનો.

૨૦. ''ધમ્મા ચેવ સુધમ્મા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, ચમ્પકોતિ પવુચ્ચતિ.

૨૨. ''સોપિ બુદ્ધો અસમસમો, અસીતિહત્થમુગ્ગતો;
સોભતે સાલરાજાવ, ઉળુરાજાવ પૂરિતો.

૨૩. ‘‘તસ્સ પાકતિકા રંસી, અનેકસતકોટિયો;
ઉદ્ધં અધો દસ દિસા, ફરન્તિ યોજનં સદા.

૨૪. ‘‘સોપિ બુદ્ધો નરાસભો, સબ્બસત્તુત્તમો મુનિ;
વસ્સસતસહસ્સાનિ, લોકે અટ્ઠાસિ ચક્ખુમા.

૨૫. ‘‘અતુલં દસ્સેત્વા ઓભાસં, વિરોચેત્વા સદેવકે;
સોપિ અનિચ્ચતં પત્તો, યથગ્ગુપાદાનસઙ્ખયા’’તિ.

તત્થ **ઉળુરાજાવ પૂરિતો**તિ સરદસમયપરિપુણ્ણવિમલસકલમણ્ડલો તારકરાજા વિયાતિ અત્થો. **પાકતિકા**તિ પકતિવસેન ઉપ્પજ્જમાના, ન અધિટ્ઠાનવસેન. યદા ઇચ્છતિ ભગવા, તદા અનેકકોટિસતસહસ્સેપિ ચક્કવાળે આભાય ફરેય્ય. **રંસી**તિ રસ્મિયો. **ઉપાદાનસઙ્ખયા**તિ ઉપાદાનક્ખયા ઇન્ધનક્ખયા અગ્ગિ વિય. સોપિ ભગવા ચતુન્નં ઉપાદાનાનં ખયેન અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા અનુપમનગરે અનોમારામે પરિનિબ્બાયિ. ધાતુયો પનસ્સ અધિટ્ઠાનેન વિકિરિંસુ. સેસમેત્થ ગાથાસુ ઉત્તાનમેવાતિ.

અત્થદસ્સીબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો ચુદ્દસમો બુદ્ધવંસો.

૧૭. ધમ્મદસ્સીબુદ્ધવંસવણ્ણના

અત્થદસ્સિમ્હિ સમ્માસમ્બુદ્ધે પરિનિબ્બુતે અન્તરકપ્પે ચ વીતિવત્તે અપરિમિતાયુકેસુ સત્તેસુ અનુપુબ્બેન પરિહાયિત્વા વસ્સસતસહસ્સાયુકેસુ જાતેસુ **ધમ્મદસ્સી** નામ સત્થા લોકાલોકકરો લોભાદિલોકમલવિનયકરો લોકેકનાયકો લોકે ઉદપાદિ. સોપિ ભગવા પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા સરણનગરે સબ્બલોકસરણસ્સ સરણસ્સ નામ રઞ્ઞો અગ્ગમહેસિયા સુનન્દાય નામ દેવિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં અગ્ગહેસિ. સો દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન સરણુય્યાને માતુકુચ્છિતો પાવુસ્સકાલે સલિલધરવિવરગતો પુણ્ણચન્દો વિય નિક્ખમિ. મહાપુરિસે પન માતુકુચ્છિતો નિક્ખન્તમત્તેયેવ અધિકરણવોહારસત્થપોત્થકેસુ અધમ્મિયા વોહારા સયમેવ અન્તરધાયિંસુ. ધમ્મિકવોહારાયેવ અટ્ઠંસુ. તેનસ્સ નામગ્ગહણદિવસે ‘‘ધમ્મદસ્સી’’તિ નામમકંસુ. સો અટ્ઠવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. તસ્સ કિર અરજ-વિરજ-સુદસ્સનનામકા તયો પાસાદા અહેસું. વિચિકોળિદેવિપ્પમુખાનં ઇત્થીનં વીસતિસહસ્સાધિકં સતસહસ્સં અહોસિ.

સો ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા વિચિકોળિદેવિયા પુઞ્ઞવડ્ઢને નામ પુત્તે ઉપ્પન્ને દેવકુમારો વિય અતિવિય સુખુમાલો દેવસમ્પત્તિમિવ સમ્પત્તિમનુભવમાનો મજ્ઝિમયામે વુટ્ઠાય સિરિસયને નિસિન્નો નિદ્દોપગતાનં ઇત્થીનં વિપ્પકારં દિસ્વા સઞ્જાતસંવેગો મહાભિનિક્ખમનાય ચિત્તં ઉપ્પાદેસિ. ચિત્તુપ્પાદસમનન્તરમેવસ્સ સુદસ્સનપાસાદો ગગનતલમબ્ભુગ્ગન્ત્વા ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય પરિવુતો દુતિયો દિવસકરો વિય દિબ્બવિમાનં વિય ચ ગન્ત્વા રત્તકુરવકતરુબોધિસમીપેયેવ ઓતરિત્વા અટ્ઠાસિ. મહાપુરિસો કિર બ્રહ્મુના ઉપનીતાનિ કાસાયાનિ ગહેત્વા પબ્બજિત્વા પાસાદતો ઓતરિત્વા અવિદૂરે અટ્ઠાસિ. પાસાદો પુન આકાસેન ગન્ત્વા બોધિરુક્ખં અન્તોકત્વા પથવિયં પતિટ્ઠાસિ. ઇત્થિયોપિ સપરિવારા પાસાદતો ઓતરિત્વા અડ્ઢગાવુતમત્તં ગન્ત્વા અટ્ઠંસુ. તત્થ ઇત્થિયો ચ તાસં પરિચારિકા ચેટિકાયો ચ ઠપેત્વા સબ્બે મનુસ્સા તં અનુપબ્બજિંસુ. ભિક્ખૂનં કોટિસતસહસ્સં અહોસિ.

અથ ધમ્મદસ્સી બોધિસત્તો સત્તાહં પધાનચરિયં ચરિત્વા વિચિકોળિદેવિયા દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા બદરવને દિવાવિહારં કત્વા સાયન્હસમયે સિરિવડ્ઢનેન નામ યવપાલકેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા બિમ્બિજાલબોધિં ઉપગન્ત્વા તેપણ્ણાસહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા તત્થ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિજ્ઝિત્વા – ‘‘અનેકજાતિસંસારં…પે॰… તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા’’તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વાવ બોધિસમીપે સત્તસત્તાહં વીતિનામેત્વા કતબ્રહ્મયાચનો અત્તના સદ્ધિં પબ્બજિતસ્સ ભિક્ખૂનં કોટિસતસહસ્સસ્સ સદ્ધમ્મપ્પટિવેધસમત્થતં ઞત્વા અટ્ઠારસયોજનિકમગ્ગં એકાહેનેવ ઇસિપતનં ગન્ત્વા તેહિ પરિવુતો તત્થ ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ, તદા કોટિસતસહસ્સાનં પઠમાભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧. ‘‘તત્થેવ મણ્ડકપ્પમ્હિ, ધમ્મદસ્સી મહાયસો;
તમન્ધકારં વિધમિત્વા, અતિરોચતિ સદેવકે.

૨. ‘‘તસ્સાપિ અતુલતેજસ્સ, ધમ્મચક્કપ્પવત્તને;
કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ **તમન્ધકાર**ન્તિ તમસઙ્ખાતં મોહન્ધકારન્તિ અત્થો.

યદા પન તગરનામકે નગરે સઞ્ચયો નામ રાજા કામેસુ આદીનવં નેક્ખમ્મં ખેમતો ચ દિસ્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિ. તં નવુતિકોટિયો અનુપબ્બજિંસુ. તે સબ્બેપેવ પઞ્ચાભિઞ્ઞાઅટ્ઠસમાપત્તિલાભિનો અહેસું. અથ સત્થા ધમ્મદસ્સી તેસં ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં દિસ્વા આકાસેન ગન્ત્વા સઞ્ચયસ્સ તાપસસ્સ અસ્સમપદં ગન્ત્વા આકાસે ઠત્વા તેસં તાપસાનં અજ્ઝાસયાનુરૂપં ધમ્મં દેસેત્વા ધમ્મચક્ખું ઉપ્પાદેસિ, સો દુતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૩. ''યદા બુદ્ધો ધમ્મદસ્સી, વિનેસિ સઞ્ચયં ઇસિં;
તદા નવુતિકોટીનં, દુતિયાભિસમયો અહૂ''તિ.

યદા પન સક્કો દેવાનમિન્દો દસબલસ્સ ધમ્મં સોતુકામો તં ઉપસઙ્કમિ, તદા અસીતિયા કોટીનં તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૪. ''યદા સક્કો ઉપગચ્છિ, સપરિસો વિનાયકં;
તદા અસીતિકોટીનં, તતિયાભિસમયો અહૂ''તિ.

યદા પન સરણનગરે વેમાતિકભાતિકં પદુમકુમારં ફુસ્સદેવકુમારઞ્ચ સપરિવારે પબ્બાજેસિ, તસ્મિં અન્તોવસ્સે પબ્બજિતાનં ભિક્ખૂનં કોટિસતસહસ્સાનં મજ્ઝે વિસુદ્ધિપવારણં પવારેસિ, સો પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. પુન ભગવતો દેવલોકતો ઓરોહણે સતકોટીનં દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. યદા પન સુદસ્સનારામે તેરસન્નં ધુતગુણાનં ગુણે આનિસંસે પકાસેત્વા હારિતં નામ મહાસાવકં એતદગ્ગે ઠપેસિ, તદા અસીતિયા કોટીનં મજ્ઝે ભગવા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૫. ''તસ્સાપિ દેવદેવસ્સ, સન્નિપાતા તયો અહું;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૬. ''યદા બુદ્ધો ધમ્મદસ્સી, સરણે વસ્સં ઉપાગમિ;
તદા કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમો આસિ સમાગમો.

૭. ''પુનાપરં યદા બુદ્ધો, દેવતો એતિ માનુસં;
તદાપિ સતકોટીનં, દુતિયો આસિ સમાગમો.

૮. ''પુનાપરં યદા બુદ્ધો, પકાસેસિ ધુતે ગુણે;
તદા અસીતિકોટીનં, તતિયો આસિ સમાગમો''તિ.

તદા અમ્હાકં બોધિસત્તો સક્કો દેવરાજા હુત્વા દ્વીસુ દેવલોકેસુ દેવેહિ પરિવુતો આગન્ત્વા દિબ્બેહિ ગન્ધપુપ્ફાદીહિ દિબ્બતુરિયેહિ ચ તથાગતં પૂજેસિ. સોપિ નં સત્થા – ''અનાગતે ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૯. ''અહં તેન સમયેન, સક્કો આસિં પુરિન્દદો;
દિબ્બેન ગન્ધમાલેન, તુરિયેનાભિપૂજયિં.

૧૦. ‘‘સોપિ મં તદા બ્યાકાસિ, દેવમજ્ઝે નિસીદિય;
અટ્ઠારસે કપ્પસતે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૧. ‘‘પધાનં પદહિત્વાન…પે॰… હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.
૧૨. ‘‘તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, ભિય્યો ચિત્તં પસાદયિં;
ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં, દસપારમિપૂરિયા’’તિ.

તસ્સ પન ભગવતો સરણં નામ નગરં અહોસિ. સરણો નામ રાજા પિતા, સુનન્દા નામ માતા, પદુમો ચ ફુસ્સદેવો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, સુનેત્તો નામ ઉપટ્ઠાકો, ખેમા ચ સબ્બનામા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, બિમ્બિજાલરુક્ખો બોધિ, સરીરં પનસ્સ અસીતિહત્થુબ્બેધં અહોસિ, આયુ વસ્સસતસહસ્સં, વિચિકોળિદેવી નામસ્સ અગ્ગમહેસી, પુઞ્ઞવડ્ઢનો નામસ્સ પુત્તો, પાસાદેન નિક્ખમિ. તેન વુત્તં –

૧૩. ‘‘સરણં નામ નગરં, સરણો નામ ખત્તિયો;
સુનન્દા નામ જનિકા, ધમ્મદસ્સિસ્સ સત્થુનો.

૧૮. ‘‘પદુમો ફુસ્સદેવો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
સુનેત્તો નામુપટ્ઠાકો, ધમ્મદસ્સિસ્સ સત્થુનો.

૧૯. ‘‘ખેમા ચ સબ્બનામા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, બિમ્બિજાલોતિ વુચ્ચતિ.

૨૧. ‘‘સોપિ બુદ્ધો અસમસમો, અસીતિહત્થમુગ્ગતો;
અતિરોચતિ તેજેન, દસસહસ્સિમ્હિ ધાતુયા.

૨૨. ‘‘સુફુલ્લો સાલરાજાવ, વિજ્જૂવ ગગને યથા;
મજ્ઝન્હિકેવ સૂરિયો, એવં સો ઉપસોભથ.

૨૩. ‘‘તસ્સાપિ અતુલતેજસ્સ, સમકં આસિ જીવિકં;
વસ્સસતસહસ્સાનિ, લોકે અટ્ઠાસિ ચક્ખુમા.

૨૪. ‘‘ઓભાસં દસ્સયિત્વાન, વિમલં કત્વાન સાસનં;
ચવિ ચન્દોવ ગગને, નિબ્બુતો સો સસાવકો’’તિ.

તત્થ **બિમ્બિજાલો**તિ રત્તકુરવકરુક્ખો. **દસસહસ્સિમ્હિ ધાતુયા**તિ દસસહસ્સિયા લોકધાતુયા. **વિજ્જૂવા**તિ વિજ્જુલતા વિય. **ઉપસોભથા**તિ યથા ગગને વિજ્જુ ચ મજ્જન્હિકે સૂરિયો ચ ઉપસોભતિ, એવં સો ભગવા ઉપસોભિત્થાતિ અત્થો. **સમક**ન્તિ સબ્બેહિ નરસત્તેહિ સમમેવ તસ્સ આયુ અહોસીતિ અત્થો. **ચવી**તિ ચુતો. **ચન્દોવા**તિ ગગનતો ચન્દિમા વિય ચવીતિ અત્થો. ધમ્મદસ્સી કિર ભગવા સાલવતીનગરે કેસારામે પરિનિબ્બાયિ સેસમેત્થ ગાથાસુ પાકટમેવાતિ.

ધમ્મદસ્સીબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો પન્નરસમો બુદ્ધવંસો.

૧૮. સિદ્ધત્થબુદ્ધવંસવણ્ણના

ધમ્મદસ્સિમ્હિ ભગવતિ પરિનિબ્બુતે અન્તરહિતે ચસ્સ સાસને તસ્મિં કપ્પે અતીતે કપ્પસહસ્સે ચ સત્તસુ કપ્પસતેસુ ચ છસુ કપ્પેસુ ચ અતિક્કન્તેસુ ઇતો ચતુનવુતિકપ્પમત્થકે એકસ્મિં કપ્પે એકોવ લોકત્થચરો અધિગતપરમત્થો **સિદ્ધત્થો** નામ સત્થા લોકે પાતુરહોસિ. તેન વુત્તં –

૧. ‘‘ધમ્મદસ્સિસ્સ અપરેન, સિદ્ધત્થો લોકનાયકો;
નિહનિત્વા તમં સબ્બં, સૂરિયો અબ્ભુગ્ગતો યથા’’તિ.

સિદ્ધત્થો બોધિસત્તોપિ પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતભવને નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા વેભારનગરે ઉદેનસ્સ નામ રઞ્ઞો અગ્ગમહેસિયા સુફસ્સાય નામ દેવિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગહેત્વા દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન વીરિયુય્યાને માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિ. જાતે પન મહાપુરિસે સબ્બેસં આરદ્ધકમ્મન્તા ચ ઇચ્છિતા ચ અત્થા સિદ્ધિમગમંસુ. તસ્મા પનસ્સ ઞાતકા ‘‘સિદ્ધત્થો’’તિ નામમકંસુ. સો દસવસ્સસહસ્સાનિ અગારમજ્ઝે વસિ. તસ્સ કોકા-સુપ્પલ-પદુમનામકા તયો પાસાદા અહેસું. સોમનસ્સાદેવિપ્પમુખાનિ અટ્ઠચત્તાલીસ ઇત્થિસહસ્સાનિ પચ્ચુપટ્ઠિતાનિ અહેસું.

સો ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા સોમનસ્સાદેવિયા પુત્તે અનુપમકુમારે ઉપ્પન્ને આસાળ્હિપુણ્ણમિયં સુવણ્ણસિવિકાય નિક્ખમિત્વા વીરિયુય્યાનં ગન્ત્વા પબ્બજિ. તં કોટિસતસહસ્સમનુસ્સા અનુપબ્બજિંસુ. મહાપુરિસો કિર તેહિ સદ્ધિં દસ માસે પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાયં અસદિસબ્રાહ્મણગામે સુનેત્તાય નામ બ્રાહ્મણકઞ્ઞાય દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા બદરવને દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા સાયન્હસમયે વરુણેન નામ યવપાલેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા કણિકારબોધિં ઉપગન્ત્વા ચત્તાલીસહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા સબ્બઞ્ઞુતં પાપુણિત્વા – ‘‘અનેકજાતિસંસારં…પે॰… તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા’’તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વા સત્તસત્તાહં વીતિનામેત્વા અત્તના સહ પબ્બજિતાનં ભિક્ખૂનં કોટિસતસહસ્સાનં ચતુસચ્ચપટિવેધસમત્થતં દિસ્વા અનિલપથેન ગન્ત્વા ગયામિગદાયે ઓતરિત્વા તેસં ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ, તદા કોટિસતસહસ્સાનં પઠમો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૨. ‘‘સોપિ પત્વાન સમ્બોધિં, સન્તારેન્તો સદેવકં;
અભિવસ્સિ ધમ્મમેઘેન, નિબ્બાપેન્તો સદેવકં.

૩. ‘‘તસ્સાપિ અતુલતેજસ્સ, અહેસું અભિસમયા તયો;
કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ **સદેવકન્તિ** સદેવકં લોકં. **ધમ્મમેઘેનાતિ** ધમ્મકથામેઘવસ્સેન. પુન ભીમરથનગરે ભીમરથેન નામ રઞ્ઞા નિમન્તિતો નગરમજ્ઝે કતે સન્થાગારે નિસિન્નો કરવીકરુતમઞ્જુના સવનસુખેન પરમમધુરેન પણ્ડિતજનહદયઙ્ગમેન અમતાભિસેકસદિસેન બ્રહ્મસ્સરેન દસ દિસા પરિપૂરેન્તો ધમ્મામતદુન્દુભિમાહનિ, તદા નવુતિકોટીનં દુતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૪. ‘‘પુનાપરં ભીમરથે, યદા આહનિ દુન્દુભિં;

તદા નવુતિકોટીનં, દુતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

યદા પન વેભારનગરે ઞાતિસમાગમે બુદ્ધવંસં દેસેન્તો નવુતિકોટીનં ધમ્મચક્ખું ઉપ્પાદેસિ, સો તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૫. ‘‘યદા બુદ્ધો ધમ્મં દેસેસિ, વેભારે સો પુરુત્તમે;
તદા નવુતિકોટીનં, તતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

અમરરુચિરદસ્સને અમરનગરે નામ સમ્બલો ચ સુમિત્તો ચ દ્વે ભાતરો રજ્જં કારેસું. અથ સિદ્ધત્થો સત્થા તેસં રાજૂનં ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં દિસ્વા ગગનતલેન ગન્ત્વા અમરનગરમજ્ઝે ઓતરિત્વા ચક્કાલઙ્કતતલેહિ ચરણેહિ પથવિતલં મદ્દન્તો વિય પદચેતિયાનિ દસ્સેત્વા અમરુય્યાનં ગન્ત્વા પરમરમણીયે અત્તનો કરુણાસીતલે સિલાતલે નિસીદિ. તતો દ્વેપિ ભાતિકરાજાનો દસબલસ્સ પદચેતિયાનિ દિસ્વા પદાનિ અનુગન્ત્વા સિદ્ધત્થં અધિગતપરમત્થં સત્થારં સબ્બલોકનેતારં સપરિવારં ઉપસઙ્કમિત્વા અભિવાદેત્વા ભગવન્તં પરિવારેત્વા નિસીદિંસુ. તેસં ભગવા અજ્ઝાસયાનુરૂપં ધમ્મં દેસેસિ. તસ્સ તે ધમ્મકથં સુત્વા સઞ્જાતસદ્ધા હુત્વા સબ્બેવ પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિંસુ. તેસં કોટિસતાનં ખીણાસવાનં મજ્ઝે ભગવા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. વેભારનગરે ઞાતિસમાગમે પબ્બજિતાનં નવુતિકોટીનં મજ્ઝે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. સુદસ્સનવિહારે સન્નિપતિતાનં અસીતિકોટીનં મજ્ઝે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૬. ‘‘સન્નિપાતા તયો આસું, તસ્મિમ્પિ દ્વિપદુત્તમે;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૭. ‘‘કોટિસતાનં નવુતીનં, અસીતિયાપિ ચ કોટિનં;
એતે આસું તયો ઠાના, વિમલાનં સમાગમે’’તિ.

તત્થ **નવુતીનં, અસીતિયાપિ ચ કોટિન**ન્તિ નવુતીનં કોટીનં અસીતિયાપિ ચ કોટીનં સન્નિપાતા અહેસુન્તિ અત્થો. **એતે આસું તયો ઠાના**તિ એતાનિ તીણિ સન્નિપાતટ્ઠાનાનિ અહેસુન્તિ અત્થો. ‘‘ઠાનાને તાનિ તીણિ અહેસુ’’ન્તિપિ પાઠો.

તદા અમ્હાકં બોધિસત્તો સુરસેનનગરે મઙ્ગલો નામ બ્રાહ્મણો હુત્વા વેદવેદઙ્ગાનં પારં ગન્ત્વા અનેકકોટિસઙ્ખં ધનસન્નિચયં દીનાનાથાદીનં પરિચ્ચજિત્વા વિવેકારામો હુત્વા તાપસપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ઝાનાભિઞ્ઞાયો નિબ્બત્તેત્વા વિહરન્તો – ‘‘સિદ્ધત્થો નામ બુદ્ધો લોકે ઉપ્પન્નો’’તિ સુત્વા તં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા તસ્સ ધમ્મકથં સુત્વા યાય જમ્બુયા અયં જમ્બુદીપો પઞ્ઞાયતિ, ઇદ્ધિયા તં જમ્બું ઉપસઙ્કમિત્વા તતો ફલં આહરિત્વા નવુતિકોટિભિક્ખુપરિવારં સિદ્ધત્થં સત્થારં સુરસેનવિહારે નિસીદાપેત્વા જમ્બુફલેહિ સન્તપ્પેસિ સમ્પવારેસિ . અથ સત્થા તં ફલં પરિભુઞ્જિત્વા – ‘‘ઇતો ચતુનવુતિકપ્પમત્થકે ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૮. ‘‘અહં તેન સમયેન, મઙ્ગલો નામ તાપસો;

ઉગ્ગતેજો દુપ્પસહો, અભિઞ્ઞાબલસમાહિતો.

૯. ‘‘જમ્બુતો ફલમાનેત્વા, સિદ્ધત્થસ્સ અદાસહં;
પટિગ્ગહેત્વા સમ્બુદ્ધો, ઇદં વચનમબ્રવિ.

૧૦. ‘‘પસ્સથ ઇમં તાપસં, જટિલં ઉગ્ગતાપનં;
ચતુનવુતિતો કપ્પે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૧. ‘‘પધાનં પદહિત્વાન...પે॰... હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.
૧૨. ‘‘તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, ભિય્યો ચિત્તં પસાદયિં;
ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં, દસપારમિપૂરિયા’’તિ.

તત્થ **દુપ્પસહો**તિ દુરાસદો. અયમેવ વા પાઠો. તસ્સ પન ભગવતો નગરં વેભારં નામ અહોસિ. ઉદેનો નામ રાજા પિતા, જયસેનોતિપિ તસ્સેવ નામં, સુફસ્સા નામ માતા, સમ્બલો ચ સુમિત્તો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, રેવતો નામુપટ્ઠાકો, સીવલા ચ સુરામા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, કણિકારરુક્ખો બોધિ, સરીરં સટ્ઠિહત્થુબ્બેધં અહોસિ. વસ્સસતસહસ્સં આયુ, સોમનસ્સા નામ અગ્ગમહેસી અહોસિ, અનુપમો નામ પુત્તો, સુવણ્ણસિવિકાય નિક્ખમિ. તેન વુત્તં –

૧૩. ‘‘વેભારં નામ નગરં, ઉદેનો નામ ખત્તિયો;
સુફસ્સા નામ જનિકા, સિદ્ધિત્થસ્સ મહેસિનો.

૧૮. ‘‘સમ્બલો ચ સુમિત્તો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
રેવતો નામુપટ્ઠાકો, સિદ્ધત્થસ્સ મહેસિનો.

૧૯. ‘‘સીવલા ચ સુરામા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, કણિકારોતિ વુચ્ચતિ.

૨૧. ‘‘સો બુદ્ધો સટ્ઠિરતનં, અહોસિ નભમુગ્ગતો;
કઞ્ચનગ્ઘિયસઙ્કાસો, દસસહસ્સી વિરોચતિ.

૨૨. ‘‘સોપિ બુદ્ધો અસમસમો, અતુલો અપ્પટિપુગ્ગલો;
વસ્સસતસહસ્સાનિ, લોકે અટ્ઠાસિ ચક્ખુમા.

૨૩. ‘‘વિપુલં પભં દસ્સયિત્વા, પુપ્ફાપેત્વાન સાવકે;
વિલાસેત્વા સમાપત્યા, નિબ્બુતો સો સસાવકો’’તિ.

તત્થ **સટ્ઠિરતનન્તિ** સટ્ઠિરતનપ્પમાણં નભં ઉગ્ગતોતિ અત્થો. **કઞ્ચનગ્ઘિયસઙ્કાસો**તિ નાનારતનવિચિત્તકનકમયઅગ્ઘિયસદિસદસ્સનોતિ અત્થો. **દસસહસ્સી વિરોચતી**તિ દસસહસ્સિયં વિરોચતિ. **વિપુલન્તિ** ઉળારં ઓભાસં. **પુપ્ફાપેત્વાના**તિ ઝાનાભિઞ્ઞામગ્ગફલસમાપત્તિપુપ્ફેહિ પુપ્ફિતે પરમસોભગ્ગપ્પત્તે

કત્વાતિ અત્થો. **વિલાસેત્વા**તિ વિલાસયિત્વા કીળિત્વા. **સમાપત્યા**તિ લોકિયલોકુત્તરાહિ સમાપત્તીહિ અભિઞ્ઞાહિ ચ. **નિબ્બુતો**તિ અનુપાદાપરિનિબ્બાનેન નિબ્બુતો.

સિદ્ધત્થો કિર સત્થા કઞ્ચનવેળુનગરે અનોમુય્યાને પરિનિબ્બાયિ. તત્થેવસ્સ રતનમયં ચતુયોજનુબ્બેધં ચેતિયમકંસૂતિ. સેસગાથાસુ સબ્બત્થ પાકટમેવાતિ.

સિદ્ધત્થબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો સોળસમો બુદ્ધવંસો.

૧૯. તિસ્સબુદ્ધવંસવણ્ણના

તસ્સ પન સિદ્ધત્થસ્સ ભગવતો અપરભાગે એકો કપ્પો બુદ્ધસુઞ્ઞો અહોસિ. ઇતો દ્વાનવુતિકપ્પમત્થકે **તિસ્સો**, **ફુસ્સો**તિ એકસ્મિં કપ્પે દ્વે બુદ્ધા નિબ્બત્તિંસુ. તત્થ **તિસ્સો** નામ મહાપુરિસો પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા ખેમકનગરે જનસન્ધસ્સ નામ રઞ્ઞો અગ્ગમહેસિયા પદુમદલસદિસનયનાય પદુમાનામાય દેવિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગહેત્વા દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન અનોમુય્યાને માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિ. સત્તવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. તસ્સ ગુહાસેલ-નારિસય-નિસભનામકા તયો પાસાદા અહેસું. સુભદ્દાદેવિપ્પમુખાનિ તેત્તિંસ ઇત્થિસહસ્સાનિ અહેસું.

સો ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા સુભદ્દાદેવિયા પુત્તે આનન્દકુમારે ઉપ્પન્ને સોનુત્તરં નામ અનુત્તરં તુરઙ્ગવરમારુય્હ મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. તં મનુસ્સાનં કોટિ અનુપબ્બજિ. સો તેહિ પરિવુતો અટ્ઠ માસે પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય વીરનિગમે વીરસેટ્ઠિસ્સ ધીતાય દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા સલલવને દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા સાયન્હસમયે વિજિતસઙ્ગામકેન નામ યવપાલેન ઉપનીતા અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા અસનબોધિં ઉપસઙ્કમિત્વા ચત્તાલીસહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા તત્થ પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા સમારં મારબલં વિધમિત્વા અધિગતસબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણો – ‘‘અનેકજાતિસંસારં…પે॰… તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા’’તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વા સત્તસત્તાહં બોધિસમીપેયેવ વીતિનામેત્વા યસવતી નગરે બ્રહ્મદેવં ઉદયઞ્ચ દ્વે રાજપુત્તે સપરિવારે ઉપનિસ્સયસમ્પન્ને આકાસેન ગન્ત્વા યસવતીમિગદાયે ઓતરિત્વા ઉય્યાનપાલેન રાજપુત્તે પક્કોસાપેત્વા તેસં સપરિવારાનં અવિસારિના બ્યાપિના મધુરેન બ્રહ્મસ્સરેન દસસહસ્સિલોકધાતું વિઞ્ઞાપેન્તોવ ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ, તદા કોટિસતાનં પઠમો ધમ્માભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧. ‘‘સિદ્ધત્થસ્સ અપરેન, અસમો અપ્પટિપુગ્ગલો;
અનન્તતેજો અમિતયસો, તિસ્સો લોકગ્ગનાયકો.

૨. ‘‘તમન્ધકારં વિધમિત્વા, ઓભાસેત્વા સદેવકં;
અનુકમ્પકો મહાવીરો, લોકે ઉપ્પજ્જિ ચક્ખુમા.

૩. ‘‘તસ્સાપિ અતુલા ઇદ્ધિ, અતુલં સીલં સમાધિ ચ;
સબ્બત્થ પારમિં ગન્ત્વા, ધમ્મચક્કં પવત્તયિ.

૪. ‘‘સો બુદ્ધો દસસહસ્સિમ્હિ, વિઞ્ઞાપેસિ ગિરં સુચિં;
કોટિસતાનિ અભિસમિંસુ, પઠમે ધમ્મદેસને’’તિ.

તત્થ **સબ્બત્થા**તિ સબ્બેસુ ધમ્મેસુ પારં ગન્ત્વા. **દસસહસ્સિમ્હી**તિ દસસહસ્સિયં અથાપરેન સમયેન તિસ્સેન સત્થારા સદ્ધિં પબ્બજિતાનં ભિક્ખૂનં કોટિ મહાપુરિસસ્સ ગણવાસં પહાય બોધિમૂલમુપગમનસમયે અઞ્ઞત્ર ગતા. સા તિસ્સેન સમ્માસમ્બુદ્ધેન ધમ્મચક્કં પવત્તિત’’ન્તિ સુત્વા યસવતીમિગદાયં આગન્ત્વા દસબલમભિવાદેત્વા તં પરિવારેત્વા નિસીદિ. તેસં ભગવા ધમ્મં દેસેસિ, તદા નવુતિયા કોટીનં દુતિયાભિસમયો અહોસિ. પુન મહામઙ્ગલસમાગમે મઙ્ગલપરિયોસાને સટ્ઠિયા કોટીનં તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૫. ‘‘દુતિયો નવુતિકોટીનં, તતિયો સટ્ઠિકોટિયો;
બન્ધનાતો પમોચેસિ, સત્તે નરમરૂ તદા’’તિ.

તત્થ **દુતિયો નવુતિકોટીન**ન્તિ દુતિયો અભિસમયો અહોસિ નવુતિકોટિપાણીનન્તિ અત્થો. **બન્ધનાતો**તિ બન્ધનતો, દસહિ સંયોજનેહિ પરિમોચેસીતિ અત્થો. ઇદાનિ પરિમોચિતે સત્તે સરૂપતો દસ્સેન્તો ‘‘**નરમરૂ**’’તિ આહ. **નરમરૂ**તિ નરામરે.

યસવતીનગરે કિર અન્તોવસ્સં પબ્બજિતાનં અરહન્તાનં સતસહસ્સેહિ પરિવુતો પવારેસિ, સો પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. ઉભતો સુજાતસ્સ સુજાતસ્સ નામ રઞ્ઞો નારિવાહનકુમારો નારિવાહનનગરં અનુપ્પત્તે ભગવતિ લોકનાથે સપરિવારો પચ્ચુગ્ગન્ત્વા દસબલં સભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તેત્વા સત્તાહં અસદિસદાનં દત્વા અત્તનો રજ્જં પુત્તસ્સ નિય્યાતેત્વા સપરિવારો સબ્બલોકાધિપતિસ્સ તિસ્સસમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સન્તિકે એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બજિ. તસ્સ કિર સા પબ્બજ્જા સબ્બદિસાસુ પાકટા અહોસિ. તસ્મા તતો તતો આગન્ત્વા નારિવાહનકુમારં મહાજનો અનુપબ્બજિ. તદા તથાગતો નવુતિયા ભિક્ખુસતસહસ્સસ્સ મજ્ઝગતો પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ , સો દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. પુન ખેમવતીનગરે ઞાતિસમાગમે બુદ્ધવંસધમ્મકથં સુત્વા અસીતિસતસહસ્સાનિ તસ્સ સન્તિકે પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિંસુ, તેહિ પરિવુતો સુગતો પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૬. ‘‘સન્નિપાતા તયો આસું, તિસ્સે લોકગ્ગનાયકે;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૭. ‘‘ખીણાસવસતસહસ્સાનં, પઠમો આસિ સમાગમો;
નવુતિસતસહસ્સાનં, દુતિયો આસિ સમાગમો.

૮. ‘‘અસીતિસતસહસ્સાનં, તતિયો આસિ સમાગમો;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, પુપ્ફિતાનં વિમુત્તિયા’’તિ.

તદા અમ્હાકં બોધિસત્તો યસવતીનગરે સુજાતો નામ રાજા હુત્વા ઇદ્ધં ફીતં જનપદં અનેકકોટિધનસન્નિચયં અનુરાગમુપગતહદયઞ્ચ પરિજનં તિણનળમિવ પરિચ્ચજિત્વા જાતિઆદીસુ સંવિગ્ગહદયો નિક્ખમિત્વા તાપસપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો હુત્વા ‘‘બુદ્ધો લોકે ઉપ્પન્નો’’તિ સુત્વા પઞ્ચવણ્ણાય પીતિયા ફુટસરીરો હુત્વા સપતિસ્સો તિસ્સં ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘હન્દાહં મન્દારવપારિચ્છત્તકાદીહિ દિબ્બકુસુમેહિ ભગવન્તં પૂજેસ્સામી’’તિ. અથ સો એવં ચિન્તેત્વા ઇદ્ધિયા સગ્ગલોકં ગન્ત્વા ચિત્તલતાવનં પવિસિત્વા પદુમપારિચ્છત્તકમન્દારવાદીહિ દિબ્બકુસુમેહિ રતનમયં ચઙ્કોટકં ગાવુતપ્પમાણં પૂરેત્વા ગહેત્વા ગગનતલેન આગન્ત્વા દિબ્બેહિ સુરભિકુસુમેહિ ભગવન્તં પૂજેસિ. એકઞ્ચ મણિદણ્ડકં સુવણ્ણમયકણ્ણિકં પદુમરાગમણિમયપણ્ણં સુગન્ધકેસરચ્છત્તં વિય પદુમચ્છત્તં ભગવતો સિરસિ ધારયન્તો ચતુપરિસમજ્ઝે અટ્ઠાસિ. અથ ભગવા નં – ‘‘ઇતો દ્વેનવુતે કપ્પે ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૯. ‘‘અહં તેન સમયેન, સુજાતો નામ ખત્તિયો;

મહાભોગં છડ્ડયિત્વા, પબ્બજિં ઇસિપબ્બજં.

૧૦. ‘‘મયિ પબ્બજિતે સન્તે, ઉપ્પજ્જિ લોકનાયકો;
બુદ્ધોતિ સદ્દં સુત્વાન, પીતિ મે ઉપપજ્જથ.

૧૧. ‘‘દિબ્બં મન્દારવં પુપ્ફં, પદુમં પારિછત્તકં;
ઉભો હત્થેહિ પગ્ગય્હ, ધુનમાનો ઉપાગમિં.

૧૨. ‘‘ચાતુવણ્ણપરિવુતં, તિસ્સં લોકગ્ગનાયકં;
તમહં પુપ્ફં ગહેત્વા, મત્થકે ધારયિં જિનં.

૧૩. ‘‘સોપિ મં બુદ્ધો બ્યાકાસિ, જનમજ્ઝે નિસીદિય;
દ્વેનવુતે ઇતો કપ્પે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૪. ‘‘પધાનં પદહિત્વાન…પે॰… હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.

૧૫. ‘‘તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, ભિય્યો ચિત્તં પસાદયિં;
ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં, દસપારમિપૂરિયા’’તિ.

તત્થ **મયિ પબ્બજિતે**તિ મયિ પબ્બજિતભાવં ઉપગતે. ‘‘મમ પબ્બજિતં સન્ત’’ન્તિ પોત્થકેસુ લિખન્તિ, સો પમાદલેખોતિ વેદિતબ્બો. **ઉપપજ્જથા**તિ ઉપ્પજ્જિત્થ. **ઉભો હત્થેહી**તિ ઉભેહિ હત્થેહિ. **પગ્ગય્હા**તિ ગહેત્વાન. **ધુનમાનો**તિ વાકચીરાનિ વિધુનમાનોવ. **ચાતુવણ્ણપરિવુત**ન્તિ ચતુપરિસપરિવુતં, ખત્તિયબ્રાહ્મણગહપતિસમણપરિવુતન્તિ અત્થો. ‘‘ચતુવણ્ણેહિ પરિવુત’’ન્તિ પઠન્તિ કેચિ.

તસ્સ પન ભગવતો ખેમં નામ નગરં અહોસિ. જનસન્ધો નામ ખત્તિયો પિતા, પદુમા નામ જનિકા, બ્રહ્મદેવો ચ ઉદયો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, સમઙ્ગો નામુપટ્ઠાકો, ફુસ્સા ચ સુદત્તા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, અસનરુક્ખો બોધિ, સરીરં સટ્ઠિહત્થુબ્બેધં અહોસિ, વસ્સસતસહસ્સં આયુ, સુભદ્દા નામ અગ્ગમહેસી, આનન્દો નામ પુત્તો, તુરઙ્ગયાનેન નિક્ખમિ. તેન વુત્તં –

૧૬. ‘‘ખેમકં નામ નગરં, જનસન્ધો નામ ખત્તિયો;
પદુમા નામ જનિકા, તિસ્સસ્સ ચ મહેસિનો.

૨૧. ‘‘બ્રહ્મદેવો ચ ઉદયો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
સમઙ્ગો નામુપટ્ઠાકો, તિસ્સસ્સ ચ મહેસિનો.

૨૨. ‘‘ફુસ્સા ચેવ સુદત્તા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, અસનોતિ પવુચ્ચતિ.

૨૪. ‘‘સો બુદ્ધો સટ્ઠિરતનો, અહુ ઉચ્ચત્તને જિનો;
અનૂપમો અસદિસો, હિમવા વિય દિસ્સતિ.

૨૫. ‘‘તસ્સાપિ અતુલતેજસ્સ, આયુ આસિ અનુત્તરો;
વસ્સસતસહસ્સાનિ, લોકે અટ્ઠાસિ ચક્ખુમા.

૨૬. ‘‘ઉત્તમં પવરં સેટ્ઠં, અનુભોત્વા મહાયસં;
જલિત્વા અગ્ગિક્ખન્ધોવ, નિબ્બુતો સો સસાવકો.

૨૭. ‘‘વલાહકોવ અનિલેન, સૂરિયેન વિય ઉસ્સવો;
અન્ધકારોવ પદીપેન, નિબ્બુતો સો સસાવકો’’તિ.

તત્થ **ઉચ્ચત્તને**તિ ઉચ્ચભાવેન. **હિમવા વિય દિસ્સતી**તિ હિમવાવ પદિસ્સતિ. અયમેવ વા પાઠો. યથા યોજનાનં સતાનુચ્ચો હિમવા પઞ્ચપબ્બતો સુદૂરે ઠિતાનમ્પિ ઉચ્ચભાવેન ચ સોમ્મભાવેન ચ અતિરમણીયો હુત્વા દિસ્સતિ, એવં ભગવાપિ દિસ્સતીતિ અત્થો. **અનુત્તરો**તિ નાતિદીઘો નાતિરસ્સો. આયુ વસ્સસતસહસ્સન્તિ અત્થો. **ઉત્તમં પવરં સેટ્ઠ**ન્તિ અઞ્ઞમઞ્ઞવેવચનાનિ. **ઉસ્સવો**તિ હિમબિન્દુ વલાહકઉસ્સવઅન્ધકારા વિય અનિલસૂરિયદીપેહિ અનિચ્ચતાનિલસૂરિયદીપેહિ ઉપદ્દુતો પરિનિબ્બુતો સસાવકો ભગવાતિ અત્થો.

તિસ્સો કિર ભગવા સુનન્દવતીનગરે સુનન્દારામે પરિનિબ્બાયિ. સેસમેત્થ ગાથાસુ પાકટમેવાતિ.

તિસ્સબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો સત્તરસમો બુદ્ધવંસો.

૨૦. કુસ્સબુદ્ધવંસવણ્ણના

તસ્સ તિસ્સસ્સ ભગવતો અપરભાગે અનુક્કમેન પરિહાયિત્વા પુન વડ્ઢિત્વા અપરિમિતાયુકા હુત્વા અનુપુબ્બેન હાયિત્વા નવુતિવસ્સસહસ્સાયુકેસુ જાતેસુ તસ્મિંયેવ કપ્પે **કુસ્સો** નામ સત્થા લોકે ઉપ્પજ્જિ. સોપિ ભગવા પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા કાસિકનગરે જયસેનરઞ્ઞો અગ્ગમહેસિયા સિરિમાય નામ દેવિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગહેત્વા દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન સિરિમુચ્યાને માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિ. સો નવવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. તસ્સ કિર ગરુળપક્ખ-હંસ-સુવણ્ણભારાતિ તયો પાસાદા અહેસું. કિસાગોતમિપ્પમુખાનિ તિંસ ઇત્થિસહસ્સાનિ પચ્ચુપટ્ઠિતાનિ અહેસું.

સો ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા કિસાગોતમિયા અનુપમે નામ પુત્તે ઉપ્પન્ને અલઙ્કતગજવરક્ખન્ધગતો મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. તં પબ્બજિતં જનકોટિ અનુપબ્બજિ. સો તેહિ પરિવુતો છ માસે પધાનચરિયં ચરિત્વા તતો ગણં પહાય સત્તાહં એકચરિયં અનુબ્રૂહયમાનો વસિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય અઞ્ઞતરે નગરે અઞ્ઞતરસ્સ સેટ્ઠિનો ધીતાય સિરિવડ્ઢાય નામ દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા સિંસપાવને દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા સાયન્હસમયે સિરિવડ્ઢેન નામ ઉપાસકેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા આમલકબોધિં ઉપસઙ્કમિત્વા સમારં મારબલં વિધમિત્વા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પત્વા – ‘‘અનેકજાતિસંસારં…પે॰… તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા’’તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વા સત્તસત્તાહં બોધિસમીપેયેવ વીતિનામેત્વા અત્તના સદ્ધિં પબ્બજિતાનં ભિક્ખૂનં કોટીનં ધમ્મપટિવેધસમત્થતં દિસ્વા આકાસેન ગન્ત્વા સઙ્કસ્સનગરે ઇસિપતને મિગદાયે ઓતરિત્વા તેસં મજ્ઝે ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. તદા કોટિસતસહસ્સાનં પઠમો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧. ‘‘તત્થેવ મણ્ડકપ્પમ્હિ, અહુ સત્થા અનુત્તરો;
અનૂપમો અસમસમો, કુસ્સો લોકગ્ગનાયકો.

૨. ‘‘સોપિ સબ્બં તમં હન્ત્વા, વિજટેત્વા મહાજટં;
સદેવકં તપ્પયન્તો, અભિવસ્સિ અમતમ્બુના.

૩. ‘‘ધમ્મચક્કં પવત્તેન્તે, કુસ્સે નક્ખત્તમઙ્ગલે;
કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ **તત્થેવ મણ્ડકપ્પમ્હી**તિ યસ્મિં કપ્પે દ્વે બુદ્ધા ઉપ્પજ્જન્તિ, સો ‘‘મણ્ડકપ્પો’’તિ હેટ્ઠા વુત્તો. **વિજટેત્વા**તિ પટિવિસ્સજ્જેત્વા. **મહાજટ**ન્તિ એત્થ જટાતિ તણ્હાયેતં અધિવચનં. સા હિ રૂપાદીસુ આરમ્મણેસુ હેટ્ઠુપરિયવસેન પુનપ્પુનં ઉપ્પજ્જનતો સંસિબ્બનતો સુત્તગુમ્બજાલપૂવસઙ્ખાતા જટા વિયાતિ જટાતિ વુત્તં, તં મહાજટં. **સદેવક**ન્તિ સદેવકં લોકં. **અભિવસ્સી**તિ પાવસ્સિ. **અમતમ્બુના**તિ અમતસઙ્ખાતેન ધમ્મકથાસલિલેન તપ્પયન્તો પાવસ્સીતિ અત્થો.

યદા પન બારાણસીનગરે સિરિવડ્ઢો નામ રાજા મહન્તં ભોગક્ખન્ધં પહાય તાપસપબ્બજ્જં પબ્બજિ. તેન સહ પબ્બજિતાનં તાપસાનં નવુતિસતસહસ્સાનિ અહેસું. તેસં ભગવા ધમ્મં દેસેસિ. તદા નવુતિયા સતસહસ્સાનં

દુતિયાભિસમયો અહોસિ. યદા પન અત્તનો પુત્તસ્સ અનુપમકુમારસ્સ ધમ્મં દેસેસિ, તદા અસીતિયા સતસહસ્સાનં તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૪. ‘‘નવુતિસતસહસ્સાનં, દુતિયાભિસમયો અહુ;
અસીતિસતસહસ્સાનં, તતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તતો અપરેન સમયેન કણ્ણકુજ્જનગરે સુરક્ખિતો રાજપુત્તો ચ પુરોહિતપુત્તો ધમ્મસેનકુમારો ચ કુસ્સે સમ્માસમ્બુદ્ધે અત્તનો નગરં સમ્પત્તે સટ્ઠિયા પુરિસસતસહસ્સેહિ સદ્ધિં પચ્ચુગ્ગન્ત્વા વન્દિત્વા નિમન્તેત્વા સત્તાહં મહાદાનં દત્વા દસબલસ્સ ધમ્મકથં સુત્વા ભગવતિ પસીદિત્વા તે સપરિવારા પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિંસુ. તેસં સટ્ઠિયા ભિક્ખુસતસહસ્સાનં મજ્ઝે ભગવા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. પુન કાસિનગરે જયસેનરઞ્ઞો સટ્ઠિમત્તાનં ઞાતીનં સમાગમે બુદ્ધવંસં દેસેસિ, તં સુત્વા પઞ્ઞાસસતસહસ્સાનિ એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિંસુ. તેસં મજ્ઝગતો ભગવા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. પુન મહામઙ્ગલસમાગમે મઙ્ગલકથં સુત્વા ચત્તાલીસપુરિસસતસહસ્સાનિ પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિંસુ. તેસં મજ્ઝગતો સુગતો પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૫. ‘‘સન્નિપાતા તયો આસું, કુસ્સસ્સપિ મહેસિનો;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૬. ‘‘સટ્ઠિસતસહસ્સાનં , પઠમો આસિ સમાગમો;
પઞ્ઞાસસતસહસ્સાનં, દુતિયો આસિ સમાગમો.

૭. ‘‘ચત્તાલીસસતસહસ્સાનં, તતિયો આસિ સમાગમો;
અનુપાદા વિમુત્તાનં, વોચ્છિન્નપટિસન્ધિન’’ન્તિ.

તદા અમ્હાકં બોધિસત્તો અરિન્દમનગરે વિજિતાવી નામ ખત્તિયો હુત્વા તસ્સ ધમ્મં સુત્વા ભગવતિ પસીદિત્વા તસ્સ મહાદાનં દત્વા મહારજ્જં પહાય ભગવતો સન્તિકે પબ્બજિત્વા તીણિ પિટકાનિ ઉગ્ગહેત્વા તેપિટકધરો મહાજનસ્સ ધમ્મકથં કથેસિ, સીલપારમિઞ્ચ પૂરેસિ. સોપિ નં ‘‘બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૮. ‘‘અહં તેન સમયેન, વિજિતાવી નામ ખત્તિયો;
છડ્ડયિત્વા મહારજ્જં, પબ્બજિં તસ્સ સન્તિકે.

૯. ‘‘સોપિ મં બુદ્ધો બ્યાકાસિ, કુસ્સો લોકગ્ગનાયકો;
દ્વેનવુતે ઇતો કપ્પે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૦. ‘‘પધાનં પદહિત્વાન…પે॰… દસપારમિપૂરિયા.
૧૨. ‘‘સુત્તન્તં વિનયઞ્ચાપિ, નવઙ્ગં સત્થુસાસનં;
સબ્બં પરિયાપુણિત્વા, સોભયિં જિનસાસનં.

૧૩. ‘‘તત્થપ્પમત્તો વિહરન્તો, બ્રહ્મં ભાવેત્વ ભાવનં;
અભિઞ્ઞાપારમિં ગન્ત્વા, બ્રહ્મલોકમગઞ્છહ’’ન્તિ.

તસ્સ પન ભગવતો કાસિકં નામ નગરં અહોસિ. જયસેનો નામ રાજા પિતા, સિરિમા નામ માતા, સુરક્ખિતો ચ ધમ્મસેનો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, સભિયો નામુપટ્ઠાકો, ચાલા ચ ઉપચાલા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, આમલકરુક્ખો બોધિ, સરીરં અટ્ઠપણ્ણાસહત્થુબ્બેધં અહોસિ , આયુ નવુતિવસ્સસહસ્સાનિ, કિસાગોતમી નામ અગ્ગમહેસી, અનુપમો નામસ્સ પુત્તો, હત્થિયાનેન નિક્ખમિ. તેન વુત્તં –

૧૪. ‘‘કાસિકં નામ નગરં, જયસેનો નામ ખત્તિયો;
સિરિમા નામ જનિકા, કુસ્સસ્સાપિ મહેસિનો…પે॰ …;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, આમણ્ડોતિ પવુચ્ચતિ…પે॰….

૨૨. ‘‘અટ્ઠપણ્ણાસરતનં, સોપિ અચ્ચુગ્ગતો મુનિ;
સોભતે સતરંસીવ, ઉળુરાજાવ પૂરિતો.

૨૩. ‘‘નવુતિવસ્સસહસ્સાનિ, આયુ વિજ્જતિ તાવદે;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૨૪. ‘‘ઓવદિત્વા બહૂ સત્તે, સન્તારેત્વા બહૂ જને;
સોપિ સત્થા અતુલયસો, નિબ્બુતો સો સસાવકો’’તિ.

તત્થ **આમણ્ડો**તિ આમલકરુક્ખો. **ઓવદિત્વા**તિ ઓવાદં દત્વા, અનુસાસિત્વાતિ અત્થો. **સોપિ સત્થા અતુલયસો**તિ સોપિ સત્થા અમિતયસોતિ અત્થો. ‘‘સો જહિત્વા અમિતયસો’’તિપિ પાઠો, તસ્સ સો સબ્બમેવ વુત્તપ્પકારં વિસેસં હિત્વાતિ અત્થો.

કુસ્સો કિર સમ્માસમ્બુદ્ધો કુસિનારાયં સેનારામે પરિનિબ્બાયિ. ધાતુયો કિરસ્સ વિત્થારિકા અહેસું. સેસગાથાસુ સબ્બત્થ પાકટમેવાતિ.

કુસ્સબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો અટ્ઠારસમો બુદ્ધવંસો.

૨૧. વિપસ્સીબુદ્ધવંસવણ્ણના

કુસ્સસ્સ બુદ્ધસ્સ અપરભાગે સાન્તરકપ્પે તસ્મિઞ્ચ કપ્પે વીતિવત્તે ઇતો એકનવુતિકપ્પે વિજિતસબ્બકપ્પો પરહિતનિરતસઙ્કપ્પો સબ્બત્થ વિપસ્સી **વિપસ્સી** નામ સત્થા લોકે ઉદપાદિ. સો પારમિયો પૂરેત્વા અનેકરતનમણિવિસરસમુજ્જોતિતભવને તુસિતભવને નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા બન્ધુમતીનગરે અનેકબન્ધુમતો બન્ધુમતો રઞ્ઞો બન્ધુમતિયા નામ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં અગ્ગહેસિ. સો દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન ખેમે મિગદાયે માતુદરતો અસિતનીરદરાજિતો પુણ્ણચન્દો વિય નિક્ખમિ. નામગ્ગહણદિવસે પનસ્સ લક્ખણપાઠકા ઞાતકા ચ દિવા ચ રત્તિઞ્ચ અન્તરન્તરા નિમ્મિસસઞ્ઞનિતન્ધકારવિરહેન વિસુદ્ધં પસ્સન્તિ, વિવટેહિ વા અક્ખીહિ પસ્સતીતિ ‘‘વિપસ્સી’’તિ નામમકંસુ. ‘‘વિચેય્ય વિચેય્ય પસ્સતીતિ વિપસ્સી’’તિ વદન્તિ. સો અટ્ઠવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. નન્દ-સુનન્દ-સિરિમાનામકા તયો ચસ્સ પાસાદા અહેસું.

સુદસ્સનાદેવિપ્પમુખાનં ઇત્થીનં સતસહસ્સં વીસતિ ચ સહસ્સાનિ અહેસું. ‘‘સુતનૂ’’તિપિ સુદસ્સના વુચ્ચતિ. સો અટ્ઠવસ્સસહસ્સાનં અચ્ચયેન ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા સુતનુદેવિયા સમવટ્ટક્ખન્ધે નામ તનયે જાતે આજઞ્ઞરથેન મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. તં પુરિસાનં ચતુરાસીતિસતસહસ્સાનિ અનુપબ્બજિંસુ. સો તેહિ પરિવુતો મહાપુરિસો અટ્ઠમાસં પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય સુદસ્સનસેટ્ઠિધીતાય દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા કુસુમસમલઙ્કતે સાલવને દિવાવિહારં કત્વા સુજાતેન નામ યવપાલકેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા પાટલિબોધિં સમલઙ્કતં દિસ્વા દક્ખિણદિસાભાગેન તં ઉપાગમિ.

તસ્સા પન પાટલિયા સમવટ્ટક્ખન્ધો તં દિવસં પણ્ણાસરતનો હુત્વા અબ્ભુગ્ગતો સાખા પણ્ણાસરતના ઉબ્બેધેન રતનસતં અહોસિ. તંદિવસમેવ સા પાટલી કણ્ણિકાબદ્ધેહિ વિય પુપ્ફેહિ પરમસુરભિગન્ધેહિ મૂલતો પટ્ઠાય સબ્બસઞ્છન્ના અહોસિ. દિબ્બગન્ધો વાયતિ, ન કેવલં તદા અયમેવ પુપ્ફિતો, દસસહસ્સિે ચક્કવાળેસુ સબ્બે પાટલિયો પુપ્ફિતાવ. ન કેવલં પાટલિયોવ, દસસહસ્સિચક્કવાળેસુ સબ્બરુક્ખગુમ્બલતાયોપિ પુપ્ફિંસુ. મહાસમુદ્દોપિ પઞ્ચવણ્ણેહિ પદુમેહિ કુવલયુપ્પલકુમુદેહિ સઞ્છન્નો સીતલમધુરસલિલો અહોસિ. સબ્બમ્પિ ચ દસસહસ્સિ ચક્કવાળબ્ભન્તરં ધજમાલાકુલં અહોસિ. તત્થ તત્થ પટિમાલાગુલવિપ્પકિણ્ણં નાનાસુરભિકુસુમસજ્જિતધરણીતલં ધૂપચુણ્ણન્ધકારં અહોસિ. તં ઉપગન્ત્વા તેપણ્ણાસહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા ચતુરઙ્ગસમન્નાગતં વીરિયં અધિટ્ઠાય – ‘‘યાવ બુદ્ધો ન હોમિ, તાવ ઇતો ન ઉટ્ઠહામી’’તિ પટિઞ્ઞં કત્વા નિસીદિ. એવં નિસીદિત્વા સમારં મારબલં વિધમિત્વા મગ્ગાનુક્કમેન ચત્તારિ મગ્ગઞાણાનિ મગ્ગાનન્તરં ચત્તારિ ફલઞાણાનિ ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા ચતુયોનિપરિચ્છેદકઞાણં પઞ્ચગતિપરિચ્છેદકઞાણં ચતુવેસારજ્જઞાણાનિ છ અસાધારણઞાણાનિ ચ સકલે ચ બુદ્ધગુણે હત્થગતે કત્વા પરિપુણ્ણસઙ્કપ્પો બોધિપલ્લઙ્કે નિસિન્નોવ –

‘‘અનેકજાતિસંસારં…પે॰… તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા. (ધ॰ પ॰ ૧૫૩-૧૫૪);

‘‘અયોઘનહતસ્સેવ, જલતો જાતવેદસો;
અનુપુબ્બૂપસન્તસ્સ, યથા ન ઞાયતે ગતિ.

‘‘એવં સમ્મા વિમુત્તાનં, કામબન્ધોઘતારિનં;
પઞ્ઞાપેતું ગતી નત્થિ, પત્તાનં અચલં સુખ’’ન્તિ. (ઉદા॰ ૮૦) –

એવં ઉદાનં ઉદાનેત્વા બોધિસમીપેયેવ સત્તસત્તાહં વીતિનામેત્વા બ્રહ્માયાચનં સમ્પટિચ્છિત્વા અત્તનો વેમાતિકસ્સ ભાતિકસ્સ ખણ્ડકુમારસ્સ ચ પુરોહિતપુત્તસ્સ તિસ્સકુમારસ્સ ચ ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં ઓલોકેત્વા આકાસેન ગન્ત્વા ખેમે મિગદાયે ઓતરિત્વા ઉભોપિ તે ઉય્યાનપાલેન પક્કોસાપેત્વા તેસં પરિવારાનં મજ્ઝે ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. તદા અપરિમિતાનં દેવતાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧. ''કુસ્સસ્સ ચ અપરેન, સમ્બુદ્ધો દ્વિપદુત્તમો;
વિપસ્સી નામ નામેન, લોકે ઉપ્પજ્જિ ચક્ખુમા.

૨. ''અવિજ્જં સબ્બં પદાલેત્વા, પત્તો સમ્બોધિમુત્તમં;
ધમ્મચક્કં પવત્તેતું, પક્કામિ બન્ધુમતીપુરં.

૩. ''ધમ્મચક્કં પવત્તેત્વા, ઉભો બોધેસિ નાયકો;
ગણનાય ન વત્તબ્બો, પઠમાભિસમયો અહૂ''તિ.

તત્થ **પદાલેત્વા**તિ ભિન્દિત્વા, અવિજ્જન્ધકારં ભિન્દિત્વાતિ અત્થો. ''વત્તેત્વા ચક્કમારામે''તિપિ પાઠો, તસ્સ **આરામે**તિ ખેમે મિગદાયેતિ અત્થો. **ઉભો બોધેસી**તિ અત્તનો કનિટ્ઠભાતિકં ખણ્ડં રાજપુત્તં તિસ્સઞ્ચ પુરોહિતપુત્તન્તિ ઉભો બોધેસિ. **ગણનાય ન વત્તબ્બો**તિ દેવતાનં અભિસમયવસેન ગણનપરિચ્છેદો નત્થીતિ અત્થો.

અથાપરેન સમયેન ખણ્ડં રાજપુત્તં તિસ્સઞ્ચ પુરોહિતપુત્તં અનુપબ્બજિતાનિ ચતુરાસીતિભિક્ખુસહસ્સાનિ ધમ્મામતં પાયેસિ. સો દુતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૪. ''પુનાપરં અમિતયસો, તત્થ સચ્ચં પકાસયિ;
ચતુરાસીતિસહસ્સાનં, દુતિયાભિસમયો અહૂ''તિ.

તત્થ **તત્થા**તિ ખેમે મિગદાયેતિ અત્થો. ''ચતુરાસીતિસહસ્સાનિ, સમ્બુદ્ધમનુપબ્બજુ''ન્તિ એત્થ એતે પન ચતુરાસીતિસહસ્સસઙ્ખાતા પુરિસા વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ ઉપટ્ઠાકપુરિસાયેવ. તે પાતોવ વિપસ્સિકુમારસ્સ ઉપટ્ઠાનં આગન્ત્વા કુમારમદિસ્વા પાતરાસત્થાય ગન્ત્વા ભુત્તપાતરાસા ''કુહિં કુમારો''તિ પુચ્છિત્વા તતો ''ઉય્યાનભૂમિં ગતો''તિ સુત્વા ''તત્થેવ નં દક્ખિસ્સામા''તિ નિક્ખન્તા નિવત્તમાનં તસ્સ સારથિં દિસ્વા ''કુમારો પબ્બજિતો''તિ સુત્વા સુતટ્ઠાનેયેવ સબ્બાભરણાનિ મુઞ્ચિત્વા અન્તરાપણતો કાસાયાનિ વત્થાનિ આહરાપેત્વા કેસમસ્સું ઓહારેત્વા પબ્બજિંસુ. પબ્બજિત્વા ચ તે ગન્ત્વા મહાપુરિસં પરિવારયિંસુ.

તતો વિપસ્સી બોધિસત્તો ''પધાનચરિયં ચરન્તો આકિણ્ણો વિહરામિ, ન ખો પનમેતં પાતિરૂપં યથેવ મં ઇમે ગિહિભૂતા પુબ્બે પરિવારેત્વા ચરન્તિ, ઇદાનિપિ તથેવ કિં ઇમિના ગણેના''તિ ગણસઙ્ગણિકાય ઉક્કણ્ઠિત્વા ''અજ્જેવ ગચ્છામી''તિ ચિન્તેત્વા પુન – ''અજ્જ અવેલા, સચે પનાહં અજ્જ ગમિસ્સામિ, સબ્બેપિમે જાનિસ્સન્તિ, સ્વેવ ગમિસ્સામી''તિ ચિન્તેસિ. તંદિવસઞ્ચ ઉરુવેલગામસદિસે એકસ્મિં ગામે ગામવાસિનો મનુસ્સા સ્વાતનાય સદ્ધિં પરિસાય મહાપુરિસં નિમન્તયિંસુ. તે તેસં ચતુરાસીતિસહસ્સાનં મહાપુરિસસ્સ ચ પાયાસમેવ પટિયાદયિંસુ. અથ વિપસ્સી મહાપુરિસો પુનદિવસે વિસાખપુણ્ણમાય તસ્મિં ગામે તેહિ પબ્બજિતજનેહિ સદ્ધિં ભત્તકિચ્ચં કત્વા

વસનટ્ઠાનમેવ અગમાસિ. તત્ર તે પબ્બજિતા મહાપુરિસસ્સ વત્તં દસ્સેત્વા અત્તનો અત્તનો રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાનિ પવિસિંસુ.

બોધિસત્તોપિ પણ્ણસાલં પવિસિત્વા નિસિન્નો ચિન્તેસિ – ‘‘અયં કાલો નિક્ખમિતુ’’ન્તિ નિક્ખમિત્વા પણ્ણસાલદ્વારં પિદહિત્વા બોધિમણ્ડાભિમુખો પાયાસિ. તે કિર પબ્બજિતા સાયં બોધિસત્તસ્સ ઉપટ્ઠાનં ગન્ત્વા પણ્ણસાલં પરિવારેત્વા નિસિન્ના – ‘‘અતિવિકાલો જાતો ઉપધારેથા’’તિ વત્વા પણ્ણસાલદ્વારં વિવરિત્વા તં અપસ્સન્તાપિ ‘‘કુહિં નુ ગતો મહાપુરિસો’’તિ નાનુબન્ધિંસુ. ‘‘ગણવાસે નિબ્બિન્નો એકો વિહરિતુકામો મઞ્ઞે મહાપુરિસો બુદ્ધભૂતંયેવ તં પસ્સિસ્સામા’’તિ અન્તોજમ્બુદીપાભિમુખા ચારિકં પક્કમિંસુ. અથ તે – ‘‘વિપસ્સિના કિર બુદ્ધત્તં પત્વા ધમ્મચક્કં પવત્તિત’’ન્તિ સુત્વા અનુક્કમેન સબ્બે તે પબ્બજિતા બન્ધુમતિયા રાજધાનિયા ખેમે મિગદાયે સન્નિપતિંસુ. તતો તેસં ભગવા ધમ્મં દેસેસિ, તદા ચતુરાસીતિયા ભિક્ખુસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. સો તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૫. ‘‘ચતુરાસીતિસહસ્સાનિ, સમ્બુદ્ધં અનુપબ્બજું;
તેસમારામપત્તાનં, ધમ્મં દેસેસિ ચક્ખુમા.

૬. ‘‘સબ્બાકારેન ભાસતો, સુત્વા ઉપનિસાદિનો;
તેપિ ધમ્મવરં ગન્ત્વા, તતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ **ચતુરાસીતિસહસ્સાનિ, સમ્બુદ્ધં અનુપબ્બજુ**ન્તિ એત્થ અનુના યોગતો સમ્બુદ્ધન્તિ ઉપયોગવચનં કતન્તિ વેદિતબ્બં, સમ્બુદ્ધસ્સ પચ્છા પબ્બજિંસૂતિ અત્થો. લક્ખણં સદ્દસત્થતો ગહેતબ્બં. ‘‘તત્થ આરામપત્તાન’’ન્તિપિ પાઠો. **ભાસતો**તિ વદતો. **ઉપનિસાદિનો**તિ ગન્ત્વા ઉપનિસ્સાય ધમ્મદાનં દદતોતિ અત્થો. **તેપી**તિ તે ચતુરાસીતિસહસ્સસઙ્ખાતા પબ્બજિતા વિપસ્સિસ્સ ઉપટ્ઠાકભૂતા. **ગન્ત્વા**તિ તસ્સ ધમ્મં ઞત્વા. એવં તેસં તતિયો અભિસમયો અહોસિ. ખેમે મિગદાયે વિપસ્સીસમ્માસમ્બુદ્ધં દ્વે ચ અગ્ગસાવકે અનુપબ્બજિતાનં ભિક્ખૂનં અટ્ઠસટ્ઠિસતસહસ્સાનં મજ્ઝે નિસિન્નો વિપસ્સી ભગવા –

‘‘ખન્તીપરમં તપો તિતિક્ખા, નિબ્બાનં પરમં વદન્તિ બુદ્ધા;
ન હિ પબ્બજિતો પરૂપઘાતી, ન સમણો હોતિ પરં વિહેઠયન્તો.

‘‘સબ્બપાપસ્સ અકરણં, કુસલસ્સ ઉપસમ્પદા;
સચિત્તપરિયોદપનં, એતં બુદ્ધાન સાસનં.

‘‘અનૂપવાદો અનૂપઘાતો, પાતિમોક્ખે ચ સંવરો;
મત્તઞ્ઞુતા ચ ભત્તસ્મિં, પન્તઞ્ચ સયનાસનં;
અધિચિત્તે ચ આયોગો, એતં બુદ્ધાન સાસન’’ન્તિ. (દી॰ નિ॰ ૨.૯૦; ધ॰ પ॰ ૧૮૩, ૧૮૪, ૧૮૫) –

ઇમં પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ. ઇમા પન સબ્બબુદ્ધાનં પાતિમોક્ખુદ્દેસગાથાયો હોન્તીતિ વેદિતબ્બં. સો પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. પુન યમકપાટિહારિયં દિસ્વા પબ્બજિતાનં ભિક્ખૂનં સતસહસ્સાનં દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. યદા પન વિપસ્સિસ્સ વેમાતિકા તયો ભાતરો પચ્ચન્તં વૂપસમેત્વા ભગવતો ઉપટ્ઠાનકિરિયાય લદ્ધવરા હુત્વા અત્તનો નગરં

નેત્વા ઉપટ્ઠહન્તા તસ્સ ધમ્મં સુત્વા પબ્બજિંસુ. તેસં અસીતિસતસહસ્સાનં મજ્ઝે નિસીદિત્વા ભગવા ખેમે મિગદાયે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૭. ‘‘સન્નિપાતા તયો આસું, વિપસ્સિસ્સ મહેસિનો;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૮. ‘‘અટ્ઠસટ્ઠિસતસહસ્સાનં, પઠમો આસિ સમાગમો;
ભિક્ખુસતસહસ્સાનં, દુતિયો આસિ સમાગમો.

૯. ‘‘અસીતિભિક્ખુસહસ્સાનં, તતિયો આસિ સમાગમો;
તત્થ ભિક્ખુગણમજ્ઝે, સમ્બુદ્ધો અતિરોચતી’’તિ.

તત્થ **અટ્ઠસટ્ઠિસતસહસ્સાન**ન્તિ અટ્ઠસટ્ઠિસહસ્સાધિકાનં સતસહસ્સભિક્ખૂનન્તિ અત્થો. **તત્થા**તિ તત્થ ખેમે મિગદાયે. **ભિક્ખુગણમજ્ઝે**તિ ભિક્ખુગણસ્સ મજ્ઝે. ‘‘તસ્સ ભિક્ખુગણમજ્ઝે’’તિપિ પાઠો, તસ્સ ભિક્ખુગણસ્સ મજ્ઝેતિ અત્થો.

તદા અમ્હાકં બોધિસત્તો મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો અતુલો નામ નાગરાજા હુત્વા અનેકનાગકોટિસતસહસ્સપરિવારો હુત્વા સપરિવારસ્સ દસબલસ્સ અસમબલસીલસ્સ કરુણાસીતલહદયસ્સ સક્કારકરણત્થં સત્તરતનમયં ચન્દમણ્ડલસઙ્કાસં દટ્ઠબ્બસારમણ્ડં મણ્ડપં કારેત્વા તત્થ નિસીદાપેત્વા સત્તાહં દિબ્બવિભવાનુરૂપં મહાદાનં દત્વા સત્તરતનખચિતં મહારહં સુવણ્ણમયં નાનામણિજુતિવિસરસમુજ્જલં પીઠં ભગવતો અદાસિ. તદા નં પીઠાનુમોદનાવસાને ‘‘ઇતો અયં એકનવુતિકપ્પે બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૧૦. ‘‘અહં તેન સમયેન, નાગરાજા મહિદ્ધિકો;
અતુલો નામ નામેન, પુઞ્ઞવન્તો જુતિન્ધરો.

૧૧. ‘‘નેકાનં નાગકોટીનં, પરિવારેત્વાનહં તદા;
વજ્જન્તો દિબ્બતુરિયેહિ, લોકજેટ્ઠં ઉપાગમિં.

૧૨. ‘‘ઉપસઙ્કમિત્વા સમ્બુદ્ધં, વિપસ્સિં લોકનાયકં;
મણિમુત્તરતનખચિતં, સબ્બાભરણભૂસિતં;
નિમન્તેત્વા ધમ્મરાજસ્સ, સુવણ્ણપીઠમદાસહં.

૧૩. ‘‘સોપિ મં બુદ્ધો બ્યાકાસિ, સઙ્ઘમજ્ઝે નિસીદિય;
એકનવુતિતો કપ્પે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૪. ‘‘અહુ કપિલવ્હયા રમ્મા, નિક્ખમિત્વા તથાગતો;
પધાનં પદહિત્વાન, કત્વા દુક્કરકારિકં.

१५. ‘‘અજપાલરુક્ખમૂલસ્મિં, નિસીદિત્વા તથાગતો;
તત્થ પાયાસં પગ્ગય્હ, નેરઞ્જરમુપેહિતિ.

१६. ‘‘નેરઞ્જરાય તીરમ્હિ, પાયાસં અદ સો જિનો;
પટિયત્તવરમગ્ગેન, બોધિમૂલમુપેહિતિ.

१७. ‘‘તતો પદક્ખિણં કત્વા, બોધિમણ્ડં અનુત્તરો;
અસ્સત્થમૂલે સમ્બોધિં, બુજ્ઝિસ્સતિ મહાયસો.

१८. ‘‘ઇમસ્સ જનિકા માતા, માયા નામ ભવિસ્સતિ;
પિતા સુદ્ધોદનો નામ, અયં હેસ્સતિ ગોતમો.

१९. ‘‘અનાસવા વીતરાગા, સન્તચિત્તા સમાહિતા;
કોલિતો ઉપતિસ્સો ચ, અગ્ગા હેસ્સન્તિ સાવકા;
આનન્દો નામુપટ્ઠાકો, ઉપટ્ઠિસ્સતિમં જિનં.

२०. ‘‘ખેમા ઉપ્પલવણ્ણા ચ, અગ્ગા હેસ્સન્તિ સાવિકા;
અનાસવા વીતરાગા, સન્તચિત્તા સમાહિતા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, અસ્સત્થોતિ પવુચ્ચતિ…પે॰….

२३. ‘‘તસ્સાહં વચનં સુત્વા, ભિય્યો ચિત્તં પસાદયિં;
ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં, દસપારમિપૂરિયા’’તિ.

તત્થ **પુઞ્ઞવન્તો**તિ પુઞ્ઞવા, સમુપચિતપુઞ્ઞસઞ્ચયોતિ અત્થો. **જુતિન્ધરો**તિ પભાયુત્તો. **નેકાનં નાગકોટીન**ન્તિ અનેકાહિ નાગકોટીહિ, કરણત્થે સામિવચનં દટ્ઠબ્બં. **પરિવારેત્વાના**તિ ભગવન્તં પરિવારેત્વા. **અહ**ન્તિ અત્તાનં નિદ્દિસતિ. **વજ્જન્તો**તિ વાદેન્તો તાળેન્તો. **મણિમુત્તરતનખચિત**ન્તિ મણિમુત્તાદીહિ વિવિધેહિ રતનેહિ ખચિતન્તિ અત્થો. **સબ્બાભરણભૂસિત**ન્તિ સબ્બાભરણેહિ વાળરૂપાદીહિ રતનમયેહિ મણ્ડિતન્તિ અત્થો. **સુવણ્ણપીઠ**ન્તિ સુવણ્ણમયં પીઠં. **અદાસહ**ન્તિ અદાસિં અહં.

તસ્સ પન વિપસ્સિસ્સ ભગવતો બન્ધુમતી નામ નગરં અહોસિ. બન્ધુમા નામ રાજા પિતા, બન્ધુમતી નામ માતા, ખણ્ડો ચ તિસ્સો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, અસોકો નામુપટ્ઠાકો, ચન્દા ચ ચન્દમિત્તા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, પાટલિરુક્ખો બોધિ, સરીરં અસીતિહત્થુબ્બેધં અહોસિ, સરીરપ્પભા સબ્બકાલં સત્ત યોજનાનિ ફરિત્વા અટ્ઠાસિ અસીતિવસ્સસહસ્સાનિ આયુ, સુતનુ નામસ્સ અગ્ગમહેસી, સમવટ્ટક્ખન્ધો નામસ્સ પુત્તો, આજઞ્ઞરથેન નિક્ખમિ. તેન વુત્તં –

२४. ‘‘નગરં બન્ધુમતી નામ, બન્ધુમા નામ ખત્તિયો;
માતા બન્ધુમતી નામ, વિપસ્સિસ્સ મહેસિનો.

२९. ‘‘ખણ્ડો ચ તિસ્સનામો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;

અસોકો નામુપટ્ઠાકો, વિપસ્સિસ્સ મહેસિનો.

૩૦. ‘‘ચન્દા ચ ચન્દમિત્તા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, પાટલીતિ પવુચ્ચતિ.

૩૨. ‘‘અસીતિહત્થમુબ્બેધો, વિપસ્સી લોકનાયકો;
પભા નિદ્ધાવતી તસ્સ, સમન્તા સત્તયોજને.

૩૩. ‘‘અસીતિવસ્સસહસ્સાનિ, આયુ બુદ્ધસ્સ તાવદે;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૩૪. ‘‘બહુદેવમનુસ્સાનં, બન્ધના પરિમોચયિ;
મગ્ગામગ્ગઞ્ચ આચિક્ખિ, અવસેસપુથુજ્જને.

૩૫. ‘‘આલોકં દસ્સયિત્વાન, દેસેત્વા અમતં પદં;
જલિત્વા અગ્ગિક્ખન્ધોવ, નિબ્બુતો સો સસાવકો.

૩૬. ‘‘ઇદ્ધિવરં પુઞ્ઞવરં, લક્ખણઞ્ચ કુસુમિતં;
સબ્બં તમન્તરહિતં, નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા’’તિ.

તત્થ **બન્ધના**તિ દેવમનુસ્સે કામરાગસંયોજનાદિબન્ધના મોચેસિ, વિકાસેસીતિ અત્થો. **મગ્ગામગ્ગઞ્ચ આચિક્ખી**તિ ‘‘અમતાધિગમાય અયં મગ્ગો ઉચ્છેદસસ્સતદિટ્ઠિવિરહિતા મજ્ઝિમા પટિપદા મગ્ગો કાયકિલમથાદિકો નાયં મગ્ગો’’તિ સેસપુથુજ્જને આચિક્ખીતિ અત્થો. **આલોકં દસ્સયિત્વાના**તિ મગ્ગઞાણાલોકં વિપસ્સનાઞાણાલોકઞ્ચ દસ્સયિત્વા. **લક્ખણઞ્ચ કુસુમિત**ન્તિ ચિત્તલક્ખણાદીહિ કુલ્લિતં મણ્ડિતં ભગવતો સરીરન્તિ અત્થો. સેસં સબ્બત્થ ગાથાસુ ઉત્તાનમેવાતિ.

વિપસ્સીબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો એકૂનવીસતિમો બુદ્ધવંસો.

૨૨. સિખીબુદ્ધવંસવણ્ણના

વિપસ્સિસ્સ અપરભાગે અન્તરહિતે ચ તસ્મિં કપ્પે તતો પરં એકૂનસટ્ઠિયા કપ્પેસુ બુદ્ધા લોકે ન ઉપ્પજ્જિંસુ. અપગતબુદ્ધાલોકો અહોસિ. કિલેસદેવપુત્તમારાનં એકરજ્જં અપગતકણ્ટકં અહોસિ. ઇતો પન એકત્તિંસકપ્પે સિનિદ્ધસુક્ખસારદારુપચિતો પહૂતસપ્પિસિત્તો નિધૂમો સિખી વિય **સિખી** ચ **વેસ્સભૂ** ચાતિ દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા લોકે ઉપ્પજ્જિંસુ. તત્થ **સિખી** પન ભગવા પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા કુસલકરણવતી અરુણવતીનગરે પરમગુણવતો અરુણવતો નામ રઞ્ઞો અગ્ગમહેસિયા રત્તકનકપટિબિમ્બરુચિરપ્પભાય પભાવતિયા નામ દેવિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગહેત્વા દસ માસે વીતિનામેત્વા નિસભુય્યાને માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિ. નેમિત્તિકા પનસ્સ નામં કરોન્તા ઉણ્હીસસ્સ સિખા વિય ઉગ્ગતત્તા ‘‘સિખી’’તિ નામમકંસુ. સો સત્તવસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. સુચન્દકસિરીગિરિયસનારિવસભ નામકા તયો પાસાદા અહેસું. સબ્બકામાદેવિપ્પમુખાનિ ચતુવીસતિ ઇત્થિસહસ્સાનિ પચ્ચુપટ્ઠિતાનિ અહેસું.

સો ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા સબ્બકામાદેવિયા ગુણગણાતુલે અતુલે નામ પુત્તે ઉપ્પન્ને હત્થિયાનેન હત્થિક્ખન્ધવરગતો મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. તં સત્તતિપુરિસસતસહસ્સાનિ અનુપબ્બજિંસુ. સો તેહિ પરિવુતો અટ્ઠમાસં પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય ગણસઙ્ગણિકં પહાય સુદસ્સનનિગમે પિયદસ્સીસેટ્ઠિનો ધીતુયા દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા તરુણખદિરવને દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા અનોમદસ્સિના નામ તાપસેન દિન્ના અટ્ઠ કુસતિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા પુણ્ડરીકબોધિં ઉપસઙ્કમિ. તસ્સા કિર પુણ્ડરીકબોધિયાપિ પાટલિયા પમાણમેવ પમાણં અહોસિ. તંદિવસમેવ સો પણ્ણાસરતનક્ખન્ધો હુત્વા અબ્ભુગ્ગતો, સાખાપિસ્સ પણ્ણાસરતનમત્તાવ. સો દિબ્બેહિ ગન્ધેહિ પુપ્ફેહિ સઞ્છન્નો અહોસિ. ન કેવલં પુપ્ફેહેવ, ફલેહિપિ સઞ્છન્નો અહોસિ. તસ્સ એકપસ્સતો તરુણાનિ ફલાનિ એકતો મજ્ઝિમાનિ એકતો નાતિપક્કાનિ એકતો પક્ખિત્તદિબ્બોજાનિ વિય સુરસાનિ વણ્ણગન્ધરસસમ્પન્નાનિ તતો તતો ઓલમ્બન્તિ. યથા ચ સો , એવં દસસહસ્સિચક્કવાળેસુ પુપ્ફૂપગા રુક્ખા પુપ્ફેહિ ફલૂપગા રુક્ખા ફલેહિ પટિમણ્ડિતા અહેસું.

સો તત્થ ચતુવીસતિહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા ચતુરઙ્ગવીરિયં અધિટ્ઠાય નિસીદિ. એવં નિસીદિત્વા છત્તિંસ યોજનવિત્થતં સમારં મારબલં વિધમિત્વા સમ્બોધિં પાપુણિત્વા – ‘‘અનેકજાતિસંસારં…પે॰… તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા’’તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વા બોધિસમીપેયેવ સત્તસત્તાહં વીતિનામેત્વા બ્રહ્માયાચનં સમ્પટિચ્છિત્વા અત્તના સહ પબ્બજિતાનં સત્તતિયા ભિક્ખુસતસહસ્સાનં ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં દિસ્વા સુરપથેન ગન્ત્વા વિવિધાવરણવતિયા અરુણવતિયા રાજધાનિયા સમીપે મિગાજિનુય્યાને ઓતરિત્વા તેહિ મુનિગણેહિ પરિવુતો તેસં મજ્ઝે ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. તદા કોટિસતસહસ્સાનં પઠમો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧. ‘‘વિપસ્સિસ્સ અપરેન, સમ્બુદ્ધો દ્વિપદુત્તમો;
સિખિવ્હયો આસિ જિનો, અસમો અપ્પટિપુગ્ગલો.

૨. ‘‘મારસેનં પમદ્દિત્વા, પત્તો સમ્બોધિમુત્તમં;
ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ, અનુકમ્પાય પાણિનં.

૩. ‘‘ધમ્મચક્કં પવત્તેન્તે, સિખિમ્હિ જિનપુઙ્ગવે;
કોટિસતસહસ્સાનં, પઠમાભિસમયો અહૂ’’તિ.

પુનપિ અરુણવતિયા રાજધાનિયા સમીપેયેવ અભિભૂરાજપુત્તસ્સ ચ સમ્ભવરાજપુત્તસ્સ ચાતિ દ્વિન્નં સપરિવારાનં ધમ્મં દેસેત્વા નવુતિકોટિસહસ્સાનિ ધમ્મામતં પાયેસિ. સો દુતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૪. ‘‘અપરમ્પિ ધમ્મં દેસેન્તે, ગણસેટ્ઠે નરુત્તમે;
નવુત્તિકોટિસહસ્સાનં, દુતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

યદા પન સૂરિયવતીનગરદ્વારે ચમ્પકરુક્ખમૂલે તિત્થિયમદમાનભઞ્જનત્થં સબ્બજનબન્ધનમોક્ખત્થઞ્ચ યમકપાટિહારિયં કરોન્તો ભગવા ધમ્મં દેસેસિ , તદા અસીતિકોટિસહસ્સાનં તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૫. ‘‘યમકપાટિહારિયઞ્ચ , દસ્સયન્તે સદેવકે;
અસીતિકોટિસહસ્સાનં, તતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

અભિભુના ચ સમ્ભવેન ચ રાજપુત્તેન સદ્ધિં પબ્બજિતાનં અરહન્તાનં સતસહસ્સાનં મજ્ઝે નિસીદિત્વા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ, અરુણવતીનગરે ઞાતિસમાગમે પબ્બજિતાનં અસીતિયા ભિક્ખુસહસ્સાનં મજ્ઝે નિસીદિત્વા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. ધનઞ્ચયનગરે ધનપાલકનાગવિનયનસમયે પબ્બજિતાનં સત્તતિયા ભિક્ખુસહસ્સાનં મજ્ઝે ભગવા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૬. ‘‘સન્નિપાતા તયો આસું, સિખિસ્સાપિ મહેસિનો;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૭. ‘‘ભિક્ખુસતસહસ્સાનં, પઠમો આસિ સમાગમો;
અસીતિભિક્ખુસહસ્સાનં, દુતિયો આસિ સમાગમો.

૮. ‘‘સત્તતિભિક્ખુસહસ્સાનં , તતિયો આસિ સમાગમો;
અનુપલિત્તો પદુમંવ, તોયમ્હિ સમ્પવડ્ઢિત’’ન્તિ.

તત્થ **અનુપલિત્તો પદુમંવા**તિ તોયે જાતં તોયેવ વડ્ઢિતં પદુમં વિય તોયેન અનુપલિત્તં, સોપિ ભિક્ખુસન્નિપાતો લોકે જાતોપિ લોકધમ્મેહિ અનુપલિત્તો અહોસીતિ અત્થો.

તદા કિર અમ્હાકં બોધિસત્તો કત્થચિ અસંસટ્ઠો પરિભુત્તનગરે અરિન્દમો નામ રાજા હુત્વા સિખિમ્હિ સત્થરિ પરિભુત્તનગરમનુપ્પત્તે સપરિવારો રાજા ભગવતો પચ્ચુગ્ગન્ત્વા પસાદવડ્ઢિતહદયનયનસોતો દસબલસ્સ અમલચરણકમલયુગળેસુ સપરિવારો સિરસા અભિવન્દિત્વા દસબલં નિમન્તેત્વા સત્તાહં ઇસ્સરિયકુલવિભવસદ્ધાનુરૂપં મહાદાનં દત્વા દુસ્સભણ્ડાગારદ્વારાનિ વિવરાપેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહગ્ઘાનિ વત્થાનિ અદાસિ. અત્તનો ચ બલરૂપલક્ખણજવસમ્પન્નહેમજાલમાલાસમલઙ્કતં

નવકનકરુચિરદણ્ડકોસચામરયુગવિરાજિતં વિપુલમુદ્દકણ્ણં ચન્દરાજિવિરાજિતવદનસોભં એરાવણવારણમિવ અરિવારણં વરવારણં દત્વા વારણપ્પમાણમેવ કત્વા કપ્પિયભણ્ડઞ્ચ અદાસિ. સોપિ નં સત્થા – ''ઇતો એકત્તિંસકપ્પે બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૯. ''અહં તેન સમયેન, અરિન્દમો નામ ખત્તિયો;
સમ્બુદ્ધપ્પમુખં સઙ્ઘં, અન્નપાનેન તપ્પયિં.

૧૦. ''બહું દુસ્સવરં દત્વા, દુસ્સકોટિં અનપ્પકં;
અલઙ્કતં હત્થિયાનં, સમ્બુદ્ધસ્સ અદાસહં.

૧૧. ''હત્થિયાનં નિમ્મિનિત્વા, કપ્પિયં ઉપનામયિં;
પૂરયિં માનસં મય્હં, નિચ્ચં દળ્હમુપટ્ઠિતં.

૧૨. ''સોપિ મં બુદ્ધો બ્યાકાસિ, સિખી લોકગ્ગનાયકો;
એકત્તિંસે ઇતો કપ્પે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૩. ''અહુ કપિલવ્હયા રમ્મા...પે॰... હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.
૧૪. ''તસ્સાહં વચનં સુત્વા, ભિય્યો ચિત્તં પસાદયિં;
ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં, દસપારમિપૂરિયા''તિ.

તત્થ **નિમ્મિનિત્વા**તિ તસ્સ હત્થિનો પમાણેન તુલયિત્વા. **કપ્પિય**ન્તિ કપ્પિયભણ્ડં, ભિક્ખૂનં યં ભણ્ડં કપ્પતિ ગહેતું, તં કપ્પિયભણ્ડં નામ. **પૂરયિં માનસં મય્હ**ન્તિ મમ ચિત્તં દાનપીતિયા પૂરયિં, મય્હં હાસુપ્પાદનસમત્થં અકાસિન્તિ અત્થો. **નિચ્ચં દળ્હમુપટ્ઠિત**ન્તિ નિચ્ચકાલં દાનં દસ્સામી''તિ દાનવસેન દળ્હં ઉપટ્ઠિતં ચિત્તન્તિ અત્થો.

તસ્સ પન ભગવતો નગરં અરુણવતી નામ અહોસિ. અરુણવા નામ રાજા પિતા, પભાવતી નામ માતા, અભિભૂ ચ સમ્ભવો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, ખેમઙ્કરો નામુપટ્ઠાકો, સખિલા ચ મદુમા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, પુણ્ડરીકરુક્ખો બોધિ, સરીરઞ્ચસ્સ સત્તતિહત્થુબ્બેધં અહોસિ . સરીરપ્પભા નિચ્ચકાલં યોજનત્તયં ફરિત્વા અટ્ઠાસિ. સત્તતિવસ્સસહસ્સાનિ આયુ, સબ્બકામા નામસ્સ અગ્ગમહેસી, અતુલો નામસ્સ પુત્તો, હત્થિયાનેન નિક્ખમિ. તેન વુત્તં –

૧૫. ''નગરં અરુણવતી નામ, અરુણો નામ ખત્તિયો;
પભાવતી નામ જનિકા, સિખિસ્સાપિ મહેસિનો.

૨૦. ''અભિભૂ સમ્ભવો ચેવ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
ખેમઙ્કરો નામુપટ્ઠાકો, સિખિસ્સાપિ મહેસિનો.

૨૧. ''સખિલા ચ પદુમા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, પુણ્ડરીકોતિ વુચ્ચતિ.

૨૨. ‘‘સિરિવડ્ઢો ચ નન્દો ચ, અહેસું અગ્ગુપટ્ઠકા;
ચિત્તા ચેવ સુગુત્તા ચ, અહેસું અગ્ગુપટ્ઠિકા.

૨૩. ‘‘ઉચ્ચત્તનેન સો બુદ્ધો, સત્તતિહત્થમુગ્ગતો;
કઞ્ચનગ્ઘિયસઙ્કાસો, દ્વત્તિંસવરલક્ખણો.

૨૪. ‘‘તસ્સાપિ બ્યામપ્પભા કાયા, દિવારત્તિં નિરન્તરં;
દિસોદિસં નિચ્છરન્તિ, તીણિ યોજનસો પભા.

૨૫. ‘‘સત્તતિવસ્સસહસ્સાનિ, આયુ તસ્સ મહેસિનો;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૨૬. ‘‘ધમ્મમેઘં પવસ્સેત્વા, તેમયિત્વા સદેવકે;
ખેમન્તં પાપયિત્વાન, નિબ્બુતો સો સસાવકો.

૨૭. ‘‘અનુબ્યઞ્જનસમ્પન્નં, દ્વત્તિંસવરલક્ખણં;
સબ્બં તમન્તરહિતં, નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા’’તિ.

તત્થ **પુણ્ડરીકો**તિ સેતમ્બરુક્ખો. **તીણિ યોજનસો પભા**તિ તીણિ યોજનાનિ પભા નિચ્છરન્તીતિ અત્થો. **ધમ્મમેઘ**ન્તિ ધમ્મવસ્સં, ધમ્મવસ્સનકો બુદ્ધમેઘો. **તેમયિત્વા**તિ ધમ્મકથાસલિલેન તેમેત્વા, સિઞ્ચિત્વાતિ અત્થો. **સદેવકે**તિ સદેવકે સત્તે. **ખેમન્ત**ન્તિ ખેમન્તં નિબ્બાનં . **અનુબ્યઞ્જનસમ્પન્ન**ન્તિ તમ્બનખતુઙ્ગનાસવટ્ટઙ્ગુલિતાદીહિ અસીતિયા અનુબ્યઞ્જનેહિ સમ્પન્નં, દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણપટિમણ્ડિતં ભગવતો સરીરન્તિ અત્થો. સિખી કિર સમ્માસમ્બુદ્ધો સીલવતીનગરે અસ્સારામે પરિનિબ્બાયિ.

‘‘સિખીવ લોકે તપસા જલિત્વા, સિખીવ મેઘાગમને નદિત્વા;
સિખી મહેસિન્ધનવિપ્પહીનો, સિખીવ સન્તિં સુગતો ગતો સો’’.

સિખિસ્સ કિર ભગવતો ધાતુયો એકગ્ઘનાવ હુત્વા અટ્ઠંસુ ન વિપ્પકિરિંસુ. સકલજમ્બુદીપવાસિનો પન મનુસ્સા તિયોજનુબ્બેધં સત્તરતનમયં હિમગિરિસદિસસોભં થૂપમકંસુ. સેસમેત્થ ગાથાસુ પાકટમેવાતિ.

સિખીબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો વીસતિમો બુદ્ધવંસો.

૨૩. વેસ્સભૂબુદ્ધવંસવણ્ણના

સિખિસ્સ પન સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અપરભાગે અન્તરહિતે તસ્સ સાસને સત્તતિવસ્સસહસ્સાયુકા મનુસ્સા અનુક્કમેન પરિહાયિત્વા દસવસ્સાયુકા અહેસું. પુન વડ્ઢિત્વા અપરિમિતાયુકા હુત્વા અનુક્કમેન પરિહાયિત્વા સટ્ઠિવસ્સસહસ્સાયુકા અહેસું. તદા વિજિતમનોભૂ સબ્બલોકાભિભૂ સયમ્ભૂ **વેસ્સભૂ** નામ સત્થા લોકે ઉદપાદિ. સો પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા અનોમનગરે સુપ્પતીતસ્સ સુપ્પતીતસ્સ નામ રઞ્ઞો અગ્ગમહેસિયા સીલવતિયા યસવતિયા નામ કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં અગ્ગહેસિ. સો દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન અનુપમુય્યાને માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિ. જાયમાનોવ જનં તોસેન્તો વસભનાદં નદિ. તસ્મા વસભનાદહેતુત્તા તસ્સ નામગ્ગહણદિવસે ''વેસ્સભૂ''તિ નામમકંસુ . સો છબ્બસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. રુચિ-સુરુચિ-રતિવડ્ઢનનામકા તયો પાસાદા તસ્સ અહેસું. સુચિત્તાદેવિપ્પમુખાનિ તિંસ ઇત્થિસહસ્સાનિ પચ્ચુપટ્ઠિતાનિ અહેસું.

સો ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા સુચિત્તાય નામ દેવિયા સુપ્પબુદ્ધે નામ કુમારે ઉપ્પન્ને સુવણ્ણસિવિકાય ઉય્યાનદસ્સનત્થાય ગન્ત્વા દેવદત્તાનિ કાસાયાનિ ગહેત્વા પબ્બજિ. તં સત્તત્તિંસસહસ્સાનિ અનુપબ્બજિંસુ. અથ સો તેહિ પરિવુતો છ માસે પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય સુચિત્તનિગમે સન્દિસ્સમાનસરીરાય સિરિવડ્ઢનાય નામ દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા સાલવને દિવાવિહારં વીતિનામેત્વા સાયન્હસમયે નરિન્દનાગરાજેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા સાલબોધિં પદક્ખિણતો ઉપાગમિ. તસ્સાપિ સાલસ્સ તદેવ પાટલિયા પમાણમેવ પમાણં અહોસિ. તથેવ પુપ્ફફલસિરિવિભવો વેદિતબ્બો. સો સાલમૂલમુપગન્ત્વા ચત્તાલીસહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા વિગતનીવરણં સબ્બકામમદાવરણં અનાવરણઞાણં પટિલભિત્વા – ''અનેકજાતિસંસારં…પે॰… તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા''તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વા સત્તસત્તાહં તત્થેવ વીતિનામેત્વા અત્તનો કનિટ્ઠભાતિકસ્સ સોણકુમારસ્સ ઉત્તરકુમારસ્સ ચ ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં દિસ્વા દેવપથેન ગન્ત્વા અનોમનગરસમીપે અરુણુય્યાને ઓતરિત્વા ઉય્યાનપાલેન કુમારે પક્કોસાપેત્વા તેસં સપરિવારાનં મજ્ઝે ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. તદા અસીતિયા કોટિસહસ્સાનં પઠમો અભિસમયો અહોસિ.

પુન જનપદચારિકં ચરન્તો ભગવા તત્થ તત્થ ધમ્મં દેસેન્તો સત્તતિયા કોટિસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ, સો દુતિયો અભિસમયો અહોસિ. અનોમનગરેયેવ દિટ્ઠિજાલં ભિન્દન્તો તિત્થિયમાનદ્ધજં પાતેન્તો માનમદં વિદ્ધંસેન્તો ધમ્મદ્ધજં સમુસ્સયન્તો નવુતિયોજનવિત્થતાય મનુસ્સપરિસાય પરિમાણરહિતાય દેવપરિસાય યમકપાટિહારિયં કત્વા દેવમનુસ્સે પસાદેત્વા સટ્ઠિકોટિયો ધમ્મામતેન તપ્પેસિ, સો તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧. ''તત્થેવ મણ્ડકપ્પમ્હિ, અસમો અપ્પટિપુગ્ગલો;
વેસ્સભૂ નામ નામેન, લોકે ઉપ્પજ્જિ નાયકો.

૨. ''આદિત્તં વત રાગગ્ગિ, તણ્હાનં વિજિતં તદા;
નાગોવ બન્ધનં છેત્વા, પત્તો સમ્બોધિમુત્તમં.

૩. ''ધમ્મચક્કં પવત્તેન્તે, વેસ્સભૂલોકનાયકે;
અસીતિકોટિસહસ્સાનં, પઠમાભિસમયો અહુ.

૪. ''પક્કન્તે ચારિકં રટ્ઠે, લોકજેટ્ઠે નરાસભે;
સત્તતિકોટિસહસ્સાનં, દુતિયાભિસમયો અહુ.

૫. ''મહાદિટ્ઠિં વિનોદેન્તો, પાટિહેરં કરોતિ સો;
સમાગતા નરમરૂ, દસસહસ્સી સદેવકે.

૬. ''મહાઅચ્છરિયં દિસ્વા, અબ્ભુતં લોમહંસનં;
દેવા ચેવ મનુસ્સા ચ, બુજ્ઝરે સટ્ઠિકોટિયો''તિ.

તત્થ **આદિત્તન્તિ** સકલમિદં લોકત્તયં સમ્પદિત્તં. **રાગગ્ગીતિ** રાગેન. **તણ્હાનં વિજિતન્તિ** તણ્હાનં વિજિતં રટ્ઠં વસવત્તિટ્ઠાનન્તિ એવં ઞત્વાતિ અત્થો. **નાગોવ બન્ધનં છેત્વાતિ** હત્થી વિય પૂતિલતાબન્ધનં છિન્દિત્વા સમ્બોધિં પત્તો અધિગતો. **દસસહસ્સીતિ** દસસહસ્સિયં. **સદેવકેતિ** સદેવકે લોકે. **બુજ્ઝરેતિ** બુજ્ઝિંસુ.

સોણુત્તરાનં પન દ્વિન્નં અગ્ગસાવકાનં સમાગમે પબ્બજિતાનં અસીતિયા અરહન્તસહસ્સાનં મજ્ઝે માઘપુણ્ણમાયં પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો પઠમો સન્નિપાતો અહોસિ. યદા પન વેસ્સભુના સબ્બલોકાભિભુના સહ પબ્બજિતા સત્તતિંસસહસ્સસઙ્ખા ભિક્ખૂ ગણતો ઓહીનસમયે પક્કન્તા, તે વેસ્સભુસ્સ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ધમ્મચક્કપ્પવત્તિં સુત્વા સોરેય્યં નામ નગરં આગન્ત્વા ભગવન્તં અદ્દસંસુ. તેસં ભગવા ધમ્મં દેસેત્વા સબ્બેવ તે એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બાજેત્વા ચતુરઙ્ગસમન્નાગતાય પરિસાય પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો દુતિયો સન્નિપાતો અહોસિ.

યદા પન નારિવાહનનગરે ઉપસન્તો નામ રાજપુત્તો રજ્જં કારેસિ, તસ્સાનુકમ્પાય ભગવા તત્થ અગમાસિ, સોપિ ભગવતો આગમનં સુત્વા સપરિવારો ભગવતો પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા નિમન્તેત્વા મહાદાનં દત્વા તસ્સ ધમ્મં સુત્વા પસન્નહદયો પબ્બજિ. તં સટ્ઠિસહસ્સસઙ્ખા પુરિસા અનુપબ્બજિંસુ. તે તેન સદ્ધિં અરહત્તં પાપુણિંસુ. સો તેહિ પરિવુતો વેસ્સભૂ ભગવા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ, સો તતિયો સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૭. ''સન્નિપાતા તયો આસું, વેસ્સભુસ્સ મહેસિનો;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૮. ''અસીતિભિક્ખુસહસ્સાનં, પઠમો આસિ સમાગમો;
સત્તતિભિક્ખુસહસ્સાનં, દુતિયો આસિ સમાગમો.

૯. ''સટ્ઠિભિક્ખુસહસ્સાનં , તતિયો આસિ સમાગમો;
જરાદિભયતીતાનં, ઓરસાનં મહેસિનો''તિ.

તદા અમ્હાકં બોધિસત્તો સરભવતીનગરે પરમપિયદસ્સનો સુદસ્સનો નામ રાજા હુત્વા વેસ્સભુમ્હિ લોકનાયકે સરભનગરમુપગતે તસ્સ ધમ્મં સુત્વા પસન્નહદયો દસનખસમોધાનસમુજ્જલં જલજામલાવિકલકમલમકુલસદિસમઞ્જલિં સિરસિ કત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ સચીવરં મહાદાનં દત્વા તત્થેવ ભગવતો નિવાસત્થાય ગન્ધકુટિં કત્વા તં પરિક્ખિપિત્વા વિહારસહસ્સં કારેત્વા સબ્બઞ્ચ વિભવજાતં ભગવતો સાસને પરિચ્ચજિત્વા તસ્સ સન્તિકે પબ્બજિત્વા આચારગુણસમ્પન્નો તેરસધુતગુણેસુ નિરતો

બોધિસમ્ભારપરિયેસનાય રતો બુદ્ધસાસનાભિરતો વિહાસિ. સોપિ તં ભગવા બ્યાકાસિ – ‘‘અનાગતે ઇતો એકત્તિંસકપ્પે અયં ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ. તેન વુત્તં –

૧૦. ‘‘અહં તેન સમયેન, સુદસ્સનો નામ ખત્તિયો;
નિમન્તેત્વા મહાવીરં, દાનં દત્વા મહારહં;
અન્નપાનેન વત્થેન, સસઙ્ઘં જિનપૂજયિં.

૧૧. ‘‘તસ્સ બુદ્ધસ્સ અસમસ્સ, ચક્કં વત્તિતમુત્તમં;
સુત્વાન પણિતં ધમ્મં, પબ્બજ્જમભિરોચયિં.

૧૨. ‘‘મહાદાનં પવત્તેત્વા, રત્તિન્દિવમતન્દિતો;
પબ્બજ્જં ગુણસમ્પન્નં, પબ્બજિં જિનસન્તિકે.

૧૩. ‘‘આચારગુણસમ્પન્નો, વત્તસીલસમાહિતો;
સબ્બઞ્ઞુતં ગવેસન્તો, રમામિ જિનસાસને.

૧૪. ‘‘સદ્ધાપીતિં ઉપગન્ત્વા, બુદ્ધં વન્દામિ સત્થરં;
પીતિ ઉપ્પજ્જતિ મય્હં, બોધિયાયેવ કારણા.

૧૫. ‘‘અનિવત્તમાનસં ઞત્વા, સમ્બુદ્ધો એતદબ્રવિ;
એકત્તિંસે ઇતો કપ્પે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૬. ‘‘અહુ કપિલવ્હયા રમ્મા…પે॰… હેસ્સામ સમ્મુખં ઇમં.
૧૭. ‘‘તસ્સાહં વચનં સુત્વા, ભિય્યો ચિત્તં પસાદયિં;
ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં, દસપારમિપૂરિયા’’તિ.

તત્થ **ચક્કં વત્તિત**ન્તિ ધમ્મચક્કં પવત્તિતં. **પણીતં ધમ્મ**ન્તિ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં. **પબ્બજ્જં ગુણસમ્પન્ન**ન્તિ ઞત્વા પબ્બજિન્તિ અત્થો. **વત્તસીલસમાહિતો**તિ વત્તેસુ ચ સીલેસુ ચ સમાહિતો. તેસં તેસં પૂરણે સમાહિતોતિ અત્થો. **રમામી**તિ અભિરમિં. **સદ્ધાપીતિ**ન્તિ સદ્ધઞ્ચ પીતિઞ્ચ ઉપગન્ત્વા. **વન્દામી**તિ અભિવન્દિં, અતીતત્થે વત્તમાનવચનં દટ્ઠબ્બં. **સત્થર**ન્તિ સત્થારં. **અનિવત્તમાનસ**ન્તિ અનોસક્કિયમાનમાનસં.

તસ્સ પન ભગવતો અનોમં નામ નગરં અહોસિ. સુપ્પતીતો નામસ્સ પિતા ખત્તિયો, યસવતી નામ માતા, સોણો ચ ઉત્તરો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, ઉપસન્તો નામુપટ્ઠાકો, રામા ચ સમાલા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, સાલરુક્ખો બોધિ, સરીરં સટ્ઠિહત્થુબ્બેધં અહોસિ. સટ્ઠિવસ્સસહસ્સાનિ આયુ, સુચિત્તા નામસ્સ ભરિયા, સુપ્પબુદ્ધો નામસ્સ પુત્તો, સુવણ્ણસિવિકાય નિક્ખમિ. તેન વુત્તં –

૧૮. ‘‘અનોમં નામ નગરં, સુપ્પતીતો નામ ખત્તિયો;
માતા યસવતી નામ, વેસ્સભુસ્સ મહેસિનો.

૨૩. ‘‘સોણો ચ ઉત્તરો ચેવ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
ઉપસન્તો નામુપટ્ઠાકો, વેસ્સભુસ્સ મહેસિનો.

૨૪. ‘‘રામા ચેવ સમાલા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, મહાસાલોતિ વુચ્ચતિ.

૨૫. ‘‘સોત્થિકો ચેવ રમ્મો ચ, અહેસું અગ્ગુપટ્ઠકા;
ગોતમી સિરિમા ચેવ, અહેસું અગ્ગુપટ્ઠિકા.

૨૬. ‘‘સટ્ઠિરતનમુબ્બેધો, હેમયૂપસમૂપમો;
કાયા નિચ્છરતી રસ્મિ, રત્તિંવ પબ્બતે સિખી.

૨૭. ‘‘સટ્ઠિવસ્સસહસ્સાનિ, આયુ તસ્સ મહેસિનો;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ, જનતં બહું.

૨૮. ‘‘ધમ્મં વિત્થારિકં કત્વા, વિભજિત્વા મહાજનં;
ધમ્મનાવં ઠપેત્વાન, નિબ્બુતો સો સસાવકો.

૨૯. ‘‘દસ્સનેય્યં સબ્બજનં, વિહારં ઇરિયાપથં;
સબ્બં તમન્તરહિતં, નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા’’તિ.

તત્થ **હેમયૂપસમૂપમો**તિ સુવણ્ણત્થમ્ભસદિસોતિ અત્થો. **નિચ્છરતી**તિ ઇતો ચિતો ચ સન્ધાવતિ. **રસ્મી**તિ પભારસ્મિ. **રત્તિંવ પબ્બતે સિખી**તિ રત્તિયં પબ્બતમત્થકે અગ્ગિ વિય. રંસિવિજ્જોતા તસ્સ કાયેતિ અત્થો. **વિભજિત્વા**તિ વિભાગં કત્વા, ઉગ્ઘટિતાદિવસેન સોતાપન્નાદિવસેન ચાતિ અત્થો. **ધમ્મનાવ**ન્તિ અટ્ઠઙ્ગમગ્ગસઙ્ખાતં ધમ્મનાવં, ચતુરોઘનિત્થરણત્થાય ઠપેત્વાતિ અત્થો. **દસ્સનેય્ય**ન્તિ દસ્સનીયો. **સબ્બજન**ન્તિ સબ્બો જનો, સસાવકસઙ્ઘો સમ્માસમ્બુદ્ધોતિ અત્થો. **વિહાર**ન્તિ વિહારો, સબ્બત્થ પચ્ચત્તે ઉપયોગવચનં દટ્ઠબ્બં.

વેસ્સભૂ કિર ભગવા ઉસભવતીનગરે ખેમે મિગદાયે પરિનિબ્બાયિ. ધાતુયો પનસ્સ વિપ્પકિરિંસુ.

‘‘ઉસભવતિપુરે પુરુત્તમે, જિનવસભો ભગવા હિ વેસ્સભૂ;
ઉપવનવિહરે મનોરમે, નિરુપધિસેસમુપાગતો કિરા’’તિ.

સેસં સબ્બત્થ ગાથાસુ પાકટમેવાતિ.

વેસ્સભૂબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો એકવીસતિમો બુદ્ધવંસો.

૨૪. કકુસન્ધબુદ્ધવંસવણ્ણના

વેસ્સભુમ્હિ સયમ્ભુમ્હિ પરિનિબ્બુતે તસ્મિં પન કપ્પે અતિક્કન્તે એકૂનત્તિંસકપ્પેસુ જિનદિવસકરા નુપ્પજ્જિંસુ. ઇમસ્મિં પન ભદ્દકપ્પે ચત્તારો બુદ્ધા નિબ્બત્તિંસુ. કતમે ચત્તારો? **કકુસન્ધો કોણાગમનો કસ્સપો અમ્હાકં બુદ્ધોતિ. મેત્તેય્યો** પન ભગવા ઉપ્પજ્જિસ્સતિ. એવમયં કપ્પો પઞ્ચહિ બુદ્ધુપ્પાદેહિ પટિમણ્ડિતત્તા ભદ્દકપ્પોતિ ભગવતા વણ્ણિતો. તત્થ **કકુસન્ધો** નામ ભગવા પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા ખેમવતીનગરે ખેમઙ્કરસ્સ નામ રઞ્ઞો અત્થધમ્માનુસાસકસ્સ અગ્ગિદત્તસ્સ નામ પુરોહિતસ્સ અગ્ગમહેસિયા વિસાખાય નામ બ્રાહ્મણિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં અગ્ગહેસિ. યદા પન ખત્તિયા બ્રાહ્મણે સક્કરોન્તિ ગરુકરોન્તિ માનેન્તિ પૂજેન્તિ, તદા બોધિસત્તા બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તન્તિ.

યદા પન બ્રાહ્મણા ખત્તિયે સક્કરોન્તિ ગરુકરોન્તિ માનેન્તિ પૂજેન્તિ, તદા ખત્તિયકુલે ઉપ્પજ્જન્તિ. તદા કિર બ્રાહ્મણા ખત્તિયેહિ સક્કરીયન્તિ ગરુકરીયન્તિ, તસ્મા સચ્ચસન્ધો કકુસન્ધો બોધિસત્તો વિભવસિરિસમુદયેનાકુલે અનાકુલે બ્રાહ્મણકુલે દસસહસ્સિલોકધાતું ઉન્નાદેન્તો કમ્પયન્તો ઉદપાદિ. હેટ્ઠા વુત્તપ્પકારાનિ પાટિહારિયાનિ નિબ્બત્તિંસુ. તતો દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન ખેમવતુય્યાને માતુકુચ્છિતો સુવણ્ણલતાતો અગ્ગિજાલો વિય નિક્ખમિ. સો ચત્તારિ વસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. તસ્સ કિર કામકામવણ્ણકામસુદ્ધિનામકા તયો પાસાદા અહેસું. રોચિનીબ્રાહ્મણીપમુખાનિ તિંસ ઇત્થિસહસ્સાનિ પચ્ચુપટ્ઠિતાનિ અહેસું.

સો ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા રોચિનિયા બ્રાહ્મણિયા અનુત્તરે ઉત્તરે નામ કુમારે ઉપ્પન્ને પયુત્તેન આજઞ્ઞરથેન મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. તં ચત્તાલીસસહસ્સાનિ અનુપબ્બજિંસુ. સો તેહિ પરિવુતો અટ્ઠ માસે પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય સુચિરિન્ધનિગમે વજિરિન્ધબ્રાહ્મણસ્સ ધીતાય દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા ખદિરવને દિવાવિહારં કત્વા સાયન્હસમયે સુભદ્દેન નામ યવપાલકેન ઉપનીતા અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા સિરીસબોધિં પાટલિયા વુત્તપ્પમાણં દિબ્બગન્ધં ઉપવાયમાનં ઉપગન્ત્વા ચતુત્તિંસહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા સમ્બોધિં પત્વા – ''અનેકજાતિસંસારં...પે॰... તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા''તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વા સત્તસત્તાહં વીતિનામેત્વા અત્તના સહ પબ્બજિતાનં ચત્તાલીસાય ભિક્ખુસહસ્સાનં સચ્ચપ્પટિવેધસમત્થતં દિસ્વા એકાહેનેવ મકિલનગરસમીપે સમ્ભૂતં ઇસિપતનં નામ મિગદાયં પવિસિત્વા તેસં મજ્ઝગતો ભગવા ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. તદા ચત્તાલીસાય કોટિસહસ્સાનં પઠમો ધમ્માભિસમયો અહોસિ.

પુન કણ્ણકુજ્જનગરદ્વારે મહાસાલરુક્ખમૂલે યમકપાટિહારિયં કત્વા તિંસકોટિસહસ્સાનં ધમ્મચક્ખું ઉપ્પાદેસિ, સો દુતિયો અભિસમયો અહોસિ. યદા પન ખેમવતીનગરસ્સાવિદૂરે અઞ્ઞતરસ્મિં દેવાયતને અભિમતનરદેવો નરદેવો નામ યક્ખો દિસ્સમાનમનુસ્સસરીરો હુત્વા કન્તારમજ્ઝે એકસ્સ કમલકુવલયુપ્પલસમલઙ્કતસલિલસીતલસ્સ પરમમધુરસિસિરવારિનો સબ્બજનસુરભિરમસ્સ સરસ્સ સમીપે ઠત્વા કમલકુવલયકલ્લહારાદીહિ સત્તે ઉપલાપેત્વા મનુસ્સે ખાદતિ . તસ્મિં મગ્ગે પચ્છિન્ને જનસમ્પાતરહિતે મહાઅટવિં પવિસિત્વા તત્થ સમ્પત્તે સત્તે ખાદતિ. સો લોકવિસ્સુતો મહાકન્તારમગ્ગો અહોસિ. ઉભતોકન્તારદ્વારે કિર મહાજનકાયો સન્નિપતિત્વા કન્તારનિત્થરણત્થાય અટ્ઠાસિ. અથ વિગતભવબન્ધો કકુસન્ધો સત્થા એકદિવસં પચ્ચૂસસમયે મહાકરુણાસમાપત્તિતો વુટ્ઠાય લોકં વોલોકેન્તો ઞાણજાલસ્સ અન્તોગતં તં મહેસક્ખં નરદેવયક્ખં

તઞ્ચ જનસમૂહમદ્દસ. દિસ્વા ચ પન ગગનતલેન ગન્ત્વા તસ્સ જનકાયસ્સ પસ્સન્તસ્સેવ ભગવા અનેકવિહિતં પાટિહારિયં કરોન્તો તસ્સ નરદેવયક્ખસ્સ ભવને ઓતરિત્વા તસ્સ મઙ્ગલપલ્લઙ્કે નિસીદિ.

અથ ખો સો મનુસ્સભક્ખો યક્ખો છબ્બણ્ણરસ્મિયો વિસ્સજ્જેન્તં ઇન્દધનુપરિવુતમિવ દિવસકરં મુનિદિવસકરં પવનપથેનાગચ્છન્તં દિસ્વા – ''દસબલો મમાનુકમ્પાય ઇધાગચ્છતી''તિ પસન્નહદયો અત્તનો પરિવારયક્ખેહિ સદ્ધિં અનેકમિગગણવન્તં હિમવન્તં ગન્ત્વા નાનાવણ્ણગન્ધાનિ જલજથલજાનિ કુસુમાનિ પરમમનોરમાનિ સુગન્ધગન્ધે સમાહરિત્વા અત્તનો પલ્લઙ્કે નિસિન્નં વિગતરન્ધં કકુસન્ધં લોકનાયકં માલાગન્ધવિલેપનાદીહિ પૂજયિત્વા થુતિસઙ્ગીતાનિ પવત્તેન્તો સિરસિ અઞ્જલિં કત્વા નમસ્સમાનો અટ્ઠાસિ. તતો મનુસ્સા તં પાટિહારિયં દિસ્વા પસન્નહદયા સમાગમ્મ ભગવન્તં પરિવારેત્વા નમસ્સમાના અટ્ઠંસુ. અથ અપ્પટિસન્ધો કકુસન્ધો ભગવા અભિપૂજિતનરદેવયક્ખં નરદેવયક્ખં કમ્મફલસમ્બન્ધદસ્સનેન સમુત્તેજેત્વા નિરયકથાય સન્તાસેત્વા ચતુસચ્ચકથં કથેસિ, તદા અપરિમિતાનં સત્તાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ, અયં તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧. ''વેસ્સભુસ્સ અપરેન, સમ્બુદ્ધો દ્વિપદુત્તમો;
કકુસન્ધો નામ નામેન, અપ્પમેય્યો દુરાસદો.

૨. ''ઉગ્ઘાટેત્વા સબ્બભવં, ચરિયાય પારમિં ગતો;
સીહોવ પઞ્જરં ભેત્વા, પત્તો સમ્બોધિમુત્તમં.

૩. ''ધમ્મચક્કે પવત્તેન્તે, કકુસન્ધે લોકનાયકે;
ચત્તાલીસકોટિસહસ્સાનં, ધમ્માભિસમયો અહુ.

૪. ''અન્તલિક્ખમ્હિ આકાસે, યમકં કત્વા વિકુબ્બનં;
તિંસકોટિસહસ્સાનં, બોધેસિ દેવમાનુસે.

૫. ''નરદેવસ્સ યક્ખસ્સ, ચતુસચ્ચપ્પકાસને;
ધમ્માભિસમયો તસ્સ, ગણનાતો અસઙ્ખિયો''તિ.

તત્થ **ઉગ્ઘાટેત્વા**તિ સમૂહનિત્વા. **સબ્બભવ**ન્તિ સબ્બં નવવિધં ભવં, ભવુપ્પત્તિનિમિત્તં કમ્મન્તિ અત્થો. **ચરિયાય પારમિં ગતો**તિ સબ્બપારમીનં પૂરણવસેન પારં ગતો. **સીહોવ પઞ્જરં ભેત્વા**તિ સીહો વિય પઞ્જરં મુનિકુઞ્જરો ભવપઞ્જરં વિનાસેત્વાતિ અત્થો. કકુસન્ધસ્સ વિદ્ધસ્તભવબન્ધનસ્સ એકોવ સાવકસન્નિપાતો અહોસિ. કણ્ણકુજ્જનગરે ઇસિપતને મિગદાયે અત્તના સહ પબ્બજિતેહિ ચત્તાલીસાય અરહન્તસહસ્સેહિ પરિવુતો માઘપુણ્ણમાયં ભગવા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ. તેન વુત્તં –

૬. ''કકુસન્ધસ્સ ભગવતો, એકો આસિ સમાગમો;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૭. ''ચત્તાલીસસહસ્સાનં, તદા આસિ સમાગમો;
દન્તભૂમિમનુપ્પત્તાનં, આસવારિગણક્ખયા''તિ.

તદા અમ્હાકં બોધિસત્તો ખેમો નામ રાજા હુત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ પત્તચીવરં મહાદાનં દત્વા અઞ્જનાદીનિ સબ્બભેસજ્જાનિ ચ અદાસિ. અઞ્ઞઞ્ચ સમણપરિક્ખારં દત્વા તસ્સ ધમ્મદેસનં સુત્વા પસન્નહદયો હુત્વા ભગવતો સન્તિકે પબ્બજિ. સો પન સત્થા – ''અનાગતે ઇમસ્મિંયેવ કપ્પે બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૮. ''અહં તેન સમયેન, ખેમો નામાસિ ખત્તિયો;
તથાગતે જિનપુત્તે, દાનં દત્વા અનપ્પકં.

૯. ''પત્તઞ્ચ ચીવરં દત્વા, અઞ્જનં મધુલટ્ઠિકં;
ઇમેતં પત્થિતં સબ્બં, પટિયાદેમિ વરં વરં.

૧૦. ''સોપિ મં બુદ્ધો બ્યાકાસિ, કકુસન્ધો વિનાયકો;
ઇમમ્હિ ભદ્દકે કપ્પે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૧. ''અહુ કપિલવ્હયા રમ્મા...પે॰... હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.
૧૩. ''નગરં ખેમવતી નામ, ખેમો નામાસહં તદા;
સબ્બઞ્ઞુતં ગવેસન્તો, પબ્બજિં તસ્સ સન્તિકે''તિ.

તત્થ **અઞ્જનં** પાકટમેવ. **મધુલટ્ઠિક**ન્તિ યટ્ઠિમધુકં. **ઇમેત**ન્તિ ઇમં એતં. **પત્થિત**ન્તિ ઇચ્છિતં. **પટિયાદેમી**તિ દજ્જામિ, અદાસિન્તિ અત્થો. **વરં વર**ન્તિ સેટ્ઠં સેટ્ઠન્તિ અત્થો. ''યદેતં પત્થિત''ન્તિપિ પાઠો, તસ્સ યં ઇચ્છતિ, એતં સબ્બં અદાસિન્તિ અત્થો. અયં સુન્દરતરો.

તસ્સ પન અદન્ધસ્સ કકુસન્ધસ્સ ભગવતો ખેમં નામ નગરં અહોસિ. અગ્ગિદત્તો નામ બ્રાહ્મણો પિતા, વિસાખા નામ બ્રાહ્મણી માતા, વિધુરો ચ સઞ્જીવો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, બુદ્ધિજો નામુપટ્ઠાકો, સામા ચ ચમ્પા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, મહાસિરીસરુક્ખો બોધિ, સરીરં ચત્તાલીસહત્થુબ્બેધં અહોસિ, સમન્તા દસયોજનાનિ સરીરપ્પભા નિચ્છરતિ , ચત્તાલીસવસ્સસહસ્સાનિ આયુ, ભરિયા પનસ્સ રોચિની નામ બ્રાહ્મણી, ઉત્તરો નામ પુત્તો, આજઞ્ઞરથેન નિક્ખમિ. તેન વુત્તં –

૧૪. ''બ્રાહ્મણો અગ્ગિદત્તો ચ, આસિ બુદ્ધસ્સ સો પિતા;
વિસાખા નામ જનિકા, કકુસન્ધસ્સ સત્થુનો.

૧૫. ''વસતે તત્થ ખેમે પુરે, સમ્બુદ્ધસ્સ મહાકુલં;
નરાનં પવરં સેટ્ઠં, જાતિમન્તં મહાયસં.

૨૦. ''વિધુરો ચ સઞ્જીવો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
બુદ્ધિજો નામુપટ્ઠાકો, કકુસન્ધસ્સ સત્થુનો.

૨૧. ''સામા ચ ચમ્પાનામા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, સિરીસોતિ પવુચ્ચતિ.

૨૩. ‘‘ચત્તાલીસરતનાનિ, અચ્ચુગ્ગતો મહામુનિ;
કનકપ્પભા નિચ્છરતિ, સમન્તા દસયોજનં.

૨૪. ‘‘ચત્તાલીસવસ્સસહસ્સાનિ, આયુ તસ્સ મહેસિનો;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૨૫. ‘‘ધમ્માપણં પસારેત્વા, નરનારીનં સદેવકે;
નદિત્વા સીહનાદંવ, નિબ્બુતો સો સસાવકો.

૨૬. ‘‘અટ્ઠઙ્ગવચનસમ્પન્નો, અચ્છિદ્દાનિ નિરન્તરં;
સબ્બં તમન્તરહિતં, નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા’’તિ.

તત્થ **વસતે તત્થ ખેમે પુરે**તિ અયં ગાથા કકુસન્ધસ્સ જાતનગરસન્દસ્સનત્થં વુત્તાતિ વેદિતબ્બા. **મહાકુલ**ન્તિ ઉદિતોદિતં ભગવતો પિતુકુલં. **નરાનં પવરં સેટ્ઠ**ન્તિ જાતિવસેન સબ્બમનુસ્સાનં પવરં સેટ્ઠન્તિ અત્થો. **જાતિમન્તા**ન્તિ અભિજાતિવન્તં, ઉત્તમાભિજાતં. **મહાયસ**ન્તિ મહાપરિવારં, કિં તં બુદ્ધસ્સ મહાકુલં? તત્થ મહાકુલં ખેમે પુરે વસતેતિપદેન સમ્બન્ધો દટ્ઠબ્બો.

સમન્તા દસયોજનન્તિ સમન્તતો દસ યોજનાનિ ફરિત્વા નિચ્ચકાલં સરીરતો નિક્ખમિત્વા સુવણ્ણવણ્ણા પભા નિચ્છરતીતિ અત્થો. **ધમ્માપણ**ન્તિ ધમ્મસઙ્ખાતં આપણં. **પસારેત્વા**તિ ભણ્ડવિક્કિણનત્થં નાનાભણ્ડસમિદ્ધમાપણં વિય ધમ્માપણં પસારેત્વાતિ અત્થો. **નરનારીન**ન્તિ વેનેય્યનરનારીનં ઝાનસમાપત્તિમગ્ગફલરતનવિસેસાધિગમત્થાય. **સીહનાદં વા**તિ સીહનાદં વિય, અભયનાદં નદિત્વા. **અટ્ઠઙ્ગવચનસમ્પન્નો**તિ અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતસરો સત્થા. **અચ્છિદ્દાની**તિ છિદ્દાદિભાવરહિતાનિ સીલાનિ અચ્છિદ્દાનિ અસબલાનિ અકમ્માસાનિ. અથ વા અચ્છિદ્દાનિ અવિવરાનિ સાવકયુગળાદીનિ. **નિરન્તર**ન્તિ સતતં સબ્બકાલં. **સબ્બં તમન્તરહિત**ન્તિ સત્થા ચ સાવકયુગળાદીનિ ચ તં સબ્બં મુનિભાવમુપગન્ત્વા અદસ્સનભાવમુપગતન્તિ અત્થો.

‘‘અપેતબન્ધો કકુસન્ધબુદ્ધો, અદન્ધપઞ્ઞો ગતસબ્બરન્ધો;
તિલોકસન્ધો કિર સચ્ચસન્ધો, ખેમે પને વાસમકપ્પયિત્થ’’.

સેસગાથાસુ સબ્બત્થ પાકટમેવાતિ.

કકુસન્ધબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો બાવીસતિમો બુદ્ધવંસો.

૨૫. કોણાગમનબુદ્ધવંસવણ્ણના

કકુસન્ધસ્સ પન ભગવતો અપરભાગે તસ્સ સાસને ચ અન્તરહિતે સત્તેસુ તિંસવસ્સસહસ્સાયુકેસુ જાતેસુ પરહિતકોણાગમનો **કોણાગમનો** નામ સત્થા લોકે ઉદપાદિ. અથ વા કનકાગમનતો કોણાગમનો નામ સત્થા લોકે ઉદપાદિ. તત્થ ક-કારસ્સ કોઆદેસં કત્વા ન-કારસ્સ ણાદેસં કત્વા એકસ્સ ક-કારસ્સ લોપં કત્વા નિરુત્તિનયેન કનકસ્સ કનકાદિઆભરણસ્સ આગમનં પવસ્સનં યસ્સ ભગવતો ઉપ્પન્નકાલે સો કોણાગમનો નામ. એત્થ પન આયુ અનુપુબ્બેન પરિહીનસદિસં કતં, ન એવં પરિહીનં, પુન વડ્ઢિત્વા પરિહીનન્તિ વેદિતબ્બં. કથં? ઇમસ્મિંયેવ કપ્પે કકુસન્ધો ભગવા ચત્તાલીસવસ્સસહસ્સાયુકકાલે નિબ્બત્તો, તં પન આયુ પરિહાયમાનં દસવસ્સકાલં પત્વા પુન અસઙ્ખ્યેય્યં પત્વા તતો પરિહાયમાનં તિંસવસ્સસહસ્સાયુકકાલે ઠિતં, તદા કોણાગમનો ભગવા લોકે ઉપ્પન્નોતિ વેદિતબ્બો.

સોપિ પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા સોભવતીનગરે યઞ્ઞદત્તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ ભરિયાય રૂપાદીહિ ગુણેહિ અનુત્તરાય ઉત્તરાય નામ બ્રાહ્મણિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગહેત્વા દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન સુભવતીઉય્યાને માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિ. જાયમાને પન તસ્મિં સકલજમ્બુદીપે દેવો કનકવસ્સં વસ્સિ. તેનસ્સ કનકાગમનકારણત્તા ''કનકાગમનો''તિ નામમકંસુ. તં પનસ્સ નામં અનુક્કમેન પરિણમમાનં કોણાગમનો''તિ જાતં. સો પન તીણિ વસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. તુસિત-સન્તુસિત-સન્તુટ્ઠનામકા પનસ્સ તયો પાસાદા અહેસું. રુચિગત્તાબ્રાહ્મણીપમુખાનિ સોળસ ઇત્થિસહસ્સાનિ અહેસું.

સો ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા રુચિગત્તાય બ્રાહ્મણિયા સત્થવાહે નામ પુત્તે ઉપ્પન્ને હત્થિક્ખન્ધવરગતો હત્થિયાનેન મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. તં તિંસપુરિસસહસ્સાનિ અનુપબ્બજિંસુ. સો તેહિ પરિવુતો છ માસે પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાયં અગ્ગિસોનબ્રાહ્મણસ્સ ધીતાય અગ્ગિસોનબ્રાહ્મણકુમારિયા દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા ખદિરવને દિવાવિહારં કત્વા સાયન્હસમયે જટાતિન્દુકેન નામ યવપાલેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા ઉદુમ્બરબોધિં પુણ્ડરીકે વુત્તપ્પમાણં ફલવિભૂતિસમ્પન્નં દક્ખિણતો ઉપગન્ત્વા વીસતિહત્થવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા મારબલં વિદ્ધંસેત્વા દસબલઞાણાનિ પટિલભિત્વા – ''અનેકજાતિસંસારં...પે॰... તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા''તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વા સત્તસત્તાહં વીતિનામેત્વા અત્તના સહ પબ્બજિતાનં તિંસભિક્ખુસહસ્સાનં ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં દિસ્વા ગગનપથેન ગન્ત્વા સુદસ્સનનગરસમીપે ઇસિપતને મિગદાયે ઓતરિત્વા તેસં મજ્ઝગતો ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ, તદા તિંસકોટિસહસ્સાનં પઠમાભિસમયો અહોસિ.

પુન સુન્દરનગરદ્વારે મહાસાલરુક્ખમૂલે યમકપાટિહારિયં કત્વા વીસતિકોટિસહસ્સાનં ધમ્મામતં પાયેસિ, સો દુતિયો અભિસમયો અહોસિ. અત્તનો માતરં ઉત્તરં પમુખં કત્વા દસસુ ચક્કવાળસહસ્સેસુ દેવતાનં સમાગતાનં અભિધમ્મપિટકં દેસેન્તે ભગવતિ દસન્નં કોટિસહસ્સાનં તતિયો અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧. ''કકુસન્ધસ્સ અપરેન, સમ્બુદ્ધો દ્વિપદુત્તમો;
કોણાગમનો નામ જિનો, લોકજેટ્ઠો નરાસભો.

૨. ''દસ ધમ્મે પૂરયિત્વાન, કન્તારં સમતિક્કમિ;
પવાહિય મલં સબ્બં, પત્તો સમ્બોધિમુત્તમં.

૩. ‘‘ધમ્મચક્કં પવત્તેન્તે, કોણાગમનનાયકે;
તિંસકોટિસહસ્સાનં, પઠમાભિસમયો અહુ.

૪. ‘‘પાટિહીરં કરોન્તે ચ, પરવાદપ્પમદ્દને;
વીસતિકોટિસહસ્સાનં, દુતિયાભિસમયો અહુ.

૫. ‘‘તતો વિકુબ્બનં કત્વા, જિનો દેવપુરં ગતો;
વસતે તત્થ સમ્બુદ્ધો, સિલાય પણ્ડુકમ્બલે.

૬. ‘‘પકરણે સત્ત દેસેન્તો, વસ્સં વસતિ સો મુનિ;
દસકોટિસહસ્સાનં, તતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ **દસ ધમ્મે પૂરયિત્વાના**તિ દસ પારમિધમ્મે પૂરયિત્વા. **કન્તારં સમતિક્કમી**તિ જાતિકન્તારં સમતિક્કમિ. **પવાહિયા**તિ પવાહેત્વા. **મલં સબ્બન્તિ** રાગાદિમલત્તયં. **પાટિહીરં કરોન્તે ચ, પરવાદપ્પમદ્દને**તિ પરવાદિવાદપ્પમદ્દને, ભગવતિ પાટિહારિયં કરોન્તેતિ અત્થો. **વિકુબ્બનન્તિ** વિકુબ્બનિદ્ધિં, સુન્દરનગરદ્વારે યમકપાટિહારિયં કત્વા દેવપુરં ગતો તત્થ પણ્ડુકમ્બલસિલાયં વસિ. કથં વસીતિ? **પકરણે સત્ત દેસેન્તો**તિ તત્થ દેવાનં સત્તપ્પકરણસઙ્ખાતં અભિધમ્મપિટકં દેસેન્તો વસિ. એવં તત્થ અભિધમ્મં દેસેન્તે ભગવતિ દસકોટિસહસ્સાનં દેવાનં અભિસમયો અહોસીતિ અત્થો.

પરિસુદ્ધપારમિપૂરણાગમનસ્સ કોણાગમનસ્સપિ એકો સાવકસન્નિપાતો અહોસિ. સુરિન્દવતીનગરે સુરિન્દવતુય્યાને વિહરન્તો ભિય્યસસ્સ રાજપુત્તસ્સ ચ ઉત્તરસ્સ ચ રાજપુત્તસ્સ દ્વિન્નમ્પિ તિંસસહસ્સપરિવારાનં ધમ્મં દેસેત્વા સબ્બેવ તે એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બાજેત્વા તેસં મજ્ઝગતો માઘપુણ્ણમાયં પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ. તેન વુત્તં –

૭. ‘‘તસ્સાપિ દેવદેવસ્સ, એકો આસિ સમાગમો;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૮. ‘‘તિંસભિક્ખુસહસ્સાનં, તદા આસિ સમાગમો;
ઓઘાનમતિક્કન્તાનં, ભિજ્જિતાનઞ્ચ મચ્ચુયા’’તિ.

તત્થ **ઓઘાનન્તિ** કામોઘાદીનં, ચતુન્નમોઘાનમેતં અધિવચનં. યસ્સ પન તે સંવિજ્જન્તિ, તં વટ્ટસ્મિં ઓહનન્તિ ઓસીદાપેન્તીતિ ઓઘા, તેસં ઓઘાનં, ઉપયોગત્થે સામિવચનં દટ્ઠબ્બં. ચતુબ્બિધે ઓઘે અતિક્કન્તાનન્તિ અત્થો. **ભિજ્જિતાનન્તિ** એત્થાપિ એસેવ નયો. **મચ્ચુયા**તિ મચ્ચુનો.

તદા અમ્હાકં બોધિસત્તો મિથિલનગરે પબ્બતો નામ રાજા અહોસિ, તદા ‘‘સરણગતસબ્બપાણાગમનં કોણાગમનં મિથિલનગરમનુપ્પત્ત’’ન્તિ સુત્વા સપરિવારો રાજા પચ્ચુગ્ગન્ત્વા વન્દિત્વા દસબલં નિમન્તેત્વા મહાદાનં દત્વા તત્થ ભગવન્તં વસ્સાવાસત્થાય યાચિત્વા તેમાસં સસાવકસઙ્ઘં સત્થારં ઉપટ્ઠહિત્વા પત્તુણ્ણચીનપટ્ટકમ્બલકોસેય્યદુકૂલકપ્પાસિકાદીનિ મહગ્ઘાનિ ચેવ સુખુમવત્થાનિ ચ સુવણ્ણપાદુકા ચેવ અઞ્ઞઞ્ચ બહુપરિક્ખારમદાસિ. સોપિ નં ભગવા બ્યાકાસિ – ‘‘ઇમસ્મિંયેવ ભદ્દકપ્પે અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ . અથ સો

મહાપુરિસો તસ્સ ભગવતો બ્યાકરણં સુત્વા મહારજ્જં પરિચ્ચજિત્વા તસ્સેવ ભગવતો સન્તિકે પબ્બજિ. તેન વુત્તં –

૯. ‘‘અહં તેન સમયેન, પબ્બતો નામ ખત્તિયો;
મિત્તામચ્ચેહિ સમ્પન્નો, અનન્તબલવાહનો.

૧૦. ‘‘સમ્બુદ્ધદસ્સનં ગન્ત્વા, સુત્વા ધમ્મમનુત્તરં;
નિમન્તેત્વા સજિનસઙ્ઘં, દાનં દત્વા યદિચ્છકં.

૧૧. ‘‘પત્તુણ્ણં ચીનપટ્ટઞ્ચ, કોસેય્યં કમ્બલમ્પિ ચ;
સુવણ્ણપાદુકઞ્ચેવ, અદાસિં સત્થુસાવકે.

૧૨. ‘‘સોપિ મં બુદ્ધો બ્યાકાસિ, સઙ્ઘમજ્ઝે નિસીદિય;
ઇમમ્હિ ભદ્દકે કપ્પે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૩. ‘‘અહુ કપિલવ્હયા રમ્મા…પે॰… હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.
૧૪. ‘‘તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, ભિય્યો ચિત્તં પસાદયિં;
ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં દસપારમિપૂરિયા.

૧૫. ‘‘સબ્બઞ્ઞુતં ગવેસન્તો, દાનં દત્વા નરુત્તમે;
ઓહાયાહં મહારજ્જં, પબ્બજિં જિનસન્તિકે’’તિ.

તત્થ **અનન્તબલવાહનો**તિ બહુકં અનન્તં મય્હં બલં અસ્સહત્થિઆદિકં વાહનઞ્ચાતિ અત્થો. **સમ્બુદ્ધદસ્સન**ન્તિ સમ્બુદ્ધદસ્સનત્થાય. **યદિચ્છક**ન્તિ યાવદિચ્છકં બુદ્ધપ્પમુખં સઙ્ઘં ચતુબ્બિધેન આહારેન ‘‘અલમલ’’ન્તિ પવારાપેત્વા, હત્થેન પિદહાપેત્વાતિ અત્થો. **સત્થુસાવકે**તિ સત્થુનો ચેવ સાવકાનઞ્ચ અદાસિં. **નરુત્તમે**તિ નરુત્તમસ્સ. **ઓહાયા**તિ પહાય પરિચ્ચજિત્વા.

તસ્સ પન કોણાગમનસ્સ ભગવતો સોભવતી નામ નગરં અહોસિ, યઞ્ઞદત્તો નામ બ્રાહ્મણો પિતા, ઉત્તરા નામ બ્રાહ્મણી માતા, ભિય્યસો ચ ઉત્તરો ચાતિ દ્વે અગ્ગસાવકા, સોત્થિજો નામુપટ્ઠાકો, સમુદ્દા ચ ઉત્તરા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, ઉદુમ્બરરુક્ખો બોધિ, સરીરં તિંસહત્થુબ્બેધં અહોસિ, તિંસવસ્સસહસ્સાનિ આયુ, ભરિયા પનસ્સ રુચિગત્તા નામ બ્રાહ્મણી, સત્થવાહો નામ પુત્તો, હત્થિયાનેન નિક્ખમિ. તેન વુત્તં –

૧૬. ‘‘નગરં સોભવતી નામ, સોભો નામાસિ ખત્તિયો;
વસતે તત્થ નગરે, સમ્બુદ્ધસ્સ મહાકુલં.

૧૭. ‘‘બ્રાહ્મણો યઞ્ઞદત્તો ચ, આસિ બુદ્ધસ્સ સો પિતા;
ઉત્તરા નામ જનિકા, કોણાગમનસ્સ સત્થુનો;

૨૨. ‘‘ભિય્યસો ઉત્તરો નામ, અહેસું અગ્ગસાવકા;

સોત્થિજો નામુપટ્ઠાકો, કોણાગમનસ્સ સત્થુનો.

૨૩. ‘‘સમુદ્દા ઉત્તરા ચેવ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, ઉદુમ્બરોતિ પવુચ્ચતિ.

૨૫. ‘‘ઉચ્ચત્તનેન સો બુદ્ધો, તિંસહત્થસમુગ્ગતો;
ઉક્કામુખે યથા કમ્બુ, એવં રંસીહિ મણ્ડિતો.

૨૬. ‘‘તિંસવસ્સસહસ્સાનિ, આયુ બુદ્ધસ્સ તાવદે;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૨૭. ‘‘ધમ્મચેતિં સમુસ્સેત્વા, ધમ્મદુસ્સવિભૂસિતં;
ધમ્મપુપ્ફગુળં કત્વા, નિબ્બુતો સો સસાવકો.

૨૮. ‘‘મહાવિલાસો તસ્સ જનો, સિરિધમ્મપ્પકાસનો;
સબ્બં તમન્તરહિતં, નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા’’તિ.

તત્થ **ઉક્કામુખે**તિ કમ્મારુદ્ધને. યથા **કમ્બૂ**તિ સુવણ્ણનિક્ખં વિય. **એવં રંસીહિ મણ્ડિતો**તિ એવં રસ્મીહિ પટિમણ્ડિતો સમલઙ્કતો. **ધમ્મચેતિં સમુસ્સેત્વા**તિ સત્તત્તિંસબોધિપક્ખિયધમ્મમયં ચેતિયં પતિટ્ઠાપેત્વા. **ધમ્મદુસ્સવિભૂસિત**ન્તિ ચતુસચ્ચધમ્મપટાકવિભૂસિતં. **ધમ્મપુપ્ફગુળં કત્વા**તિ ધમ્મમયપુપ્ફમાલાગુળં કત્વા. મહાજનસ્સ વિપસ્સનાચેતિયઙ્ગણે ઠિતસ્સ નમસ્સનત્થાય ધમ્મચેતિયં પતિટ્ઠાપેત્વા સસાવકસઙ્ઘો સત્થા પરિનિબ્બાયીતિ અત્થો. **મહાવિલાસો**તિ મહાઇદ્ધિવિલાસપ્પત્તો. **તસ્સા**તિ તસ્સ ભગવતો. **જનો**તિ સાવકજનો. **સિરિધમ્મપ્પકાસનો**તિ લોકુત્તરધમ્મપ્પકાસનો સો ભગવા ચ સબ્બં તમન્તરહિતન્તિ અત્થો.

‘‘સુખેન કોણાગમનો ગતાસવો, વિકામપાણાગમનો મહેસી;
વને વિવેકે સિરિનામધેય્યે, વિસુદ્ધવંસાગમનો વસિત્થ’’.

સેસગાથાસુ સબ્બત્થ પાકટમેવાતિ.

કોણાગમનબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો તેવીસતિમો બુદ્ધવંસો.

૨૬. કસ્સપબુદ્ધવંસવણ્ણના

કોણાગમનસ્સ પન ભગવતો અપરભાગે તસ્સ સાસને ચ અન્તરહિતે તિંસવસ્સસહસ્સાયુકા સત્તા અનુપુબ્બેન પરિહાયિત્વા દસવસ્સાયુકા હુત્વા પુન વડ્ઢિત્વા અપરિમિતાયુકા હુત્વા પુન અનુપુબ્બેન પરિહાયિત્વા વીસતિવસ્સસહસ્સાયુકેસુ સત્તેસુ જાતેસુ અનેકમનુસ્સપો **કસ્સપો** નામ સત્થા લોકે ઉદપાદિ (સુ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ આમકગન્ધસુત્તવણ્ણના). સો પારમિયો પૂરેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા બારાણસીનગરે બ્રહ્મદત્તસ્સ નામ બ્રાહ્મણસ્સ વિપુલગુણવતિયા ધનવતિયા નામ બ્રાહ્મણિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગહેત્વા દસન્નં માસાનં અચ્ચયેન ઇસિપતને મિગદાયે માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિ. ગોત્તવસેન પનસ્સ ‘‘કસ્સપકુમારો’’તિ નામમકંસુ. સો દ્વે વસ્સસહસ્સાનિ અગારં અજ્ઝાવસિ. હંસવા યસવા સિરિનન્દોતિ તસ્સ તયો પાસાદા અહેસું. સુનન્દા નામ બ્રાહ્મણિપ્પમુખાનિ અટ્ઠચત્તાલીસ ઇત્થિસહસ્સાનિ પચ્ચુપટ્ઠિતાનિ અહેસું.

સો ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા સુનન્દાય બ્રાહ્મણિયા વિજિતસેને નામ પુત્તે ઉપ્પન્ને ઉપ્પન્નસંવેગો ‘‘મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિસ્સામી’’તિ ચિન્તેસિ. અથસ્સ પરિવિતક્કસમનન્તરમેવ પાસાદો કુલાલચક્કમિવ ભમિત્વા ગગનતલમબ્ભુગ્ગન્ત્વા પરમરુચિરકરનિકરો સરદસમયરજનિકરો વિય તારાગણપરિવુતો અનેકનરસતપરિવુતો ગગનતલમલઙ્કરોન્તો વિય પુઞ્ઞાનુભાવં પકાસેન્તો વિય જનનયનહદયાનિ આકડ્ઢેન્તો વિય રુક્ખગ્ગાનિ પરં સોભયમાનો વિય ચ ગન્ત્વા નિગ્રોધબોધિં મજ્ઝેકત્વા ભૂમિયં પતિટ્ઠહિ. અથ બોધિસત્તો મહાસત્તો પથવિયં પતિટ્ઠહિત્વા દેવદત્તં અરહત્તદ્ધજમાદાય પબ્બજિ. તસ્સ નાટકિત્થિયો પાસાદા ઓતરિત્વા અડ્ઢગાવુતં મગ્ગં ગન્ત્વા સપરિવારા સેનાસન્નિવેસં કત્વા નિસીદિંસુ. તતો ઇત્થિપરિચારિકે ઠપેત્વા સહાગતા સબ્બે પબ્બજિંસુ.

મહાપુરિસો કિર સત્તાહં તેહિ પરિવુતો પધાનચરિયં ચરિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય સુનન્દાય નામ બ્રાહ્મણિયા દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા ખદિરવને દિવાવિહારં કત્વા સાયન્હસમયે સોમેન નામ યવપાલકેન ઉપનીતા અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા નિગ્રોધબોધિં ઉપગન્ત્વા પઞ્ચદસહત્થાયામવિત્થતં તિણસન્થરં સન્થરિત્વા તત્થ નિસીદિત્વા અભિસમ્બોધિં પાપુણિત્વા – ‘‘અનેકજાતિસંસારં…પે॰… તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા’’તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વા સત્તસત્તાહં વીતિનામેત્વા અત્તના સહ પબ્બજિતાનં ભિક્ખૂનં કોટિયા ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં દિસ્વા ગગનતલેન ગન્ત્વા બારાણસિયં ઇસિપતને મિગદાયે ઓતરિત્વા તેહિ પરિવુતો તત્થ ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ . તદા વીસતિયા કોટિસહસ્સાનં પઠમો ધમ્માભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૧. ‘‘કોણાગમનસ્સ અપરેન, સમ્બુદ્ધો દ્વિપદુત્તમો;
કસ્સપો નામ ગોત્તેન, ધમ્મરાજા પભઙ્કરો.

૨. ‘‘સઞ્છડ્ડિતં કુલમૂલં, બહ્વન્નપાનભોજનં;
દત્વાન યાચકે દાનં, પૂરયિત્વાન માનસં;
ઉસભોવ આળકં ભેત્વા, પત્તો સમ્બોધિમુત્તમં.

૩. ‘‘ધમ્મચક્કં પવત્તેન્તે, કસ્સપે લોકનાયકે;
વીસકોટિસહસ્સાનં, પઠમાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ **સઞ્છડ્ડિતન્તિ** છડ્ડિતં ઉજ્ઝિતં પરિચ્ચત્તં. **કુલમૂલન્તિ** કુલઘરં, અપરિમિતભોગક્ખન્ધં અનેકકોટિસહસ્સધનસઞ્ચયં દસસતનયનભવનસદિસભોગં અતિદુચ્ચજં તિણમિવ છડ્ડિતન્તિ અત્થો. **યાચકેતિ** યાચકાનં દત્વા. **આળકન્તિ** ગોટ્ઠં, યથા ઉસભો ગોટ્ઠં ભિન્દિત્વા યથાસુખં ઇચ્છિતટ્ઠાનં પાપુણાતિ, એવં મહાપુરિસોપિ ગેહબન્ધનં ભિન્દિત્વા અભિસમ્બોધિં પાપુણીતિ અત્થો.

પુન ચતુમાસં જનપદચારિકં ચરમાને સત્થરિ દસકોટિસહસ્સાનં દુતિયો અભિસમયો અહોસિ. યદા પન સુન્દરનગરદ્વારે અસનરુક્ખમૂલે યમકપાટિહારિયં કરોન્તો ધમ્મં દેસેસિ, તદા પઞ્ચન્નં કોટિસહસ્સાનં તતિયો અભિસમયો અહોસિ. પુન યમકપાટિહારિયં કત્વા સુરરિપુદુરભિભવને તાવતિંસભવને સુધમ્મા નામ દેવસભા અત્થિ, તત્થ નિસીદિત્વા અત્તનો માતરં ધનવતીદેવિં પમુખં કત્વા દસસહસ્સિલોકધાતુયા દેવતાનં અનુગ્ગહકરણત્થં સત્તપ્પકરણં અભિધમ્મપિટકં દેસેન્તો તીણિ દેવતાકોટિસહસ્સાનિ ધમ્મામતં પાયેસિ. તેન વુત્તં –

૪. ‘‘ચતુમાસં યદા બુદ્ધો, લોકે ચરતિ ચારિકં;
દસકોટિસહસ્સાનં, દુતિયાભિસમયો અહુ.

૫. ‘‘યમકં વિકુબ્બનં કત્વા, ઞાણધાતું પકિત્તયિ;
પઞ્ચકોટિસહસ્સાનં, તતિયાભિસમયો અહુ.

૬. ‘‘સુધમ્મા દેવપુરે રમ્મે, તત્થ ધમ્મં પકિત્તયિ;
તીણિકોટિસહસ્સાનં, દેવાનં બોધયી જિનો.

૭. ‘‘નરદેવસ્સ યક્ખસ્સ, અપરે ધમ્મદેસને;
એતેસાનં અભિસમયા, ગણનાતો અસઙ્ખિયા’’તિ.

તત્થ **ચતુમાસન્તિ** ચાતુમાસે. અયમેવ વા પાઠો. **ચરતીતિ** અચરિ. **યમકં વિકુબ્બનં કત્વાતિ** યમકપાટિહારિયં કત્વા. **ઞાણધાતુન્તિ** સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસભાવં. ‘‘સબ્બઞાણધાતુ’’ન્તિપિ વદન્તિ. **પકિત્તયીતિ** મહાજનસ્સ પકાસેસિ. **સુધમ્માતિ** તાવતિંસભવને સુધમ્મા નામ સભા અત્થિ, તત્થ નિસીદિત્વાતિ અત્થો. **ધમ્મન્તિ** અભિધમ્મં.

તદા કિર આનુભાવવિજિતનરદેવો નરદેવો નામ મહેસક્ખો હેટ્ઠા વુત્તનરદેવયક્ખો વિય મહિદ્ધિકો યક્ખો અહોસિ. સો જમ્બુદીપે એકસ્મિં નગરે રઞ્ઞો યાદિસં રૂપં, તાદિસં રૂપસઞ્ઞાનં સરકુત્તિં નિમ્મિનિત્વા તં રાજાનં મારેત્વા ખાદિત્વા સહઅન્તેપુરં રજ્જં પટિપજ્જિત્વા અપરિમિતમંસભોજનો અહોસિ. સો કિર ઇત્થિધુત્તો ચ અહોસિ. યદા પન તં કુસલા છેકા ઇત્થિયો – ‘‘નાયં અમ્હાકં રાજા, અમનુસ્સો એસો’’તિ જાનન્તિ, તદા સો લજ્જિતો હુત્વા તા સબ્બા ખાદિત્વા અઞ્ઞં નગરં પટિપજ્જતિ. એવમેવ સો નરદેવયક્ખો મનુસ્સે ભક્ખયન્તો યદા સુન્દરનગરાભિમુખો અગમાસિ, તદા તં દિસ્વા નગરવાસિનો મનુસ્સા મરણભયતજ્જિતસન્તાસા સકનગરતો નિક્ખમિત્વા તતો તતો પલાયિંસુ. અથ તે મનુસ્સે પલાયમાને દિસ્વા કસ્સપદસબલો તસ્સ નરદેવસ્સ યક્ખસ્સ પુરતો અટ્ઠાસિ. નરદેવો એવં દેવદેવં ઠિતં દિસ્વા વિસ્સરં ઘોરં નાદં નદિત્વા ભગવતો ભયં ઉપ્પાદેતું અસક્કોન્તો તં સરણં ગન્ત્વા પઞ્હં પુચ્છિ. પઞ્હં વિસ્સજ્જેત્વા તં દમેત્વા ધમ્મે દેસિયમાને સમ્પત્તાનં નરમરાનં

ગણનપથાતીતાનં અભિસમયો અહોસિ. તેન વુત્તં – "**નરદેવસ્સ યક્ખસ્સા**"તિઆદિ . તત્થ **અપરે ધમ્મદેસનેતિ** અપરસ્મિં ધમ્મદેસને. **એતેસાનન્તિ** એતેસં. અયમેવ વા પાઠો.

તસ્સ પન કસ્સપભગવતો એકોવ સાવકસન્નિપાતો અહોસિ. બારાણસીનગરે પુરોહિતપુત્તો તિસ્સો નામ અહોસિ. સો કસ્સપસ્સ બોધિસત્તસ્સ સરીરે લક્ખણસમ્પત્તિં દિસ્વા પિતુનો ભાસતો સુત્વા – ''નિસ્સંસયં એસો મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા બુદ્ધો ભવિસ્સતિ, એતસ્સાહં સન્તિકે પબ્બજિત્વા સંસારદુક્ખતો મુચ્ચિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા સુદ્ધમુનિગણવન્તં હિમવન્તં ગન્ત્વા તાપસપબ્બજ્જં પબ્બજિ. તસ્સ પરિવારભૂતાનિ વીસતિતાપસસહસ્સાનિ અહેસું. સો અપરભાગે ''કસ્સપકુમારો નિક્ખમિત્વા અભિસમ્બોધિં અનુપ્પત્તો''તિ સુત્વા સપરિવારો આગન્ત્વા કસ્સપસ્સ ભગવતો સન્તિકે સપરિવારો એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિ. તસ્મિં સમાગમે કસ્સપો ભગવા માઘપુણ્ણમાયં પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ. તેન વુત્તં –

૮. ''તસ્સાપિ દેવદેવસ્સ, એકો આસિ સમાગમો;
ખીણાસવાનં વિમલાનં, સન્તચિત્તાન તાદિનં.

૯. ''વીસભિક્ખુસહસ્સાનં, તદા આસિ સમાગમો;
અતિક્કન્તભવન્તાનં, હિરિસીલેન તાદિન''ન્તિ.

તત્થ **અતિક્કન્તભવન્તાનન્તિ** અતિક્કન્તપુથુજ્જનસોતાપન્નાદીનં, સબ્બેસં ખીણાસવાનમેવાતિ અત્થો. **હિરિસીલેન તાદિનન્તિ** હિરિયા ચ સીલેન ચ સદિસાનં.

તદા અમ્હાકં બોધિસત્તો જોતિપાલો નામ માણવો તિણ્ણં વેદાનં પારગૂ ભૂમિયઞ્ચેવ અન્તલિક્ખે ચ પાકટો ઘટિકારસ્સ કુમ્ભકારસ્સ સહાયો અહોસિ. સો તેન સદ્ધિં સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા તસ્સ ધમ્મકથં સુત્વા તસ્સ સન્તિકે પબ્બજિ. સો આરદ્ધવીરિયો તીણિ પિટકાનિ ઉગ્ગહેત્વા વત્તપટિપત્તિયા બુદ્ધસાસનં સોભેસિ. સોપિ તં સત્થા બ્યાકાસિ. તેન વુત્તં –

૧૦. ''અહં તદા માણવકો, જોતિપાલોતિ વિસ્સુતો;
અજ્ઝાયકો મન્તધરો, તિણ્ણં વેદાન પારગૂ.

૧૧. ''લક્ખણે ઇતિહાસે ચ, સધમ્મે પારમિં ગતો;
ભૂમન્તલિક્ખકુસલો, કતવિજ્જો અનવયો.

૧૨. ''કસ્સપસ્સ ભગવતો, ઘટિકારો નામુપટ્ઠકો;
સગારવો સપ્પતિસ્સો, નિબ્બુતો તતિયે ફલે.

૧૩. ''આદાય મં ઘટીકારો, ઉપગચ્છિ કસ્સપં જિનં;
તસ્સ ધમ્મં સુણિત્વાન, પબ્બજિં તસ્સ સન્તિકે.

૧૪. ''આરદ્ધવીરિયો હુત્વા, વત્તાવત્તેસુ કોવિદો;
ન ક્વચિ પરિહાયામિ, પૂરેસિં જિનસાસનં.

૧૫. ‘‘યાવતા બુદ્ધભણિતં, નવઙ્ગં જિનસાસનં;
સબ્બં પરિયાપુણિત્વાન, સોભયિં જિનસાસનં.

૧૬. ‘‘મમ અચ્છરિયં દિસ્વા, સોપિ બુદ્ધો વિયાકરિ;
ઇમમ્હિ ભદ્દકે કપ્પે, અયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ.

૧૭. ‘‘અહુ કપિલવ્હયા રમ્મા...પે॰... હેસ્સામ સમ્મુખા ઇમં.
૩૦. ‘‘તસ્સાપિ વચનં સુત્વા, ભિય્યો ચિત્તં પસાદયિં;
ઉત્તરિં વતમધિટ્ઠાસિં, દસપારમિપૂરિયા.

૩૧. ‘‘એવમહં સંસરિત્વા, પરિવજ્જેન્તો અનાચરં;
દુક્કરઞ્ચ કતં મય્હં, બોધિયાયેવ કારણા’’તિ.

તત્થ **ભૂમન્તલિક્ખકુસલો**તિ ભૂમિસિક્ખાસુ ચ અન્તલિક્ખેસુ ચ જોતિચક્કાચારે જોતિવિજ્જાય ચ કુસલોતિ અત્થો. **ઉપટ્ઠકો**તિ ઉપટ્ઠાયકો. **સપ્પતિસ્સો**તિ સપ્પતિસ્સયો. **નિબ્બુતો**તિ વિનીતો, વિસ્સુતો વા. **તતિયે ફલે**તિ નિમિત્તસત્તમી, તતિયફલાધિગમહેતુ નિબ્બુતોતિ અત્થો. **આદાયા**તિ મં ગહેત્વા. **વત્તાવત્તેસૂ**તિ ખુદ્દકવત્તમહાવત્તેસુ. **કોવિદો**તિ તેસં પૂરણે કુસલો. **ન ક્વચિ પરિહાયામી**તિ ક્વચિપિ સીલેસુ વા સમાધિસમાપત્તિઆદીસુ વા કત્થચિ કુતોપિ ન પરિહાયામિ, સબ્બત્થ મે પરિહાનિ નામ ન વિજ્જતીતિ દીપેતિ. ‘‘ન કોચિ પરિહાયામી’’તિપિ પાઠો, સોયેવત્થો.

યાવતાતિ પરિચ્છેદવચનમેતં, યાવતકન્તિ અત્થો. **બુદ્ધભણિત**ન્તિ બુદ્ધવચનં. **સોભયિ**ન્તિ સોભેસિં પકાસેસિં. **મમ અચ્છરિય**ન્તિ મમ સમ્માપટિપત્તિં અઞ્ઞેહિ અસાધારણં અચ્છરિયં અબ્ભુતં કસ્સપો ભગવા દિસ્વાતિ અત્થો. **સંસરિત્વા**તિ સંસારે સંસરિત્વા. **અનાચર**ન્તિ અનાચારં અકત્તબ્બં, અકરણીયન્તિ અત્થો.

તસ્સ પન કસ્સપસ્સ ભગવતો જાતનગરં બારાણસી નામ અહોસિ, બ્રહ્મદત્તો નામ બ્રાહ્મણો પિતા, પરમગુણવતી ધનવતી નામ બ્રાહ્મણી માતા, તિસ્સો ચ ભારદ્વાજો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, સબ્બમિત્તો નામુપટ્ઠાકો, અનુળા ચ ઉરુવેળા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, નિગ્રોધરુક્ખો બોધિ, સરીરં વીસતિહત્થુબ્બેધં અહોસિ, વીસતિવસ્સસહસ્સાનિ આયુ, સુનન્દા નામસ્સ અગ્ગમહેસી, વિજિતસેનો નામ પુત્તો, પાસાદયાનેન નિક્ખમિ. તેન વુત્તં –

૩૨. ‘‘નગરં બારાણસી નામ, કિકી નામાસિ ખત્તિયો;
વસતે તત્થ નગરે, સમ્બુદ્ધસ્સ મહાકુલં.

૩૩. ‘‘બ્રાહ્મણો બ્રહ્મદત્તોવ, આસિ બુદ્ધસ્સ સો પિતા;
ધનવતી નામ જનિકા, કસ્સપસ્સ મહેસિનો.

૩૮. ‘‘તિસ્સો ચ ભારદ્વાજો ચ, અહેસું અગ્ગસાવકા;
સબ્બમિત્તો નામુપટ્ઠાકો, કસ્સપસ્સ મહેસિનો.

૩૯. ‘‘અનુળા ઉરુવેળા ચ, અહેસું અગ્ગસાવિકા;
બોધિ તસ્સ ભગવતો, નિગ્રોધોતિ પવુચ્ચતિ.

૪૧. ‘‘ઉચ્ચત્તનેન સો બુદ્ધો, વીસતિરતનુગ્ગતો;
વિજ્જુલટ્ઠીવ આકાસે, ચન્દોવ ગહપૂરિતો.

૪૨. ‘‘વીસતિવસ્સસહસ્સાનિ , આયુ તસ્સ મહેસિનો;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

૪૩. ‘‘ધમ્મતળાકં માપયિત્વા, સીલં દત્વા વિલેપનં;
ધમ્મદુસ્સં નિવાસેત્વા, ધમ્મમાલં વિભજ્જિય.

૪૪. ‘‘ધમ્મવિમલમાદાસં , ઠપયિત્વા મહાજને;
કેચિ નિબ્બાનં પત્થેન્તા, પસ્સન્તુ મે અલઙ્કરં.

૪૫. ‘‘સીલકઞ્ચુકં દત્વાન, ઝાનકવચવમ્મિતં;
ધમ્મચમ્મં પારુપિત્વા, દત્વા સન્નાહમુત્તમં.

૪૬. ‘‘સતિફલકં દત્વાન, તિખિણં ઞાણકુન્તિમં;
ધમ્મખગ્ગવરં દત્વા, સીલસંસગ્ગમદ્દનં.

૪૭. ‘‘તેવિજ્જાભૂસનં દત્વાન, આવેળં ચતુરો ફલે;
છળભિઞ્ઞાભરણં દત્વા, ધમ્મપુપ્ફપિળન્ધનં.

૪૮. ‘‘સદ્ધમ્મપણ્ડરચ્છત્તં , દત્વા પાપનિવારણં;
માપયિત્વાભયં પુપ્ફં, નિબ્બુતો સો સસાવકો.

૪૯. ‘‘એસો હિ સમ્માસમ્બુદ્ધો, અપ્પમેય્યો દુરાસદો;
એસો હિ ધમ્મરતનો, સ્વાક્ખાતો એહિપસ્સિકો.

૫૦. ‘‘એસો હિ સઙ્ઘરતનો, સુપ્પટિપન્નો અનુત્તરો;
સબ્બં તમન્તરહિતં, નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા’’તિ.

તત્થ **વિજ્જુલટ્ઠીવા**તિ ઘનભાવેન સણ્ઠિતા વિજ્જુલતા વિય. **ચન્દોવ ગહપૂરિતો**તિ પરિવેસગહપરિક્ખિતો પુણ્ણચન્દો વિય. **ધમ્મતળાકં માપયિત્વા**તિ પરિયત્તિધમ્મતળાકં માપયિત્વા. **સીલં દત્વા વિલેપનન્તિ** ચતુપારિસુદ્ધિસીલસઙ્ખાતં ચિત્તસન્તતિવિભૂસનત્થં વિલેપનં દત્વા . **ધમ્મદુસ્સં નિવાસેત્વા**તિ હિરોત્તપ્પધમ્મસઙ્ખાતં સાટકયુગં નિવાસેત્વા. **ધમ્મમાલં વિભજ્જિયા**તિ સત્તત્તિંસબોધિપક્ખિયધમ્મકુસુમમાલં વિભજિત્વા. વિદહિત્વાતિ અત્થો.

ધમ્મવિમલમાદાસન્તિ વિમલં સોતાપત્તિમગ્ગસઙ્ખાતં આદાસં સાવજ્જાનવજ્જકુસલાકુસલધમ્મસલ્લક્ખણત્થં મહાજનસ્સ ધમ્મતળાકતીરે ધમ્માદાસં ઠપેત્વાતિ અત્થો. **મહાજને**તિ મહાજનસ્સ. **કેચી**તિ યે કેચિ. **નિબ્બાનં પત્થેન્તા**તિ સબ્બાકુસલમલવિલયકરં અમતમસઙ્ખતમનીતિકં પરમસન્તં અચ્ચુતિરસં નિબ્બાનં પત્થેન્તા વિચરન્તિ. તે ઇમં અલઙ્કારં વુત્તપ્પકારં મયા દસ્સિતં પસ્સન્તૂતિ અત્થો. ''નિબ્બાનમભિપત્થેન્તા, પસ્સન્તુ મં અલઙ્કર''ન્તિપિ પાઠો, સોયેવત્થો. અલઙ્કરન્તિ રસ્સં કત્વા વુત્તં.

સીલકઞ્ચુકં દત્વાનાતિ પઞ્ચસીલદસસીલચતુપારિસુદ્ધિસીલમયં કઞ્ચુકં દત્વા. **ઝાનકવચવમ્મિત**ન્તિ ચતુક્કપઞ્ચકજ્ઝાનકવચબન્ધં બન્ધિત્વા. **ધમ્મચમ્મં પારુપિત્વા**તિ સતિસમ્પજઞ્ઞસઙ્ખાતધમ્મચમ્મં પારુપિત્વા. **દત્વા સન્નાહમુત્તમ**ન્તિ ઉત્તમં ચતુરઙ્ગસમન્નાગતં વીરિયસન્નાહં દત્વાતિ અત્થો. **સતિફલકં દત્વાના**તિ રાગાદિદોસારિપાપનિવારણત્થં ચતુસતિપટ્ઠાનફલકનિવારણં દત્વા. **તિખિણં ઞાણકુન્તિમ**ન્તિ પટિવેધસમત્થં તિખિણવિપસ્સનાઞાણકુન્તવન્તં, વિપસ્સનાઞાણનિસિતકુન્તવરન્તિ અત્થો, કિલેસબલનિધનકરસમત્થં વા યોગાવચરયોધવરં ઠપેત્વાતિ અત્થો. **ધમ્મખગ્ગવરં દત્વા**તિ તસ્સ યોગાવચરસ્સ વીરિયુપલતલનિસિતધારં મગ્ગપઞ્ઞાવરખગ્ગં દત્વા. **સીલસંસગ્ગમદ્દન**ન્તિ અરિયં લોકુત્તરસીલં કિલેસસંસગ્ગમદ્દનત્થાય, કિલેસનિઘાતનત્થાયાતિ અત્થો.

તેવિજ્જાભૂસનં દત્વાતિ તેવિજ્જામયં વિભૂસનં દત્વા. **આવેળં ચતુરો ફલે**તિ ચત્તારિ ફલાનિ વટંસકં કત્વા. **છળભિઞ્ઞાભરણ**ન્તિ આભરણત્થાય અલઙ્કારકરણત્થાય છ અભિઞ્ઞાયો દત્વા. **ધમ્મપુપ્ફપિળન્ધન**ન્તિ નવલોકુત્તરધમ્મસઙ્ખાતં કુસુમમાલં કત્વા. **સદ્ધમ્મપણ્ડરચ્છત્તં, દત્વા પાપનિવારણ**ન્તિ અચ્ચન્તવિસુદ્ધં વિમુત્તિસેતચ્છત્તં સબ્બાકુસલાતપનિવારણં દત્વા. **માપયિત્વાભયં પુપ્ફ**ન્તિ અભયપુરગામિનં અટ્ઠઙ્ગિકમગ્ગં પુપ્ફં કત્વાતિ અત્થો.

કસ્સપો કિર ભગવા કાસિરટ્ઠે સેતબ્યનગરે સેતબ્યુય્યાને પરિનિબ્બાયિ. ધાતુયો કિરસ્સ ન વિકિરિંસુ. સકલજમ્બુદીપવાસિનો મનુસ્સા સન્નિપતિત્વા એકેકં સુવણ્ણિટ્ઠકં કોટિઅગ્ઘનકં રતનવિચિત્તં બહિચિનનત્થં એકેકં અડ્ઢકોટિઅગ્ઘનકં અબ્ભન્તરપૂરણત્થં મનોસિલાય મત્તિકાકિચ્ચં તેલેન ઉદકકિચ્ચં કરોન્તો યોજનુબ્બેધં થૂપમકંસુ.

''કસ્સપોપિ ભગવા કતકિચ્ચો, સબ્બસત્તહિતમેવ કરોન્તો;
કાસિરાજનગરે મિગદાયે, લોકનન્દનકરો નિવસી''તિ.

સેસગાથાસુ સબ્બત્થ પાકટમેવાતિ.

ઇતિ મધુરત્થવિલાસિનિયા બુદ્ધવંસ-અટ્ઠકથાય

કસ્સપબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

એત્તાવતા ચતુવીસતિયા બુદ્ધાનં બુદ્ધવંસવણ્ણના

સબ્બાકારેન નિટ્ઠિતા.

૨૭. ગોતમબુદ્ધવંસવણ્ણના

દૂરેનિદાનકથા

‘‘ઇદાનિ યસ્મા અમ્હાકં, બુદ્ધવંસસ્સ વણ્ણના;
અનુક્કમેન સમ્પત્તા, તસ્માયં તસ્સ વણ્ણના’’.

તત્થ અમ્હાકં બોધિસત્તો દીપઙ્કરાદીનં ચતુવીસતિયા બુદ્ધાનં સન્તિકે અધિકારં કરોન્તો કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ આગતો. કસ્સપસ્સ પન ભગવતો ઓરભાગે ઠપેત્વા ઇમં સમ્માસમ્બુદ્ધં અઞ્ઞો બુદ્ધો નામ નત્થિ. ઇતિ **દીપઙ્કરાદીનં ચતુવીસતિયા બુદ્ધાનં** સન્તિકે લદ્ધબ્યાકરણો પન બોધિસત્તો યેનેન –

‘‘મનુસ્સત્તં લિઙ્ગસમ્પત્તિ, હેતુ સત્થારદસ્સનં;
પબ્બજ્જા ગુણસમ્પત્તિ, અધિકારો ચ છન્દતા;
અટ્ઠધમ્મસમોધાના, અભિનીહારો સમિજ્ઝતી’’તિ. (બુ॰ વં॰ ૨.૫૯) –

ઇમે અટ્ઠ ધમ્મે સમોધાનેત્વા દીપઙ્કરપાદમૂલે કતાભિનીહારેન ‘‘હન્દ, બુદ્ધકરે ધમ્મે, વિચિનામિ ઇતો ચિતો’’તિ ઉસ્સાહં કત્વા ‘‘વિચિનન્તો તદાદક્ખિં, પઠમં દાનપારમિ’’ન્તિ દાનપારમિતાદયો બુદ્ધકારકધમ્મા દિટ્ઠા, તે પૂરેન્તો યાવ વેસ્સન્તરત્તભાવા આગમિ, આગચ્છન્તો ચ યે તે કતાભિનીહારાનં બોધિસત્તાનં આનિસંસા સંવણ્ણિતા –

‘‘એવં સબ્બઙ્ગસમ્પન્ના, બોધિયા નિયતા નરા;
સંસરં દીઘમદ્ધાનં, કપ્પકોટિસતેહિપિ.

‘‘અવીચિમ્હિ નુપ્પજ્જન્તિ, તથા લોકન્તરેસુ ચ;
નિજ્ઝામતણ્હા ખુપ્પિપાસા, ન હોન્તિ કાળકઞ્જિકા.

‘‘ન હોન્તિ ખુદ્દકા પાણા, ઉપ્પજ્જન્તાપિ દુગ્ગતિં;
જાયમાના મનુસ્સેસુ, જચ્ચન્ધા ન ભવન્તિ તે.

‘‘સોતવેકલ્લતા નત્થિ, ન ભવન્તિ મૂગપક્ખિકા;
ઇત્થિભાવં ન ગચ્છન્તિ, ઉભતોબ્યઞ્જનપણ્ડકા.

‘‘ન ભવન્તિ પરિયાપન્ના, બોધિયા નિયતા નરા;
મુત્તા આનન્તરિકેહિ, સબ્બત્થ સુદ્ધગોચરા.

‘‘મિચ્છાદિટ્ઠિં ન સેવન્તિ, કમ્મકિરિયદસ્સના;
વસમાનાપિ સગ્ગેસુ, અસઞ્ઞં નૂપપજ્જરે.

‘‘સુદ્ધાવાસેસુ દેવેસુ, હેતુ નામ ન વિજ્જતિ;

નેક્ખમ્મનિન્ના સપ્પુરિસા, વિસંયુત્તા ભવાભવે;
ચરન્તિ લોકત્થચરિયાયો, પૂરેન્તિ સબ્બપારમી''તિ. (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.દૂરેનિદાનકથા; ચરિયા॰ અટ્ઠ॰ પકિણ્ણકકથા);

તે આનિસંસે અધિગન્ત્વાવ આગતો. એવં આગચ્છન્તો વેસ્સન્તરત્તભાવે ઠિતો –

''અચેતનાયં પથવી, અવિઞ્ઞાય સુખં દુખં;
સાપિ દાનબલા મય્હં, સત્તક્ખત્તું પકમ્પથા''તિ. (ચરિયા॰ ૧.૧૨૪) –

એવં મહાપથવિકમ્પનાદીનિ મહાપુઞ્ઞાનિ કત્વા આયુપરિયોસાને તતો ચવિત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિ.

અવિદૂરેનિદાનકથા

તુસિતપુરે વસમાનેયેવ પન બોધિસત્તે બુદ્ધકોલાહલં નામ ઉદપાદિ. લોકસ્મિઞ્હિ **તીણિ કોલાહલાનિ** ઉપ્પજ્જન્તિ. સેય્યથિદં – કપ્પકોલાહલં, બુદ્ધકોલાહલં, ચક્કવત્તિકોલાહલન્તિ. તત્થ ''વસ્સસતસહસ્સસ્સ અચ્ચયેન કપ્પુટ્ઠાનં ભવિસ્સતી''તિ લોકબ્યૂહા નામ કામાવચરદેવા મુત્તસિરા વિકિણ્ણકેસા રુદમુખા અસ્સૂનિ હત્થેહિ પુઞ્છમાના રત્તવત્થનિવત્થા અતિવિય વિરૂપવેસધારિનો હુત્વા મનુસ્સપથે વિચરન્તા એવં આરોચેન્તિ – ''મારિસા, મારિસા, ઇતો વસ્સસતસહસ્સસ્સ અચ્ચયેન કપ્પુટ્ઠાનં ભવિસ્સતિ, અયં લોકો વિનસ્સિસ્સતિ, મહાસમુદ્દોપિ ઉસ્સુસ્સિસ્સતિ, અયઞ્ચ મહાપથવી સિનેરુ ચ પબ્બતરાજા ઉડ્ઢય્હિસ્સન્તિ વિનસ્સિસ્સન્તિ, યાવ બ્રહ્મલોકા લોકવિનાસો ભવિસ્સતિ, મેત્તં, મારિસા, ભાવેથ, કરુણં મુદિતં ઉપેક્ખં, મારિસા, ભાવેથ, માતરં પિતરં ઉપટ્ઠહથ, કુલે જેટ્ઠાપચાયિનો હોથા''તિ. ઇદં **કપ્પકોલાહલં** નામ.

''વસ્સસહસ્સસ્સ અચ્ચયેન પન સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધો લોકે ઉપ્પજ્જિસ્સતી''તિ લોકપાલદેવતા – ''ઇતો, મારિસા, વસ્સસહસ્સસ્સ અચ્ચયેન બુદ્ધો લોકે ઉપ્પજ્જિસ્સતી''તિ ઉગ્ઘોસેન્તિયો આહિણ્ડન્તિ. ઇદં **બુદ્ધકોલાહલં** નામ.

''વસ્સસતસ્સ અચ્ચયેન ચક્કવત્તિરાજા ઉપ્પજ્જિસ્સતી''તિ દેવતા – ''ઇતો, મારિસા, વસ્સસતસ્સ અચ્ચયેન ચક્કવત્તિરાજા ઉપ્પજ્જિસ્સતી''તિ ઉગ્ઘોસેન્તિયો આહિણ્ડન્તિ. ઇદં **ચક્કવત્તિકોલાહલં** નામ (ખુ॰ પા॰ અટ્ઠ॰ ૫.મઙ્ગલપઞ્હસમુટ્ઠાનકથા; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.અવિદૂરેનિદાનકથા; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.અવિદૂરેનિદાનકથા).

તેસુ બુદ્ધકોલાહલસદ્દં સુત્વા સકલદસસહસ્સચક્કવાળદેવતા એકતો સન્નિપતિત્વા – ''અસુકો નામ સત્તો બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ ઞત્વા ઉપસઙ્કમિત્વા આયાચન્તિ, આયાચમાના ચ તસ્સ પુબ્બનિમિત્તેસુ ઉપ્પન્નેસુ આયાચન્તિ. તદા પન સબ્બાપિ તા એકેકચક્કવાળે ચતુમહારાજ-સક્ક-સુયામ-સન્તુસિત-સુનિમ્મિત-વસવત્તિ-મહાબ્રહ્મેહિ સદ્ધિં એકચક્કવાળે સન્નિપતિત્વા તુસિતભવને ઉપ્પન્નચુતિનિમિત્તસ્સ બોધિસત્તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા – ''મારિસ, તુમ્હેહિ દસ પારમિયો પૂરિતા, પૂરેન્તેહિ ચ ન સક્કબ્રહ્મસમ્પત્તિઆદિકં સમ્પત્તિં પત્થેન્તેહિ પૂરિતા, લોકનિત્થરણત્થાય પન વો સબ્બઞ્ઞુતં પત્થેન્તેહિ પરિપૂરિતા બુદ્ધત્તાય –

''કાલો ખો તે મહાવીર, ઉપ્પજ્જ માતુકુચ્છિયં;
સદેવકં તારયન્તો, બુજ્ઝસ્સુ અમતં પદ''ન્તિ. (બુ॰ વં॰ ૧.૬૭) –

યાચિંસુ.

અથ મહાસત્તો દેવતાહિ એવં આયાચિયમાનો દેવતાનં પટિઞ્ઞં અદત્વાવ કાલ-દીપ-દેસ-કુલ-જનેત્તિઆયુપરિચ્છેદવસેન **પઞ્ચ મહાવિલોકનાનિ** વિલોકેસિ. તત્થ ''કાલો નુ ખો, ન કાલો''તિ પઠમં કાલં વિલોકેસિ. તત્થ વસ્સસતસહસ્સતો ઉદ્ધં વડ્ઢિતઆયુકાલો કાલો નામ ન હોતિ. કસ્મા? તદા હિ સત્તાનં જાતિજરામરણાનિ ન પઞ્ઞાયન્તિ, બુદ્ધાનઞ્ચ ધમ્મદેસના તિલક્ખણમુત્તા નામ નત્થિ, તેસં ''અનિચ્ચં દુક્ખમનત્તા''તિ કથેન્તાનં ''કિં નામેતં કથેન્તી''તિ નેવ સોતબ્બં ન સદ્ધાતબ્બં મઞ્ઞન્તિ, તતો અભિસમયો ન હોતિ, તસ્મિં અસતિ અનિય્યાનિકં સાસનં હોતિ. તસ્મા સો અકાલો. વસ્સસતતો ઊનઆયુકાલોપિ કાલો ન હોતિ. કસ્મા? તદા સત્તા ઉસ્સન્નકિલેસા હોન્તિ, ઉસ્સન્નકિલેસાનઞ્ચ દિન્નોવાદો ઓવાદટ્ઠાને ન તિટ્ઠતિ, ઉદકે દણ્ડરાજિ વિય ખિપ્પં વિગચ્છતિ. તસ્મા સોપિ અકાલો. વસ્સસતસહસ્સતો પન પટ્ઠાય હેટ્ઠા વસ્સસતતો પટ્ઠાય ઉદ્ધં આયુકાલો કાલો નામ. તદા પન વસ્સસતકાલો અહોસિ. અથ મહાસત્તો ''નિબ્બત્તિતબ્બકાલો''તિ **કાલં** પસ્સિ.

તતો દીપં ઓલોકેન્તો સપરિવારે ચત્તારો મહાદીપે ઓલોકેત્વા – ''તીસુ દીપેસુ બુદ્ધા ન નિબ્બત્તન્તિ, જમ્બુદીપેયેવ નિબ્બત્તન્તી''તિ **દીપં** પસ્સિ.

તતો ''જમ્બુદીપો નામ મહા, દસયોજનસહસ્સપરિમાણો. કતરસ્મિં નુ ખો પદેસે બુદ્ધા નિબ્બત્તન્તી''તિ ઓકાસં ઓલોકેન્તો મજ્ઝિમ**દેસં** પસ્સિ. ''કપિલવત્થુ નામ નગરં, તત્થ મયા નિબ્બત્તિતબ્બ''ન્તિ નિટ્ઠમગમાસિ.

તતો કુલં વિલોકેન્તો – ''બુદ્ધા નામ વેસ્સકુલે વા સુદ્દકુલે વા ન નિબ્બત્તન્તિ. લોકસમ્મતે પન ખત્તિયકુલે વા બ્રાહ્મણકુલે વા નિબ્બત્તન્તિ, એતરહિ ખત્તિયકુલં લોકસમ્મતં, તત્થ નિબ્બત્તિસ્સામિ સુદ્ધોદનો નામ રાજા પિતા મે ભવિસ્સતી''તિ **કુલં** પસ્સિ.

તતો માતરં વિલોકેન્તો – ''બુદ્ધમાતા નામ લોલા સુરાધુત્તા ન હોતિ, કપ્પસતસહસ્સં પન પૂરિતપારમી જાતિતો પટ્ઠાય અખણ્ડપઞ્ચસીલાયેવ હોતિ. અયઞ્ચ મહામાયા નામ દેવી એદિસી, અયં મે માતા ભવિસ્સતિ, કિત્તકં પનસ્સા **આયૂ**તિ, દસન્નં માસાનં ઉપરિ સત્ત દિવસાની''તિ પસ્સિ.

ઇતિ ઇમં પઞ્ચવિધં મહાવિલોકનં વિલોકેત્વા – ''કાલો મે, મારિસા, બુદ્ધભાવાયા''તિ દેવાનં પટિઞ્ઞં દત્વા – ''ગચ્છથ તુમ્હે''તિ તા દેવતા ઉય્યોજેત્વા તુસિતદેવતાહિ પરિવુતો તુસિતપુરે નન્દનવનં પાવિસિ. સબ્બદેવલોકેસુ હિ નન્દનવનં અત્થિયેવ. તત્ર નં દેવતા – ''ઇતો ચુતો સુગતિં ગચ્છા''તિ પુબ્બે કતકુસલકમ્મોકાસં સારયમાના વિચરન્તિ. સો એવં તાહિ દેવતાહિ કુસલં સારયમાનાહિ પરિવુતો તત્ર વિચરન્તોવ ચવિત્વા મહામાયાય દેવિયા કુચ્છિસ્મિં ઉત્તરાસાળ્હનક્ખત્તેન પટિસન્ધિં ગણ્હિ. મહાપુરિસસ્સ પન માતુ કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિગ્ગહણક્ખણે એકપ્પહારેનેવ સકલદસસહસ્સિલોકધાતુ સઙ્કમ્પિ. દ્વત્તિંસ પુબ્બનિમિત્તાનિ પાતુરહેસું.

એવં ગહિતપટિસન્ધિકસ્સ બોધિસત્તસ્સ ચેવ બોધિસત્તમાતુયા ચ ઉપદ્દવનિવારણત્થં ખગ્ગહત્થા ચત્તારો દેવપુત્તા આરક્ખં ગણ્હિંસુ. બોધિસત્તસ્સ માતુ પુરિસેસુ રાગચિત્તં નુપ્પજ્જિ, લાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તા ચ સા અહોસિ સુખિની અકિલન્તકાયા. બોધિસત્તઞ્ચ અત્તનો કુચ્છિગતં વિપ્પસન્ને મણિરતને આવુતપણ્ડુસુત્તં વિય પસ્સતિ. યસ્મા બોધિસત્તેન વસિતકુચ્છિ નામ ચેતિયગબ્ભસદિસા હોતિ, ન સક્કા અઞ્ઞેન સત્તેન આવસિતું વા પરિભુઞ્જિતું વા,

તસ્મા બોધિસત્તમાતા સત્તાહજાતે બોધિસત્તે કાલં કત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિ. યથા પન અઞ્ઞા ઇત્થિયો દસ માસે અપ્પત્વાપિ અતિક્કમિત્વાપિ નિસિન્નાપિ નિપન્નાપિ વિજાયન્તિ, ન એવં બોધિસત્તમાતા. બોધિસત્તમાતા પન બોધિસત્તં દસ માસે કુચ્છિના પરિહરિત્વા ઠિતાવ વિજાયતિ. અયં **બોધિસત્તમાતુ ધમ્મતા**.

મહામાયાપિ દેવી દસ માસે કુચ્છિના બોધિસત્તં પરિહરિત્વા પરિપુણ્ણગબ્ભા ઞાતિઘરં ગન્તુકામા સુદ્ધોદનમહારાજસ્સ આરોચેસિ – ''ઇચ્છામહં, મહારાજ, દેવદહનગરં ગન્તુ''ન્તિ. રાજા ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા કપિલવત્થુતો યાવ દેવદહનગરા અઞ્ઞસં સમં કારેત્વા કદલિપુણ્ણઘટકમુકધજપટાકાદીહિ અલઙ્કારાપેત્વા નવકનકસિવિકાય નિસીદાપેત્વા મહતિયા વિભૂતિયા મહતા પરિવારેન પેસેસિ. દ્વિન્નં પન નગરાનં અન્તરે ઉભયનગરવાસીનં પરિભોગારહં લુમ્બિનીવનં નામ મઙ્ગલસાલવનં અત્થિ, તં તસ્મિં સમયે મૂલતો યાવ અગ્ગસાખા સબ્બં એકફાલિફુલ્લં અહોસિ. સાખન્તરેહિ ચેવ પુપ્ફન્તરેહિ ચ પરમરતિકરમધુરમનોરમવિરુતાહિ મદમુદિતાહિ અનુભુત્તપઞ્ચરાહિ પરભતમધુકરવધૂહિ ઉપગીયમાનસુરનન્દનનન્દનવનસદિસસોભં વનં દિસ્વા દેવિયા સાલવનકીળમનુભવિતું ચિત્તમુપ્પજ્જિ (અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.અવિદૂરેનિદાનકથા; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.અવિદૂરેનિદાનકથા).

''વિભૂસિતા બાલજનાતિચાલિની, વિભૂસિતઙ્ગી વનિતેવ માલિની;
સદા જનાનં નયનાલિમાલિની, વિલુમ્પિનીવાતિવિરોચિ લુમ્બિની''.

અમચ્ચા રઞ્ઞો આરોચેત્વા દેવિં ગહેત્વા તં લુમ્બિનીવનં પવિસિંસુ. સા મઙ્ગલસાલમૂલં ગન્ત્વા તસ્સ ઉજુસમવટ્ટક્ખન્ધસ્સ પુપ્ફફલપલ્લવસમલઙ્કતસ્સ યં સાખં ગણ્હિતુકામા અહોસિ, સા સાલસાખા અબલા જનહદયલોલા સયમેવ વિલમ્બમાના હુત્વા તસ્સા કરતલસ્મિં સમુપગતા. અથ સા તં સાલસાખં તમ્બતુઙ્ગનખુજ્જલેન કમલદલવત્તિવટ્ટઙ્ગુલિના નવકનકકટવલયસોભિના દક્ખિણેન પરમરતિકરેન કરેન અગ્ગહેસિ. સા તં સાલસાખં ગહેત્વા ઠિતા અસિતજલધરવિવરગતા બાલચન્દલેખા વિય ચ અચિરટ્ઠિતિકા અચ્ચિપભા વિય ચ નન્દનવનજાતા દેવી વિય ચ દેવી વિરોચિત્થ. તાવદેવ ચસ્સા કમ્મજવાતા ચલિંસુ. અથસ્સા સાણિપાકારં પરિક્ખિપિત્વા મહાજનો પટિક્કમિ. સા સાલસાખં ગહેત્વા તિટ્ઠમાનાય એવ તસ્સા ગબ્ભવુટ્ઠાનં અહોસિ.

તઙ્ખણંયેવ ચત્તારો વિસુદ્ધચિત્તા મહાબ્રહ્માનો સુવણ્ણજાલં આદાય આગન્ત્વા તેન સુવણ્ણજાલેન બોધિસત્તં સમ્પટિચ્છિત્વા માતુ પુરતો ઠપેત્વા – ''અત્તમના, દેવિ, હોહિ, મહેસક્ખો તે પુત્તો ઉપ્પન્નો''તિ આહંસુ. યથા પન અઞ્ઞે સત્તા માતુકુચ્છિતો નિક્ખમન્તા પટિક્કૂલેન અસુચિના મક્ખિતા નિક્ખમન્તિ, ન એવં બોધિસત્તો. બોધિસત્તો પન દ્વે હત્થે દ્વે પાદે પસારેત્વા ઠિતકોવ માતુકુચ્છિસમ્ભવેન કેનચિ અસુચિના અમક્ખિતોવ સુદ્ધો વિસદો કાસિકવત્થે નિક્ખિત્તમણિરતનં વિય વિરોચમાનો માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિ. એવં સન્તેપિ બોધિસત્તસ્સ ચ બોધિસત્તમાતુયા ચ સક્કારત્થં આકાસતો દ્વે ઉદકધારા નિક્ખમિત્વા બોધિસત્તસ્સ ચ માતુયા ચ સરીરે ઉતું ગાહાપેસું.

અથ નં સુવણ્ણજાલેન પટિગ્ગહેત્વા ઠિતાનં બ્રહ્માનં હત્થતો ચત્તારો મહારાજાનો મઙ્ગલસમ્મતાય સુખસમ્ફસ્સાય અજિનપ્પવેણિયા ગણ્હિંસુ, તેસં હત્થતો મનુસ્સા દુકૂલચુમ્બટકેન ગણ્હિંસુ, મનુસ્સાનં હત્થતો મુચ્ચિત્વા પથવિયં પતિટ્ઠાય પુરત્થિમં દિસં ઓલોકેસિ, અનેકાનિ ચક્કવાળસહસ્સાનિ એકઙ્ગણાનિ અહેસું. તત્થ

દેવમનુસ્સા ગન્ધપુપ્ફમાલાદીહિ પૂજયમાના – ''મહાપુરિસ, તુમ્હેહિ સદિસો એત્થ નત્થિ, કુતો ઉત્તરિતરો''તિ આહંસુ. એવં દસ દિસા અનુવિલોકેત્વા અત્તના સદિસં અદિસ્વા ઉત્તરદિસાભિમુખો સત્તપદવીતિહારેન અગમાસિ. ગચ્છન્તો ચ પથવિયા એવ ગતો, નાકાસેન. અચેલકોવ ગતો, ન સચેલકો. દહરોવ ગતો, ન સોળસવસ્સુદ્દેસિકો. મહાજનસ્સ પન આકાસેન ગચ્છન્તો વિય અલઙ્કતપટિયત્તો વિય ચ સોળસવસ્સુદ્દેસિકો વિય ચ અહોસિ. તતો સત્તમે પદે ઠત્વા ''અગ્ગોહમસ્મિ લોકસ્સા''તિઆદિકં (દી॰ નિ॰ ૨.૩૧; મ॰ નિ॰ ૩.૨૦૭) આસભિં વાચં નિચ્છારેન્તો સીહનાદં નદિ.

બોધિસત્તો હિ તીસુ અત્તભાવેસુ માતુકુચ્છિતો નિક્ખન્તમત્તોવ વાચં નિચ્છારેસિ મહોસધત્તભાવે, વેસ્સન્તરત્તભાવે, ઇમસ્મિં અત્તભાવેતિ. મહોસધત્તભાવે કિરસ્સ માતુકુચ્છિતો નિક્ખન્તમત્તસ્સેવ સક્કો દેવરાજા આગન્ત્વા ચન્દનસારં હત્થે ઠપેત્વા ગતો, તં મુટ્ઠિયં કત્વાવ નિક્ખન્તો. અથ નં માતા – ''તાત, ત્વં કિં ગહેત્વા આગતોસી''તિ પુચ્છિ. ''ઓસધં, અમ્મા''તિ. ઇતિ ઓસધં ગહેત્વા આગતત્તા ''ઓસધકુમારો''ત્વેવસ્સ નામમકંસુ.

વેસ્સન્તરત્તભાવે પન માતુકુચ્છિતો નિક્ખન્તમત્તોવ દક્ખિણહત્થં પસારેત્વા – ''અત્થિ નુ ખો, અમ્મ, કિઞ્ચિ ગેહસ્મિં ધનં, દાનં દસ્સામી''તિ વદન્તો નિક્ખમિ. અથસ્સ માતા – ''સધને કુલે નિબ્બત્તોસિ, તાતા''તિ પુત્તસ્સ હત્થં અત્તનો હત્થતલે કત્વા સહસ્સત્થવિકં ઠપેસિ.

ઇમસ્મિં પન અત્તભાવે ઇમં સીહનાદં નદીતિ એવં બોધિસત્તો તીસુ અત્તભાવેસુ માતુકુચ્છિતો નિક્ખન્તમત્તોવ વાચં નિચ્છારેસિ. જાતક્ખણેપિસ્સ દ્વત્તિંસ પુબ્બનિમિત્તાનિ પાતુરહેસું. યસ્મિં પન સમયે અમ્હાકં બોધિસત્તો લુમ્બિનીવને જાતો તસ્મિંયેવ સમયે **રાહુલમાતા** દેવી **આનન્દો છન્નો કાળુદાયી** અમચ્ચો **કણ્ડકો** અસ્સરાજા **મહાબોધિરુક્ખો** ચતસ્સો **નિધિકુમ્ભિયો** ચ જાતા, તત્થ એકો ગાવુતપ્પમાણો એકો અડ્ઢયોજનપ્પમાણો એકો તિગાવુતપ્પમાણો એકો યોજનપ્પમાણો અહોસિ. ઇમે **સત્ત સહજાતા** નામ હોન્તિ.

ઉભયનગરવાસિનો મહાપુરિસં ગહેત્વા કપિલવત્થુપુરમેવ અગમંસુ. તંદિવસમેવ – ''કપિલવત્થુનગરે સુદ્ધોદનમહારાજસ્સ પુત્તો બોધિમૂલે નિસીદિત્વા બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ તાવતિંસભવને હટ્ઠતુટ્ઠા દેવસઙ્ઘા ચેલુક્ખેપાદીનિ પવત્તેન્તા કીળિંસુ. તસ્મિં સમયે સુદ્ધોદનમહારાજસ્સ કુલૂપકો અટ્ઠસમાપત્તિલાભી **કાળદેવલો** નામ તાપસો ભત્તકિચ્ચં કત્વા દિવાવિહારત્થાય તાવતિંસભવનં ગન્ત્વા તત્થ દિવાવિહારં નિસિન્નો તા દેવતા તુટ્ઠમાનસા કીળન્તિયો દિસ્વા ''કિંકારણા તુટ્ઠમાનસા પમુદિતહદયા કીળથ, મય્હં તં કારણં કથેથા''તિ પુચ્છિ. તતો દેવતા આહંસુ – ''મારિસ, સુદ્ધોદનરઞ્ઞો પુત્તો જાતો, સો બોધિમણ્ડે નિસીદિત્વા બુદ્ધો હુત્વા ધમ્મચક્કં પવત્તેસ્સતિ, તસ્સ 'અનન્તરૂપં બુદ્ધલીળં પસ્સિતું લભિસ્સામા'તિ ઇમિના કારણેન તુટ્ઠમ્હા''તિ.

અથ તાપસો તાસં દેવતાનં વચનં સુત્વા પરમદસ્સનીયરતનાવલોકતો દેવલોકતો ઓરુય્હ નરપતિનિવેસનં પવિસિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. તતો કતપટિસન્થારં રાજાનં – ''પુત્તો કિર તે, મહારાજ, જાતો, તં પસ્સિસ્સામા''તિ આહ. રાજા અલઙ્કતપટિયત્તં તનયં આહરાપેત્વા દેવલતાપસં વન્દાપેતું અભિહરિ. મહાપુરિસસ્સ પાદા પરિવત્તિત્વા વિજ્જુલતા વિય અસિતજલધરકૂટેસુ તાપસસ્સ જટાસુ પતિટ્ઠહિંસુ. બોધિસત્તેન હિ તેનત્તભાવેન વન્દિતબ્બો નામ અઞ્ઞો નત્થિ. તતો તાપસો ઉટ્ઠાયાસના બોધિસત્તસ્સ અઞ્જલિં પગ્ગહેસિ. રાજા તં અચ્છરિયં દિસ્વા અત્તનો પુત્તં વન્દિ. તાપસો બોધિસત્તસ્સ લક્ખણસમ્પત્તિં દિસ્વા – ''ભવિસ્સતિ નુ ખો બુદ્ધો, ઉદાહુ ન

ભવિસ્સતી''તિ આવજ્જેત્વા ઉપધારેન્તો – ''નિસ્સંસયં બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ અનાગતંસઞાણેન ઞત્વા – ''અચ્છરિયપુરિસો અય''ન્તિ સિતં અકાસિ.

તતો ''અહં ઇમં બુદ્ધભૂતં દટ્ઠું લભિસ્સામિ નુ ખો, નો''તિ ઉપધારેન્તો – ''ન લભિસ્સામિ, અન્તરાયેવ કાલં કત્વા બુદ્ધસતેનપિ બુદ્ધસહસ્સેનપિ ગન્ત્વા બોધેતું અસક્કુણેય્યે અરૂપભવે નિબ્બત્તિસ્સામી''તિ દિસ્વા – ''એવરૂપં નામ અચ્છરિયપુરિસં બુદ્ધભૂતં દટ્ઠું ન લભિસ્સામિ, મહતી વત મે જાનિ ભવિસ્સતી''તિ પરોદિ. મનુસ્સા પન દિસ્વા – ''અમ્હાકં અય્યો ઇદાનેવ હસિત્વા પુન રોદિતુમારભિ, કિં નુ ખો, ભન્તે, અમ્હાકં અય્યપુત્તસ્સ કોચિ અન્તરાયો ભવિસ્સતી''તિ પુચ્છિંસુ. તાપસો આહ – ''નત્થેતસ્સ અન્તરાયો, નિસ્સંસયેન બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ. ''અથ કસ્મા તુમ્હે પરોદિત્થા''તિ? ''એવરૂપં અચ્છરિયપુરિસં બુદ્ધભૂતં દટ્ઠું ન લભિસ્સામિ, મહતી વત મે જાનિ ભવિસ્સતીતિ અત્તાનં અનુસોચન્તો રોદામી''તિ આહ.

તતો બોધિસત્તં પઞ્ચમે દિવસે સીસં ન્હાપેત્વા – ''નામં ગણ્હિસ્સામા''તિ રાજભવનં ચતુજ્જાતિકગન્ધેન ઉપલિમ્પિત્વા લાજપઞ્ચમાનિ કુસુમાનિ વિકિરિત્વા અસમ્ભિન્નપાયાસં પચાપેત્વા તિણ્ણં વેદાનં પારઙ્ગતે અટ્ઠસતે બ્રાહ્મણે નિમન્તેત્વા રાજભવને નિસીદાપેત્વા મધુપાયાસં ભોજેત્વા સક્કારં કત્વા – ''કિં નુ ખો ભવિસ્સતી''તિ લક્ખણાનિ પરિગ્ગાહાપેસું. તેસુ રામાદયો અટ્ઠ બ્રાહ્મણપણ્ડિતા લક્ખણપરિગ્ગાહકા અહેસું. તેસુ સત્ત જના દ્વે અઙ્ગુલિયો ઉક્ખિપિત્વા દ્વેધા બ્યાકરિંસુ – ''ઇમેહિ લક્ખણેહિ સમન્નાગતો અગારં અજ્ઝાવસન્તો રાજા હોતિ ચક્કવત્તી, પબ્બજમાનો બુદ્ધો''તિ. તેસં પન સબ્બદહરો ગોત્તેન કોણ્ડઞ્ઞો નામ બ્રાહ્મણો બોધિસત્તસ્સ લક્ખણવરસમ્પત્તિં દિસ્વા – ''એતસ્સ અગારમજ્ઝે ઠાનકારણં નત્થિ, એકન્તેનેવ વિવટચ્છદો બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ એકમેવ અઙ્ગુલિં ઉક્ખિપિત્વા એકંસબ્યાકરણં બ્યાકાસિ. અથસ્સ નામં ગણ્હન્તા સબ્બલોકત્થસિદ્ધિકરત્તા **સિદ્ધત્થો**તિ નામમકંસુ.

અથ તે બ્રાહ્મણા અત્તનો ઘરાનિ ગન્ત્વા પુત્તે આમન્તેત્વા એવમાહંસુ – ''અમ્હે મહલ્લકા, સુદ્ધોદનમહારાજસ્સ પુત્તં સબ્બઞ્ઞુતં પત્તં સમ્ભાવેય્યામ વા નો વા, તુમ્હે પન તસ્મિં પબ્બજિત્વા સબ્બઞ્ઞુતં પત્તે તસ્સ સાસને પબ્બજથા''તિ. તતો સત્તપિ જના યાવતાયુકં ઠત્વા યથાકમ્મં ગતા. કોણ્ડઞ્ઞમાણવો અરોગો અહોસિ. તદા પન રાજા તેસં વચનં સુત્વા – ''કિં દિસ્વા મમ પુત્તો પબ્બજિસ્સતી''તિ તે પુચ્છિ. ''ચત્તારિ પુબ્બનિમિત્તાનિ, દેવા''તિ. ''કતરઞ્ચ કતરઞ્ચા''તિ? ''જિણ્ણં બ્યાધિતં મતં પબ્બજિત''ન્તિ. રાજા ''ઇતો પટ્ઠાય એવરૂપાનં મમ પુત્તસ્સ સન્તિકં આગમિતું મા અદત્થા''તિ વત્વા કુમારસ્સ ચક્ખુપથે જિણ્ણપુરિસાદીનં આગમનનિવારણત્થં ચતૂસુ દિસાસુ ગાવુતગાવુતટ્ઠાને આરક્ખં ઠપેસિ. તંદિવસં મઙ્ગલટ્ઠાને સન્નિપતિતેસુ અસીતિયા ઞાતિકુલસહસ્સેસુ એકમેકો એકમેકં પુત્તં પટિજાનિ – ''અયં બુદ્ધો વા હોતુ રાજા વા, મયં એકમેકં પુત્તં દસ્સામ, સચે બુદ્ધો ભવિસ્સતિ, ખત્તિયસમણેહેવ પરિવુતો વિચરિસ્સતિ. સચે રાજા ચક્કવત્તી ભવિસ્સતિ, ખત્તિયકુમારેહેવ પરિવુતો વિચરિસ્સતી''તિ. અથ રાજા મહાપુરિસસ્સ પરમરૂપસમ્પન્ના વિગતસબ્બદોસા ચતુસટ્ઠિ ધાતિયો અદાસિ. બોધિસત્તો અનન્તેન પરિવારેન મહતા સિરિસમુદયેન વડ્ઢિ.

અથેકદિવસં રઞ્ઞો **વપ્પમઙ્ગલં** નામ અહોસિ. તંદિવસં રાજા મહતિયા વિભૂતિયા મહતા પરિવારેન નગરતો નિક્ખમન્તો પુત્તમ્પિ ગહેત્વાવ અગમાસિ. કસિકમ્મટ્ઠાને એકો જમ્બુરુક્ખો પરમરમણીયો ઘનસન્દચ્છાયો અહોસિ. તસ્સ હેટ્ઠા કુમારસ્સ સયનં પઞ્ઞાપેત્વા ઉપરિ વરકનકતારાખચિતં રત્તચેલવિતાનં બન્ધિત્વા સાણિપાકારેન પરિક્ખિપાપેત્વા આરક્ખં ઠપેત્વા રાજા સબ્બાલઙ્કારં અલઙ્કરિત્વા અમચ્ચગણપરિવુતો નઙ્ગલકરણટ્ઠાનમગમાસિ.

તત્થ રાજા પરમમઙ્ગલં સુવણ્ણનઙ્ગલં ગણ્હાતિ, અમચ્ચાદયો રજતનઙ્ગલાદીનિ ગણ્હન્તિ. તંદિવસં નઙ્ગલસહસ્સં યોજીયતિ. બોધિસત્તં પરિવારેત્વા નિસિન્ના ધાતિયો – ''રઞ્ઞો સમ્પત્તિં પસ્સિસ્સામા''તિ અન્તોસાણિતો બહિ નિક્ખન્તા.

અથ બોધિસત્તો ઇતો ચિતો ચ ઓલોકેન્તો કિઞ્ચિ અદિસ્વા સહસા ઉટ્ઠાય પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા આનાપાને પરિગ્ગહેત્વા પઠમજ્ઝાનં નિબ્બત્તેસિ. ધાતિયો ખજ્જભોજ્જન્તરે વિચરન્તિયો થોકં ચિરાયિંસુ. સેસરુક્ખાનં છાયા નિવત્તા, તસ્સ પન જમ્બુરુક્ખસ્સ છાયા પરિમણ્ડલા હુત્વા તત્થેવ અટ્ઠાસિ. ધાતિતો પનસ્સ ''અય્યપુત્તો એકકોવા''તિ વેગેન સાણિપાકારં ઉક્ખિપિત્વા પરિયેસન્તિયો સિરિસયને પલ્લઙ્કેન નિસિન્નં તઞ્ચ પાટિહારિયં દિસ્વા ગન્ત્વા તં પવત્તિં રઞ્ઞો આરોચેસું. રાજા વેગેન આગન્ત્વા તં પાટિહારિયં દિસ્વા – ''અયં વો, તાત, દુતિયવન્દના''તિ પુત્તં વન્દિ.

અથ મહાપુરિસો અનુક્કમેન સોળસવસ્સુદ્દેસિકો અહોસિ. રાજા બોધિસત્તસ્સ તિણ્ણં ઉતૂનં અનુચ્છવિકે રમ્મ-સુરમ્મ-સુભનામકે તયો પાસાદે કારેસિ. એકં નવભૂમિકં એકં સત્તભૂમિકં એકં પઞ્ચભૂમિકં. તયોપિ પાસાદા ઉબ્બેધેન સમપ્પમાણા અહેસું. ભૂમિકાસુ પન નાનત્તં અહોસિ.

અથ રાજા ચિન્તેસિ – ''પુત્તો મે વયપ્પત્તો છત્તમસ્સ ઉસ્સાપેત્વા રજ્જસિરિં પસ્સિસ્સામી''તિ. સો સાકિયાનં પણ્ણાનિ પહિણિ ''પુત્તો મે વયપ્પત્તો, રજ્જે નં પતિટ્ઠાપેસ્સામિ, સબ્બે અત્તનો ગેહેસુ વયપ્પત્તા દારિકા ઇમં ગેહં પેસેન્તૂ''તિ. તે રઞ્ઞો સાસનં સુત્વા – ''કુમારો કેવલં રૂપસમ્પન્નો, ન કિઞ્ચિ સિપ્પં જાનાતિ, દારભરણં કાતું ન સક્ખિસ્સતિ, ન મયં ધીતરો દસ્સામા''તિ આહંસુ. રાજા તં પવત્તિં સુત્વા પુત્તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા તમત્થં આરોચેસિ. બોધિસત્તો – ''કિં સિપ્પં દસ્સેતું વટ્ટતી''તિ આહ. ''સહસ્સત્થામં ધનું આરોપેતું વટ્ટતિ, તાતા''તિ. ''તેન હિ આહરાપેથા''તિ આહ. રાજા આહરાપેત્વા અદાસિ. તં ધનું પુરિસસહસ્સં આરોપેતિ, પુરિસસહસ્સં ઓરોપેતિ. મહાપુરિસો તં સરાસનં આહરાપેત્વા પલ્લઙ્કેન નિસિન્નોવ જિયં પાદઙ્ગુટ્ઠકે વેઠાપેત્વા કડ્ઢન્તો પાદઙ્ગુટ્ઠકેનેવ ધનું આરોપેત્વા વામેન હત્થેન દણ્ડે ગહેત્વા દક્ખિણેન હત્થેન કડ્ઢિત્વા જિયં રોપેસિ. સકલનગરં ઉપ્પતનાકારપ્પત્તં અહોસિ . ''કિં એસો સદ્દો''તિ ચ વુત્તે ''દેવો ગજ્જતી''તિ આહંસુ. અથઞ્ઞે ''તુમ્હે ન જાનાથ, ન દેવો ગજ્જતિ, અઙ્ગીરસસ્સ કુમારસ્સ સહસ્સત્થામં ધનું આરોપેત્વા જિયં પોઠેન્તસ્સ જિયપ્પહારસદ્દો એસો''તિ આહંસુ. સાકિયા તં સુત્વા તાવતકેનેવ આરદ્ધચિત્તા તુટ્ઠમાનસા અહેસું.

અથ મહાપુરિસો – ''કિં કાતું વટ્ટતી''તિ આહ. અટ્ઠઙ્ગુલબહલં અયોપટ્ટં કણ્ડેન વિજ્ઝિતું વટ્ટતીતિ . તં વિજ્ઝિત્વા – ''અઞ્ઞં કિં કાતું વટ્ટતી''તિ આહ. ચતુરઙ્ગુલબહલં અસનફલકં વિજ્ઝિતું વટ્ટતીતિ. તમ્પિ વિજ્ઝિત્વા – ''અઞ્ઞં કિં કાતું વટ્ટતી''તિ આહ. વિદત્થિબહલં ઉદુમ્બરફલકં વિજ્ઝિતું વટ્ટતીતિ. તમ્પિ વિજ્ઝિત્વા અઞ્ઞં કિં કાતું વટ્ટતીતિ. તતો ''વાલુકસકટાની''તિ આહંસુ. મહાસત્તો વાલુકસકટમ્પિ પલાલસકટમ્પિ વિનિવિજ્ઝિત્વા ઉદકે એકૂસભપ્પમાણં કણ્ડં પેસેસિ થલે અટ્ઠઉસભપ્પમાણં. અથ નં ''વાતિઙ્ગણસઞ્ઞાય વાલં વિજ્ઝિતું વટ્ટતી''તિ આહંસુ. ''તેન હિ યોજનમત્તં વાતિઙ્ગણં બન્ધાપેથા''તિ વત્વા યોજનમત્તકે વાતિઙ્ગણસઞ્ઞાય વાલં બન્ધાપેત્વા રત્તન્ધકારે મેઘપટલેહિ છન્નાસુ દિસાસુ કણ્ડં ખિપિ. તં ગન્ત્વા યોજનમત્તકે વાલં ફાલેત્વા પથવિં પાવિસિ. ન કેવલં એત્તકમેવ, તંદિવસં મહાપુરિસો લોકે વત્તમાનં સિપ્પં સબ્બમેવ દસ્સેસિ.

અથ સાકિયા અત્તનો ધીતરો અલઙ્કરિત્વા પેસયિંસુ. ચત્તાલીસસહસ્સા નાટકિત્થિયો અહેસું. રાહુલમાતા પન દેવી અગ્ગમહેસી અહોસિ. મહાપુરિસો દેવકુમારો વિય સુરયુવતીહિ પરિવુતો નરયુવતીહિ પરિવુતો નિપ્પુરિસેહિ તુરિયેહિ પરિચારિયમાનો મહાસમ્પત્તિં અનુભવમાનો ઉતુવારેન ઉતુવારેન તેસુ તીસુ પાસાદેસુ વિહરતિ. અથેકદિવસં બોધિસત્તો ઉય્યાનભૂમિં ગન્તુકામો સારથિં આમન્તેત્વા – ''રથં યોજેહિ ઉય્યાનભૂમિં પસ્સિસ્સામી''તિ આહ. સો ''સાધૂ''તિ પટિસ્સુણિત્વા મહારહં વરરુચિરથિરકુબ્બરવરત્તં થિરતરનેમિનાભિં વરકનકરજતમણિરતનખચિતઈસામુખં નવકનકરજતતારકખચિતનેમિપસ્સં સમોસરિતવિવિધસુરભિકુસુમદામસસ્સિરિકં રવિરથસદિસદસ્સનીયં વરરથં સમલઙ્કરિત્વા સસિકુમુદસદિસવણ્ણે અનિલગરુળજવે આજાનીયે ચત્તારો મઙ્ગલસિન્ધવે યોજેત્વા બોધિસત્તસ્સ પટિવેદેસિ. બોધિસત્તો દેવવિમાનસદિસં તં રથવરમારુય્હ ઉય્યાનાભિમુખો પાયાસિ.

અથ દેવતા ''સિદ્ધત્થકુમારસ્સ અભિસમ્બુજ્ઝનકાલો આસન્નો, પુબ્બનિમિત્તમસ્સ દસ્સેસ્સામા''તિ એકં દેવપુત્તં જરાજજ્જરસરીરં ખણ્ડદન્તં પલિતકેસં વઙ્કગત્તં દણ્ડહત્થં પવેધમાનં કત્વા દસ્સેસું. તં બોધિસત્તો ચેવ સારથિ ચ પસ્સન્તિ. તતો બોધિસત્તો – ''સારથિ કો નામેસ પુરિસો કેસાપિસ્સ ન યથા અઞ્ઞેસ''ન્તિ **મહાપદાનસુત્તે** (દી॰ નિ॰ ૨.૪૩ આદયો) આગતનયેનેવ પુચ્છિત્વા તસ્સ વચનં સુત્વા – ''ધિરત્થુ વત, ભો, જાતિ, યત્ર હિ નામ જાતસ્સ જરા પઞ્ઞાયિસ્સતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૪૫, ૪૭) સંવિગ્ગહદયો તતોવ પટિનિવત્તિત્વા પાસાદમેવ અભિરુહિ.

રાજા ''કિંકારણા મમ પુત્તો પટિનિવત્તી''તિ પુચ્છિ. ''જિણ્ણપુરિસં દિસ્વા, દેવા''તિ. તતો કમ્પમાનમાનસો રાજા અડ્ઢયોજને આરક્ખં ઠપેસિ. પુનેકદિવસં બોધિસત્તો ઉય્યાનં ગચ્છન્તો તાહિ એવ દેવતાહિ નિમ્મિતં બ્યાધિતઞ્ચ પુરિસં દિસ્વા પુરિમનયેનેવ પુચ્છિત્વા સંવિગ્ગહદયો નિવત્તિત્વા પાસાદમેવ અભિરુહિ. રાજા પુચ્છિત્વા નાટકાનિ વિસ્સજ્જેસિ. ''પબ્બજ્જાય માનસં અસ્સ ભિન્નં કરિસ્સ''ન્તિ આરક્ખં વડ્ઢેત્વા સમન્તતો તિગાવુતપ્પમાણે પદેસે આરક્ખં ઠપેસિ.

પુનપિ બોધિસત્તો એકદિવસં ઉય્યાનં ગચ્છન્તો તથેવ દેવતાહિ નિમ્મિતં કાલઙ્કતં દિસ્વા પુરિમનયેનેવ પુચ્છિત્વા સંવિગ્ગહદયો નિવત્તિત્વા પાસાદમભિરુહિ. રાજા નિવત્તનકારણં પુચ્છિત્વા પુન આરક્ખં વડ્ઢેત્વા યોજનપ્પમાણે પદેસે આરક્ખં ઠપેસિ.

પુનપિ બોધિસત્તો એકદિવસં ઉય્યાનં ગચ્છન્તો તથેવ દેવતાહિ નિમ્મિતં સુનિવત્થં સુપારુતં પબ્બજિતં દિસ્વા – ''કો નામેસો, સમ્મ, સારથી''તિ સારથિં પુચ્છિ. સારથિ કિઞ્ચાપિ બુદ્ધુપ્પાદસ્સ અભાવા પબ્બજિતં વા પબ્બજિતગુણે વા ન જાનાતિ, દેવતાનુભાવેન પન ''પબ્બજિતો નામાયં દેવા''તિ વત્વા પબ્બજ્જાય ગુણં તસ્સ વણ્ણેસિ.

તતો બોધિસત્તો પબ્બજ્જાય રુચિં ઉપ્પાદેત્વા તંદિવસં ઉય્યાનં અગમાસિ. દીઘાયુકા બોધિસત્તા વસ્સસતે વસ્સસતે અતિક્કન્તે જિણ્ણાદીસુ એકેકં અદ્દસંસુ. અમ્હાકં પન બોધિસત્તો અપ્પાયુકકાલે ઉપ્પન્નત્તા ચતુન્નં ચતુન્નં માસાનં અચ્ચયેન ઉય્યાનં ગચ્છન્તો અનુક્કમેન એકેકં અદ્દસ. દીઘભાણકા પનાહુ – ''ચત્તારિ નિમિત્તાનિ એકદિવસેનેવ દિસ્વા અગમાસી''તિ. તત્થ દિવસભાગં કીળિત્વા ઉય્યાનરસમનુભવિત્વા મઙ્ગલપોક્ખરણિયં ન્હત્વા અત્થઙ્ગતે સૂરિયે મઙ્ગલસિલાતલે નિસીદિ અત્તાનં અલઙ્કારાપેતુકામો. અથસ્સ ચિત્તાચારમઞ્ઞાય સક્કેન

દેવાનમિન્દેન આણત્તો વિસ્સકમ્મો નામ દેવપુત્તો આગન્ત્વા તસ્સેવ કપ્પકસદિસો હુત્વા દિબ્બેહિ અલઙ્કારેહિ અલઙ્કરિ. અથસ્સ સબ્બાલઙ્કારસમલઙ્કતસ્સ સબ્બતાલાવચરેસુ સકાનિ સકાનિ પટિભાનાનિ દસ્સયન્તેસુ બ્રાહ્મણેસુ ચ ''જય નન્દા''તિઆદિવચનેહિ સુતમઙ્ગલિકાદીસુ નાનપ્પકારેહિ મઙ્ગલવચનત્થુતિઘોસેહિ સમ્ભાવેન્તેસુ સબ્બાલઙ્કારસમલઙ્કતં રથવરં અભિરુહિ. તસ્મિં સમયે – ''રાહુલમાતા પુત્તં વિજાતા''તિ સુત્વા સુદ્ધોદનમહારાજા – ''પુત્તસ્સ મે તુટ્ઠિં નિવેદેથા''તિ સાસનં પહિણિ. બોધિસત્તો તં સુત્વા – ''રાહુ જાતો, બન્ધનં જાત''ન્તિ આહ. રાજા – ''કિં મે પુત્તો અવચા''તિ પુચ્છિત્વા તં વચનં સુત્વા ''ઇતો પટ્ઠાય મે નત્તા 'રાહુલકુમારો'ત્વેવ નામં હોતૂ''તિ આહ.

બોધિસત્તોપિ તં રથવરમારુય્હ મહતા પરિવારેન અતિમનોરમેન સિરિસોભગ્ગેન નગરં પાવિસિ. તસ્મિં સમયે રૂપસિરિયા ગુણસમ્પત્તિયા ચ અકિસા કિસાગોતમી નામ ખત્તિયકઞ્ઞા ઉપરિપાસાદવરતલગતા નગરં પવિસન્તસ્સ બોધિસત્તસ્સ રૂપસિરિં દિસ્વા સઞ્જાતપીતિસોમનસ્સા હુત્વા –

''નિબ્બુતા નૂન સા માતા, નિબ્બુતો નૂન સો પિતા;
નિબ્બુતા નૂન સા નારી, યસ્સાયં ઈદિસો પતી''તિ. (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા; ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.સારિપુત્તત્થેરવત્થુ; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.અવિદૂરેનિદાનકથા; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.અવિદૂરેનિદાનકથા) –

ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ.

બોધિસત્તો તં સુત્વા ચિન્તેસિ – ''અયં મે સુસ્સવનં વચનં સાવેસિ, અહઞ્હિ નિબ્બાનં ગવેસન્તો વિચરામિ, અજ્જેવ મયા ઘરાવાસં છડ્ડેત્વા નિક્ખમ્મ પબ્બજિત્વા નિબ્બાનં ગવેસિતું વટ્ટતી''તિ. ''અયં ઇમિસ્સા આચરિયભાગો હોતૂ''તિ મુત્તાહારં કણ્ઠતો ઓમુઞ્ચિત્વા કિસાગોતમિયા સતસહસ્સગ્ઘનિકં પરમરતિકરં મુત્તાહારં પેસેસિ. સા ''સિદ્ધત્થકુમારો મયિ પટિબદ્ધહદયો હુત્વા પણ્ણાકારં પેસેસી''તિ સોમનસ્સજાતા અહોસિ.

બોધિસત્તોપિ મહતા સિરિસમુદયેન પરમરમણીયં પાસાદં અભિરુહિત્વા સિરિસયને નિપજ્જિ. તાવદેવ નં પરિપુણ્ણરજનિકરસદિસરુચિરવરવદના બિમ્બફલસદિસદસનવસના સિતવિમલસમસંહિતાવિરળવરદસના અસિતનયનકેસપાસા સુજાતઞ્જનાતિનીલકુટિલભમુકા સુજાતહંસસમસંહિતપયોધરા રતિકરનવકનકરજતવિરચિતવરમણિમેખલા પરિગતવિપુલઘનજઘનતટા કરિકરસન્નિભોરુયુગલા નચ્ચગીતવાદિતેસુ કુસલા સુરયુવતિસદિસરૂપસોભા વરયુવતિયો મધુરરવાનિ તુરિયાનિ ગહેત્વા મહાપુરિસં સમ્પરિવારેત્વા રમાપયન્તિયો નચ્ચગીતવાદિતાનિ પયોજયિંસુ. બોધિસત્તો પન કિલેસેસુ વિરત્તચિત્તતાય નચ્ચગીતાદીસુ અનભિરતો મુહુત્તં નિદ્દં ઓક્કમિ.

તા તં દિસ્વા ''યસ્સત્થાય નચ્ચાદીનિ મયં પયોજેમ, સો નિદ્દં ઉપગતો, ઇદાનિ કિમત્થં કિલમામા''તિ ગહિતાનિ તુરિયાનિ અજ્ઝોત્થરિત્વા નિપજ્જિંસુ, ગન્ધતેલપ્પદીપા ચ ઝાયન્તિ. બોધિસત્તો પબુજ્ઝિત્વા સયનપિટ્ઠે પલ્લઙ્કેન નિસિન્નો અદ્દસ તા ઇત્થિયો તુરિયભણ્ડાનિ અવત્થરિત્વા નિદ્દાયન્તિયો પગ્ઘરિતલાલા કિલિન્નકપોલગત્તા, એકચ્ચા દન્તે ખાદન્તિયો, એકચ્ચા કાકચ્છન્તિયો, એકચ્ચા વિપ્પલપન્તિયો, એકચ્ચા વિવટમુખા, એકચ્ચા અપગતવસનરસના , પાકટબીભચ્છસમ્બાધટ્ઠાના, એકચ્ચા વિમુત્તાકુલસિરોરુહા સુસાનરૂપરૂપં ધારયમાના સયિંસુ. મહાસત્તો તાસં તં વિપ્પકારં દિસ્વા ભિય્યોસોમત્તાય કામેસુ વિરત્તચિત્તો અહોસિ. તસ્સ પન અલઙ્કતપટિયત્તં દસસતનયનભવનસદિસં રુચિરસોભમ્પિ પાસાદવરતલં અપવિદ્ધમતસરીરકુણપભરિતં

આમકસુસાનમિવ પરમપટિક્કૂલં ઉપટ્ઠાસિ. તયોપિ ભવા આદિત્તભવનસદિસા હુત્વા ઉપટ્ઠહિંસુ. ‘‘ઉપદ્દુતં વત, ભો, ઉપસ્સટ્ઠં વત ભો’’તિ ચ વાચં પવત્તેસિ. અતિવિય પબ્બજ્જાય ચિત્તં નમિ.

સો ‘‘અજ્જેવ મયા મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિતું વટ્ટતી’’તિ સિરિસયનતો ઉટ્ઠાય દ્વારસમીપં ગન્ત્વા – ‘‘કો એત્થા’’તિ આહ. ઉમ્મારે સીસં કત્વા નિપન્નો છન્નો આહ – ‘‘અહં, અય્યપુત્ત, છન્નો’’તિ. અથ મહાપુરિસો – ‘‘અહં અજ્જ મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિતુકામો, ન કસ્સચિ પટિવેદિત્વા સીઘમેકં અતિજવં સિન્ધવં કપ્પેહી’’તિ. સો ‘‘સાધુ, દેવા’’તિ અસ્સભણ્ડકં ગહેત્વા અસ્સસાલં ગન્ત્વા ગન્ધતેલપ્પદીપેસુ જલન્તેસુ સુમનપટ્ટવિતાનસ્સ હેટ્ઠા પરમરમણીયે ભૂમિભાગે ઠિતં અરિમન્થકં કણ્ડકં તુરઙ્ગવરં દિસ્વા – ‘‘અજ્જ મયા અય્યપુત્તસ્સ નિક્ખમનત્થાય ઇમમેવ મઙ્ગલહયં કપ્પેતું વટ્ટતી’’તિ કણ્ડકં કપ્પેસિ. સો કપ્પિયમાનોવ અઞ્ઞાસિ – ‘‘અયં કપ્પના અતિગાળ્હા, અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ ઉય્યાનકીળં ગમનકાલે કપ્પના વિય ન હોતિ. નિસ્સંસયં અજ્જેવ અય્યપુત્તો મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિસ્સતી’’તિ. તતો તુટ્ઠમાનસો મહાહસિતં હસિ. સો નાદો તં સકલકપિલવત્થુપુરં ઉન્નાદં કરેય્ય, દેવતા પન સન્નિરુમ્ભિત્વા ન કસ્સચિ સોતું અદંસુ.

બોધિસત્તો ‘‘પુત્તં તાવ પસ્સિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા ઠિતટ્ઠાનતો ઉટ્ઠાય રાહુલમાતુયા વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા ગબ્ભદ્વારં વિવરિ. તસ્મિં ખણે અન્તોગબ્ભે ગન્ધતેલપ્પદીપો ઝાયતિ. રાહુલમાતા સુમનમલ્લિકાદીનં અમ્બણમત્તેન અત્તિપ્પકિણ્ણે વરસયને પુત્તસ્સ મત્થકે હત્થં ઠપેત્વા નિદ્દાયતિ. બોધિસત્તો ઉમ્મારે પાદં ઠપેત્વા ઠિતકોવ ઓલોકેત્વા – ‘‘સચાહં દેવિયા હત્થં અપનેત્વા મમ પુત્તં ગણ્હિસ્સામિ, દેવી પબુજ્ઝિસ્સતિ, એવં મે અભિનિક્ખમનસ્સ અન્તરાયો ભવિસ્સતિ. બુદ્ધો હુત્વાવ આગન્ત્વા પુત્તં પસ્સિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા પાસાદતલતો ઓતરિત્વા અસ્સસ્સ સમીપં ગન્ત્વા એવમાહ – ‘‘તાત કણ્ડક, ત્વં અજ્જ એકરત્તિં મં તારય, અહં તં નિસ્સાય બુદ્ધો હુત્વા સદેવકં લોકં તારેસ્સામી’’તિ. તતો ઉલ્લઙ્ઘિત્વા કણ્ડકસ્સ પિટ્ઠિં અભિરુહિ. કણ્ડકો ગીવતો પટ્ઠાય આયામતો અટ્ઠારસહત્થો હોતિ તદનુરૂપેન ઉબ્બેધેન સમન્નાગતો રૂપગ્ગજવબલસમ્પન્નો સબ્બસેતો ધોતસઙ્ખસદિસદસ્સનીયવણ્ણો. તતો બોધિસત્તો વરતુરઙ્ગપિટ્ઠિગતો છન્નં અસ્સસ્સ વાલધિં ગાહાપેત્વા અડ્ઢરત્તસમયે નગરસ્સ મહાદ્વારં સમ્પત્તો.

તદા પન રાજા પુબ્બેવ બોધિસત્તસ્સ ગમનપટિસેધનત્થાય દ્વીસુ દ્વારકવાટેસુ એકેકં પુરિસસહસ્સેન વિવરિતબ્બં કારેત્વા તત્થ બહુપુરિસે આરક્ખં ઠપેસિ. બોધિસત્તો કિર પુરિસગણનાય કોટિસતસહસ્સસ્સ બલં ધારેસિ, હત્થિગણનાય કોટિસહસ્સસ્સ. તસ્મા સો ચિન્તેસિ – ‘‘યદિ દ્વારં ન વિવરીયતિ, અજ્જ કણ્ડકસ્સ પિટ્ઠે નિસિન્નો છન્નં વાલધિં ગાહાપેત્વા તેન સદ્ધિંયેવ કણ્ડકં ઊરૂહિ નિપ્પીળેત્વા અટ્ઠારસહત્થં પાકારં ઉપ્પતિત્વા અતિક્કમેય્ય’’ન્તિ. છન્નો ચિન્તેસિ – ‘‘સચે દ્વારં ન ઉગ્ઘાપયતિ, અહં અય્યપુત્તં ખન્ધે કત્વા કણ્ડકં દક્ખિણહત્થેન પરિક્ખિપન્તો ઉપકચ્છકે કત્વા ઉપ્પતિત્વા પાકારં અતિક્કમિસ્સામી’’તિ. કણ્ડકો ચિન્તેસિ – ‘‘અહં દ્વારે અવિવરિયમાને યથાનિસિન્નમેવ અય્યપુત્તં ગહિતવાલધિના છન્નેન સદ્ધિં ઉપ્પતિત્વા પાકારસ્સ પુરતો પતિટ્ઠહિસ્સામી’’તિ. એવમેવ તયો પુરિસા ચિન્તયિંસુ. દ્વારે અધિવત્થા દેવતા મહાદ્વારં વિવરિંસુ.

તસ્મિં ખણે મારો પાપિમા ‘‘મહાસત્તં નિવત્તેસ્સામી’’તિ આગન્ત્વા ગગનતલે ઠત્વા આહ –

‘‘મા નિક્ખમ મહાવીર, ઇતો તે સત્તમે દિને;
દિબ્બં તુ ચક્કરતનં, અદ્ધા પાતુ ભવિસ્સતિ. –

દ્વિસહસ્સપરિત્તદીપપરિવારાનં ચતુન્નં મહાદીપાનં રજ્જં કારેસ્સસિ, નિવત્ત, મારિસા''તિ. મહાપુરિસો આહ ''કોસિ ત્વ''ન્તિ. અહં વસવત્તીતિ.

> ''જાનામહં મહારાજ, મય્હં ચક્કસ્સ સમ્ભવં;
> અનત્થિકોહં રજ્જેન, ગચ્છ ત્વં માર મા ઇધ.
>
> ''સકલં દસસહસ્સમ્પિ, લોકધાતુમહં પન;
> ઉન્નાદેત્વા ભવિસ્સામિ, બુદ્ધો લોકે વિનાયકો''તિ. –

આહ. સો તત્થેવન્તરધાયિ.

મહાસત્તો એકૂનત્તિંસવસ્સકાલે હત્થગતં ચક્કવત્તિરજ્જં ખેળપિણ્ડં વિય અનપેક્ખો છડ્ડેત્વા ચક્કવત્તિસિરિનિવાસભૂતા રાજભવના નિક્ખમિત્વા આસાળ્હિપુણ્ણમાય ઉત્તરાસાળ્હનક્ખત્તે વત્તમાને નગરતો નિક્ખમિત્વા નગરં અપલોકેતુકામો અહોસિ. વિતક્કસમનન્તરમેવ ચસ્સ કુલાલચક્કં વિય સો ભૂમિપ્પદેસો પરિવત્તિ. યથાઠિતોવ મહાસત્તો કપિલવત્થુપુરં દિસ્વા તસ્સિં ભૂમિપ્પદેસે કણ્ડકનિવત્તનં નામ ચેતિયટ્ઠાનં દસ્સેત્વા ગન્તબ્બમગ્ગાભિમુખંયેવ કણ્ડકં કત્વા પાયાસિ મહતા સક્કારેન ઉળારેન સિરિસમુદયેન. તદા મહાસત્તે ગચ્છન્તે તસ્સ પુરતો દેવતા સટ્ઠિ ઉક્કાસતસહસ્સાનિ ધારયિંસુ, તથા પચ્છતો સટ્ઠિ દક્ખિણતો સટ્ઠિ ઉક્કાસતસહસ્સાનિ, તથા વામપસ્સતો. અપરા દેવતા સુરભિકુસુમમાલાદામચન્દનચુણ્ણચામરધજપટાકાહિ સક્કરોન્તિયો પરિવારેત્વા અગમંસુ. દિબ્બાનિ સઙ્ગીતાનિ અનેકાનિ ચ તુરિયાનિ વજ્જિંસુ.

ઇમિના સિરિસમુદયેન ગચ્છન્તો બોધિસત્તો એકરત્તેનેવ તીણિ રજ્જાનિ અતિક્કમ્મ તિંસયોજનિકં મગ્ગં ગન્ત્વા અનોમાનદીતીરં સમ્પાપુણિ. અથ બોધિસત્તો નદીતીરે ઠત્વા છન્નં પુચ્છિ – ''કા નામાયં નદી''તિ? ''અનોમા નામ, દેવા''તિ. ''અમ્હાકમ્પિ પબ્બજ્જા અનોમા ભવિસ્સતી''તિ પણ્હિયા અસ્સં ઘટ્ટેન્તો અસ્સસ્સ સઞ્ઞં અદાસિ. અસ્સો ઉલ્લઙ્ઘિત્વા અટ્ઠઉસભવિત્થારાય નદિયા પારિમતીરે અટ્ઠાસિ. બોધિસત્તો અસ્સપિટ્ઠિતો ઓરુય્હ મુત્તરાસિસદિસે વાલુકાપુલિને ઠત્વા છન્નં આમન્તેસિ – ''સમ્મ છન્ન, ત્વં મય્હં આભરણાનિ ચેવ કણ્ડકઞ્ચ આદાય ગચ્છ, અહં પબ્બજિસ્સામી''તિ. છન્નો, ''અહમ્પિ, દેવ, પબ્બજિસ્સામી''તિ. બોધિસત્તો આહ – ''ન લબ્ભા તયા પબ્બજિતું, ગચ્છેવ ત્વ''ન્તિ તિક્ખત્તું નિવારેત્વા આભરણાનિ ચેવ કણ્ડકઞ્ચ પટિચ્છાપેત્વા ચિન્તેસિ – ''ઇમે મય્હં કેસા સમણસારુપ્પા ન હોન્તિ, તે ખગ્ગેન છિન્દિસ્સામી''તિ દક્ખિણેન હત્થેન પરમનિસિતમસિવરં ગહેત્વા વામહત્થેન મોળિયા સદ્ધિં ચૂળં ગહેત્વા છિન્દિ, કેસા દ્વઙ્ગુલમત્તા હુત્વા દક્ખિણતો આવટ્ટમાના સીસે અલ્લીયિંસુ. તેસં પન કેસાનં યાવજીવં તદેવ પમાણં અહોસિ, મસ્સુ ચ તદનુરૂપં, પુન કેસમસ્સુઓહારણકિચ્ચમ્પિસ્સ નાહોસિ. બોધિસત્તો સહ મોળિયા ચૂળં ગહેત્વા – ''સચાહં બુદ્ધો ભવિસ્સામિ, આકાસે તિટ્ઠતુ, નો ચે, ભૂમિયં પતતૂ''તિ આકાસે ખિપિ. તં ચૂળામણિબન્ધનં યોજનપ્પમાણં ઠાનં ગન્ત્વા આકાસે અટ્ઠાસિ.

અથ સક્કો દેવરાજા દિબ્બેન ચક્ખુના ઓલોકેન્તો યોજનિકેન રતનચઙ્કોટકેન તં પટિગ્ગહેત્વા તાવતિંસભવને તિયોજનં સત્તરતનમયં **ચૂળામણિચેતિયં** નામ પતિટ્ઠાપેસિ. યથાહ –

> ''છેત્વાન મોળિં વરગન્ધવાસિતં, વેહાયસં ઉક્ખિપિ અગ્ગપુગ્ગલો;

સહસ્સનેત્તો સિરસા પટિગ્ગહિ, સુવણ્ણચઙ્કોટવરેન વાસવો’’તિ. (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૨૨; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૧૨; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.અવિદૂરેનિદાનકથા; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.અવિદૂરેનિદાનકથા);

પુન બોધિસત્તો ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમાનિ કાસિકવત્થાનિ મહગ્ઘાનિ, ન મય્હં સમણસારુપ્પાની’’તિ. અથસ્સ કસ્સપબુદ્ધકાલે પુરાણસહાયકો ઘટિકારમહાબ્રહ્મા એકં બુદ્ધન્તરં વિનાસભાવાપ્પત્તેન મિત્તભાવેન ચિન્તેસિ – ‘‘અજ્જ મે સહાયકો મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખન્તો, સમણપરિક્ખારમસ્સ ગહેત્વા ગચ્છિસ્સામી’’તિ.

‘‘તિચીવરઞ્ચ પત્તો ચ, વાસિ સૂચિ ચ બન્ધનં;
પરિસ્સાવનઞ્ચ અટ્ઠેતે, યુત્તયોગસ્સ ભિક્ખુનો’’તિ. (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૧૫; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૯૪; ૨.૩૪૯; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪.૧૯૮; પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૪૫ પદભાજનીયવણ્ણના; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.અવિદૂરેનિદાનકથા; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.અવિદૂરેનિદાનકથા; મહાનિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૦૬) –

ઇમે અટ્ઠ સમણપરિક્ખારે આહરિત્વા અદાસિ. મહાપુરિસો અરહદ્ધજં નિવાસેત્વા ઉત્તમં પબ્બજ્જાવેસં ગહેત્વા સાટકયુગલં આકાસે ખિપિ. તં મહાબ્રહ્મા પટિગ્ગહેત્વા બ્રહ્મલોકે દ્વાદસયોજનિકં સબ્બરતનમયં ચેતિયં કત્વા તં અન્તો પક્ખિપિત્વા ઠપેસિ. અથ નં મહાસત્તો – ‘‘છન્ન, મમ વચનેન માતાપિતૂનં આરોગ્યં વદેહી’’તિ વત્વા ઉય્યોજેસિ. તતો છન્નો મહાપુરિસં વન્દિત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કામિ. કણ્ડકો પન છન્નેન સદ્ધિં મન્તયમાનસ્સ બોધિસત્તસ્સ વચનં સુણન્તો ઠત્વા – ‘‘નત્થિ દાનિ મય્હં પુન સામિનો દસ્સન’’ન્તિ ચક્ખુપથમસ્સ વિજહન્તો વિયોગદુક્ખમધિવાસેતું અસક્કોન્તો હદયેન ફલિતેન કાલં કત્વા સુરરિપુદુરભિભવને તાવતિંસભવને કણ્ડકો નામ દેવપુત્તો હુત્વા નિબ્બત્તિ. તસ્સ ઉપ્પત્તિ વિમલત્થવિલાસિનિયા વિમાનવત્થુટ્ઠકથાય ગહેતબ્બા. છન્નસ્સ પઠમં એકોવ સોકો અહોસિ. સો કણ્ડકસ્સ કાલકિરિયાય દુતિયેન સોકેન પીળિયમાનો રોદન્તો પરિદેવન્તો દુક્ખેન અગમાસિ.

બોધિસત્તોપિ પબ્બજિત્વા તસ્મિંયેવ પદેસે અનુપિયં નામ અમ્બવનં અત્થિ, તત્થેવ સત્તાહં પબ્બજ્જાસુખેન વીતિનામેત્વા તતો પચ્છા સઞ્ઝાપ્પભાનુરઞ્જિતસલિલધરસંવુતો સરદસમયે પરિપુણ્ણરજનિકરો વિય કાસાવવરસંવુતો એકકોપિ અનેકજનપરિવુતો વિય વિરોચમાનો તં વનવાસિમિગપક્ખીનં નયનામતપાનમિવ કરોન્તો એકચરો સીહો વિય નરસીહો મત્તમાતઙ્ગવિલાસગામી સમસ્સાસેન્તો વિય વસુન્ધરં પાદતલેહિ એકદિવસેનેવ તિંસયોજનિકં મગ્ગં ગન્ત્વા ઉત્તુઙ્ગતરઙ્ગભઙ્ગં અસઙ્ગં ગઙ્ગં નદિં ઉત્તરિત્વા રતનજુતિવિસરવિરાજિતવરરુચિરરાજગહં રાજગહં નામ નગરં પાવિસિ. પવિસિત્વા ચ પન સપદાનં પિણ્ડાય ચરિ. સકલં પન તં નગરં બોધિસત્તસ્સ રૂપદસ્સનેન ધનપાલકે પવિટ્ઠે તં નગરં વિય અસુરિન્દે પવિટ્ઠે દેવનગરં વિય સઙ્ખોભમગમાસિ. પિણ્ડાય ચરન્તે મહાપુરિસે નગરવાસિનો મનુસ્સા મહાસત્તસ્સ રૂપદસ્સનેન સઞ્જાતપીતિસોમનસ્સા જાતવિમ્હિતા બોધિસત્તસ્સ રૂપદસ્સનાવજ્જિતહદયા અહેસું.

તેસં મનુસ્સાનં અઞ્ઞતરો અઞ્ઞતરમેવમાહ – ‘‘કિન્નુ યં, ભો, રાહુભયેન નિગૂળ્હકિરણજાલો પુણ્ણચન્દો મનુસ્સલોકમાગતો’’તિ. તમઞ્ઞો સિતં કત્વા એવમાહ – ‘‘કિં કથેસિ, સમ્મ, કદા નામ તયા પુણ્ણચન્દો મનુસ્સલોકમાગતો દિટ્ઠપુબ્બો, નનુ એસ કુસુમકેતુકામદેવો વેસન્તરમાદાય અમ્હાકં મહારાજસ્સ નાગરાનઞ્ચ પરમલીળાવિભૂતિં દિસ્વા કીળિતુમાગતો’’તિ. તમઞ્ઞો સિતં કત્વા એવમાહ – ‘‘કિં, ભો, ત્વં ઉમ્મત્તોસિ, નનુ કામો ઇસ્સરકોધહુતાસનપરિદડ્ઢસરીરો સુરપતિદસસતનયનો એસો અમરપુરસઞ્ઞાય ઇધાગતો’’તિ! તમઞ્ઞો ઈસકં

હસિત્વા – ‘‘કિં વદેસિ, ભો, તે પુબ્બાપરવિરોધં, કુતો પનસ્સ દસસતનયનાનિ, કુતો વજિરં, કુતો એરાવણો. અદ્ધા બ્રહ્મા એસ બ્રાહ્મણજનં પમત્તં ઞત્વા વેદવેદઙ્ગાદીસુ નિયોજનત્થાય આગતો’’તિ. તે સબ્બેપિ અપસાદેત્વા અઞ્ઞો પણ્ડિતજાતિકો એવમાહ – ‘‘નેવાયં પુણ્ણચન્દો , ન ચ કામદેવો, નાપિ દસસતનયનો, ન ચાપિ બ્રહ્મા, સબ્બલોકનાયકો સત્થા એસ અચ્છરિયમનુસ્સો’’તિ.

એવં સલ્લપન્તેસુ એવ નાગરેસુ રાજપુરિસા ગન્ત્વા તં પવત્તિં રઞ્ઞો બિમ્બિસારસ્સ આરોચેસું – ‘‘દેવ, દેવો વા ગન્ધબ્બો વા ઉદાહુ નાગરાજા વા યક્ખો વા કો નુ વા અમ્હાકં નગરે પિણ્ડાય ચરતી’’તિ. રાજા તં સુત્વા ઉપરિપાસાદતલે ઠત્વા મહાપુરિસં દિસ્વા અચ્છરિયબ્ભુતચિત્તજાતો રાજપુરિસે આણાપેસિ – ‘‘ગચ્છથ, ભણે, તં વીમંસથ, સચે અમનુસ્સો ભવિસ્સતિ, નગરા નિક્ખમિત્વા અન્તરધાયિસ્સતિ, સચે દેવતા ભવિસ્સતિ, આકાસેન ગમિસ્સતિ, સચે નાગરાજા ભવિસ્સતિ, પથવિયં નિમુજ્જિત્વા ગમિસ્સતિ, સચે મનુસ્સો ભવિસ્સતિ, યથાલદ્ધં ભિક્ખં પરિભુઞ્જિસ્સતી’’તિ.

મહાપુરિસોપિ સન્તિન્દ્રિયો સન્તમાનસો રૂપસોભાય મહાજનસ્સ નયનાનિ આકડ્ઢન્તો વિય યુગમત્તં પેક્ખમાનો મિસ્સકભત્તં યાપનમત્તં સંહરિત્વા પવિટ્ઠદ્વારેનેવ નગરા નિક્ખમિત્વા પણ્ડવપબ્બતચ્છાયાય પુરત્થાભિમુખો નિસીદિત્વા આહારં પચ્ચવેક્ખિત્વા નિબ્બિકારો પરિભુઞ્જિ. તતો રાજપુરિસા ગન્ત્વા તં પવત્તિં રઞ્ઞો આરોચેસું. તતો દૂતવચનં સુત્વા મગધાધિપતિ રાજા બાલજનેહિ દુરનુસારો મેરુમન્દારસારો સત્તસારો બિમ્બિસારો બોધિસત્તસ્સ ગુણસ્સવનેનેવ સઞ્જાતદસ્સનકુતૂહલો વેગેન નગરતો નિક્ખમિત્વા પણ્ડવપબ્બતાભિમુખો ગન્ત્વા યાના ઓરુય્હ બોધિસત્તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા તેન કતાનુઞ્ઞો બન્ધુજનસિનેહસીતલે સિલાતલે નિસીદિત્વા બોધિસત્તસ્સ ઇરિયાપથે પસીદિત્વા કતપટિસન્થારો નામગોત્તાદીનિ પુચ્છિત્વા બોધિસત્તસ્સ સબ્બં ઇસ્સરિયં નિય્યાતેસિ. બોધિસત્તો – ‘‘મય્હં, મહારાજ, વત્થુકામેહિ વા કિલેસકામેહિ વા અત્થો નત્થિ. અહઞ્હિ પરમાભિસમ્બોધિં પત્થયન્તો નિક્ખન્તો’’તિ આહ. રાજા અનેકપ્પકારેન યાચન્તોપિ તસ્સ ચિત્તં અલભિત્વા – ‘‘અદ્ધા બુદ્ધો ભવિસ્સતિ, બુદ્ધભૂતેન પન તયા પઠમં મમ વિજિતં આગન્તબ્બ’’ન્તિ વત્વા નગરં પવિટ્ઠો.

‘‘અથ રાજગહં વરરાજગહં, નરરાજવરે નગરં તુ ગતે;
ગિરિરાજવરો મુનિરાજવરો, મિગરાજગતો સુગતોપિ ગતો’’.

અથ બોધિસત્તો અનુપુબ્બેન ચારિકં ચરમાનો આળારઞ્ચ કાલામં ઉદકઞ્ચ રામપુત્તં ઉપસઙ્કમિત્વા અટ્ઠ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા – ‘‘નાયં મગ્ગો બોધિયા’’તિ તં સમાપત્તિભાવનં અનલઙ્કરિત્વા મહાપધાનં પદહિતુકામો ઉરુવેલં ગન્ત્વા – ‘‘રમણીયો વતાયં ભૂમિભાગો’’તિ તત્થેવ વાસં ઉપગન્ત્વા મહાપધાનં પદહિ. લક્ખણપરિગ્ગાહકબ્રાહ્મણાનં ચત્તારો પુત્તા કોણ્ડઞ્ઞો બ્રાહ્મણો ચાતિ ઇમે પઞ્ચ જના પઠમંયેવ પબ્બજિતા ગામનિગમરાજધાનીસુ ભિક્ખાચરિયં ચરન્તા તત્થ બોધિસત્તં સમ્પાપુણિંસુ. અથ નં છબ્બસ્સાનિ મહાપધાનં પદહન્તં – ‘‘ઇદાનિ બુદ્ધો ભવિસ્સતિ, ઇદાનિ બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ પરિવેણસમ્મજ્જનાદિકાય વત્તપટિપત્તિયા ઉપટ્ઠહમાના સન્તિકાવચરાવસ્સ અહેસું. બોધિસત્તોપિ – ‘‘કોટિપ્પત્તં દુક્કરં કરિસ્સામી’’તિ એકતિલતણ્ડુલાદીહિ વીતિનામેસિ. સબ્બસોપિ આહારુપચ્છેદં અકાસિ. દેવતાપિ લોમકૂપેહિ દિબ્બોજં ઉપહારયમાના પક્ખિપિંસુ.

અથસ્સ તાય નિરાહારતાય પરમકિસભાવપ્પત્તકાયસ્સ સુવણ્ણવણ્ણો કાયો કાળવણ્ણો અહોસિ, દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણાનિ પટિચ્છન્નાનિ અહેસું. અથ બોધિસત્તો દુક્કરકારિકાય અન્તં ગન્ત્વા – ‘‘નાયં મગ્ગો

બોધિયા''તિ ઓળારિકં આહારં આહારેતું ગામનિગમેસુ પિણ્ડાય ચરિત્વા આહારં આહરિ. અથસ્સ દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણાનિ પાકતિકાનિ અહેસું, કાયો સુવણ્ણવણ્ણો અહોસિ. અથ પઞ્ચવગ્ગિયા ભિક્ખૂ તં દિસ્વા – ''અયં છબ્બસ્સાનિ દુક્કરકારિકં કરોન્તોપિ સબ્બઞ્ઞુતં પટિવિજ્ઝિતું નાસક્ખિ, ઇદાનિ ગામનિગમરાજધાનીસુ પિણ્ડાય ચરિત્વા ઓળારિકં આહારં આહરિયમાનો કિં સક્ખિસ્સતિ, બાહુલ્લિકો એસ પધાનવિબ્ભન્તો, કિં નો ઇમિના''તિ મહાપુરિસં પહાય બારાણસિયં ઇસિપતનં અગમંસુ.

અથ મહાપુરિસો વિસાખપુણ્ણમાય ઉરુવેલાયં સેનાનિગમે સેનાકુટુમ્બિકસ્સ ગેહે નિબ્બત્તા સુજાતા નામ દારિકા અહોસિ . તાય સમ્પસાદનજાતાય દિન્નં પક્ખિત્તદિબ્બોજં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા સુવણ્ણપાતિં ગહેત્વા નેરઞ્જરાય પટિસોતં ખિપિત્વા કાળનાગરાજં સુપન્તં બોધેસિ. અથ બોધિસત્તો નેરઞ્જરાતીરે સુરભિકુસુમસમલઙ્કતે નીલોભાસે મનોરમે સાલવને દિવાવિહારં કત્વા સાયન્હસમયે દેવતાહિ અલઙ્કતેન મગ્ગેન બોધિરુક્ખાભિમુખો પાયાસિ. દેવનાગયક્ખસિદ્ધાદયો દિબ્બેહિ માલાગન્ધવિલેપનેહિ પૂજયિંસુ. તસ્મિં સમયે **સોત્થિયો** નામ તિણહારકો તિણં આદાય પટિપથે આગચ્છન્તો મહાપુરિસસ્સ આકારં ઞત્વા અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો અદાસિ. બોધિસત્તો તિણં ગહેત્વા અસિતઞ્જનગિરિસઙ્કાસં આચરન્તમિવ દિનકરજાલં સકહદયમિવ કરુણાસીતલં સીતચ્છાયં વિવિધવિહગગણસમ્પાતવિરહિતં મન્દમારુતેરિતાય ઘનસાખાય સમલઙ્કતં નચ્ચન્તમિવ પીતિયા રઞ્જમાનમિવ ચ તરુગણાનં વિરોચમાનવિજયતરુમસ્સત્થબોધિરુક્ખમૂલમુપગન્ત્વા અસ્સત્થદુમરાજં તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા પુબ્બુત્તરદિસાભાગે ઠિતો તાનિ તિણાનિ અગ્ગે ગહેત્વા ચાલેસિ. તાવદેવ ચુદ્દસહત્થો પલ્લઙ્કો અહોસિ. તાનિ ચ તિણાનિ ચિત્તકારેન લેખાગહિતાનિ વિય અહેસું. બોધિસત્તો તત્થ ચુદ્દસહત્થે તિણસન્થરે તિસન્ધિપલ્લઙ્કં આભુજિત્વા ચતુરઙ્ગસમન્નાગતવીરિયં અધિટ્ઠહિત્વા સુવણ્ણપીઠે ઠપિતરજતક્ખન્ધં વિય ચ પઞ્ઞાસહત્થં બોધિક્ખન્ધં પિટ્ઠિતો કત્વા ઉપરિ મણિછત્તેન વિય બોધિસાખાહિ ધારિયમાનો નિસીદિ. સુવણ્ણવણ્ણે પનસ્સ ચીવરે બોધિઅઙ્કુરા પતમાના સુવણ્ણપટ્ટે પવાળા વિય નિક્ખિત્તા વિરોચયિંસુ.

બોધિસત્તે પન તત્થ નિસિન્નેયેવ વસવત્તિમારો દેવપુત્તો – ''સિદ્ધત્થકુમારો મમ વિસયમતિક્કમિતુકામો, ન દાનાહમતિક્કમિતુમસ્સ દસ્સામી''તિ મારબલસ્સ તમત્થં આરોચેત્વા મારબલમાદાય નિક્ખમિ. સા કિર મારસેના મારસ્સ પુરતો દ્વાદસયોજના અહોસિ, તથા દક્ખિણતો ચ વામપસ્સતો ચ, પચ્છતો પન ચક્કવાળપરિયન્તં કત્વા ઠિતા, ઉદ્ધં નવયોજનુબ્બેધા અહોસિ. યસ્સા પન ઉન્નદન્તિયા સદ્દો નવયોજનસહસ્સતો પટ્ઠાય પથવિઉન્દ્રિયનસદ્દો વિય સુય્યતિ. તસ્મિં સમયે સક્કો દેવરાજા વિજયુત્તરં નામ સઙ્ખં ધમમાનો અટ્ઠાસિ. સો કિર સઙ્ખો વીસહત્થસતિકો અહોસિ. પઞ્ચસિખો ગન્ધબ્બદેવપુત્તો તિગાવુતાયતં બેળુવપણ્ડુવીણં આદાય વાદયમાનો મઙ્ગલયુત્તાનિ ગીતાનિ ગાયમાનો અટ્ઠાસિ. સુયામો દેવરાજા તિગાવુતાયતં સરદસમયરજનિકરસસ્સિરિકં દિબ્બચામરં ગહેત્વા મન્દં મન્દં બીજયમાનો અટ્ઠાસિ. બ્રહ્મા ચ સહમ્પતિ તિયોજનવિત્થતં દુતિયમિવ પુણ્ણચન્દં સેતચ્છત્તં ભગવતો ઉદ્ધં ધારેત્વા અટ્ઠાસિ. મહાકાળોપિ નાગરાજા અસીતિયા નાગનાટકસહસ્સેહિ પરિવુતો થુતિસઙ્ગીતાનિ પવત્તેન્તો મહાસત્તં નમસ્સમાનો અટ્ઠાસિ. દસસુ ચક્કવાળસહસ્સેસુ દેવતાયો નાનાવિધેહિ સુરભિકુસુમદામધૂપચુણ્ણાદીહિ પૂજયમાના સાધુકારં પવત્તયમાના અટ્ઠંસુ.

અથ મારો દેવપુત્તો દિયડ્ઢયોજનસતિકં હિમગિરિસિખરસદિસં પરમરુચિરદસ્સનં ગિરિમેખલં નામ રતનખચિતવરવારણં અરિવારણવારણં અભિરુહિત્વા બાહુસહસ્સં માપેત્વા અગ્ગહિતગ્ગહણેન નાનાવુધાનિ અગ્ગહાપેસિ. મારપરિસાપિ અસિફરસુસરસત્તિસબલા સમુસ્સિતધનુમુસલ-ફાલ-સઙ્કુ-કુન્ત-તોમર-ઉપલ-લગુળ-વલય-કણય-કપ્પણ-ચક્કકટકધારારુરુ- સીહ-ખગ્ગ-સરભ-વરાહ-બ્યગ્ઘ-વાનરોરગ-મજ્જારોલૂકવદના મહિંસ-

પસદ-તુરઙ્ગ-દિરદાદિવદના ચ નાનાભીમવિરૂપબીભચ્છકાયા મનુસ્સયક્ખપિસાચસદિસકાયા ચ મહાસત્તં બોધિસત્તં બોધિમૂલે નિસિન્નં અજ્ઝોત્થરમાના ગન્ત્વા પરિવારયિત્વા મારસ્સ સન્દેસં સમુદિક્ખમાના અટ્ઠાસિ.

તતો મારબલે બોધિમણ્ડમુપસઙ્કમન્તેયેવ તેસં સક્કાદીનં એકોપિ ઠાતું નાસક્ખિ. સમ્મુખસમ્મુખટ્ઠાનેનેવ પલાયિંસુ. સક્કો પન દેવરાજા તં વિજયુત્તરસઙ્ખં પિટ્ઠિયં કત્વા પલાયિત્વા ચક્કવાળમુખવટ્ટિયં અટ્ઠાસિ. મહાબ્રહ્મા સેતચ્છત્તં ચક્કવાળકોટિયં ઠપેત્વા બ્રહ્મલોકમેવ અગમાસિ. કાળો નાગરાજા સબ્બનાટકાનિ છડ્ડેત્વા પથવિયં નિમુજ્જિત્વા પઞ્ચયોજનસતિકં મઞ્જેરિકનાગભવનં ગન્ત્વા હત્થેન મુખં પિદહિત્વા નિપજ્જિ. એકદેવતાપિ તત્થ ઠાતું સમત્થા નામ નાહોસિ. મહાપુરિસો પન સુઞ્ઞવિમાને મહાબ્રહ્મા વિય એકકોવ નિસીદિ. ‘‘ઇદાનિ મારો આગમિસ્સતી’’તિ પઠમમેવ અનેકરૂપાનિ અનિટ્ઠાનિ દુન્નિમિત્તાનિ પાતુરહેસું.

‘‘પમત્તબન્ધુસ્સ ચ યુદ્ધકાલે, તિલોકબન્ધુસ્સ ચ વત્તમાને;
ઉક્કા સમન્તા નિપતિંસુ ઘોરા, ધૂમન્ધકારા ચ દિસા અહેસું.

‘‘અચેતનાયમ્પિ સચેતના યથા, ગતા વિયોગં પતિનેવ કામિની;
લતેવ વાતાભિહતા સસાગરા, પકમ્પિ નાનાસધરા ધરા મહી.

‘‘અહેસુમુદ્ધૂતજલા સમુદ્દા, વહિંસુ નજ્જો પટિલોમમેવ;
કૂટાનિ નાનાતરુસઙ્કટાનિ, ભેત્વા ગિરીનં પથવિં ભજિંસુ.

‘‘પવાયિ વાતો ફરુસો સમન્તા, નિઘટ્ટસદ્દો તુમુલો અહોસિ;
ભજિત્થ ઘોરં રવિરન્ધકારં, કબન્ધરૂપં ગગને ચરિત્થ.

‘‘એવંપકારં અસિવં અનિટ્ઠં, આકાસગં ભૂમિગતઞ્ચ ઘોરં;
અનેકરૂપં કિર દુન્નિમિત્તં, અહોસિ મારાગમને સમન્તા.

‘‘તં દેવદેવં અભિહન્તુકામં, કામં તુ દિસ્વા પન દેવસઙ્ઘા;
હાહાતિ સદ્દં અનુકમ્પમાના, અકંસુ સદ્ધિં અમરઙ્ગનાહિ.

‘‘પચ્છાપિ પસ્સિંસુ સુદન્તરૂપં, દિસાવિદિસાસુ પલાયમાનં;
સઅન્તકં તં સબલં અનેકં, હત્થે ચ થરૂ ચ પાતા તયિંસુ.

‘‘વિહઙ્ગમાનં ગરુળોવ મજ્ઝે, મજ્ઝે મિગાનં પરમોવ સીહો;
મહાયસો મારબલસ્સ મજ્ઝે, વિસારદો વીતભયો નિસીદિ’’.

અથ મારો – ‘‘સિદ્ધત્થં ભિંસાપેત્વા પલાપેસ્સામી’’તિ વાતવસ્સં પહરણવસ્સં પાસાણવસ્સં પુન અઙ્ગારકુક્કુળવાલુકકલલન્ધકારવુટ્ઠીહિ નવહિ મારઇદ્ધીહિ બોધિસત્તં પલાપેતું અસક્કોન્તો કુદ્ધમાનસો – ‘‘કિં, ભણે, તિટ્ઠથ, ઇમં સિદ્ધત્થમસિદ્ધત્થં કરોથ, ગણ્હથ હનથ છિન્દથ બન્ધથ ન મુઞ્ચથ પલાપેથા’’તિ મારપરિસં આણાપેત્વા સયઞ્ચ ગિરિમેખલસ્સ ખન્ધે નિસીદિત્વા એકેન કરેન સરં ભમયન્તો બોધિસત્તં ઉપસઙ્કમિત્વા – ‘‘ભો સિદ્ધત્થ, ઉટ્ઠહ પલ્લઙ્કા’’તિ આહ. મારપરિસાપિ મહાસત્તસ્સ અતિઘોરં પીળમકાસિ. અથ મહાપુરિસો – ‘‘કદા તે પૂરિતા, માર,

પલ્લઙ્કત્થાય પારમી’’તિઆદીનિ વચનાનિ વત્વા દક્ખિણહત્થં પથવિં નિન્નામેસિ. તઙ્ખણઞ્ઞેવ યુદ્ધસસહસ્સાધિકાનિ દસસતસહસ્સયોજનબહલાનિ પથવિસન્ધારકાનિ વાતુદકાનિ પઠમં કમ્પેત્વા તદન્તરં ચતુનહુતાધિકદ્વિયોજનસતસહસ્સબહલા અયં મહાપથવી છધા પકમ્પિત્થ. ઉપરિ આકાસે અનેકસહસ્સાનિ વિજ્જુલતા ચ અસની ચ ફલિંસુ. અથ ગિરિમેખલદિરદો જણ્ણુકેન પતિ. મારો ગિરિમેખલક્ખન્ધે નિસિન્નો ભૂમિયં પતિ. મારપરિસાપિ દિસાવિદિસાસુ ભુસમુટ્ઠિ વિય વિકિરિંસુ.

અથ મહાપુરિસોપિ તં સમારં મારબલં ખન્તિમેત્તાવીરિયપઞ્ઞાદીનં અત્તનો પારમીનમાનુભાવેન વિદ્ધંસેત્વા પઠમયામે પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરિત્વા મજ્ઝિમયામે દિબ્બચક્ખું વિસોધેત્વા પચ્ચૂસસમયે સબ્બબુદ્ધાનં આચિણ્ણે પચ્ચયાકારે ઞાણં ઓતારેત્વા આનાપાનચતુત્થજ્ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા તમેવ પાદકં કત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા મગ્ગપટિપાટિયા અધિગતેન ચતુત્થમગ્ગેન સબ્બકિલેસે ખેપેત્વા સબ્બબુદ્ધગુણે પટિવિજ્ઝિત્વા સબ્બબુદ્ધાચિણ્ણં –

‘‘અનેકજાતિસંસારં, સન્ધાવિસ્સં અનિબ્બિસં;
ગહકારં ગવેસન્તો, દુક્ખા જાતિ પુનપ્પુનં.

‘‘ગહકારક દિટ્ઠોસિ, પુન ગેહં ન કાહસિ;
સબ્બા તે ફાસુકા ભગ્ગા, ગહકૂટં વિસઙ્ખતં;
વિસઙ્ખારગતં ચિત્તં, તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૫૩-૧૫૪) –

ઉદાનં ઉદાનેસિ.

સન્તિકેનિદાનકથા

ઉદાનં ઉદાનેત્વા નિસિન્નસ્સ ભગવતો એતદહોસિ – ‘‘અહં કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ ઇમસ્સ પલ્લઙ્કસ્સ કારણા સન્ધાવિં, અયં મે પલ્લઙ્કો વિજયપલ્લઙ્કો મઙ્ગલપલ્લઙ્કો, એત્થ મે નિસિન્નસ્સ યાવ સઙ્કપ્પો ન પરિપુણ્ણો, ન તાવ ઇતો વુટ્ઠહિસ્સામી’’તિ અનેકકોટિસતસહસ્સસઙ્ખા સમાપત્તિયો સમાપજ્જન્તો સત્તાહં તત્થેવ નિસીદિ. યં સન્ધાય વુત્તં – ‘‘અથ ખો ભગવા સત્તાહં એકપલ્લઙ્કેન નિસીદિ વિમુત્તિસુખપટિસંવેદી’’તિ (મહાવ॰ ૧).

અથેકચ્ચાનં દેવતાનં – ‘‘અજ્જાપિ તાવ નૂન સિદ્ધત્થસ્સ કત્તબ્બકિચ્ચં અત્થિ. પલ્લઙ્કસ્મિઞ્હિ આલયં ન વિજહતી’’તિ પરિવિતક્કો ઉદપાદિ. અથ સત્થા દેવતાનં વિતક્કં ઞત્વા તાસં વિતક્કૂપસમનત્થં વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા યમકપાટિહારિયં દસ્સેસિ. એવં ઇમિના પાટિહારિયેન દેવતાનં વિતક્કં વૂપસમેત્વા પલ્લઙ્કતો ઈસકં પાચીનનિસ્સિતે ઉત્તરદિસાભાગે ઠત્વા – ‘‘ઇમસ્મિં વત મે પલ્લઙ્કે સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિદ્ધ’’ન્તિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ કપ્પસતસહસ્સઞ્ચ પૂરિતાનં પારમીનં ફલાધિગમનટ્ઠાનં પલ્લઙ્કઞ્ચ બોધિરુક્ખઞ્ચ અનિમિસેહિ અક્ખીહિ ઓલોકયમાનો સત્તાહં વીતિનામેસિ, તં ઠાનં **અનિમિસચેતિયં** નામ જાતં.

અથ પલ્લઙ્કસ્સ ચ ઠિતટ્ઠાનસ્સ ચ અન્તરા ચઙ્કમં માપેત્વા પુરત્થિમપચ્છિમતો આયતે રતનચઙ્કમે ચઙ્કમન્તો સત્તાહં વીતિનામેસિ, તં ઠાનં **રતનચઙ્કમચેતિયં** નામ જાતં.

ચતુત્થે પન સત્તાહે બોધિતો પચ્છિમુત્તરદિસાભાગે દેવતા રતનઘરં માપયિંસુ. તત્થ પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા અભિધમ્મપિટકં વિચિનન્તો સત્તાહં વીતિનામેસિ, તં પન ઠાનં **રતનઘરચેતિયં** નામ જાતં.

એવં ભગવા બોધિસમીપેયેવ ચત્તારિ સત્તાહાનિ વીતિનામેત્વા પઞ્ચમે સત્તાહે બોધિરુક્ખમૂલા યેન **અજપાલનિગ્રોધો** તેનુપસઙ્કમિ. તત્રાપિ ધમ્મં વિચિનન્તો વિમુત્તિસુખઞ્ચ પટિસંવેદેન્તો નિસીદિ.

સત્થા તત્થ સત્તાહં વીતિનામેત્વા **મુચલિન્દ**મૂલં અગમાસિ. તત્થ સત્તાહવદ્દલિકાય ઉપ્પન્નાય સીતાદિપટિબાહનત્થં મુચલિન્દેન નાગરાજેન સત્તક્ખત્તું ભોગેહિ પરિક્ખિત્તો અસમ્બાધાય ગન્ધકુટિયા વિહરન્તો વિય વિમુત્તિસુખં પટિસંવેદિયમાનો તત્થ સત્તાહં વીતિનામેત્વા રાજાયતનમૂલં ઉપસઙ્કમિ. તત્થપિ વિમુત્તિસુખં પટિસંવેદિયમાનોવ સત્તાહં નિસીદિ. એત્તાવતા સત્ત સત્તાહાનિ પરિપુણ્ણાનિ. એત્થન્તરે ભગવતો નેવ મુખધોવનં ન સરીરપટિજગ્ગનં નાહારકિચ્ચં અહોસિ, ફલસુખેનેવ વીતિવત્તેસિ. અથ સત્તસત્તાહમત્થકે એકૂનપઞ્ઞાસતિમે દિવસે સક્કેન દેવાનમિન્દેન ઉપનીતેન નાગલતાદન્તકટ્ઠેન ચ અનોતત્તદહોદકેન ચ મુખં ધોવિત્વા તત્થેવ **રાજાયતન**મૂલે નિસીદિ.

તસ્મિં સમયે **તપુસ્સભલ્લિકા** નામ દ્વે વાણિજા ઞાતિસાલોહિતાય દેવતાય સત્થુ આહારદાને ઉસ્સાહિતા મન્થઞ્ચ મધુપિણ્ડિકઞ્ચ આદાય – ''પટિગ્ગણ્હાતુ ભગવા ઇમં આહારં અનુકમ્પં ઉપાદાયા''તિ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા અટ્ઠંસુ. ભગવા પાયાસપટિગ્ગહણદિવસેયેવ દેવદત્તિયસ્સ પત્તસ્સ અન્તરહિતત્તા – ''ન ખો તથાગતા હત્થેસુ આહારં પટિગ્ગણ્હન્તિ, કિમ્હિ નુ ખો અહં ઇમં પટિગ્ગણ્હેય્ય''ન્તિ ચિન્તેસિ. અથસ્સ ભગવતો અજ્ઝાસયં વિદિત્વા ચતૂહિ દિસાહિ ચત્તારો મહારાજાનો ઇન્દનીલમણિમયે ચત્તારો પત્તે ઉપનામેસું. ભગવા તે પટિક્ખિપિ. પુન મુગ્ગવણ્ણે સિલામયે ચત્તારો પત્તે ઉપનામેસું. ભગવા તેસં ચતુન્નમ્પિ દેવપુત્તાનં અનુકમ્પં ઉપાદાય પટિગ્ગહેત્વા એકીભાવં ઉપનેત્વા તસ્મિં પચ્ચગ્ઘે સેલમયે પત્તે આહારં પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જિત્વા અનુમોદનમકાસિ. તે દ્વે ભાતરો વાણિજા બુદ્ધઞ્ચ ધમ્મઞ્ચ સરણં ગન્ત્વા દ્વેવાચિકા ઉપાસકા અહેસું.

અથ સત્થા પુન અજપાલનિગ્રોધમેવ ગન્ત્વા નિગ્રોધમૂલે નિસીદિ. અથસ્સ તત્થ નિસિન્નમત્તસ્સેવ અધિગતસ્સ ધમ્મસ્સ ગમ્ભીરતં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સ સબ્બબુદ્ધાનં આચિણ્ણો – ''અધિગતો ખો મ્યાયં ધમ્મો''તિઆદિના (દી॰ નિ॰ ૨.૬૪; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૧; ૨.૩૩૭; સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૨; મહાવ॰ ૭) પરેસં ધમ્મં અદેસેતુકામતાકારપ્પત્તો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ. અથ **બ્રહ્મા સહમ્પતિ** ''નસ્સતિ વત ભો લોકો, વિનસ્સતિ વત ભો લોકો''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૬૬; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૨; ૨.૩૩૮; સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૨; મહાવ॰ ૮) દસસુ ચક્કવાળસહસ્સેસુ સક્કસુયામસન્તુસિતનિમ્માનરતિપરનિમ્મિતવસવત્તિમહાબ્રહ્માનો ચ ગહેત્વા સત્થુ સન્તિકં આગન્ત્વા – ''દેસેતુ, ભન્તે, ભગવા ધમ્મ''ન્તિઆદિના (દી॰ નિ॰ ૨.૬૬; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૨; ૨.૩૩૮; સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૨; મહાવ॰ ૮) નયેન ધમ્મદેસનં આયાચિ.

અથ સત્થા તસ્સ પટિઞ્ઞં દત્વા – ''કસ્સ નુ ખો અહં પઠમં ધમ્મં દેસેય્ય''ન્તિ ચિન્તેન્તો આળારુદકાનં કાલઙ્કતભાવં ઞત્વા – ''બહૂપકારા ખો મે પઞ્ચવગ્ગિયા ભિક્ખૂ''તિ પઞ્ચવગ્ગિયે આરબ્ભ મનસિકારં કત્વા – ''કહં નુ ખો તે એતરહિ વિહરન્તી''તિ આવજ્જેન્તો – ''બારાણસિયં ઇસિપતને મિગદાયે''તિ ઞત્વા – ''તત્થ ગન્ત્વા ધમ્મચક્કં પવત્તેસ્સામી''તિ કતિપાહં બોધિમણ્ડસામન્તેયેવ પિણ્ડાય ચરન્તો વિહરિત્વા આસાળ્હિપુણ્ણમિયં

બારાણસિં ગમિસ્સામી’’તિ પત્તચીવરમાદાય અટ્ઠારસયોજનમગ્ગં પટિપજ્જિ. અન્તરામગ્ગે હટ્ઠતુટ્ઠં **ઉપકં** નામ આજીવકં દિસ્વા તસ્સ અત્તનો બુદ્ધભાવં આચિક્ખિત્વા તંદિવસંયેવ સાયન્હસમયે ઇસિપતનં અગમાસિ.

પઞ્ચવગ્ગિયા પન તથાગતં દૂરતોવ આગચ્છન્તં દિસ્વા – ‘‘અયં, આવુસો, સમણો ગોતમો પચ્ચયબાહુલ્લાય આવત્તો પરિપુણ્ણકાયો પીણિન્દ્રિયો સુવણ્ણવણ્ણો હુત્વા આગચ્છતિ, ઇમસ્સ અભિવાદનાદીનિ ન કરિસ્સામ, આસનમત્તં પન પઞ્ઞાપેય્યામા’’તિ કતિકં અકંસુ. ભગવા તેસં ચિત્તાચારં ઞત્વા સબ્બસત્તેસુ અનોધિસ્સકવસેન ફરણસમત્થં મેત્તચિત્તં સંખિપિત્વા ઓધિસ્સકવસેન મેત્તચિત્તેન ફરિ. તે ભગવતો મેત્તચિત્તેન ફુટ્ઠા તથાગતે ઉપસઙ્કમન્તે સકાય કતિકાય સણ્ઠાતું અસક્કોન્તા અભિવાદનાદીનિ સબ્બકિચ્ચાનિ અકંસુ. વિત્થારકથા **વિનયમહાવગ્ગાદી**સુ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા.

અથ ભગવા અત્તનો બુદ્ધભાવં તે ઞાપેત્વા પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને નિસીદિત્વા ઉત્તરાસાળ્હનક્ખત્તયોગે વત્તમાને અટ્ઠારસહિ બ્રહ્મકોટીહિ પરિવુતો પઞ્ચવગ્ગિયે થેરે આમન્તેત્વા **ધમ્મચક્કપ્પવત્તનસુત્તન્તં** દેસેસિ. તેસુ અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞો દેસનાનુસારેન ઞાણં પેસેન્તો સુત્તપરિયોસાને અટ્ઠારસહિ બ્રહ્મકોટીહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ. તેન વુત્તં –

૧. ‘‘અહમેતરહિ સમ્બુદ્ધો, ગોતમો સક્યવડ્ઢનો;
પધાનં પદહિત્વાન, પત્તો સમ્બોધિમુત્તમં.

૨. ‘‘બ્રહ્મુના યાચિતો સન્તો, ધમ્મચક્કં પવત્તયિં;
અટ્ઠારસન્નં કોટીનં, પઠમાભિસમયો અહૂ’’તિ.

તત્થ **અહન્તિ** અત્તાનં નિદ્દિસતિ. **એતરહી**તિ અસ્મિં કાલે. **સક્યવડ્ઢનો**તિ સાકિયકુલવડ્ઢનો. ‘‘સક્યપુઙ્ગવો’’તિપિ પાઠો. **પધાનન્તિ** વીરિયં વુચ્ચતિ. **પદહિત્વાના**તિ ઘટેત્વા વાયમિત્વા, દુક્કરકારિકં કત્વાતિ અત્થો. **અટ્ઠારસન્નં કોટીન**ન્તિ બારાણસિયં ઇસિપતને મિગદાયે ધમ્મચક્કપ્પવત્તનસુત્તન્તકથાય અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞત્થેરપ્પમુખાનં અટ્ઠારસન્નં બ્રહ્મકોટીનં પઠમાભિસમયો અહોસીતિ અત્થો.

ઇદાનિ ભગવા અતીતં કથેત્વા અનાગતં અભિસમયં કથેન્તો –

૩. ‘‘તતો પરઞ્ચ દેસેન્તે, નરદેવસમાગમે;
ગણનાય ન વત્તબ્બો, દુતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ. – આદિમાહ;

તત્થ **નરદેવસમાગમે**તિ તતો અપરેન સમયેન મહામઙ્ગલસમાગમે દસસુ ચક્કવાળસહસ્સેસુ દેવમનુસ્સાનં મજ્ઝે **મઙ્ગલસુત્ત**પરિયોસાને (ખુ॰ પા॰ ૫.૧ આદયો; સુ॰ નિ॰ ૨૬૧ આદયો) ગણનપથં વીતિવત્તાનં નરદેવાનં. **દુતિયાભિસમયો અહૂ**તિ હેસ્સતીતિ અત્થો. અનાગતવચને વત્તબ્બે સોતપતિતત્તા ‘‘અહૂ’’તિ અતીતવચનં વુત્તં, કાલવિપરિયાયવસેન વા. એસ નયો ઇતો પરેસુ ઈદિસેસુ વચનેસુ ચ. પુન **રાહુલોવાદસુત્તન્ત**દેસનાય (મ॰ નિ॰ ૩.૪૧૬ આદયો) ગણનપથવીતિવત્તે સત્તે અભિસમયામતપાનં પાયેસિ. અયં તતિયાભિસમયો. તેન વુત્તં –

૪. ‘‘ઇધેવાહં એતરહિ, ઓવદિં મમ અત્રજં;
ગણનાય ન વત્તબ્બો, તતિયાભિસમયો અહૂ’’તિ.

ભગવતો કિર એકોવ સાવકસન્નિપાતો અહોસિ. ઉરુવેલકસ્સપાદીનં જટિલાનં સહસ્સં, દ્વિન્નં અગ્ગસાવકાનં અડ્ઢતિયસતાનીતિ ઇમેસં અડ્ઢતેળસસતાનં સન્નિપાતો અહોસિ. તેન વુત્તં –

૫. ''એકોસિ સન્નિપાતો મે, સાવકાનં મહેસિનં;
અડ્ઢતેળસસતાનં, ભિક્ખૂનાસિ સમાગમો''તિ.

તત્થ **એકોસી**તિ એકોવ આસિ. **અડ્ઢતેળસસતાન**ન્તિ મમ સાવકાનં પઞ્ઞાસાધિકાનં દ્વાદસસતાનં. **ભિક્ખૂનાસી**તિ ભિક્ખૂનં આસિ . તેસં પન મજ્ઝગતો ભગવા ચતુરઙ્ગસન્નિપાતે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ.

અથ ભગવા અત્તનો પવત્તિં દસ્સેન્તો –

૬. ''વિરોચમાનો વિમલો, ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મજ્ઝગો;
દદામિ પત્થિતં સબ્બં, મણીવ સબ્બકામદો''તિ. – આદિમાહ;

તત્થ **વિરોચમાનો**તિ અનન્તબુદ્ધસિરિયા વિરોચમાનો. **વિમલો**તિ વિગતરાગાદિકિલેસમલો. **મણીવ સબ્બકામદો**તિ ચિન્તામણિ વિય સબ્બકામદદો અહમ્પિ ઇચ્છિતં પત્થિતં સબ્બં લોકિયલોકુત્તરસુખવિસેસં દેમીતિ અત્થો.

ઇદાનિ પત્થિતપત્થનં દસ્સેન્તો –

૭. ''ફલમાકઙ્ખમાનાનં, ભવચ્છન્દજહેસિનં;
ચતુસચ્ચં પકાસેમિ, અનુકમ્પાય પાણિન''ન્તિ. – આદિમાહ;

તત્થ **ફલ**ન્તિ સોતાપત્તિફલાદિકં ચતુબ્બિધં ફલં. **ભવચ્છન્દજહેસિન**ન્તિ ભવતણ્હાપહાયિનં, ભવતણ્હં પજહિતુકામાનં. **અનુકમ્પાયા**તિ અનુદ્દયાય.

૮. ઇદાનિ ચતુસચ્ચપ્પકાસને, અભિસમયં દસ્સેન્તો ''**દસવીસસહસ્સાન**''ન્તિ આદિમાહ.

તત્થ **દસવીસસહસ્સાન**ન્તિ દસસહસ્સાનઞ્ચ વીસતિસહસ્સાનઞ્ચ. **એકદ્વિન્ન**ન્તિઆદિના નયેનાતિ અત્થો. નવમદસમગાથા ઉત્તાનત્થાવ.

૧૧-૧૨. એકાદસમદ્વાદસમગાથાસુ **ઇદાનેતરહી**તિ ઉભોપિ એકત્થા, વેનેય્યવસેન પુરિસપુગ્ગલા વિય વુત્તા. અથ વા **ઇદાની**તિ મયિ ઉપ્પન્ને. **એતરહી**તિ મયિ ધમ્મં દેસેન્તે. **અપત્તમાનસા**તિ અપ્પત્તઅરહત્તફલા. **અરિયઞ્જસ**ન્તિ અરિયં અટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં. **થોમયન્તા**તિ પસંસન્તા. **બુજ્ઝિસ્સન્તી**તિ અનાગતે ચતુસચ્ચધમ્મં પટિવિજ્ઝિસ્સન્તીતિ અત્થો. **સંસારસરિત**ન્તિ સંસારસાગરં.

ઇદાનિ અત્તનો જાતનગરાદિં દસ્સેન્તો –

૧૩. ''નગરં કપિલવત્થુ મે, રાજા સુદ્ધોદનો પિતા;
મય્હં જનેત્તિકા માતા, માયાદેવીતિ વુચ્ચતિ.

૧૪. ‘‘એકૂનતિંસવસ્સાનિ, અગારં અજ્ઝહં વસિં;
રમ્મો સુરમ્મો સુભકો, તયો પાસાદમુત્તમા.

૧૫. ‘‘ચત્તાલીસસહસ્સાનિ, નારિયો સમલઙ્કતા;
ભદ્દકઞ્ચના નામ નારી, રાહુલો નામ અત્રજો.

૧૬. ‘‘નિમિત્તે ચતુરો દિસ્વા, અસ્સયાનેન નિક્ખમિં;
છબ્બસ્સં પધાનચારં, અચરિં દુક્કરં અહં.

૧૭. ‘‘બારાણસિયં ઇસિપતને, ચક્કં પવત્તિતં મયા;
અહં ગોતમસમ્બુદ્ધો, સરણં સબ્બપાણિનં.

૧૮. ‘‘કોલિતો ઉપતિસ્સો ચ, દ્વે ભિક્ખૂ અગ્ગસાવકા;
આનન્દો નામુપટ્ઠાકો, સન્તિકાવચરો મમ;
ખેમા ઉપ્પલવણ્ણા ચ, ભિક્ખુની અગ્ગસાવિકા.

૧૯. ‘‘ચિત્તો હત્થાળવકો ચ, અગ્ગુપટ્ઠાકુપાસકા;
નન્દમાતા ચ ઉત્તરા, અગ્ગુપટ્ઠાકુપાસિકા.

૨૦. ‘‘અહં અસ્સત્થમૂલમ્હિ, પત્તો સમ્બોધિમુત્તમં;
બ્યામપ્પભા સદા મય્હં, સોળસહત્થમુગ્ગતા.

૨૧. ‘‘અપ્પં વસ્સસતં આયુ, ઇદાનેતરહિ વિજ્જતિ;
તાવતા તિટ્ઠમાનોહં, તારેમિ જનતં બહું.

૨૨. ‘‘ઠપયિત્વાન ધમ્મુક્કં, પચ્છિમં જનબોધનં;
અહમ્પિ ન ચિરસ્સેવ, સદ્ધિં સાવકસઙ્ઘતો;
ઇધેવ પરિનિબ્બિસ્સં, અગ્ગીવાહારસઙ્ખયા’’તિ. – આદિમાહ;

મમ પન રમ્મસુરમ્મસુભનામકા તયો પાસાદા નવભૂમિકસત્તભૂમિકપઞ્ચભૂમિકા, ચત્તાલીસસહસ્સા નાટકિત્થિયો, યસોધરા નામ મમ અગ્ગમહેસી , સોહં ચત્તારો નિમિત્તે દિસ્વા અસ્સયાનેન મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિં. તતો છબ્બસ્સાનિ પધાનં પદહિત્વા વિસાખપુણ્ણમાય ઉરુવેલાયં સેનાનિગમે સેનાકુટુમ્બિકસ્સ ધીતાય સમ્પસાદજાતાય સુજાતાય નામ દિન્નં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા સાલવને દિવાવિહારં કત્વા સાયન્હસમયે સોત્થિયેન નામ તિણહારકેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા અસ્સત્થબોધિરુક્ખમૂલં ઉપગન્ત્વા તત્થ મારબલં વિદ્ધંસેત્વા સમ્બોધિં પત્તોસ્મીતિ સબ્બં બ્યાકાસિ.

તત્થ **સદ્ધિં સાવકસઙ્ઘતો**તિ સદ્ધિં સાવકસઙ્ઘેન. **પરિનિબ્બિસ્સ**ન્તિ પરિનિબ્બાયિસ્સામિ. **અગ્ગીવાહારસઙ્ખયા**તિ અગ્ગિ વિય ઇન્ધનક્ખયેન યથા અગ્ગિ નિરુપાદાનો નિબ્બાયતિ, એવં અહમ્પિ નિરુપાદાનો પરિનિબ્બાયિસ્સામીતિ અત્થો.

તાનિ ચ અતુલતેજાનીતિ અગ્ગસાવકયુગાદીનિ તાનિ અસદિસતેજાનિ. **ઇમાનિ ચ દસબલાની**તિ એતાનિ ચ સારીરદસબલાનિ **ગુણધારણો દેહો**તિ છઅસાધારણઞાણાદિગુણધરો અયં દેહો ચ. **તમન્તરહિસ્સન્તી**તિ સબ્બાનિ એતાનિ વુત્તપ્પકારાનિ અન્તરધાયિસ્સન્તિ વિનસ્સિસ્સન્તિ. **નનુ રિત્તા સબ્બસઙ્ખારા**તિ એત્થ **નનૂ**તિ અયં અનુમતિઅત્થે નિપાતો. **રિત્તા**તિ નિચ્ચસારધુવસારરહિતત્તા તુચ્છા, સબ્બમેવ પન સઙ્ખતં ખયધમ્મં વયધમ્મં વિરાગધમ્મં નિરોધધમ્મં હુત્વા અભાવતો અનિચ્ચં, ઉપ્પાદાદિપટિપીળિતત્તા દુક્ખં, અવસવત્તનતો અનત્તા. તસ્મા સઙ્ખારેસુ લક્ખણત્તયં આરોપેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અમતમસઙ્ખતં અચ્ચુતં નિબ્બાનં અધિગચ્છથ. અયં વો અમ્હાકં અનુસાસની ઇદં અમ્હાકં સાસનં અપ્પમાદેન સમ્પાદેથાતિ. દેસનાપરિયોસાને કિર દેવતાનં કોટિસતસહસ્સસ્સ અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તાનિ વિમુચ્ચિંસુ. સેસમગ્ગફલેસુ પતિટ્ઠિતા પન ગણનપથં વીતિવત્તા અહેસું.

એવં ભગવા કપ્પનામજાતિઆદિવવત્થિતં સકલમ્પિ બુદ્ધવંસં આકાસે રતનચઙ્કમે ચઙ્કમન્તોવ કથેત્વા ઞાતિજનં વન્દાપેત્વા આકાસતો ઓતરિત્વા પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને નિસીદિ. એવં નિસિન્ને પન ભગવતિ લોકનાથે સિખાપ્પત્તો ઞાતિસમાગમો અહોસિ. સબ્બે એકગ્ગચિત્તા નિસીદિંસુ . તતો મહામેઘો પોક્ખરવસ્સં વસ્સિ. તઙ્ખણે ઉદકં હેટ્ઠા વિરવન્તં ગચ્છતિ. તેમેતુકામોવ તેમેતિ, અતેમિતુકામસ્સ સરીરે એકબિન્દુમત્તમ્પિ ન પતતિ. તં દિસ્વા સબ્બે અચ્છરિયબ્ભુતચિત્તજાતા હુત્વા – ‘‘અહો અચ્છરિયં, અહો અબ્ભુત’’ન્તિ કથં સમુટ્ઠાપેસું. તં સુત્વા સત્થા – ‘‘ન ઇદાનેવ મય્હં ઞાતિસમાગમે પોક્ખરવસ્સં વસ્સિ, અતીતેપિ વસ્સી’’તિ ઇમિસ્સા અટ્ઠુપ્પત્તિયા **વેસ્સન્તરજાતકં** (જા॰ ૨.૨૨.૧૬૫૫ આદયો) કથેસિ. સા ધમ્મદેસના સાત્થિકા જાતા. તતો ભગવા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પાવિસિ.

ઇતિ મધુરત્થવિલાસિનિયા બુદ્ધવંસટ્ઠકથાય

ગોતમબુદ્ધવંસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો પઞ્ચવીસતિમો બુદ્ધવંસો.

૨૮. બુદ્ધપકિણ્ણકકથા

“અપરિમેય્યિતો કપ્પે, ચતુરો આસું વિનાયકા”તિઆદિકા અટ્ઠારસગાથા સઙ્ગીતિકારકેહિ ઠપિતા નિગમનગાથાતિ વેદિતબ્બા. સેસગાથાસુ સબ્બત્થ પાકટમેવાતિ.

વેમત્તકથા

ઇમસ્મિં પન સકલેપિ બુદ્ધવંસે નિદ્દિટ્ઠાનં પઞ્ચવીસતિયા બુદ્ધાનં **અટ્ઠ વેમત્તાનિ** વેદિતબ્બાનિ. કતમાનિ અટ્ઠ? આયુવેમત્તં, પમાણવેમત્તં, કુલવેમત્તં, પધાનવેમત્તં, રસ્મિવેમત્તં, યાનવેમત્તં, બોધિવેમત્તં, પલ્લઙ્કવેમત્તન્તિ.

તત્થ **આયુવેમત્તં** નામ કેચિ દીઘાયુકા હોન્તિ કેચિ અપ્પાયુકા. તથા હિ દીપઙ્કરો કોણ્ડઞ્ઞો અનોમદસ્સી પદુમો પદુમુત્તરો અત્થદસ્સી ધમ્મદસ્સી સિદ્ધત્થો તિસ્સોતિ ઇમે નવ બુદ્ધા વસ્સસતસહસ્સાયુકા અહેસું. મઙ્ગલો સુમનો સોભિતો નારદો સુમેધો સુજાતો પિયદસ્સી ફુસ્સોતિ ઇમે અટ્ઠ બુદ્ધા નવુતિવસ્સસહસ્સાયુકા અહેસું. રેવતો વેસ્સભૂ ચાતિ ઇમે દ્વે બુદ્ધા સટ્ઠિવસ્સસહસ્સાયુકા અહેસું. વિપસ્સી ભગવા અસીતિવસ્સસહસ્સાયુકા અહોસિ. સિખી કકુસન્ધો કોણાગમનો કસ્સપોતિ ઇમે ચત્તારો બુદ્ધા યથાક્કમેન સત્તતિચત્તાલીસતિંસવીસવસ્સસહસ્સાયુકા અહેસું. અમ્હાકં પન ભગવતો વસ્સસતં આયુપ્પમાણં અહોસિ. ઉપચિતપુઞ્ઞસમ્ભારાનં દીઘાયુકસંવત્તનિયકમ્મસમુપેતાનમ્પિ બુદ્ધાનં યુગવસેન આયુપ્પમાણં અપ્પમાણં અહોસિ. અયં પઞ્ચવીસતિયા બુદ્ધાનં આયુવેમત્તં નામ.

પમાણવેમત્તં નામ કેચિ દીઘા હોન્તિ કેચિ રસ્સા. તથા હિ દીપઙ્કર-રેવત-પિયદસ્સી-અત્થદસ્સી-ધમ્મદસ્સી-વિપસ્સીબુદ્ધાનં અસીતિહત્થુબ્બેધં સરીરપ્પમાણં અહોસિ. કોણ્ડઞ્ઞ-મઙ્ગલ-નારદ-સુમેધાનં અટ્ઠાસીતિહત્થુબ્બેધો કાયો અહોસિ. સુમનસ્સ નવુતિહત્થુબ્બેધં સરીરં અહોસિ. સોભિત-અનોમદસ્સી-પદુમ-પદુમુત્તર-ફુસ્સબુદ્ધાનં અટ્ઠપણ્ણાસહત્થુબ્બેધં સરીરં અહોસિ. સુજાતો પણ્ણાસહત્થુબ્બેધસરીરો અહોસિ. સિદ્ધત્થ-તિસ્સ-વેસ્સભુનો સટ્ઠિહત્થુબ્બેધા અહેસું. સિખી સત્તતિહત્થુબ્બેધો અહોસિ. કકુસન્ધ-કોણાગમન-કસ્સપા યથાક્કમેન ચત્તાલીસતિંસવીસતિહત્થુબ્બેધા અહેસું. અમ્હાકં ભગવા અટ્ઠારસહત્થુબ્બેધો અહોસિ. અયં પઞ્ચવીસતિયા બુદ્ધાનં પમાણવેમત્તં નામ.

કુલવેમત્તં નામ કેચિ ખત્તિયકુલે નિબ્બત્તિંસુ કેચિ બ્રાહ્મણકુલે. તથા હિ કકુસન્ધકોણાગમનકસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધા બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિંસુ. દીપઙ્કરાદિગોતમબુદ્ધપરિયન્તા દ્વાવીસતિ બુદ્ધા ખત્તિયકુલેયેવ નિબ્બત્તિંસુ. અયં પઞ્ચવીસતિયા બુદ્ધાનં કુલવેમત્તં નામ.

પધાનવેમત્તં નામ દીપઙ્કર-કોણ્ડઞ્ઞ-સુમન-અનોમદસ્સી-સુજાતસિદ્ધત્થ-કકુસન્ધાનં દસમાસિકા પધાનચરિયા. મઙ્ગલ-સુમેધતિસ્સ સિખીનં અટ્ઠમાસિકા. રેવતસ્સ સત્તમાસિકા. સોભિતસ્સ ચત્તારો માસા. પદુમઅત્થદસ્સી વિપસ્સીનં અડ્ઢમાસિકા. નારદ-પદુમુત્તર-ધમ્મદસ્સી-કસ્સપાનં સત્તાહાનિ . પિયદસ્સી-ફુસ્સ-વેસ્સભૂ કોણાગમનાનં છમાસિકા. અમ્હાકં બુદ્ધસ્સ છબ્બસ્સાનિ પધાનચરિયા અહોસિ. અયં પધાનવેમત્તં નામ.

રસ્મિવેમત્તં નામ મઙ્ગલસ્સ કિર સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સરીરસ્મિ દસસહસ્સિલોકધાતું ફરિત્વા અટ્ઠાસિ. પદુમુત્તરબુદ્ધસ્સ દ્વાદસયોજનિકા અહોસિ. વિપસ્સિસ્સ ભગવતો સત્તયોજનિકા અહોસિ. સિખિસ્સ

તિયોજનપ્પમાણા. કકુસન્ધસ્સ દસયોજનિકા. અમ્હાકં ભગવતો સમન્તતો બ્યામપ્પમાણા. સેસાનં અનિયતા અહેસિ. અયં રસ્મિવેમત્તં નામ અજ્ઝાસયપટિબદ્ધં, યો યત્તકં ઇચ્છતિ, તસ્સ સરીરપ્પભા તત્તકં ફરતિ, પટિવિદ્ધગુણે પન કસ્સચિ વેમત્તં નામ નત્થિ. અયં રસ્મિવેમત્તં નામ.

યાનવેમત્તં નામ કેચિ હત્થિયાનેન કેચિ અસ્સયાનેન કેચિ રથપદ-પાસાદ-સિવિકાદીસુ અઞ્ઞતરેન નિક્ખમન્તિ. તથા હિ દીપઙ્કર-સુમન-સુમેધ-કુસ્સ-સિખી-કોણાગમના હત્થિયાનેન નિક્ખમિંસુ. કોણ્ડઞ્ઞ-રેવત-પદુમ-પિયદસ્સી-વિપસ્સી-કકુસન્ધા રથયાનેન. મઙ્ગલ-સુજાત-અત્થદસ્સી-તિસ્સ-ગોતમા અસ્સયાનેન. અનોમદસ્સીસિદ્ધત્થવેસ્સભુનો સિવિકાયાનેન. નારદો પદસા નિક્ખમિ. સોભિત-પદુમુત્તર-ધમ્મદસ્સી-કસ્સપા પાસાદેન નિક્ખમિંસુ. અયં યાનવેમત્તં નામ.

બોધિવેમત્તં નામ દીપઙ્કરસ્સ ભગવતો કપીતનરુક્ખો બોધિ; કોણ્ડઞ્ઞસ્સ ભગવતો સાલકલ્યાણિરુક્ખો , મઙ્ગલ-સુમન-રેવત-સોભિતાનં નાગરુક્ખો, અનોમદસ્સિસ્સ અજ્જુનરુક્ખો, પદુમનારદાનં મહાસોણરુક્ખો, પદુમુત્તરસ્સ સલલરુક્ખો, સુમેધસ્સ નીપો, સુજાતસ્સ વેળુ, પિયદસ્સિનો કકુધો, અત્થદસ્સિસ્સ ચમ્પકરુક્ખો, ધમ્મદસ્સિસ્સ રત્તકુરવકરુક્ખો, સિદ્ધત્થસ્સ કણિકારરુક્ખો, તિસ્સસ્સ અસનરુક્ખો, કુસ્સસ્સ આમલકરુક્ખો, વિપસ્સિસ્સ પાટલિરુક્ખો, સિખિસ્સ પુણ્ડરીકરુક્ખો, વેસ્સભુસ્સ સાલરુક્ખો, કકુસન્ધસ્સ સિરીસરુક્ખો, કોણાગમનસ્સ ઉદુમ્બરરુક્ખો, કસ્સપસ્સ નિગ્રોધો, ગોતમસ્સ અસ્સત્થોતિ અયં બોધિવેમત્તં નામ.

પલ્લઙ્કવેમત્તં નામ દીપઙ્કર-રેવત-પિયદસ્સી-અત્થદસ્સી-ધમ્મદસ્સી-વિપસ્સીનં તેપણ્ણાસહત્થપલ્લઙ્કા અહેસું; કોણ્ડઞ્ઞ-મઙ્ગલ-નારદ-સુમેધાનં સત્તપણ્ણાસહત્થા; સુમનસ્સ સટ્ઠિહત્થો પલ્લઙ્કો અહોસિ; સોભિત-અનોમદસ્સી-પદુમ-પદુમુત્તર-કુસ્સાનં અટ્ઠત્તિંસહત્થા, સુજાતસ્સ દ્વત્તિંસહત્થો, સિદ્ધત્થ-તિસ્સ-વેસ્સભૂનં ચત્તાલીસહત્થા, સિખિસ્સ દ્વત્તિંસહત્થો , કકુસન્ધસ્સ છબ્બીસતિહત્થો, કોણાગમનસ્સ વીસતિહત્થો, કસ્સપસ્સ પન્નરસહત્થો, ગોતમસ્સ ચુદ્દસહત્થો પલ્લઙ્કો અહોસિ. અયં પલ્લઙ્કવેમત્તં નામ. ઇમાનિ **અટ્ઠ વેમત્તાનિ** નામ.

અવિજહિતટ્ઠાનકથા

સબ્બબુદ્ધાનં પન **ચત્તારિ અવિજહિતટ્ઠાનાનિ** નામ હોન્તિ. સબ્બબુદ્ધાનઞ્હિ બોધિપલ્લઙ્કો અવિજહિતો એકસ્મિંયેવ ઠાને હોતિ. ધમ્મચક્કપ્પવત્તનં ઇસિપતને મિગદાયે અવિજહિતમેવ હોતિ. દેવોરોહણકાલે સઙ્કસ્સનગરદ્વારે પઠમક્કપાદટ્ઠાનં અવિજહિતમેવ હોતિ. જેતવને ગન્ધકુટિયા ચત્તારિ મઞ્ચપાદટ્ઠાનાનિ અવિજહિતાનેવ હોન્તિ. વિહારો પન ખુદ્દકોપિ મહન્તોપિ હોતિ. વિહારો ન વિજહતિયેવ, નગરં પન વિજહતિ.

સહજાતપરિચ્છેદ-નક્ખત્તપરિચ્છેદકથા

અપરં પન અમ્હાકંયેવ ભગવતો સહજાતપરિચ્છેદઞ્ચ નક્ખત્તપરિચ્છેદઞ્ચ દીપેસું. અમ્હાકં સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તેન કિર સદ્ધિં રાહુલમાતા આનન્દત્થેરો છન્નો કણ્ડકો અસ્સરાજા નિધિકુમ્ભો મહાબોધિ કાળુદાયીતિ ઇમાનિ સત્ત સહજાતાનિ. અયં **સહજાતપરિચ્છેદો**. મહાપુરિસો પન ઉત્તરાસાળ્હનક્ખત્તેનેવ માતુકુચ્છિં ઓક્કમિ, મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિ, ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ, યમકપાટિહારિયં અકાસિ. વિસાખનક્ખત્તેન જાતો ચ અભિસમ્બુદ્ધો ચ પરિનિબ્બુતો ચ. માઘનક્ખત્તેન તસ્સ સાવકસન્નિપાતો ચ આયુસઙ્ખારવોસજ્જનઞ્ચ અહોસિ. અસ્સયુજનક્ખત્તેન દેવોરોહણં. અયં **નક્ખત્તપરિચ્છેદો**તિ.

સધમ્મતાકથા

ઇદાનિ પન સબ્બેસં બુદ્ધાનં સાધારણધમ્મતં પકાસયિસ્સામ. **સબ્બબુદ્ધાનં સમત્તિંસવિધા ધમ્મતા**. સેય્યથિદં – પચ્છિમભવિકબોધિસત્તસ્સ સમ્પજાનસ્સ માતુકુચ્છિઓક્કમનં, માતુકુચ્છિયં પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા બહિમુખોલોકનં, ઠિતાય બોધિસત્તમાતુયા વિજાયનં, અરઞ્ઞેયેવ માતુકુચ્છિતો નિક્ખમનં, કઞ્ચનપટ્ટેસુ પતિટ્ઠિતપાદાનં ઉત્તરાભિમુખાનં સત્તપદવીતિહારાનં ગન્ત્વા ચતુદ્દિસં ઓલોકેત્વા સીહનાદનદનં, ચત્તારિ નિમિત્તાનિ દિસ્વા જાતમત્તપુત્તાનં મહાસત્તાનં મહાભિનિક્ખમનં, અરહદ્ધજમાદાય પબ્બજિત્વા સબ્બહેટ્ઠિમેન પરિચ્છેદેન સત્તાહં પધાનચરિયા, સમ્બોધિં પાપુણનદિવસે પાયાસભોજનં, તિણસન્થરે નિસીદિત્વા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણાધિગમો, આનાપાનસ્સતિકમ્મટ્ઠાનપરિકમ્મં, મારબલવિદ્ધંસનં, બોધિપલ્લઙ્કેયેવ તિસ્સો વિજ્જા આદિં કત્વા અસાધારણઞાણાદિગુણપટિલાભો, સત્તસત્તાહં બોધિસમીપેયેવ વીતિનામનં, મહાબ્રહ્મુનો ધમ્મદેસનત્થાય આયાચનં, ઇસિપતને મિગદાયે ધમ્મચક્કપ્પવત્તનં, માઘપુણ્ણમાય ચતુરઙ્ગિકસન્નિપાતે પાતિમોક્ખુદ્દેસો, જેતવનટ્ઠાને નિબદ્ધવાસો, સાવત્થિનગરદ્વારે યમકપાટિહારિયકરણં, તાવતિંસભવને અભિધમ્મદેસના, સઙ્કસ્સનગરદ્વારે દેવલોકતો ઓતરણં સતતં ફલસમાપત્તિસમાપજ્જનં, દ્વીસુ વારેસુ વેનેય્યજનાવલોકનં, ઉપ્પન્ને વત્થુમ્હિ સિક્ખાપદપઞ્ઞાપનં ઉપ્પન્નાય અટ્ઠુપ્પત્તિયા જાતકકથનં, ઞાતિસમાગમે બુદ્ધવંસકથનં, આગન્તુકેહિ ભિક્ખૂહિ પટિસન્થારકરણં, નિમન્તિતાનં વુટ્ઠવસ્સાનં અનાપુચ્છા અગમનં, દિવસે દિવસે પુરેભત્તપચ્છાભત્તપઠમમજ્ઝિમપચ્છિમયામકિચ્ચકરણં, પરિનિબ્બાનદિવસે મંસરસભોજનં, ચતુવીસતિકોટિસતસહસ્સસમાપત્તિયો સમાપજ્જિત્વા પરિનિબ્બાનન્તિ ઇમા સમત્તિંસ સબ્બબુદ્ધાનં ધમ્મતાતિ.

અનન્તરાયિકધમ્મકથા

સબ્બબુદ્ધાનં **ચત્તારો અનન્તરાયિકા ધમ્મા**. કતમે ચત્તારો? બુદ્ધાનં ઉદ્દિસ્સ અભિહટાનં ચતુન્નં પચ્ચયાનં ન સક્કા કેનચિ અન્તરાયો કાતું. બુદ્ધાનં આયુનો ન સક્કા કેનચિ અન્તરાયો કાતું. વુત્તઞ્હેતં – ‘‘અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો, યં પરૂપક્કમેન તથાગતં જીવિતા વોરોપેય્યા’’તિ (ચૂળવ॰ ૩૪૨). બુદ્ધાનં દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણાનં અસીતિયા અનુબ્યઞ્જનાનઞ્ચ ન સક્કા કેનચિ અન્તરાયો કાતું. બુદ્ધરંસીનં ન સક્કા કેનચિ અન્તરાયો કાતુન્તિ. ઇમે ચત્તારો અનન્તરાયિકા ધમ્મા નામાતિ.

નિગમનકથા

એત્તાવતા ગતા સિદ્ધિં, બુદ્ધવંસસ્સ વણ્ણના;
સુવણ્ણપદવિઞ્ઞાતવિચિત્તનયસોભિતા.

પોરાણટ્ઠકથામગ્ગં, પાળિઅત્થપ્પકાસકં;
આદાયેવ કતા **બુદ્ધ-વંસસ્સટ્ઠકથા** મયા.

પપઞ્ચત્થં વિવજ્જેત્વા, મધુરત્થસ્સ સબ્બસો;
સમ્પકાસનતો તસ્મા, **મધુરત્થપ્પકાસિની**.

કાવીરજલસમ્પાત-પરિપૂતમહીતલે;

કાવીરપટ્ટને રમ્મે, નાનાનારિનરાકુલે.

કારિતે કણ્હદાસેન, સણ્હવાચેન સાધુના;
વિહારે વિવિધાકાર-ચારુપાકારગોપુરે.

છાયાસલિલસમ્પન્ને, દસ્સનીયે મનોરમે;
હતદુજ્જનસમ્બાધે, પવિવેકસુખે સિવે.

તત્થ પાચીનપાસાદ-તલે પરમસીતલે;
વસતા બુદ્ધવંસસ્સ, મયા સંવણ્ણના કતા.

યથા બુદ્ધવંસસ્સ સંવણ્ણનાયં, ગતા સાધુ સિદ્ધિં વિના અન્તરાયં;
તથા ધમ્મયુત્તા જનાનં વિતક્કા, વિનાવન્તરાયેન સિદ્ધિં વજન્તુ.

ઇમં બુદ્ધવંસસ્સ સંવણ્ણનં મે, કરોન્તેન યં પત્થિતં પુઞ્ઞજાતં;
સદા તસ્સ દેવાનુભાવેન લોકો, ધુવં સન્તમચ્ચન્તમત્થં પયાતં.

વિનસ્સન્તુ રોગા મનુસ્સેસુ સબ્બે, પવસ્સન્તુ દેવાપિ વસ્સન્તકાલે;
સુખં હોતુ નિચ્ચં વરં નારકાપિ, પિસાચાપયાતા પિપાસા ભવન્તુ.

સુરા અચ્છરાનં ગણાદીહિ સદ્ધિં, ચિરં દેવલોકે સુખં ચાનુભોન્તુ;
ચિરં ઠાતુ ધમ્મો મુનિન્દસ્સ લોકે, સુખં લોકપાલા મહિં પાલયન્તુ.

ગરૂહિ ગીતનામેન, બુદ્ધદત્તોતિ વિસ્સુતો;
થેરો કત્વા અટ્ઠકથં, મધુરત્થવિલાસિનિં.

પોત્થકં ઠપયિત્વેમં, પરમ્પરે હિતાવહં;
અચિરટ્ઠિતભાવેન, અહો મચ્ચુવસં ગતો.

ઇતિ ભાણવારવસેન છબ્બીસતિભાણવારા, ગન્થવસેન પઞ્ચસતાધિકછસહસ્સગન્થા, અક્ખરવસેન તિસહસ્સાધિકાનિ દ્વેસતસહસ્સક્ખરાનિ.

અન્તરાયં વિના એસા, યથા નિટ્ઠં ઉપાગતા;
તથા સિજ્ઝન્તુ સઙ્કપ્પા, સત્તાનં ધમ્મનિસ્સિતાતિ.

ઇતિ મધુરત્થવિલાસિની નામ

બુદ્ધવંસ-અટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.